National Library
of Sweden

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

Ex: A

S.O.U.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1938:8
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

1936 ÅRS YRKESSKOLSAKKUNNIGA

BETÄNKANDE MED FÖRSLAG RÖRANDE OMORGANISATION AV VISSA DELAR AV TEKNISKA SKOLAN I STOCKHOLM

STOCKHOLM
1938

Statens offentliga utredningar 1938

Kronologisk förteckning

1. Betänkande angående omorganisation av polisskolan i Stockholm m. m. Idun. (4), 107 s. **S.**
2. Förslag till revision av den svenska kyrkohandboken. Av E. Eiden. Uppsala, Almqvist & Wiksell. vij, 303 s. **E.**
3. Byggnadsindustrien i Sverige. 2. Arbetsgivares och löntagares inkomster. Idun. vij, 198 s. **S.**
4. Byggnadsindustrien i Sverige. 3. Arbetslöshetens omfattning och växlingar. Idun. vij, 202 s. **S.**
5. Betänkande med utredning och förslag rörande produktions- och avsättningsförhållandena inom trädgårdsnäringen. Marcus. 314 s. **Jo.**
6. Betänkande i näringsfrågan. Marcus. 173, 251* s. **S.**
7. Betänkande angående barnbeklädnadsbidrag m. m. Marcus. 133, 18* s. **S.**
8. 1936 års yrkesskolsakkunniga. Betänkande med förslag rörande omorganisation av vissa delar av tekniska skolan i Stockholm. Hæggström. viij, 455 s. **E.**

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1938: 8
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

1936 ÅRS YRKESSKOLSAKKUNNIGA

BETÄNKANDE MED FÖRSLAG RÖRANDE OMORGANISATION AV VISSA DELAR AV TEKNISKA SKOLAN I STOCKHOLM

STOCKHOLM 1938
IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI A. B.
380111

KUNGL. BIBLIOTEKET STOCKHOLM

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sid.

Skrivelse till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet 1

DEL I.

Kap. I. Historik 7

Skolans tillkomst och första tid sid. 7. — Omorganisationen år 1878 sid. 8.

Skolans stat och anslag för budgetåret 1936—1937. (Bil. A 1.) 8

Nu gällande stadgar. (Bil. A 2.) 9

Kap. II. Äldre förslag till omorganisation 10

Förslag av 1907 års tekniska kommitté sid. 10. — Skolöverstyrelsens kommittéförslag år 1919 sid. 10. — Stockholms stads förslag år 1935 sid. 11.

Kap. III. De sakkunnigas utredning och förslag 13

Tekniska afton- och söndagsskolan 13

Tekniska skolan för kvinnliga lärjungar 15

Behovet av konstteknisk undervisning 16

Antalet elever i H. K. S. sid. 16. (Bil. B 1—8.) — Svenska slöjdföreningens skrivelse sid. 17. — Kommittéuttalanden 1912 och 1919 sid. 19. — Svenska slöjdföreningens undersökning 1933 sid. 19. — Yttrande av professor Malmsten sid. 24. — De konstteknisk yrkenas omfattning sid. 24. (Bil. D 1—2.) — Andra skolor med konstteknisk undervisning sid. 25. (Bil. E.)

Sammanfattning 26

Den behövliga läroanstaltens anordning 26

Förslag av 1907 års tekniska kommitté 26

Konstindustriella yrkesskolan sid. 26. — Konsthantverksskolan sid. 27.

Förslag av år 1919 tillkallade sakkunniga 31

Konstindustriella yrkesskolan sid. 31. — Konsthantverksskolan sid. 32.

Av svenska slöjdföreningen angivna riktlinjer 33

De sakkunnigas uppfattning beträffande omorganisationens allmänna grunder 37

Utbildning av konstförfarna arbetare sid. 37. — Utbildning för olika slag av verksamhet sid. 38.

Sammanfattning 39

Inträdesfordringar 39

Allmänna kunskaper och fallenhet för konstteknisk yrke sid. 39. — Praktikfordringar sid. 40.

Sammanfattning 42

Elevernas ålder sid. 43.

Studietiden 43

Tidigare förslag. — Studietiden vid utländska skolor. — Förberedande kurs.

Sammanfattning 44

Utbildningens användningsområde 44

Sid.

Särskilda kurser 44

Påbyggnadskurser sid. 44. — Tillfälliga kurser sid. 45.

Den förberedande kursens värde för yrkeslivet och som förskola till konsthögskolan 45

Kontakten mellan läroanstalten och yrkeslivet 46

Läroanstalten och konsthögskolan. (Bil. F.) 47

Läroanstaltens benämning 49

Läroårets längd och antalet veckotimmar 50

Sammanfattning 51

Undervisningens inriktning 51

Uppdelningen i fack 52

Tidigare förslag. — Facklig undervisning vid andra skolor. — Förläggning av fackundervisning till konsthögskolan sid. 53. (Bil. F.) — Förläggning av undervisning till orter utom Stockholm sid. 53.

Sammanfattning 54

Förslag till fackavdelningar 54

Allmän avdelning sid. 55.

Antalet elever i den lägre kursen 55

Möjlighet till komplettering i lägre kursen under en av terminerna sid. 56.

Antalet elever i den högre kursen 57

Fackavdelningarna sid. 57. — Allmänna avdelningen sid. 57.

Sammanfattning 58

Påbyggnadskurserna 59

Fackavdelningar. — Kurser för lärare i teckning och slöjd samt vid yrkesundervisningen.

Undervisningen i den lägre kursen 59

Elevernas i H. K. S. förberedande utbildning sid. 59. (Bil. G 1—8.)

Undervisningsplaner. (Bil. H 1—9.) 60

Lägre kursens undervisningsplaner 61

Linearritning och teckning m. m. sid. 61. — Yrkesorientering sid. 61. — Materiallära sid. 62. — Yrkesarbete sid. 62. — Skisser på egen hand sid. 62. — Gymnastik sid. 63.

Högre kursens undervisningsplaner 63

Ämnen och timantal i H. K. S. samt i konstfackskolans högre kurs sid. 63. (Bil. G 9.) — Övningarna i yrkesarbete sid. 64. — Studier vid arbetande företag sid. 64. — Kompositionsövningar sid. 65. — Övriga undervisningsämnen sid. 65.

Undervisningens differentiering 65

Fria studier eller viss timplan 66

Ämneskoncentrering sid. 68.

De särskilda kursernas undervisningsplaner 68

Tider för elevernas intagning 69

Elevernas uppdelning i två intagningsgrupper sid. 69.

Sid.

Avgångsbetyg m. m. 70

Beräkning av antalet lärartimmar. (Bil. K 1.) 71

Utredning i lokalfrågan. (Bil. K 2—3.) 71

Hänvändelse till byggnadsstyrelsen sid. 71. (Bil. K 4.) — Hänvändelse till Stockholms stad sid. 72. (Bil. K 5—6.) — Provisorisk förbättring av tekniska skolans nuvarande lokaler sid. 72. (Bil. K 7—9.) — Gymnastiksal sid. 73. (Bil. K 10.)

Utrustning av verkstäder och laboratorier m. m. (Bil. L.) 73

Komplettering av skolans bibliotek 74

Skolans styrelse 75

Lärarkollegium samt ämnes- och klasskonferenser 77

Lärare och föreläsare m. m. 77

Nuvarande bestämmelser sid. 77. Nuvarande lärare sid. 78. (Bil. M 1 och O I.)

Synpunkter beträffande konstfackskolans lärare 79

1937 års lönereglering för statlig lärarpersonal 81

Förslag till lärarbefattningar 82

Rektor sid. 82. — Avdelningsföreståndare sid. 82. — Facklärare sid. 83. — Yrkeslärare sid. 84. — Timlärare sid. 84. — Gymnastiklärare sid. 84. — Föreläsare sid. 85.

Kompetensfordringar 85

Undervisningens fördelning på de olika slagen av lärarkrafter 86

Avlöningskostnader för lärare och föreläsare 87

Jämförelse med kostnaderna vid andra läroanstalter sid. 87.

Övrig personal 89

Kamrerare sid. 89. — Kanslibiträde sid. 90. — Bibliotekarie sid. 90. — Maskinist och eldare sid. 91. — Vaktmästare sid. 91. — Skolläkare sid. 91. — Sammanställning sid. 92.

Omkostnader 92

Belysning, uppvärmning m. m. sid. 92. — Elektrisk energi sid. 93. — Trycksaker, annonser m. m. sid. 93. — Sammanställning sid. 93.

Materiel, böcker m. m. 93

Material till laborationer m. m. sid. 93. — Böcker m. m. till biblioteket sid. 94. — Undervisningsmateriel sid. 94. — Underhåll av inventarier sid. 94. — Gransknings-ombud sid. 94. — Utställningskostnader sid. 95. — Sammanställning sid. 95.

Stipendiemedel 95

Stipendier åt skolans elever sid. 95. — Stipendier åt skolans lärare sid. 96.

Medel till särskilda kurser m. m. 96

Kurser vid arbetande företag sid. 96. — Påbyggnadskurser sid. 96. — Tillfälliga kurser sid. 96.

Sammanställning av konstfackskolans årliga kostnader 97

Styrelsens befogenhet i avseende å skolans stat 97

Tekniska skolans bidrag från Stockholms stad 98

Sid.

Skolavgifter 99

I tekniska skolan, konsthögskolan, tekniska högskolan, enskilda läroanstalter, i utlandet, vid tekniska fackskolor. — Förslag sid. 100.

Elevarbeten med saluvärde 101

Beställningsarbeten 101

Avgifter i påbyggnadskurserna m. m. 101

Lärarnas egna arbeten i skolan 101

Stadga för konstfackskolan 102

Tekniska skolans fonder. (Bil. N.) 102

Sammanfattning av huvudpunkterna i de sakkunnigas förslag 103

Kap. IV. Övergångstiden 108

Organisationens genomförande 108

Första övergångsåret 1939—1940 sid. 108. — Andra övergångsåret 1940—1941 sid. 109. — Tredje övergångsåret 1941—1942 sid. 109. — Fjärde övergångsåret 1942—1943 sid. 109. — Konstfackskolans styrelse sid. 109. — Rektor sid. 109. — Fackavdelningsföreståndare sid. 110. — Behovet av lärarkrafter sid. 110. — Kamrerare, bibliotekarie och övriga befattningshavare sid. 110. — Kostnaderna för värme, lyse och städning m. m. sid. 110. — Iordningställandet av lokaler m. m. sid. 110. — Tekniska skolans lärare och övriga befattningshavare sid. 111.

Konstfackskolans anslagsbehov under övergångstiden 111

Engångsanslag 111

Årsanslag 112

Behovet av lärarkrafter sid. 112. — Antalet föreläsningstimmar sid. 112. — Värme, lyse, renhållning m. m. sid. 113. — Material till laborationer och experimentarbeten m. m. sid. 113. — Elevstipendier, stipendier åt lärare sid. 113. — Särskilda kurser: påbyggnadskurser, tillfälliga kurser, kurser vid arbetande företag sid. 113.

Sammanställning 114

Tekniska skolans anslagsbehov under övergångstiden 115

Hemställan 116

DEL II.

Bilagor till betänkande med förslag av 1936 års yrkesskolsakkunniga rörande tekniska skolan i Stockholm.

Sid.

Bil. A 1. Tekniska skolans stat 121

» A 2. Utdrag ur skolans stadgar 125

» B 1—8. Antalet elever i H. K. S. 1925—1936 132

Sid.

Bil. C. Uppgifter angående de utgångna elevernas verksamhet 136
» D 1. Uppgifter angående konsthantverkliga företag 137
» D 2. Uppgifter angående införsel och utförsel av konsttekniska produkter 139
» E. Förteckning över skolor med undervisning i konsttekniska ämnen 140
» F. Uttalande rörande förhållandet till konsthögskolan 148
» G 1—8. Sammanställning angående elevernas i H. K. S. förberedande utbildning 153
» G 9. Sammanställning angående nuvarande ämnen och undervisningstimmar i H. K. S. 168
» H 1—9. Förslag till undervisningsplaner i konstfackskolans lägre och högre kurs 172
» H 10. Skrivelse från Orrefors bruks aktiebolag med erbjudande angående praktikkurs 196
» K 1. Sammanställning av undervisningstimmar i konstfackskolan.
» K 2. Sammanställning rörande behovet av lokaler och deras utnyttjande.
» K 3. Sammanställning med tillägg för önskvärda lokaler i händelse av nybyggnad 197
» K 4. Skrivelse från byggnadsstyrelsen med svar å de sakkunnigas framställning i lokalfrågan 200
» K 5. Skrivelse till Stockholms stadsfullmäktige rörande nybyggnad för konstfackskolan 202
» K 6. Skrivelse från borgarrådet Oscar Larsson i anledning av de sakkunnigas framställning 204
» K 7. Sammanställning rörande provisoriska lokaler för konstfackskolan i tekniska skolans nuvarande byggnad 206
» K 8. Ritningar till tekniska skolans nuvarande byggnad med angivande av föreslagen ändring och användning 211
» K 9. Byggnadsstyrelsens utredning angående kostnaden för provisorisk förbättring av tekniska skolans nuvarande lokaler 217
» K 10. Skrivelse från gymnastiska centralinstitutet angående lokaler för gymnastik 225
» L. Förslag till utrustning av verkstäder med maskiner etc. samt kompletterande anskaffning av möbler m. m. 226
» M 1. Sammanställning angående tekniska skolans befattningshavare . . . 230
» M 2. Sammanställning angående behovet av lärarkrafter vid konstfackskolan 234
» N. Tekniska skolans fonder 236
» O. Skrivelse till departementschefen den 11/11 1936 angående vissa besparingar vid tekniska skolan m. m. 257
» » Bilaga I 272
» » » II 274

DEL III.

Sammanställning av uttalanden till 1936 års yrkesskolsakkunniga angående ifrågasatt omorganisation av vissa delar av tekniska skolan i Stockholm.

Sid.

I. Inledning och sammanfattande översikt 277
II. Alfabetisk förteckning över enskilda personer och representanter för yrkesföreningar, som beretts tillfälle att uttala sig i frågan 282
III. Utdrag av vid överläggningarna förda protokoll och skriftliga uttalanden. 284

DEL IV.

Redogörelse angående konsttekniska läroanstalter i utlandet.

I. Inledning och sammanfattande översikt 367
II. Korta redogörelser angående konsttekniska läroanstalter i utlandet 373
1. Kunsthaandværkerskolen, Köpenhamn 373
2. Centralskolan för konstflit, Helsingfors 375
3. Statens Håndverks- og Kunstindustriskole, Oslo 376
4. Hansische Hochschule für bildende Künste, Hamburg 380
5. Württembergische staatliche Kunstgewerbeschule, Stuttgart 385
6. Akademie für angewandte Kunst, München 392
7. Deutsche Meisterschule für Mode, München 397
8. Staatl. Städt. Handwerkerschule Burg Giebichenstein (Werkstätten der Stadt Halle), Halle 398
9. Vereinigte Staatsschulen für freie und angewandte Kunst, Berlin 401
10. Textil- und Modeschule der Stadt Berlin, Berlin 406
11. Kunst und Werk (vormals Schule Reimann), Berlin 408
12. Contempora, Lehrateliers für neue Werkkunst, Berlin 410
13. Allg. Gewerbeschule und Gewerbemuseum, Basel 411
14. Gewerbeschule und Kunstgewerbemuseum der Stadt Zürich 416
15. Konstyrkesskolan, Prag 424
16. Statliga fack- och mästarskolor jämte centralskolan för inredning, Prag 428
17. Kunstgewerbeschule des österreichischen Museums für Kunst und Industrie (Bundesanstalt), Wien 429
18. Wiener Frauen Akademie, Wien 435
19. Konsttekniska läroanstalter i Budapest 436
20. Ecole des arts appliqués à l'industrie, Paris 439
21. Ecole Estienne, Paris 441
22. Ecole Municipale Professionelle Dorian, Paris 444
23. Skolor för konstteknisk undervisning i Holland 446
24. Skolor för konstteknisk undervisning i England 449
25. Kombinationen konstyrkesskola — konsthögskola (konstakademi) i andra länder 454

Till

Herr Statsrådet och Chefen för ecklesiastikdepartementet.

Genom nådigt beslut den 29 maj 1936 bemyndigades chefen för ecklesiastikdepartementet att dels tillkalla högst fem sakkunniga för att inom departementet biträda med utredning och avgiva förslag angående utbildningen av lärare i slöjd för gossar (manlig slöjd) och i teckning samt för yrkesundervisningen ävensom angående organisationen av de delar av tekniska skolan i Stockholm, som komme att kvarstå efter en eventuell utbrytning ur densamma av maskin- och byggnadsyrkesskolorna m. m., med uppdrag tillika för en av de sakkunniga att såsom ordförande leda utredningsarbetet, dels ock, om sådant skulle visa sig erforderligt, tillkalla särskild sekreterare eller uppdraga åt en av de sakkunniga att tillika tjänstgöra som sekreterare.

Med anledning härav har chefen för ecklesiastikdepartementet den 5 juni 1936 för nämnda ändamål såsom sakkunniga tillkallat slöjdläraren i Solna skoldistrikt Karl Börje Börjeson, f. d. undervisningsrådet Nils Fredriksson, direktören för konsthögskolan professorn Gustaf Olof Hjortzberg, verkställande direktören i svenska slöjdföreningen filosofie doktorn Åke Ludvig Stavenow och teckningsläraren vid högre allmänna läroverket i Lund filosofie doktorn Carl Olof Enok Werner ävensom uppdragit åt Fredriksson att som ordförande leda de sakkunnigas förhandlingar och åt Werner att tjänstgöra som sekreterare hos de sakkunniga.

Vid sammanträde den 24 juli 1936 ha de nämnda sakkunniga antagit benämningen *1936 års yrkesskolsakkunniga.*

Enligt utdrag ur statsrådsprotokollet anförde departementschefen, statsrådet Engberg, vid ärendets föredragning bland annat följande.

»De sakkunniga torde vid sin utredning böra i fråga om utbildningen av lärare i manlig slöjd och i teckning samråda med de av mig jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande av den 30 december 1935 tillkallade sakkunniga för utredning av frågan om utbildningen av lärare för de allmänna läroverken

och med dem jämförliga läroanstalter. Även torde de sakkunniga vid behandlingen av spörsmålet om den framtida användningen av den högre konstindustriella skolan och därmed sammanhängande frågor böra träda i förbindelse med akademien för de fria konsterna, som enligt det föregående lärer hava anledning att syssla med denna närliggande fråga.

Tydligt är, att den ifrågasatta utredningen kommer att bliva ganska omfattande. Jag vill emellertid framhålla, att de sakkunniga böra vara oförhindrade att, därest de så finna lämpligt och möjligt, ur utredningsuppdraget till fristående behandling utbryta någon del av detsamma, exempelvis den fråga, som berör tekniska skolans organisation, och beträffande den utbrutna delen i förväg avgiva särskilt betänkande. Ehuru icke nödvändigt, skulle det av många skäl vara fördelaktigt, om ett förslag rörande organisationen av de delar av tekniska skolan, som återstå, sedan ur skolan utbrutits maskin- och byggnadsyrkesskolorna m. m. kunde föreligga till behandling i samband med det ovannämnda av Stockholms stadsfullmäktige väckta förslaget. Jag förutsätter att de sakkunniga vid sitt utredningsarbete beakta denna synpunkt och söka om möjligt framkomma med ett förslag till ändrad organisation av nämnda delar av tekniska skolan i så god tid, att förslaget kan läggas till grund för en framställning till 1937 års riksdag.»

Med anledning härav inriktade de sakkunniga sig från början på den avsedda utredningen rörande *tekniska skolan i Stockholm*. Det visade sig emellertid alldeles omöjligt att hinna slutföra denna så tidigt, att ett därpå grundat förslag skulle kunna bringas till behandling vid 1937 års riksdag. För att likväl underlätta framställning till nämnda riksdag i anledning av Stockholms stads förslag rörande utbrytningen av maskin- och byggnadsyrkesskolorna m. m. sökte de sakkunniga först klarlägga de ekonomiska verkningarna av ifrågavarande utbrytning och avgåvo utlåtande med förslag i avseende härå i skrivelse till departementschefen den 11 november 1936.

Under tiden hade de sakkunniga upprepade överläggningar med åtskilliga personer, vilkas mening i fråga om den konsttekniska undervisningens ordnande kunde antagas vara av värde för utredningen. Dylika överläggningar ha senare ägt rum *dels* med vissa personer, som departementschefen på begäran av de sakkunniga enligt ämbetsskrivelser den 12 oktober 1936 och 11 januari 1937 tillkallat för att såsom experter stå till de sakkunnigas förfogande, *dels* med tekniska skolans lärare, *dels ock* med ett stort antal andra personer och organisationer med erfarenhet inom konstyrkenas olika områden. Det huvudsakliga av vad därvid framkommit har sammanförts i en särskild bilaga till efterföljande betänkande (del III).

Jämlikt ovan berörda direktiv ha de sakkunniga även trätt i förbindelse med akademien för de fria konsterna och haft överläggningar med vissa av akademien för ändamålet utsedda representanter. Resultatet av dessa över-

läggningar framgår av hithörande i betänkandet angivna förslag respektive bilaga F, del II.

Vid utredningen rörande tekniska skolans återstående delar ha de sakkunniga ägnat särskild uppmärksamhet åt den konstteknisk a undervisningen och för den skull införskaffat redogörelser från ett stort antal för dylik undervisning avsedda skolor inom och utom landet. Vid beaktande av de sålunda erhållna upplysningarna funno de sakkunniga önskvärt att på ort och ställe söka vinna närmare kännedom om några av de skolor, som syntes erbjuda mest av intresse. Efter därom gjord framställning medgav Kungl. Maj:t genom beslut den 16 april 1937 en av de sakkunniga, ledamoten Werner, att under år 1937 företaga en studieresa för att i Tyskland, Tjeckoslovakiet, Österrike och Schweiz söka erhålla närmare kännedom om undervisningen, utrustningen och anordningarna i övrigt vid några av därvarande med den högre konstindustriella skolan vid tekniska skolan i Stockholm jämförliga läroanstalter. Sedan Werner företagit nämnda studieresa, har han till de sakkunniga avgivit redogörelser angående de skolor han besökt. Vidare har de sakkunnigas ordförande vid besök i Budapest i september 1936 och i Paris i juni 1937 tagit kännedom om vissa därvarande konstteknisk a läroanstalter samt ordföranden och Werner i början av år 1937 gemensamt besökt Kunsthaandværkerskolen i Köpenhamn. Dessutom hava ordföranden och ledamoten Stavenow var för sig under våren 1937 besökt Statens Håndverks- og Kunstindustriskole i Oslo.

De huvudsakliga upplysningar, som sålunda inhämtats, meddelas i bifogade översikt med korta redogörelser angående konstteknisk a läroanstalter i utlandet, del IV.

Efter därom gjord framställning har chefen för ecklesiastikdepartementet genom ämbetsskrivelse den 5 november 1937 medgivit, att de sakkunniga må, utan hinder av Kungl. Maj:ts beslut den 24 november 1922 angående åtgärder för minskning av korrigeringskostnaderna för statens kommittétryck, till ecklesiastikdepartementet i tryck avlämna sitt betänkande.

Vid utredningen angående den konstteknisk a undervisningen ha de sakkunniga ägnat sin uppmärksamhet även åt frågan om utbildningen av lärare i manlig slöjd och i teckning. Jämlikt förenämnda direktiv ha de sakkunniga vid behandlingen av denna fråga samrått med de sakkunniga för utredning rörande utbildningen av lärare vid de allmänna läroverken och med dem jämförliga läroanstalter, 1936 års lärarutbildningssakkunniga. Enligt ett därvid godkänt förslag skulle utbildningen av lärare i teckning kunna ske dels vid den av 1936 års yrkesskolsakkunniga föreslagna konstfackskolan dels genom ett av 1936 års lärarutbildningssakkunniga påtänkt organ. Den slutliga utformningen av förenämnda förslag har emellertid ej kunnat ske, beroende därpå att 1936 års lärarutbildningssakkunniga ej ännu fattat definitiv ståndpunkt i fråga om nämnda organ. Denna omständighet

berör dock ej organisationen av konstfackskolan och synes sålunda ej innebära något hinder för att den trängande frågan om organisationen av tekniska skolans efter utbrytningen av maskin- och byggnadsyrkesskolorna återstående delar föres fram till avgörande.

Sedan de sakkunniga i övrigt slutfört den här avsedda delen av sitt uppdrag få de härmed vördsamt överlämna sitt betänkande med tillhörande bilagor.

Stockholm den 17 december 1937.

NILS FREDRIKSSON.

KARL BÖRJESON. OLLE HJORTZBERG.

ÅKE STAVENOW. CARL WERNER.

DEL I

BETÄNKANDE OCH FÖRSLAG

Kap. I. Historik.

Skolans tillkomst och första tid.[1] Tekniska skolan i Stockholm leder sitt ursprung från en av artisten N. M. Mandelgren med biträde av snickarmästaren C. Berlien och ornamentsbildhuggaren C. Ahlborn den 20 oktober år 1844 öppnad »söndagsritskola för hantverkare» i Stockholm. Denna skola överlämnades år 1845 till den då bildade svenska slöjdföreningen och fick därefter benämningen »Svenska slöjdföreningens skola». Till en början hade skolan lokaler i akademiens för de fria konsterna hus, men då dessa ej längre voro tillräckliga, överflyttades skolan till förhyrda lokaler. Från och med 1848 lämnade Stockholms stad årligt bidrag till hyran. Kort därpå kom skolan även i åtnjutande av årligt understöd av statsmedel.

Jämlikt kungligt brev den 23 september 1859 ställdes skolan från och med 1860 under ledning av en särskild styrelse med en av Kungl. Maj:t förordnad ordförande. Skolan åtnjöt dock fortfarande bidrag av svenska slöjdföreningen samt av Stockholms stad.

År 1859 erhöll skolan en till nära 53 000 kronor uppgående donation, den sjöstedtska fonden, »för att därmed bilda och inrätta en särskild avdelning för flickors undervisning».

Vid riksdagen 1862—1863 anslogo rikets ständer 300 000 riksdaler att jämte skolans då till 55 000 riksdaler beräknade donationsmedel och ett av Stockholms stad beviljat anslag av 160 000 riksdaler, motsvarande det kapitaliserade beloppet av stadens hyresbidrag, användas till uppförande av en ny läroverksbyggnad för skolan. Nybyggnaderna, som även skulle inrymma lokaler för utställningar av lantbruksredskap m. m. samt ett geologiskt museum, uppfördes på en lantbruksakademien förut tillhörig tomt, vilken förvärvats genom utbyte mot annan staten tillhörig fastighet. De nya lokalerna togos i besittning av skolan vid början av år 1868.

Det belopp, som för byggnadens uppförande tagits i anspråk i sjöstedtska fonden, stannade vid 45 714 kronor och i gengäld härför tillerkändes fonden viss ersättning för i skolans byggnad uthyrda lokaler att användas till avlöning åt överlärare inom kvinnliga skolan.

Enligt Kungl. Maj:ts bestämmelse ändrades skolans namn år 1866 till »Slöjdskolan i Stockholm». Slöjdföreningens bidrag till skolan upphörde med år 1870.

---

[1] Redogörelsen fram till 1911 är väsentligen grundad på uppgifter i det av 1907 års tekniska kommitté år 1912 avgivna betänkandet, del I och II.

Omorganisationen år 1878. På grundval av ett av en år 1872 tillsatt kommitté för den tekniska undervisningens ordnande avgivet utlåtande angående slöjdskolan i Stockholm erhöll skolan år 1878 nya stadgar och undergick i anslutning därtill en genomgripande omorganisation. Skolan, vars namn ändrades till »Tekniska skolan i Stockholm», uppdelades därvid i fyra skilda skolor, nämligen: en teknisk afton- och söndagsskola, en teknisk skola för kvinnliga lärjungar, en högre konstindustriell skola med underavdelning för bildande av lärare i teckning och välskrivning samt en byggnadsyrkesskola. Skolans statsanslag höjdes från och med 1879 till 86 500 kronor på ordinarie stat.

Sedermera har skolan år 1890 ytterligare utökats genom tillkomsten av en maskinyrkesskola. I samband därmed ökades det årliga statsanslaget med 7 575 kronor, varjämte Stockholms stad beviljade ett årligt bidrag av 7 500 kronor. År 1897 ökades statsanslaget ytterligare med 3 000 kronor, så att det därefter uppgick till 97 075 kronor å ordinarie stat. Därutöver har skolan sedermera erhållit ytterligare anslag å extra stat för diverse lönetillägg m. m., varvid riksdagen i regel fordrat, att Stockholms stad skulle utöver förut beviljade anslag bidraga med lika belopp. Vidare har skolan sedan år 1868 såsom redan nämnts åtnjutit årligt bidrag från den Sjöstedtska fonden med belopp, som efter år 1899 utgått med 2 400 kronor för år, samt sedan 1911, i samband med beviljade extra anslag från staten och från Stockholms stad till löneförbättring med 20 procent, med ytterligare 480 kronor för år.

I och med utvidgningen av skolans verksamhet hade behovet av lokaler ökats. Enligt nådiga brev den 29 maj 1896 och den 30 juni 1916 fick skolan övertaga de av lantbruksakademien respektive geologiska museet använda utrymmena, och hela den ursprungligen även för andra ändamål avsedda byggnaden disponeras numera helt av tekniska skolans olika avdelningar.

Genom nådiga brev den 11 juli 1879, den 31 maj 1889, den 5 juni 1891, den 29 maj 1896 och den 12 maj 1933 har Kungl. Maj:t fastställt stat för skolans verksamhet i enlighet med bifogade utdrag av statsliggaren för år 1934—1935 (bil. A 1).

Skolans stat och anslag för budgetåret 1936 — 1937.

För budgetåret 1936—1937 har Kungl. Maj:t med stöd av riksdagens beslut ställt till skolans förfogande ett belopp av 153 700 kronor att disponeras på följande sätt:

1. Bidrag till tekniska skolan	131 600
2. Till bestridande av hälften utav kostnaden för dyrtidstillägg till befattningshavare vid tekniska skolan *förslagsvis*	22 100
Summa kronor	153 700

skolande av anslaget ett belopp av 40 500 kronor utgå under villkor att Stockholms stad för budgetåret 1936/1937 för berörda ändamål bidrager med enahanda belopp, varjämte förutsättes, att 480 kronor tillskjutas av Sjöstedtska fonden.

Vidare föreskrives, att dyrtidstillägg till befattningshavare vid skolan skall utgå efter de grunder, som gälla vid statens icke nyreglerade verk; ävensom det villkor, att halva kostnaden bestrides av Stockholms stad.

Förutom ovannämnda belopp har riksdagen anvisat ett belopp av 3 350 kronor att utgå med dels 2 380 kronor för bestridande av löneförbättring åt maskinister, vaktmästare och portvakter vid skolan under tiden $^{1}/_{7}$ 1934 —$^{30}/_{6}$ 1936, dels ock med 970 kronor för beredande av tillfällig löneförbättring åt ifrågavarande personal under budgetåret 1936—1937.

Nu gällande stadgar.

Skolans verksamhet regleras nu av Kungl. Maj:ts förnyade nådiga stadgar för tekniska skolan i Stockholm, givna den 10 juli 1891 med de ändringar, som skett den 19 april 1895, den 28 juni 1901, den 8 augusti 1902, den 26 oktober 1906, den 22 maj 1909, den 29 november 1918 och den 18 februari 1927.

Enligt sålunda givna bestämmelser omfattar skolan, såsom i det föregående omnämnts:

a) teknisk afton- och söndagsskola;
b) teknisk skola för kvinnliga lärjungar;
c) högre konstindustriell skola, med underavdelning för bildande av lärare i teckning och välskrivning;
d) byggnadsyrkesskola; samt
e) maskinyrkesskola.

Beträffande stadgebestämmelserna i övrigt hänvisas till närlagda utdrag (bil. A 2).

Kap. II. Äldre förslag till omorganisation.

Förslag av 1907 års tekniska kommitté. År 1907 uppdrog Kungl. Maj:t åt en kommitté att efter verkställd utredning avgiva utlåtande och förslag hur den lägre tekniska undervisningen i riket lämpligen borde ordnas. Denna kommitté föreslog i sitt år 1912 avgivna betänkande bland annat, att de uppgifter, som tillhörde tekniska skolan i Stockholm, skulle övertagas av fyra skilda läroanstalter, nämligen:

a) en teknisk fackskola för maskinindustri;
b) » » » » byggnadsindustri;
c) » läroanstalt för konsthantverk med särskild avdelning för bildande av lärare i teckning och välskrivning; samt
d) statens normalskola för yrkesundervisningen.

Detta förslag ledde emellertid ej till avsett resultat.

Skolöverstyrelsens kommittéförslag år 1919. År 1919 begärde och erhöll den då upprättade skolöverstyrelsen bemyndigande att tillkalla sakkunniga för fortsatt utredning och förnyat förslag i frågan. I sitt den 26 maj 1919 avgivna betänkande uttala de sakkunniga:

»1) att tekniska skolan i Stockholm bör omorganiseras snarast möjligt;

2) att vid omorganisation byggnadsyrkes- och maskinyrkesskolan bör utbrytas att bilda självständiga läroanstalter motsvarande tekniska fackskolor;

3) att den högre konstindustriella skolan bör bliva en självständig anstalt kombinerad med lärlings- och yrkesskolor för konsthantverk och konstindustriella yrken;

4) att undervisningen i tekniska afton- och söndagsskolan samt tekniska skolan för kvinnliga lärjungar bör, i vad den avser yrkesutbildning, övertagas av motsvarande lärlings- och yrkesskolor samt i övrigt överlämnas åt Stockholms till det allmänna skolväsendet hörande fortsättningsskolor och högre folkskolor;

5) att med byggnads- och maskinfackskolorna böra förenas motsvarande lärlings- och yrkesskolor samt i dessa särskilda kurser anordnas för lärjungar, som önska inträde i fackskolan;

6) att i stället för den föreslagna normalskolan, byggd på en centraliserad begränsad grupp av skolor, inrättas en yrkesundervisningsanstalt, som åtminstone till en början bygger företrädesvis på befintliga skolor i den mån

de redan äro eller bliva inrättade och kunna anlitas för utbildande av lärare eller för andra anstaltens syften.»

Ej heller detta förslag ledde till den åsyftade omorganisationen, väsentligen beroende därpå att Stockholms stad ej ansåg sig för det dåvarande kunna anskaffa tillfredsställande lokaler för de i förslaget avsedda tekniska fackskolorna.

Stockholms stads förslag år 1935. Sedermera har emellertid Stockholms stadskollegium föranstaltat om ny utredning i avseende å byggnadsyrkesskolans och maskinyrkesskolans utbrytning, varpå stadsfullmäktige i underdånig skrivelse den 17 juni 1935 hemställt om genomförande av en omorganisation av tekniska skolan i huvudsaklig överensstämmelse med ett i stadskollegiets till skrivelsen fogade utlåtande omförmält förslag. Enligt nämnda utlåtande innebär förslaget väsentligen:

»att av den nuvarande tekniska skolan i Stockholm maskin- och byggnadsyrkesskolan samt de delar av aftonskolan, vilkas undervisning avser utbildning för liknande yrkesområden, omorganiseras till att omfatta:

a) en statlig teknisk läroanstalt, avsedd att lämna såväl teknisk gymnasie- som fackskoleutbildning, och så organiserad, att undervisningen efter ett för alla gemensamt första år differentieras med hänsyn till olika utbildningsmål, varigenom möjlighet beredes såväl till teknisk gymnasieutbildning som till fackskoleutbildning för de maskintekniska, elektrotekniska och byggnadstekniska facken samt med lästiderna så förlagda, att fackskoleutbildning för vissa fack kan erhållas även genom aftonundervisning;

b) en kommunal aftonskola, i vilken kan erhållas en på enklare teoretisk grundval byggd fackutbildning för olika yrkesområden;

att dessa skolor liksom hittills böra stå under ledning av en och samma styrelse;

att den nuvarande högre avdelningen av den kommunala tekniska högre folkskolan upphör i och med förverkligandet av kommitténs ovan under a) framlagda förslag, samt

att stadens anstalter för yrkesundervisning och den tekniska mellanskolan icke beröras av den föreslagna omorganisationen;

att Stockholms stad ikläder sig byggnads- och underhållsskyldighet för erforderliga skollokaler enligt av kommittén framlagd plan för vilken stadens engångskostnader enligt kommitténs beräkning icke komma att överstiga 1 270 000 kronor;

att staden åtager sig kostnaderna för erforderlig lös inredning vilka beräknats till 75 000 kronor; samt

att staden bidrager med intill 10 000 kronor till nyanskaffning och komplettering av undervisningsmateriel.»

Förslaget innebär slutligen beträffande stadens årliga kostnader:

»att staden ikläder sig en årlig utgift av 88 850 kronor för upprätthållande av den föreslagna verksamheten, i vilket belopp dock ingår en summa av 61 650 kronor till förräntning av byggnads- och tomtvärde jämte viss amortering av byggnadskostnaden samt för underhåll av byggnaden, men

att stadens nuvarande åtaganden för upprätthållande av verksamheten vid tekniska skolan, vilka uppgå till nära 75 000 kronor årligen, liksom utgifterna för högre avdelningen av den tekniska högre folkskolan, för närvarande minst 7 000 kronor årligen, skola bortfalla.»

I underdåniga skrivelser den 15 april 1936 och den 30 september 1936 har skolöverstyrelsen i huvudsak tillstyrkt nämnda förslag.

Kap. III. De sakkunnigas utredning och förslag.

Efter denna redogörelse för det huvudsakliga rörande tekniska skolans i Stockholm tillblivelse och hittillsvarande anordning samt de ändringsförslag, som framkommit, få de sakkunniga härmed övergå till behandling av den i det givna uppdraget inrymda frågan om organisationen av de delar av skolan, som komma att kvarstå efter en eventuell utbrytning av maskin- och byggnadsyrkesskolorna m. m.

Dessa delar äro:

a) tekniska afton- och söndagsskolan med undantag av de delar, vilkas undervisning avser yrkesområden liknande maskin- och byggnadsyrkesskolornas,

b) tekniska skolan för kvinnliga lärjungar,

c) högre konstindustriella skolan, med dess underavdelning för bildande av lärare i teckning och välskrivning.

Tekniska afton- och söndagsskolan.

Vad först angår de återstående delarna av tekniska afton- och söndagsskolan samt tekniska skolan för kvinnliga lärjungar må erinras därom att, såsom i det föregående berörts, de av skolöverstyrelsen år 1919 tillkallade sakkunniga uttalat, att undervisningen i dessa skolor »bör, i vad den avser yrkesutbildning, övertagas av motsvarande lärlings- och yrkesskolor samt i övrigt överlämnas åt Stockholms till det allmänna skolväsendet hörande fortsättnings- och högre folkskolor». Eftersom lärlings- och yrkesskolorna äro kommunala anstalter, skulle detta innebära, att undervisningen i såväl afton- och söndagsskolan som skolan för kvinnliga lärjungar skulle helt överlämnas åt Stockholms stads skolor för yrkesundervisning.

Nuvarande sakkunniga ansluta sig till den sålunda uttalade uppfattningen, i vad den avser kurser med endast ett ringa antal timmar i veckan, alltså afton- och söndagsskolan. Dylika kurser kunna nämligen knappast anlitas av andra än sådana, som äro bosatta i Stockholm, och kursernas syfte är närmast att bereda den där arbetande ungdomen tillfälle till viss utbildning.

Såsom framgår av efterföljande tabell förekommer visserligen i afton- och söndagsskolan ett icke ringa antal elever, som äro mantalsskrivna utanför Stockholm, men detta förklaras dels därav, att aftonskolans kurser i somliga fall delvis omfatta undervisning även under dagen, så att de giva eleverna full sysselsättning, och dels därav, att även elever i förekommande

Tabell I

angående eleverna i tekniska afton- och söndagsskolan under arbetsåren 1926—1936.

Mantalsskrivnings-ort	År									
	1926-27	27-28	28-29	29-30	30-31	31-32	32-33	33-34	34-35	35-36
Stockholm	464	452	484	581	606	608	426	390	462	440
Annan ort	201	216	225	238	227	225	202	187	183	240

dagkurser tidvis begagna sig av aftonundervisningen. De kurser, som efter utbrytning av maskin- och byggnadsyrkesskolorna m. m. återstå av tekniska afton- och söndagsskolan, avse företrädesvis konsthantverkliga yrken. Enligt skolans redogörelse för arbetsåret 1935—1936 utgjorde det antal elever, som tillhörde dylika yrken omkring 130, nämligen: 48 möbelsnickare, dekoratörer, tapetserare och bildhuggare, 29 målare, 18 guld- och silversmeder, ciselörer och gravörer, 8 typografer och bokbindare, 21 kemigrafer, litografer och tecknare samt några i andra icke specificerade yrken. Undervisning i dylika yrken förekommer emellertid även vid Stockholms stads skolor för yrkesundervisning, nämligen för möbelsnickare, tapetserare, målare, bokbindare, guldsmeder, hattmodister m. fl. I somliga fall har härigenom uppkommit en viss dubblering, som torde böra undvikas. Det synes därför naturligt, att staden sörjer för aftonundervisningen även i andra förekommande grenar av konsthantverk och konstindustri, så att hela den ifrågavarande aftonundervisningen blir samlad i en gemensam organisation. Och det torde väl kunna förväntas, att Stockholms stad skall vara lika benägen att sörja för aftonundervisningen i samtliga konsthantverkliga som i andra yrken, då statsbidrag härför kan erhållas i vanlig ordning enligt gällande bestämmelser rörande kommunala anstalter för yrkesundervisning. Även de aftonkurser, som förbereda för inträde i högre konstindustriella skolan eller den skola, som kommer att ersätta denna, böra härvid enligt de sakkunnigas mening organiseras som kommunala anstalter. Man vinner därigenom ej blott större enhetlighet utan även större möjlighet till fri anpassning efter växlande behov, än om såsom nu en del av aftonundervisningen skulle upprätthållas av staten.

Den sålunda förordade anordningen stämmer väl överens med det av Stockholms stadsfullmäktige framförda i det föregående omnämnda förslaget att med den statliga tekniska läroanstalt, som skulle ersätta maskin- och byggnadsyrkesskolorna, skulle förbindas »en kommunal aftonskola, i vilken kan erhållas en på enklare teoretisk grundval byggd fackutbildning för olika yrkesområden» (sid. 11). Även i avseende å den konstindustriella undervisningen bör alltså aftonundervisningen ordnas kommunalt och dag-

undervisningen statligt. Dock synes lämpligt att ett intimt samarbete mellan den statliga och kommunala anstalten anordnas bland annat i fråga om lokaler och lärare. Och den omständigheten, att aftonundervisningen ordnas kommunalt får icke medföra, att tillträde till densamma skall beredas endast för personer, som äro mantalsskrivna i vederbörande kommun. I och med att Stockholms stad erhåller bidrag av statsmedel för aftonundervisningens upprätthållande torde även utanför Stockholm mantalsskrivna personer exempelvis sådana, som äro elever i dagskolan, vara berättigade att erhålla tillträde till densamma. Till undvikande av missförstånd bör uttrycklig bestämmelse härom meddelas bland villkoren för statsbidragets åtnjutande.

Om det sålunda överlåtes åt Stockholms stad att organisera även de efter utbrytning av maskin- och byggnadsyrkesskolorna m. m. återstående delarna av tekniska skolans aftonskola, så torde det ej vara nödigt att här ingå närmare på hur organisationen av dessa delar bör utformas och vilken undervisning, som bör meddelas. Det torde vara nog att framhålla, att de sakkunniga ej hava något att invända, därest Stockholms stad skulle önska, att den organisationsform, som från stadens sida föreslagits beträffande den i dess ovan berörda framställning avsedda kommunala aftonskolan, gjordes tillämplig även här.

Tekniska skolan för kvinnliga lärjungar.

Tekniska skolan för kvinnliga lärjungar, vilken huvudsakligen är en dagskola, kan ej sägas på samma sätt som aftonskolan tjäna huvudsakligen Stockholms stad.

Tabell II

angående eleverna i tekniska skolan för kvinnliga lärjungar under arbetsåren 1926—1936.

Mantalsskrivningsort	År									
	1926–27	27–28	28–29	29–30	30–31	31–32	32–33	33–34	34–35	35–36
Stockholm	149	122	116	111	129	126	101	102	113	97
Annan ort	98	95	107	109	118	107	99	92	88	110
Summa	**247**	**217**	**223**	**220**	**247**	**233**	**200**	**194**	**201**	**207**
Därav nyintagna .	130	106	125	96	151	129	123	101	119	117
Därav förutvarande	117	111	98	124	96	104	77	93	82	90
Sök. till högre konstind.skolan	--	—	—	—	43	57	41	37	46	39

Det framgår också av ovanstående tabell, att kvinnliga skolan i större utsträckning än aftonskolan har elever från landsorten. De sakkunniga

anse därför, att goda skäl finnas för att ifrågavarande skola får bliva statlig. Sedan numera är vanligt, att kvinnliga lärjungar erhålla tillträde till varjehanda läroanstalter, som tidigare varit avsedda endast för manliga studerande, och samundervisning förekommer i en hel del skolor på alla stadier, synes emellertid tekniska skolan för kvinnliga lärjungar böra göras tillgänglig även för manliga och i samband därmed erhålla annat namn. Även om denna förändring skulle strida mot de ursprungliga bestämmelserna för den donation, på vilken skolan är grundad, synes detta icke böra få hindra en reform, som donator sannolikt icke skulle hava motsatt sig, om han levat i nuvarande tid.

Att märka är att, såsom ävenledes framgår av tabell II, ett stort antal av eleverna i kvinnliga skolan söka inträde i högre konstindustriella skolan. På så sätt har tekniska skolan för kvinnliga lärjungar kommit att i hög grad verka som förberedande för den högre konstindustriella skolan, och de sakkunniga anse, att denna dess förberedande uppgift bör bibehållas även om skolan på sätt nyss framhållits icke längre bör vara endast kvinnlig.

Behovet av konstteknisk undervisning.

Vid den nu förda diskussionen ha de sakkunniga utan vidare utgått från att den högre konstindustriella skolan eller någon dennas motsvarighet skall bibehållas och att en för inträde i densamma förberedande undervisning bör anordnas. Det torde dock vara skäl att närmare överväga behovet av de anstalter, som sålunda skulle komma i fråga.

Antalet elever i H. K. S. Bifogade tabeller, bilaga B 1—8, utvisa antalet elever i den högre konstindustriella skolan under de senaste 10 åren. Skulle man fästa sig enbart vid elevantalet enligt dessa tabeller, kunde man lätt få den uppfattningen, att konstindustriell undervisning i flertalet förekommande grenar vore mindre eftersträvad, kanske mindre behövlig. De sakkunniga hava även sökt vinna upplysning om i vad mån de, som genomgått skolan funnit användning inom konstindustriella yrken. Resultatet av denna undersökning framgår av bilaga C. Att döma av denna undersökning synas även många av dem, som genomgått vissa av skolans avdelningar, hava haft svårt att finna en mot deras utbildning svarande anställning. Detta allt torde dock ej bero på att behovet av personer med konstindustriell utbildning skulle vara obetydligt. Snarare lär det förhålla sig så, att den utbildning, som nu meddelas vid högre konstindustriella skolan, ej är lämpligt anpassad efter konsthantverkets och konstindustriens behov. I detta avseende må här erinras om svenska slöjdföreningens uttalande i dess underdåniga skrivelse den 18 april 1933.

Svenska slöjdföreningens skrivelse. Häri anföres bland annat:

»Såväl de konstindustriella skolornas organisation som undervisningen vid desamma bygga på en äldre uppfattning av konstindustriens art och det konstnärliga problemets förhållande till det tekniskt-industriella. Sedan år 1878, då den nuvarande organisationen av tekniska skolan utarbetades, hava mycket väsentliga förskjutningar i förhållandena på dessa områden ägt rum. Tekniska skolans uppgift var då och är fortfarande att utbilda mönsterritare och meddela konstindustriell yrkesfärdighet åt dekorationsmålare, textilritare, modellörer, träskulptörer, ciselörer etc. Då dekorationen eller formgivningen vid tiden för skolans grundande betraktades såsom en sak, vilken hade föga sammanhang med de industriella tillverkningsmetoderna, behövdes för denna utbildning icke någon djupare inblick i själva den tekniska fabrikationen. Det gällde för eleven att tillägna sig ett stort mått av manuell färdighet i teckning, modellering, träskärning o. s. v. för att smidigt tillgodose hantverkets och industriens behov av varierande dekorativa mönster. Då eleven kom ut i det praktiska livet, blev han antingen konstförfaren specialarbetare eller mönstertecknare.

Den moderna uppfattningen av konstindustriens karaktär är en helt annan och förutsätter ett intimt samband mellan teknik och formgivning. Den moderna konstindustrien fordrar sålunda långt mera ingående tekniska kunskaper och en djupare insikt om industriens arbetssätt och ekonomiska förhållanden. Den hämtar sina former icke ur ett förråd av ornament i olika stilarter eller av tillfällig karaktär, utan den söker att nå fram till konstnärlig verkan i främsta rummet genom ett inträngande studium av materialets inneboende möjligheter i dess samverkan med konstruktion och ändamål.

Det är givet, att den undervisning, som skall utbilda för ovannämnda arbetssätt kvalificerade konstindustriella krafter, måste dels vara av helt annan beskaffenhet än den undervisning, som avser utbildande av rena mönsterritare eller dekoratörer utan egentligt inflytande på den tekniska tillverkningen, och dels differentieras på ett helt annat sätt med hänsyn till de olika kategorier av konstnärligt skolad arbetskraft, som numera behövas.

Skolan förser sålunda ej i den utsträckning och på det sätt, som vore önskvärt och behövligt, den praktiska verksamheten med konstnärligt utbildad arbetskraft.

Inom vissa områden av konstindustrien äger för närvarande praktiskt taget intet som helst samarbete rum med svenska konstnärligt skolade krafter, utan behovet av mönster och modeller — vilket på flera områden i och för sig är ganska betydande — tillgodoses helt genom inköp från utlandet.

Ehuru undervisningen vid tekniska skolan trots enastående låga, utvecklingen hämmande anslag och trots dåliga, otillräckliga lokaler nästan helt och hållet i saknad av verkstadsutrustning genom provisoriska åtgärder sökt i möjlig mån anpassa sig efter verkliga behov och förhållanden, hava dock stora svårigheter yppat sig för skolans elever att efter avslutad utbildning erhålla stadigvarande anställning eller överhuvudtaget drägliga inkomster. Trots ovannämnda förändringar och påbyggnader av den ursprungliga organisationen är den i sina huvuddrag fortfarande densamma, och de anslag, som utgå för anställande av lärarkrafter, teknisk utrustning etc., äro även byggda på denna ursprungliga organisation och hava icke berett några möjligheter till mera vittgående förbättringar.

Svenska slöjdföreningen vilken själv tagit initiativet till tekniska skolans bil-

dande år 1846[1] samt i dess styrelse fortfarande insätter en representant, har länge haft sin uppmärksamhet riktad på dessa missförhållanden. Under år 1932 har föreningen genom sitt arbetsutskott igångsatt en omfattande utredning angående riktlinjerna för en omorganisation av den konstindustriella undervisningen i enlighet med den moderna industriens och hantverkets verkliga behov.

För att komma till en uppfattning om behovet av konstindustriellt utbildade krafter samt sättet för deras utbildning har att börja med under samverkan av ledande krafter inom konstindustri och konsthantverk gjorts en undersökning, omfattande de olika grenarna av konstindustrien. Undersökningen har omfattat följande grupper: möbler, textilier, glas, keramik, silver- och guldvaror, belysningsarmatur samt de grafiska yrkenas tillverkningar. För denna undersökning redogöres i en särskild bilaga.

Av redogörelsen framgår att konstindustriens utövare lämpligen kunna uppdelas i tre skilda klasser motsvarande olika grader av utbildning, nämligen:

a) konstförfarna specialarbetare såsom ciselörer och gravörer för guldsmedsbranschen, bildhuggare och dekoupörer för möbeltillverkningen, ritare och retuschörer för de grafiska yrkena, modellörer och dekoratörer för keramiktillverkningen o. s. v.,

b) verkmästare och förmän samt medarbetare på ritkontoren,

c) konstnärliga krafter med självständigt skapande förmåga och ledande ställning inom företagen.

Det är givet, att fordringarna för dessa olika kategorier äro så pass skilda, att de i allmänhet icke med fördel kunna tillgodoses genom undervisningen vid en enda läroanstalt. Jämförd med den allmänna tekniska undervisningen i vårt land motsvarar undervisningen för den första av ovannämnda kategorier närmast de nuvarande lärlings- och yrkesskolornas stadium. Utbildningen av verkmästare etc. motsvarar tekniska fackskolor, och undervisningen för den sista kategorien torde slutligen i vissa fall böra utsträckas ända upp till högskolestadiet. I de ledande länderna, där den konstindustriella undervisningen bäst ordnats, t. ex. Tjeckoslovakien, har också en sådan fullständig organisation, vilken från lärlingsstadiet kontinuerligt leder upp till högskoleplanet, genomförts.

För vårt land med dess relativt begränsade konstindustriella produktion torde emellertid en sådan fullständig organisation vara ekonomiskt alltför betungande, och heller icke för närvarande nödvändig med hänsyn till den ringa efterfrågan på konstnärligt utbildade krafter, vilken inom många av konstindustriens grenar gör sig gällande.

Det bör dock i detta sammanhang påpekas, att en mera tidsenlig organisation av undervisningen, varigenom hantverkets och industriens verkliga behov bättre tillgodoses, automatiskt torde medföra en ökad efterfrågan på sålunda utbildade arbetskrafter och att man därför icke bör betrakta de nuvarande förhållandena såsom normgivande. En dylik ökning i efterfrågan är också ur det allmännas synpunkt önskvärd på grund av den höjning av tillverkningens standard och ekonomiska konkurrenskraft, som den enligt vad erfarenheten givit vid handen kommer att medföra. I själva verket är det anmärkningsvärt att, medan den egentliga konstindustrien f. n. bereder sysselsättning åt ett så relativt fåtal av från tekniska skolan utexaminerade elever, dessa dock i övrigt genom privata beställningar i rätt stor utsträckning sysselsättas. Det är likväl självklart, att industrien och det organiserade hantverket med sin långt mer omfattande produktion och sina större resurser borde lämna sysselsättning åt en betydligt större del av de utexaminerade eleverna, därest undervisningen vore riktigt ordnad.»

[1] Denna uppgift är ej fullt riktig. Jfr historiken sid. 7. (Sakk. anm.)

Kommitteéuttalanden 1912 och 1919. De tankar, som svenska slöjdföreningen sålunda framfört, gå delvis långt tillbaka i tiden. Redan 1907 års tekniska kommitté föreslog i sitt år 1912 avgivna betänkande, att av tekniska afton- och söndagsskolan samt tekniska skolan för kvinnliga lärjungar »skulle bildas en yrkesskola för sådana yrken, som gå i konstindustriell riktning», och att den högre konstindustriella skolan »genom undervisningens specialisering och omläggning i mera praktisk riktning samt genom skolans utrustning med ateljéer, laboratorier och försöksverkstäder borde omvandlas till en högre läroanstalt för konsthantverket». De av skolöverstyrelsen år 1919 tillkallade sakkunniga instämma i detta förslag och »framhålla nödvändigheten av att genomförandet av den nya organisationen måtte ske fortast möjligt». Då detta likväl ej skett, har skolans styrelse vid upprepade tillfällen framhållit vikten av att skolan genom ökade anslag sattes i tillfälle att medelst provisoriska åtgärder bereda möjlighet till undervisningens förbättring i praktisk riktning, och trots anslagsmedlens knapphet har styrelsen vidtagit åtskilliga förbättringar beträffande undervisningen, men bristen på verkstäder och laboratorier med tidsenlig utrustning har utgjort ett bestämt hinder för de mera betydande förändringar, som påkallats.

Svenska slöjdföreningens undersökning 1933. I den i svenska slöjdföreningens ovan anförda skrivelse åberopade undersökningen, som utförts under medverkan av ett stort antal fackmän inom konsthantverkets och konstindustriens olika grenar, anföres bland annat följande:

»Undervisningen i *textilt hantverk* är f. n. särskilt vad lågstadierna beträffar väl tillgodosedd genom privata skolor och den pedagogiska verksamhet, som inom hemslöjdsrörelsen arbetande organisationer bedriva.

För de maskinellt tillverkade textiliernas del är däremot behovet av en modernt utrustad undervisningsanstalt påfallande. Den del av textilindustrin, som tillverkar beklädnadstyger, torde visserligen även i framtiden till väsentlig del vara hänvisad att köpa sina mönster från utlandets modecentra, men å andra sidan har det framhållits, att industrin har behov av att ha inhemska konstnärliga krafter, eventuellt i ledande ställning som rådgivare vid mönsterinköpen för att omarbeta och för våra förhållanden anpassa inköpta mönster. För tillverkning av möbeltyger, mattor, gardiner samt duktyg vore det en fördel, om svenska konstnärer kunde användas. Industrien anser det emellertid vara ett oavvisligt krav att dessa konstnärer erhålla en tillräcklig teknisk och ekonomisk utbildning. Det förhållandet, att den svenska textilindustrin hittills icke i nämnvärd utsträckning begagnar sig av konstnärer utan vanligen köper sina mönster från utlandet, torde sålunda delvis bero på att tillgång ej finnes till industriellt skolade konstnärer.

För utbildning av verkmästare och förmän samt ingenjörer inom textilindustrin finnas särskilda skolor i Borås och Norrköping. Det är önskvärt, att undervisningen här kompletteras med en viss utbildning i textil och allmän formlära.

Förhållandet mellan konstnärligt utbildade personer, som arbeta för *de gra-*

fiska yrkena, och dessa yrken är för närvarande icke tillfredsställande. Man har anmärkt på att tecknarna icke besitta tillräcklig facklig utbildning respektive fackligt intresse, och att de endast i ett fåtal fall kunna följa arbetet i verkstäderna. I andra länder har man i tid skaffat sig skolor för detta ändamål. Den förnämsta torde vara det grafiska institutet i Leipzig, där undervisning lämnas i alla typografiens arter från typtrycket till kliché- och papperstillverkningen. I detta institut kunna rena konstnärer få en allsidig skolning. Då dessa konstnärer sedan komma ut i officinerna, kunna de uträtta helt annat än icke fackligt utbildade konstnärer, som i brist på utbildning måste gripa sig an sina uppgifter med en naturlig tveksamhet och i bästa fall själva med stor tidsförlust och uppoffring få skaffa sig den erfarenhet, som en skola skulle kunna giva dem.

Boktrycket är numera intimt förenat med de litografiska och kemigrafiska framställningssätten. En gestaltning av en tillverkning inom de grafiska yrkena fordrar facklig kunskap i dessa tre yrkesgrenar.

Lika viktigt som att ha fackligt intresserade och fackligt skolade konstnärer är att för det dagliga arbetet ha konstnärligt skolade faktorer och specialarbetare, litografer, klichémakare, retuschörer etc. Ingen av dessa utför ett skapande arbete, men de äro av avgörande betydelse för kvaliteten av ett grafiskt arbete.

Liknande förhållanden råda inom bokbinderiyrket. Få firmor anlita konstnärer inom bokindustrin. Det vore önskligt att flera konstnärer ägnade sig åt saken. Det viktigaste inom bokbinderiet är icke lyxband som numera bli allt sällsyntare, utan förlagsband. Dessa ha emellertid endast i undantagsfall tillfredsställande kvalitet. Någon utbildning utöver lärlingsskolestadiet finns för närvarande icke med undantag för den föga omfattande, som gives vid tekniska skolan.

Småglastillverkningen bedrives dels hantverksmässigt, dels med maskiner. Med maskiner tillverkas flaskor och burkar samt pressglas. Servisglas och prydnadsföremål tillverkas praktiskt taget uteslutande för hand.

Modellerna för maskintillverkat glas skaffas i vårt land på några få undantag när genom upptagande av redan i marknaden förekommande modeller eller genom av den tekniska företagsledningen företagna smärre förändringar på dessa. För ett självständigt modellarbete fordras en kvalificerad konstnär, vilken till sitt förfogande har modellörer och för tillverkning av järnformar formmakare. Nödvändigt är att både modellörer och formmakare ha utbildad smak och att de kunna teckna.

Anskaffningen av nya modeller för hantverksmässig tillverkning skedde förut så, att företagsledarna hos de större företagen reste ut till utlandets varumässor och där kopierade nya modeller. För de mindre företagen har modellanskaffningen gått och går i alltför stor utsträckning ännu så till, att de ledande företagens i marknaden nyutkomna modeller omedelbart kopieras, vilket på grund av tillverkningsprocedurens snabbhet och enkelhet går lätt för sig.

De ledande företagen i landet ha nu skaffat sig fast anställda konstnärliga ledare. Modellpolitiken bestämmes av fabriksledningen i samråd med dessa.

Det blåsta glaset kan slipas eller graveras. Dekorationsmönster ritas av konstnärliga medarbetare. För slipning fordras huvudsakligen teknisk yrkesskicklighet, vilken bibringas i slipverkstaden. För gravering fordras dels mycket hög teknisk yrkesskicklighet, dels konstförfarenhet. För att bibringa denna är såväl konstnärlig som yrkesteknisk utbildning nödvändig. En dylik utbildning bibringas i vårt land endast genom en kompletterande lärlingsskola för glasgravörer vid Orrefors.[1] Av glasindustrins övriga representanter anses det emellertid

[1] Denna skola är numera nedlagd. (Sakk. anm.)

icke lyckligt, att skolan är förlagd till ett bruk, utan borde den vara en för glasbruken centralt belägen skola exempelvis i Växjö.

Alternativt kunde man tänka sig yrkeskurser.

För verkmästare och förmän är en viss smakuppfostran önskvärd.

Möbeltillverkningen inom vårt land bedrives dels som hantverk dels som industri. Den senare produktionsformen tenderar alltmera att taga ledningen. Den är huvudsakligen lokaliserad till Småland. I den industriella produktionen samarbeta flera olika faktorer. Den för varans beskaffenhet viktigaste av dessa har hittills varit driftsledaren. I Sverige finnas inom möbelindustrin inga tekniskt eller teoretiskt utbildade driftsingenjörer, utan arbetsledningen omhänderhaves av verkmästare, som antingen skaffat sig sin kunskap på empirisk väg eller erhållit skolutbildning utomlands. Den industrialiserade möbelproduktionen lider för närvarande i allmänhet av en bristande samverkan mellan driftsledningen och dem som rita möblerna. Den förra parten har sällan intresse för möblernas formgivning, medan å andra sidan den senare parten icke har kunskap om möbelindustrins moderna produktionsapparat, vilken numera så gott som dagligen förändras.

Tillverkningens gång är för närvarande den, att då en ritning kommer till ett företag, behandlas den tekniskt på verkstadskontoret samt ändras av tekniska grunder. Finns nu ingen kontakt mellan verkmästare och ritare, så blir den färdiga produkten olika den ritade.

De som arbeta på ritkontoren äro dels personer med konstnärlig kapacitet, dels detaljritare, vilka ofta kommit till kontoren från snickareyrket. Möbelarkitekter, vilka komponera möbler, utbildas i allmänhet från tekniska skolan i Stockholm och slöjdföreningens skola i Göteborg. En del möbelritare ha fått sin utbildning i utländska skolor. Dessutom utföras möbelritningar i viss utsträckning av husbyggnadsarkitekter.

Tekniska skolans aftonskola besökes av yrkesmän och ritare, som ha intresse att förkovra sig. En del av dessa söka sig sedan in i den högre konstindustriella skolan. Denna skola besökes å andra sidan även av elever, som icke ha någon föregående yrkeskunskap. Vid tekniska skolan i Stockholm finns ingen verkstad.

Vårt land har för närvarande behov att följande kategorier fackmän inom möbeltillverkningen utbildas på bättre sätt än som sker, nämligen dels högkvalificerade möbelarkitekter, som dessutom kunna samarbeta med husbyggnadsarkitekter och förstå deras intentioner för inredningsarbeten samt kunna fullt självständigt rita möbler för hantverk och industri, dels verkstadsledare, vilka skola besitta icke blott teknisk utan även konstnärlig kunskap, så att de ha lättare att samarbeta med de skapande krafterna än nu och dels slutligen detaljritare. På dessa kategorier sammanlagda torde för närvarande ett stort behov finnas i landet.

Det är därför av vikt, att undervisningen av möbelsnickare och möbelritare bedrives med hänsyn till moderna tillverkningsmetoder och modern formuppfattning, så att en intim samverkan mellan tillverkare och tecknare kan åstadkommas. Härtill fordras givetvis att modern maskinutrustning finnes tillgänglig för undervisningen och att möbeltillverkning i viss utsträckning bedrives i samband med densamma.

För de tyngre *konstindustriella metallarbetena* (smide, gjutjärn, brons etc.) torde behovet av konstnärligt utbildade yrkesmän för närvarande icke vara särdeles stort. Emellertid hava å andra sidan dessa yrken goda traditioner inom landet, och det är önskvärt att dessa upprätthållas. Dock torde det kunna ifråga-

sättas, om detta icke sker bättre genom lärlingsskap hos enskilda utövande mästare, vilka eventuellt härför erhålla statsunderstöd, än genom undervisning på en statlig läroanstalt.

För tillverkningen av ädlare metallföremål gäller följande.

I Sverige förekommer praktiskt taget tillverkning endast av äkta smycken, oäkta importeras. Tillverkningen av äkta smycken bedrives i stor utsträckning hantverksmässigt, men även på detta område ha på det senaste årtiondet verktyg och maskiner funnit en väsentligt vidgad användning. Yrket behöver för fattnings- och monteringsarbeten arbetare, vilkas sinne för form och proportioner systematiskt fostrats och utvecklats genom undervisning.

Vad själva modellarbetet inom yrket beträffar kan man som allmänt omdöme säga, att självständigt modellskapande f. n. förekommer endast i mycket ringa utsträckning. De nya modellerna skapas av detaljritare efter anvisningar från kommersiellt håll.

Inom den industriellt bedrivna silvervarutillverkningen sönderfaller arbetet i dels maskinell tillverkning av standardvaror, dels hantverksmässig tillverkning av enstaka pjäser samt modellarbeten. Den maskinella tillverkningen fordrar i allmänhet icke i nämnvärd utsträckning kvalificerad arbetskraft. Varje i maskin tillverkad sak måste emellertid först framställas i modell. För de arbetare, som utföra dessa modellarbeten, är en konstnärlig skolning önskvärd och till stor nytta.

För såväl den hantverksmässiga som den industriella tillverkningen fordras, ehuru i begränsad omfattning, konstnärligt utbildade specialarbetare, såsom stålgravörer, ciselörer och gravörer.

Beträffande själva modellskapandet har under de senaste decennierna en påfallande förändring ägt rum. Silvervarutillverkningen arbetade förr med ett jämförelsevis litet antal modeller med lång livslängd. Numera äro modellerna i allmänhet mer eller mindre modebetonade och omloppstiden kort. I samma mån som krav på omväxling uppkommit, torde man ha anlitat konstnärer på en lägre nivå samt flera konstnärer än när man hade ett fåtal modeller. Dessutom anskaffas tillfälligt hembjudna grupper av ritningar, vilka emellertid i allmänhet visa sig mindre användbara på grund av vederbörandes bristande tekniska insikter och saknad av förtrogenhet med materialets möjligheter.

Man befinner sig därför i den situationen att å ena sidan ett behov av bättre utbildning av den konstförfarna arbetskraften finnes, men att man å andra sidan får akta sig för överproduktion av dylik.

Inom *belysningsarmaturindustrien* finnas i vårt land dels företag, vilka endast arbeta med egna modeller, dels sådana, som kopiera sina modeller efter andra företags tillverkningar. Vid vissa företag består arbetet endast i montering av från utlandet inköpta färdiga delar.

Inom självständigt arbetande företag ledes ateljéarbetet av en chefskonstnär med hög konstnärlig utbildning med assistenter (ritare). För dessa senare är en konstnärlig utbildning önskvärd.

Modellbeståndet inom industrin utmärkes av stor ombytlighet och kort omloppstid. Den modekaraktär, som härigenom gives åt produktionen, anses vara till densammas skada. Om orsakerna till densamma dela sig meningarna. En bidragande faktor torde emellertid för närvarande den snabba utvecklingen av belysningstekniken vara. Tendensen i utvecklingen går likväl mot förenkling och smakförbättring.

För modellarbetet fordras modellörer, gravörer och ciselörer. Behovet av dessa

är dock för närvarande mycket begränsat. Även de stora företagen anlita utomstående krafter för dessa arbeten.

För tillverkningen behöves i en viss utsträckning kunnig personal, nämligen metallarbetare, tryckare och svarvare, för vilka viss smakutbildning är önskvärd.

Av verkmästare och förmän måste krävas en ytterligare smakuppfostran. Den borde kunna bibringas som kompletterande utbildning dels i en skolform motsvarande ungefär den nuvarande söndags- och aftonskolan vid tekniska skolan dels genom kurser och föreläsningar i smakuppfostrande syfte.

Nyanskaffningen av modeller och dekorer för tillverkningen av *keramiska stapelvaror* tillgick förut vanligen så, att företagens chefer och dekorationsavdelningarnas föreståndare besökte de stora årliga mässorna i utlandet för att där inköpa och hämta uppslag till nyheter.

Sedan de svenska porslinsfabrikerna i allmänhet skaffat sig konstnärliga ledare, har detta sätt att få nya modeller och dekorer i det närmaste upphört, och i stället har nyskapandet på detta område blivit den konstnärliga ledarens främsta uppgift. Tillvaron av en konstnärlig ledare med bestämmanderätt och ansvar för fabrikens modellpolitik medför, att ett intimt samarbete kommer till stånd med företagets försäljare.

De svenska porslinsfabrikerna ha i allmänhet en chefskonstnär, vilken är konstnärlig ledare av produktionen. Fabrikernas mönster- och modellpolitik avgöres i samråd mellan honom och representanter för försäljningen och tillverkningen. För en mängd småförändringar av löpande natur på äldre modeller, för smärre extrabeställningar, monogram etc. behöver konstnären konstnärligt utbildade assistenter och ritare.

Ateljéarbetet för tillverkning av bruksföremål tillgår så, att fabrikens konstnär gör skisser, efter vilka modellörer i samarbete med konstnären göra modeller. Vid detta modellarbete måste naturligtvis hänsyn tagas till tillverkningstekniken. Modellörens arbete är huvudsakligen ett tekniskt arbete, men det är önskvärt, att han äger konstnärlig yrkesutbildning, varigenom han arbetar bättre.

Beträffande tillverkningen av konstföremål finnes behov såväl av självständigt skapande konstnärer som assistenter till dem.

De delar av tillverkningen, som ha intresse i detta sammanhang, äro formgivningen, formning och drejning på maskin, gjutning, dekorering för hand eller genom maskintryck, sprutning samt slutligen glaseringen. Arbetet med formgivningen sker rent mekaniskt och fordrar icke någon konstförfarenhet men däremot stor yrkesskicklighet. Dekoreringen sker dels genom handmålning, som fordrar stor yrkesskicklighet, dels genom anbringande av färdiga maskintryck å föremålen (gravyr eller litografi) samt sprutning av färger medelst aerograf och fordrar relativt stor yrkesskicklighet. För framställning av gravyrer och litografier fordras högt uppdriven yrkesskicklighet.

Tillverkningen av konstgods är i större eller mindre utsträckning ett hantverk och sker under den konstnärliga ledningens direkta överinseende. Den fordrar hos utövarna stor yrkesskicklighet.

För att erhålla ständig tillgång på yrkesskickliga arbetare uppläras yngre arbetskrafter i mån av behov. Om denna arbetskraft i tidigt stadium finge närvara vid specialkurser, vore mycket vunnet.

Bestämmanderätten vid glaseringen slutligen ligger helt i händerna på den tekniska ledningen, som dock i smakfrågor arbetar tillsammans med konstnären.

Konstnärlig kompetens hos verkmästare och förmän saknas för närvarande praktiskt taget och är heller icke av behovet påkallad. Sedan form och dekor

i intimt samarbete med den tekniska ledningen i den del det gäller tillverkningsmöjligheterna är utarbetad i ateljén, undergår den ingen förändring under tillverkningen.

Porslinsindustrin i vårt land är icke tillräckligt stor för att bära upp en speciell förmansskola. Vad den konstindustriella sidan av utbildningsbehovet beträffar, kunde man i stället tänka den löst genom sommarkurser vid tekniska skolan för vissa förmansgrupper och målarkrafter. I dessa borde även den kommersiella personalen deltaga, emedan densamma för närvarande icke har någon som helst skolad smakbildning. Det är emellertid för produktionens kvalitetshöjning i konstnärligt hänseende av stor betydelse, att sådan bibringas den.»

Yttrande av professor Malmsten. Arkitekten, numera professorn Carl Malmsten har i ett till slöjdföreningens skrivelse fogat särskilt yttrande framfört vissa synpunkter rörande god formkultur och formsinnets allmänna fostran. Han sammanfattar sitt yttrande sålunda:

»En konstnärlig förnyelse inom nyttokonsten kan enligt undertecknads mening endast nås genom att man ställer den konstindustriella specialutbildningen i organiskt sammanhang med en formsinnets allmänna fostran, vunnen genom en på lång sikt lagd omdaning av den formande och bildande verksamheten inom den allmänna skolan och folkbildningen enligt den nya pedagogikens principer.»

Till dessa tankar vilja de sakkunniga återkomma i samband med frågan om utbildning av lärare i slöjd och i teckning.

De konsttekniska yrkenas omfattning. För att om möjligt få en mera konkret föreställning om behovet av personer med utbildning för konsttekniska yrken, hava de sakkunniga sökt vinna upplysning angående antalet yrkesutövare, företag och däri sysselsatta personer, samt den ekonomiska omfattningen av verksamheten inom de yrken, som synts vara att hänföra till konsthantverk eller konstindustri. Uppgifter härom hava inhämtats dels ur 1931 års företagsräkning, verkställd av kommerskollegium (F. R.), dels ur kommerskollegiets industriberättelse för år 1934 (I. B.), dels ur Svensk hantverkstidnings beräkning av hantverkets omfattning i Sverige vid 1930-talets ingång (Sv. H. T.) samt ur Stockholms adresskalender 1936 (St. A.). De sålunda erhållna uppgifterna äro sammanställda i efterföljande tabell (bilaga D 1). De olika källornas uppgifter äro i en del fall rätt avvikande från varandra, och även bortsett härifrån kunna de naturligtvis ej anses utgöra något absolut, ej ens relativt mått på behovet av konstskicklighet. Sammanställningen torde dock giva någon föreställning om de olika yrkesområdenas omfattning och betydelse. På liknande sätt torde den i bilaga D 2 gjorda sammanställningen av vissa ur Sveriges officiella statistik hämtade uppgifter angående införsel och utförsel av sådana varor, som i större eller mindre omfattning äro att hänföra till produkter av konsttekniska yrken, i detta sammanhang vara av intresse.

Utan att fästa alltför stort avseende vid de ovan berörda statistiska uppgifterna torde man kunna utgå ifrån att behovet av konstteknisk utbildning är vida mer omfattande, än statistiken över antalet elever i den högre konstindustriella skolan kunde giva anledning förmoda. De sakkunniga finna denna uppfattning väl styrkt genom samstämmiga uttalanden av ett flertal personer, som väl känna förhållandena inom olika konstyrken, och vilkas mening de sakkunniga inhämtat i föreliggande frågor (jfr del III).

Andra skolor med konstteknisk undervisning. Konstteknisk undervisning förekommer emellertid vid åtskilliga andra skolor i Sverige än vid tekniska skolan i Stockholm. Bland de mera betydande må nämnas slöjdföreningens skola i Göteborg. I denna skola meddelas en omfattande undervisning i teckning o. d. samt i olika konsttekniska ämnen bland annat för reklamtecknare, målare, möbelsnickare, typografer, litografer, bildhuggare, guldsmeder, ciselörer, gravörer, dekoratörer, kemigrafer, mönsterriterskor m. fl. dels i dagkurser och dels i aftonkurser med ett stort antal elever huvudsakligen från Göteborg men även från andra orter. Enligt särskilt inhämtade upplysningar äro eleverna med hänsyn till mantalsskrivningsorten fördelade på följande sätt:

Tabell III

angående eleverna i slöjdföreningens i Göteborg skola åren 1934–1936.

Mantalsskrivningsort	Högre konsthantverksskolan			Lägre konsthantverksskolan			Skolan för bokindustri			Aftonskolans konstyrkesavdelning		
	34	35	36	34	35	36	34	35	36	34	35	36
Göteborg	50	46	40	42	45	44	63	61	58	253	259	203
Annan ort	38	32	32	24	27	25	10	13	15	74	51	70
Summa	**88**	**78**	**72**	**66**	**72**	**69**	**73**	**74**	**73**	**327**	**310**	**273**

Undervisning i frihandsteckning förekommer vid ett stort antal kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning, i många fall ganska omfattande och mer eller mindre direkt inriktad på konsttekniska yrken. Vid åtskilliga hithörande skolor förekomma även praktiska övningar, exempelvis i målning, modellering, metalldrivning och ciselering, möbelsnickeri, träskärning och intarsia, bokbindning, läderplastik, samt i stor omfattning vävning och konstsöm m. m. Till belysning härav meddelas i bilaga E en förteckning över dylika skolor, som stå under skolöverstyrelsens inseende, tillika med uppgift om den ifrågavarande undervisningens art och ungefärliga omfattning. Tilläggas må, att liknande undervisning förekommer vid åt-

skilliga helt privata utbildningsanstalter, i några fall exempelvis i målning, konstsömnad o. d. på ett mycket högt plan. (Jfr sid. 52.)

Sammanfattning.

Ehuru de möjligheter till hithörande undervisning, som sålunda redan stå till buds, kunna synas nog så omfattande och delvis torde vara ganska tillfredsställande, anse de sakkunniga otvivelaktigt, att en anstalt som den högre konstindustriella skolan i moderniserad form är väl behövlig samt att den, rätt ledd, skall kunna i hög grad främja de konstteknisk a yrkenas sunda utveckling ej blott i fråga om god smak utan även i ekonomiskt avseende.

Det återstår emellertid att överväga, hur skolan bör vara anordnad och vilken omfattning den bör erhålla med avseende på ifrågakommande fack och elevantal m. m.

Den behövliga läroanstaltens anordning.

Förslag av 1907 års tekniska kommitté.

1907 års tekniska kommitté föreslog år 1912, att tekniska skolan i Stockholm vid avskiljandet av maskin- och byggnadsyrkesskolan m. m. skulle »med bibehållande av sitt nuvarande namn» omorganiseras till en läroanstalt för konsthantverket, omfattande

a) en konstindustriell yrkesskola,

b) en högre läroanstalt för konsthantverket: »konsthantverksskolan», med vilken senare borde förenas »en avdelning för bildande av lärare i teckning och välskrivning för rikets allmänna läroverk och folkskolelärareseminarier».

Konstindustriella yrkesskolan. I avseende å den föreslagna konstindustriella yrkesskolan anför kommittén bland annat:

»Den konstindustriella yrkesskola, som sålunda enligt kommitténs åsikt bör inrättas vid tekniska skolan i Stockholm, bör i allt väsentligt organiseras efter samma grundsatser, som kommittén ansett böra tillämpas på övriga yrkesskolor i riket.

Skolan bör sålunda ha till mål att giva personer, såväl manliga som kvinnliga, med god erfarenhet inom något konstindustriellt yrke, tillfälle att förvärva den konstteknisk a, yrkesekonomiska och medborgerliga bildning samt den ytterligare förkovran i deras praktiska yrkesutbildning, som fordras för en framgångsrik utövning av deras yrke.

Skolans undervisning bör fördelas på särskilda yrkeskurser. Kursernas antal och deras ändamål torde dock icke på förhand böra bestämmas, utan böra kurserna inrättas efter samråd med erfarna industriidkare, i den mån behovet framträder, och ett tillräckligt antal lärjungar kunna påräknas, samt sko-

lans tillgångar medgiva. I första hand torde dock kurser böra inrättas för finsnickeri och tapetsering, målning, stenhuggning, modellering, konstsmide, gravering, ciselering, bokhantverk, etui- och portföljmakeri samt för kvinnliga lärjungar särskilt avsedda yrkeskurser i enklare konstvävnad, konstsömnad och konstbroderi.

Kurserna böra anordnas dels såsom dagkurser med c:a 40 arbetsveckor och 44 undervisningstimmar i veckan, dels såsom aftonkurser under 30 à 40 arbetsveckor om året och 10 till 15 undervisningstimmar i veckan. Undervisningen bör ordnas så, att fullständiga kurser kunna genomgås på 1 år i dagkurserna och på 2 år i aftonkurserna. Dock böra de lärjungar, som genomgått någon av kurserna äga rätt att kvargå ytterligare 1 år i dagkurserna eller 2 år i aftonkurserna för att förvärva en mera djupgående utbildning i ett eller flera av skolans läroämnen.

För inträde vid skolan bör fordras en ålder av 17 år, 3 års praktisk verksamhet av sådan art, att den inträdessökande kan anses hava förvärvat en god förberedelse för undervisningen i den yrkeskurs, av vars undervisning han eller hon önskar begagna sig, samt intyg om genomgången kurs i en lärlingsskola eller om motsvarande kunskaper eller också genom särskilt inträdesprov ådagalagda kunskaper i modersmålet, räkning och ritning till den omfattning, som närmare fastställes med hänsyn till de förkunskaper, som kunna fordras för att med framgång begagna undervisningen i de olika kurserna.

För tillträde till de särskilt för kvinnliga lärjungar avsedda textila yrkeskurserna må överstyrelsen för rikets tekniska skolor efter inhämtande av yttrande från tekniska skolans styrelse kunna nedsätta fordringarna på föregående praktisk verksamhet till mindre än tre år.

Undervisningen bör liksom i övriga yrkesskolor och i huvudsaklig överensstämmelse med för dem föreslagna grundsatser omfatta följande läroämnen:

Ritning, målning och modellering med ändamål att utbilda lärjungarnas sinne för form och färg samt att bibringa dem förmåga att efter skisser, planscher och konstindustriella föremål utföra arbetsritningar eller modeller till arbeten inom deras fack.

Yrkeslära: de teoretiskt vetenskapliga grunderna för yrket; ornamentets och materialets historia; material, verktyg och maskiner; deras användning och vård; praktiska övningar i utförandet av finare arbeten inom lärjungarnas yrken.

Räkning och yrkesekonomi: bokföring och kostnadsberäkningar.

Uppsatsskrivning över ämnen, som beröra lärjungarnas yrken, såsom arbetsbeskrivningar, redogörelser för utförda arbeten, beskrivningar över konstindustriella föremål m. m.

De närmare bestämmelserna om vilka yrkeskurser böra inrättas vid skolan, om inträdesfordringar och läroplaner fastställas av överstyrelsen för rikets tekniska skolor efter förslag av skolans styrelse.»

Konsthantverksskolan. I fråga om den föreslagna konsthantverksskolan erinrar kommittén till en början att det länge för skolans ledning utgjort ett önskemål, att skolan i långt högre grad än hittills varit fallet genom anskaffandet av tidsenliga verkstäder och tidsenlig utrustning kan tillgodogöra sig nyare erfarenheter på den konstindustriella undervisningens område. Särskilt har framhållits behovet av att undervisningen utvecklas och för-

djupas genom en starkare specialisering med hänsyn till konsthantverkets olika grenar och genom en starkare betoning av den rent tekniska sidan av konsthantverket. Därefter anför kommittén bland annat följande:

»Det kan icke längre anses tillfyllestgörande, att den högsta konstindustriella läroanstalten i riket, såsom från början var avsett och ännu till stor del är förhållandet med den högre konstindustriella skolan i Stockholm, meddelar en för alla eller flertalet lärjungar likartad 'högre kunskap i de i konstindustriellt hänseende viktigaste läroämnena'.

Av en konsthantverkare i detta ords egentliga mening måste fordras, att han jämte ett odlat sinne för form och färg förvärvar en sådan förtrogenhet med den tekniskt konstruktiva sidan av sitt hantverk och en så utvecklad känsla för materialets egenskaper och bearbetningsmöjligheter, att han har en säker uppfattning av den samhörighet, som måste finnas mellan kompositionen och det ändamål och det material, för vilket den är avsedd.

För att den blivande konsthantverkaren skall komma därhän, måste hans utbildning begränsas till ett enda eller ett par nära besläktade områden. Den måste noga avpassas efter de olika konstyrkenas egendomligheter. Den kan icke vinnas enbart genom skolstudier, om också dessa måste utgöra ett viktigt led i konsthantverkarens utbildning. Skolstudierna måste grunda sig på en genom längre tids utövning av hantverket vunnen praktisk erfarenhet och goda teoretiskt tekniska yrkesstudier. Utbildningen till konsthantverkare fordrar därjämte särskild begåvning och fallenhet.

Under dessa betingelser är det emellertid otvivelaktigt, att konsthantverkarens utbildning i väsentlig mån kan utvecklas och fördjupas genom en väl ordnad konstteknisk undervisning, som ansluter sig till den fackbildning, lärjungen redan förvärvat, och söker giva denna en i konstnärligt hänseende högre grad av fulländning.

Vid omorganisationen av den högre konstindustriella skolan i Stockholm har sålunda kommittén ansett, att i stort sett samma grundsatser böra tillämpas, som vid reformeringen av den övriga tekniska undervisningen i riket. I stället för den allmänna undervisning i de i konstindustriellt hänseende viktigaste läroämnena, som skolan hittills haft att meddela, bör träda en verklig fackutbildning.

För att giva ett tydligt uttryck åt denna tanke har kommittén även ansett, att den högre konstindustriella skolans namn i samband med skolans omorganisation bör förändras till *konsthantverksskolan.*

På grund av vad sålunda anförts, bör konsthantverksskolan hava till mål:

att giva personer med god erfarenhet inom någon gren av konsthantverket möjlighet att förvärva en i konstnärligt hänseende större fulländning i sin yrkesutbildning.

Då konsthantverksskolan sålunda är avsedd för verkliga yrkesutövare, och då den, såsom framhållits, måste sträva att giva var och en av sina lärjungar just den utbildning, han behöver för en fortsatt konstnärlig utövning av sitt yrke, borde skolan helst omfatta skilda avdelningar för varje särskilt mera betydelsefullt yrke, som kan hänföras till konsthantverk, var och en med sin särskilda utrustning och sina fackligt utbildade lärare. Av praktiska och ekonomiska skäl kan dock en allt för långt driven specialisering i skolans organisation icke genomföras. Många skolavdelningar skulle få ett så ringa antal lärjungar, att lärarnas

arbetskraft icke bleve tillräckligt utnyttjad, och kostnaderna för skolan icke komme att stå i rimligt förhållande till de resultat, som kunna vinnas.

Det blir därför nödvändigt, åtminstone till en början, att sammanföra sådana yrken, som med hänsyn till ändamål, teknik och material eller i andra avseenden äro med varandra besläktade, till större yrkesavdelningar, dock med strängt iakttagande därav, att lärjungarna vid undervisningens tillämpning föreläggas sådana uppgifter, som tillhöra deras speciella yrken. Antalet yrkesavdelningar och de speciella yrken, varje avdelning företräder, bör sedermera kunna ökas, i den mån behovet därav gör sig gällande, och de tillgångar, som kunna ställas till skolans förfogande, göra det möjligt.

Till en början torde följande yrkesavdelningar böra komma till stånd, nämligen för

1. *Möbelkonst:* rumskonst, finsnickeri, intarsia, tapetsering m. m.
2. *Skulptur och modelleringskonst:* trä- och stenskulptur, gips- och stuckarbeten m. m.
3. *Keramik och glaskonst:* porslinsmålning, fajans, lergods, stengods, glasmålning, glasmosaik, glasslipning m. m.
4. *Smides- och grövre metallkonst:* konstsmide, arbeten i brons, mässing och rödgods, konstgjutning, patinering, drivning m. m.
5. *Guld- och silversmideskonst:* drivning, ciselering, gravering, emaljering, tillverkning av smycken, stenkonst m. m.
6. *Bokhantverk, tryck- och plakatkonst:* bokbinderi, bokutstyrsel, läderplastik och lädermosaik, stämpel- och linjepressning, typografi, litografi, etsning, reproduktionsmetoder, textning, tapettryck, heraldik m. m.
7. *Textilkonst:* vävning, broderi, spetstillverkning m. m.
8. *Dekorativ målning:* finare yrkesmålning, sgraffito, stuck m. m.

Att för inträde vid konsthantverksskolan liksom vid andra skolor uppställa bestämda fordringar på kunskaper av viss omfattning eller föregående praktisk yrkesverksamhet under viss tid torde knappast vara lämpligt, då lärjungarnas förmåga att följa undervisningen förnämligast är beroende av deras konstnärliga begåvning och deras fallenhet för ett visst hantverk samt av arten av deras föregående praktiska verksamhet. Det torde därför vara lämpligast att giva inträdesfordringarna en mera obestämd formulering och överlåta åt överstyrelsen för rikets tekniska skolor att efter förslag av skolans styrelse fastställa närmare föreskrifter om huru bestämmelserna böra tillämpas för de olika yrkesavdelningarna.

Förutom ordinarie lärjungar, som genomgå fullständiga kurser inom någon av skolans yrkesavdelningar, bör skolan även kunna mottaga extra ordinarie lärjungar, som på grund av sin yrkes- eller affärsverksamhet äro i behov av kunskaper i vissa av skolans läroämnen.

Inträdesfordringarna torde sålunda lämpligen kunna formuleras på följande sätt:

För inträde vid konsthantverksskolan såsom ordinarie lärjunge fordras, att den inträdessökande styrker sig hava deltagit i praktiskt yrkesarbete av den art och till den omfattning, att det utgör en god förberedelse för studierna inom den avdelning, vari inträde sökes, samt att han genom företedda arbeten eller vid anställd prövning visar sig vara i besittning av sådan begåvning och sådana förkunskaper, att han kan antagas med framgång kunna tillgodogöra sig undervisningen.

Såsom extra lärjungar kunna personer, som på grund av sin yrkes- eller affärsverksamhet äro i behov av kunskaper i vissa av skolans läroämnen, erhålla tillträde till undervisningen, för så vitt de förete intyg om sådan föregående praktisk verksamhet och i övrigt visa sig innehava tillräckliga förkunskaper för att draga nytta av undervisningen.

Enligt nu gällande stadgar för den högre konstindustriella skolan skall undervisningen ordnas så, att lärjunge, som med flit och goda anlag ägnar största delen av sin tid åt undervisningen, kan hinna genomgå en fullständig kurs på tre år. Kommittén anser emellertid, att det vore i hög grad önskligt, att denna lärokurs måtte kunna förkortas, för att den icke skall vålla ett allt för långvarigt avbrott i lärjungarnas praktiska yrkesverksamhet, och för att den icke genom sin längd skall verka avskräckande på mindre bemedlade personer, som önska begagna sig av skolans undervisning.

Då kommittén förutsätter, att inga andra lärjungar mottagas än sådana, som redan hava en god förtrogenhet med sina yrkens teknik, och även förvärvat en god teoretisk yrkesbildning, och undervisningen såsom förut framhållits bör koncentreras till ett enda eller ett par närbesläktade områden, är kommittén övertygad därom, att en god utbildning bör kunna vinnas, även om lärokursen förkortas till två år. I stället bör arbetsåret kunna göras något längre, än det nu är i den högre konstindustriella skolan, eller ökas från 36 veckor till 40 veckor med 44 undervisningstimmar i veckan. Läroåret torde liksom vid de tekniska fackskolorna lämpligen kunna fördelas på två terminer, en hösttermin om 18 och en vårtermin om 22 arbetsveckor.

Kommittén föreslår sålunda:

att undervisningen i konsthantverksskolan ordnas så, att fullständig lärokurs kan genomgås under loppet av två läroår, vartdera med 40 arbetsveckor och 44 undervisningstimmar i veckan.

Lärjungens studier inriktas redan från lärokursens början på en enda eller ett par närbesläktade yrkesgrenar, för att han däri må kunna vinna en verklig konstfärdighet.

Dock böra personer, som av någon särskild anledning, såsom t. ex. på grund därav, att de önska förbereda sig för verksamhet som föreståndare eller lärare vid yrkesskolor eller för affärsverksamhet med konsthantverkets alster, önska erhålla en vidsträcktare kunskap om olika grenar av konsthantverket, beredas tillfälle att vid sidan av de åt ett visst huvudfack ägnade studierna, inhämta någon kännedom även om andra till konsthantverket hörande yrkesgrenar.

Läroämnena bliva med få undantag i stort sett desamma inom skolans samtliga avdelningar, om också undervisningen till sitt innehåll måste växla med hänsyn till de olika konsthantverkens egenart.

Sålunda måste kompositionsövningar, ateljé-, laboratorie- och verkstadsarbete i förening med fackritning eller modellering utgöra undervisningens tyngdpunkt och upptaga den vida övervägande delen av lärotiden inom skolans samtliga avdelningar.

Dessa kompositionsövningar, som utföras under överinseende av den person, som närmast är ansvarig för hela undervisningens konstnärliga riktning och halt, böra, såsom förut framhållits, ha till mål att, på samma gång de utveckla lärjungarnas konstnärliga sinne och smak, giva dem en sådan förtrogenhet med yrkets teknik, att de få en säker och på egen erfarenhet grundad uppfattning om en kompositions lämplighet för det material, vari den skall utföras, och för det ändamål, vartill den är avsedd.

För vinnandet av detta mål böra lärjungarna på skolans ateljéer, försöksverkstäder och laboratorier få tillfälle att utföra, antingen i dess helhet eller i vissa detaljer, arbeten efter egna i skolan utförda arbetsritningar, utkast eller modeller, så långt möjligt är i det material och med de arbetsmetoder, som komma till användning inom de yrken, för vilka undervisningen är avsedd.

Genom ofta återkommande skissövningar böra lärjungarna övas i lösandet av fackuppgifter på egen hand.

Därtill böra komma studier efter naturföremål, levande modell och museiföremål, figur- och ornamentsmodellering, skrift och heraldik, samt övningar i färgläggning av natur- och museistudier, ävensom föredrag i konsthistoria, ornamentets och materialets historia samt formanatomi jämte anatomisk teckning.»

Förslag av år 1919 tillkallade sakkunniga.

De av skolöverstyrelsen år 1919 tillkallade sakkunniga uttala i sitt den 1 september 1919 avgivna betänkande, att de i likhet med 1907 års tekniska kommitté anse, »att konsthantverksskolan bör bestå dels av en *konstindustriell yrkesskola,* bildad av de delar av den nuvarande tekniska skolan för kvinnliga lärjungar och afton- och söndagsskolan, vilka hava konstindustriell läggning, dels av en högre läroanstalt för konsthantverket, den egentliga *konsthantverksskolan,* med vilka bör förenas ett *teckningslärarseminarium*». Därefter anföra nämnda sakkunniga bland annat:

Konstindustriella yrkesskolan. »Den konstindustriella yrkesskolan, vilken på samma gång den i allt väsentligt organiseras efter samma grundsatser, som i Kungl. Maj:ts nådiga stadga av den 16 december 1918 angivas för övriga yrkesskolor i riket, d. v. s. med självständiga, avslutade yrkes-, ämnes- och mästarkurser, med såväl dag- som aftonkurser, även bör kunna tjäna som förberedande kurs för konsthantverksskolan, bör anordnas i intimt samband med denna, så att dess samlingar, undervisningsmaterial, verkstäder och lärare delvis kunna utnyttjas gemensamt. (Jfr tekniska kommitténs betänkande del 1, sid. 243.) Vid den konstindustriella yrkesskolan böra även anordnas dels lärarutbildningskurser (jfr yrkespedagogiska institutet), dels kurser för personer, som på grund av sin yrkes- eller affärsverksamhet äro i behov av kunskaper i vissa av skolans läroämnen, för så vitt de företett intyg om föregående praktisk verksamhet, eller i övrigt visat sig äga nödiga förkunskaper för att kunna draga nytta av undervisningen.

De konstindustriella yrkeskurser, vilka närmast böra inrättas, som motsvarighet till dylika inom konsthantverksskolan, hänföra sig till följande yrkesgrenar, här sammanförda till 7 grupper: Y. 1, Y. 2, Y. 3 etc.

Y. 1: Snickeri och tapetsering.
Y. 2: Dekorativ målning.
Y. 3: Sten- och träskulptur.
Y. 4: Metallarbete.
Y. 5: Bokhantverk och tryck.
Y. 6: Keramik och glas.
Y. 7: Textilarbete.

I mån av behov böra dessa yrkesgrupper kunna, dels utökas med nya, dels uppdelas i special- och parallellavdelningar. Dessa konstindustriella yrkeskurser

anordnas (jfr tekniska kommitténs betänkande del I, sid. 247) dels som dagkurser, med c:a 36 arbetsveckor och c:a 44 undervisningstimmar i veckan, dels som aftonkurser med c:a 36 arbetsveckor och c:a 22 undervisningstimmar, av vilka eleverna gruppvis böra kunna utnyttja 12 à 15 i veckan. För sådana kurser som exempelvis Y. 2: dekorativ målning och Y. 1: snickeri och tapetsering, vilka omfatta yrken, där s. k. saisonarbete förekommer, avkortas kurserna till c:a 24 arbetsveckor från 1 november till 1 maj. Undervisningen ordnas så, att fullständiga kurser kunna genomgås på 1 år i dagkursen och på 2 år i aftonkursen med rätt för elever, som vilja förvärva en djupare utbildning i ett eller flera av skolans läroämnen, att ytterligare kvarstå 1 år i dagkursen och 2 år i aftonkursen.

Den konstindustriella yrkesskolans undervisning bör omfatta följande ämnen:

ritning (frihandsteckning, geometrisk konstruktionsritning, perspektivritning, fackteckning och figurteckning);

målning;

modellering;

textning;

yrkeslära (materiallära, stillära och verkstadsundervisning);

yrkesekonomi (räkning och bokföring);

uppsatsskrivning.

Genom skolöverstyrelsens försorg upprättas för varje dylik grupp lämpligt anpassade normalplaner, upptagande de undervisningsämnen, som för varje särskilt yrke anses behövliga, så att t. ex. ämnet »modellering» bortfaller för grupperna Y. 2: dekorativ målning, Y. 5: bokhantverk och tryck samt Y. 7: textilarbete, från vilken senare grupp även ämnet 'perspektivlära' bör utgå, o. s. v.

Vad i övrigt beträffar allmänna anordningar, inträdesfordringar, undervisning, lärarekrafter, styrelse och förvaltning m. m. vid den konstindustriella yrkesskolan, organiseras denna i allt väsentligt i likhet med rikets övriga yrkesskolor.

Beträffande inträdesfordringarna till vissa yrkeskurser, särskilt till gruppen Y. 7: textilarbete, vilja vi, i likhet med den tekniska kommitténs betänkande (del I sid. 248) framhålla, att fordringarna på föregående praktisk verksamhet böra kunna nedsättas.»

Konsthantverksskolan. Beträffande konsthantverksskolan anföra förenämnda sakkunniga bland annat:

»Konsthantverksskolans ändamål bör vara: att åt personer med utpräglad begåvning för konsthantverk, vilka därjämte äga god erfarenhet inom en eller flera grenar av de konstindustriella yrkena, bereda möjlighet att förvärva en i konstnärligt och tekniskt hänseende högre yrkesutbildning.

Konsthantverksskolans kurser böra omfatta 2 år, vartdera med 36 arbetsveckor, från 1 september till 1 juni.»

»För inträde i konsthantverksskolan bör fordras:

vitsord om god frejd,

att hava fyllt 18 år,

att sökanden genom företedda arbeten, eller på annat sätt, styrker sig äga dels utpräglad begåvning för konsthantverk, dels tillräcklig yrkesskicklighet i en eller flera grenar av de konstindustriella yrkena, för att kunna tillgodogöra sig skolans undervisning, dock med rätt för skolans styrelse, att på förslag av skolans föreståndare, för denna senare fordran kunna göra eftergifter eller undantag. (Jfr tekniska kommitténs betänkande del I, sid. 250.)

Att förut hava genomgått den konstindustriella eller annan yrkesskola bör icke med nödvändighet fordras för inträde, lika litet som avgångsbetyg från dylik skola med nödvändighet bör berättiga därtill. Däremot bör utpräglad konsthantverklig begåvning utgöra en oavvislig fordran.

Endast *ordinarie* lärjungar böra antagas vid konsthantverksskolan. Att på sätt tekniska kommittén föreslagit (betänkandet del I, sid. 251) bereda tillträde för vissa slag av *extra* lärjungar anse vi medföra risk att skapa dilettanter. Sådana sökande, som där avses, böra hänvisas till den konstindustriella yrkesskolans i det föregående omnämnda kurser.

De olika grenar av konsthantverk, för vilka undervisning närmast bör anordnas, äro följande här sammanförda till 7 grupper K. 1, K. 2, K. 3 etc.

K. 1: Möbelkonst (rumskonst).
K. 2: Dekorativ målning (rumskonst).
K. 3: Dekorativ skulptur.
K. 4: Metallkonst.
K. 5: Bokhantverk, tryck- och plakatkonst.
K. 6: Keramik och glaskonst.
K. 7: Textilkonst.

I mån av behov böra dessa konsthantverkliga grupper kunna dels utökas med nya, dels uppdelas i special- och parallellavdelningar.

Undervisningen bör omfatta följande ämnen:

Ritning (fackteckning, perspektivritning och figurteckning),
Målning,
Modellering,
Skrift och heraldik,
Atelierarbete,
Föreläsningar (konsthistoria, material- och stillära, formanatomi).

Genom månatligen återkommande skisser böra lärjungarna övas i lösandet av konsthantverkliga uppgifter på egen hand.»

Av svenska slöjdföreningen angivna riktlinjer.

I svenska slöjdföreningens här förut berörda skrivelse den 18 april 1933 uppdrager föreningens styrelse »riktlinjerna för en enligt dess uppfattning efter tidsförhållandena bättre lämpad organisation av den konstindustriella undervisningen». Härvid har styrelsen »endast ansett sig böra framlägga ett principförslag, enär den givetvis saknar möjlighet att på nuvarande stadium uppgöra ett detaljerat undervisningsprogram».

Efter att i korthet ha erinrat om förekomsten av ett flertal undervisningsanstalter för speciella grenar av konstindustrien, vilka anstalter i många fall äro värda särskilt beaktande och uppmuntran, framhåller styrelsen, att det bör undersökas, i vilka fall befintligheten av nyssnämnda anstalter gör det onödigt att anordna statlig undervisning inom respektive fack. Därpå uttalar styrelsen, att den anser, »att den konstindustriella undervisningen bör organiseras på följande sätt:

a. *Utbildning av konstförfarna specialarbetare genom en lärlings- och yrkesskola för de konstindustriella yrkena, öppen för lärjungar från hela landet.* Denna skola skall ersätta den nuvarande söndags- och aftonskolan i de konstindustriella ämnena samt tekniska skolan för kvinnliga lärjungar. Det torde vara nödvändigt att till skillnad från andra lärlings- och yrkesskolor i princip lägga den icke på kommunal utan på statlig grund, enär flertalet av de konstindustriella yrkena utövas av ett så litet antal idkare på varje ort, att en av respektive kommuner anordnad yrkesundervisning icke skulle erhålla tillräckligt antal elever. Detta har i sin tur medfört, att man haft svårt att få till stånd dylik yrkesundervisning.

Skolan bör allteftersom respektive yrken eller förhållanden i övrigt göra det lämpligt anordnas dels som heldagsskola i verkstadsskoleform och dels som kompletterande lärlingsskola med aftonkurser. Dessutom böra specialkurser på yrkesskolestadiet anordnas. Då skolans uppgift företrädesvis skulle bestå i utbildande av kvalificerade specialarbetare, måste den sannolikt läggas på en högre nivå än lärlingsskolorna i allmänhet.

Beträffande de yrken, vilka ifrågavarande skola bör omfatta, och sättet för undervisningens bedrivande torde det vara nödvändigt att göra ytterligare utredningar i anslutning till de ovannämnda preliminära undersökningarna, som slöjdföreningen hittills bedrivit.

b. *Utbildning av verkmästare och förmän genom särskilda kurser i de konstindustriella yrkena.* Det torde ej vara möjligt att i vårt land ordna förmansutbildningen för de konstindustriella yrkena i en enda skola. De olika yrkena ha alltför skilda behov, och dessutom ligger tyngdpunkten här på den tekniska sidan av utbildningen. Utbildningen av förmän och verkmästare sammanhänger därför med den lägre tekniska undervisningen. Emellertid är en viss estetisk bildning hos dessa arbetsledare högeligen önskvärd. Inom många yrken ligger formgivningen av produkterna hos verkmästaren, och om också en förbättrad utbildning av konstnärer för arbete i yrkena kommer att väsentligt inskränka detta förhållande, så ligger det i öppen dag, att den tekniske arbetsledaren allt fortfarande får mycket stor betydelse för formgivningen av tillverkningarna. Det vore därför värdefullt om antingen vid de utbildningsanstalter för verkmästare och förmän, som finnas, exempelvis inom textilindustrin vävskolorna i Borås och Norrköping, kurser gåvos i yrkenas formgivningsfrågor ledda av fullt kvalificerade lärarkrafter, eller också vid den nedan föreslagna högre konstindustriskolan sådana kurser anordnades för flera yrken gemensamt. Dessa kunde lämpligen läggas som feriekurser.

c. *Utbildning av konstnärliga krafter med självständigt skapande förmåga genom en högre konstindustriskola.* Att börja med torde här böra konstateras, att enligt de undersökningar, som styrelsen företagit, det kvantitativa behovet av konstindustriella krafter med högre utbildning i praktiken inom de flesta områden knappast torde svara mot det antal elever, som inom respektive grupper utbildas vid den nuvarande högre konstindustriella skolan. Enligt vad som redan förut framhållits, har man dock grundad anledning förmoda, att en modernisering av undervisningen skall väsentligt öka efterfrågan på konstnärligt utbildade krafter inom många områden. Den ifrågavarande skolan får därför icke tillmätas alltför snävt, men antalet elever inom respektive grupper bör avvägas genom noggrann undersökning av det verkliga behovet och genom sträng sovring.

Skolan avses att utgå ur den nuvarande högre konstindustriella skolan, vilken sålunda omorganiseras efter följande riktlinjer:

Skolan skall meddela dels högre fackutbildning, dels också allmän konstnärlig utbildning. Den sistnämnda utbildningen bör intimt ansluta sig till fackutbildningen.

Skolan skall givas karaktären av *högskola* och skall i möjligaste mån jämställas med högskolor för undervisning i fri konst och i byggnadskonst. Det är styrelsens uppfattning, att den nuvarande ordningen, enligt vilken den konstindustriella utbildningen ofta betraktas som ett förberedande stadium, som skall leda över till fri konstnärlig verksamhet, icke är lycklig. Härigenom ledas ofta de duktigaste och mest ambitiösa eleverna bort från konstindustrien, och å andra sidan uppammas ett proletariat inom den fria konsten. Snarare borde förhållandet vara sådant, att elever från de allmänt konstnärliga utbildningsanstalterna sedermera sökte sig över till den konstindustriella fackutbildningen. Så har i själva verket redan varit fallet med många av dem, som nu intaga konstnärligt ledande platser inom den moderna svenska konstindustrien, och vid omorganisationen av undervisningen böra de goda erfarenheter, som här föreligga, göras fruktbärande.

Vetskapen om sistnämnda förhållande gör att en särskild vikt bör tillmätas den *allmänna konstnärliga utbildningen.* Utan att taga ställning till amanuensen C. Gunnes till Eders Kungl. Maj:t inlämnade skrivelse beträffande konsthögskolans omorganisation, synes det styrelsen naturligt att här erinra om densamma. I skrivelsen påpekar Gunne, huru nära vissa läroämnen vid dessa båda läroanstalter ligga varandra och vilka fördelar som skulle uppstå vid en sammanslagning såväl för undervisningens effektivitet som för skolornas budget. Liksom han med skärpa framhåller den överproduktion av konstnärer, som konsthögskolan med sin nuvarande organisation bidrager till och den i konstnärligt hänseende otillfredsställande utbildningen vid tekniska skolan, vilken dessutom saknar det samarbete med industrien, som skulle kunna göra undervisningen effektiv, påpekar han vissa fördelar, som skulle bliva följden av en sammanslagning av vissa ämnesgrupper.

Fackutbildningen bör enligt styrelsens mening i större utsträckning än hittills bedrivas vid inom skolan upprättade verkstäder eller laboratorier för respektive fack, sålunda genom formövningar med materialet och icke genom s. k. konstindustriell fackteckning. Först genom intim kännedom om material och tillverkningsmetoder erhåller nämligen eleven möjlighet att utföra mönsterkompositioner, som praktiskt äro användbara och konstnärligt äga självständigt värde. Stor uppmärksamhet bör ägnas åt metodiken vid denna konstnärliga fackutbildning och därvid böra erfarenheter från utlandets ledande konstindustriskolor studeras.

Skolan måste sålunda utrustas med verkstäder eller laboratorier för respektive fack, och det är önskvärt, att dessa i möjligaste mån förses med de tekniska hjälpmedel, av vilka industri och hantverk i praktiken begagna sig. Då det emellertid icke torde vara möjligt att inom alla fack erhålla en så fullständig maskinutrustning och en verkstadsdrift, som motsvarar verkliga förhållandena inom respektive industrier, och då det dessutom är önskvärt, att eleverna så mycket som möjligt bringas i kontakt med tillverkningen, böra skolans ferier vara tillmätta med hänsyn därtill, att eleverna under desamma böra hava praktisk sysselsättning vid hantverk eller industrier. Skolans facklärare böra även själva om möjligt hava direkt kontakt med industri eller hantverk.

Skolan bör i viss mån kunna tjänstgöra såsom modell- och mönsterverkstad för respektive industrier, och eleverna böra sålunda i den utsträckning det är möjligt sysselsättas med direkta beställningar från industrien eller med att framställa säljbara mönster. Vid effektuerande av sådana beställningar eller vid sådan mönstertillverkning bör skolan i första hand svara för resultatet och först i andra hand eleven.

I överensstämmelse med vad som i inledningen sagts angående konstnärens uppgift i den moderna konstindustrien bör inom skolan även anordnas undervisning i yrkestekniska samt organisatoriska och ekonomiska problem berörande respektive fack. Denna undervisning torde bäst meddelas genom tillfälliga föreläsningskurser, givna av erfarna hantverkare eller industrimän. Överhuvudtaget bör den fast anställda lärarpersonalen vid skolan inskränkas till förmån för på längre eller kortare tid anställda lärare, så att slentrian undvikes och en livlig kontakt med den praktiska tillverkningen etableras. Huruvida all lärarpersonal kan tillsättas på viss begränsad tid, såsom t. ex. är föreslaget för konsthögskolan, torde icke utan närmare undersökningar och tillgodogörande av erfarenheter från annat håll kunna avgöras.

Organisationen av skolplanen och uppdelningen av ämnena för de olika facken torde böra göras till föremål för en närmare undersökning. Såsom redan framhållits beträffande lärlings- och yrkesskolorna, torde fackundervisningen i vissa fall lättare och bättre kunna ordnas vid någon fabrik än vid en skola. För sådana fack måste skolutbildningen huvudsakligen komma att omfatta allmän konstnärlig utbildning, organisatoriska och ekonomiska frågor samt eventuellt historiska kunskaper om utvecklingen i respektive fack, medan den egentliga fackutbildningen förlägges till lämpliga fabriker eller praktiska specialskolor. Följaktligen böra terminerna för sådana fack tillmätas kortare än för sådana som även hava sin fackutbildning förlagd till skolan. För andra fack åter, där även det praktiska arbetet i större utsträckning kan bedrivas vid skolans egna verkstäder, bliva terminerna proportionsvis längre.

Utbildningstiden i skolan bör icke för något fack överskrida tre år.

Huruvida de här föreslagna skolorna, lärlings- och yrkesskolorna, förmans- och verkmästarekurserna samt den högre konstindustriella skolan lämpligen böra förenas till en administrativ enhet, eller huruvida den högre konstindustriella skolan såsom från annat håll föreslagits skulle förenas med konsthögskolan är en fråga, som bör närmare utredas.

Utbildning av försäljare.

En synnerligen viktig och hittills i hög grad försummad gren av utbildningen är den, som avser att åt handelns representanter inom olika branscher giva insikt i yrkets tekniska och konstnärliga frågor, en åtgärd som för utvecklande av en kvalitativt god konstindustri torde vara av största betydelse. Naturligtvis kan man icke av köpmannen fordra samma tekniska utbildning som hos tillverkare och tecknare, men det är uppenbart otillfredsställande, att köpmannen, vilken i högre grad än någon annan har möjlighet att påverka allmänhetens val, i regel icke besitter någon skolning i yrkets tekniska och konstnärliga frågor.

En lämpligt lagd utbildning för försäljare inom respektive branscher torde därför vara en mycket viktig punkt på den moderna konstindustriella undervisningens program. Då denna utbildning naturligast torde böra erhålla formen av särskilda yrkeskurser och aftonskola, synes det lämpligast att inrymma den under här föreslagna lärlings- och yrkesskola för de konstindustriella yrkena.»

De sakkunnigas uppfattning beträffande omorganisationens allmänna grunder.

De sakkunniga hava redan i det föregående uttalat sig för att tekniska afton- och söndagsskolan, inbegripet de delar, som avse undervisning i konstindustriella ämnen, bör organiseras kommunalt i anslutning till Stockholms stads skolor för yrkesundervisning i övrigt, men att tekniska skolan för kvinnliga lärjungar såsom dagskola, lämpligen omdanad, borde bliva statlig. De sakkunniga ha även antytt, att ett intimt samarbete mellan den kommunala och den statliga anstalten skulle äga rum. Likaså ha de sakkunniga givit uttryck åt sin mening, att en anstalt, sådan som den högre konstindustriella skolan i moderniserad form, är behövlig, och att den har en betydelsefull uppgift att fylla, om den ordnas och ledes på lämpligt sätt. Denna uppfattning finna de sakkunniga väl styrkt genom de här anförda uttalandena i samband med tidigare utredningar och av svenska slöjdföreningen.

Även i avsende å de ifrågavarande anstalternas ändamål och yttre anordning kunna de sakkunniga i stort sett ansluta sig till förenämnda uttalanden. Detta gäller bland annat även vikten av att undervisningen gives en praktisk inriktning samt att för den skull verkstäder och laboratorier med tidsenlig utrustning böra ställas till förfogande. Dock synes vid förnyat övervägande en del kompletteringar och avvikelser från tidigare förslag vara att förorda.

Enligt svenska slöjdföreningens uttalande skulle läroanstalten avse att utbilda *dels* konstförfarna specialarbetare, *dels* verkmästare och förmän, *dels* konstnärliga krafter med självständigt skapande förmåga och *dels* försäljare. De sakkunniga erkänna gärna behovet av en för dessa olika slag av befattningshavare differentierad utbildning men finna icke möjligt att i en gemensam skolplan helt tillgodose så olika utbildningsmål, särskilt som i detta fall undervisningen även torde böra differentieras med hänsyn till mängden av alla inom konstindustrien förekommande fack.

Utbildning av konstförfarna arbetare. För utbildningen av konstförfarna arbetare torde i första hand vid sidan av den praktiska utbildningen hos arbetsgivare eller i verkstadsskolor aftonundervisning komma i fråga, och enligt de sakkunnigas redan uttalade mening bör för Stockholms stads vidkommande sådan undervisning ordnas i anslutning till stadens skolor för yrkesundervisning. Såsom i det föregående visats, har liknande redan skett, om ock i begränsad omfattning, på åtskilliga andra orter i landet. Det synes dock önskligt, att för arbetare, som ej äro i tillfälle att förvärva önskvärd konstskicklighet i och jämsides med sitt yrkesarbete, tillfälle beredes till kompletterande eller längre gående utbildning medelst dagunder-

visning under sammanhängande tid. Eftersom antalet av här avsedda personer, som skulle vilja förskaffa sig sådan utbildning, ej kan tänkas bliva så stort eller så konstant i varje särskilt fack, att en härför avsedd läroanstalt med stadigvarande fackavdelningar vore motiverad, anse de sakkunniga, att ifrågavarande utbildningsbehov lämpligen bör tillgodoses genom tillfälliga kurser, som anordnas när och i den mån tillräckligt antal deltagare kan påräknas. Det bör då också bliva möjligt att giva undervisningen den speciella inriktning, som i varje särskilt fall befinnes mest ändamålsenlig. Den goda erfarenhet, som föreligger i fråga om de kurser i olika yrkesämnen, vilka anordnas av Sveriges hantverksinstitut, tyder på att dylika fritt anordnade kurser kunna bliva till avsevärt gagn. De sakkunniga anse därför, att det bör ingå i den konstindustriella läroanstaltens uppgift att anordna dylika specialkurser för arbetare inom konstindustriens olika grenar, i den mån omständigheterna påkalla och medgiva.

Utbildning för olika slag av verksamhet. Utbildning av verkmästare och förmän är ett problem, vars lösning eftersträvats allt sedan den industriella produktionens början. De tekniska elementarskolor, som upprättades vid förra århundradets mitt, skulle bland annat sörja för sådan utbildning, men högst få av dem, som genomgått dessa skolor, ha blivit verkmästare och förmän. Detsamma gäller i viss mån beträffande de senare upprättade lägre tekniska yrkesskolorna. De flesta av dessa skolors elever, som förvärvat något mera betydande mått av teknisk utbildning, ha kommit att ägna sig åt teknisk verksamhet å ritkontor eller laboratorier, blivit företagare eller övergått i affärslivets tjänst. Verkmästare och förmän inom industrien rekryteras nu som förr nästan uteslutande ur arbetarnas led, och den tekniska utbildning, de behöva, ha de vanligen skaffat sig i någon aftonskola, genom korrespondensundervisning, eventuellt i någon kortare dagkurs på ett eller annat håll. Sådana dagkurser anordnas numera exempelvis inom den mekaniska verkstadsindustrien i Eskilstuna, för gjuterimän i Södertälje och alltsedan år 1905 för tegelmästare i Svedala, i samtliga fallen med bidrag av statsmedel och med stöd av vederbörande organisationer inom industrien. Dessa kurser äro huvudsakligen rent fackteknisk a. För den egentliga förmansutbildningen, i vad den avser arbetsledningens särskilda problem, anordnas sedan år 1931 kurser för alla industrigrenar av Sveriges industriförbunds arbetsledarinstitut. Man har, trots allvarlig strävan, aldrig lyckats lägga in den egentliga förmansutbildningen i våra tekniska läroanstalter. Man har i stort sett fått nöja sig med att meddela en mer eller mindre långt gående teknisk utbildning, och sedan har det fått bero på individernas lust och fallenhet samt anställningsmöjligheterna, huruvida en från läroanstalten utgången person blivit arbetsledare, konstruktör, teknisk forskare, affärsledare eller något annat. Den komplette-

rande specialutbildning, dessa var på sitt område därvid funnit sig behöva, har man sökt främja genom speciella kurser på ovan angivet sätt, allt eftersom omständigheterna påkallat.

De sakkunniga hålla före, att man måste tänka sig något liknande även i fråga om utbildningen för de olika uppgifterna inom konstindustrien. Detta utesluter givetvis ej, att man, liksom i fråga om teknisk utbildning för industrien i övrigt, bör sörja för olika grader och olika arter av konstteknisk utbildning. De sakkunniga vilja emellertid betona, att en konstteknisk läroanstalt, lika litet som någon annan teknisk läroanstalt, kan väntas utbilda personer av den ena eller andra kategorien fullt färdiga för ifrågavarande uppgifter. En alltför specialiserad eller ensidigt inriktad utbildning skulle också vara mindre lämplig ur elevernas synpunkt, enär därigenom möjligheten till val av anställning och framtida anpassning skulle bliva ej oväsentligt förminskad.

Sammanfattning.

De sakkunniga ha därför kommit till den uppfattningen, att den avsedda konsttekniska läroanstalten bör meddela en fackligt inriktad, tämligen brett lagd konstteknisk utbildning, varvid målet i första hand bör vara en allmän uppodling av sinnet för form och färg med hänsyn till ändamål och material, d. v. s. främst en smakodlande utbildning, som bör kunna bliva en god grund för såväl konstnärliga ledare med självständigt skapande förmåga, som för olika slag av företagare och befattningshavare inom de konsttekniska yrkena — men att vid läroanstalten även bör kunna anordnas särskilda kurser, avsedda för arbetare, arbetsledare, försäljare och andra befattningshavare inom konstyrkena i mån av behov.

Inträdesfordringar.

Allmänna kunskaper och fallenhet för konsttekniskt yrke. Med tanke på dels att den konsttekniska undervisningen i många fall måste bygga på vissa teoretiska kunskaper och dels att de personer, som tillgodogjort sig undervisningen, ofta skulle vara hindrade att draga full nytta av sin konsttekniska utbildning, därest de ej också hade en någorlunda god allmänbildning, anse de sakkunniga, att för inträde i den konsttekniska läroanstalten bör fordras kunskaper huvudsakligen i den omfattning, som vitsordas genom godkända betyg över undergången realexamen. Från vissa håll har uttalats farhågor för att dessa kunskapsfordringar skulle kunna verka hindrande för mången i övrigt väl kvalificerad sökande, och att man fördenskull, liksom vid konsthögskolan, ej borde fordra annat än konstnärlig begåvning. Gentemot detta må framhållas dels att den konstnärliga begåvningen ofta ej kan bedömas redan vid intagningen i skolan dels att utbildningen i en konst-

teknisk läroanstalt måste ha ett annat mål än utbildningen i konsthögskolan, varför jämförelsen i berörda avseende ej är tillämplig. En utövare av konsttekniskt yrke är vida mer i behov av teoretiska kunskaper än utövaren av fri konst. Att märka är även att ifrågavarande kunskaper numera kunna förvärvas ej blott i realskola utan även i kommunal mellanskola samt i högre folkskola eller genom undervisning per korrespondens. Realexamen avlägges också årligen av ett mycket stort antal ungdomar (c:a 7 000) och antalet har ökats år efter år, varför det ej torde vålla alltför stora svårigheter att upprätthålla förenämnda kunskapsfordringar åtminstone i de även för den konsttekniska utbildningen viktiga ämnena modersmålet, ett främmande språk, fysik och kemi samt välskrivning, teckning och slöjd.

De sakkunniga anse dock, att man vid jämförelsen mellan olika inträdessökande icke bör fästa största avseendet vid avlagd *examen*, utan att väl vitsordade kunskaper, förvärvade exempelvis genom fria studier, böra väga minst lika tungt samt att sökande med utpräglad konstteknisk begåvning bör vinna inträde i läroanstalten, även om han icke i allt fyller de angivna kunskapsfordringarna men det oaktat äger goda förutsättningar att tillgodogöra sig den avsedda undervisningen. Att även övriga sökande helst böra ha ådagalagt lust och fallenhet för något konsttekniskt yrke, torde få anses ligga i sakens natur, och i den mån verklig sådan fallenhet framträder vid inträdesprövningarna bör denna tillerkännas avgörande betydelse.

Praktikfordringar. I detta sammanhang uppställer sig också frågan, huruvida praktik i konsttekniskt yrkesarbete bör upptagas bland inträdesfordringarna. 1907 års tekniska kommitté föreslog, att för inträde i den av dem förordade konstindustriella yrkesskolan skulle fordras, bland annat, »3 års praktisk verksamhet av sådan art, att den inträdessökande kan anses hava förvärvat en god förberedelse för undervisningen i den yrkeskurs», vari inträde sökes (Bet. I sid. 248), och beträffande konsthantverksskolan föreslår kommittén, »att den inträdessökande styrker sig hava deltagit i praktiskt yrkesarbete av den art och till den omfattning, att det utgör en god förberedelse för studierna inom den avdelning, vari inträde sökes» (Bet. I sid. 251). De av skolöverstyrelsen år 1919 tillkallade sakkunniga ansågo, att den konstindustriella yrkesskolan bör i fråga om allmänna anordningar, inträdesfordringar m. m. i allt väsentligt organiseras så som rikets övriga yrkesskolor. Detta innebär i fråga om praktik ett krav på deltagande i yrkesarbete under minst 2 år före inträdet i konstyrkesskolan. Sagda sakkunniga framhålla emellertid, att fordringarna på praktik i vissa fack böra kunna nedsättas och att inträdessökande, som önska förbereda sig för fortsatt utbildning i konsthantverksskolan, böra mottagas, även om de icke fylla fordringarna på föregående praktisk verksamhet men visa särskilt utpräglad begåvning för konsthantverk.

Svenska slöjdföreningen angiver i sin åberopade skrivelse inga bestämda inträdesfordringar, men det framgår av hela framställningen, att den praktiska utbildningen tillmätes en avsevärd betydelse.

Även många av de fackmän, med vilka de sakkunniga haft överläggningar i hithörande frågor, ha bestämt framhållit, att kravet på praktik före inträdet i en konstteknisk läroanstalt icke bör eftersättas (jfr del III). Det anses, att den praktiska utbildningen är nödvändig som underlag för den konsttekniska, och att, om den praktiska utbildningen är otillräcklig, skolutbildningen ej kan bliva till verkligt gagn för konstyrkena. Skolan skulle lätt komma att skapa dilettanter, som ej kunde fylla varken konstnärliga eller yrkestekniska krav. Å andra sidan har framhållits svårigheten för de unga att få praktisera i yrke, konsttekniskt eller annat, utan föregående utbildning, varför en fordran på exempelvis 2 års praktik före inträdet i skolan skulle vara ytterst svår att upprätthålla. Det har även uttalats, att en längre tids verksamhet i arbetslivet ej alltid gör den unge mera lämplig för fortsatta studier, än om han får fortsätta, medan kunskaperna och vanan vid skolarbete äro någorlunda i behåll, samt att det kan vara tvivel underkastat, huruvida en kortare tids anställning i yrke har någon mera avsevärd betydelse för de konsttekniska studier, varom här är fråga. Det händer lätt att den unge sysselsättes på sådant sätt att han egentligen ingenting lär. Gentemot detta har framhållits att en tids praktisk verksamhet, även om den ej skulle giva så mycket i yrkestekniskt avseende, alltid har en stor fostrande betydelse, i det att den vidgar blicken för livets realiteter och stärker omdömesförmågan, med ett ord, leder den unge fram till större mognad, så att han därigenom blir i stånd att tillgodogöra sig den avsedda undervisningen på ett bättre sätt än eljest skulle vara möjligt.

De sakkunniga vilja icke bestrida att så kan vara fallet. Framförallt synes uppenbart att en god praktisk utbildning i visst konstyrke utgör en värdefull grund för den konstnärliga skolning läroanstalten skulle meddela. Vid många av de främsta konsttekniska läroanstalterna i utlandet, särskilt i Tyskland, fordras en mycket lång och väl kvalificerad praktik, fullständig gesällutbildning o. d., före inträdet (jfr del IV). I Sverige kräves för inträde i de tekniska fackskolorna bland annat att under minst två år hava deltagit i yrkesmässigt arbete av sådan art, att det kan anses utgöra en god förberedelse för studierna i skolan.

I betraktande av allt detta vilja de sakkunniga principiellt ansluta sig till kravet på yrkespraktik före inträdet i skolans yrkesavdelningar. Svårigheten att förvärva dylik praktik skulle bliva mindre, om vederbörande yrkesorganisationer ville effektivt medverka till att möjliggöra praktikanställning inom konstyrkena, exempelvis på samma sätt som nu sker genom svenska industriens praktiknämnd (S. I. P.) beträffande elever vid tekniska högskolan och de tekniska läroanstalterna i övrigt. I fall, såsom

man torde kunna hoppas, den för utredning rörande hantverkets utbildningsfrågor m. m. tillsatta kommittén, 1936 års hantverkssakkunniga, kommer med något genomförbart förslag rörande lärlingsutbildningen, bör detta kunna bliva till gagn även i nu berörda avseende. Att märka är att redan nu ett ganska betydande antal verkstadsskolor erbjuda möjlighet till praktisk utbildning, delvis även inom konstyrkenas områden.

Allt efter yrkenas olika beskaffenhet och förhållandena i övrigt torde emellertid kravet beträffande praktikens längd och beskaffenhet böra ställas något olika för olika fack. Detta framhölls även av 1907 års tekniska kommitté, som föreslog 3 års praktik för inträde i konstindustriskolan, men beträffande fordran på praktik före inträde i konsthantverksskolan framhöll, att bestämda föreskrifter knappast vore lämpliga (jfr sid. 27, 29). De sakkunniga anse dock att man, liksom vid de tekniska fackskolorna, bör kunna som allmän norm uppställa en fordran på minst 2 års praktik före inträdet i skolans yrkesavdelningar, samt att det bör överlämnas åt skolans ledning att med hjälp av erfarenheten bestämma, hur kravet skall tillämpas och i vilka fall undantag skall kunna medgivas. Sådana undantag böra kunna gälla ej blott viss sökande utan även hel fackavdelning eller grupp av elever och eventuellt givas sådan form, att praktikkravet helt eller delvis kombineras med villkoren för uppflyttning i högre klass eller för erhållande av avgångsbetyg från viss fackavdelning.

Av skäl, som ytterligare beröras längre fram, torde jämte yrkesavdelningarna även böra finnas en allmän avdelning, nämligen för sådana som, i likhet med flertalet elever i den nuvarande tekniska skolan för kvinnliga lärjungar, ej ännu valt något yrke eller ej söka yrkesutbildning utan endast en allmänt lagd utbildning i teckning o. d. för vilken utbildning praktik ej kan anses behövlig. Då denna avdelning i viss mån skulle bliva en parallell till de allmänt lagda tekniska gymnasierna, kan det vara lämpligt att liksom vid dessa fordra praktik under minst 2 månader före inträdet. Även i detta fall torde sättet för bestämmelsens tillämpning böra få ankomma på skolans ledning.

Sammanfattning.

Enligt de sakkunnigas sålunda angivna uppfattning bör alltså den konstteknisk läroanstalt, varom här är fråga, vara så beskaffad, att den kan meddela den avsedda utbildningen åt inträdessökande, som styrka sig äga realskolans kunskapsmått i vissa här förut angivna ämnen samt dessutom ådagalagt lust och fallenhet för något konstteknisk yrke eller för fri konst; dock så att för utbildning i konstteknisk fack förutsättes en allt efter yrkets beskaffenhet lämpad praktik i regel ej understigande 2 år och beträffande den allmänna avdelningen 2 månader före inträdet, konstfackskolans styrelse obetaget att medgiva undantag på sätt här ovan angivits.

Elevernas ålder. Om sådana fordringar bliva gällande torde inträdesåldern i yrkesavdelningarna kunna bestämmas till minst 17 år, liksom vid de tekniska fackskolorna, samt i den allmänna avdelningen till minst 15 år, så som vid de tekniska gymnasierna.

Vid många utländska läroanstalter för konstteknisk undervisning finnas bestämmelser även rörande viss maximiålder vid inträdet, vanligen 30 år (jfr del IV). Liknande bestämmelser förekomma även vid åtskilliga läroanstalter i Sverige, ehuru ej vid de tekniska. Då det givetvis ej kan vara lämpligt, att skolan får emottaga elever med allt för hög ålder, skulle de sakkunniga vilja föreslå att maximiåldern för inträde i de normala kurserna bestämmes till 30 år.

Studietiden.

I likhet med svenska slöjdföreningen anse de sakkunniga, att den normala studietiden i den ifrågavarande läroanstalten bör begränsas till 3 år eller samma tid, som enligt gällande stadga för den nuvarande konstindustriella skolan skulle vara normal. 1907 års tekniska kommitté hade föreslagit, att utbildningstiden i den mot sistnämnda skola svarande hantverksskolan skulle vara 2 år liksom vid de av kommittén föreslagna tekniska fackskolorna. Såsom här förut framhållits, utgick kommittén därvid från en fordran på 3 års praktik före inträdet. Omnämnas må att vid liknande läroanstalter i utlandet en studietid av 3 år synes vara den mest vanliga samt att en eller två av de första terminerna ofta betraktas som en förberedande kurs, i vilken eleverna få gå på prov, innan de definitivt antagas (jfr del IV). Denna anordning stämmer väl överens med den av de sakkunniga avsedda, i det att den tekniska skolan för kvinnliga lärjungar, vilken delvis tjänstgjort som förberedande för den högre konstindustriella skolan, även efter omorganisationen skulle behålla en liknande uppgift (jfr sid. 16). Att antalet undervisningstimmar, i den förberedande kursen under ett år och i fortsättningskurserna under ytterligare 2 år, alltså sammanlagt 3 år, kan bli fullt tillräcklig i jämförelse med det antal timmar eleverna i den högre konstindustriella skolan och dess förberedande kurser hittills begagnat sig av kommer att visas längre fram (sid. 60, 63).

Såsom i det föregående framhållits, finnes möjlighet till konstteknisk utbildning på många håll i landet om ock oftast i föga utvecklad grad. Med hänsyn härtill synes önskligt, att de, som förvärvat ett visst mått av konstteknisk utbildning, kunde för tids vinnande erhålla inträde i den här avsedda läroanstalten på ett något högre stadium än de rena nybörjarna, alltså väl närmast i andra årskursen eller i den förberedande kursens andra termin.

Sammanfattning.

Efter sorgfälligt övervägande av olika synpunkter och i anslutning till sin nyss anförda uppfattning om inträdesfordringarna finna de sakkunniga lämpligt, att läroanstaltens normala studietid bestämmes till 3 år men att första året får karaktären av en förberedande kurs, vilken ej behöver genomgås av dem, som exempelvis vid skolor i hemorten eller i Stockholms stads skolor med aftonundervisning skaffat sig det mått av kunskaper och färdigheter, som den förberedande kursen skulle avse att meddela.

Utbildningens användningsområde.

Den utbildning, som under de angivna förutsättningarna skulle kunna vinnas i den avsedda läroanstalten inom sagda lärotid, torde kunna bliva tillräcklig grund för flertalet av dem, som vilja ägna sig åt konsttekniska yrken. De, som tillägnat sig denna utbildning, torde utan vidare kunna användas som biträden å de konstindustriella företagens ritkontor, laboratorier och försöksavdelningar eller som biträden åt hantverkare respektive verkmästare inom konstindustrien eller inom företag, som handla med konstindustriella produkter. De mera mogna torde även kunna erhålla mera ansvarsfulla befattningar. Det blir sedan beroende på vars och ens personliga förutsättningar och yttre omständigheter, hur de så komma att utveckla sig. Somliga bli kanske självständigt skapande förmågor eller konsthantverkare, andra kanske ledare inom produktionen eller inom försäljningsväsendet, medan andra åter stanna på mera underordnade poster, där de även kunna göra god tjänst. I detta sammanhang må även påpekas, att den ifrågavarande utbildningen likaledes bör kunna bliva lämplig för personer, som vilja ägna sig åt *hemslöjden,* vare sig som konstskickliga utövare eller som föreståndare respektive instruktörer och konsulenter inom hemslöjdsföreningarna.

Särskilda kurser.

Påbyggnadskurser. För att emellertid bereda elever med mera utpräglad begåvning tillfälle till fortsatt utbildning bör vid läroanstalten anordnas påbyggnadskurser, i vilka tillfälle bör givas för sådana elever att med anlitande av läroanstaltens resurser under facklärares ledning fortsätta sina studier och övningar i den ena eller andra specialiteten. Dessa kurser böra lämpligen omfatta ett eller högst två år och vara så anordnade, att eleverna dels erhålla den bästa möjliga rent konstnärliga undervisning, dels ock beredas tillfälle att i skolans verkstäder och laboratorier utföra sina kompositioner. Det synes lämpligt, att ifrågavarande kurser stå under direkt led-

ning av de i det följande föreslagna avdelningsföreståndarna (sid. 82), vilka såsom konstnärligt framstående fackmän med livlig kontakt med yrkeslivet torde ha de största förutsättningar att giva eleverna den ytterligare utbildning, som kan vara önskvärd. Undervisningen i dessa kurser bör sålunda kunna bliva fullt likvärdig med den vid konsthögskolan och i tekniska högskolans avdelning för arkitektur meddelade undervisningen. Härvid bör det också göras möjligt för den, som inriktat sig huvudsakligen på visst yrkesområde, att i och för vinnande av vidgad uppfattning i konstteknisk avseende göra studier och utföra övningar även inom andra yrkesområden, i den mån förutsättningar härför finnas och förhållandena inom skolan sådant medgiva.

På liknande sätt böra kunna ordnas påbyggnadskurser med konstteknisk merkantil ävensom organisatorisk eller praktisk-ekonomisk inriktning exempelvis för utbildning av föreståndare och instruktörer inom hemslöjdsföreningarna. För somliga kan kanske vara lämpligt att söka kompletterande utbildning vid konsthögskolan. De sakkunniga återkomma härtill längre fram.

Tillfälliga kurser. Dessutom bör möjlighet till fortsatt utbildning beredas även på det sättet, att tid efter annan anordnas fristående kurser och föreläsningsserier, ej blott såsom i det föregående berörts för yrkesarbetare, förmän och andra medhjälpare utan även för personer i högre befattningar inom konstindustrien med tillträde ej blott för sådana, som genomgått någon av läroanstaltens normala fackkurser, utan även för andra, som äga liknande kompetens.

Den förberedande kursens värde för yrkeslivet och som förskola till konsthögskolan.

Det torde ligga i sakens natur, att icke alla, som vinna inträde i den förberedande kursen, skola visa sig äga tillräckliga förutsättningar för att med fördel fortsätta studierna i de efterföljande kurserna, vilka böra hållas på ett högt konstnärligt plan. Även torde finnas många som ej äro i tillfälle att uppehålla sig vid skolan under längre tid än ett år. Med hänsyn härtill bör undervisningen i den förberedande kursen ej enbart förbereda för inträde i de högre kurserna utan även taga sikte på möjligheten för sådana, som icke fortsätta skolstudierna, att gå ut i yrkeslivet och finna användning för vad de lärt. Från flera håll har uttalats, att just en sådan utbildning, som den förberedande kursens allmänna avdelning avser att meddela, skulle vara mycket lämplig för blivande lärlingar inom konstyrkena. Liknande torde även gälla i fråga om affärsbiträden o. d. Och de som i viss yrkesavdelning genomgått endast dess förberedande kurs torde

även få god nytta av den undervisning de fått. Denna är nämligen alltid ägnad att utveckla deras smak och att överhuvudtaget höja deras yrkeskompetens. Sålunda torde mycket väl kunna hända, att de, som genomgått endast den förberedande kursen, genom sin verksamhet i yrkeslivet utvecklas till konstskickliga yrkesutövare eller eljest bliva värdefulla såsom medhjälpare inom konstindustrien på olika sätt.

Å andra sidan torde i den förberedande kursen även kunna komma att finnas elever med konstnärliga anlag av sådan art, att de äro lämpliga för inträde i konsthögskolan. Dessa skola där otvivelaktigt hava god nytta av vad de fått lära i den konsttekniska skolan. På så sätt kan denna skolas förberedande kurs även komma att utgöra en god förskola för blivande elever i konsthögskolan. Till frågan om eventuellt samarbete mellan de båda läroanstalterna vilja de sakkunniga återkomma längre fram.

Kontakten mellan läroanstalten och yrkeslivet.

En viktig fråga är, hur läroanstalten skall kunna vinna och upprätthålla den önskvärda kontakten med yrkeslivet, enkannerligen med den konsttekniska verksamheten inom industrien. Det är härvid icke nog, att läroanstalten har goda, med industriens arbetsförhållanden väl förtrogna lärare, vilket i och för sig är en nödvändig förutsättning för att läroanstalten skall kunna fylla sin uppgift. Man måste också sörja för en ständig förbindelse och växelverkan mellan läroanstalten och yrkeslivet i dess olika former. Detta kan ske på flera sätt. Så t. ex. har man tänkt sig, att läroanstaltens elever skulle tidvis kunna utplanteras hos olika företagare och därigenom erhålla inblick och erfarenhet i den praktiska verksamheten, medan samtidigt företagarna finge kontakt med skolan genom eleverna, vare sig de så skulle finna anledning till anmärkningar eller erkännande beträffande undervisningens resultat. De sakkunniga hålla före, att en dylik växelverkan visserligen vore mycket önskvärd, men att det i de flesta fall skulle stöta på oövervinneliga svårigheter och även medföra allvarliga olägenheter för skolarbetets rationella ordnande, om undervisningen skulle bygga på ett sådant system. Det mesta, som i berörda avseende kan vara lämpligt och väl även åtminstone i någon mån möjligt, vore att läroanstalten medverkade till att eleverna finge tillfälle till lämplig praktik efter genomgången av den förberedande kursen och under semestern mellan de båda följande årskurserna, samt slutligen efter genomgången av dessa en anställning, som kunde vara av värde ej blott för deras utkomst utan även för deras vidare utveckling i något med hänsyn till deras utbildning och läggning lämpligt fack. Men allt detta är betydelsefullt nog och bör för läroanstaltens ledning vara en uppgift, som icke får försummas.

För övrigt böra eleverna jämsides med undervisningen tid efter annan beredas tillfälle att under vederbörande lärares ledning besöka och studera ej blott förefintliga museer utan även ateljéer och verkstäder inom olika konsttekniska yrkesgrenar, i syfte att de därigenom må erhålla ökade insikter och vidgad förståelse för medel och möjligheter inom olika grenar av den konsttekniska verksamheten.

Ett gott sätt att åstadkomma växelverkan mellan läroanstalten och yrkeslivet torde vara, att skolan årligen anordnar utställning av elevernas arbeten och inbjuder yrkeslivets representanter inom de olika facken att kritiskt granska och bedöma desamma samt att däröver avgiva rapport till läroanstaltens styrelse. Möjligen kunde tänkas, att dylika representanter, kallade granskningsombud, liksom examensombuden vid de tekniska gymnasierna på förslag av skolöverstyrelsen utsåges av Kungl. Maj:t samt erhölle ungefär samma uppdrag och förmåner som dessa (jfr Kungl. Maj:ts instruktion angående avgångsexamen vid tekniskt gymnasium, nr 602/1921). Det bör givetvis också tillses, att i skolans styrelse olika konsttekniska intressen inom yrkeslivet bliva lämpligt representerade.

Läroanstalten och konsthögskolan.

I svenska slöjdföreningens skrivelse framhålles, att den ifrågavarande läroanstalten bör givas karaktären av *högskola* och i möjligaste mån jämställas med högskolor för undervisning i fri konst och byggnadskonst (sid. 35). De sakkunniga inse väl vikten av att undervisningen i läroanstalten föres till högsta möjliga plan men våga dock ej tro, att det skulle vara lycligt att söka giva högskolekaraktär åt de normala kurserna, vilkas undervisningstid skulle begränsas till två, eller, inbegripet den förberedande kursen, tre år. Det skulle också stämma föga överens med vårt skolsystem i i övrigt, att en läroanstalt, som mottager elever med endast realexamen och har en utbildningstid av endast tre år, alltså närmast är en parallell till gymnasiet, skulle betraktas som högskola. Den omständigheten att konsthögskolan i detta avseende intager en annan ställning än landets undervisningsanstalter i övrigt, synes icke berättiga till det antagandet, att en liknande frihet ifråga om inträdesfordringar och arbetssätt skulle vara lycklig beträffande en mera praktiskt inriktad undervisningsanstalt, sådan som den varom här är fråga. Många av de fackmän, med vilka de sakkunniga rådgjort i denna angelägenhet, ha kraftigt varnat för att giva de ordinarie kurserna högskolekaraktär, enär detta skulle bidraga till att giva eleverna en oriktig föreställning om dem själva och om målet för deras utbildning, en föreställning, som skulle göra dem mindre benägna att ägna sig åt de arbetsuppgifter inom yrkeslivet, för vilka konstteknisk utbildning är behövlig och skulle kunna bliva till praktiskt gagn. Benägenheten att förbise detta

ligger nog nära till hands ändå. Den bör därför ej underblåsas, utan i stället bör man såväl i skolans program som vid undervisningen söka göra klart för eleverna, att målet för densamma är att jämsides med den konstnärliga utbildningen göra dem dugliga till praktiskt och ekonomiskt nyttigt arbete. För beredande av den högre utbildning, som för en och annan av de mest begåvade kan komma ifråga, torde man för närvarande böra nöja sig med att söka föra undervisningen vidare genom de i det föregående berörda fritt anordnade påbyggnadskurserna av högskolekaraktär. Genom dessa och övriga fristående kurser bör även den av amanuensen Carl Gunne i underdånig skrivelse den 3 oktober 1931 och av slöjdföreningen framförda tanken på samarbete med konsthögskolan kunna i lämplig utsträckning realiseras, exempelvis så, att elever vid konsttekniska skolan, som visat sig äga en självständigt skapande förmåga, kunna emottagas i konsthögskolan och såsom elever därstädes få ägna sig åt rent konstnärliga studier samt att elever vid konsthögskolan kunna få tillfälle att i konsttekniska skolan studera de konsttekniska material och arbetsmetoder, varav de kunna hava intresse. Att märka är även att, såsom i det föregående berörts, den konsttekniska läroanstaltens förberedande kurs kan bliva en god förberedelse även för inträde i konsthögskolan (sid. 46). Ett samarbete bör sålunda kunna åstadkommas på flerahanda sätt. Däremot synes tanken på en sammanslagning av de båda läroanstalterna icke vara att förorda. Denna uppfattning stödes även av flerstädes i utlandet gjorda erfarenheter (jfr del IV).

För att få närmare kännedom om hur konsthögskolan respektive kungl. akademien för de fria konsterna skulle ställa sig till förslag i ovan berörda avseenden ha de sakkunniga i skrivelse den 1 september 1937 hänvänt sig till akademien med förfrågan i ämnet. Med anledning härav har akademien utsett vissa representanter att samråda med de sakkunniga. Såsom framgår av den i del II införda bilagan F ha nämnda representanter efter ingående diskussion enhälligt uttalat som sin åsikt, att en läroanstalt sådan som den föreslagna konstfackskolan är av behovet påkallad och att den bör intaga en i förhållande till konsthögskolan självständig ställning. Vidare framgår, att representanterna anse att konstfackskolans förberedande kurs kan utgöra en lämplig förberedelse även för inträde i konsthögskolan samt att de livligt ansluta sig till tanken, att studerande vid konsthögskolan skola kunna såsom specialelever få tillträde till konstfackskolan för att där studera de konsttekniska material och arbetsmetoder, varav de kunna ha intresse. Därjämte äro de ense med de sakkunniga att elev, som genomgått någon av konstfackskolans avdelningar och erhållit tillträde till påbyggnadskursen samt visat sig äga självständigt skapande förmåga, skall kunna även antagas till elev i konsthögskolan för att där ägna sig åt rent konstnärliga studier. Man har även enats om att fråga om in-

tagning av dylik elev i konsthögskolan eller av elev från konsthögskolan till specialelev i konstfackskolan lämpligen bör avgöras av en nämnd bestående av konsthögskolans direktör och vederbörande ateljeföreståndare samt konstfackskolans rektor och elevens facklärare. Vad sålunda uttalats och överenskommits stämmer väl överens med de sakkunnigas i det föregående anförda synpunkter.

Läroanstaltens benämning.

1907 års tekniska kommitté föreslog, att tekniska skolan i Stockholm »med bibehållande av sitt nuvarande namn» skulle omorganiseras till en läroanstalt för konsthantverket, omfattande en »konstindustriell yrkesskola» och en högre läroanstalt för konsthantverket, »konsthantverksskolan». De av skolöverstyrelsen år 1919 tillkallade sakkunniga föreslogo i huvudsaklig anslutning till nämnda förslag, att den högre konstindustriella skolan skulle bliva en självständig anstalt, kombinerad med lärlings- och yrkesskolor för konsthantverk och konstindustriella yrken. Inom nuvarande sakkunniga har man ansett, att benämningen »tekniska skolan» visserligen vore lämplig, så länge skolan omfattade även andra tekniska läroanstalter än de konsttekniska, men att den ej är fullt träffande, sedan skolan omorganiserats till en läroanstalt enbart för konstyrkena. Vidare ha de sakkunniga ansett, att ingen av benämningarna »konsthantverksskola» eller »konstindustriskola» helt täcker det avsedda begreppet, enär läroanstalten är avsedd att tjäna såväl hantverket som industrien i lika grad. Och att i benämningen medtaga båda orden hantverk och industri skulle göra namnet onödigt långt. Man har även reflekterat på benämningen »konstyrkesskola», vilken benämning i och för sig kunde anses mycket tilltalande, men ordet »yrkesskola» har redan fått sin särskilda betydelse i och genom gällande yrkesskolstadga, en betydelse, som ej passar in på en läroanstalt av den art och med den organisation, som de sakkunniga förordat. Den ettåriga förberedande kursen kan med hänsyn till inträdesfordringarna betraktas som en parallell till första årskursen vid teknisk elementarskola eller tekniskt gymnasium. Andra och tredje årskurserna skulle i avseende å utbildningsmål bliva en god parallell till andra och tredje årskurserna vid nämnda läroanstalter med linjeuppdelning och även kunna jämföras med statens tekniska fackskolor för maskinindustri, byggnadsindustri, kemisk industri m. fl. Med hänsyn härtill torde vara lämpligt, att skolans karaktär av teknisk fackskola kommer till uttryck i skolans namn. Förslag har därför varit uppe att kalla skolan »konsttekniska fackskolan», men ej heller denna benämning har ansetts fullt lämplig. I betraktande av allt detta ha de sakkunniga slutligen enats om att föreslå benämningen *statens tekniska fackskola för konstyrkena* eller förkortat

»konstfackskolan». I anslutning härtill bör den första årskursen benämnas »konstfackskolans lägre kurs» samt andra och tredje årskurserna »konstfackskolans högre kurs». Påbyggnadskurserna kunna allt efter arten benämnas »konstfackskolans påbyggnadskurs» i det eller de ämnen eller för den kategori av elever, kursen avser. För de fristående kurserna torde ej behövas annan beteckning, än som följer av arten i varje särskilt fall, med angivande att kursen anordnats vid konstfackskolan.

Läroårets längd och antalet veckotimmar.

En fråga, som även varit föremål för olika uppfattning, är bestämmandet av läroårets längd och antalet undervisningstimmar i veckan.

Enligt bestämmelserna i tekniska skolans stadgar omfattar läroåret i tekniska skolan för kvinnliga lärjungar 28 arbetsveckor och i högre konstindustriella skolan 36 arbetsveckor. I vartdera fallet omfattar undervisningen upp till 40 veckotimmar. 1907 års tekniska kommitté ansåg, att läroåret borde ökas från 28 respektive 36 till c:a 40 veckor med 44 veckotimmar i fråga om båda de av kommittén föreslagna konstyrkesskolan och konsthantverksskolan. De av skolöverstyrelsen år 1919 tillkallade sakkunniga räknade med att arbetsåret skulle omfatta 36 arbetsveckor med 44 veckotimmar i dagkurserna, men att i vissa fack, där säsongarbete förekommer, arbetsåret skulle avkortas till 24 veckor. I svenska slöjdföreningens skrivelse den 18 april 1933 utsäges ingenting bestämt om läroårets längd eller antalet veckotimmar, men det framhålles, att skolans ferier böra vara tillmätta med hänsyn därtill, att eleverna under desamma böra hava praktisk sysselsättning vid hantverk och industrier. Vid de tekniska fackskolorna gäller, att läsåret, fördelat på en höst termin och en vårtermin, skall omfatta 280 dagar, inberäknat tiden för inträdes- och flyttningsprövningar, samt viss ledighet vid påsk och pingst och att antalet veckotimmar skall vara 40, inberäknat 3 timmar gymnastik. Den effektiva arbetstiden kan beräknas bliva 38 veckor.

Samma skäl, som föranlett statsmakterna att föreskriva nämnda bestämmelser för de tekniska fackskolorna, torde föreligga i fråga om konstfackskolan. Mot önskemålet att utöka ferierna för att bereda eleverna tillfälle till praktik står den ej mindre viktiga önskan att begränsa den tidsrymd, inom vilken studierna kunna fullbordas. Hellre än att genom arbetsårets förkortning tvingas att sträcka ut studierna i fackskolans högre kurs till tre år böra elever, som för sina studier äro i behov av arbetsförtjänst eller ökad praktik, anslå längre tid till praktiskt arbete före inträdet i fackskolan, lämpligen jämsides med aftonundervisning, där sådan kan erhållas. För övrigt kan även tänkas att elev, som så önskar, erhåller permission från

skolan för någon termin för att skaffa sig arbetsförtjänst och ökad praktik, en åtgärd, som kan vara lämplig särskilt vid övergången från den lägre till den högre kursen (jfr sid. 42).

Sammanfattning.

De sakkunniga föreslå sålunda, att läroåret i konstfackskolan skall omfatta 280 dagar, inberäknat viss ledighet, så att den effektiva arbetstiden blir 38 veckor med 40 veckotimmar, inberäknat 3 timmar gymnastik.

Undervisningens inriktning.

De sakkunniga övergå nu till att undersöka vad undervisningen i konstfackskolan bör omfatta.

I enlighet med de sakkunnigas i det föregående angivna uppfattning beträffande inträdesfordringarna samt undervisningens mål och allmänna anordning torde den lägre kursen böra i första hand inriktas på att utöka elevernas insikter och färdigheter i teckning och målning samt i anslutning därtill odla deras sinne för form och färg. I de yrkesbestämda fackavdelningarna böra även förekomma enkla kompositionsövningar samt i anslutning därtill övningar i praktiskt yrkesarbete inom vederbörande fack. Härigenom bör undervisningen kunna bliva till gagn även för dem som icke komma att fortsätta i den högre kursen.

Under tiden torde dessutom bliva möjligt att iakttaga elevernas olika grad av begåvning och fallenhet för konstteknisk verksamhet. Endast de, som visa sig äga goda förutsättningar för fortsatta konsttekniska studier, böra tillåtas fortsätta i den högre kursen. De, som söka inträde i denna utan att ha genomgått den lägre kursen, böra dels fylla fordringarna för inträde i nämnda kurs och dels genom betyg eller avlagda prov styrka sig äga minst de kunskaper och färdigheter, som meddelas i densamma, ävensom utpräglad begåvning och fallenhet för den konsttekniska verksamhet, i vilken utbildning sökes.

Undervisningen i den högre kursen bör avse en utvidgning och fördjupning av den utbildning, som förvärvas i den lägre. Härvid bör eftersträvas ej blott insikter och färdigheter i visst fack eller del därav utan även en mera allmän förståelse för de konstnärliga kraven inom olika konsttekniska områden. I anslutning till den rent konsttekniska undervisningen bör i fackskolan även meddelas någon undervisning i yrkesekonomi, bokföring och arbetsplanering samt om lagar och författningar, som beröra yrket.

Uppdelningen i fack.

I fråga om vilka fack undervisningen bör avse har, såsom i det föregående berörts, 1907 års tekniska kommitté ansett, att i första hand sådana yrkesgrenar som finsnickeri, tapetsering, dekorativ målning, bildhuggeri, konstsmide, gravering och ciselering, bokkonst, etui- och portföljmakeri samt vävnad, sömnad och broderi borde komma i åtanke. Enligt 1919 års sakkunniga skulle de olika grenar av konsthantverk, för vilka undervisning närmast borde anordnas, vara följande: möbelkonst (rumskonst), dekorativ målning (rumskonst), dekorativ skulptur, metallkonst, bokhantverk, tryck- och plakatkonst, keramik och glaskonst samt textilkonst. Dessa hantverkliga grupper skulle kunna dels utökas med nya dels uppdelas i special- och parallellavdelningar. Svenska slöjdföreningens styrelse har i sin meromnämnda skrivelse belyst behovet av konstindustriell utbildning inom ett flertal yrkesområden. Samtidigt erinrar styrelsen om förekomsten av åtskilliga undervisningsanstalter för speciella grenar av konstindustrien, vilka i många fall äro värda särskilt beaktande och framhåller, att det bör undersökas, i vilka fall befintligheten av nyssnämnda anstalter gör det onödigt att anordna statlig undervisning i respektive fack.

Ser man nu på de här förut berörda uppgifterna angående antalet elever i den högre konstindustriella skolans olika fack, bilagorna B 1—8, så finner man, att avdelningarna för textila mönsterritare, möbelritare och trycksaksritare äro så pass väl frekventerade, att det finnes anledning nog att i huvudsak behålla dem. Fäster man avseende vid de i bilagorna D 1 och D 2 återgivna statistiska uppgifterna rörande antal företag, anställd personal och omsättningsbelopp samt införsel och utförsel, så synes särskilt målning, finare stenförädling, vissa grenar av keramik och glasindustri, möbelsnickeri, sadelmakeri, tapetsering, guld- och silversmide, bokbinderi, kartong- och reklamtryck samt fotografering vara att beakta.

Beträffande förekomsten av redan i gång varande anstalter för utbildning i konsthantverkliga och konstindustriella yrken är att märka, att flertalet av de i bilaga E omnämnda anstalterna meddela en endast mycket elementär yrkesteknisk undervisning utan någon mera avsevärd inriktning på den konstnärliga sidan av utbildningen. Även i de fall undervisningen i någon viss specialitet når upp till ett mer eller mindre konstnärligt plan, synes den dock ej vara så lagd eller hava sådan omfattning, att den mera allmänt konsttekniska undervisning, fackskolan skulle meddela, kan i något av ifrågakommande fack anses vara helt överflödig. Dessutom är att märka, att dessa skolor i allmänhet kräva mycket höga avgifter, varigenom mindre bemedlade ofta hindras att besöka desamma.

Förläggning av fackundervisning till konsthögskolan. Under diskussionen har även framkommit tanken på att den avsedda undervisningen i vissa fack, särskilt dekorativ målning och dekorativ skulptur, möjligen kunde övertagas av konsthögskolan, där dylik undervisning delvis redan förekommer. Man har erinrat om förekomsten av verkstadsskolor och frågat sig, om det finnes behov av annan utbildning än å ena sidan den rent yrkestekniska, som dessa kunna meddela, och å andra sidan den rent konstnärliga, som meddelas i konsthögskolan eller som relativt lätt skulle kunna där anordnas. En mellanform av utbildning skulle kunna leda till en dilettantism, som bleve mera till skada än till gagn.

De sakkunniga ha varit synnerligen angelägna att vinna klarhet på denna punkt och för den skull diskuterat frågan med ett flertal personer, vilkas erfarenhet kunde giva stöd för densammas bedömande (jfr del III) ävensom med delegerade från konstakademien (bilaga F).

Härvid har framkommit att det otvivelaktigt förefinnes god användning för personer, som jämte viss yrkesteknisk insikt och färdighet även besitta sådan konstnärlig utbildning, att de kunna rätt förstå de skapande konstnärernas intentioner och alltså vara dem behjälpliga med det praktiska utförandet. Detta gäller exempelvis i fråga om byggnadens utsmyckning, då arkitekten kan giva goda uppslag men ej kan förutsättas äga sådan insikt i alla sorters tekniker, att han kan i detalj angiva hur de skola utföras. Det förekommer också en stor mängd dekorativa uppgifter av sådan art, att utförandet av desamma lämpa sig väl för en konstteknisk skolad kraft.

I betraktande härav synes en sådan mellanform av utbildning, som den konstfackskolan skulle meddela, vara fullt motiverad, ej minst ifråga om dekorativ målning och dekorativ skulptur. Att förlägga denna utbildning till konsthögskolan skulle helt visst stöta på avsevärda svårigheter. Dels skulle härför fordras flera lokaler och tekniska anordningar, som konsthögskolan nu icke har till förfogande, dels skulle även fordras särskilda lärarkrafter åtminstone i en del behövliga ämnen, som icke förekomma i konsthögskolans nuvarande undervisning. Då i varje fall särskilda lokaler och anordningar skulle bliva behövliga, synes bäst att dessa förläggas till konstfackskolan, där de ha den största användningen och att lärarna i de yrkestekniska ämnena anställas där. Däremot kan väl vara lämpligt att en viss samverkan mellan konstfackskolan och konsthögskolan etableras på sätt som de sakkunniga redan i annat sammanhang ha berört (sid. 46, 47, 48).

Förläggning av undervisning till orter utom Stockholm. Att såsom även varit på tal förlägga undervisningen i visst fack till annan ort än Stockholm, exempelvis för glasindustri till Växjö eller för möbelindustri till någon annan plats i Småland, därför att ett större antal företag i nämn-

da industrier förekommer där, kan möjligen förefalla tilltalande ur vissa synpunkter, men det är ingalunda säkert, att någon avsevärd fördel därigenom skulle vinnas. Uppenbart är däremot, att det skulle stöta på mycket större svårigheter och kräva väsentligt högre kostnader att anordna den ifrågavarande undervisningen i fristående anstalter ute i landet än om den förlägges till den för flertalet konstyrken avsedda läroanstalten i Stockholm. Om i något fack denna anstalt ej kan tänkas bliva utrustad på sådant sätt, att den kan erbjuda lika god möjlighet till praktisk utbildning, som ett i full skala arbetande företag, så synes den olägenheten bäst kunna avhjälpas därigenom, att eleverna i det ifrågavarande facket beredes tillfälle att i lämplig utsträckning praktisera vid dylika företag, något som de sakkunniga även i annat sammanhang förordat och som under nuvarande kommunikationsförhållanden ej nödvändigt förutsätter, att skola och företag ligga i varandras närhet.

Sammanfattning.

De sakkunniga anse sålunda, att konstfackskolan bör inrättas så, att den kan meddela konstteknisk undervisning i alla de fack, inom vilka konstteknisk utbildning är behövlig, men att vid bestämmandet av fackavdelningar och deras undervisningsplaner hänsyn bör tagas dels till de utbildningsmöjligheter, som finnas vid redan befintliga anstalter, så att en lämplig komplettering vinnes utan onödig dubblering, dels ock till möjligheten att för undervisningen anlita praktiskt arbetande företag i vissa fall (sid. 46, 54).

Förslag till fackavdelningar.

På grundvalen av dessa principer och efter ingående överläggning med att stort antal fackmän (jfr del III) ha de sakkunniga funnit sig böra föreslå, att konstfackskolan skall omfatta huvudsakligen nedan angivna fackavdelningar:

1. Fackavdelning för *dekorativ målning*, inbegripet glasmålning och mosaik, reklammålning och förgyllning m. m.
2. Fackavdelning för *dekorativ skulptur* i trä, sten, stuck och liknande material.
3. Fackavdelning för *keramik och glas*, nytto- och prydnadsgods samt arbeten för byggnadsändamål.
4. Fackavdelning för *metallarbete*, dels *grövre* i järn, koppar etc., dels *finare* i ädla metaller o. d.
5. Fackavdelning för *möbler och inredningar* i avseende å bostäder, affärslokaler och offentliga byggnader.

6. Fackavdelning för *textilarbete,* vävning och stickning, brodering, spetssömnad, knyppling m. m.

7. Fackavdelning för *bokband och läderarbete,* inbegripet arbeten i pergament, skinn och liknande material.

8. Fackavdelning för *grafiska yrken,* innefattande tryck och reklam ävensom fotografi och reproduktionsteknik.

Flera av dessa fackavdelningar komma varandra delvis rätt nära, men de äro dock i andra delar så olika, att undervisningen i fackämnena måste vara väsentligen skild. Å andra sidan förekommer inom varje fackavdelning rätt olika yrkesarter, så att en differentiering av undervisningen inom avdelningen kan bliva nödvändig. Möjligt är därför att framdeles vissa av de nämnda fackavdelningarna böra uppdelas eller avgränsas på annat sätt än för närvarande synes lämpligt. Detta kan även komma att föranledas av hänsyn till de blivande lärarnas speciella kompetens. Även om ovanstående förslag till fackindelningar alltså icke får anses orubbligt, bör det dock kunna tjäna till grund för de sakkunnigas fortsatta utredning och förslag.

Allmän avdelning. Såsom i det föregående berörts (sid. 42) skulle dessutom finnas en allmän avdelning, som ej avser yrkesutbildning i något särskilt fack. Att märka är nämligen, att en stor del av eleverna i den nuvarande tekniska skolan för kvinnliga lärjungar begagnar sig av undervisningen icke i syfte att utbilda sig för något särskilt yrke utan endast för att erhålla en mera allmän färdighet i teckning o. d. samt en uppodling av sinnet för form och färg. Enligt tabell II (sid. 15) har knappt en tredjedel av de intagna eleverna senare sökt inträde i den högre konstindustriella skolan. Liknande torde bliva förhållandet även framdeles, sedan skolan omdanats till en konstfackskolans lägre kurs. Ur yrkesutbildningssynpunkt kan detta synas olämpligt, men å andra sidan torde ej kunna förnekas, att en undervisning i smakodlande riktning kan ur allmän synpunkt vara lika mycket värd som den i de allmänna skolorna meddelade undervisningen i vissa teoretiska ämnen, vilka sällan komma till praktisk användning men som dock anses vara av vikt för de ungas önskvärda utveckling. De sakkunniga anse därför, att de ovan berörda utbildningsmöjligheter, som tekniska skolan för kvinnliga lärjungar erbjuder, böra bibehållas och eventuellt även vidgas för att tillgodose ifrågavarande utbildningsbehov av allmänt konsttekniskt betonad art.

Antalet elever i den lägre kursen.

Såsom framgår av tabell III (sid. 15) har antalet nyintagna i tekniska skolan för kvinnliga lärjungar under de senaste 10 åren varierat mellan cirka 100 och 150 per år. Om enligt de sakkunnigas förslag fackskolans

lägre kurs skall övertaga kvinnliga skolans uppgifter och mottaga även manliga elever, torde man böra räkna med att i kursen skall kunna intagas minst 200, kanske 300 elever för år. Det högre talet synes så mycket mera motiverat, som undervisningen efter organisationen kan antagas bliva mera tilldragande än nu.

Hur elevernas fördelning på de olika facken kommer att ställa sig, synes omöjligt att beräkna, enär fasta hållpunkter härför saknas. Men om man utgår ifrån att, liksom i de tekniska fackskolorna, en undervisningsavdelning får omfatta högst 30 elever och att varje fack får nöja sig med *en* avdelning samt att fackavdelningarna för skulptur, keramik och metallarbete kunna vara något mindre än de övriga, skulle man förslagsvis kunna komma till en uppdelning av den lägre kursen på följande sätt:

Fackavdelningen för dekorativ målning	30	elever
» » » skulptur	20	»
» » keramik och glas	20	»
» » metallarbete	20	»
» » möbler och inredningar	30	»
» » textilarbete	30	»
» » bokband och läderarbete	30	»
» » grafiska yrken	30	»
Allmänna avdelningen	90	»
Summa	300	elever

Det är självklart, att den sålunda angivna fördelningen ej bör vara bindande, men de sakkunniga anse, att man vid de nödvändiga utredningarna angående erforderliga utrymmen och lärarkrafter bör kunna godtaga de ovannämnda elevantalen såsom lämplig beräkningsgrund.

Möjlighet till komplettering i lägre kursen under en av terminerna. Med hänsyn till att många av dem, som söka inträde i fackavdelning, kanske väl fylla kravet på yrkespraktik men ej varit i tillfälle att erhålla fullgod undervisning i sådana allmänna ämnen som teckning och målning m. m., synes lämpligt att första terminen ägnas huvudsakligen åt dylika ämnen, medan andra terminen ägnas mera åt yrkesarbete. Det kan då tänkas att åtskilliga inträdessökande, som skaffat sig tillräcklig allmän förberedande utbildning i andra förekommande skolor med konstteknisk undervisning, skulle kunna slippa första terminen och vinna inträde direkt i den andra. Likaså kan tänkas, att inträdessökande med tillräcklig utbildning i det praktiska yrkesarbetet skulle kunna undvara den andra terminens undervisning men väl behöva sådan undervisning, som meddelas i den första. De sakkunniga anse visserligen, att all möjlig hänsyn bör tagas till

dylika fall men att man, innan erfarenhet om behovet härav föreligger, ej bör räkna med särskilda avdelningar för dylika inträdessökande utan tills vidare endast lämna öppet för läroanstaltens ledning att antaga sökande även till viss termin, i den mån utrymme och övriga omständigheter medgiva och den sökande uppvisar för intagningen fullt tillfredsställande kompetens.

Antalet elever i den högre kursen.

Fackavdelningarna. Liksom i fråga om antalet elever i den lägre kursens fackavdelningar saknas fasta hållpunkter för beräkningen av elevantalet i den högre kursens avdelningar. De sakkunniga anse sig emellertid böra utgå ifrån att varje fackavdelning bör beräknas för minst det antal elever, som synes lämpligt för att sysselsätta en lärare vid undervisningen i ett fackligt ämne. Maximiantalet är svårare att bestämma. Å ena sidan vill man ej gärna utbilda många flera än som kunna antagas finna lämplig sysselsättning och utkomst inom vederbörande yrkesområde, men å andra sidan bör ju tillfälle till utbildning beredas i all den utsträckning, som för näringslivet kan vara behövlig. Intetdera av detta synes möjligt att utreda med någon grad av tillförlitlighet. Lyckligtvis torde man kunna antaga, att, såsom framgår av en mångfald uttalanden (jfr del III), den utbildning, konstfackskolan skulle avse att meddela, kan komma till nytta på många sätt och på även andra områden än i de rena konstyrkena. Det behöver sålunda ej betyda bortkastad möda och kostnad, om någon, som genomgått konstfackskolan, i brist på sysselsättning inom konstyrkena kommer att hamna på andra arbetsområden. De skickligaste och mest energiska komma nog alltid att vinna framgång inom de konstyrken de valt, och att det finns vissa möjligheter till urval i konkurrensen kan endast vara till yrkeslivets gagn. Man torde också kunna antaga, att god tillgång på personer med god konstteknisk utbildning skall verka gynnsamt för konstyrkenas utveckling, så att behovet av dylika personer ökas mer och mer. I betraktande av allt detta anse de sakkunniga, att elevantalet i konstfackskolans olika fackavdelningar helst bör vara något högre än som med hänsyn till behovet av personer med den avsedda utbildningen för närvarande kunde vara att beräkna.

Allmänna avdelningen. De sakkunniga hava visserligen icke ännu ägnat frågan om utbildningen av teckningslärare någon mera ingående behandling, men det synes uppenbart, att för blivande teckningslärare en rätt grundlig konstnärlig utbildning och tämligen brett lagd orientering på det konsttekniska området är behövlig samt att sådan utbildning skulle i väsentlig grad kunna meddelas i en allmänt lagd avdelning i konstfackskolan. Undervisningen i en sådan avdelning skulle givetvis kunna bliva till gagn

ej blott för blivande teckningslärare utan eventuellt även för lärare i slöjd samt för personer, som å skilda verksamhetsområden kunna ha behov av färdighet i teckning o. d.

I betraktande av allt detta anse de sakkunniga, att i konstfackskolans högre liksom i dess lägre kurs bör finnas även en allmän avdelning. Denna bör dock begränsas till ett väsentligt mindre antal elever än det, som beräknats i den lägre kursen, men sättas något högre än behovet av teckningslärare skulle påkalla. De sakkunniga förbise emellertid ej att elevantalet i denna avdelning framdeles kan behöva ökas för att tillgodose ett mera vidsträckt behov.

Sammanfattning.

Efter ingående överväganden och i samråd med åtskilliga personer, som äga erfarenhet inom konstyrkena, ha de sakkunniga kommit till den uppfattningen, att man vid fackskolans närmare utformning lämpligen bör räkna med att i konstfackskolans högre kurs årligen skall kunna intagas:

i fackavdelningen för dekorativ målning	20	elever
» » » » skulptur	10	»
» » » keramik och glas	10	»
» » » metallarbete	15	»
» » » möbler och inredningar	20	»
» » » textilarbete	20	»
» » » bokband och läderarbete	15	»
» » » grafiska yrken	20	»
» allmänna avdelningen	20	»
Summa	150	elever

Enligt de sakkunnigas mening är denna beräkning så försiktig, att man nog kan förvänta, att antalet kan behöva ökas åtminstone i några av facken, varför hänsyn till denna möjlighet bör tagas vid beräkningen av erforderliga undervisningslokaler m. m.

Då antalet elever i den lägre kursens fackavdelningar här förut antagits bliva väsentligt större än det enligt ovanstående beräkning skulle bliva i motsvarande avdelningar i den högre kursen och dessutom åtskilliga inträdessökande kunna förväntas komma från de i det föregående berörda aftonskolorna i Stockholm och på andra håll, så torde det bliva tillfälle till kraftig gallring, så att, som önskligt är, endast sökande med verkligt goda förutsättningar komma att intagas i fackskolan. Detta är av vikt för att fackskolans undervisning skall kunna hållas på en hög nivå och giva avsett resultat.

Påbyggnadskurserna.

För de avsedda påbyggnadskurserna torde man icke behöva räkna med att i fackavdelningarna skall förekomma något större antal elever än att dessa kunna undervisas jämsides med eleverna i övrigt. I påbyggnadskurserna böra eleverna huvudsakligen syssla med studier och kompositioner på egen hand, varför lärarens tid ej skulle tagas i anspråk i större utsträckning än som fordras för samråd och tillsyn samt sporadisk hjälp vid förefallande behov. Det torde sålunda ej vara nödigt att i förväg beräkna särskilda anordningar för dessa påbyggnadskurser. Det synes emellertid önskvärt att något utrymme beräknas för särskilda ateljéer, som kunna ställas till de mest avancerade elevernas förfogande, varjämte medel böra beräknas till ersättning åt lärare och föreläsare för den särskilda undervisning, som kan bliva behövlig. Möjligt är dock att ett större antal elever kan komma att finnas i ett eller annat fack, exempelvis reklamfacket, men då det torde vara omöjligt att förutse, i vad mån särskilda anordningar härför bliva behövliga, och behovet därav i varje fall ej inträder, förrän konstfackskolans organisation blivit fullt genomförd, alltså tidigast efter 3 eller 4 år, så anse de sakkunniga att åtgärder härför kunna uppskjutas, tills skolans blivande ledning finner att sådana böra vidtagas.

Ungefär detsamma gäller i fråga om de speciella kurser och föreläsningsserier, som i det föregående berörts, dock med den skillnaden, att sådana böra kunna anordnas redan under första verksamhetsåret.

I det föregående har framhållits att konstfackskolans allmänna avdelning kan tänkas bliva till gagn även för utbildningen av teckningslärare. Möjligt är att deras slutliga utbildning skulle kunna ordnas i form av en påbyggnadskurs i jämbredd med de fackliga påbyggnadskurserna. Likaledes kan tänkas, att det skulle vara lämpligt att anknyta utbildningen av lärare i slöjd och för yrkesundervisningen till konstfackskolan på något sätt. De sakkunniga vilja återkomma till dessa frågor i annat sammanhang.

Undervisningen i den lägre kursen.

Elevernas i H. K. S. förberedande utbildning. Då det så gällt att närmare utreda, vad undervisningen i den lägre kursen bör omfatta, har det synts vara av intresse att i första hand söka vinna upplysning angående den utbildning, den nuvarande högre konstindustriella skolans elever haft att stödja sig på vid inträdet i skolan liksom också angående det antal undervisningstimmar eleverna begagnat sig av i aftonskolans respektive kvinnliga skolans olika läroämnen. I och för denna undersökning ha de sakkunniga dels inhämtat upplysningar av eleverna var för sig dels gjort utdrag av skolans arbetsordningar och inom skolan förda anteckningar. Resultatet härav framgår av efterföljande sammanställningar (bilagorna G 1—8).

Tyvärr är antalet elever i somliga avdelningar alltför ringa, för att mera allmängiltiga slutsatser skola kunna dragas av de erhållna uppgifterna. Därtill kommer, att den nuvarande tidsfördelningen mellan de olika undervisningsämnena ej sammanfaller med vad de sakkunniga anse lämpligt, i det att i den omorganiserade skolan somliga undervisningsämnen böra inskränkas medan andra i stället utvidgas samt nya komma till. I följd av allt detta ha de sakkunniga endast till ringa del kunnat bygga på den gjorda undersökningen, detta desto mindre som underlag saknas för flera av nu ifrågakommande fack. Så mycket är emellertid klart, att det sammanlagda antal undervisningstimmar, som eleverna i medeltal använt i aftonskolan respektive kvinnliga skolan, innan de vunnit inträde i den högre konstindustriella skolan, är avsevärt lägre än det antal undervisningstimmar, 38 × 37 = 1 406, som enligt de sakkunnigas förslag skulle kunna disponeras i konstfackskolans lägre kurs, i några fack knappt mer än hälften. Ser man på uppgifterna angående elevernas yrkespraktik och föregående utbildning i övrigt, så finner man, att förutsättningarna i hithörande avseende äro mycket ojämna men i allmänhet så svaga, att de ingalunda kunna uppväga den berörda skillnaden i antalet undervisningstimmar. De sakkunniga anse därför uppenbart, att undervisningen i den lägre kursen inom den föreslagna tidsramen skall kunna bliva tillräckligt omfattande för att giva en för den fortsatta undervisningen i konstfackskolan minst lika god grund som den, vilken eleverna i den nuvarande högre konstindustriella skolan hittills fått i tekniska skolans aftonskola och skolan för kvinnliga lärjungar. I själva verket bör den kunna bliva avsevärt bättre, då, förutom mera tid, även bättre resurser ställas till undervisningens förfogande. Därtill kommer, att det ej bör vara uteslutet, att den förberedande kursens elever även begagna sig av i Stockholm förekommande tillfälle till aftonundervisning, om och i den mån de behöva öka sin kompetens.

Undervisningsplaner.

Enligt de sakkunnigas i det föregående angivna uppfattning skulle undervisningen i den lägre kursen under första terminen koncentreras på sådana allmänt grundläggande ämnen som linearritning, teckning, textning, fri målning samt form- och färglära (sid. 56), medan undervisningen i de rent facktekniska ämnena skulle förläggas till den andra terminen. Dylik förskjutning har ej synts behövlig i den högre kursen. Efter ingående överväganden angående de olika ämnenas omfattning och den tid, som lämpligen bör anslås till vart och ett av dem, ha de sakkunniga enats om efterföljande förslag till undervisningsplaner (bilagorna H 1—9). *Redan här må emellertid uttryckligen framhållas att dessa förslag ej äro avsedda att vara*

bindande utan endast att tjäna till viss ledning vid undervisningens planläggning och vid de för skolans anordnande nödvändiga beräkningarna.

Lägre kursens undervisningsplaner.

I fråga om den lägre kursens undervisningsplaner må följande beaktas.

Linearritning. Timtalet för ämnet linearritning har satts jämförelsevis lågt dels därför, att man bör kunna räkna med att eleverna redan i realskolan eller eljest förvärvat en icke alltför ringa insikt och färdighet däri, dels ock med tanke på att ritfärdigheten kommer att ytterligare utvecklas genom fortsatta övningar vid undervisningen i de fack, för vilka sådan färdighet är av särskild betydelse.

Teckning. Däremot har ämnet teckning fått ett relativt stort timantal, emedan detta ämne är särskilt ägnat att öva handen och ögat samt utveckla sinnet för form och proportioner till gagn för den fortsatta utbildningen inom alla slag av konstyrken.

Fri målning. Ungefär detsamma gäller beträffande ämnet fri målning, som dessutom är särskilt ägnat att odla sinnet för färg och valör.

Undervisningen i de båda sistnämnda ämnena kan även bidraga till fackutbildning därigenom, att de elever, som äro intresserade för visst fack, kunna få sina övningsuppgifter hämtade från detta.

Textning. Ämnet textning avser endast att giva eleverna en viss färdighet i användningen av olika slag av skrivredskap samt en allmän förståelse för bokstavsformen i dess olika varianter. Den längre gående undervisning, som är behövlig för vissa yrken, förlägges lämpligen till vederbörande avdelning i högre kursen.

Modellering. Detta ämne har på grund av dess allmänt formfostrande betydelse ansetts böra förekomma i samtliga avdelningar. Under första terminen är timtalet lika för alla.

Form- och färglära. Undervisningen i form- och färglära tänkes ske huvudsakligen genom föredrag med förevisningar och förtydligande experiment, delvis övade av eleverna på egen hand.

Yrkesorientering. Ämnet yrkesorientering har till syfte att giva eleverna en allmän översikt över konstyrkena och deras förhållanden för att redan på ett tidigt stadium underlätta valet av studieriktning. Även här torde undervisningen lämpligast ske i föredragets form, varvid planscher och ljusbilder samt tabeller och kartor böra användas till hjälp.

Materiallära. Ämnet materiallära i första terminen avser en allmän orientering rörande de inom konstyrkena vanligaste materialen. En dylik orientering kan, liksom ämnet yrkesorientering, vara av värde för alla eleverna ej minst för sådana, som ej ämna inrikta sig på något särskilt konstyrke. Undervisningen tänkes ske huvudsakligen genom förevisningar och i samband därmed lämnade upplysningar.

Utöver denna allmänna undervisning i materiallära skola eleverna i de särskilda fackavdelningarna erhålla ytterligare undervisning i yrkets materiallära dels å särskild tid, dels i samband med övningarna i yrkesarbete.

Yrkesarbete. Bland fackämnena har yrkesarbetet givits ett betydande rum, i regel mer än en tredjedel av hela undervisningstiden. Det oaktat är tiden naturligtvis alldeles för kort för att någon mera ingående utbildning skall kunna medhinnas, därest icke god yrkespraktik förvärvats före inträdet. Såsom i det föregående framhållits (sid. 41 och 46), måste man utgå ifrån att den praktiska utbildningen och träningen i yrkesarbetets utförande skall till stor del ske genom yrkesmässigt arbete utanför skolan, nämligen där sådan utbildning och träning är för elevernas kommande verksamhet behövlig. För prövningen av elevernas anlag och förutsättningar för den konsttekniska undervisning, konstfackskolans högre kurs är avsedd att meddela, torde emellertid det praktiska yrkesarbete, som kan medhinnas i den lägre kursen, vara tillräckligt. Att märka är, att eleverna i den mån de uppfylla de för inträdet angivna praktikfordringarna redan från början besitta en viss yrkesfärdighet samt att elevernas allmänna kunskaper och åldersmognad göra troligt, att deras inom skolan fortsatta utbildning i yrkesarbete, vid systematiskt ordnad undervisning, skall kunna gå jämförelsevis snabbt och leda till vida bättre resultat än det som kan vinnas enbart genom praktiskt arbete hos arbetsgivaren i yrket under motsvarande tid.

Allt efter yrkenas art synes lämpligt, att undervisningen i vissa andra ämnen såsom mera ingående materiallära och fackritning förbindes med undervisningen i yrkesarbete. De sakkunniga ha delvis antytt detta i kursplanerna men givet är, att hur i berörda avseenden skall förfaras, måste i hög grad bliva beroende på möjligheten att skaffa lärare med tillräckligt omfattande kompetens. I somliga fall torde det just med hänsyn härtill bliva nödvändigt att dela upp vissa ämnen på ett flertal lärare, ehuru detta å andra sidan kan medföra olägenheter, som man bör söka undvika.

Skisser på egen hand. Enligt kursplanerna skall i anslutning till övningarna i yrkesarbete etc. även förekomma »skisser på egen hand». Det kan synas för mycket begärt, att eleverna redan i den lägre kursen skola kunna åstadkomma något av värde genom dylikt skissarbete. I regel kan

man väl ej vänta så mycket av elevernas förmåga att ge form åt sin fantasi, men avsikten är att eleverna redan på detta tidiga stadium skola uppmuntras till eget skapande och såmedelst visa och utveckla sina anlag. Hithörande arbete, som huvudsakligen bör utföras utanför lektionstiderna, kan också vara lämpligt som hemarbete samt giva anledning till biblioteks- eller museistudier, som kunna vidga elevernas uppfattning och verka smakodlande i och för sig.

Gymnastik. Vad angår ämnet gymnastik ha de sakkunniga redan i det föregående framhållit, att detta bör förekomma i samma omfattning som vid statens tekniska fackskolor (sid. 50). Det kan visserligen tyckas, att gymnastiken skulle vara mindre behövlig här, eftersom eleverna genom yrkesarbetet erhålla en åtminstone i vissa fack rätt omfattande kroppsrörelse. Att märka är emellertid, att enligt den föreslagna planen på grund av angivna skäl yrkesarbetet i regel skulle vara koncentrerat till endast den ena av de båda terminerna. Det torde för övrigt vara klart, att eleverna i den ålder, som här lär bliva vanlig, väl behöva den systematiska kroppsövning och fysiska fostran, som gymnastiken avser, ej minst såsom ett komplement till den mera ensidiga kroppsrörelse, som ingår i yrkesarbetet, samt till omväxling med stillasittandet vid övriga arbeten i skolan. Vid de gymnastiska övningarna torde manliga och kvinnliga elever böra undervisas var för sig.

Högre kursens undervisningsplaner.

Ämnen och timantal i H. K. S. samt i konstfackskolans högre kurs. I och för utformningen av undervisningsplaner för högre kursen är det givetvis av intresse att jämföra med arten och omfattningen av den undervisning, som för närvarande kommer eleverna i den högre konstindustriella skolan till del (bilaga G 9). Såsom framgår av förenämnda förslag till undervisningsplaner (bilagorna H 1—9) ha de sakkunniga funnit sig böra förorda rätt betydande avvikelser.

I fråga om sammanlagda antalet undervisningstimmar kan anmärkas, att detta, trots läroårets större längd och det något högre antalet undervisningstimmar i veckan, är rätt mycket lägre under konstfackskolans två år än under högre konstindustriella skolans tre. Om man lägger samman å ena sidan medeltalet använda timmar i tekniska aftonskolan eller tekniska skolan för kvinnliga lärjungar med antalet timmar i högre konstindustriella skolan samt å andra sidan antalet undervisningstimmar i konstfackskolans lägre och högre kurser, så finner man emellertid, att skillnaden i det hela blir mindre stor, i somliga fall till fördel för fackskolan. På grund härav känna de sakkunniga sig styrkta i sin redan uttalade uppfattning, att den för konstfackskolan föreslagna lärotidens längd kan vara tillräcklig, för att

eleverna genom en bättre ordnad undervisning och med hjälp av erforderliga undervisningsmedel, som nu till stor del saknas, skola kunna erhålla en mera tillfredsställande utbildning i konstfackskolan än den, som högre konstindustriella skolan kunnat ge.

Övningarna i yrkesarbete. Här liksom i konstfackskolans lägre kurs har ett relativt stort antal undervisningstimmar anslagits till praktiska övningar i yrkesarbete. Såsom de sakkunniga redan i andra sammanhang framhållit, får man emellertid ej tänka sig, att skolan skall kunna bibringa eleverna fullständig utbildning och övning i yrkesarbetets praktiska utförande. Härför fordras avsevärt längre tid än man lämpligen kan bereda inom skolans ram. Hur mera fullständig sådan utbildning skall kunna vinnas och vad från skolans sida därvid bör åtgöras ha de sakkunniga antytt i det föregående (sid. 46). Att märka är att ökad yrkesskicklighet även bör kunna förvärvas genom arbete i de föreslagna påbyggnadskurserna.

De i konstfackskolans undervisningsplaner avsedda praktiska övningarna ha till huvudsaklig uppgift att giva eleverna fördjupad kännedom om de inom deras yrken förekommande materialens egenskaper samt om de yrkestekniska möjligheterna för en saks praktiska utförande. Detta är av särskild vikt för alla dem som i olika ställningar komma att ägna sig åt kompositionsarbetet, enär därvid bör tillses att å ena sidan såväl materialets egenskaper som tillverkningsmöjligheterna väl utnyttjas men å andra sidan praktiskt olämpliga och onödigt kostnadskrävande anordningar undvikas. De ifrågavarande övningarna kunna också, ehuru i och för sig otillräckliga, bilda en god grund för dem, som under fortsatt övning vilja ägna sig åt konsttekniska arbetens praktiska utförande, liksom de givetvis även kunna vara av stort värde för sådana personer, som i egenskap av affärsledare eller försäljare inom vederbörande yrkesområden böra förstå ej blott hur en sak skall se ut utan även hur den bör vara gjord, för att den skall fylla berättigade krav på ändamålsenlighet och teknisk kvalitet. Att märka är att, även om eleverna icke själva uppnå fullgod skicklighet i yrkesarbetet, de dock genom läraren, som givetvis bör äga bästa möjliga kompetens, vid undervisningen böra få tillfälle att se både vad den yrkesskicklige kan åstadkomma och hur ett fackmässigt arbete bör vara utfört. Vad som sålunda inhämtas bör dessutom vidgas och kompletteras genom väl planlagda studiebesök i yrkesverkstäder o. d.

Studier vid arbetande företag. I vissa slag av arbeten, t. ex. formning av glas, synes svårt att anordna fullgod praktisk undervisning inom skolan. För att tillgodose elevernas behov av sådan undervisning, bör skolan söka samarbete med ett eller flera praktiskt arbetande företag. Vad angår glas ha de sakkunniga på förfrågan erhållit meddelande från Orrefors glasbruk, att de av konstfackskolans elever, som vilja studera glastillverkningen,

skulle kunna få göra detta där, och möjligen även vid andra glasbruk, mot skälig ersättning för brukets med undervisningen förenade kostnader (bilaga H 10). De sakkunniga vilja livligt förorda att försök göres i den antydda riktningen, och att medel härför beräknas till täckande av de nödvändiga utgifterna bland annat även i avseende å elevernas reskostnader.

Kompositionsövningar. I detta sammanhang må även framhållas vikten av att elevernas övningar i att komponera ledas på ett med hänsyn till utbildningens ändamål lämpligt sätt. Dessa övningar äro nämligen av den allra största betydelse för att odla elevernas smak och utveckla deras förmåga av självständigt skapande. Övningarna böra därför så anordnas, att de egga elevernas fantasi och sporra dem till självverksamhet. En elev bör sålunda ej få stanna vid tillämpningen av eventuellt befintliga förebilder utan manas att bilda sig en individuell uppfattning och söka lösa den föreliggande uppgiften, så som han finner bäst. Härvid bör ledaren visserligen öva kritik och tillse att kompositionsarbetet rör sig inom praktiskt lämpliga gränser, men han bör ej gå så långt att hans ingripande hindrar eleven att komma med egna förslag. Hur härvid skall förfaras kommer naturligtvis först och sist att bero på ledarens eget omdöme med hänsyn till varje elevs särskilda förutsättningar och övriga omständigheter. Det gäller därför främst att särskilt för denna del av undervisningen erhålla ledande krafter med såväl personlig lämplighet som verkligt framstående kompetens.

Övriga undervisningsämnen. Beträffande övriga undervisningsämnen torde vara överflödigt att här ingå på någon utförligare motivering. De föreslagna kursplanerna angiva i huvudsak vad undervisningen synes böra avse, men givet är, *att det bör ankomma på skolans ledning att i samråd med vederbörande lärare och representanter för respektive yrken giva mera detaljerade anvisningar om vad kurserna böra omfatta samt hur undervisningen i de olika facken och i de olika ämnena bör vara lagd.*

Härvid kan nog befinnas, att i ett eller annat fall timantalet i något ämne bör ökas, medan det i annat ämne kan minskas, ävensom att något ämne måste uppdelas på skilda lärare. Dylika avvikelser kunna även bliva önskvärda med hänsyn till ändrade förhållanden inom yrkeslivet och utvecklingens krav. *Såväl timplaner som kursplaner böra därför ej göras mera bindande än att de efter styrelsens beprövande må kunna smidigt anpassas efter yrkeslivets verkliga behov.*

Undervisningens differentiering.

Några av fackavdelningarna omfatta ganska skilda yrkesområden, varför en differentiering av undervisningen i en del fall kan bliva nödvändig. Detta gäller exempelvis i fråga om fackavdelningen för keramik och glas

(III), där somliga elever kanske vilja koncentrera sig på keramiken och andra på glasarbete. Liknande gäller beträffande fackavdelningen för metallarbete (IV), där de, som önska inrikta sig på grövre metallarbete, konstsmide o. d., torde ha föga gagn av undervisningen i guld- och silversmide m. m. och tvärtom. Med tanke på lämpligheten av en härav föranledd uppdelning i två grupper äro den ena gruppens särskilda undervisningstimmar förslagsvis angivna inom parentes. På samma sätt har förfarits beträffande fackavdelningarna för textilarbete (VI) och för grafiska yrken (VIII), inom vilka likaledes en uppdelning i minst två studieriktningar antagits böra ske. Även inom allmänna avdelningen (IX) förutses en viss differentiering beträffande elever som ämna söka inträde i konsthögskolan och väl även för sådana som önska utbilda sig till teckningslärare. Sannolikt är, att ytterligare uppdelning blir behövlig inom somliga fackavdelningar, men de sakkunniga ha ej ansett sig böra föreslå någon längre gående differentiering, alldenstund det torde vara nästan omöjligt att förutse, hur elevtillströmningen i de olika facken och deras förgreningar kan komma att ställa sig. Till en början torde man kunna nöja sig med att söka tillgodose elevernas olika intressen och utbildningsbehov genom utbyte av vissa ämnen och lämplig tilldelning av individuella studieuppgifter utan att fackavdelningarna för den skull uppdelas, förrän elevfrekvensen pekar på ett verkligt och stadigvarande behov därav.

Vad angår tilldelningen av individuella uppgifter bör naturligtvis iakttagas, att så sker på lämpligt sätt även i de fall, en uppdelning i särskilda studiegrupper ej kommer i fråga. Detta gäller exempelvis i ämnena teckning, fri målning, modellering etc., vilka givetvis inom var och en av de olika fackavdelningarna respektive deras studieriktningar böra lämpas efter det särskilda fackets speciella behov.

Fria studier eller viss timplan.

I diskussionen om fackskolans undervisningsplaner har framhållits att undervisningen borde så ordnas, att eleverna ej vore bundna av viss timplan utan att varje elev finge använda det antal timmar, som han kunde behöva för vinnande av visst avsett mått av kunskap eller färdighet i något ämne eller del därav och sedan fortsätta med andra ämnen eller ämnesdelar, tills han slutligen hunnit med allt, som skulle fordras för erhållande av fullständigt avgångsbetyg. En dylik anordning skulle vara särskilt lämplig med hänsyn till elevernas olika läggning och den konstnärligt betonade individens naturliga behov av frihet i arbetet, för att ernå bästa möjliga resultat.

De sakkunniga inse väl att goda skäl kunna tala för ett dylikt system med fria studier, men finna dock, att det i tillämpningen medför icke blott

stora svårigheter beträffande undervisningens ordnande utan även betydande risk för att resultatet i allt för många fall blir mindre tillfredsställande. De flesta ämnena äro mer eller mindre beroende av varandra, varför undervisningen i dem bör bedrivas hand i hand. Vid den ålder och det utbildningsstadium flertalet av eleverna under större delen av skoltiden torde komma att befinna sig i äro de nästan ständigt i behov av vederbörande lärares hjälp och anvisningar. Då lärarna givetvis icke kunna vara till hands alla tider på dagen och alla dagar i veckan, är det nödvändigt att en viss arbetsordning upprättas och följes. I annat fall skulle det hela lätt bliva kaos. Erfarenheterna angående det s. k. Daltonsystemet äro ej helt tillfredsställande. Den bestämda arbetsordningen måste gälla för en hel grupp av elever, annars skulle lärarens tid bliva allt för mycket splittrad och undervisningen alltför dyr. Av samma skäl måste tillses att eleverna någotsånär följas åt, särskilt i de teoretiska ämnena, där undervisningen måste ske klassvis och i ämnen, som behandlas i föreläsningar för flera klasser på samma gång.

De sakkunniga ha alltså kommit till den uppfattningen, att man icke lämpligen kan undgå att fordra, att eleverna skola följa en timplan, som för flertalet av dem kan befinnas lämplig. De elever, som skulle kunna hinna med erforderliga prestanda på mindre tid, få då tillfälle till ökad övning med svårare uppgifter. De för vilka den ordinarie tiden icke räcker till, få bemöda sig att fylla ut måttet på extra tid, då skolans lokaler kunna vara tillgängliga för dem, eller i hemmen, eller också få de bli efter och eventuellt lämna skolan exempelvis för att praktisera någon tid och sedan komma tillbaka, när de blivit mera mogna, så att de kunna ordentligt följa med. Här liksom vid andra läroanstalter skall elev naturligtvis även kunna beviljas rätt till efterprövning och att, om så befinnes nödigt för erhållande av godkänt betyg, kunna tillåtas gå kvar i skolan någon tid utöver det normala antalet år.

Till försvar för den nödvändiga bundenheten vid en viss arbetsordning torde också kunna anföras, att den har en icke ringa uppfostrande betydelse. Även den, som vill ägna sig åt konstnärligt arbete, kan ha gagn av att i unga år vänjas till ordning och reda i sin verksamhet. Flertalet av skolans elever torde i varje fall bliva nödsakade att arbeta på bestämd tid och med bestämda uppgifter, nämligen då de bliva anställda i annans tjänst och förhållandena sällan torde medgiva att de arbeta efter behag.

De sakkunnigas undersökning rörande undervisningen och elevfrekvensen vid tekniska skolan, särskilt den högre konstindustriella avdelningen, giver vid handen, att mycket av vad som brister under nuvarande förhållanden delvis kan bero just på att allt för stor frihet lämnats ifråga om skolarbetets bedrivande. Frihet bör finnas, men den bör dock vara så reglerad, att den städse tillämpas på ändamålsenligt sätt.

Ämneskoncentrering. Vad nu är sagt utesluter naturligtvis icke möjligheten av att undervisningen i vissa ämnen koncentreras till kortare tider än helt arbetsår eller hel termin. Så t. ex. kan det vara lämpligt att ett ämne, som efter jämn fördelning skulle få endast en eller annan veckotimme, i stället gives ett större antal veckotimmar under kortare tid, medan ett annat ämne i stället får sina timmar koncentrerade på annan tid. Detta kan vara till gagn ej blott så, att eleverna få lättare att hålla ämnet samlat i minnet, utan även därigenom att man på så sätt kan hinna gå igenom något visst ämnesområde i god tid, innan kunskaperna däri behöva tillämpas vid undervisningen i något annat. Dylika anordningar böra givetvis förekomma och städse lämpas efter erfarenheten, men detta bör ske utan att kravet på viss arbetsprestation på viss tid samt ordning och reda i arbetet eftersättes. Att undervisningen i vissa ämnen icke bör splittras på spridda timmar utan bedrivas under flera timmar i följd, eventuellt hela dagen eller flera dagar å rad, torde icke behöva särskilt framhållas, enär sådant är icke blott medgivet utan ganska ofta tillämpat vid exempelvis de tekniska läroverkens laborationer, övningar i fältmätning etc. De i de sakkunnigas förslag till undervisningsplaner angivna antalen veckotimmar äro sålunda endast att betrakta som *medeltal*, vilkas summa kan vid upprättandet av arbetsordning fördelas, så som för undervisningens ändamålsenliga bedrivande kan befinnas lämpligt. För övrigt bör ihågkommas att, såsom redan i andra sammanhang påpekats, *de föreslagna undervisningsplanerna ej äro avsedda att vara absolut bindande, ehuruväl de synts kunna tjäna till ledning för de nödvändiga beräkningarna av erforderliga lokaler och lärarkrafter m. m.* (sid. 65).

De särskilda kursernas undervisningsplaner.

Enligt vad här förut framhållits, böra de särskilda kurserna städse anpassas efter omständigheterna.

I fråga om de konstnärligt inriktade påbyggnadskurserna bör sålunda undervisningen lämpas efter elevernas särskilda förutsättningar och behov. Och ingen lär bättre kunna bedöma hur härvid skall förfaras än den eller de avdelningsföreståndare, som få att taga hand om dessa elever och handleda deras fortsatta utbildning. Att redan nu söka genom förebilder till undervisningsplaner angiva vad den ifrågavarande undervisningen skall omfatta synes varken lämpligt eller behövligt. Det torde vara tillräckligt att ytterligare framhålla, att undervisningen skall bedrivas på ett högskolemässigt sätt samt syfta till att utveckla eleverna till självständigt skapande förmågor inom konstyrkenas olika områden eller någon viss del därav. Allt eftersom kurserna komma att upprepas eller omfatta ett flertal elever med ungefär samma förutsättningar och utbildningsmål böra naturligtvis

gemensamma studieprogram uppgöras, men de sakkunniga anse att härmed bör kunna anstå, tills någon erfarenhet vunnits ifråga om de resultat, som kunna uppnås med de ordinarie kurserna, och att det gott kan överlämnas åt konstfackskolans blivande styrelse att vidtaga de åtgärder, som kunna erfordras för de hithörande kursernas närmare utformning.

Vad nu är sagt gäller i lika mån även beträffande de övriga påbyggnadskurser samt de olika slag av tillfälliga kurser och föreläsningsserier, som enligt de sakkunnigas mening böra anordnas. De sakkunniga anse, att det bör tillkomma konstfackskolans styrelse att årligen taga i övervägande, vad i berörda avseende bör åtgöras, samt att i samband med sina anslagsäskanden angiva arten och omfattningen av de åtgärder, som sålunda planerats.

Tider för elevernas intagning.

I detta sammanhang må även beröras frågan om möjligheten för elever att vinna inträde vid olika tider under arbetsåret. De sakkunniga hava redan i det föregående framhållit, att sökande böra kunna vinna inträde i den lägre kursen även vid början av den andra terminen, nämligen om de tidigare på ett eller annat sätt förvärvat de kunskaper och färdigheter, som meddelas i den första. Även har framhållits, att somliga inträdessökande kunna behöva genomgå den första terminen men ej den andra (sid. 56). Överhuvudtaget synes hinder ej böra möta, att elever mottagas i konstfackskolan på alla stadier även vid andra tider än vid en termins början, såvida utrymmet i skolan medgiver och den sökande visar sig äga sådana kvalifikationer, att han kan med fördel följa den fortsatta undervisningen. För att möjliggöra ett urval mellan ett flertal sökande synes dock nödvändigt att förlägga den normala intagningen till viss bestämd tid, lämpligen till början av en termin. De sakkunniga ha emellertid kommit till den uppfattningen, att den normala intagningen ej behöver vara begränsad till början av höstterminen, utan att den lika gärna kan vara delad, så att nya elever emottagas i de ordinarie kurserna även vid vårterminens början. Detta skulle helt visst vara till fördel för många av de unga, som av ett eller annat skäl kanske ej kunnat bestämma sig för att söka exempelvis till höstterminen. De kunna då söka till vårterminen och sålunda slippa att vänta på inträdet så länge som till nästa höst. Liknande gäller ifråga om dem, som hålla på att skaffa sig praktik och kunna hava skäl att fortsätta därmed till årets slut.

Elevernas uppdelning i två intagningsgrupper. Då antalet elever i den lägre kursen beräknas bliva så stort som 300, synes ej vara olämpligt att dela eleverna i två grupper, av vilka den ena får börja på hösten och

den andra på våren. Vid undervisningen i praktiskt yrkesarbete och förekommande laborationsövningar måste i varje fall klassavdelningarna, som beräknats för 30 elever, uppdelas, enär då endast omkring 15 elever lämpligen kunna undervisas gemensamt. Förenämnda anordning medför dessutom en fördel med hänsyn till utnyttjningen av lokaler och lärarkrafter, som annars bleve ganska ojämn, eftersom undervisningen den första terminen skulle vara allmänt förberedande och i den andra terminen mera facklig. Även i den högre kursen kan intagningen utan avsevärd olägenhet förläggas till såväl vårterminen som höstterminen. I de flesta ämnena måste undervisningen ändå vara individuell, och då kan det vara en fördel att icke alla eleverna äro nybörjare på samma gång. I de fall undervisningen bör ske klassvis eller i form av föreläsningar, synes det lätt kunna ordnas så, att den ena terminens elever utan svårighet kunna börja med ett ämnesavsnitt, som tillhör andra terminen och tvärtom.

Skolans hela elevantal skulle sålunda komma att delas i två ungefär lika stora grupper, av vilka den ena har sin första termin på hösten och den andra på våren. För att vardera gruppen skall få lika många undervisningstimmar i de ämnen, som förekomma endast *en* termin eller ha annat antal veckotimmar i den ena terminen än i den andra, böra emellertid båda terminerna ha lika många arbetsveckor eller 19 vardera. Detta medför att höstterminen måste börja något tidigare än i de allmänna skolorna är vanligt, eller omkring den 10 augusti. Detta torde dock knappast kunna betraktas som olämpligt, då i stället vårterminen kan sluta tidigare, senast vid utgången av maj. Men även om i ett eller annat avseende någon olägenhet av den angivna anordningen skulle kunna påvisas, så synas dock fördelarna vara så stora både vad angår möjligheten för eleverna att vinna inträde i skolan på tid, som för dem kan vara lämplig, och i fråga om avvägningen av undervisningslokalernas respektive lärarkrafternas belastning, att de sakkunniga icke tvekat att förorda densamma.

Avgångsbetyg m. m.

Från olika håll har framförts en önskan att de, som genomgått konstfackskolans högre kurs, skulle tillerkännas någon titel, som svarade mot deras utbildning, t. ex. möbelarkitekt för den som genomgått fackavdelningen för möbler och inredningar. Utan att taga ställning till den sålunda väckta titelfrågan få de sakkunniga framhålla, att den, som nöjaktigt genomgått någon av konstfackskolans avdelningar, bör erhålla avgångsbetyg, i vilket naturligtvis bör angivas den avdelning, i vilken utbildningen skett, och de vitsord han eller hon erhållit i avdelningens huvudämnen. På liknande sätt bör den, som genomgått endast lägre kursen, kunna erhålla avgångsbetyg från denna och den, som genomgått någon av påbyggnadskurserna, bör

kunna erhålla diplom, allt med närmare uppgift om det fack eller den specialitet utbildningen omfattat. Den som deltagit i skolans undervisning utan att hava helt genomgått någon av de ordinarie kurserna liksom även deltagare i tillfällig kurs, bör kunna erhålla intyg, som i huvudsak angiver den erhållna utbildningens art och omfattning.

Formulär till samtliga dessa handlingar böra efter förslag av konstfackskolans styrelse fastställas av skolöverstyrelsen.

Beräkning av antalet lärartimmar.

I och för utredning av behovet av undervisningslokaler och lärarkrafter ha de sakkunniga utarbetat en sammanställning av de veckotimtal, som enligt de i det föregående angivna undervisningsplanerna under de skilda terminerna skulle komma på de olika undervisningsämnena i var och en av konstfackskolans avdelningar (bilaga K 1). I de fall två eller flera elevgrupper kunna undervisas gemensamt är timantalet beräknat för endast en av dem och de övriga gruppernas hithörande timantal omgivna av parentes. Det sammanlagda antalet lärartimmar, liksom ock det antal timmar de olika lokalerna tagas i anspråk, blir sålunda i dylika fall lägre än summan av det antal undervisningstimmar, som kommer varje elevgrupp tillgodo.

Utredning i lokalfrågan.

I anslutning till nyssnämnda sammanställning har även gjorts en utredning rörande antalet och ungefärliga storleken av behövliga undervisningslokaler samt det antal veckotimmar, för vilka var och en av dem skulle tagas i anspråk (bilaga K 2). Efter närmare utredning av det för skolan i dess helhet behövliga lokalutrymmet har detta beräknats på sätt som angives i sammanställningen (bilaga K 3). Enligt denna utredning skulle erfordras en effektiv golvyta av c:a 10 500 m^2, vartill kommer utrymme för trappor, korridorer, toaletter och tvättrum m. m. Totala golvytan av tekniska skolans nuvarande lokaler uppgår ej till mer än c:a 6 800 m^2.

Hänvändelse till byggnadsstyrelsen. Då det ej synts möjligt att bereda det för konstfackskolan behövliga utrymmet i tekniska skolans nuvarande fastighet och det dessutom är bekant att en föreslagen stadsplanereglering skulle komma att väsentligt inkräkta på densamma, ha de sakkunniga i skrivelse till kungl. byggnadsstyrelsen den 5 mars 1937 hemställt det styrelsen ville anvisa lämplig utväg att för den avsedda fackskolan bereda erforderliga lokaler.

Med anledning härav har byggnadsstyrelsen i skrivelse den 9 mars 1937 (bilaga K 4) påvisat, hurusom av flerahanda skäl det skulle vara olämpligt att söka tillgodose det ökade lokalbehovet genom utvidgning av tekniska

skolans nuvarande fastighet. I stället borde sökas annan tomt, och styrelsen anför åtskilliga skäl, som tala för att skolan bör förläggas till viss del av gärdesområdet. För att kunna närmare bedöma denna tomtfråga bör enligt styrelsens mening en utredning i ärendet komma till stånd. Då emellertid kostnaderna för dylika utredningar bruka ersättas av blivande byggnadsanslag, vore det enligt styrelsens mening angeläget att, innan medel till utredningen begäras, klarhet vunnits, »huruvida den eventuella skolbyggnaden skall uppföras genom statsverkets försorg. Det torde nämligen i förevarande fall starkt kunna ifrågasättas, huruvida icke byggnadsskyldighet borde åvila Stockholms stads vederbörande myndigheter, som vid sådant förhållande även borde ställa lämplig byggnadstomt till förfogande eller, i saknad av dylik, av statsverket för ändamålet förvärva erforderligt område.»

Hänvändelse till Stockholms stad. Med hänsyn därtill att Stockholms stad tidigare lämnat ekonomiskt bidrag till tekniska skolans lokaler (sid. 7) och det såsom byggnadsstyrelsen framhållit väl kunde sättas i fråga att Stockholms stad liksom andra städer, i vilka staten upprättat tekniska läroverk, skulle tillhandahålla för konstfackskolan erforderliga undervisningslokaler m. m., ha de sakkunniga i skrivelse till Stockholms stadsfullmäktige den 5 mars 1937 gjort framställning i berörda avseende (bilaga K 5). Med anledning av denna framställning ha de sakkunniga från borgarrådet Oscar Larsson mottagit en den 1 april 1937 daterad skrivelse (bilaga K 6), av vilken framgår, att det ej kan väntas att Stockholms stad skall vilja påtaga sig den angivna byggnadsskyldigheten och väl ej heller på frågans nuvarande stadium tillhandahålla erforderlig tomt eller lämna bidrag till anskaffningen av nya lokaler.

Provisorisk förbättring av tekniska skolans nuvarande lokaler. Under sådant förhållande ha de sakkunniga ansett sig böra begränsa förslaget, så att konstfackskolan till en början kan inrymmas i tekniska skolans nuvarande byggnad. Detta synes också kunna bliva nödtorftigt möjligt i och med att maskin- och byggnadsyrkesskolorna med tillhörande delar av aftonskolan utbrytes, om dessutom vissa nu för betjäningen upplåtna bostadslägenheter få tagas i anspråk (bilaga K 7). Hur lokalerna i så fall skulle disponeras framgår av närlagda ritningar (bilaga K 8). För användningen fordras dock en del smärre ändringar och förbättringar, vilkas omfattning och kostnader framgå av närlagda av byggnadsstyrelsen gjorda utredning (bilaga K 9). *De sakkunniga vilja emellertid kraftigt betona, att de gamla lokalerna trots dessa ändringar alltjämt bliva i många avseenden olämpliga och delvis även allt för små för att vara tillfredsställande.* Bland annat saknas en mycket önskvärd samlingssal samt lokaler för utställning

av elevernas arbeten och för samlingar, enskilda ateljéer m. m. Även en gymnastiksal vore givetvis behövlig. I betraktande härav synes angeläget att åtgärder vidtagas för beredande av mera tillfredsställande lokaler snarast möjligt, eventuellt så att den aktuella frågan om lokaler för ett konsttekniskt museum m. m. samtidigt vinner sin lösning. Att märka är även att enligt framkommet förslag till ny stadsplan en flyttning från de nuvarande lokalerna i varje fall synes bliva nödvändig. Denna nödvändighet torde dock ej inträffa så snart att den relativt lilla kostnaden för de ovan berörda förändringarna av lokalerna skulle vara bortkastad.

De sakkunniga vilja alltså förorda, att i och för den avsedda omorganisationen av tekniska skolan dess nuvarande lokaler ändras och förbättras i enlighet med byggnadsstyrelsens närlagda utredning (bilaga K 9) och att härför anvisas det beräknade beloppet *47 000 kronor*.

Då som ovan nämnts *gymnastiksal* kommer att saknas i de sålunda beräknade lokalerna, synes nödigt att söka bereda tillgång till gymnastiksal på annat håll, förslagsvis i gymnastiska centralinstitutets närbelägna byggnader, vartill möjlighet lär komma att finnas (jfr bilaga K 10).

Utrustning av verkstäder och laboratorier m. m.

I det föregående har påvisats att ett rationellt ordnande av konstfackskolans undervisning ovillkorligen kräver väl utrustade verkstäder och laboratorier. Vid utredningen i lokalfrågan har hänsyn tagits till detta förhållande, så att utrymme härför beräknats. De lokaler, som kunna disponeras i tekniska skolans nuvarande byggnad, äro visserligen långt ifrån tillfredsställande, men med de föreslagna förändringarna torde de dock få anses användbara åtminstone för någon tid framåt, tills mera ändamålsenliga lokaler kunna anskaffas.

I och för utredning angående behövlig utrustning ha de sakkunniga samrått med såväl skolans nuvarande facklärare som med ett flertal personer med erfarenhet inom de olika fackavdelningarnas arbetsområden. Med ledning av vad därvid framkommit ha de sakkunniga upprättat de förslag och beräkningar, som närmare angivas i närlagda sammanställning (bilaga L). Härvid har hänsyn tagits till den omständigheten, att utrustningen möjligen inom en ej allt för avlägsen framtid kan komma att flyttas till andra lokaler, varför sådana anordningar, som därvid skulle komma att förstöras eller vilkas flyttning skulle bliva särskilt dyrbar, praktiskt taget undvikits. Även utrymmets knapphet har tvingat de sakkunniga att begränsa utrustningen till den mest nödvändiga.

I förslaget ingår även viss komplettering av skolans inredning och möblering. Vid beräkningen härav ha de sakkunniga utgått ifrån att skolloka-

lernas möblering, ehuru föga tillfredsställande, i stort sett skall kunna användas tills vidare. Dock har för vissa lokaler såsom biblioteket, kollegierummet och kansliet nyanskaffning ansetts ofrånkomlig. I många fall har inredningen och möbleringen så intimt samband med de tekniska anordningarna och undervisningsmaterielen i övrigt, att ett särskiljande av kostnaden för möbler och annan utrustning delvis skulle blivit ganska godtycklig. Då kostnaden i varje fall skulle utgå av statsmedel har särskiljandet även synts obehövligt, varför detta ej blivit genomfört i annan mån, än som framgår av berörda sammanställning (bilaga L).

Den sammanlagda kostnaden för ifrågavarande anskaffning skulle alltså uppgå till 335 000 kronor, varav 223 000 kronor skulle komma på första övergångsåret, 92 000 kronor på det andra och 20 000 på det tredje.

De till grund för dessa beräkningar liggande specifikationerna få ej anses definitiva, utan det bör tillkomma skolans styrelse att i samråd med vederbörande facklärare på grundval av vid tiden för anskaffningen infordrade anbud avgöra, vad som inom ramen för tillgängliga medel bör anskaffas.

Komplettering av skolans bibliotek.

Tekniska skolans bibliotek omfattar c:a 20 000 band, upptagande en hyllängd av c:a 600 meter, därav referensbibliotek c:a 2 500 band. Dessutom finnas omkring 15 000 lösa planscher fördelade i 140 kartonger, 40 löpande tidskrifter och ett stort antal dyrbara planschverk i bildande konst från äldre och nyare tid. I biblioteket förvaras även en av svenska slöjdföreningen till tekniska skolan överlämnad bildsamling, till större delen hopbragt av fil. doktor F. Martin, omfattande över 800 band med över 20 000 blad, den största i Skandinavien förefintliga samlingen avbildningar av konst, konsthantverk och konstindustri.

Till följd av brist på medel har nyanskaffningen blivit mycket försummad, men den litteratur, som finnes, har kommit till omfattande användning, i det att enligt skolans redogörelser årligen förekomma bortåt 3 500 besök med 6—7 000 utlåningar och 250—300 hemlån.

De sakkunniga finna angeläget att biblioteket snarast möjligt kompletteras med nyare konstteknisk litteratur ej blott med hänsyn till behovet för undervisningen i skolan utan även för att tjäna den inom konstindustrien arbetande allmänheten. Liksom konstfackskolan skulle bli en central anstalt för konstteknisk undervisning, så bör skolans bibliotek bliva en källa för upplysningar i allt inom litteraturen, som rör de konsttekniska yrkena. För den skull synes den behövliga nyanskaffningen böra ske snarast möjligt och i sådan omfattning, att intet av det viktigaste av de senaste årtiondenas hithörande litteratur och bildmaterial kommer att saknas i detta bibliotek.

De sakkunniga anse självfallet, att biblioteket i sin helhet skall övertagas av konstfackskolan.

Efter samråd med tekniska skolans bibliotekarie och med föreståndaren för den martinska bildsamlingen ha de sakkunniga kommit till den uppfattningen, att bortsett från behovet av medel till fortlöpande anskaffning m. m. *för ifrågavarande komplettering behöves ett engångsanslag av 15 000 kronor att utgå med 5 000 kronor årligen under närmaste tre år.*

Skolans styrelse.

Enligt här förut omnämnda stadgebestämmelser utgöres tekniska skolans styrelse av en ordförande, som förordnas av Kungl. Maj:t efter förslag av skolöverstyrelsen, samt fem för en tid av tre år valda ledamöter, av vilka en efter förslag av skolöverstyrelsen utses av Kungl. Maj:t, en av Stockholms stadsfullmäktige, en av lärarkollegiet vid tekniska högskolan, en av akademien för de fria konsterna och en av svenska slöjdföreningen, varjämte skolans föreståndare är ledamot av styrelsen. Vid teknisk fackskola och tekniskt gymnasium gäller att styrelsen består dels av fyra eller sex ledamöter, av vilka halva antalet, däribland ordföranden, utses av Kungl. Maj:t och den andra hälften av stadsfullmäktige i den stad där läroverket är beläget, dels ock av läroverkets rektor, såsom självskriven ledamot (sv. förf.saml. nr 365/1919, § 110). Att vid de tekniska läroverken vissa ledamöter i styrelsen skola utses av stadsfullmäktige i den stad, där läroverket är beläget, sammanhänger uppenbarligen med det förhållandet, att staden är förpliktad tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och rektorsbostad eller ersättning därför. Då Stockholms stad enligt vad här förut meddelats (sid. 72) ej kan väntas vilja åtaga sig dylik förpliktelse, så synes ej föreligga samma anledning som vid ovannämnda tekniska läroverk att staden skulle utse så många som halva antalet ledamöter. Med hänsyn till den samverkan, som förutsättes komma till stånd mellan konstfackskolan och vissa av stadens skolor för yrkesundervisning, torde emellertid vara lämpligt att den tidigare anordningen bibehålles, så att Stockholms stad får en ledamot även i konstfackskolans styrelse. Vidare synes riktigt, att svenska slöjdföreningen, som tidigare varit målsman för tekniska skolan, beredes fortsatt inflytande i avseende å den konsttekniska undervisningen och att föreningen för den skull bör vara representerad i konstfackskolans styrelse. Likaså torde det vara av värde, att förbindelse med akademien för de fria konsterna upprätthålles även beträffande konstfackskolans styrelse, så att akademien berättigas att föreslå någon ledamot i denna. De sakkunniga anse, att det dessutom skulle vara av värde för konstfackskolans verksamhet att i styrelsen funnes representanter för yrkesutövarna inom hantverket och inom industrien såväl arbetare som arbetsgivare. Se-

dan maskin- och byggnadsyrkesskolorna m. m. utbrutits och tekniska skolans återstående delar organiserats till enbart en konstfackskola, torde däremot anledning saknas att tekniska högskolans lärarkollegium skall föreslå ledamot i konstfackskolans styrelse.

Då enligt detta förslag medverkan vid styrelsens sammansättning skulle påkallas från så skilda håll, synes lämpligt att denna medverkan inskränkes till avgivande av förslag, helst i flera alternativ, och att, liksom ifråga om vissa andra styrelser, exempelvis för tekniska högskolan (jfr sv. förf.saml. nr 262/1921, § 5), själva förordnandet förbehålles åt Kungl. Maj:t, som vid beaktande av de inkomna förslagen torde tillse att ej blott de olika intressegrupperna utan även de skilda yrkesområdena så vitt möjligt bliva företrädda.

I anslutning till dessa synpunkter få de sakkunniga föreslå:

att konstfackskolans styrelse förordnas av Kungl. Maj:t för en tid av fyra år;

att vid ledighet avgives förslag upptagande tre alternativ:

för ordförandeplatsen och en ledamot av skolöverstyrelsen samt för en ledamotsplats vardera av Stockholms stad, svenska slöjdföreningen, akademien för de fria konsterna, Sveriges hantverksorganisation, Sveriges industriförbund och landsorganisationen; samt

att skolans rektor skall vara självskriven ledamot i styrelsen.

Beträffande styrelsens åligganden och befogenheter torde de bestämmelser, som angivas i tekniska skolans nu gällande stadga (§§ 54—57 samt 61 och 63) vara lämpliga, dock med den inskränkning, som kan följa av att vissa lärare förordnas av Kungl. Maj:t samt med tillägg att, såsom i det föregående framhållits, styrelsen må äga rätt att företaga viss jämkning i fråga om inträdesfordringarnas tillämpning. Dessutom bör iakttagas att skolans föreståndare i stället kallas rektor. Angående val av vice ordförande, kallelse till sammanträde, beslutmässighet m. m. synes lämpligt att följa de bestämmelser, som angivas i stadgan för tekniska fackskolor och gymnasier (365/1919 § 111—112).

Med hänsyn till att hela konstfackskolans styrelse skulle förordnas av Kungl. Maj:t kan sättas ifråga, om det skall vara nödvändigt, att skolan står under inseende av skolöverstyrelsen, särskilt som skolöverstyrelsen icke har och väl näppeligen kommer att få sådan sammansättning, att den kan anses besitta större kompetens än den konstfackskolans styrelse torde komma att få. Om skolan icke ställes under skolöverstyrelsens inseende innebure detta, att styrelsen finge ansvara för verksamheten direkt inför Kungl. Maj:t, men därav skulle också följa att alla framställningar rörande skolan och även eventuella besvärsärenden ginge till Kungl. Maj:t utan behandling i någon mellaninstans, vilket kanske ofta vore olämpligt. I betraktande härav och med hänsyn till att konstfackskolan liksom nuvarande tekniska

skolan närmast skulle bliva en parallell till de tekniska läroverken ha de sakkunniga ej ansett sig böra förorda annan avvikelse från hittills gällande bestämmelser än som framgår av ovanstående respektive i övrigt här gjorda förslag.

Lärarkollegium samt ämnes- och klasskonferenser.

Vad i stadgan för tekniska fackskolor och gymnasier (nr 365/1919) säges angående lärarkollegium samt ämnes- och klasskonferenser bör i huvudsak göras gällande även beträffande konstfackskolan, dock så att vad där är sagt i fråga om ordinarie eller vikarierande lektor skall gälla även annan ordinarie eller å ordinarie tjänst vikarierande lärare ävensom avdelningsföreståndare, som blivit förordnad av Kungl. Maj:t.

Lärare och föreläsare m. m.

Efter att i det föregående hava angivit de huvudsakliga riktlinjerna för den föreslagna konstfackskolans anordning och omfattning samt för de olika avdelningarnas undervisningsplaner skola de sakkunniga nu söka utreda behovet av lärare och föreläsare vid skolan.

Nuvarande bestämmelser. Jämlikt tekniska skolans här förut omnämnda stadgar (bilaga A 2) är ledningen och tillsynen av läroanstalten i dess helhet anförtrodd åt en av Kungl. Maj:t tillsatt föreståndare, vilken tillika bör vid skolan meddela undervisning.

Den ordinarie undervisningen bestrides av överlärare, vilka biträdas av underlärare. För undervisning i extra läroämnen kunna extralärare anställas.

Ordinarie lärare antagas av skolans styrelse. Underlärare ävensom extra lärare förordnas av styrelsen på viss tid eller tillsvidare. Om styrelsen anser lämpligt, må två eller flera lärarbefattningar bestridas av en och samma person.

Styrelsen förordnar en av överlärarna i den högre konstindustriella skolan, en av överlärarna i byggnadsyrkesskolan samt en av överlärarna i maskinyrkesskolan till avdelningsföreståndare. Likaså förordnar styrelsen en av lärarinnorna i tekniska skolan för kvinnliga lärjungar till föreståndarinna för denna avdelning.

Det tillkommer skolans styrelse att antaga och avskeda skolans lärare, att tillsätta avdelningsföreståndare samt att under iakttagande av skolans stat antaga och avskeda övriga tjänstemän och betjäning.

Antalet överlärare och grunderna för deras avlöning angivas i skolans stat (bilaga A 1), vilken tillika upptager de belopp, som stå till förfogande för avlöning av underlärare, extra lärare och övriga befattningshavare.

Såvitt de sakkunniga kunnat finna, äro tekniska skolans befattningshavare, bortsett från föreståndaren, ej att anse såsom innehavare av ordinarie anställning i samma mening som genom fullmakt eller konstitutorial tillsatta befattningshavare i statens tjänst (jfr sakkunnigas skrivelse till departementschefen 11/11 1936, bilaga O, sid. 257). Den av Kungl. Maj:t senast tillsatta föreståndaren, Th. Thorén, var förordnad utan tidsbegränsning. Han erhöll vid nära 73 års ålder på egen begäran avsked från och med den 1 nov. 1936. Dessförinnan hade riksdagen år 1935 genom särskilt beslut tillerkänt honom viss pension. Från början av läsåret 1936—1937 upprätthålles tjänsten av vikarie. Varken för överlärare eller övriga befattningshavare finnes någon åldersbegränsning eller bestämmelse angående pension, men riksdagen har upprepade gånger efter särskild framställning beviljat pension åt befattningshavare, som haft sin huvudsakliga inkomst vid skolan under någon längre följd av år.

Nuvarande lärare. Då det syntes vara av intresse att erhålla kännedom om de nuvarande lärarnas ålder, anställningstid, tjänstgöring och inkomster vid skolan, ha de sakkunniga upprättat vidfogade sammanställning (bilaga M 1 och O I), upptagande samtliga vid skolan anställda lärare under läsåret 1936—1937.

Enligt i sammanställningen intagna uppgifter hade 4 av lärarna överskridit 65 år, medan 6 voro lägst 60 högst 64 samt 29 lägst 50 och högst 59 år. Räknat från tiden för första anställningen hade 7 lärare tjänstgjort vid skolan över 30 år, 22 mellan 20 och 30 år, 22 mellan 10 och 20 samt 36 under 10 år. Endast 7 av lärarna hade så omfattande tjänstgöring (minst 20 veckotimmar eller c:a 800 timmar per år), att de kunde anses helt sysselsatta vid skolan. Åtskilliga av dessa, liksom det stora flertalet av de övriga lärarna, hade även annan befattning eller sysselsättning utanför skolan. Av de sistnämnda hade 22 mindre än 150 timmars undervisning vid skolan, 22 hade över 150 men mindre än 300 och 23 över 300 men mindre än 500 timmar pr år. De olika lärarnas avlöning vid skolan växlar naturligtvis med omfattningen av deras tjänstgöring. Det högsta beloppet är 6 021 kronor, som, då tjänstgöringen omfattar nära 1 200 timmar för år, motsvarar c:a 5 kronor i timmen. Inkomsten vid skolan är för 13 av lärarna mindre än 500 kronor, för 24 mellan 500 och 1 000 kronor, för 23 mellan 1 000 och 2 000 kronor, för 16 mellan 2 000 och 3 000 kronor samt för endast 11 över 3 000 kronor för år.

Föreståndaren åtnjuter avlöning som rektor 4 500 kronor, varjämte rektor Thorén uppburit ett arvode av 800 kronor som avdelningsföreståndare för högre konstindustriella skolan och inalles 3 710 kronor för meddelad undervisning, så att hans sammanlagda inkomst vid skolan under arbetsåret 1935—1936 utgjort 9 010 kronor. Sedan rektor Thorén avgått har beloppet

för undervisningen uppdelats på skilda lärare. Till samtliga ovan angivna belopp kommer dyrtidstillägg enligt samma grunder som tillämpas för befattningshavare vid statens icke nyreglerade verk, varierande omkring 30 procent. Anmärkas må att lärarnas tjänstgöring i ett 10-tal fall varit mindre än den för avlöningen beräknade, antagligen beroende på att i några undervisningsgrupper elever saknats eller varit så få att sammanslagning med andra grupper kunnat ske.

Det synes påtagligt att ovan angivna avlönings- och tjänstgöringsförhållanden äro långt ifrån tillfredsställande, och det torde även kunna sägas att denna omständighet icke varit till gagn för arbetet inom skolan.

Synpunkter beträffande konstfackskolans lärare.

Resultatet av undervisningen är vid varje läroanstalt i hög grad beroende av lärarnas beskaffenhet, men detta gäller alldeles särskilt vid en läroanstalt som tekniska skolan eller den här i dess ställe föreslagna konstfackskolan. Vid de allmänna läroverken och liknande skolor äro undervisningsämnena tämligen noga bestämda såväl till arten som till omfånget och i varje undervisningsavdelning äro samtliga elever i ungefär samma ålder, ha enahanda förkunskaper och samma nära liggande studiemål, nämligen att fylla de enhetligt bestämda examensfordringarna. I konstfackskolan är en liknande enhetlighet varken möjlig eller med hänsyn till undervisningens ändamål lämplig. Här har man att räkna med ej blott ett flertal olika fack utan även en långt gående differentiering av undervisningen inom varje fack, en differentiering som påkallas dels av nödvändigheten av viss specialisering inom facken dels ock av hänsyn till elevernas olika förutsättningar och behov. Elevernas förutsättningar bliva olika ej blott på grund av olikheten i deras anlag utan även på grund av olikheten i deras föregående utbildning, allteftersom denna är mera teoretiskt eller mera praktiskt betonad. Att elevernas intressen och behov med hänsyn till deras framtida verksamhet måste bliva olika torde tydligt framgå av vad i det föregående sagts rörande de olika arter av verksamhet, för vilka utbildningen i konstfackskolan skall vara avsedd att bilda grund. Vidare är det ju ett oavvisligt krav, att konstfackskolans undervisning städse följer de inom konstyrkena ständigt pågående förändringarna såväl i fråga om smaken som beträffande tillkomsten av nya material, nya tillverkningsmetoder och tekniska hjälpmedel. Det gäller visserligen även vid de allmänna skolorna att följa med i utvecklingen, men dels komma förändringarna i de vanliga skolämnena mindre ofta och dels få nämnda skolors lärare i regel väl förberedda, utförliga undervisningsplaner att hålla sig till, varjämte de i de flesta fall även få särskilt för deras undervisning utarbetade läroböcker till hjälp.

Vid konstfackskolan kan man ej utgå ifrån att kursernas innehåll skall kunna lika utförligt bestämmas i kursplanen för olika fall. Än mindre kan man förvänta, att det skall komma att finnas särskilt för här avsedd undervisning anpassade läroböcker, alldenstund ingen lär vilja förlägga sådana för det fåtal elever, som kan bliva att räkna med i de olika facken, och dessutom böcker i hithörande ämnen vanligen bli föråldrade inom några år. Så mycket mera kommer det an på läraren personligen att utfinna, vad undervisningen i varje särskilt ämne och för varje elev eller grupp av elever bör innehålla. Det är också han, som närmast har att överväga hur undervisningsstoffet bör modifieras med hänsyn till yrkeslivets växlande krav.

I betraktande av allt detta måste på konstfackskolans lärare ställas alldeles särskilda fordringar. Det är icke nog att de vid antagningen äga den sakliga kompetensen i erforderlig grad. De böra dessutom ha den särskilda fallenhet för lärarkallet och den sunda omdömesförmåga, som erfordras för att utan detaljerad handledning meddela undervisningen på lämpligt sätt och anpassa densamma efter de olika elevernas olika behov. Dessutom böra de ha sådant intresse för sitt fack och äga sådana förbindelser inom yrkeslivet, att de ständigt kunna följa med i utvecklingen utan att stelna i de former och metoder, som de ursprungligen vant sig vid.

Vid den högre konstindustriella skolan, liksom vid tekniska skolan i övrigt, har man hittills i stor utsträckning anlitat tillfälliga lärarkrafter, och i svenska slöjdföreningens här förut relaterade skrivelse framhålles att den fast anställda lärarpersonalen vid skolan bör inskränkas till förmån för på längre eller kortare tid anställda lärare, så att slentrian undvikes.

De sakkunniga erkänna gärna, att starka skäl kunna tala för att konstfackskolans lärare, särskilt de i fackämnena, anställas på kort tid, exempelvis högst fem år, men de finna tillika uppenbart, att ett system med korttidsanställning också är behäftat med betydande risker och olägenheter. För det första torde vara svårt att förmå en duglig fackman att åtaga sig att meddela undervisning i någon större utsträckning och därigenom eftersätta sin egen verksamhet, om han ej kan räkna med att han får fortsätta som lärare, och man torde knappast kunna förvänta, att han skall ägna tid och krafter åt lärargärningen i erforderlig grad, om han ej kan betrakta denna som sin livsuppgift. Det händer allt för lätt att lärarverksamheten blir en bisyssla, som snart nog kommer att åsidosättas, då läraren har annan verksamhet, som för hans förhandenvarande och framtida utkomst är den väsentligaste. Det skulle då vara en utväg att ersätta honom med en annan, men tillgången på personer med erforderlig kompetens är helt visst ganska ringa, varför denna utväg ofta nog kan befinnas föga framkomlig. I varje fall skulle den pedagogiska erfarenhet, som den avgående läraren kan ha förvärvat under sin tjänstgöring, gå till spillo, och den nye läraren, i saknad av sådan erfarenhet, vore kanske ej i stånd att

genast bedriva undervisningen på lämpligt sätt. Det torde vara dessa synpunkter, som gjort att man vid hithörande skolor i utlandet i stor utsträckning sökt bereda så många av lärarna som möjligt full tjänstgöring och fast anställning med rätt att vid viss ålder komma i åtnjutande av pension (jfr del IV).

Efter övervägande av alla inverkande omständigheter ha de sakkunniga slutligen kommit till den övertygelsen, att det vore mest lyckligt, om flertalet av konstfackskolans lärare kunde beredas fast anställning med så vitt möjligt full tjänstgöring, varmed också skulle följa full lön och rätt till pension. Denna anordning har i stort sett visat sig lämplig vid andra läroanstalter, däribland statens tekniska fackskolor, vid vilka kraven på undervisningen äro i viss mån liknande dem, som böra ställas på undervisningen i konstfackskolan.

I detta sammanhang må emellertid ånyo kraftigt framhållas, att just de lärare, på vilkas undervisning elevernas konsttekniska utbildning mest kommer att bero, nämligen de som få att leda kompositionsarbetet (sid. 65), måste vara alldeles särskilt väl kvalificerade och att dessa näppeligen kunna tänkas vilja binda sig vid så stort antal undervisningstimmar, som en ordinarie lärare vid de tekniska läroverken måste ha. Dessa lärares tjänstgöring bör i stället ordnas i likhet med lärarnas vid konsthögskolan tjänstgöring. Sagda lärare böra ej heller vara bundna vid skolan under allt för många år. De sakkunniga återkomma härtill vid behandling av frågan om avdelningsföreståndare (sid. 82).

1937 års lönereglering för statlig lärarpersonal.

Sedan riksdagen år 1937 beslutat reglering av läroverkslärarnas avlöningsförhållanden i anslutning till bestämmelserna rörande befattningshavare vid till allmänna civilförvaltningen hörande verk och inrättningar och i samband därmed reglerat avlöningen för de tekniska läroverkens lärare på samma sätt, torde sålunda givna bestämmelser böra tillämpas i den mån detta kan ske även i avseende å lärarna vid konstfackskolan.

Enligt nämnda beslut skola rektorerna såväl vid de tekniska fackskolorna som vid de allmänna läroverken åtnjuta lön motsvarande 30 lönegraden 33 löneklassen och dessutom åtnjuta visst lönetillägg, allt efter läroverkets storlek, lägst 480 kronor, vilket utgår vid läroverk tillhörande grupp III, och högst 1 440 kronor, vilket utgår vid läroverk tillhörande grupp I. För rektor vid läroverk tillhörande grupp IV utgår intet lönetillägg utöver lönen enligt 33 löneklassen. För rektor vid provårsläroverk tillkommer såsom förut ett särskilt arvode av 1 500 kronor för år. Lektor är placerad i 27 lönegraden. Hans tjänstgöringsskyldighet är 20—24 veckotimmar. Ad-

junkt är placerad i 23 lönegraden och har 24—30 veckotimmar eller, om hans undervisning till minst 18 veckotimmar är förlagd till gymnasiet, liksom för lektor 20—24 veckotimmar. Extra ordinarie adjunkt är placerad i 21 lönegraden. Full lön till lärare i övningsämne utgår vid en tjänstgöring av 30 veckotimmar; om tjänstgöringen ej når detta timantal, minskas avlöningen med 3 procent för varje timme, varmed tjänstgöringen understiger 30. Ordinarie lärare i teckning och vissa andra övningsämnen äro härvid placerade i 20 lönegraden; extra ordinarie lärare i sådana ämnen hänföras till 18 lönegraden. Timlärare i läsämne erhåller, om han genomgått provår eller innehar behörighet därtill, å G-ort, alltså i Stockholm, 212 kronor för veckotimme och, om han ej är provårskompetent, 183 kronor för veckotimme. Timlärare i teckning, musik eller gymnastik erhåller å G-ort 153 kronor för veckotimme. För befattningshavare i Stockholm utgår dessutom provisoriskt dyrortstillägg motsvarande skillnaden mellan två dyrortsgrupper plus 120 kronor för år; sådant tillägg utgår dock icke till timlärare. Dyrtidstillägg utgår enligt de för nyreglerade verk gällande grunderna. Slutligen tillkommer provisorisk avlöningsförstärkning med 132 kronor för år för alla här ifrågakommande lärare utom timlärare.

Förslag till lärarbefattningar.

Rektor. Konstfackskolans mångsidighet och stora omfattning tillika med hennes ställning som landets främsta konsttekniska läroanstalt gör att föreståndaren måste fylla högt ställda fordringar både i fråga om allmänbildning, konsttekniskt omdöme och personliga egenskaper i övrigt. De sakkunniga anse därför, att han bör beredas en avsevärt bättre ställning än rektor vid den vanliga typen av teknisk fackskola. Med hänsyn till konstfackskolans omfattning bör han därför hänföras till gruppen I för rektor vid tekniskt läroverk, och i likhet med rektorerna vid vissa högre allmänna läroverk bör han få undervisningsskyldigheten minskad till 8 veckotimmar. Dessutom bör han såsom ledare av de särskilda kurserna erhålla ett särskilt arvode, förslagsvis lika med arvodet till rektor vid provårsläroverk eller 1 500 kronor. Avlöningen för konstfackskolans rektor skulle sålunda bliva 13 380 + 1 500 = 14 880 kronor.

I likhet med rektorerna vid de tekniska läroverken bör rektor vid konstfackskolan tillsättas genom förordnande på viss tid, högst fem år. Med hänsyn till pensionsförhållandena bör vidare föreskrivas, att rektor vid konstfackskolan skall anses tillhöra 30 lönegraden.

Avdelningsföreståndare. I stadgan för tekniska fackskolor och tekniska gymnasier (nr 365/1919 § 55: 2) föreskrives, att där tekniskt läroverk omfattar både tekniskt gymnasium och teknisk fackskola eller flera än en fackskola, vare lektor, som på förslag av styrelsen av skolöverstyrelsen där-

till förordnas, skyldig att mot lämplig minskning i sin undervisningsskyldighet biträda rektor vid ledningen och övervakandet av undervisningen i den utsträckning, som vid förordnandet bestämmes. Denna bestämmelse har tillämpats vid tekniska läroverket i Malmö, där staden såsom villkor för upprättandet av vissa tekniska fackskolor åtagit sig att till var och en av de lektorer, som erhålla ifrågavarande förordnande, betala hyresbidrag (k. br. 31/12 1920). Dylikt hyresbidrag har under en följd av år utgått med ett belopp av 1 000 kronor.

Med hänsyn till att konstfackskolan skulle, förutom en allmän avdelning, motsvarande ett tekniskt gymnasium, omfatta ej mindre än 8 fackavdelningar, var och en motsvarande en teknisk fackskola och med i vissa avseenden ganska artskild undervisning, anse de sakkunniga, att för varje fackavdelning bör finnas en föreståndare, som svarar för undervisningens inom avdelningen rätta bedrivande. Denna avdelningsföreståndare bör vara en konstnärligt framstående fackman, vilken som sådan står i livlig kontakt med yrkeslivet inom avdelningens område och hans huvudsakliga uppgift bör vara att leda kompositionsarbetet, varför han framför allt bör äga de härför nödiga kvalifikationerna. Hans egentliga undervisningsskyldighet bör begränsas till förslagsvis sex timmar i veckan, men han bör vara skyldig att även å annan tid öva tillsyn över arbetets bedrivande ävensom leda arbetet i påbyggnadskurserna. Hans åliggande skulle alltså närmast kunna jämföras med en professors vid konsthögskolan. Och liksom för vissa därvarande professorer torde hans avlöning lämpligen böra utgå enligt 24 lönegraden högsta löneklassen, alltså med 9 060 kronor. Om nämnda professorers löneställning ändras, bör motsvarande ändring göras här. Avdelningsföreståndaren bör dock ej vara ordinarie i vanlig mening och han bör ej heller stå kvar i tjänsten under allt för lång tid. Han bör efter förslag av konstfackskolans styrelse förordnas av Kungl. Maj:t på en tid av högst fem år, och förordnandet bör ej kunna förnyas för mer än ytterligare fem år.

För allmänna avdelningen anses särskild avdelningsföreståndare ej vara behövlig, enär det alltid torde kunna förutsättas att skolans rektor skall vara kompetent nog att leda undervisningen där.

Facklärare. I anslutning till de i det föregående anförda synpunkterna anse de sakkunniga att konstfackskolans lärare i övrigt till stor del böra vara ordinarie och likställda med motsvarande lärare vid tekniska fackskolor m. fl. Med hänsyn till att för varje fackavdelning skall finnas en föreståndare, som har att leda den viktigaste delen av undervisningen, torde dock ej vara nödigt att dessa lärare likställas med lektor. De sakkunniga föreslå att lärarna i fackämnena, lämpligen benämnda *facklärare*, likställas med adjunkt och alltså placeras i lönegrad 23. Deras avlöning blir då lägst 7 212 och högst 8 580 kronor för år. Med hänsyn till den höga nivå, på vil-

ken konstfackskolans undervisning skall hållas, torde ifrågavarande lärares tjänstgöringsskyldighet, liksom vid de allmänna läroverkens gymnasier, böra begränsas till vad som gäller beträffande lektor, alltså till 20—24 veckotimmar.

Yrkeslärare. Förutom nu nämnda lärare böra även finnas väl kvalificerade lärare i praktiskt yrkesarbete. I den mån dessa kunna beredas full tjänstgöring som ordinarie synes lämpligt att de, liksom det stora flertalet övningslärare vid de allmänna läroverken, placeras i 20 lönegraden och att lönen enligt denna lönegrad utgår vid en undervisningsskyldighet av 30 veckotimmar med reduktion av lönen vid underskjutande timantal. Deras avlöning skulle alltså bliva lägst 6 048 och högst 7 212 kronor för år.

Till samtliga ovan angivna avlöningsbelopp kommer det provisoriska dyrortstillägget för Stockholm samt gällande dyrtidstillägg ävensom provisorisk avlöningsförstärkning.

Timlärare. För en icke ringa del av undervisningen torde bliva nödigt att använda timlärare. Till dessas avlönande synes lämpligt att beräkna samma arvode som för timlärare vid de tekniska läroverken. I saknad av bestämmelser härom har skolöverstyrelsen i sina den 31 augusti 1937 avgivna riksdagspetita räknat med ett belopp av 255 kronor för veckotimme i tekniskt betonade ämnen. Detta belopp är beräknat för F-ort. För motsvarande lärare i Stockholm, som är G-ort, torde arvodesbeloppet böra höjas förslagsvis till 263 kronor för veckotimme. Enligt de föreslagna undervisningsplanerna äro samtliga här avsedda ämnen tekniskt betonade undantagandes gymnastik. Troligt är att i en del ämnen det nämnda arvodesbeloppet skall befinnas otillräckligt. Å andra sidan torde i somliga fall ett något mindre arvode kunna godtagas. Liksom vid de tekniska läroverken bör arvodesbeloppet alltså betraktas som medeltal, och liksom tekniska skolans styrelse nu äger befogenhet att fördela anslagen till löneförbättring åt skolans lärare, så torde konstfackskolans styrelse böra erhålla befogenhet att fördela arvodet till timlärare allt efter omständigheterna, blott det tillses att för samtliga timlärare sagda medeltal icke överskrides.

För lärare i gymnastik synes lämpligt beräkna avlöningen enligt samma grunder som gälla för timlärare i gymnastik vid de allmänna läroverken. Såväl manliga som kvinnliga lärare torde behövas i detta ämne. Vid kostnadsberäkningen utgå de sakkunniga från timläraravlöning med hänsyn till svårigheten att överblicka timmarnas fördelning på de olika lärarkrafterna. I den mån förutsättningar härför föreligga, bör givetvis extra och extra ordinarie anställning kunna ifrågakomma.

Å nu nämnda timläraravlöningar bör utgå dyrtidstillägg.

Föreläsare. I de sakkunnigas förslag till undervisningsplaner har angivits, att vissa ämnen eller ämnesdelar skulle behandlas i form av föreläsningar. Dessutom har angivits att föreläsningar skulle förekomma även utom timplanen. Till ersättning åt föreläsare vid fristående föreläsningar eller serier av dylika vid yrkesskola må enligt härför gällande bestämmelser (sv. förf.saml. nr 295/1933) utgå statsbidrag, som svara mot ett arvode av högst 20 kronor för föreläsningstimme, när rese- och traktamentsersättning icke utgår för föreläsare, och högst 40 kronor för föreläsningstimme, när rese- och traktamentsersättning utgår. Vid vart och ett av de tekniska läroverken förekomma årligen c:a 10 föreläsningar om arbetarskydd och hygien och har för dessa anvisats belopp motsvarande i medeltal 30 kronor per föreläsning.

Med hänsyn till att antalet föreläsningar vid konstfackskolan i vissa ämnen blir relativt stort, anse de sakkunniga att för beräkning av anslagsbehovet ett belopp av i medeltal 20 kronor per föreläsning bör kunna bliva tillräckligt. Dyrtidstillägg torde ej böra utgå å dessa arvoden.

Kompetensfordringar.

Under rubriken synpunkter beträffande konstfackskolans lärare och även i andra sammanhang hava de sakkunniga kraftigt framhållit att lärarna måste fylla stora krav både i fråga om skicklighet och personlig lämplighet i övrigt. Önskligt vore att det kunde närmare angivas, vari de avsedda kvalifikationerna skulle bestå och hur de skulle kunna dokumenteras. I stadgan för tekniska fackskolor och tekniska gymnasier (nr 365/1919 § 92) angives såsom allmänna villkor för sökandens behörighet till lektorstjänst bland annat, att han »besitter förmåga att lätt och tydligt meddela undervisning; samt äger grundlig insikt i de ämnen, som höra till den sökta tjänsten». Dessa vaga bestämmelser ha sedermera genom kungörelsen nr 631/1933 ersatts med utförligare föreskrifter. I fråga om lektorstjänst i tekniska eller merkantila ämnen säges, att sökande skall hava dels avlagt avgångsexamen vid viss högskola eller förvärvat annan därmed jämförlig utbildning dels genom vetenskapliga studier och vetenskapligt författarskap samt föregående praktisk och pedagogisk verksamhet ådagalagt särskild lämplighet för tjänsten. De sakkunniga anse att facklärarna vid konstfackskolan borde äga en i viss mån likvärdig kompetens. Det kan emellertid knappast angivas någon förefintlig läroanstalt, vilkens genomgång skulle vara särskilt kvalificerande för lärarbefattning vid konstfackskolan. Konsthögskolan, som väl närmast skulle komma ifråga, har jämlikt sina stadgar »till ändamål att meddela den bildning, som kan anses erforderlig för ett konstnärligt utövande av målar-, bildhuggar- och byggnadskonst samt därmed samhörande arter av bildande konst» och hennes undervisning är föga

inriktad på rent yrkestekniska uppgifter, liksom den ej heller berör alla de yrkestekniska fack, som skulle förekomma i konstfackskolan. Givetvis kan genomgången av konsthögskolan vara av stort värde för en lärare vid konstfackskolan, men det synes oriktigt att uppställa den meriten som allmän fordran, ty dels kan näppeligen anses att utbildningen i konsthögskolan skulle vara helt lämplig för alla förekommande fack och dels torde för inträde i konsthögskolan aspirantens rent konstnärliga begåvning vara avgörande utan något som helst krav på andra för en lärare behövliga kvalifikationer. De sakkunniga ha därför kommit till den uppfattningen, att man tills vidare måste lämna frågan om kompetensens bedömande öppen och förlita sig på att vederbörande myndigheter ej föreslå eller förordna andra personer till lärare än sådana, som jämte personlig lämplighet äga en för den ifrågavarande undervisningen fullt tillfredsställande kompetens.

Att märka är att även i tekniska skolans nuvarande stadgar liksom vid konsthögskolan, kompetensfordringarna i fråga om lärare och föreståndare ej äro närmare angivna, utan att även här prövningen är överlämnad åt vederbörande myndigheters eget bedömande.

Vad i övrigt angår tillsättningen av lärartjänster, torde de i stadgan för tekniska fackskolor och gymnasier givna bestämmelser (nr 365/1919 § 89—98) böra i tillämpliga delar tjäna till efterrättelse.

Undervisningens fördelning på de olika slagen av lärarkrafter.

På grundval av de föreslagna timplanerna och med tillämpning av de i det föregående angivna principerna ha de sakkunniga beräknat antalet undervisningstimmar och deras fördelning å olika slag av lärarkrafter på sätt, som framgår av bilaga M 2. I enlighet därmed skulle undervisningen under tredje övergångsåret, d. v. s. sedan konstfackskolans högre avdelning blivit fullt utbyggd, omfatta sammanlagt 1 033 veckotimmar varav skolans 8 avdelningsföreståndare övertaga 48, 20 facklärare 479 och 4 yrkeslärare 119 eller tillsammans 646 veckotimmar, medan återstoden 387 veckotimmar skulle bestridas av timlärare. Denna beräkning förutsätter att så gott som samtliga facklärare och yrkeslärare kunna tilldelas maximitjänstgöring, 24 respektive 30 veckotimmar. I verkligheten torde detta icke bliva möjligt, alldenstund vid uppgörandet av skolans arbetsordning det kan bliva nödvändigt att göra avvikelser med hänsyn till de olika lärarnas olika kompetensområde och därjämte bör tillses att fördelningen av undervisningsskyldigheten blir lämplig även med hänsyn till timtalen i de olika avdelningarna, så att ett ämne inom en avdelning icke kommer att splittras på olika lärare. Med anledning härav och då det även kan förutses, att eleverna i vissa fall, t. ex. vid en del laborationer, måste uppdelas i smärre undervisningsgrupper, synes nödvändigt att här liksom vid de tekniska läroverken

beräkna ytterligare ett antal veckotimmar att i mån av behov bestridas av timlärare. Det för timlärare beräknade antalet veckotimmar torde sålunda böra höjas förslagsvis med 43 till 430, därav 30 för gymnastik.

Antalet föreläsningar skulle enligt timplanen bliva 808. Dessutom skulle förekomma ett mindre antal föreläsningar utom timplanen. Med anledning härav torde sammanlagda antalet föreläsningar böra beräknas till förslagsvis 830. Av dessa torde rektorn, vilkens undervisningsskyldighet skulle begränsas till 8 veckotimmar, kunna övertaga 8 × 38 = c:a 300 varefter återstår 830 — 300 = 530 föreläsningstimmar att bestridas av extra föreläsare.

Avlöningskostnader för lärare och föreläsare.

Enligt dessa förslag skulle kostnaden för ifrågavarande lärare och föreläsare kunna beräknas sålunda.

1 rektor (13 380 + 1 500)	kronor		14 880
8 avdelningsföreståndare	à 9 060	»	72 480
20 facklärare	» 8 580	»	171 600
4 yrkeslärare	» 7 212	»	28 848
Timlärare: 400 veckotimmar i tekniska ämnen	» 263	»	105 200
30 veckotimmar i gymnastik	» 153	»	4 590
Föreläsare: 530 föreläsningstimmar	» 20	»	10 600
	Summa kronor		408 198

Jämförelse med kostnaderna vid andra läroanstalter. Detta belopp kan förefalla överdrivet stort, särskilt om man jämför med tekniska skolans nuvarande kostnader. Vid sådan jämförelse bör emellertid beaktas att tekniska skolans lärarlöner uppenbarligen äro allt för låga, ett förhållande som ovillkorligen måste inverka menligt på undervisningen, vilken visserligen givit många erkännansvärda resultat men dock ej är på långt när sådan, som den borde vara. I varje fall kan det icke vara annat än rättvist, att de lärare, som skola meddela undervisning i konstfackskolan, tillerkännas samma förmåner som lärarna vid andra läroanstalter på samma ålders- och bildningsstadium. Vidare är att märka att konstfackskolans undervisning skulle omfatta flera fack och ett betydligt större antal elever, än som nu förekommer i tekniska skolans konstindustriella avdelningar. Det kan visserligen tänkas, att en eller annan avdelning, i vilken elevantalet för närvarande beräknats bliva ringa, skulle kunna utelämnas, exempelvis fackavdelningarna för metallarbete samt för keramik och glas, eventuellt även de för dekorativ målning och för dekorativ skulptur, om nämligen undervisningen i dessa sistnämnda förlades till konsthögskolan. Om samtidigt

skolans elevantal minskades med det i förenämnda avdelningar beräknade, skulle de ovan beräknade kostnaderna minskas med omkring 35 000 kronor för varje avdelning. Skulle däremot elevantalet bibehållas och de ifrågavarande fackavdelningarnas elever överföras till allmänna avdelningen, vilket väl närmast skulle vara att förorda, komme kostnadsminskningen att stanna vid 12—15 000 kronor för avdelning, allt förutom de beräknade engångskostnaderna för avdelningens utrustning och undervisningsmateriel m. m. På grund av här förut berörda undersökningar och många erfarna personers uttalanden (sid. 52, 53, 54, 57) ha de sakkunniga emellertid kommit till den övertygelsen, att samtliga de beräknade fackavdelningarna liksom även de allmänna avdelningarna äro väl behövliga och att skolans sammanlagda elevantal ingalunda kan anses för stort. Det torde beaktas, att här är fråga om en centralskola för konstyrkena i hela landet och att undervisning i smakodlande ämnen äger även utanför yrkeslivet ett personligt bildningsvärde, som väl kan jämställas med undervisning i en mångfald allmänbildande ämnen. För övrigt må påpekas, att den här beräknade kostnaden för undervisningen i konstfackskolan ej är högre per elev räknat än i somliga andra statens läroanstalter av jämförlig art. Om man utgår från det ovan beräknade beloppet, c:a 408 000 kronor, och elevantalet, 600, blir årskostnaden per elev 680 kronor. Enligt en inom skolöverstyrelsen gjord utredning lär nettokostnaden för lärarlöner år 1938—1939 komma att uppgå vid tekniska läroverket i Malmö till 633, i Örebro till 632, i Borås till 870 och i medeltal vid samtliga tekniska läroverk till 597 kronor per elev. År 1932 gjordes inom skolöverstyrelsens statistiska avdelning en liknande utredning beträffande bland annat vissa allmänna läroverk, vilken visade att statens årliga kostnader allt efter klassernas storlek varierade vid realskola mellan 656 och 358 kronor samt vid gymnasium mellan 962 och 542 kronor per elev. Dessa kostnader torde bliva högre nu sedan antalet ordinarie lärare ökats och avlöningarna mer eller mindre förbättrats. I annat sammanhang befanns att statens bidrag till verkstadsskolorna i Stockholm under budgetåret 1930—1931 i en del fall uppgick till 6—800 kronor per elev och år, förutom stipendier till obemedlade, och att kommunens kostnader syntes uppgå till ungefär lika belopp. Om man utgår från dessa jämförelser och tillika betänker vilken omfattning och vilket värde konstindustrien redan har och, om det sörjes för en väl ordnad undervisning, än mera bör kunna få, så torde man finna, att den till synes stora kostnaden ingalunda bör anses orimlig.

Till de ovan beräknade beloppen kommer det särskilda provisoriska dyrortstillägget för Stockholm med omkring 12 000 kronor, dyrtidstillägg ävensom provisorisk avlöningsförstärkning med omkring 4 500 kronor.

Eftersom avlöningsbeloppen beräknats så, som om samtliga lärare vore i högsta löneklassen, vilket knappast kan bliva fallet, torde beräkningarna

giva tillräcklig marginal för att täcka utgifter för vikariatsersättningar m. m., utan att slutsumman behöver överskridas.

Slutligen må påpekas, att kostnaderna sannolikt minskas därigenom att åtskilliga av de angivna lärartjänsterna torde komma att upprätthållas av extra ordinarie eller extra befattningshavare. Detta torde vara lämpligt särskilt i början och även framdeles för att tillfälle må givas vederbörande lärare att ådagalägga sin lämplighet, innan han befordras till ordinarie.

Övrig personal.

Vid tekniska skolan fanns under budgetåret 1936—1937 utom lärare och avdelningsföreståndare följande personal med nedan angivna avlöningsförmåner.

1 rektorns sekreterare	kronor	1 500
1 styrelsens d:o	»	1 440
1 kassaförvaltare	»	1 080
1 kanslist	»	2 100
1 bibliotekarie	»	2 040
1 biblioteksamanuens	»	504
1 föreståndare för martinska bildsamlingen	»	750
1 1:e maskinist	»	2 025 + fri bostad
1 2:e »	»	1 905 + » »
1 portvakt	»	340 + » »
1 »	»	340 + » »
1 vaktmästare	»	2 125
1 »	»	2 125
1 »	»	1 670
1 »	»	1 670

Å samtliga dessa belopp tillkommer dyrtidstillägg enligt de grunder, som gälla för statens icke nyreglerade verk.

Kamrerare. Vad först beträffar de båda sekreterarna samt kassaförvaltare och kanslist få de sakkunniga erinra om att vid de tekniska läroverken icke finnas motsvarande befattningshavare. Där tillkommer det rektor att föra styrelsens protokoll och skolans räkenskaper samt att handhava expeditionen i övrigt, allt endast med hjälp av något skrivbiträde, som avlönas av härför anvisade medel. Det har emellertid ofta framhållits att denna anordning är föga lämplig, eftersom rektor vid de större läroverken belastas med allt för mycket administrativt arbete, så att han trots viss minskning i sin undervisningsskyldighet ej får tillräcklig tid över för att övervaka och leda undervisningen samt för de pedagogiska uppgifterna i övrigt. Det lär

ej heller alltid vara fallet att en rektor, som är lämplig i övrigt, även äger den insikt och fallenhet, som fordras för att handhava räkenskaper m. m. Vid konstfackskolan med dess många olikartade avdelningar och omfattande behov av varjehanda material m. m. för de praktiska övningarna, talrika lärare och betydande antal elever skulle det bliva alldeles omöjligt för rektorn att ombesörja och svara för alla hithörande göromål. Ett icke ringa arbete uppkommer därigenom att skolan bör effektivt medverka till att bereda eleverna tillfälle till lämplig praktik och framtida anställning inom konsttekniska företag (sid. 46). Det räcker här ej med ett vanligt skrivbiträde, utan här behöves ovillkorligen en kamrerare eller syssloman, som under rektors överinseende kan handhava och ombesörja alla förekommande förvaltningsgöromål väsentligen på egen hand. Åt denne bör även kunna uppdragas att föra styrelsens protokoll. De sakkunniga anse att nämnde kamrerare med hänsyn till erforderliga kvalifikationer och det ansvar, som skulle åvila honom, bör uppföras å ordinarie stat och placeras i lönegraden B 20.

Kanslibiträde. Dessutom synes nödvändigt anställa något skrivbiträde till hjälp med registrering och andra kontorsgöromål. Härför fordras icke blott vanlig skrivkunnighet utan även kunskaper i främmande språk, särskilt som det ofta kan bliva anledning att korrespondera med personer och institutioner i utlandet. Möjligen kan det dock räcka med en halvtidstjänst i lönegraden B 7 (jfr nedan).

Bibliotekarie. Såsom i det föregående berörts förfogar tekniska skolan över ett betydande tekniskt bibliotek med omfattande och värdefulla samlingar av planschverk och avbildningar från konstens och konstteknikens skilda områden. De sakkunniga ha även uttalat att biblioteket i dess helhet bör övertagas av konstfackskolan och att det snarast möjligt bör kompletteras med ett lämpligt urval av de senaste årtiondenas hithörande material. Liksom konstfackskolan skulle bliva en centralanstalt för konstteknisk undervisning, så borde skolans bibliotek bliva en central källa för upplysningar i allt inom litteraturen, som rör de konsttekniska yrkena. I denna sin egenskap bör biblioteket ej blott vara öppet för besök på vissa tider, utan allmänheten bör även kunna vända sig till biblioteket per post eller telefon och därigenom erhålla upplysningar angående förekomsten av litteratur, som behandlar det ena eller andra konsttekniska området eller någon viss detalj därav, eventuellt utdrag av någon viss beskrivning eller kopior av någon viss bild, teckning, fotografi o. d. En sådan upplysningstjänst är synnerligen önskvärd och skulle givetvis vara av stort värde för alla, som vilja följa med utvecklingen och tillgodogöra sig de lärdomar, som kunna inhämtas ur den konsttekniska litteraturens rika flod.

För en så effektiviserad skötsel av ett konstteknisk bibliotek fordras emellertid en på området väl orienterad kraft. Bibliotekarien bör sålunda ej blott kunna ordna och väl vårda biblioteket, sörja för lämplig nyanskaffning och handhava den vanliga utlåningen, utan han bör även väl känna den förefintliga litteraturen, så att han kan hjälpa den sökande till att finna vad han söker, om det överhuvudtaget finns. Vid hänvändelse per post eller telefon bör han kunna lämna bästa möjliga upplysningar, om ej omedelbart så inom kort tid, eventuellt per post. Härvid kan uppstå ett ganska betydande arbete, så att han åtminstone tidvis behöver kvalificerad hjälp. En bibliotekarie med ovan angivna kvalifikationer bör givetvis även kunna betros med att handhava den martinska bildsamlingen.

På grund av det anförda anse de sakkunniga att vid konstfackskolan bör anställas en bibliotekarie med löneställning B 24 och ett kanslibiträde med halvtidstjänst i lönegrad B 7. Detta kanslibiträde kan lämpligen även tilldelas den ovan föreslagna halvtidstjänsten å skolans kansli.

Maskinist och eldare. För skötseln av konstfackskolans värmeanläggning m. m. fordras liksom nu en maskinist och eldare samt en medhjälpare åt denne. Dessa böra äga sådan yrkesskicklighet att de vid behov kunna vara behjälpliga även vid skötseln av konstfackskolans maskinella utrustning. I likhet med andra motsvarande befattningshavare torde förste maskinisten böra placeras i lönegrad B 7 och andre maskinisten i B 5.

Vaktmästare. Av övrig betjäning torde behövas en förste vaktmästare i lönegrad B 7, en laboratorievaktmästare i B 7 samt ytterligare en vaktmästare i lönegrad B 5, vilken tillika bör kunna tjänstgöra som portvakt. Att tekniska skolan nu har flera vaktmästare och portvakter beror därpå, att skolan f. n. har 2 huvudingångar och att aftonundervisning pågår till sent på kvällarna. Sedan maskin- och byggnadsyrkesskolorna blivit avskilda, bör den för dessa skolor avsedda huvudingången kunna hållas stängd, och då aftonundervisningen överlåtes åt staden, synes här avsedda befattningshavare kunna begränsas till det ovan angivna.

Skolläkare. För de tekniska läroverken äro anvisade särskilda belopp till arvoden åt skolläkare. Något sådant har icke funnits att tillgå vid tekniska skolan i Stockholm, men de sakkunniga anse uppenbart att vid konstfackskolan bör finnas skolläkare och att för den skull bland skolans utgifter ett lämpligt belopp bör beräknas till arvode åt denne. För högre allmänt läroverk i Stockholm med ungefär samma antal elever som beräknats vid konstfackskolan eller omkring 600 uppgår arvodet till skolläkare till omkring 1 000 kronor för år. De sakkunniga anse att arvodet icke bör sättas lägre vid konstfackskolan.

Sammanställning. Enligt ovanstående förslag skulle sålunda av övriga befattningshavare komma att finnas vid konstfackskolan:

1 kamrerare i B 20	kronor 7 212
1 kanslibiträde i B 7 (halvtid)	» 1 650
1 bibliotekarie i B 24	» 9 060
1 kanslibiträde i B 7 (halvtid)	» 1 650
1 förste maskinist och eldare i B 7	» 3 486
1 andre » » » » B 5	» 3 144
1 förste vaktmästare i B 7	» 3 486
1 laboratorievaktmästare i B 7	» 3 486
1 vaktmästare i B 5	» 3 144
1 skolläkare, arvode	» 1 000
Summa	kronor 37 318

Härtill kommer provisoriskt dyrortstillägg med tillhopa omkring 2 100 kronor, dyrtidstillägg (utom på skolläkararvodet) ävensom provisorisk avlöningsförstärkning med omkring 1 550 kronor.

Omkostnader.

Enligt tekniska skolans räkenskaper för budgetåret 1936—1937 ha skolans till gruppen omkostnader hänförliga utgifter omfattat följande:

Belysning	kronor 7 301: 03	
Uppvärmning	» 6 306: 91	
Vatten	» 1 033: 57	
Renhållning	» 10 745: 52	kronor 25 387: 03
Trycksaker	kronor 1 515: —	
Telefon och tidningar	» 636: 55	
Annonser	» 324: 05	» 2 475: 60

Belysning, uppvärmning m. m. Kostnaderna för belysning torde till bortåt hälften härröra från aftonskolan och sålunda kunna avsevärt minskas i och med att aftonskolan avskiljes. Eftersom konstfackskolan skulle komma att taga tekniska skolans samtliga lokaler i anspråk, torde kostnaderna för uppvärmning, vatten och renhållning bliva i stort sett oförändrade. Med hänsyn därtill att bränslepriserna växla avsevärt och lätt kunna bliva väsentligt högre än de varit under budgetåret 1936—1937, anse de sakkunniga rådligt att icke beräkna ifrågavarande kostnader för belysning, uppvärmning, vatten och renhållning m. m. till lägre belopp än *25 000 kronor* för år. I fall, såsom kan vara att vänta, Stockholms stad skulle önska anlita skolans lokaler m. m. för aftonundervisning, bör givetvis någon ersättning

härför utgå, men i vad mån konstfackskolans utgifter härigenom kunna minskas synes omöjligt att på förhand beräkna.

Elektrisk energi. För driften av diverse maskiner samt vissa ugnar och apparater åtgår elektrisk energi. Mängden härav kan icke med säkerhet beräknas men de sakkunniga förmoda att kostnaden skall stanna vid exempelvis *3 000 kronor* för år.

Trycksaker, annonser m. m. Vad angår trycksaker, telefon och varjehanda kontorsmaterial, torde kostnaderna för konstfackskolan komma att överstiga tekniska skolans motsvarande utgifter. Detta gäller i ännu högre grad utgifterna för annonser. Särskilt under konstfackskolans första tid torde böra sörjas för att de nya undervisningsmöjligheter skolan erbjuder bli bekantgjorda i vidaste kretsar. För den skull bör man räkna med en rätt omfattande annonsering och utsändning av trycksaker med upplysningar angående inträdesfordringar och förekommande utbildningskurser m. m. I betraktande av allt detta anse de sakkunniga, att man för gruppen trycksaker och annonser samt kontorsmaterial m. m., åtminstone under den första tiden, bör beräkna ett belopp av minst *15 000 kronor* för år.

Sammanställning. Under rubriken omkostnader skulle sålunda böra beräknas för

Värme och lyse samt vatten och renhållning m. m.	kronor	25 000
Elektrisk energi	»	3 000
Trycksaker, annonser och kontorsmaterial m. m.	»	15 000
Summa	kronor	43 000

Materiel, böcker m. m.

På grund av anslagsmedlens knapphet ha tekniska skolans utgifter för materiel, böcker m. m. varit relativt små. I skolans räkenskaper för budgetåret 1936—1937 redovisas följande:

Kemiska laboratoriet	kronor	743: 56
Biblioteket	»	2 142: 76
Undervisningsmateriel och samlingar	»	4 783: 68
Inventariers inköp och underhåll	»	3 020: 55

Material till laborationer m. m. Vid undervisningen i konstfackskolan förutses att laborationer komma att bedrivas ej blott i kemi utan även i andra delar av materiallära inom olika fack samt i form av en hel del experimentarbeten, som ej på förhand kunna närmare beräknas. Kostnaderna härför kunna stiga till betydande belopp, men de sakkunniga anse att de

åtminstone tillsvidare böra kunna begränsas till exempelvis *5 000 kronor* för år. För att tillförsäkra en sådan begränsning ämna de sakkunniga föreslå att eleverna få erlägga lämpligt avpassade avgifter för förbrukning av skolans material.

Böcker m. m. till biblioteket. Beträffande biblioteket ha de sakkunniga redan uttalat, att en betydande nyanskaffning bör ske. I det föregående ha de sakkunniga härför beräknat ett belopp av exempelvis 15 000 kronor fördelat på tre år. Givet är emellertid att den avsedda effektiviseringen av bibliotekets skötsel även kommer att medföra en ökning i de årliga kostnaderna för inköp, bindning och kartonering samt för varjehanda vid registreringen och för expeditionen erforderligt material. De sakkunniga anse därför att anslagsposten till biblioteket bör höjas till åtminstone *5 000 kronor* för år.

Undervisningsmateriel. Beträffande undervisningsmateriel och samlingar synes likaledes nödvändigt, att en rätt betydande nyanskaffning sker. Kostnaden härför torde dock kunna begränsas till exempelvis *5 000 kronor* för år, förutsatt att vid mera betydande behov engångsanslag komma att beviljas, såsom i det föregående föreslagits beträffande skolans utrustning med maskiner o. d.

Underhåll av inventarier. Det belopp, som enligt tekniska skolans räkenskaper åtgått till inköp och underhåll av inventarier c:a *3 000 kronor* för år kan möjligen bliva tillräckligt, sedan den av de sakkunniga föreslagna kompletteringen ägt rum. Även här synes lämpligt, att när mera betydande nyanskaffningar bliva behövliga särskilda engångsanslag härför beredas.

Granskningsombud. I det föregående (sid. 47) ha de sakkunniga framhållit lämpligheten av att skolan årligen anordnar utställning av elevernas arbeten och inbjuder yrkeslivets representanter att kritiskt granska och bedöma desamma samt att däröver avgiva rapport till skolans styrelse, vilka representanter, kallade granskningsombud, liksom examensombuden vid de tekniska gymnasierna borde på förslag av skolöverstyrelsen utses av Kungl. Maj:t samt erhålla ungefär samma uppdrag och förmåner som dessa. I staten för de tekniska läroverken beräknas till ersättning åt examensombuden ett belopp av förslagsvis 2 000 kronor. För konstfackskolan torde böra utses minst två granskningsombud för varje fackavdelning. För den allmänna avdelningen synes lämpligt att till granskningsombud utses en eller två representanter för konsthögskolan. Antalet granskningsombud skulle sålunda kunna uppgå till 18. Möjligen kunna somliga av ombuden representera flera än ett fack, varigenom antalet skulle kunna bliva lägre. Några större resekostnader torde icke behöva komma i fråga utan huvud-

sakligen endast dagarvode, vilket dock bör utgå icke blott för besök under tiden för utställningen utan även för något besök i skolan under den tid skolarbetet pågår. För detta ändamål torde böra beräknas ett belopp av förslagsvis *1 000 kronor*.

Utställningskostnader. För utställningens anordnande torde förutom skolans personal även eleverna kunna tagas i anspråk. Det oaktat torde en del extra kostnader uppkomma. Till täckande därav synes lämpligt att särskilda medel anvisas med ett belopp av exempelvis *1 000 kronor*.

Sammanställning. Under rubriken materiel, böcker m. m. skulle sålunda böra beräknas.

Material för laborationer och experimentarbeten	kronor	5 000
Biblioteket, årlig anskaffning, tidskrifter, bindning m. m.	»	5 000
Undervisningsmateriel	»	5 000
Underhåll av inventarier	»	3 000
Ersättning åt granskningsombud	»	1 000
Utställning av elevarbeten	»	1 000
Summa	kronor	20 000

Stipendiemedel.

Stipendier åt skolans elever. Vid överläggningarna med representanter för yrkeslivet ha flera av dessa med styrka framhållit svårigheten för unga arbetare att skaffa medel till uppehållet vid skolan under erforderlig tid. Detta gäller alldeles särskilt ungdomar från landsorten, där ej sällan goda begåvningar i brist på ekonomisk hjälp komma att sakna utbildning. Med hänsyn till detta förhållande har riksdagen under en följd av år anvisat medel till stipendier bland annat för elever vid de tekniska fackskolorna. För budgetåret 1937—1938 utgör beloppet 7 500 kronor. Sammanlagda antalet elever i dessa fackskolor är under samma år 241. Om man utgår ifrån att antalet elever i konstfackskolans fackavdelningar blir såsom beräknats, c:a 470, och att dessa böra ha relativt lika goda möjligheter till stipendier av statsmedel som de tekniska fackskolornas elever, kommer man till att för stipendier åt elever i konstfackskolans fackavdelningar borde anvisas i runt tal 9 800 kronor. Med hänsyn till att konstfackskolan torde komma att förfoga över större delen av tekniska skolans för stipendier avsedda donationsmedel, anse de sakkunniga att för närvarande det kan vara tillräckligt att för ifrågavarande ändamål av statsmedel beräkna ett belopp av *5 000 kronor*.

Utdelningen av stipendier från detta belopp bör lämpligen ske i samma ordning som utdelningen av stipendier från donationsmedlen, alltså genom konstfackskolans styrelse.

Stipendier åt skolans lärare. Under diskussionen om konstfackskolans lärare har kraftigt framhållits nödvändigheten av att dessa följa med i utvecklingen och att de för den skull böra sättas i tillfälle att besöka utställningar och allt emellanåt företaga studieresor även i utlandet. De sakkunniga anse angeläget att så sker och föreslå att för ifrågavarande ändamål beräknas ett belopp av exempelvis *2 000 kronor* för år. I fråga om utdelningen av understöd från nämnda belopp torde de bestämmelser som gälla beträffande stipendier åt lärare i övrigt (sv. förf. saml. nr 418/1937) kunna tjäna till efterrättelse.

Medel till särskilda kurser m. m.

Kurser vid arbetande företag. I det föregående ha de sakkunniga framhållit lämpligheten av att i vissa fack någon del av undervisningen förlägges till arbetande företag och att medel härför beräknas till täckande av de nödvändiga utgifterna bland annat även i avseende å elevernas resekostnader (sid. 65). De sakkunniga anse att dylika anordningar icke skola behöva tillgripas i någon större utsträckning. Enligt erbjudandet från Orrefors skulle kostnaden för den praktiska kursen därstädes bliva 120 kronor per dag. Med hänsyn till att glastillverkningen delvis torde kunna studeras vid glashytta i Stockholm, torde en kurs i Orrefors eller annat glasbruk i Småland ej behöva omfatta mer än 25 arbetsdagar. Kostnaden skulle då bli 25×120 = 3 000 kronor plus resekostnadsersättning åt exempelvis 5 elever omkring 300 kronor eller sammanlagt 3 300 kronor. Då även någon annan kurs av mindre omfattning kan komma i fråga, få de sakkunniga föreslå att för hithörande ändamål beräknas ett belopp av *5 000 kronor* för år.

Påbyggnadskurser. Såsom i det föregående anförts torde undervisningen i de blivande påbyggnadskurserna kunna till stor del bedrivas av skolans lärare jämsides med undervisningen i övrigt och således icke draga några större kostnader. Det torde emellertid kunna förväntas, att i vissa fack elevantalet blir så stort, att särskilda lärare härför bliva behövliga. I varje fall måste förutsättas, att åtminstone för någon del av undervisningen särskild ersättning åt lärare och föreläsare måste beredas. Kostnaden härför blir beroende av så många ännu obekanta förhållanden, att den icke kan närmare bestämmas, men de sakkunniga förmoda att, då dessa kurser skola anordnas, kostnaden till en början kommer att röra sig omkring *15 000 kronor* för år. Påbyggnadskurser torde emellertid ej komma att anordnas förrän konstfackskolans verksamhet pågått i minst tre år.

Tillfälliga kurser. För tillgodoseendet av behovet av viss kompletterande utbildning t. ex. av konstskickliga arbetare, hantverkare, företags-

ledare, försäljare m. fl. skulle enligt de sakkunnigas förslag vid skolan kunna anordnas tillfälliga kurser av olika längd och beskaffenhet i mån av behov. Kostnaden för dessa kurser torde bliva jämförlig med kostnaden för liknande kurser vid Sveriges hantverksinstitut eller omkring 1 000 kronor per vecka. För närvarande synes omöjligt att förutsäga vilken omfattning ifrågavarande kursverksamhet kan få, men de sakkunniga föreslå att härför beräknas till en början ett belopp av *6 000 kronor* för år. Detta belopp bör delvis ställas till förfogande redan under konstfackskolans första verksamhetsår helst i form av reservationsanslag.

Sammanställning av konstfackskolans årliga kostnader.

I enlighet med sålunda gjorda beräkningar skulle konstfackskolans årliga kostnader bliva som följer:

Avlöning till lärare och föreläsare	kronor	408 198
» » övrig personal	»	37 318
Värme, lyse och vatten, renhållning, elektrisk energi, trycksaker, annonser och kontorsmaterial m. m.	»	43 000
Material för laborationer och experimentarbeten, böcker, tidskrifter, undervisningsmateriel, underhåll av inventarier, utställning av elevarbeten, granskningsombud	»	20 000
Stipendier åt skolans elever	»	5 000
» » » lärare	»	2 000
Medel till kurser vid arbetande företag	»	5 000
» » påbyggnadskurser	»	15 000
» » tillfälliga kurser	»	6 000
Summa	kronor	541 516

Till dessa kostnader kommer provisoriskt dyrortstillägg med sammanlagt omkring 14 100 kronor, dyrtidstillägg ävensom provisorisk avlöningsförstärkning med sammanlagt omkring 6 050 kronor. Att märka är emellertid att, såsom redan framhållits (sid. 89), icke alla befattningshavare kunna väntas samtidigt komma i högsta löneklassen och att ej heller alla de beräknade tjänsterna torde samtidigt komma att vara besatta med ordinarie innehavare, varför den verkliga kostnaden i det hela sannolikt kommer att bliva lägre än den ovan angivna.

Styrelsens befogenhet i avseende å skolans stat.

I kungl. brev den $^{29}/_{5}$ 1896 har medgivits, att tekniska skolans styrelse må beträffande de utgiftsposter i skolans stat, som icke innefatta löner till före-

ståndare, överlärare och underlärare samt tjänstemän och betjänte eller medel till stipendier, pris och belöningar, »å en post göra minskning och å en annan ökning endast anslagsbeloppens summa icke överskrides». De sakkunniga anse angeläget, att motsvarande medgivande lämnas åt konstfackskolans styrelse, särskilt som flertalet utgiftsposter för omkostnader och material m. m. äro svåra att på förhand bestämma och det skulle medföra till synes onödiga hinder för skolans verksamhet, om styrelsen i varje fall, då anledning till avvikelse från förhandsberäkningarna uppkommer, skulle behöva göra särskild framställning och avvakta Kungl. Maj:ts beslut. Det torde vara så mycket mindre anledning att vägra berörda frihet nu som konstfackskolans styrelse skulle helt tillsättas av Kungl. Maj:t.

Tekniska skolans bidrag från Stockholms stad.

I och med att tekniska afton- och söndagsskolan upphör kommer tekniska skolan i övrigt i en annan ställning till Stockholms stad än förut. De återstående delarna kunna icke sägas tjäna stadens intresse i högre grad än den läroanstalt, som skulle ersätta desamma nämligen konstfackskolan, vilken städse ansetts böra helt upprätthållas av staten. Den skyldighet att tillhandahålla undervisningslokaler med inredning och möblering, som i regel åvilar kommun, i vilken staten upprätthåller tekniskt läroverk kan till någon del anses vara uppfylld, därigenom att Stockholms stad på sin tid bidragit med 160 000 riksdaler till uppförande av tekniska skolans nuvarande byggnader (sid. 7). Såsom i det föregående berörts torde staden för närvarande icke vilja ikläda sig byggnadsskyldighet för konstfackskolan (sid. 72). Frågan härom torde böra återupptagas, när framdeles nya byggnader för konstfackskolan måste anskaffas, och utsikterna till överenskommelse med staden möjligen bli större än nu.

Oberoende av hur byggnadsfrågan i framtiden kan komma att ordnas, anse de sakkunniga rimligt att Stockholms stad lämnar något bidrag till de ändringsarbeten samt den utrustning med möblering och inredning, som nu erfordras för att konstfackskolan skall kunna provisoriskt inrymmas i tekniska skolans nuvarande byggnader. Dessa kostnader ha i det föregående beräknats till 47 000 + 335 000 = 382 000 kronor. Häri ingår visserligen en del utrustning, som vid de tekniska läroverken i regel bekostas huvudsakligen av statsverket, men de sakkunniga anse, att det med hänsyn till övriga med byggnadsfrågan sammanhängande omständigheter vore väl motiverat, att stadens andel i berörda kostnader, liksom upprepade gånger, när det gällt anslag till tekniska skolan, bestämdes till hälften av beloppet eller i förevarande fall till 191 000 kronor.

Däremot anse de sakkunniga att, när tekniska afton- och söndagsskolan

upphör och tekniska skolan för kvinnliga lärjungar uppgår i konstfackskolan, stadens bidrag till tekniska skolans verksamhet icke längre bör påfordras. De under övergångstiden återstående delarna av maskin- och byggnadsyrkesskolorna samt av högre konstindustriella skolan äro nämligen liksom konstfackskolan närmast jämförliga med tekniska läroverk, vilka helt upprätthållas av statsverket.

Skolavgifter.

Enligt gällande stadgar skall en var, som antages till lärjunge vid *tekniska skolan,* till skolans kassa erlägga en av skolöverstyrelsen på styrelsens förslag för varje av skolans avdelningar bestämd lindrig årlig avgift, dock så att styrelsen må för medellös lärjunge kunna nedsätta eller helt och hållet efterskänka den bestämda avgiften. Från och med höstterminen 1932 äro dessa avgifter årligen:

till tekniska skolan för kvinnliga lärjungar för lärjunge, som inträtt i tekniskt yrke	40 kronor
för annan lärjunge	60 »
till högre konstindustriella skolan för lärjunge, som inträtt i tekniskt yrke	40 »
för teckningslärarkandidat	50 »
för annan lärjunge	60 »
för lärjunge, som utan att följa den fastställda undervisningsplanen åtnjuter undervisning i ett fåtal läroämnen för varje läroämne	15 »

I *konsthögskolan* förekomma inga inskrivnings- eller terminsavgifter, men eleverna få vidkännas större delen av kostnaderna för använda material.

Vid *tekniska högskolan* gäller att vid varje termins början skall till högskolans kassa erläggas av ordinarie studerande en avgift av 150 kronor och av specialstuderande en av kollegienämnden för varje särskilt läroämne bestämd avgift, dock sammanlagt högst 200 kronor. Likväl äger, efter kollegienämndens beprövande, mindre bemedlade ordinarie eller specialstuderande erhålla nedsättning i denna avgift till hälften och obemedlad till fjärdedelen av beloppet. Nedsättning må dock ej medgivas studerande, som är utländsk undersåte.

Vid *enskilda läroanstalter* med undervisning i konsttekniska ämnen förekomma ofta mycket höga avgifter exempelvis inom reklamfacket och vid skolor, som förbereda för inträde i konsthögskolan. Likaså i enskilda rent tekniska skolor äro avgifterna vanligen ganska betydande. Detta gäller även beträffande statsunderstödda hithörande skolor, vilkas avgifter fastställas av skolöverstyrelsen. Så t. ex. får elev i Fredrika-Bremer-förbundets

skola för kvinnlig yrkesutbildning för deltagande i den högre kursen (1 520 undervisningstimmar) betala inskrivnings- och kursavgift med 400 kronor samt därjämte c:a 25 kronor i materialkostnader. I handarbetets vänners vävskola är avgiften i lärlingskursen (36 veckor) 425 kronor, vartill kommer 150—175 kronor för material.

Vid konsttekniska *läroanstalter i utlandet* äro avgifterna likaledes rätt höga särskilt för utländska elever (jfr del IV).

I stadgan för *tekniska fackskolor* och tekniska gymnasier (nr 365/1919 § 101) föreskrives att inskrivnings- och terminsavgifter bestämmas av styrelsen, dock icke till högre belopp än för inskrivningsavgiften 10 kronor och för terminsavgiften 15 kronor, samt att de nämnda avgifterna må användas till läroverkets bästa på sätt styrelsen bestämmer. De så influtna medlen användas ofta till täckande av kostnader för elevernas studieresor, till understöd åt elevernas sammanslutningar, för idkande av sång eller musik o. d. Även förekommer att medlen anlitas för särskilda anordningar inom skolan, för vilka statsmedel ej finnas att tillgå.

Förslag. De sakkunniga anse lämpligt, att de bestämmelser, som gälla beträffande avgifter vid de tekniska fackskolorna, göras gällande även vid konstfackskolan. Undervisningen i konstfackskolans fackavdelningar kommer emellertid att i många fall kräva ganska betydande kostnader för material till laborationer och experimentarbeten. Med hänsyn härtill synes skäligt, att eleverna få betala en särskild materialavgift, så beräknad att den täcker förslagsvis ungefär hälften av kostnaden för ifrågavarande material. Denna kostnad kan bliva ganska olika i olika fack, varför avgifterna böra avpassas med hänsyn till detta förhållande. Enligt de föreslagna undervisningsplanerna kommer materialåtgången i den lägre avdelningens första termin att bliva ringa, varför någon materialavgift där ej synes behövlig. I andra terminen torde inom fackavdelningarna en materialavgift av exempelvis 25 kronor bliva lämplig. I högre avdelningen kunna högre avgifter bliva motiverade särskilt i vissa fackavdelningar, exempelvis den grafiska, där materialkostnaden för fotografi och kemigrafi torde bliva betydande. De sakkunniga anse, att det bör tillkomma konstfackskolans styrelse att efter närmare prövning föreslå de belopp, med vilka materialavgifterna böra utgå i varje förekommande fack eller undervisningsgrupp, vilket förslag, liksom beträffande avgifterna vid tekniska skolan är föreskrivet, bör underställas skolöverstyrelsen för godkännande. Även i fråga om dessa avgifter bör styrelsen kunna medgiva lindring eller befrielse för elever, som därav äro i behov. För utländsk elev bör såväl inskrivnings- som termins- och övriga avgifter kunna sättas högre än för svensk, förslagsvis till dubbla beloppet. Bestämmelser härom böra meddelas i samband med bestämmandet av avgifterna i övrigt.

Såsom i det föregående framhållits skulle ovan berörda materialavgifter

avse att täcka någon del av kostnaderna för material till laborationer och experimentarbeten. Hit räknas emellertid ej sådant som skriv- och ritmaterial, papper, pennor, penslar, färg och annat, som eleven behöver för teckning, fri målning o. d., vilket allt eleverna själva böra anskaffa och bekosta, även om anskaffningen sker genom skolans förmedling.

Elevarbeten med saluvärde.

I åtskilliga fall kan tänkas att elevernas i skolan utförda arbeten erhålla saluvärde. Materialkostnaden för dylika arbeten bör beräknas särskilt och avdragas från vederbörande avdelnings sammanlagda materialkostnader. I princip torde vara riktigt att alla inom skolan utförda arbeten anses tillhöra skolan, naturligtvis med undantag av teckningar, målningar o. d., till vilka eleven själv anskaffat material, men det synes lämpligt att elev, som så önskar, kan medgivas övertaga av honom utförd arbetsprodukt, mot det att han ersätter skolan för det i produkten använda materialet. Under alla förhållanden bör skolan äga rätt att kvarhålla varje slag av elevarbeten under den tid eleven tillhör skolan samt disponera desamma för utställningar o. d.

Beställningsarbeten.

I detta sammanhang må även beröras frågan om eventuella beställningsarbeten. Tekniska skolan har stundom fått emottaga uppdrag utifrån att söka lösa exempelvis en dekorativ uppgift, göra förslag till en möbel, en adress, en affisch o. d., och härvid har uppdragsgivaren ej sällan ställt något belopp till förfogande för prisbelöning eller som betalning för godkända förslag. De sakkunniga anse att dylika uppdrag äro synnerligen önskvärda även i konstfackskolan, enär de verka i hög grad stimulerande både för lärare och elever samt bidraga till att hålla skolarbetet i kontakt med yrkeslivet och dess krav. De inkomster, som på detta sätt kunna tillföras skolan, böra komma de i arbetet deltagande eleverna tillgodo i form av prisbelöningar eller gratifikationer på sätt skolans styrelse efter förslag av vederbörande avdelningsföreståndare bestämmer.

Avgifter i påbyggnadskurserna m. m.

De i det föregående anförda synpunkterna torde i tillämpliga delar böra göras gällande även beträffande avgifter för deltagande i påbyggnadskurserna och i de särskilda kurser, som kunna komma att anordnas vid konstfackskolan.

Lärarnas egna arbeten i skolan.

Vad slutligen angår den möjligheten att skolans lärare kunna önska utföra egna arbeten å skolans verkstäder anse de sakkunniga att sådant under

vissa förhållanden kan vara lämpligt, om nämligen eleverna därigenom få tillfälle till mera ingående studium av det konstteknska arbetets utförande. Det bör få ankomma på skolans styrelse att avgöra, huruvida och på vilka villkor medgivande i berörda avseende bör lämnas, varvid bör tillses att varken undervisningen eller skolans intressen i övrigt därigenom bliva lidande.

Stadga för konstfackskolan.

I olika sammanhang ha de sakkunniga föreslagit vissa bestämmelser, som delvis äro helt nya och delvis ansluta sig till tekniska skolans nu gällande stadga eller till stadgan för tekniska fackskolor och tekniska gymnasier eller till andra författningar. Dessa och andra nödvändiga bestämmelser torde böra sammanföras och utformas i en av Kungl. Maj:t fastställd stadga. Utarbetandet av en dylik stadga torde dock kunna anstå, tills det blivit klart, i vad mån de sakkunnigas förslag vinna Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande.

Tekniska skolans fonder.

Förutom den i det föregående omnämnda sjöstedtska fonden, som ligger till grund för upprättandet av tekniska skolan för kvinnliga lärjungar, har tekniska skolan tid efter annan fått mottaga åtskilliga andra donationer till ganska avsevärda belopp. Enligt skolans räkenskaper utgjordes de till skolans förfogande ställda donationsmedlen av nedan uppräknade fonder, vilka den 30 juni 1937 belöpte sig till och under året 1936—1937 avkastat likaledes angivna belopp.

Fondernas benämning	Kapital 30/6 1937	Avkastning 1/7 36—30/6 37
Sjöstedtska fonden (ej till stipendier)	85 219: 62	3 035: 62
Axel Westins fond	5 824: 41	245: 49
Allmänna stipendiefonden	3 027: 30	93: 58
A. N. Hoffmans fond	20 541: 96	764: 45
Johan Anderssons fond	21 789: 25	936: 13
John Ericssons fond	1 000: —	34: —
Baltzar Cronstrands fond	1 513: 48	56: 50
Claes Adelskölds fond	56 135: 05	1 007: 56
Ulla Fröberg-Cramérs fond	454 057: 96	21 098: 52
H. O. A. Rundquists »	56 309: 03	2 511: 40
Axel N. Anderssons räntemedel	—	2 241: 48
Th. och O. Boberghs fond	37 698: 53	2 182: 96
Österlinds fond (ej disponibelt)	60 710: 27	—
John Bernströms fond	25 978: 93	1 145: 14

Angående fondernas ändamål m. m. få de sakkunniga hänvisa till närlagda redogörelser (bilaga N).

Vid utbrytningen av maskin- och byggnadsyrkesskolorna torde de donationer, som uttryckligen gjorts till förmån för dessa skolor böra överföras till det tekniska läroverk, som avses att ersätta dessa. Beträffande övriga donationer kan i något fall vara tveksamt, huruvida de till någon del avse maskin- och byggnadsyrkesskolorna eller helt avse tekniska skolans återstående delar. De av skolöverstyrelsen år 1919 tillkallade sakkunniga uttala att »den uppdelning, som bör ske med anledning av skolans omorganisation bör ankomma på Kungl. Maj:t att verkställa, sedan tekniska skolans nuvarande styrelse beretts tillfälle att däröver avgiva yttrande». I det till grund för Stockholms stads förslag liggande, år 1934 avgivna kommittébetänkandet framhålles i anslutning till nyssnämnda uttalande, »att uppdelningen av tekniska skolans donationsfonder bör verkställas av Kungl. Maj:t med ledning av bestämmelserna vid donationernas överlämnande till skolan».

I vad sålunda anförts vilja de sakkunniga instämma dock med det tillägget, att i fråga om sjöstedtska fonden bör vidtagas sådan ändring, att hinder icke möter för den av de sakkunniga föreslagna omdaningen av tekniska skolan för kvinnliga lärjungar till en konstfackskolans lägre avdelning avsedd att mottaga även manliga lärjungar.

Sammanfattning av huvudpunkterna i de sakkunnigas förslag.

Det väsentligaste av vad de sakkunniga föreslagit kan för överskådlighetens skull sammanfattas i följande huvudpunkter.

1. Tekniska aftonskolan bör avvecklas. Samtidigt bör överlämnas åt Stockholms stad att anordna den aftonundervisning, som kan vara behövlig i konsthantverkliga yrken utöver vad som redan förekommer i stadens skolor för yrkesundervisning, varvid staden bör kunna påräkna statsbidrag enligt härför gällande grunder. I samband härmed bör till undvikande av missförstånd tydligt angivas att statsbidraget förutsätter att undervisningen skall vara tillgänglig ej blott för personer med hemort i Stockholms stad utan jämväl för personer från andra orter, däribland även elever i den av de sakkunniga föreslagna konstfackskolan. (Sid. 15.)

2. Tekniska skolan för kvinnliga lärjungar tillika med den högre konstindustriella skolan bör omdanas till en »statens tekniska fackskola för konstyrkena» i korthet benämnd »konstfackskolan». (Sid. 49—50.)

3. Härvid bör tekniska skolan för kvinnliga lärjungar givas formen av en ettårig »konstfackskolans lägre kurs», avsedd även för manliga elever, och den högre konstindustriella skolan bilda en tvåårig »konstfackskolans högre kurs». (Sid. 16, 50.)

4. Konstfackskolans läroår bör omfatta 280 dagar, eller efter avdrag för lovdagar 38 veckor med 40 undervisningstimmar i veckan. (Sid. 51.)

5. För inträde i konstfackskolans lägre kurs bör fordras viss ålder samt kunskaper och färdigheter i vissa ämnen, motsvarande vad som kräves i realexamen, ävenom viss praktik, allt enligt närmare angivna bestämmelser. (Sid. 39—42.)

6. För inträde i den högre kursen bör fordras utpräglad begåvning och fallenhet för de studier, som åsyftas, samt kunskaper och färdigheter i den omfattning, som kräves dels för inträde i fackskolans lägre kurs dels för godkänt betyg i den av den lägre kursens avdelningar, som svarar mot den avdelning i vilken inträde sökes. (Sid. 40. Bil. H.)

7. Såväl i fråga om kunskaper som praktik må konstfackskolans styrelse kunna medgiva undantag beträffande sökande, som visat sig äga särskilt framträdande begåvning och fallenhet för studierna i skolan. (Sid. 42. Bil. H.)

8. Undervisningen bör vara differentierad å en allmän avdelning och åtta fackavdelningar nämligen: 1) dekorativ målning; 2) dekorativ skulptur; 3) keramik och glas; 4) metallarbete (grövre och finare); 5) möbler och inredningar; 6) textilarbete (vävning och sömnad); 7) bokband och läderarbete; 8) grafiska yrken (tryck, reklam och fotografi). (Sid. 54—55.)

9. För vart och ett av facken böra inrättas verkstäder och laboratorier med tidsenlig utrustning och annan undervisningsmateriel. (Sid. 37, 62.)

10. Utrymme och lärarkrafter m. m. bör beräknas för 300 elever i den lägre kursen och för intagning årligen av 150 elever i den högre kursen, alltså sammanlagt högst 600 elever. (Sid. 56, 58.)

11. Förutom nu nämnda kurser bör kunna anordnas dels vissa ettåriga »påbyggnadskurser» av högskolekaraktär, avsedda för ett mindre antal särskilt begåvade elever, som genomgått konstfackskolans högre kurs och önska fortsatt utbildning i någon viss specialitet, dels kortare »tillfälliga kurser» och föreläsningsserier, avsedda för arbetare, affärsbiträden, förmän och företagsledare m. fl., som önska komplettera sin utbildning i något mera begränsat konsttekniskt avseende. (Sid. 44, 59.)

12. Undervisningen i den lägre kursen bör så ordnas, att den jämte en allmän smakskolning av värde även för de elever, som ej ämna fortsätta, kan meddela en god förberedelse ej blott för inträde i konstfackskolans högre kurs utan även för sådana, som ämna söka inträde i konsthögskolan. (Sid. 45, 48.)

13. Elever i konsthögskolan skola kunna medgivas att såsom specialelever i konstfackskolan följa någon del av undervisningen och där studera konsttekniska material och förfaranden. (Sid. 48.)

14. Elever i konstfackskolan skola kunna medgivas att såsom elever i konsthögskolan där fullkomna sin utbildning i konstnärligt avseende. (Sid. 48.)

15. Fråga om intagning av elev från konsthögskolan till specialelev i konstfackskolan eller av elev i konstfackskolan till elev i konsthögskolan bör avgöras av en nämnd, bestående av konsthögskolans direktör och vederbörande ateljeföreståndare samt konstfackskolans rektor och elevens facklärare. (Sid. 49.)

16. Såväl i den lägre som i den högre kursen bör undervisningen följa förslagsvis angivna undervisningsplaner, vilka dock ej böra göras mera bindande än att de enligt styrelsens beprövande må kunna smidigt anpassas efter elevernas och yrkeslivets verkliga behov. (Sid. 60, 65.)

17. Med hänsyn till svårigheten att i skolan anordna fullgod praktisk undervisning i alla förekommande fack må, där så befinnes lämpligt, någon del av undervisningen förläggas till arbetande företag. (Sid. 64.)

18. Skolans ledning bör effektivt medverka till att elever, för vilka detta är önskvärt, beredas tillfälle till lämplig praktik. (Sid. 46.)

19. Skolan bör årligen anordna utställning av elevernas arbeten, och för arbetenas granskning och bedömande böra utses »granskningsombud» representerande konstyrkenas olika grenar, vilka ombud böra besöka skolan även någon gång under den tid skolarbetet pågår. (Sid. 47, 94.)

20. För konstfackskolans verksamhet bör beredas mera tillfredsställande lokaler än dem tekniska skolan disponerar. I avvaktan härpå böra sistnämnda lokaler förbättras på sätt utredningen därom angiver, vilket enligt byggnadsstyrelsens beräkning drager en kostnad av 47 000 kronor. (Sid. 73.)

21. För utrustning av verkstäder och laboratorier, samt komplettering av annan undervisningsmateriel och möblering m. m. bör beräknas ett belopp av 335 000 kronor varav 223 000 kronor skulle komma på första övergångsåret, 92 000 kronor på det andra och 20 000 kronor på det tredje. (Sid. 74.)

22. Tekniska skolans omfattande bibliotek bör övertagas av konstfackskolan och kompletteras för att bliva ett verkligt »centralbibliotek för konstyrkena». Härför bör beräknas ett engångsanslag av 15 000 kronor att utgå med 5 000 kronor årligen under närmaste tre år (sid. 75) förutom löpande anslag till ständig nyanskaffning. (Sid. 94.)

23. Skolans styrelse bör förordnas av Kungl. Maj:t efter förslag av skolöverstyrelsen, Stockholms stad, svenska slöjdföreningen, akademien för de fria konsterna, Sveriges hantverksorganisation, Sveriges industriförbund

och landsorganisationen, varjämte skolans rektor bör vara självskriven ledamot i styrelsen. (Sid. 75—76.)

24. För ledningen av skolans verksamhet bör finnas en *rektor*, vilken i tjänstgörings- samt avlöningsavseende bör vara likställd med rektor vid provårsläroverk i Stockholm. (Sid. 82.)

25. Dessutom bör för varje fackavdelning finnas en *föreståndare* med ungefär samma uppgift och samma löneförmåner som professor i målning och skulptur vid konsthögskolan. (Sid. 82.)

26. För övrigt böra finnas *facklärare* med tjänstgöringsskyldighet och löneställning såsom adjunkt, *yrkeslärare* med tjänstgöringsskyldighet och löneställning som flertalet övningslärare vid de allmänna läroverken samt *timlärare* likställda med timlärare i tekniska ämnen vid de tekniska fackskolorna m. fl. (Sid. 83—84.) Till arvode åt *föreläsare* bör beräknas ett belopp motsvarande i medeltal 20 kronor per föreläsning. (Sid. 85.)

27. Undervisningsskyldigheten bör fördelas å de olika slagen av lärarkrafter förslagsvis så som angivits i bilaga M 2. Avlöningskostnaderna för lärare och föreläsare uppgå därvid till i runt tal 408 000 kronor årligen (sid. 87) oavsett provisoriskt dyrortstillägg, dyrtidstillägg och provisorisk avlöningsförstärkning.

28. För de med skolans verksamhet förenade förvaltningsgöromålen, inbegripet medverkan till elevernas praktikanställning m. m., bör anställas en *kamrerare* i lönegrad B 20 samt ett *kanslibiträde* å halvtid i lönegrad B 7. (Sid. 89—90.)

29. För ett effektivt handhavande av skolans biblioteksverksamhet bör finnas en *bibliotekarie* i lönegrad B 24 samt ett *kanslibiträde* å halvtid i lönegrad B 7 (lämpligen samma person som angivits under punkt 28). (Sid. 90—91.)

30. Vidare bör beräknas viss betjäning samt skolläkare förslagsvis så som angivits å sid. 91—92.

31. För värme, lyse, vatten och renhållning m. m., elektrisk energi, trycksaker, annonser, kontorsmateriel och andra omkostnader beräknas ett belopp av 43 000 kronor. (Sid. 93.)

32. För material till laboratorier m. m., böcker m. m. till biblioteket, undervisningsmateriel, underhåll av inventarier, utställningskostnader och ersättning åt granskningsombud beräknas årligen åtgå sammanlagt 20 000 kronor. (Sid. 95.)

33. Till stipendier åt elever föreslås 5 000 kronor och till resestipendier åt skolans lärare 2 000 kronor för år. (Sid. 95—96.)

34. För kurser vid arbetande företag beräknas 5 000 kronor, för påbyggnadskurser 15 000 kronor och för tillfälliga kurser 6 000 kronor för år. (Sid. 96—97.)

35. I enlighet med de sålunda gjorda beräkningarna skulle konstfackskolans årliga kostnader uppgå till sammanlagt i runt tal 540 000 kronor förutom dyrtidstillägg och andra tillägg. Kostnaderna kunna emellertid även tänkas bliva lägre. (Sid. 97.)

36. Skolans styrelse bör äga att ifråga om utgifter för omkostnader och materiel m. m. på en post göra minskning och å en annan ökning, endast anslagsbeloppens summa icke överskrides. (Sid. 97.)

37. Då afton- och söndagsskolan indrages, bör bidrag från Stockholms stad till tekniska skolans verksamhet icke längre påfordras. Däremot bör staden bidraga till erforderliga förbättringar av lokalerna samt möblering och utrustning för konstfackskolan med hälften av den beräknade kostnaden eller 191 000 kronor. (Sid. 98.)

38. Beträffande skolavgifter böra de bestämmelser, som gälla vid de tekniska fackskolorna, göras tillämpliga även vid konstfackskolan. Till täckande av förslagsvis hälften av kostnaderna för material till experimentarbeten o. d. böra eleverna erlägga särskilda avgifter, vilka på förslag av skolans styrelse böra fastställas av skolöverstyrelsen. (Sid. 100.)

39. Beträffande elevarbeten med saluvärde, beställningsarbeten och lärarnas egna arbeten i skolan bör skolans styrelse äga att besluta. (Sid. 101.)

40. Samtliga för reglering av skolans verksamhet erforderliga bestämmelser böra sammanföras i en av Kungl. Maj:t fastställd stadga. (Sid. 102.)

41. Angående tekniska skolans fonder bör Kungl. Maj:t fatta beslut, sedan tekniska skolans nuvarande styrelse avgivit förslag, varvid i fråga om sjöstedtska fonden bör vidtagas sådan ändring, att hinder icke möter för den föreslagna omdaningen av tekniska skolan för kvinnliga lärjungar.

42. Vid valet av lärare och övriga befattningshavare i konstfackskolan böra tekniska skolans befattningshavare främst beredas anställning. I de fall detta icke bliver möjligt böra de, som genom tekniska skolans avveckling lida minskning i sina inkomster, beredas ersättning enligt härför angivna grunder. (Sid. 111.)

Vid utarbetandet av föreliggande förslag ha de sakkunniga noga beaktat de i samband med tidigare utredningar framkomna förslagen, icke minst de av svenska slöjdföreningen i dess underdåniga skrivelse den 18 april 1933 angivna riktlinjerna (sid. 33), allt med vederbörlig hänsyn till de uttalanden, som framkommit vid de sakkunnigas egna överläggningar med erfarna personer inom konstens och konstyrkenas olika områden (del III), ävensom till de upplysningar, som inhämtats angående ett stort antal konsttekniska läroanstalter i utlandet (del IV).

Kap. IV. Övergångstiden.

Organisationens genomförande.

Genomförandet av den föreslagna organisationen tänkes ske på följande sätt.

Schematisk framställning rörande intagningen och uppflyttningen av elever i konstfackskolan under övergångsåren 1939—1942.

Övergångsåren					
1939—1940		1940—1941		1941—1942	
Ht	Vt	Ht	Vt	Ht	Vt
				III: 1 = 75	
			III: 2 = 75		
		II: 1 = 75			
	II: 2 = 75				
I: 2 = 150					
I: 1 = 150					
300	**375**	**450**	**525**	**600** elevplatser	

Första övergångsåret (1939—1940). Tekniska afton- och söndagsskolan samt tekniska skolan för kvinnliga lärjungar indrages och inga nya elever intagas i högre konstindustriella skolans, H. K. S., första klass. Denna skola inskränkes sålunda till att omfatta endast andra och tredje årskurserna.

I stället träder konstfackskolans lägre kurs i verksamhet. Vid höstterminens början intages intill 150 elever (grupp I: 1) i lägre kursens första termin, vari undervisningen huvudsakligen avser teckning o. d., och samtidigt intill 150 elever (grupp I: 2) i lägre kursens andra termin, vilkens undervisning i fackavdelningarna huvudsakligen är inriktad på praktiskt yrkesarbete. Härvid böra de, som i tekniska skolan för kvinnliga lärjungar, i tekniska aftonskolan eller eljest förberett sig för inträde i H. K. S., främst beredas plats för att sedan vinna uppflyttning i mån av kompetens. Konstfackskolans lägre kurs erhåller sålunda redan från början full omfattning.

Vid början av första arbetsårets vårtermin börjar även konstfackskolans högre kurs genom uppflyttning av elever från gruppen I: 2, eventuellt

även från grupp I: 1, samt intagning av andra sökande till ett antal av sammanlagt högst 75 (grupp II: 2). De av eleverna i gruppen I: 2, som ej önska fortsätta i högre avdelningen eller som ej vunnit uppflyttning, lämna skolan utom möjligen en och annan, som fått styrelsens tillåtelse att gå kvar. I stället intages en ny grupp med intill 150 elever, så att den lägre kursen fortsätter att vara fullt i gång.

Vid vårterminens slut har grupp I: 1 helt genomgått den lägre kursen.

Andra övergångsåret (1940—1941). Vid höstterminens början intagas nya elever i stället för den avgångna gruppen I: 1. Samtidigt intagas elever från sagda grupp, eventuellt även andra, i den högre kursen, inalles högst 75, och bilda där grupp II: 1 parallellt med den förut intagna gruppen II: 2, som således nu börjar den högre kursens andra termin.

Vid början av vårterminen sker ytterligare framflyttning, så att skolan då kommer att omfatta, förutom hela lägre kursen och hela den högre kursens första klass, även en första halvdel av högre kursens andra klass (grupp III: 2).

Under detta arbetsår har H. K. S. omfattat endast *en* årskurs, den tredje, och med dennas avgång vid vårterminens slut upphör H. K. S.

Tredje övergångsåret (1941—1942). Vid början av höstterminen kommer konstfackskolan genom uppflyttning och nyintagning av elever att vara helt utbyggd.

Den sålunda beskrivna proceduren åskådliggöres i vidstående schematiska framställning, där även maximiantalet elever under övergångsårens olika terminer angives.

Under fjärde året (1942—1943), då elever från de först intagna grupperna I: 1 och I: 2 beräknas hava helt genomgått högre kursen, böra vissa påbyggnadskurser kunna komma i gång.

Redan under första övergångsåret 1939—1940 bör en eller annan tillfällig kurs och föreläsningsserie kunna anordnas, och denna del av skolans verksamhet bör därefter utvecklas i avsedd utsträckning.

Konstfackskolans styrelse bör tillsättas snarast möjligt efter det skolans upprättande blivit beslutat. Enär av tekniska skolan därefter skulle komma att återstå endast den högre konstindustriella skolans andra och tredje årskurs samt eventuellt någon del av maskin- och byggnadsyrkesskolorna, torde förordnandet för tekniska skolans styrelse då kunna upphöra och åt den nya styrelsen anförtros att vara styrelse även för tekniska skolans återstående delar.

Likaledes bör *rektor* för konstfackskolan förordnas snarast möjligt, och bör i dennes förordnande ingå uppdrag att vara rektor även för vad som återstår av tekniska skolan.

Då det är av vikt att *fackavdelningsföreståndarna* medverka vid anskaffningen av undervisningsmateriel samt utrustningen av verkstäder och laboratorier, ävensom vid undervisningens planläggning redan från början, böra även dessa förordnas snarast möjligt efter det styrelsen förordnats och hunnit avgiva förslag.

Behovet av lärarkrafter under vart och ett av övergångsåren framgår av bifogade sammanställning (bilaga M 2). Denna är uppgjord efter förhållandena under varje års höstterminen. För vårterminen första och andra året tillkommer ytterligare ett antal veckotimmar för de då uppflyttade grupperna II: 2 respektive III: 2. Det torde vara mest lämpligt, att dessa veckotimmar under nämnda termin tilldelas timlärare. Det antal veckotimmar, som således bör läggas till det för timlärare förut beräknade antalet veckotimmar, utredes i det följande. (Sid. 112.)

Hela sammanställningen förutsätter fullt elevantal i samtliga klasser och avdelningar. Om, så som väl kan vara att vänta, elevantalet särskilt i början bliver mindre än det beräknade och sammanslagning av undervisningsgrupper därigenom möjliggöres, kommer detta givetvis att medföra någon minskning i behovet av lärare. Detta förhållande kan dock ej tänkas beröra antalet facklärare och yrkeslärare, vilket just med hänsyn härtill beräknats jämförelsevis lågt, utan endast förminska behovet av timlärare, för vilka ett relativt stort antal veckotimmar förefinnes. Dock torde vara klokt att, såsom redan i annat sammanhang framhållits (sid. 89), icke omedelbart tillsätta de föreslagna tjänsterna med ordinarie innehavare utan i stället upprätthålla desamma medelst vikarier, tills konstfackskolans verksamhet kommit någorlunda i gång.

Kamrerare, bibliotekarie och övriga befattningshavare behövas redan vid början av konstfackskolans verksamhet, varför dessa böra tillsättas snarast möjligt. Intill dess så skett, torde tekniska skolans hithörande befattningshavare eventuellt som vikarier kunna tagas i anspråk även för konstfackskolans del.

Kostnaderna för värme, lyse och städning m. m. skulle rättvisligen böra delas mellan konstfackskolan och tekniska skolans återstående delar. Sådan fördelning torde emellertid vara svår att bestämma, och den synes ej heller vara behövlig, enär i och med att afton- orh söndagsskolan upphör fortsatt bidrag till tekniska skolan från Stockholms stad icke längre skulle påfordras utan kostnaderna för skolornas verksamhet helt bäras av statsverket. (Sid. 98—99.)

Iordningställandet av lokaler m. m. bör påbörjas så snart ske kan, för att konstfackskolans undervisning redan från början skall kunna bedrivas på avsett sätt. Vad lokalerna angår torde de nödvändiga ändring-

arna och förbättringarna utan allt för stora svårigheter kunna medhinnas under sommaren närmast före första arbetsårets början. Under samma tid torde även det mest nödvändiga av utrustningen för verkstäder och laboratorier m. m. kunna anskaffas och göras färdigt att tagas i bruk, och ytterligare komplettering bör ske under årets lopp. För den skull böra de för ifrågavarande arbeten och anskaffningar beräknade medlen, lämpligen i form av *reservationsanslag*, göras tillgängliga redan i början av första övergångsåret.

I och för komplettering av skolans bibliotek och ytterligare utrustning under andra och tredje övergångsåret böra medel anvisas till de belopp och i den ordning som här förut angivits. (Sid. 74—75.)

Tekniska skolans lärare och övriga befattningshavare torde i stor utsträckning kunna erhålla motsvarande befattningar i konstfackskolan. I de fall detta icke bliver möjligt torde de, som genom tekniska skolans avveckling lida minskning i sina inkomster, böra beredas ersättning huvudsakligen enligt de grunder, som angivas i de sakkunnigas skrivelse till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet den 11 november 1936. (Bil. O.) Härigenom eventuellt uppkommande utgifter kunna icke för närvarande beräknas, men de torde icke komma att stiga till något mera avsevärt belopp.

Den minskning i tekniska skolans behov av lärare och andra befattningshavare, som enligt ovan anförda synpunkter kan beräknas för vart och ett av övergångsåren, angives utförligt i den här förut berörda bilagan M 1. Av denna framgår även den därigenom möjliga minskningen i skolans anslagsbehov sagda år.

Konstfackskolans anslagsbehov under övergångstiden.

Engångsanslag:

Enligt de sakkunnigas i det föregående angivna beräkningar och förslag skulle för vart och ett av övergångsåren behövas nedan angivna engångsanslag.

Ändamål	1939—1940	1940—1941	1941—1942
Provisorisk förbättring av tekniska skolans nuvarande lokaler	47 000	—	—
Utrustning av verkstäder och laboratorier m. m. (335 000 kr.)	223 000	92 000	20 000
Kronor	**270 000**	**92 000**	**20 000**
Avgår bidrag från Stockholms stad (191 000 kr.)	135 000	46 000	10 000
Återstod att täckas av statsmedel	135 000	46 000	10 000
Komplettering av biblioteket	5 000	5 000	5 000
Summa kronor	**140 000**	**51 000**	**15 000**

Årsanslag.

I avseende å behövliga årsanslag är följande att beakta.

Behovet av lärarkrafter för vart och ett av övergångsåren framgår av sammanställningen bilaga M 2.

Såsom här förut berörts bör för de två första övergångsårens andra termin det för timlärare beräknade antalet veckotimmar ökas, eftersom en första uppflyttning av elever redan då äger rum. Det för hela läroanstalten sammanlagda antalet veckotimmar blir därigenom under nämnda termin i stort sett lika med sammanlagda veckotimtalet under det påföljande årets första termin. För det tillagda antalet veckotimmar under ifrågavarande andra termin bör arvodet givetvis beräknas med endast hälften av det arvode, som gäller för helt år. Eftersom arvodet för gymnastiktimmarna är olika arvodet för veckotimmar i tekniska ämnen, böra de båda slagen beräknas var för sig. Slutligen är att märka, att antalet veckotimmar i tekniska ämnen bör ökas något av skäl som tidigare berörts. (Sid. 86—87.)

Det antal veckotimmar av olika slag, som sålunda bör beräknas, angives närmare i efterföljande tabell.

Övergångsår	Första		Andra		Tredje	
Termin	1:sta	2:dra	1:sta	2:dra	1:sta	2:dra
Summa veckotimmar för timlärare enligt bilaga M 2	294	294	318	318	387	387
Inberäknade veckotimmar gymnastik	15	15	23	23	30	30
Veckotimmar tekniska ämnen	279	279	295	295	357	357
Tillägg för elevernas uppdelning i laborationsgrupper m. m. förslagsvis	21	29	25	33	43	43
Tillägg för uppflyttning i första årets andra klass, uträknat enl. bil. K 1 och M 2	—	322	—	—	—	—
Tillägg för uppflyttning i andra årets andra klass, uträknat enl. bil. K 1 och M 2	—	—	—	202	—	—
Summa veckotimmar tekniska ämnen	**300**	**630**	**320**	**530**	**400**	**400**
Gymnastik första och andra terminen	15	15	23	23	30	30
d:o tillägg andra terminen	—	8	—	7	—	—
Summa veckotimmar gymnastik	**15**	**23**	**23**	**30**	**30**	**30**

I fråga om *antalet föreläsningstimmar* må erinras, att av dessa omkring 300 skulle övertagas av rektor. (Sid. 87.) Enligt sammanställningen, bilaga M 2, har antalet föreläsningar beräknats bliva under det första övergångsåret 266, under det andra 732 och under det tredje 808. Efter avdrag av de föreläsningar, som övertagas av rektor, och tillägg för avsedda extra före-

läsningar skulle det antal, för vilket särskilt arvode måste beräknas, bliva 530 under det tredje övergångsåret och följande år. (Sid. 87.) Med hänsyn till den ena elevgruppens uppflyttning under första och andra övergångsårets andra termin kommer antalet föreläsningar under dessa terminer att ökas med cirka 200 respektive 50.

Den omständigheten att antalet föreläsningstimmar första terminen ej fullt räcker till för rektorns undervisningsskyldighet synes kunna uppvägas därav att rektorn under ifrågavarande termin torde få alldeles särskilt mycket att göra med undervisningens ordnande samt skolans utrustning m. m.

Angående kostnaderna för *värme, lyse, renhållning m. m.* kunde tänkas att dessa under övergångsåren borde delas mellan tekniska skolan och konstfackskolan. Eftersom kostnaderna i varje fall skulle utgå av statsmedel (jfr sid. 92, 98), så anse de sakkunniga, att de allt ifrån början böra helt bäras av konstfackskolan.

Detsamma gäller givetvis om kostnaderna för *material till laborationer och experimentarbeten m. m.* (Sid. 93.) Här uppkommer dock ej hela den beräknade kostnaden 20 000 kronor redan från omorganisationens början. Lämpligt torde vara att beräkna för det första övergångsåret 9 000 kronor, för det andra 15 000 kronor samt 20 000 kronor för det tredje och följande år.

Likaså torde ej vara nödigt att redan första året taga i anspråk hela det beräknade beloppet 5 000 kronor till *elevstipendier*. De sakkunniga vilja förorda 3 000 kronor för första övergångsåret, 4 000 kronor för det andra samt därefter 5 000 kronor för år.

Däremot synes angeläget att beräknade medel till *stipendier åt lärare* snarast möjligt ställas till förfogande. Egentligen borde beloppet vara större i början, så att ett flertal lärare kunde beredas tillfälle till grundliga studier i utlandet, redan innan de börja sitt arbete i konstfackskolan, men då det givetvis är önskvärt, att konstfackskolans blivande styrelse får tillfälle att medverka vid valet av stipendiater, och lämpliga kandidater kanske ej genast kunna utväljas, torde man böra nöja sig med att det av de sakkunniga föreslagna årsbeloppet, 2 000 kronor, upptages bland anslagen från och med fackskolans första verksamhetsår.

Vad slutligen angår anslagen till *särskilda kurser* få de sakkunniga erinra därom att *påbyggnadskurserna* ej skulle taga sin början förr än konstfackskolans organisation i övrigt är fullt genomförd, alltså under fjärde övergångsåret, varemot *tillfälliga kurser* och föreläsningsserier skulle påbörjas redan under första övergångsåret. Det synes lämpligt att för sistnämnda ändamål beräkna 2 000 kronor för första övergångsåret, 4 000 kronor för det andra samt hela det förordade beloppet, 6 000 kronor, för varje följande år.

Medel till *kurser vid arbetande företag* böra ställas till förfogande från och med andra övergångsåret med hela det preliminärt beräknade beloppet, 5 000 kronor.

Sammanställning.

Med ledning av vad härovan och i det föregående anförts kan anslagsbehovet för vart och ett av övergångsåren beräknas så som här nedan angives.

	1939—40	1940—41	1941—42	1942—43
1 rektor	14 880	14 880	14 880	14 880
8 avdelningsföreståndare à 9 060	72 480	72 480	72 480	72 480
5 facklärare à 8 580	42 900	—	—	—
14 facklärare à 8 580	—	120 120	—	—
20 facklärare à 8 580	—	—	171 600	171 600
4 yrkeslärare à 7 212	—	28 848	28 848	28 848
Timlärare 300 veckotimmar à 263	78 900	—	—	—
Timlärare 630—300 = 330 v.tim. à 263:2	43 395	—	—	—
Timlärare 320 veckotimmar à 263	—	84 160	—	—
Timlärare 530—320 = 210 v.tim. à 263:2	—	27 615	—	—
Timlärare 400 veckotimmar à 263	—	—	105 200	105 200
Timlärare i gymnastik 15 veckotimmar à 153	2 295	—	—	—
Timlärare i gymnastik 8 veckotimmar à 153:2	612	—	—	—
Timlärare i gymnastik 23 veckotimmar à 153	—	3 519	—	—
Timlärare i gymnastik 7 veckotimmar à 153:2	—	536	—	—
Timlärare i gymnastik 30 veckotimmar à 153	—	—	4 590	4 590
Föreläsare 266 tim. (jfr sid. 112)	—	—	—	—
tillägg andra terminen 200 à 20	4 000	—	—	—
732—300 + förslagsvis 18 = 450 à 20	—	9 000	—	—
tillägg andra terminen 50 à 20	—	1 000	—	—
808—300 + förslagsvis 22 = 530 à 20	—	—	10 600	10 600
Summa kronor	**259 462**	**362 158**	**408 198**	**408 198**
Härtill kommer:				
Övrig personal	37 318	37 318	37 318	37 318
Omkostnader: värme, lyse och vatten, renhållning, elektrisk energi, trycksaker, annonser och kontorsmaterial m. m.	43 000	43 000	43 000	43 000
Material för laborationer etc.	9 000	15 000	20 000	20 000
Stipendier åt skolans elever	3 000	4 000	5 000	5 000
Stipendier åt skolans lärare	2 000	2 000	2 000	2 000
Kurser vid arbetande företag	—	5 000	5 000	5 000
Påbyggnadskurser	—	—	—	15 000
Tillfälliga kurser	2 000	4 000	6 000	6 000
Summa kronor	**355 780**	**472 476**	**526 516**	**541 516**

Tekniska skolans anslagsbehov under övergångstiden.

Enligt uppgift lär kunna förväntas, att det föreliggande förslaget rörande utbrytning av maskin- och byggnadsyrkesskolorna med tillhörande delar av tekniska afton- och söndagsskolan kommer att föreläggas riksdagen 1938. Om riksdagen beslutar i huvudsaklig överensstämmelse med nämnda förslag och utbrytningen kommer att ske enligt den av skolöverstyrelsen i dess underdåniga skrivelser den 15 april och 30 augusti 1936 angivna planen, skulle tekniska skolans anslagsbehov icke komma att minskas för budgetåret 1938—1939. För de efterföljande åren skulle utgifterna för lärarkrafter successivt minskas, på sätt som angives i de sakkunnigas skrivelse till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet den 11 november 1936 (bil. O), nämligen första året (1939—1940) med kronor *9 656: 20*, andra året (1940—1941) med kronor *18 870: 90* samt tredje och följande år med kronor *28 906: 40*. Om de sakkunnigas i det föregående angivna förslag rörande tekniska skolans återstående delar godkännes av riksdagen 1939, skulle därefter uppstå ytterligare minskning i tekniska skolans utgifter för lärarkrafter och annan personal på sätt som framgår av bilaga M 1 med kronor *93 026: 03* för budgetåret 1939—1940, kronor 93 026: 03 + 5 939: 44 = *98 965: 47* för budgetåret 1940—1941 och 93 026: 03 + 5 939: 44 + 39 631: 63 = *138 597: 10* för budgetåret 1941—1942. Vidare skulle från och med budgetåret 1939—1940 konstfackskolan övertaga samtliga utgifter för belysning, uppvärmning, vatten, renhållning m. m. ävensom för biblioteket, undervisningsmateriel och samlingar, inventariers inköp och underhåll, kontorskostnader m. m. (Sid. 92—95.) Bortsett från förekommande dyrtidstillägg, som i detta sammanhang kunna lämnas obeaktade, återstå därefter av tekniska skolans utgifter endast stipendier och belöningar, vilka emellertid automatiskt minskas och bortfalla i samband med elevantalets minskning genom skolans avveckling. Vid indragningen av tekniska aftonskolan samt tekniska skolan för kvinnliga lärjungar försvinner emellertid redan för första övergångsåret även större delen av skolans inkomst av elevavgifter, så att därefter här berörda utgifter och inkomster torde ungefär uppväga varandra. I varje fall anse de sakkunniga att, liksom i konstfackskolan (sid. 100), inkomst av elevavgifter icke bör beräknas för tekniska skolans under övergångstiden återstående delar.

Enligt de sakkunnigas utredning och förslag i deras meromnämnda skrivelse den 11 november 1936 (bil. O) skulle vid maskin- och byggnadsyrkesskolornas avveckling Stockholms stads bidrag till tekniska skolan minskas med hälften av de belopp, varmed utgifterna för lärarlöner minskas, nämligen i runda tal första året kronor 4 800, andra året kronor 9 400 och tredje året 14 450 kronor. När enligt nu förevarande förslag även tekniska

skolans återstående delar skola avvecklas, och därvid överlämnas åt Stockholms stad att upprätthålla den aftonundervisning, som kan finnas behövlig efter tekniska afton- och söndagsskolans upphörande, så synes anspråken på bidrag från Stockholms stad, i vad de avse undervisningens upprätthållande, samtidigt böra bortfalla (jfr sid. 99). Stockholms stad bör emellertid icke därför befrias från att lämna bidrag till beredande av undervisningslokaler m. m. (Sid. 98).

Förutom anslagen av staten och av Stockholms stad har tekniska skolan åtnjutit bidrag av sjöstedtska fonden i form av hyra för vissa uthyrda lokaler, under de senare åren endast 1 200 kronor. Denna inkomst försvinner i och med att lokalerna enligt förevarande förslag tagas i anspråk av konstfackskolan.

Enligt vad nu är sagt, skulle för tekniska skolans återstående delar icke komma att finnas andra utgifter än till avlöning åt kvarvarande lärare m. fl. och till täckande härav skulle ej kunna påräknas andra inkomster än anslag av statsmedel. Summan av lönekostnaden är tydligtvis lika med summan av de motsvarande besparingarna vid skolornas fullständiga avveckling, alltså enligt bil. O och M 1 kronor 28 906: 40 + 138 597: 10 = kronor *167 503: 50*. Efter frånräkning av besparingarna återstår sålunda att täcka av statsmedel *första övergångsåret*, 1939—1940, kronor 167 503: 50 — (9 656: 20 + 93 026: 03) = 64 821: 27 eller i runt tal kronor *65 000*. För *andra övergångsåret*, 1940—1941, kan på samma sätt behovet av statsanslag beräknas bliva 167 503: 50 — (18 870: 90 + 98 965: 47) = 49 667: 13 eller i runt tal *50 000 kronor*. Under *tredje övergångsåret*, 1941—1942, skulle ej komma att finnas något kvar av tekniska skolan och således ej heller något behov av statsanslag, utöver vad som redan beräknats för konstfackskolan.

Hemställan.

Under åberopande av vad sålunda anförts få de sakkunniga hemställa, det Herr Statsrådet ville utverka, att Kungl. Maj:t föreslår 1939 års riksdag att

1. medgiva att tekniska skolans i Stockholm efter utbrytning av maskin- och byggnadsyrkesskolorna m. m. återstående delar ombildas till en »statens tekniska fackskola för konstyrkena», huvudsakligen med den anordning och den omfattning, som i det föregående angivits;

2. för budgetåret 1939/1940 anvisa

a) till provisorisk förbättring av tekniska skolans nuvarande lokaler ett *reservationsanslag* av 47 000 kronor;

b) till utrustning av verkstäder och laboratorier m. m. för konstfackskolan ett *reservationsanslag* av 223 000 kronor samt

c) till komplettering av tekniska skolans bibliotek ett *reservationsanslag* av 5 000 kronor;

3. besluta, att avlöningsreglementet för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen, skall från och med den 1 juli 1939 äga tillämpning å ordinarie befattningshavare vid konstfackskolan;

4. bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda de övergångs- och tilläggsbestämmelser ävensom tillämpningsföreskrifter, som kunna erfordras för genomförandet av de nyssnämnda avlöningsbestämmelserna eller eljest stå i samband därmed;

5. godkänna följande personalförteckning för konstfackskolan, att tillämpas tills vidare från och med den 1 juli 1939:

Personalförteckning.

Befattning.	*Tjänstemän å ordinarie stat.*	*Lönegrad.*
1	rektor, avlöning med 13 380 kronor	—
8	avdelningsföreståndare	B 24[1]
1	bibliotekarie	B 24
5	facklärare	B 23
1	kamrerare	B 20
1	kanslibiträde	B 7
1	förste maskinist och eldare	B 7
1	» vaktmästare	B 7
1	laboratorievaktmästare	B 7
1	andre maskinist och eldare	B 5
1	vaktmästare	B 5;

6. godkänna följande avlöningsstat för konstfackskolan, att tillämpas under budgetåret 1939/1940:

Avlöningsstat.

1.	Avlöningar till tjänstemän å ordinarie stat, *förslagsvis*		kronor 155 656[2]
2.	Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t:		
	a) Arvode åt rektor såsom ledare av särskilda kurser	kronor 1 500	
	b) Arvode åt läkare	» 1 000	» 2 500
3.	Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal:		
	a) Grundavlöningar m. m., *förslagsvis*	kronor 129 202	
	b) Avlöningsförhöjningar, *förslagsvis*	» 100	» 129 302
4.	Särskilda löneförmåner till ordinarie och icke-ordinarie tjänstemän, *förslagsvis*		» 7 188
		Summa	kronor 294 646;

[1] Lönen utgår omedelbart enligt den högsta för lönegraden gällande löneklassen.

[2] Beräknat på lön efter högsta förekommande löneklass, reducerad med tjänste- och familjepensionsavdrag.

7. till *Konstfackskolan: Avlöningar* för budgetåret 1939/1940 anvisa ett *förslagsanslag* av 294 646 kronor;

8. till dyrtidstillägg ävensom provisorisk avlöningsförstärkning anvisa erforderliga belopp i enlighet med de för nyreglerade verk gällande grunderna;

9. för upprätthållande av konstfackskolans verksamhet under budgetåret 1939/1940 ytterligare anvisa:

a) till omkostnader för värme, lyse, renhållning, elektrisk energi, trycksaker, annonser och kontorsmaterial m. m. ..... kronor 43 000;

b) till material för laborationer och experimentarbeten, böcker, tidskrifter, undervisningsmateriel, underhåll av inventarier, utställning av elevarbeten och arvoden åt granskningsombud ..... » 9 000;

c) till stipendier åt skolans elever ..... » 3 000;

d) till stipendier åt skolans lärare ..... » 2 000;

e) till särskilda kurser och föreläsn., *reservationsanslag* » 2 000;

Summa kronor 59 000;

med rätt för konstfackskolans styrelse att å de utgiftsposter, som ingå i beloppen under punkterna a) och b), å en post göra minskning och å en annan ökning, endast anslagsbeloppens summa icke överskrides;

allt under villkor att Stockholms stad bidrager med hälften av de ovan under punkt 2. a) och b) angivna beloppen eller för budgetåret 1939/1940 med tillhopa 135 000 kronor; ävensom

10. för upprätthållande av undervisningen i andra och tredje årsklasserna av maskin- och byggnadsyrkesskolorna vid tekniska skolan i Stockholm samt i andra och tredje årsklasserna av högre konstindustriella skolan under budgetåret 1939/1940 anvisa ett belopp av 65 000 kronor.

DEL II

BILAGOR TILL BETÄNKANDE MED FÖRSLAG AV 1936 ÅRS YRKESSKOLSAKKUNNIGA RÖRANDE TEKNISKA SKOLAN I STOCKHOLM

Tekniska skolans stat.

Utdrag ur statsliggaren för budgetåret 1934—1935.

J 14. Tekniska skolan i Stockholm ..... *ordinarie* anslag 94 575

Utgiftsstat

(k. br. 11/7 1879, 31/5 1889, 5/6 1891, 29/5 1896, 12/5 1933).

Avlöning till föreståndaren, därav 2 000 kronor tjänstgöringspenningar	6 000	
Anm.: Enl. k. br. 5/3 1880 skall föreståndaren, då han åtnjuter tjänstledighet, till den vikarie, som kan varda förordnad att hans tjänst bestrida, avstå tjänstgöringspenningarna för den tid, sådant förordnande varar, dock att tills vidare vid ledighet, som inträffar under tiden mellan den 15 juni och den 15 augusti, föreståndaren icke må vidkännas något avdrag å tjänstgöringspenningarna.		
Arvode till sekreteraren	1 200	
» » bibliotekarien, tillika skolans materialförvaltare	1 400 300	
» » kassaförvaltaren	400	
» » maskinister och betjäning	5 200	14 500
Tekniska afton- och söndagsskolan:		
1 överlärare i geometrisk konstruktionsritning jämte linearteckning och beskrivande geometri	1 800	
1 i perspektivlära	200	
1 i frihandsteckning, elementarkursen	1 450	
1 i figur- och landskapsteckning	650	
1 i konstindustriell fackteckning	1 200	
1 i målning	500	
1 i ornamentsmodellering	1 200	
1 i figurmodellering	650	
1 i aritmetik och algebra	1 000	
1 i geometri	500	
1 i mekanik och maskinlära jämte mekanisk fackritning	1 500	
1 i fysik	750	
1 i kemi och kemisk teknologi	900	
1 i varukännedom	500	
1 i verktygslära	600	
1 i byggnadskonstruktionslära med ritning	700	
1 i byggnadsritning jämte formlära	700	
1 i uppsatsskrivning	450	
1 i bokföring	450	
1 i välskrivning och textning	300	16 000
Tekniska skolan för kvinnliga lärjungar:		
Föreståndarinnan för tekniska skolan för kvinnliga lärjungar	800	
1 överlärare i geometrisk konstruktionsritning jämte linearritning och beskrivande geometri	500	
Transport	13 000	30 500

Transport	13 000	30 500
1 i perspektivlära	200	
1 i frihandsteckning, elementarkursen	950	
1 i figur- och landskapsteckning	400	
1 i konstindustriell fackteckning	900	
1 i målning	500	
1 i ornamentsmodellering	750	
1 i figurmodellering	450	
1 i aritmetik	700	
1 i geometri	200	
1 i naturlära	250	
1 i allmän varukännedom	250	
1 i uppsatsskrivning	300	
1 i bokföring	300	
1 i välskrivning och textning	300	7 750
Högre konstindustriella skolan:		
Föreståndaren för högre konstindustriella skolan	800	
1 överlärare i figurteckning	1 000	
1 i högre konstindustriell frihandsteckning	3 000	
1 i målning	1 600	
1 i ornamentsmodellering	1 100	
1 i figurmodellering	1 000	
1 i skärning i trä	1 100	
1 i ciselering och gravering	1 100	
1 i läran om konststilarna jämte de första grunderna av den allmänna konsthistorien	1 000	
1 i frihandsteckning	300	
1 i geometrisk konstruktionslära	150	
1 i välskrivning	300	
1 i konstruktionsritning, metodik	100	
1 i frihandsteckning, metodik	700	
1 i undervisningsövningar	400	
1 i välskrivning, metodik	300	13 950
Byggnadsyrkesskolan:		
Föreståndaren för byggnadsyrkesskolan	500	
1 överlärare i geometrisk konstruktionsritning, linearritning och beskrivande geometri jämte perspektivlära	400	
1 i teckning och komposition av ornament	500	
1 i aritmetik och algebra	400	
1 i geometri	300	
1 i allmän mekanik jämte byggnadskonstens mekanik	500	
1 i naturlära	350	
1 i byggnadskonstruktionslära med ritning	1 000	
1 i byggnadsritning jämte formlära	800	
1 i kostnadsförslags upprättande m. m.	150	
1 i uppsatsskrivning	150	
1 i bokföring	150	5 200
Transport		57 400

Transport		57 400
Maskinyrkesskolan:		
Föreståndaren för maskinyrkesskolan	600	
1 överlärare i geometrisk konstruktionsritning, linearritning och beskrivande geometri	400	
1 i frihandsteckning och ornamentsteckning	300	
1 i aritmetik, algebra och geometri	900	
1 i mekanik och maskinlära	900	
1 i mekanisk fackritning	1 500	
1 i mekanisk teknologi jämte verktygslära	600	
1 i byggnadskonstruktionslära jämte ritning	500	
1 i uppsatsskrivning	150	
1 i bokföring	150	6 000
Avlöning åt underlärare	17 425	
För den extra ordinarie undervisningen	4 000	
Lyshållning	5 000	
Uppvärmning	8 000	
Vattenförbrukning	400	
Biblioteket	1 500	
Undervisningsmateriel och samlingar	4 000	
Inventariers inköp och underhåll	2 000	
Stipendier, pris och belöningar	2 500	
Diverse utgifter	4 450	
Kemiska laborationer	400	49 675
Summa kronor		113 075

Anm.: I k. br. 29/5 1896 har medgivits, att styrelsen må beträffande de utgiftsposter i skolans stat, som icke innefatta löner till föreståndare, överlärare och underlärare samt tjänstemän och betjänte eller medel till stipendier, pris och belöningar, å en post göra minskning och å annan ökning, endast anslagsbeloppens summa icke överskrides.

Inkomster.

J 14. Tekniska skolan i Stockholm, enl. k. br. 12/5 1933	94 575	
J 15. Verksamheten vid skolan (se nedan)	33 000	127 575
Stockholms stads anslag, enl. k. br. 5/6 1891	7 500	
Stockholms stads anslag, (se nedan)	33 000	40 500
Sjöstedtska fonden, enl. k. br. 11/7 1879	2 400	
» » (se nedan)	480	2 880

Härtill komma elevavgifter (jmfr k. br. 11/7 1879 och k. prop. 1/1878, VIII, p. 27).

Anm.: Beträffande anslag till dyrtidstillägg vid tekniska skolan, se J 20.

J 15. Verksamheten vid tekniska skolan i Stockholm,

extra anslag 33 000

Rd. skr. 8/1934, p. 155, k. br. 20/4 1934.

Anm.: 1. Enl. k. br. 20/4 1934 utgår förestående anslag under villkor, att Stockholms stad för budgetåret 1934/1935 utöver förut anslagna medel, 7 500 kronor för år, för berörda ändamål bidrager med samma belopp som statsanslaget samt med beräknande, att 480 kronor tillskjutes av Sjöstedtska fonden. Utbetalning av medel från ovanstående anslag må ej verkställas, förrän styrkt

blivit, att stadsfullmäktige i Stockholm iklätt sig uppfyllandet av det utav riksdagen bestämda villkoret för anslagets åtnjutande.

2. Förestående anslag, som ursprungligen varit uppdelat på flera till olika ändamål vid tekniska skolan utgående extra anslag, vilka från och med budgetåret 1923/1924 (k. br. 17/9 1923, k. prop. 1/1923, VIII, p. 238) sammanförts till ett anslag, fördelas på följande sätt:

K. br. 22/6 1911 (rd. skr. 8/1911, p. 141):

För beredande av provisorisk löneregler med 20 procent å i stat uppförda avlöningsförmåner åt befattningshavare vid tekniska skolan, med undantag för skolans föreståndare i hans egenskap av sådan samt såsom föreståndare för högre konstindustriella skolan och överlärare inom denna avdelning		4 600

Anm.: Nuvarande föreståndarens avlöning är reglerad genom k. br. 6/5 1910.

K. br. 25/6 1917 (rd. skr. 8/1917, p. 226):

För höjning av betjäningens avlöning	446	
» » » underlärarnas »	9 905	
» » » anslaget för den extra ordinarie undervisningen	260	
» » » anslaget till belysning	750	
» » » » » inventariers anskaffande och underhåll	1 000	
» » » anslaget till undervisningsmateriel	1 750	
» » » » » diverse utgifter	2 800	
Såsom bidrag till avlöning åt en vaktmästare	414	17 325

K. br. 26/11 1920 (rd. skr. 214/1920, p. 32):

Till beredande av ytterligare löneförbättring åt lärarna vid skolan	9 957	

Anm.: Skolans styrelse äger fördela ifrågavarande belopp på de olika lärarna med hänsyn till tjänstgöringens art och omfattning. Jmf. k. prop. 1/1920, VIII, p. 247.

Till beredande av löneförbättring åt vaktmästarna vid tekniska skolan	795	10 752

K. br. 30/5 1924 (rd. skr. 8 A/1924, p. 174):

För avrundning av anslaget till jämnt belopp höjes detsamma med		23

K. br. 28/5 1926 (rd. skr. 8 A/1926, p. 186):

Till beredande av ökad ersättning åt skolans räkenskapsförare och kassör		300
Summa kronor		33 000

Utdrag av Kungl. Maj:ts förnyade nådiga stadga för tekniska skolan i Stockholm givna den 10 juli 1891 med de ändringar, som skett den 19 april 1895, den 28 juni 1901, den 8 augusti 1902, den 26 oktober 1906, den 22 maj 1909, den 29 november 1918 och den 18 februari 1927.

Tekniska skolans ändamål och omfattning.

§ 1.

Tekniska skolan i Stockholm, vars ändamål är att meddela undervisning i de läroämnen, som äro nödvändiga för en på insikt grundad utövning av de industriella yrkena, och dymedelst befrämja svenska näringarnas och konstflitens utveckling och förkovran, omfattar följande huvudavdelningar:

a) teknisk afton- och söndagsskola;
b) teknisk skola för kvinnliga lärjungar;
c) högre konstindustriell skola, med underavdelning för bildande av lärare i teckning och välskrivning;
d) byggnadsyrkesskola; samt
e) maskinyrkesskola.

Undervisningen.

Tekniska afton- och söndagsskolan.

§ 2.

Den tekniska afton- och söndagsskolan bör företrädesvis åt ynglingar och män, vilka redan inträtt i yrkena, meddela de kunskaper, som för dessa yrkens rätta utövning äro behövliga. Hon bör lämna undervisning på sådana tider, att den bliver tillgänglig för arbetare, vilka om dagen äro sysselsatta i fabrikerna och hantverkerierna.

— —

§ 7.

Läroåret vid den tekniska afton- och söndagsskolan börjar den 1 oktober och slutar den 30 april.

Tekniska skolan för kvinnliga lärjungar.

§ 8.

Den tekniska skolan för kvinnliga lärjungar bör åt kvinnor, som ägnat sig eller vilja ägna sig åt industriella yrken, lämna en härför erforderlig teknisk undervisning. Hon bör meddela de vetenskapliga och konstnärliga insikter och färdigheter, vilka äro grundläggande för den tekniska verksamhet, som av kvinnor med fördel kan utövas.

— —

§ 10.

— —

2. Vad i §§ 5, 6 och 7 blivit stadgat i fråga om undervisningen vid den tekniska afton- och söndagsskolan gälle även för den tekniska skolan för kvinnliga lärjungar.

Högre konstindustriella skolan.

§ 11.

1. Den högre konstindustriella skolan bör meddela undervisning åt de manliga och kvinnliga lärjungar, som äro i behov av samt äga förmåga att inhämta en högre kunskap uti de i konstindustriellt hänseende viktigaste läroämnena och som äro i tillfälle att för detta syftes vinnande använda hela eller en större del av sin tid. Åt undervisningen bör givas den utsträckning, som erfordras för att bilda mönsterritare samt meddela konstindustriell yrkesfärdighet åt dekorationsmålare, modellörer, träskulptörer, ciselörer och gravörer.

— —

§ 15.

Läroåret vid den högre konstindustriella skolan börjar den 1 september och slutar den 31 maj.

Byggnadsyrkesskolan.

§ 16.

Byggnadsyrkesskolan är avsedd för meddelande av undervisning åt personer, tillhörande byggnadsyrket, och vilka önska att uteslutande använda vintermånaderna till förvärvande av de kunskaper, som erfordras för den närmaste ledningen vid byggnaders utförande.

— —

§ 20.

Läroåret vid byggnadsyrkesskolan börjar den 1 november och slutar den 30 april.

Maskinyrkesskolan.

§ 21.

Maskinyrkesskolan är avsedd för meddelande av undervisning åt personer, tillhörande de mekaniskt tekniska yrkena och vilka önska att uteslutande använda vintermånaderna till förvärvande av de kunskaper, som erfordras för den närmaste ledningen vid dessa yrkens utövning.

— —

§ 25.

Läroåret vid maskinyrkesskolan börjar den 1 november och slutar den 30 april.

Allmänna bestämmelser rörande undervisningen.

§ 26.

Utom de ordinarie läroämnen, som tillhöra de särskilda huvudavdelningarna, meddelas vid tekniska skolan undervisning i extra läroämnen till den utsträckning, som tillgängliga medel och lärarkrafter medgiva. Såsom extra läroämnen må upptagas dels vissa kunskapsgrenar, — såsom främmande språk samt läran

om närings- och kreditförfattningar, — vilka, ehuru av gagn för flera bland skolans lärjungar, likväl icke tillhöra den egentliga tekniska undervisningens område, dels sådana läroämnen, vilka snarare tillhöra läro-verkstaden än skolan, men äro ägnade att befrämja införandet av nya eller väsentligt förbättra redan i landet idkade tekniska näringsgrenar, och dels sådana speciella framställningar av synnerligt viktiga delar av tekniken, som äro av den beskaffenhet, att de icke varje år behöva ingå i skolans läroplan, utan lämpligast föredragas i tid efter annan anordnade kurser.

— —

§ 29.

Den ordinarie undervisningen vid tekniska skolan bestrides av överlärare, vilka biträdas av det antal underlärare, som behovet kräver och skolans tillgångar medgiva.

För den undervisning, som i § 26 omförmäles, må extra lärare kunna anställas.

— —

§ 35.

1. Ordinarie överlärare antagas av styrelsen medelst förordnande.

2. Underlärare ävensom extra lärare förordnas av styrelsen på viss tid eller tills vidare.

3. Meddelande om förordnande, som i mom. 1 och 2 av denna § sägs, lämnas av styrelsen, så snart ske kan, till skolöverstyrelsen.

§ 36.

1. Då överlärarbefattningen är ledig, låte styrelsen i allmänna tidningar tre gånger kungöra ledigheten med tillkännagivande, att till styrelsen ställda ansökningar till befattningen skola före klockan tolv å trettionde dagen efter den dag, då kungörelsen första gången varit införd i tidningarna, ingivas till skolans föreståndare. Skulle ansökningstiden utgå å helgdag, vare nästkommande söckendag fataliedag.

2. Sökanden skall vid ansökningen foga

a) behörigen styrkt meritförteckning, angivande de omständigheter, vilka han vill åberopa för ådagaläggande av sin lämplighet för den sökta befattningen;

b) åldersbetyg;

c) betyg över avlagda examina;

d) betyg över praktisk verksamhet och föregående sysselsättning såsom lärare;

e) sådana i tryck utgivna arbeten och övriga handlingar, vilka sökanden vill åberopa till stöd för ansökningen.

§ 37.

Om styrelsen anser lämpligt, må två eller flera lärarbefattningar vid Tekniska skolan bestridas av en och samma person.

— —

§ 39.

För varje av de fem huvudavdelningar, vilka skolan omfattar, bilda där tjänstgörande överlärare ett lärarkollegium, i vilket skolans föreståndare är ordförande och vederbörande fackföreståndare föredragande.

Lärarkollegium åligger:

att upprätta förslag till undervisningsplaner och timtabeller inom avdelningen;

att föreslå pris, belöningar eller stipendier för lärjungar, som utmärkt sig genom flit och skicklighet;

att bestämma de betyg för flit och uppförande, som böra tillkomma med avgångsbetyg utgående lärjunge; samt

att avgiva yttrande i de undervisningen rörande frågor, vilka till kollegiet överlämnas av skolans styrelse eller föreståndare.

— —

Lärjungarna.

§ 41.

1. För att vinna inträde såsom lärjunge i den tekniska afton- och söndagsskolan eller i den tekniska skolan för kvinnliga lärjungar erfordras att vara av vitsordad god frejd och hava fyllt 14 år; ägande dock styrelsen att i särskilda fall medgiva inträde även åt yngre lärjungar.

2. För åtnjutande av undervisningen i de till den tekniska afton- och söndagsskolan ävensom den tekniska skolan för kvinnliga lärjungar hörande läroämnen, äge styrelsen, där så prövas nödigt, bestämma särskilda kunskapsfordringar.

3. I händelse flera kompetenta inträdessökande sig anmäla, än som kunna i nämnda avdelningar emottagas, äga de företräde, som redan inträtt i tekniskt yrke.

§ 42.

1. För att vinna inträde såsom lärjunge i den högre konstindustriella skolan erfordras att hava god frejd, att hava fyllt sexton år samt att vid anställt prov visa sig innehava sådan skicklighet såväl i frihandsteckning och linearritning som även, allt efter studieriktningen, i målning eller modellering, att den inträdessökande anses kunna med fördel begagna undervisningen; ägande personer, som redan ingått i yrke, företräde.

— —

§ 45.

1. En var, som antages till lärjunge vid tekniska skolan, skall till skolans kassa erlägga en av skolöverstyrelsen på styrelsens förslag för varje av skolans avdelningar bestämd lindrig årlig avgift, vilken skall vara högre för lärjunge, som icke inträtt i tekniskt yrke. Denna avgift är inom den tekniska afton- och söndagsskolan, den tekniska skolan för kvinnliga lärjungar, byggnadsyrkesskolan samt maskinyrkesskolan ävensom för lärjunge, vilken vid den högre konstindustriella skolan genomgår en fullständig kurs, oberoende av det antal ämnen, vari undervisningen begagnas, varemot av lärjunge, tillhörande sistnämnda skolavdelning, vilken, utan att följa den fastställda undervisningsplanen, åtnjuter undervisningen endast uti ett fåtal läroämnen, ävensom för de extra läroämnena erlägges en för varje särskilt ämne på ovannämnda sätt bestämd avgift.

2. Styrelsen må för medellös lärjunge kunna nedsätta eller helt och hållet efterskänka den bestämda avgiften.

— —

Samlingarna.

§ 49.

Tekniska skolans bibliotek, vartill höra handritningar och skriftliga anteckningar i vetenskapliga, konstnärliga eller tekniska ämnen, skall vara för allmänheten tillgängligt å vissa, av styrelsen bestämda, för yrkesidkare passande tider.

— —

Ekonomi och tjänstemän.

§ 54.

Den åt skolan upplåtna fasta egendom skall det tillhöra överintendentsämbetet (numera kungl. byggnadsstyrelsen) att, i likhet med andra kronans, under dess uppsikt ställda byggnader, behörigen underhålla. Styrelsen äger dock, i den mån tillgångarna det medgiva, låta vidtaga de smärre förändringar i husens inredning, som för skolans behov kunna finnas nödiga och till vilkas utförande överintendentsämbetet har att, på anmodan av styrelsen, lämna biträde av en arkitekt.

§ 55.

Styrelsen äger att antaga en kassaförvaltare, vilken det åligger att uppbära alla till skolan inflytande penningemedel, till siffran granska inkommande räkningar, efter behöriga anordningar verkställa utbetalningar, föra och avsluta skolans räkenskaper, uppgöra kassaförslag samt gemensamt med föreståndaren hava vården om och ansvaret för skolans säkerhetshandlingar.

§ 56.

Styrelsen äger att antaga en bibliotekarie. Honom åligger:

att hava vården om och ansvaret för skolans bibliotek samt på de timmar, som styrelsen bestämmer, hålla detta för allmänheten tillgängligt;

att hava tillsyn över de skolans inventarier och samlingar, vilkas vård av styrelsen icke uppdrages åt vederbörande lärare eller avdelningsföreståndare; samt

att föra ordentligen upprättade förteckningar över biblioteket och de honom anförtrodda samlingarna.

§ 57.

Styrelsen äger antaga en sekreterare, vilken det åligger att föra protokoll vid styrelsens sammanträden samt att biträda föreståndaren vid matrikelföring, expedition m. m.

§ 58.

För renskrivning, registrering och dylikt må särskilt biträde begagnas.

Styrelse.

§ 59.

Tekniska skolans styrelse utgöres av en ordförande, som förordnas av Kungl. Maj:t efter förslag av skolöverstyrelsen, samt av fem för en tid av tre år valda ledamöter, av vilka en efter förslag av skolöverstyrelsen utses av Kungl. Maj:t, en av Stockholms stadsfullmäktige, en av lärarkollegiet vid tekniska högskolan, en av akademien för de fria konsterna och en av svenska slöjdföreningens styrelse. Skolans föreståndare är jämväl ledamot i styrelsen.

— —

§ 61.

Det åligger styrelsen:

att under överinseende av skolöverstyrelsen sorgfälligt övervaka skolans verksamhet och befrämja uppfyllandet av dess ändamål, tillse dess tidsenliga utveckling samt hos skolöverstyrelsen framställa förslag till de åtgärder, som i detta hänseende kunna vara påkallade;

att årligen fastställa undervisningsplan för skolan och bestämma, vilka extra läroämnen böra under läroåret ingå i denna plan;

att i enlighet med fastställda stadgar och i övrigt givna föreskrifter meddela särskilda bestämmelser för undervisningen och ordningen ävensom för kassaförvaltningen och räkenskapsföringen m. m. vid skolan och utfärda härför erforderliga instruktioner;

att förvalta och under gemensam ansvarighet redovisa skolans statsanslag och övriga till skolan inflytande tillgångar;

att, då ordförande- eller ledamotsbefattning i styrelsen blir ledig, därom hos vederbörande göra anmälan;

att, vid inträffad ledighet i föreståndarbefattningen, hos skolöverstyrelsen förorda till föreståndare skicklig och lämplig person;

att antaga och avskeda skolans lärare;

att tillsätta avdelningsföreståndare;

att under iakttagande av skolans stat antaga och avskeda övriga tjänstemän och betjäning;

att bevilja pris, belöningar och stipendier åt lärjungar, som utmärkt sig för flit och skicklighet;

att till skolöverstyrelsen, jämlikt § 45 mom. 1, avgiva förslag i fråga om lärjungeavgifter vid skolan;

att i avseende å tjänstledighet för föreståndare, lärare eller tjänsteman vid skolan förfara i överensstämmelse med vad i § 63 föreskrives;

att efter varje läsårs slut insända till såväl ecklesiastikdepartementet som skolöverstyrelsen årsredogörelse över skolans verksamhet och tillstånd samt berättelse över förvaltningen under det näst förflutna räkenskapsåret;

att årligen inom april månads utgång för vederbörlig granskning till kammarrätten överlämna skolans av verifikationer åtföljda räkenskaper för det näst föregående kalenderåret ävensom förteckningar över de under samma år tillkomna eller enligt styrelsens beslut avskrivna inventarier m. m.

— —

§ 63.

1. Åstundar föreståndaren tjänstledighet och föranledes denna av vederbörligen styrkt sjukdom, göre ansökan hos skolöverstyrelsen, som i anledning därav beslutar.

2. Skolöverstyrelsen äge ock att åt föreståndare, som önskar tjänstledighet av annan anledning än i mom. 1 av denna § sägs, bevilja sådan för en tid av högst två terminer i följd.

3. Föreståndare, vilken fått sig sådan tjänstledighet, varom i mom. 2 av denna § förmäles, beviljad under en tid av två terminer i följd och är i behov av fortsatt tjänstledighet, göre därom ansökan hos Kungl. Maj:t.

4. Vikarie för föreståndare förordnas, på förslag av styrelsen, av skolöverstyrelsen.

5. Bliver föreståndarbefattningen ledig, äger skolöverstyrelsen likaledes att, på förslag av styrelsen, förordna lämplig person att tills vidare förestå befattningen, intill dess densamma blivit i vederbörlig ordning tillsatt.

6. Önskar annan befattningshavare än rektor tjänstledighet, göre ansökan hos styrelsen, som i anledning därav beslutar. Vikarie för dylik befattningshavare förordnas, på förslag av föreståndaren, av styrelsen.

7. Styrelsen skall snarast möjligt underrätta skolöverstyrelsen om åtgärd, som av styrelsen vidtagits beträffande tjänstledighet eller förordnande av vikarie.

§ 64.

(Utgår enligt Kungl. Maj:ts beslut den 28 juni 1901.)

§ 65.

Ledningen och tillsynen av läroanstalten i hennes helhet tillkommer den av Kungl. Maj:t tillsatte föreståndaren, vilken tillika bör vid skolan meddela undervisning.

Honom åligger för övrigt:

att ordna och leda undervisningen i enlighet med stadgarna och av styrelsen gjorda närmare bestämmelser;

att utöva den närmaste ledningen av afton- och söndagsskolans verksamhet;

att tillse, det lärare och övriga tjänstemän med nit och omsorg fullgöra sina åligganden;

att övervaka och upprätthålla ordningen;

att vara föredragande i styrelsen samt ordförande i skolans samtliga lärarkollegier;

att utöva tillsyn å skolans såväl fasta som lösa egendom;

att granska alla inkommande räkningar ävensom avlöningslistor samt, då någon anmärkning därvid ej förekommer, dem godkänna;

att antaga och med biträde av sekreteraren föra förteckning över lärjungarna i skolans samtliga avdelningar; samt

att med biträde av sekreteraren upprätta förslag till de utlåtanden, berättelser och andra skrivelser, som styrelsen äger att avgiva.

§ 66.

Styrelsen förordnar en av överlärarna i den högre konstindustriella skolan, en av överlärarna i byggnadsyrkesskolan samt en av överlärarna i maskinyrkesskolan till avdelningsföreståndare; dock må styrelsen kunna förordna skolans föreståndare, när en sådan befattning är ledig, att tills vidare upprätthålla densamma.

Likaså tillförordnas en föreståndarinna inom den tekniska skolan för kvinnliga lärjungar.

Avdelningsföreståndare och föreståndarinna åligger:

att var och en inom sin avdelning utöva den närmaste ledningen av undervisningen och övervaka ordningen;

att vaka över de avdelningen tillhörande lärjungarnas flit och framsteg samt gå dem till handa med råd och upplysningar i avseende på planen för deras studier;

att tillse, att den till avdelningen hörande undervisning motsvarar sitt ändamål, och att framställa förslag till de åtgärder, som i detta hänseende kunna vara av behovet påkallade; samt

att vara föredragande i avdelningens lärarkollegium.

Föreståndarinna bör tillika bestrida en överlärarbefattning vid den tekniska skolan för kvinnliga lärjungar eller meddela undervisning i ett extra läroämne vid skolan.

Bilaga B 1—8.

Antalet elever i högre konstindustriella skolan.

Tecknare av textila mönster. Bilaga B 1.

År	Manliga			Kvinnliga			Summa
	Årskurs			Årskurs			
	1	2	3	1	2	3	
1925—26	—	—	—	8	7	7	22
1926—27	—	—	—	14	7	6	27
1927—28	—	—	—	3	11	6	20
1928—29	—	—	—	8	3	11	22
1929—30	—	—	—	5	7	4	16
1930—31	—	—	—	4	5	2	11
1931—32	—	—	—	2	4	5	11
1932—33	—	—	—	4	2	4	10
1933—34	—	—	—	3	3	2	8
1934—35	—	—	—	3	3	3	9
1935—36	—	—	—	3	3	3	9
1936	—	—	—	7	2	2	11

Dekorationsmålare. Bilaga B 2.

År	Manliga			Kvinnliga			Summa
	Årskurs			Årskurs			
	1	2	3	1	2	3	
1925—26	—	2	—	—	—	—	2
1926—27	—	—	1	—	1	—	2
1927—28	3	—	—	—	—	1	4
1928—29	—	3	1	—	—	—	4
1929—30	—	—	3	—	—	—	3
1930—31	—	—	—	—	—	—	—
1931—32	1	1	—	—	—	1	3
1932—33	1	1	—	1	—	—	3
1933—34	1	—	—	3	1	—	5
1934—35	3	1	—	—	2	—	6
1935—36	1	3	1	2	—	2	9
1936	5	1	3	1	2	—	12

Modellörer och bildhuggare. Bilaga B 3.

År	Manliga			Kvinnliga			Summa
	Årskurs			Årskurs			
	1	2	3	1	2	3	
1925—26	—	2	—	—	—	—	2
1926—27	—	—	1	—	—	—	1
1927—28	1	—	—	—	—	—	1
1928—29	1	—	—	—	—	—	1
1929—30	1	1	—	—	—	—	2
1930—31	1	1	1	2	—	2	7
1931—32	—	1	1	—	2	1	5
1932—33	—	—	1	—	—	2	3
1933—34	1	—	—	—	1	—	2
1934—35	—	2	—	1	—	1	4
1935—36	—	—	2	—	—	1	3
1936	—	—	—	—	—	1	1

Keramister. Bilaga B 4.

År	Manliga			Kvinnliga			Summa
	Årskurs			Årskurs			
	1	2	3	1	2	3	
1929—30	—	—	—	—	—	2	2
1930—31	1	—	—	—	2	1	4
1931—32	—	—	—	4	2	—	6
1932—33	1	—	—	2	2	3	8
1933—34	—	1	—	2	2	2	7
1934—35	—	—	1	2	1	2	6
1935—36	—	—	—	—	3	1	4
1936	—	—	—	2	—	2	4

Anm. Fackavdelningen för keramister inrättades från och med arbetsåret 1929—30.

Möbelritare.

Bilaga B 5.

År	Manliga			Kvinnliga			Summa
	Årskurs			Årskurs			
	1	2	3	1	2	3	
1925—26	—	—	1	—	—	—	1
1926—27	—	1	—	—	—	—	1
1927—28	1	—	1	—	—	—	2
1928—29	3	1	—	3	—	—	7
1929—30	5	3	—	—	3	—	11
1930—31	1	5	4	—	—	3	13
1931—32	4	1	5	—	—	—	10
1932—33	3	3	1	3	—	—	10
1933—34	3	3	3	2	3	—	14
1934—35	8	2	2	3	3	2	20
1935—36	4	5	2	1	3	3	18
1936	3	4	4	1	1	3	16

Ciselörer och gravörer.

Bilaga B 6.

År	Manliga			Kvinnliga			Summa
	Årskurs			Årskurs			
	1	2	3	1	2	3	
1925—26	1	—	—	2	—	—	3
1926—27	—	—	—	2	2	—	4
1927—28	—	—	—	—	2	2	4
1928—29	3	—	—	3	—	2	8
1929—30	1	3	—	1	3	—	8
1930—31	1	1	3	1	1	1	8
1931—32	1	1	1	—	1	1	5
1932—33	3	1	1	2	—	1	8
1933—34	2	3	1	1	1	—	8
1934—35	—	2	4	—	1	1	8
1935—36	1	—	2	—	—	1	4
1936	2	1	—	1	—	—	4

Tecknare för tryck och bokhantverk. Bilaga B 7.

År	Manliga			Kvinnliga			Summa
	Årskurs			Årskurs			
	1	2	3	1	2	3	
1925—26	1	—	—	5	2	1	9
1926—27	5	1	—	5	5	2	18
1927—28	2	4	1	9	4	5	25
1928—29	2	2	1	11	8	3	27
1929—30	—	2	2	10	7	5	26
1930—31	4	—	2	10	6	7	29
1931—32	2	4	—	6	8	6	26
1932—33	—	2	2	9	4	8	25
1933—34	1	3	2	7	8	3	24
1934—35	6	1	—	6	9	7	29
1935—36	5	7	1	4	4	8	29
1936	3	5	4	3	4	3	22

Teckningslärarekandidater. Bilaga B 8.

År	Manliga			Kvinnliga			Summa
	Årskurs			Årskurs			
	1	2	3	1	2	3	
1925—26	10	10	9	15	16	16	76
1926—27	6	9	9	10	16	15	65
1927—28	4	6	9	16	10	15	60
1928—29	4	4	5	10	15	11	49
1929—30	5	4	4	9	9	15	46
1930—31	10	5	4	13	9	9	50
1931—32	6	8	5	16	13	9	57
1932—33	10	5	8	11	15	13	62
1933—34	8	10	5	12	11	15	61
1934—35	2	7	10	16	12	11	58
1935—36	7	1	7	14	16	13	58
1936	11	7	1	10	14	16	59

Uppgifter angående de under åren 1927 – 1936 från högre konstindustriella skolans fackavdelningar utgångna elevernas verksamhet m. m.

Utgångna år	Antal			Ej utövat konstteknisk verksamhet	Idkar (idkat) huvudsaklig verksamhet i konstyrke				Av dem som svarat ha nedanstående	
	utgångna	tillfrågade	svarat		respektive	närbesläktat	annat	ej	fortsatt sin utbildning av konstteknisk art	övergivit tidigare innehavd konstteknisk verksamhet
				I	II	III	IV	V	VI	VII
1927	10	10	7	1	3	2	—	1	1	2
1928	14	12	8	—	4	—	—	4	—	2
1929	17	13	8	—	7	1	—	—	1	1
1930	16	12	9	—	7	—	1	1	1	1
1931	26	24	19	1	14	1	2	1	2	2
1932	17	13	9	—	5	2	1	1	—	1
1933	19	19	13	2	8	—	1	2	—	2
1934	14	14	13	—	12	—	—	1	—	2
1935	18	18	15	—	12	1	1	1	1	—
1936	26	25	21	—	16	3	—	2	1	1
Summa	**177**	**160**	**122**	**4**	**88**	**10**	**6**	**14**	**7**	**14**

Anmärkningar:

1. Skillnaden mellan antalet utgångna och antalet tillfrågade beror på att i några fall adressuppgifter saknats.

2. Att många av de tillfrågade icke lämnat något svar, torde i de flesta fall bero på att de icke ha någon konstteknisk verksamhet och alltså äro att hänföra till den i tabellen angivna grupp I.

3. De som övergivit tidigare innehavd konstteknisk verksamhet (grupp VII) angiva i flertalet fall, att detta skett på grund av giftermål. Många framhålla att de även i hemmet haft god nytta av den utbildning de fått i H. K. S. Detsamma torde gälla i fråga om dem, som ej kommit att utöva någon konstteknisk verksamhet (grupp I) och om dem, som icke svarat.

4. I åtskilliga svar framhålles att utbildningen i H. K. S. varit av stort värde vid anställning i affärsverksamhet samt vid hemslöjden. Andra åter framhålla att de ej haft den nytta av utbildningen, som svarar mot den tid och de kostnader den krävt.

5. Bland dem som haft svårt att finna lämplig anställning framhålla somliga att utbildningen ej varit tillräckligt praktisk, andra att den ej varit tillräckligt konstnärlig för att bygga utkomsten på.

Bilaga D 1.

Statistik över konsthantverkliga och konstindustriella företag inom hantverket och industrien.

Källan, varur uppgifterna hämtats	Verksamheten	Antal företag eller yrkesutövare	Anställd personal	Omsättning i 1 000 kr.
	I. Textilt arbete.			
F. R.	Textil hemslöjd	210	1 387	1 767
Sv. H. T.	Textil hemslöjd	208	1 440	2 272
St. A.	Textilateljéer o. hemslöjdsaffärer o. d.	61		
»	Brodöser	4		
»	Guldbrodöser	3		
	II. Målning.			
F. R.	Målerirörelse	5 832	18 823	60 020
Sv. H. T.	Målerihantverk	5 927	19 487	60 397
St. A.	Dekorationsmålare	30		
	III. Bildhuggeri.			
F. R.	Grov- och finstenhuggeri i komb.	54	905	3 819
»	Finare stenförädling	562	3 371	16 470
I. B.	Finare stenförädlingsindustri	161	2 583	10 348
St. A.	Stenhuggerier	46		
»	Gravmonument	15		
»	Ornamentsbildhuggare	3		
»	Bildhuggare } Häri ingå	44		
»	Skulptörer } även konstnärer	43		
	IV. Keramik.			
F. R.	Porslins-, kakel- och lergodstillverkning	102	3 424	13 834
I. B.	Stengods- och lergodsfabriker	15	200	747
»	Porslins- och fajansfabriker	8	2 511	9 947
Sv. H. T.	Lergodstillverkning o. d.	73	610	1 530
	V. Glas.			
F. R.	Glasbruk	52	5 466	23 416
I. B.	Glasindustri	103	5 801	24 913
F. R.	Glasvarutillverkning, glasmästeri, förgylleri	246	929	5 401
Sv. H. T.	Glasmästeri och förgylleri	515	1 500	5 440
St. A.	Glasmålare	4		
»	Porslins- och glasmålning	1		
»	Glasmästare	92		
»	Glasskyltar	1		
»	Glasslipare och etsare	14		
	VI. Möbelindustri m. m.			
F. R.	Tillverkning och reparation av möbler och inredningar	2 423	12 151	50 488

F. R. = 1931 års företagsräkning. I. B. = kommerskollegii industriberättelse. St. A. = Stockholms adresskalender. Sv. H. T. = Svensk hantverkstidning.

Källan, varur uppgifterna hämtats	Verksamheten	Antal företag eller yrkesutövare	Anställd personal	Omsättning i 1 000 kr.
F. R.	Tillverkning och reparation av möbler o. d. i kombination med andra snickeriarbeten	2 310	5 555	19 956
»	Tillverkning och reparation av möbler samt handel med möbler m. m.	198	1 925	16 933
»	Tapetserarverksamhet jämte handel med möbler o. d.	533	3 159	54 801
I. B.	Snickeri- och möbelfabriker	1 231	18 111	92 334
Sv. H. T.	Snickeri	5 274	14 830	79 240
»	Sadelmakeri och tapetserareverkstad	1 891	5 530	62 320
St. A.	Möbelsnickare	72		
»	Snickare	203		
»	Möbelfabriker	12		
»	Snickeri- och träförädlingsfabriker	36		
»	Möbelarkitekter	45		
»	Möbelhandlare	123		
»	Möbleringsaffärer	16		
»	Grosshandlare, möbler	11		
»	Tapetserare	183		
»	Dekoratörer	9		
	VII. Konstgjutning, konstsmide samt guld- och silversmide.			
F. R.	Konstgjuteri, -smide, ciselering o. d.	115	416	1 703
St. A.	Konst- och ornamentssmeder	13		
Sv. H. T.	Konstgjutning, metalletsning o. d.	115	417	1 704
F. R.	Tillverkning och reparation av guld- och silverarbeten	120	2 188	12 518
I. B.	Guld- och silvervarufabriker	40	1 781	15 304
Sv. H. T.	Tillverkning och reparation av guldsmedsarbeten o. d. även i förening med handel	441	2 260	21 720
St. A.	Juvelerare och guldsmeder	144		
»	Silversmeder	3		
»	Ciselörer	8		
»	Gravörer	39		
	VIII. Bokbinderi samt tryck och reklam.			
F. R.	Bokbinderirörelse	403	2 210	9 345
I. B.	Bokbinderier och kartongfabriker	181	4 047	24 569
St. A.	Bokbindare	111		
I. B.	Tapetfabriker	13	482	6 038
St. A.	Reklambyråer	45		
»	Reklamtecknare	34		
	IX. Heminredning.			
St. A.	Heminredningar	13		
»	Rumsinredningar	7		
	X. Trädgårdsarkitekter.			
St. A.	Trädgårdsarkitekter	10		
	XI. Fotografering.			
F. R.	Fotografering	829	1 565	5 879
Sv. H. T.	Fotografer	1 198	3 020	21 070
St. A.	Fotografer	119		

Bilaga D 2.

Utdrag ur Sveriges officiella statistik för år 1934 rörande införsel och utförsel av vissa till konsthantverk och konstindustri hänförliga produkter.

Varuslag	Införsel			Utförsel		
	kvantitet	kronor	enhetsvärde kronor	kvantitet	kronor	enhetsvärde kronor
Textilier.						
Broderier ..... kg	25 501	760 460	29: 82	236	8 136	34: 47
Målning.						
Speglar och glasmålningar .... kg	71 542	282 134	3: 94	2 989	11 283	3: 77
Keramik.						
Fajans- och porslinsvaror ..... kg	4 028 629	5 069 783	1: 26	530 238	577 439	1: 09
Glas.						
Glas- och emaljvaror ..... kg	217 146	935 727	4: 31	1 244 479	2 871 976	2: 31
därav målade, slipade, etsade, förgyllda m. m. (lampkupor ej inräknade)	54 260	423 782	7: 81	261 006	1 161 819	4: 45
Möbler.						
Möbler av trä ..... kg	77 788	312 969		293 463	385 357	
d:o försedda med stoppning	24 103	131 671		10 396	66 090	
Guld- och silversmide.						
Andra arbeten, även med infattade pärlor och stenar ..... g	6 651 337	2 081 182	0: 31	106	21 015	198: 25
Tryck.						
Tapeter ..... kg	159 340	248 512	1: 56	235 391	339 993	1: 44

Förteckning över skolor, som stå under skolöverstyrelsens inseende, med kurser i konstftekniska ämnen, arbetsåret 1936–1937.

Ort	Skolor och kurser	Undervisningstid
Arvika	lärlingsskolas kurs för äldre i yrkesritning för konsthantverks- och konstindustriella yrken	4 veckotimmar under 1 arbetsår om 34½ veckor
	yrkesskolas ämneskurs i yrkesritning för konsthantverk	d:o
	yrkesskolas ämneskurs i möbelritning	d:o
	yrkesskolas ämneskurs i modellering	2 veckotimmar under 1 arbetsår om 34½ veckor
	yrkesskolas ämneskurs i husligt arbete (vävning m. m.)	12 veckotimmar under 15—18 veckor
Borås	yrkesskolas ämneskurs i yrkesarbete för målare	6 veckotimmar under 1 arbetsår om 35 veckor
	yrkesskolas ämneskurs i yrkeslära för målare	6—7 veckotimmar under 2 arbetsår om vartdera 35 veckor
	lärlingsskolas kurs för äldre i yrkesritning för konsthantverks- och konstindustriella yrken	2—3 veckotimmar under 1 à 2 arbetsår om vartdera 35 veckor
	verkstadsskola för målare	48 veckotimmar under 3 arbetsår om vartdera c:a 50 veckor
	yrkesskolas ämneskurs i yrkesritning och modellering för konsthantverksyrken	2 veckotimmar under 1 arbetsår om 35 veckor
Byske	lärlingskurser i kvinnlig hemslöjd	36 veckotimmar under 10—22 veckor
Eksjö	lärlingsskolas kurser för äldre i husligt arbete (sömnad och vävning)	6 veckotimmar under 30—31 veckor (vävning)
Grangärde	lärlingsskolas kurser för äldre i husligt arbete (vävkurs)	36 veckotimmar under 5 veckor
Gällivare	husmodersskola, därav vävning och vävteori	21 veckotimmar under 42 veckor
Gävle	yrkesskolas ämneskurs i konstindustriell fackteckning	8 veckotimmar under 25 veckor
	yrkesskolas ämneskurs i dekorationsmålning	10 veckotimmar under 12 veckor
	yrkesskolas ämneskurs i modellering och dekorering	6 veckotimmar under 30 veckor
	lärlingsskola för litografer och kemigrafer	8 veckotimmar under 2 år om vartdera 38 veckor
Göteborg	verkstadsskola för möbelsnickare	45 veckotimmar under 27—40 veckor
	kurs för äldre snickare i ytbehandling och polering	6 veckotimmar under 16 veckor

Ort	Skolor och kurser	Undervisningstid
Göteborg	yrkesskolas ämneskurs för snickare i ytbehandling och polering	6 veckotimmar under 16 veckor
	slöjdföreningens skola	Se del I sid. 25
	Maria Nordenfelts skola för kvinnlig yrkesutbildning: yrkeskurs för utbildande av yrkeslärarinnor och arbetsledare, lärlingskurser, kurser i husbehovssömnad, verkstadsskola i klädsömnad	
Halland	Hallands läns landstings skolor för yrkesundervisning: Mäshults verkstadsskola för möbelsnickare	40½ veckotimmar under 3 arbetsår om vartdera 34½ veckor
Halmstad	lärlingsskolas kurser för äldre i husligt arbete, vävning	6 veckotimmar under 35 veckor
	yrkesskolas ämneskurser i husligt arbete, vävning	7 veckotimmar under 35 veckor
	yrkesskolas ämneskurs i yrkesritning för konsthantverks- och konstindustriella yrken	2 veckotimmar under 2 arbetsår om 35 veckor
	yrkesskolas ämneskurs i drivning och ciselering	4 veckotimmar under 2 arbetsår om 35 veckor
Hedemora	Bachmanska slöjdskolan (bl. a. möbelsnickeri)	37½ veckotimmar under 6 månader
Huskvarna	lärlingskurs i vävning	16 veckotimmar under 12 veckor
Hälsingborg	lärlingsskolor för möbelsnickare, målare, typografer, litografer och kemigrafer, guldsmeder, ciselörer och bildhuggare	10 veckotimmar under 2 arbetsår om vartdera 30 veckor
	yrkesskolas ämneskurs i verkstadsarbete för guldsmeder, ciselörer och bildhuggare	6 veckotimmar under 30 veckor
Höganäs	lärlingsskolas kurs för äldre inom keramisk industri; teknologi	2 veckotimmar under 20 veckor
	yrkesskolas ämneskurs i frihandsteckning och modellering för keramiker	3—4 veckotimmar under 30—40 veckor
Jämtland	Jämtslöjds kvinnliga slöjdskola: kurs i allmogesöm	33 veckotimmar under c:a 3 veckor
	kurs i spetstillverkning och bandvävning	9 veckotimmar under c:a 11 veckor
	kurs i hemvävning	A: 36 veckotimmar under 13 veckor B: 42 veckotimmar under 4 veckor
	lärlingskurser för yrkesväverskor	42 veckotimmar under 13 veckor
	yrkeskurs för utbildning av yrkesväverskor	42 veckotimmar under 22 veckor
	yrkeskurs för utbildning av arbetsledare och yrkeslärarinnor i vävning	31 veckotimmar under 13 veckor
Jönköping	lärlingsskola för konsthantverks- och konstindustriella yrken	8 veckotimmar under 2 år om vartdera 38 veckor

Ort	Skolor och kurser	Undervisningstid
Jönköping	lärlingsskolas kurs för äldre i yrkesritning för konsthantverks- och konstindustriella yrken	180 undervisningstimmar under 1 arbetsår
	lärlingsskolas kurs för äldre i modellering och gipsgjutning	d:o
	lärlingsskolas kurs för äldre i verkstadsarbete för möbelsnickare	120 undervisningstimmar under 1 arbetsår
	verkstadsskolor för modellsnickare, förgyllare, stenhuggare och stenbildhuggare samt trä-bildhuggare	48 veckotimmar under 4 arbetsår om vartdera 47 veckor
Karlskoga	Praktiska läroverket: yrkesavdelning för målare	23 veckor med 36 veckotimmar
Karlskrona	yrkesskolas yrkeskurs i vävning	37 veckotimmar under 1 arbetsår om 27 veckor
	lärlingsskolas kurs för äldre i vävning	d:o
	lärlingsskolas kurs för äldre i husligt arbete (vävkurs)	15 veckotimmar under 27 veckor
	lärlingsskola för målare	11 veckotimmar under 2 arbetsår om vartdera 34½ veckor
	verkstadsskola för målare	48 veckotimmar under 2 arbetsår om vartdera 48 veckor
Karlstad	Hushållningssällskapets vävskola: lärlingskurs för yrkesväverskor	42 veckotimmar under 16 veckor
	kurs i vävslöjd för lärarinnor	42 veckotimmar under 6 veckor
	vävlärarinnekurs	42 veckotimmar under 6—9 månader
Katrineholm	verkstadsskola för modellsnickare	3 arbetsår = 1 850 + 1 850 + 2 200 undervisningstimmar
	verkstadsskola för guldsmeder	48 veckotimmar under 3 år om vartdera 47 veckor
	Katrineholms stads praktiska skolor: lärlingskurs i vävning (och sömnad) för hemmets behov	34 veckotimmar under 22 veckor
Kiruna	verkstadsskola för snickeri	40—47 veckotimmar under 4 arbetsår
Kristinehamn	lärlingsskolas kurser för äldre i husligt arbete	42 veckotimmar under 4 veckor
	Praktiska skolan: kurser i sömnad och vävning	
Kronobergs län	Kronobergs läns hemslöjdskurser, Växjö: kurs i hemvävning	48 veckotimmar under 6 veckor
	kurs i växtfärgning	80 timmar
Landskrona	lärlingsskolas kurs för äldre i modellering	4 veckotimmar under 30 veckor

Ort	Skolor och kurser	Undervisningstid
Landskrona	yrkesskolas ämneskurs i möbelritning	6 veckotimmar under 30 veckor
	yrkesskolas ämneskurs i träskulptur	4 veckotimmar under 30 veckor
	yrkesskolas ämneskurs i konstsmide	d:o
	yrkesskolas ämneskurs i konstmålning och teckning	3 veckotimmar under 30 veckor
Lidingö	lärlingskurser i husligt arbete	6 veckotimmar under 15 veckor
Lidköping	Lidbeckska arbetsskolans kurs i kvinnlig hemslöjd	Kurs A: 732 undervisningstimmar under 26 veckor Kurs B: 858 undervisningstimmar under 26 veckor
	d:o, kortare kurser i kvinnlig hemslöjd för äldre	180 undervisningstimmar under 6 veckor
Linköping	fristående kurs i möbelritning	4 veckotimmar under 28 veckor
	fristående kurs i konstindustriell facktecknin	6 veckotimmar under 28 veckor
	Ljungstedtska skolan: träarbetarskolan (verkstadsskola)	40—46 veckotimmar under 5 arbetsår om vartdera 41 veckor
	målarskolan (verkstadsskola)	36—46 veckotimmar under 3 arbetsår om vartdera 23 veckor
	vävskolan	27 veckotimmar under 1 eller 2 kurser om vardera 13 veckor
Lund	lärlingsskola för konstsmeder, kopparslagare och guldsmeder	10—11 veckotimmar under 2 arbetsår om vartdera 34 veckor
	lärlingsskola för bokbindare	8—12 veckotimmar under 2 arbetsår om vartdera 34 veckor
	yrkesskolas ämneskurs i yrkeslära för bokbindare	9 veckotimmar under 30 veckor
Malmö	yrkesskolas ämneskurs i dekorationsmålning	17 veckotimmar under 18 veckor
	lärlingsskolor för bokbindare, litografer, målare, möbelsnickare, bildhuggare, ciselörer och guldsmeder	10 veckotimmar under 2 arbetsår om vartdera 34½ veckor
	yrkesskolas ämneskurs i yrkeslära för litografer	15 veckotimmar under 2 arbetsår om vartdera 34½ veckor
	yrkesskolas ämneskurs i yrkeslära för ciselörer	14 veckotimmar under 2 arbetsår, vartdera om 34½ veckor

Ort	Skolor och kurser	Undervisningstid
Malmö	lärlingsskolas kurs för äldre i dekorationsmålning	7 veckotimmar under 1 arbetsår om 34½ veckor
	lärlingsskolas kurs för äldre i konstsömnad	8 veckotimmar under 1 arbetsår om 34½ veckor
	verkstadsskola för möbelsnickare	48 veckotimmar under 2 arbetsår om vartdera 46 veckor
	lärlingskurs i våvning	30 veckotimmar under 34½ veckor
	yrkesskolas yrkeskurs i vävning	30 veckotimmar under 34½ veckor
	yrkesskolas yrkeskurs för textilarbetare (däribland vävning och spinning)	10 veckotimmar under 34½ veckor
Malmöhus län	Malmöhus läns hemslöjdsförenings kurser, Malmö: kurs i vävning	30 veckotimmar under 1 månad
	kurs i hålsöm, flätning och knytning	30 veckotimmar under 2 veckor
Mariannelund	husmodersskola: hushålls- och vävkurser	13 eller 21 veckor med 40 veckotimmar
Mariestad	lärlingskurser vid S. Löfvenskiölds husmodersskola (sömnad och vävning)	35½ veckotimmar under 46 veckor
Mölndal	lärlingskurs i hemvävning	180 timmar, fördelade på 15 veckor
	verkstadsskolor för bildhuggare, möbelsnickare, tapetserare och förgyllare	48 veckotimmar under 4 arbetsår om vartdera 47 veckor
	verkstadsskola för målare	48 veckotimmar under 2 år om vartdera 47 veckor
Norrbottens län	Norrbottens läns landstings ambulerande hemslöjdskurser: manlig hemslöjdskurs	42 veckotimmar under 7 veckor
	kvinnlig hemslöjdskurs	36 veckotimmar under 5 veckor
Nyköping	lärlingsskolas kurser för äldre i yrkesritning för konsthantverks- och konstindustriella yrken	4 veckotimmar under 30 veckor
	yrkesskolas ämneskurs i modellering och träskulptur	4 veckotimmar under 1 år om 34½ (30) veckor
Steneby	lärlingskurser för hemslöjd och hemindustri, hemslöjdssnickeri, hemslöjdssmide och hemslöjdskeramik	40 veckotimmar under 4 veckor
	decentraliserad verkstadsskola för keramiker	48 veckotimmar under c:a 48 veckor
	verkstadsskolor för klensmeder och keramiker	48 veckotimmar under 3 arbetsår om vartdera 48 veckor

Ort	Skolor och kurser	Undervisningstid
Steneby	lärlingsskola för klensmide	9 veckotimmar under 2 arbetsår om vartdera 35 veckor
Stockholm	lärlingsskolor för bokbindare och möbelsnickare	351 undervisningstimmar under vartdera av 2 arbetsår om 39 veckor
	lärlingsskolas kurs för äldre möbelsnickare	272 undervisningstimmar
	lärlingsskolas kurs för äldre guldsmeder	120 timmar
	lärlingsskolas kurs för äldre möbelsnickare	75 »
	lärlingsskolas kurs för äldre målare	120 »
	lärlingsskolas kurs för äldre bokbindare	180 »
	yrkesskolas ämneskurs för möbelsnickare	180 »
	yrkesskolas ämneskurs för målare	90 »
	yrkesskolas ämneskurs för klänningssömmerskor	80 »
	yrkesskolas ämneskurs för hattmodister	80 »
	verkstadsskolor för möbelsnickare, inredningssnickare, tapetserare och bokbindare	46 veckotimmar under 2 arbetsår om vartdera 48 veckor
	verkstadsskolor för hattmodister och klänningssömmerskor	46 veckotimmar under 3 år om vartdera 10 mån.
	verkstadsskola för målare	46 veckotimmar under 3 år om vartdera 50 veckor
	Föreningen Handarbetets vänners vävskola: yrkeskurs för utbildning av yrkesväverskor, vävlärarinnor och textila konsthantverkare	34 veckotimmar under 36 veckor
	lärlingskurs i vävning	34 veckotimmar under 36 veckor
	Johanna Brunssons vävskola: lärlingskurser i vävning för yrkesväverskor	7 timmar dagligen under 13 och 22 veckor
	yrkeskurser i vävning för utbildning av yrkesväverskor, vävlärarinnor och arbetsföreståndarinnor	7 timmar dagligen under 13 och 30 veckor
	teoretisk vävkurs	3 timmar dagligen under 7 veckor
	kurser i hemvävning	7 timmar dagligen under 4 och 8 veckor
	ämneskurser i vävning	7 timmar dagligen under 4 och 8 veckor
Sundsvall	yrkesskolas ämneskurs i yrkesritning för konsthantverks- och konstindustriella yrken	4 veckotimmar under 1 arbetsår om 35 veckor
	lärlingsskolas kurs för äldre i husligt arbete	Kurs A { 12 veckotimmar under 15 veckor Kurs B { 24 veckotimmar under 15 veckor
Säffle	verkstadsskolor för förgyllare, guldsmeder och träbildhuggare	48 veckotimmar under 4 arbetsår om vartdera 47 veckor

Ort	Skolor och kurser	Undervisningstid
Tingsryd	lärlingskurs i vävning	30 veckotimmar under 6 veckor
Tranås	yrkesskolas ämneskurs i yrkesritning med träskärning	6 veckotimmar under 30 veckor
	verkstadsskolor för (möbel)snickare och målare	48 veckotimmar under 4 arbetsår om vartdera 11 månader
Uddevalla	lärlingsskolas kurser för äldre i modellering och gipsgjutning samt i träskärning	60 timmar vardera
	yrkesskolas ämneskurser i modellering och gipsgjutning samt i träskärning	d:o
	yrkesskolas ämneskurs i vävning (husligt arbete)	90 timmar
	verkstadsskolor för möbelsnickare, inredningssnickare, målare och tapetserare	48 veckotimmar under 2 arbetsår om vartdera 48 veckor
	lärlingsskolas kurs för äldre i vävning (husligt arbete)	180 timmar
	lärlingsskolas kurs för äldre i knyppling (husligt arbete)	60 »
	lärlingsskolas kurs för äldre i konstsömnad (husligt arbete)	120 »
Uppsala	lärlingsskolas kurs för äldre i modellarbete och gipsgjutning för lervaruarbetare	4 veckotimmar under 1 arbetsår om 37 veckor
	yrkesskolas ämneskurs i drivning och ciselering	4 veckotimmar under 2 arbetsår om vartdera 26 veckor
	lärlingskurs för drejning och modellering	4 veckotimmar under 1 arbetsår om 26 veckor
Uppsala län	Uppsala läns hemslöjdsförenings manliga slöjdskola: kurs i snickerislöjd	20 veckotimmar under 4 veckor
	Uppsala läns hemslöjdsförenings kvinnliga slöjdskola:	
	kurs i vävning och vävteori	42 veckotimmar under 13 veckor
	kurser i vävning och garnberäkning	42 veckotimmar under 4—6 veckor
	kurs i handarbete	36 timmar 1 vecka
	yrkeskurs i vävning	42 veckotimmar under 26 veckor
Vinslöv	lärlingskurser i hushållsgöromål, sömnad och vävning	37 veckotimmar under 12 veckor
	kurs i sömnad och vävning alternerande	354 timmar under 12 veckor
	d:o	141 timmar under 12 veckor
Värmland	Värmlands läns landstings skolor för yrkesundervisning: Alvåsens verkstadsskola för snickare	36—42 veckotimmar under 2 arbetsår om vartdera 42 veckor
Västervik	yrkesskolas ämneskurs i möbelritning	120—124 timmar om året under 2 arbetsår
	yrkesskolas ämneskurs i modellering	68 timmar om året under 2 arbetsår

Ort	Skolor och kurser	Undervisningstid
Västervik	yrkesskolas ämneskurs i träskärning	64—66 timmar om året under 2 arbetsår
	möbelsnickarskola	c:a 1 800 timmar om året under 4 arbetsår
Västerås	lärlingsskolas kurs för äldre i snickerifacket	8 veckotimmar under 2 arbetsår om vartdera 37½ veckor
	verkstadsskola för snickare	40 veckotimmar under 37½ veckor om året under 1 eller 2 arbetsår
Västmanlands län	Västmanlands läns landstings skolor för yrkesundervisning:	
	manliga hemslöjdskurser	42 veckotimmar under c:a 5 veckor
	kvinnliga hemslöjdskurser	48 veckotimmar under c:a 5 veckor
Västernorrlands län	Västernorrlands läns landstings skolor för yrkesundervisning:	
	verkstadsskola för målare	48 veckotimmar under 2 arbetsår om vartdera 48 veckor
	Ångermanlands ambulerande kvinnliga slöjdskola: hemslöjdskurser	46 veckotimmar under 4—5 veckor samt 110 undervisningstimmar under 4—5 veckor
Växjö	lärlingsskola för målare	6—14 veckotimmar under 2 arbetsår om vartdera 36 veckor
	lärlingsskolas kurs för äldre i yrkes- och dekorationsmålning	25 veckotimmar under 1 termin om c:a 20 veckor
	lärlingskurs i yrkes- och dekorationsmålning	25 veckotimmar under 1 termin om c:a 20 veckor
Örebro	Örebro vävskola:	
	lärlingskurs för yrkesväverskor	6 timmar dagligen under 13 veckor
	kurser i hemvävning	6—7 timmar dagligen under 6 veckor
	kurs i vävslöjd för lärarinnor	6 timmar dagligen under 4 veckor
	högre kurs i hemvävning	6 timmar dagligen under 6 veckor
	aftonkurs i hemvävning	12—14 veckotimmar under 10 veckor
Östergötland	Östergötlands läns landstings skolor för yrkesundervisning:	
	Folåsa verkstadsskola för snickare	41½ veckotimmar under 3 arbetsår om vartdera 34½ veckor
Östersund	lärlingsskolas kurs för äldre i yrkesritning för konsthantverks- och konstindustriella yrken	4 veckotimmar under 1 arbetsår om 38½ veckor
	yrkesskolas ämneskurs i yrkesritning för konsthantverks- och konstindustriella yrken	4 veckotimmar under 1 eller flera arbetsår om 38½ veckor

Uttalande i frågan rörande förhållandet mellan konsthögskolan och en av 1936 års yrkesskolsakkunniga föreslagen konstfackskola.

I skrivelse till kungl. akademien för de fria konsterna den 1 september 1937 ha 1936 års yrkesskolsakkunniga angivit vissa riktlinjer för en tilltänkt omorganisation av vissa delar av tekniska skolan i Stockholm till en konstfackskola. Under diskussionen härom hade framhållits, att konstfackskolan borde på ett eller annat sätt anknytas till konsthögskolan eller att åtminstone ett visst samarbete mellan de båda läroanstalterna borde komma till stånd. Med anledning härav anhöllo de sakkunniga det akademien ville utse en eller flera representanter att samråda med de sakkunniga i berörda frågor. Sedermera har akademien för ändamålet utsett undertecknade, O. Sköld, I. Grünewald, N. Sjögren och I. Johnsson.

Enligt de sakkunnigas förslag skulle de delar av tekniska skolan, som avse undervisning i konsttekniska ämnen, ombildas till en konstteknisk läroanstalt, utgörande huvudsakligen en parallell till de redan befintliga tekniska läroverken, respektive tekniska fackskolorna för olika slag av industri. Denna konsttekniska läroanstalt, i korthet benämnd »konstfackskolan», skulle liksom de redan befintliga tekniska läroverken bygga på väsentligen de kunskaper, som vitsordas genom betyg över avlagd realexamen och omfatta en lärotid av tre år. Första årskursen, kallad »lägre kursen», skulle vara till stor del av allmänt smakskolande och konstteknisk art samt beräknas kunna mottaga 300 elever. Andra och tredje årskurserna, kallade »högre kursen», skulle beräknas vardera för 150 elever, fördelade å ett flertal fackavdelningar och en allmän avdelning. För undervisningen i fackavdelningarna skulle inrättas fackmässigt utrustade verkstäder, ateljéer och laboratorier. Dessutom skulle finnas vissa påbyggnadskurser och tillfälliga kurser i mån av behov.

Till sammanfattning av våra vid överläggningarna med de sakkunniga gjorda uttalanden få vi härmed anföra följande:

De sakkunniga ha framhållit att, eftersom konstfackskolans undervisning i vissa avseenden berör samma områden som undervisningen i konsthögskolan, hade tanke uppkommit att konstfackskolan borde samordnas med konsthögskolan. Man förmodade att därigenom skulle vinnas större enhetlighet beträffande utbildningen och värdesättningen av dess olika grenar och att man samtidigt skulle kunna genomföra en önskvärd begränsning av det allt för stora antal studerande, som ägna sig åt fri konst. Därjämte hade man trott, att en sammanslagning av de båda läroanstalterna skulle nedbringa kostnaderna för undervisningen.

Vad nu först beträffar enhetligheten i fråga om utbildningen synes tvivelaktigt, huruvida dylik enhetlighet verkligen är eftersträvansvärd. I varje fall kan det ej anses nödvändigt att utövaren av fri konst skall tillika vara fullt utbildad konsttekniker, liksom man ej heller bör begära att konstteknikern skall i konstnärligt avseende ha samma utbildning som en fritt skapande konstnär. Det kan givetvis vara fördelaktigt om både den konstnärliga och den konsttekniska kompetensen äro förenade i en och samma person — enstaka lysande exempel vittna därom — men i regel torde man få nöja sig med en kompetens, som ligger huvudsakligen åt det ena eller andra hållet. Konstnären och konstteknikern böra ej vara främmande för varandra. Båda ha mycket gemensamt, men de ha dock så pass skilda uppgifter, att deras utbildning bör vara rätt olika. (Båda äro behövliga, och det kan därför vara onödigt att diskutera, om den ene eller den andre skall sättas främst.)

Man behöver emellertid icke gå långt för att finna, att det mänskliga psyket är så beskaffat, att den, som tror sig kunna bliva en fritt skapande konstnär, i allmänhet anser detta vara förmer än att kunna utföra en aldrig så vacker sak inom nyttokonstens område. Härvid hjälper det säkerligen ej, att den konsttekniska undervisningen såsom även de sakkunniga föreslagit ställes i jämbredd med undervisningen i fri konst. Erfarenheten vid ett flertal läroanstalter i utlandet visar också, att, där båda undervisningsgrenarna äro förenade under gemensam ledning, den konsttekniska undervisningen allt för ofta blivit åsidosatt av både lärare och elever.

Då man sålunda kan befara att eleverna i en kombinerad konsthögskola och konstfackskola, även om de olika undervisningsgrenarna formellt likställas, företrädesvis skola söka utbildning i fri konst, så synes just det, som sammanslagningen kanske främst skulle åsyfta, nämligen en sådan begränsning av antalet studerande, att faran för konstnärsproletariat kunde förminskas, icke vara att förvänta på denna väg. Tvärtom skulle faran härför sannolikt ökas om, såsom tillika har framkastats, inträdet i läroanstalten och valet av studieriktning skulle vara alldeles fritt, utan ens någon prövning av de sökandes anlag o. d. Man måste fråga sig efter vilka grunder en begränsning av antalet studerande i så fall skulle ske. Ty en begränsning måste dock ske, om ej av andra skäl så därför att läroanstaltens utrymme och övriga resurser icke kunna vara obegränsade.

I fråga om kostnaderna skulle sammanslagningen möjligen kunna medföra någon besparing, därigenom att läroanstalten ställdes under en gemensam chef, men vare sig de studerande tillhöra en gemensam läroanstalt eller de äro fördelade på två fordras olika lärare för de olika studieriktningarna, och deras antal måste i varje fall bliva ungefär proportionellt mot antalet studerande, vilket med hänsyn till konstfackskolans olika utbildningsmål måste antagas bliva ganska stort. Konsthögskolan har intet överflöd på

lärarkrafter, som kunde tagas i anspråk för den konsttekniska undervisningen. Detsamma gäller i fråga om lokaler och utrustning. Då sålunda nästan allt, som skulle behövas för den konsttekniska undervisningen, ändå måste beredas utanför konsthögskolans nuvarande ram, så synes ej den relativt lilla besparing, som sammanslagningen möjligen skulle kunna medföra, giva tillräcklig grund för en åtgärd, som i andra avseenden knappast skulle erbjuda några fördelar men väl medföra betydande risker och olägenheter.

Vad nu är sagt gäller i huvudsak även rörande sådana fack som målning och skulptur, ehuru dessa mer än flertalet andra fack kunna sägas tillhöra konsthögskolan. Det vore nämligen meningslöst, om konsthögskolan skulle taga emot alla, som önska erhålla utbildning på dessa områden, därför att de mer eller mindre ha med konst att göra. Å andra sidan vore det orätt att förmena dem, som inriktat sig på ifrågavarande yrken, att förskaffa sig den smakodlande och konsttekniska utbildning de kunna behöva och som konstfackskolan bör kunna ge. Vi behöva konsttekniskt utbildade och smakskolade krafter både för måleriet och för skulpturen. Härmed vare ej sagt att utbildningen i konsthögskolan skall anses ligga på ett högre plan än konstfackskolans. Det är arten men icke graden av utbildning som skiljer. Allt beror på beskaffenheten av de lärarkrafter den ena och den andra skolan lyckas förvärva.

Den konsttekniska fackskolan bör sålunda omfatta även fackavdelningar för måleri och för skulptur, och undervisningen i dessa liksom i andra fackavdelningar bör avse att bibringa konstteknisk skicklighet i förening med skolad smak.

Fastän sålunda konstfackskolan bör vara en i förhållande till konsthögskolan fristående läroanstalt, synes ett visst samarbete dem emellan böra anordnas.

Det är en kännbar brist, att här ej finnes någon offentlig läroanstalt, som förbereder för inträde i konsthögskolan, varför konsthögskolan i allt för stor utsträckning måste meddela rent elementär undervisning i teckning och perspektivlära samt i hanterandet och skötseln av de nödvändiga verktygen m. m. Med fördel torde allt detta kunna läras i det av de sakkunniga med »konstfackskolans lägre kurs» betecknade första läroåret. Detta år torde i stort sett kunna arrangeras som ett orienteringsår under vilket eleverna genom undervisningen kunde bilda sig en uppfattning om val av bana vare sig inom den fria konsten eller inom visst konsttekniskt yrke. För eleverna skulle det sålunda bliva möjligt att under detta första år komma underfund med inom vilket område de ha de största förutsättningarna att göra sin begåvning gällande. I någon mån skulle mångas tidsödande misstag, att den fria konsten för dem skulle vara det enda medlet att tillfredsställa den konstnärliga skaparlusten förebyggas. Detta första, allmänt orienterande

år torde alltså icke endast kunna anses som en lägre kurs för att förbereda inträde till konstfackskolans konsttekniska utbildning. Det vore därför i högsta grad önskvärt att detta år finge en benämning som i möjligaste mån täckte studieprogrammet omfattande såväl förberedelse för verksamhet inom fri konst som inom konsttekniska yrken.

Vidare synes önskligt, att elever i konsthögskolan beredas tillfälle att i konstfackskolan studera de konsttekniska material och förfaranden de kunna hava intresse av. Sådant tillfälle bör kunna beredas ej blott vid kortvariga besök utan även på så sätt, att elev i konsthögskolan kan intagas som specialelev i konstfackskolan för att där följa undervisningen i något ämne under lämplig tid.

Å andra sidan bör även kunna förekomma att elever i konstfackskolans påbyggnadskurser beredas tillfälle att komplettera sin konstnärliga utbildning i konsthögskolan.

Ett samarbete mellan de båda läroanstalterna enligt ovan uppdragna riktlinjer kan verka i hög grad befruktande på dem båda, utan att varken den ena eller den andra läroanstaltens självständighet därför behöver uppgivas.

Alla hithörande frågor böra behandlas av en samarbetesdelegation eller nämnd i vilken konsthögskolan och konstfackskolan äro lika representerade lämpligen genom vardera skolans chef och den eller de lärare frågan närmast berör.

I anslutning till vad här ovan anförts hava vi enats om följande uttalande:

1. Konstfackskolan bör vara en i förhållande till konsthögskolan fristående anstalt.

2. Den omständigheten, att vid konsthögskolan förekommer undervisning i måleriets tillämpning i bestämd rumsbild, i samarbete med arkitektur i allmänhet och i måleriets olika tekniker samt i skulptur dess samarbete med arkitektur, dess olika material och deras teknik och i konstruktion utesluter icke behovet av motsvarande yrkestekniskt betonade fackavdelningar i konstfackskolan.

3. Undervisningen under det föreslagna första orienterande året synes kunna giva en god grund även för elever, som ämna söka inträde i konsthögskolan. Sådana elevers undervisning bör ordnas med hänsyn till deras särskilda behov. (Önskligt vore att karaktären av *ett första orienterande år* tydligare framginge av de sakkunnigas utredning.)

4. Elev i konsthögskolan bör kunna medgivas att såsom specialelev i konstfackskolan få där studera konsttekniska material och förfaranden.

5. Elev, som genomgått någon av konstfackskolans avdelningar och erhållit tillträde till påbyggnadskursen samt visat sig äga självständigt ska-

pande förmåga, bör kunna antagas till elev i konsthögskolan för att där ägna sig åt rent konstnärliga studier.

6. Fråga om intagning av elev från konsthögskolan till specialelev i konstfackskolan eller av elev i konstfackskolans påbyggnadskurs till elev i konsthögskolan bör avgöras av en nämnd, bestående av konsthögskolans direktör och vederbörande ateljeföreståndare samt konstfackskolans rektor och elevens facklärare.

Stockholm den 17 december 1937.

Ivar Johnsson. *Otte Sköld.*

Isaac Grünewald. *Nils Sjögren.*

Bilaga G 1—8.

Sammanställning angående elevernas i den högre konstindustriella skolan året 1936–1937 utbildning före inträdet m. m.

Tecknare av textila mönster. Bilaga G 1.

Nummer k = kvinnl.	Antal terminer i skolan	Använda timmar i kvinnliga skolan i ämnena							
		Geom. konstruktionsritning[1]	Frihandsteckning	Figurteckning	Konstind. facktecknning	Målning	Textning	Vävning[2]	Konstsömnad[2]
1 k	2	70	164	40	174	80	86	—	110
2 »	4	94	278	38	334	150.5	182	62	93
3 »	4	112	258	34	323	148	180	66	98
4 »	4	90	300	36	367	164	194	74	256
5 »	3	74	200	32	155	84	94	—	—
6 »	2	126	164	[3]30	160	72	78	—	—
7 »	4	82	222	36	274	136	134	—	132
8 »	4	132	258	44	251	152	120	114	100
9 »	4	102	306	44	353	172	190	—	276
10 »	4	70	282	44	368	180	160	78	167
11 »	4	88	280	44	314	144	176	98	156
Summa		**1 040**	**2 712**	**422**	**3 073**	**1 482.5**	**1 594**	**492**	**1 388**
Medeltal		**95**	**247**	**38**	**279**	**135**	**145**	**82**	**154**

Dessutom kunna eleverna ha deltagit i stil- och formlära, men anteckning härom saknas.
[1] Samtliga elever utom nr 8 ha genomgått 2 avdelningar i ämnet.
[2] Dessa ämnen äro frivilliga.
[3] Endast 1:a avdelningen.

1. Identifieringsnummer: 1935—36/48.
Född 30/5 1917, inskriven i kvinnl. skolan 27/9 1935, i högre konstind. skolan ht 1936.
Genomgått 8-klassigt flickläroverk. Deltagit i vävkurs vid folkhögskola 3 månader 1935. Praktiserat vid Växjö hemslöjdsmagasin 15 juni—15 aug. 1936.

2. Identifieringsnummer: 1934—35/36, 1935—36/1.
Född 8/9 1915, inskriven i kvinnl. skolan 25/9 1934, i högre konstind. skolan ht 1936.
Normalskolekompetens. Företagit 3 månaders studier i England. Praktiserat 7 veckor som. 1936 vid Nyköpings hemslöjd.

3. Identifieringsnummer: 1934—35/80, 1935—36/84.
Född 27/7 1917, inskriven i kvinnl. skolan 1/10 1934, i högre konstind. skolan ht 1936.

Avlagt realexamen. Deltagit i 5 månaders slöjdkurs vid Kristinehamns praktiska skola.

4. Identifieringsnummer: 1934—35/78, 1935—36/69.
Född 23/2 1913, inskriven i kvinnl. skolan 1/10 1934, i högre konstind. skolan ht 1936.
Genomgått 8-klassigt flicklläroverk samt vävkurs.

5. Identifieringsnummer: 1934—35/190, 1935—36/105.
Född 17/10 1902, inskriven i kvinnl. skolan 22/1 1935, i högre konstind. skolan ht 1936.
Genomgått 8-klassigt flicklläroverk, Andrea Eneroths handarbetsseminarium samt vävkurser vid Nääs och i Malmö. Vikarierat som handarbetslärarinna vid olika skolor. Utfört mönsterritning och sömnad till Stockholms stads och läns hemslöjdsförening.

6. Identifieringsnummer: 1935—36/94.
Född 25/8 1916, inskriven i kvinnl. skolan 1/10 1935, i högre konstind. skolan ht 1936.
Genomgått 8-klassigt flicklläroverk, väv- och knypplingskurs samt kurs i textil mönsterritning.

7. Identifieringsnummer: 1934—35/21, 1935—36/15.
Född 15/7 1916, inskriven i kvinnl. skolan 19/9 1934, i högre konstind. skolan ht 1936.
Normalskolekompetens. Genomgått 3 månaders vävkurs 1935 och 6 veckors vävkurs 1936. Företagit textila studier i England 1 juli—19 aug. 1936.

8. Identifieringsnummer: 1932—33/93, 1933—34/122.
Född 17/2 1914, inskriven i kvinnl. skolan 1/10 1932, i högre konstind. skolan ht 1934.
Genomgått 8-klassigt flicklläroverk. Deltagit i kurser vid slöjdföreningens skola i Göteborg.

9. Identifieringsnummer: 1933—34/28, 1934—35/39.
Född 16/11 1915, inskriven i kvinnl. skolan 20/9 1933, i högre konstind. skolan ht 1935.
Genomgått 8-klassigt läroverk samt två kurser i vävning, resp. 6 veckor och 1 månad.

10. Identifieringsnummer: 1932—33/61, 1933—34/53.
Född 7/3 1915, inskriven i kvinnl. skolan 16/9 1932, i högre konstind. skolan ht 1934.
Genomgått 7-klassigt flicklläroverk.

11. Identifieringsnummer: 1932—33/95, 1933—34/129.
Född 25/7 1915, inskriven i kvinnl. skolan 1/10 1932, i högre konstind. skolan ht 1934.
Varit lärjunge under 3 år vid 4-klassig realskola. Genomgått 1 månads vävkurs och 1 månads växtfärgningskurs.

Dekorationsmålare. Bilaga G 2.

Nummer m = manl. k = kvinnl.	Antal terminer i skolan	Använda timmar i aftonskolan eller kvinnliga skolan i ämnena							
		Geom. konstruktionsritning	Perspektivlära	Frihandsteckning	Figurteckning	Fri målning	Textning	Dekorationsmålning	Konstindustr. facksteckning
1 m	4	18	34	170	42	—	[1] 60	222	114
2 »	4	46	40	165	68	—	[1] 56	609	194
3 »	5	30	34	179	62	—	[1] 46	438	174
4 »	4	40	66	364	66	—	[1] 98	582	234
5 »	4	24	34	173	40	—	[1] 40	372	200
6 k	[2] 7	220	48	390	54	140	140	87	367
7 m	3	6	58	187	50	—	[1] 60	456	166
8 k	[3] 8	74	88	462	34	92	[1] 138	537	288
9 »	6	156	106	440	46	152	172	252	509
10 m	4	18	38	295	108	—	44	375	130
11 »	4	12	28	138	50	—	[1] 58	480	164
12 »	4	48	54	190	66	—	52	525	260
Summa		**692**	**628**	**3 153**	**686**	**384**	**964**	**4 935**	**2 800**
Medeltal		58	52	263	57	128	80	411	233

Ang. stil- och formlära, se bil. G 1.

[1] 3 avdelningar i ämnet.

[2] Därav 5 terminer som tecknare för tryck och bokhantverk samt 2 terminer, 1935—36, som dekorationsmålare. Har dessutom åtnjutit frivillig undervisning ett fåtal timmar i några andra ämnen.

[3] Därav 4 som tecknare för tryck och bokhantverk samt 4, 1933—35, som dekorationsmålare. Dessutom elev i aftonskolan året 1927—28.

1. Identifieringsnummer: 1933—34/513, 1934—35/569, 1935—36/524.
Född 19/2 1912, inskriven i aftonskolan 9/1 1934, i högre konstind. skolan ht 1936.
Vinterkurs 1931—32 (1/11—30/4) vid Karlskoga prakt. läroverk, avd. för yrkesmålning (ådring, marmorering, m. m., yrkes- och materiallära, kalkylation).
Korrespondensundervisning i teckning (frihandsteckning, landskap, porträtt) vid Noréns korrespondensinst; sträckt sig över 4 år. Arbetsåret 1930—31 vid Bofors aftonskola (räkning, svenska språket).
Målarlärling f. o. m. sommaren 1931.
Hemarbete vid sidan av studierna i aftonskolan i geom. konstruktionsritning, perspektivlära, fackteckning och dekorationsmålning samt med tävlingsskisser.

2. Identifieringsnummer: 1934—35/194, 1935—36/506.
Född 27/5 1915, inskriven i aftonskolan 28/9 1934, i högre konstind. skolan ht 1936.
Uppgifter om föregående utbildning saknas.

3. Identifieringsnummer: 1933—34/270, 1934—35/263, 1935—36/603.
Född 13/4 1912, inskriven i aftonskolan 2/10 1933, i högre konstind. skolan ht 1936.
Uppgifter om föregående utbildning saknas.

4. Identifieringsnummer: 1934—35/235, 1935—36/510.
Född 7/5 1910 i Chemnitz, inskr. i aftonskolan 28/9 1934, i högre konstind. skolan ht 1936.
Elev vid Industrieschule och vid Höhere Wirkschule i Chemnitz samt 4 terminers kurs i teckning och akvarellmålning i Chemnitz.
Deltagit i målarlära somrarna 1935 och 1936. Hemarbete se nr 1.

5. Identifieringsnummer: 1934—35/16, 1935—36/491.
Född 13/7 1916, inskriven i aftonskolan 11/9 1934, i högre konstind. skolan ht 1936.
Lärjunge t. o. m. ht i klass 5 av femårig realskola. I målarlära somrarna 1934, 1935 och 1936, tillsammans c:a 10 månader. Hemarbete i perspektivlära, textning, fackteckning och dekorationsmålning.

6. Identifieringsnummer: 1932—33/185, 1933—34/113, 1934—35/107, 1935—36/70.
Född 4/1 1918, inskriven i kvinnl. skolan 18/1 1933, i högre konstind. skolan ht 1936.
Flyttad till klass 5 i Almqvistska samskolan. Ingen praktik i yrket. Hemarbete i geom. konstruktionsritning, perspektivlära, fackteckning samt med tävlingsskisser.

7. Identifieringsnummer: 1933—34/544, 1934—35/416.
Född 25/1 1914, inskriven i aftonskolan 16/1 1934, i högre konstind. skolan ht 1935.
Intyg från lärare om kunskaper i svenska och linearritning motsvarande fordringarna för realexamen samt avlagt prov i matematik för samma examen. Kurs i porträtteckning vid Hermods korrespondensinstitut. Sysslat på egen hand med yrkes- och dekorationsmålning, bl. a. i samband med renovering av antika möbler. Under somrarna 1935 och 1936 varit behjälplig vid kyrkorestaureringar. Hemarbete se nr 1.

8. Identifieringsnummer: 1930—31/206, 1931—32/120, 1933—34/173, 1934—35/13.
Född 7/2 1908, inskriven i kvinnl. skolan 5/11 1930, i högre konstind. skolan ht 1935.
Genomgått 8-klassig flickskola. Praktiserat 2 månader sommaren 1935 i yrkes- och dekorationsmålning. Hemarbete se nr 1.

9. Identifieringsnummer: 1932—33/29, 1933—34/74, 1934—35/113.
Född 25/2 1915, inskriven i kvinnl. skolan 21/9 1932, i högre konstind. skolan ht 1935. Ingen praktik i yrket. Hemarbete se nr 1.

10. Identifieringsnummer: 1932—33/252, 1933—34/258.
Född 15/8 1913, inskriven i aftonskolan 30/9 1932, i högre konstind. skolan ht 1934.
Uppgifter om föregående utbildning saknas.

11. Identifieringsnummer: 1932—33/503, 1933—34/254.
Född 11/9 1911, inskriven i aftonskolan 1/11 1932, i högre konstind. skolan ht 1934.
Avlagt studentexamen på reallinjen. Ingen praktik i yrket. Hemarbete i perspektivlära, fackteckning och dekorationsmålning samt med tävlingsskisser.

12. Identifieringsnummer: 1932—33/285, 1933—34/278.
Född 4/5 1908, inskriven i aftonskolan 1/10 1932, i högre konstind. skolan ht 1934. Gått 1 termin i yrkesskola. Målarlärling aug. 1931—hösten 1932 och därefter under ferierna. Hemarbete se nr 1.

Modellörer och bildhuggare. Bilaga G 3.

Nummer k = kvinnl.	Antal terminer i skolan	Använda timmar i kvinnliga skolan i ämnena					
		Geom. konstruktionsritning	Frihandsteckning	Figurteckning	Konstind. facksteckning	Ornam.-modellering	Figurmodellering
1 k	7	[1]108	130	32	179	261	198
	Summa	**108**	**130**	**32**	**179**	**261**	**198**

Ang. stil- och formlära, se bil. G 1.
[1] 2 avdelningar i ämnet.

1. Identifieringsnummer: 1930—31/35, 1931—32/113, 1932—33/165, 1933—34/138.
Född 17/6 1902, inskriven i kvinnl. skolan 19/9 1930, i högre konstind. skolan ht 1934.
Två års studier i realskola. Kurs vid Handarbetets vänner (vävkurs), två månaders sjukvårdskurs vid lanthushållsskola samt kurser i engelska och franska vid Stockholms borgarskola. Ingen praktik i yrket.

Keramister. Bilaga G 4.

Nummer k = kvinnl.	Antal terminer i skolan	Använda timmar i kvinnliga skolan i ämnena							
		Geom. konstruktionsritning[1]	Frihandsteckning	Figurteckning	Konstind. facksteckning	Målning	Textning	Ornam.-modellering	Figurmodellering
1 k	4	136	180	46	303	148	[2]170	177	78
2 »	2	66	106	40	178	92	102	126	40
3 »	2	102	152	30	186	76	60	87	32
4 »	4	106	128	54	299	124	136	84	58
Summa		**410**	**566**	**170**	**966**	**440**	**468**	**474**	**208**
Medeltal		**103**	**142**	**43**	**242**	**110**	**117**	**119**	**52**

Ang. stil- och formlära, se bil. G 1.
[1] Samtliga elever ha genomgått 2 avdelningar i ämnet.
[2] 3 avdelningar i ämnet.

1. Identifieringsnummer: 1934—35/16, 1935—36/110.
Född 13/12 1918, inskriven i kvinnl. skolan 19/9 1934, i högre konstind. skolan ht 1936.
Slutat i tredje klassen av femårig realskola samt läst privat 1 $^1/_2$ år. Tillbringat

1 månad vid Kernells slöjdskola i Södertälje. Bedrivit hemarbete i geom. konstruktionsritning, textning och skissritning.

2. Identifieringsnummer: 1935—36/21.
Född 24/2 1917, inskriven i kvinnl. skolan 18/9 1935, i högre konstind. skolan ht 1936.
Genomgått 8-klassigt flickläroverk, maskinskrivningskurs, 3 månaders sömnadskurs, 4 månaders hushållsarbete samt deltagit med 7 lektioner i A—B—C-skolan för teckning. Praktiserat 1 månad vid Gabriel-fajansverken (10 juli—10 aug. 1936; tillverkning och målning av keramik). Hemarbete se nr 1.

3. Identifieringsnummer: 1933—34/81.
Född 19/10 1915, inskriven i kvinnl. skolan 2/10 1933, i högre konstind. skolan ht 1934.
Genomgått flickläroverk med normalskolekompetens. Praktiserat 1 månad vid Gustavsbergs porslinsfabrik. Hemarbete i keramik (skulptur och lampfötter m. m.).

4. Identifieringsnummer: 1932—33/63, 1933—34/128.
Född 10/10 1913, inskriven i kvinnl. skolan 30/9 1932, i högre konstind. skolan ht 1934.
Genomgått flickläroverk med normalskolekompetens.

Möbelritare. Bilaga G 5.

Nummer m = manl. k = kvinnl.	Antal terminer i skolan	Använda timmar i aftonskolan eller kvinnliga skolan i ämnena					
		Geom. konstruktionsritning	Perspektivlära	Figurteckning	Möbelritning	Frihandsteckning	Ornam.-modellering
1 m	6	62	24	62	634	166	[1]146
2 »	3	28	36	52	215	228	38
3 »	6	32	18	44	576	236	76
4 k	4	[1]150	44	42	370	146	72
5 m	4	42	30	38	350	115	50
6 »	8	18	42	52	630	156	74
7 »	4	72	36	[2]0	226	50	[1] 88
8 »	2	16	26	42	142	128	28
9 k	4	[1]124	60	60	330	228	36
10 m	8	[2] 0	18	50	152	181	[1]202
11 »	2	22	28	32	128	100	32
12 »	8	204	78	64	398	273	94
13 »	6	48	68	74	314	133	86
14 k	3	[1]114	36	36	260	162	63
15 »	8	170	32	74	220	236	50
16 »	6	[1]114	76	34	196	168	42
	Summa	**1 246**	**652**	**756**	**5 142**	**2 706**	**1 177**
	Medeltal	83	41	50	321	169	74

Ang. stil- och formlära, se bil. G 1.
[1] 2 avdelningar i ämnet.
[2] Uppvisat ritningar.

1. Identifieringsnummer: 1933—34/352, 1934—35/287, 1935—36/280.
Född 19/7 1918, inskriven i aftonskolan 4/10 1933, i högre konstind. skolan ht 1936.
Arbetat å snickarverkstad som lärling f. o. m. juni 1933. Hemarbete i perspektivlära och möbelritning (uppmätningar).

2. Identifieringsnummer: 1934—35/590, 1935—36/17.
Född 3/2 1919, inskriven i aftonskolan 12/1 1935, i högre konstind. skolan ht 1936.
Lärjunge t. o. m. ht 1934 i klass 5[5] i Almqvistska samskolan.
Yrkespraktik på prof. Carl Malmstens verkstad och ritkontor juli och aug. 1936. Hemarbete i geom. konstruktionsritning, perspektivlära och möbelritning.

3. Identifieringsnummer: 1933—34/125, 1934—35/286, 1935—36/31.
Född 26/2 1918, inskriven i aftonskolan 22/9 1933, i högre konstind. skolan ht 1936.
Praktiserat 1 månad på möbelritkontor jämte auskultationer i snickerifabrik. Hemarbete se nr 2.

4. Identifieringsnummer: 1934—35/9, 1935—36/16.
Född 24/10 1915, inskriven i kvinnl. skolan 18/9 1934, i högre konstind. skolan ht 1936.
Avlagt studentexamen. 2 månaders yrkespraktik på snickarverkstad som. 1934 och 2 månaders ritpraktik som. 1935. Hemarbete se nr 2.

5. Identifieringsnummer: 1933—34/158 B, 1934—35/174.
Född 18/6 1911, inskriven i aftonskolan 20/9 1933, i högre konstind. skolan ht 1935.
Varit elev vid Stockholms borgarskola under 1 år (kvällsundervisning i svenska och engelska) samt genomgått kurs i engelska vid Hermods korrespondensinstitut. Ritpraktik jämte auskultationer i verkstaden inom snickeri- och tapetserarebranschen från hösten 1933 till hösten 1935.

6. Identifieringsnummer: 1927—28/101, 1932—33/148, 1933—34/277, 1934—35/308.
Född 27/4 1910, inskriven i aftonskolan 23/9 1927, i högre konstind. skolan ht 1935.
Deltagit i kvällsundervisning under 2 år vid Stockholms stads skolor för yrkesundervisning. Tapetserarelärling från hösten 1927 och avlade gesällprov hösten 1933. Hemarbete se nr 2.

7. Identifieringsnummer: 1933—34/52, 1934—35/313.
Född 25/8 1908, inskriven i aftonskolan 8/9 1933, i högre konstind. skolan ht 1935.
Gått 2 terminer på privat målarskola (kvällsundervisning) samt 1 arbetsår i lärlings- och yrkesskola. Praktiserat på bildhuggarverkstad c:a 2 år och som möbelritare 2 mån. sommaren 1935. Hemarbete se nr 2.

8. Identifieringsnummer: 1934—35/204.
Född 3/3 1910, inskriven i aftonskolan 28/9 1934, i högre konstind. skolan ht 1935.

Lärjunge t. o. m. ht i ring II i Saltsjöbadens samskola samt 1 år vid Schartaus handelsinstitut. Hemarbete se nr 2.

9. Identifieringsnummer: 1933—34/99, 1934—35/89.
Född 5/12 1912, inskriven i kvinnl. skolan 2/10 1933, i högre konstind. skolan ht 1935.
Genomgått 7-klassig flickskola samt varit elev under 1 år vid yrkesskola (modellering och vävning). Praktik 2 mån. sommaren 1935 i möbelhandel med möbelverkstad (dekoratörs- och tapetserarearbete samt möbelritning). Hemarbete se nr 2.

10. Identifieringsnummer: 1930—31/327, 1931—32/510, 1932—33/429, 1933—34/456.
Född 28/1 1912, inskriven i aftonskolan 30/9 1930, i högre konstind. skolan ht 1934.
Idkat privatstudier efter avgång från folkskola. Praktiserat på snickarverkstad $1^1/_2$ månad samt utfört enskilt snickeriarbete. Hemarbete se nr 2.

11. Identifieringsnummer: 1933—34/427.
Född 30/9 1910, inskriven i aftonskolan 16/10 1933, i högre konstind. skolan ht 1934.
Lärjunge t. o. m. ht i ring I av allmänt läroverk samt 1 år vid Påhlmans handelsinstitut. Verkstadsarbete under 8 månader. Hemarbete se nr 2.

12. Identifieringsnummer: 1930—31/343, 1931—32/312, 1932—33/280, 1933—34/237.
Född 5/7 1913, inskriven i aftonskolan 1/10 1930, i högre konstind. skolan ht 1934.
Genomgått fyra klasser i Beskowska samskolan samt idkat studier vid Stockholms borgarskola. Praktiserat som modellsnickare vid hattfabrik och vid gjuteri c:a 6 månader. Intet hemarbete.

13. Identifieringsnummer: 1931—32/36, 1932—33/216, 1933—34/399.
Född 30/5 1910, inskriven i aftonskolan 30/9 1931, i högre konstind. skolan ht 1934.
Avlagt studentexamen på latinlinjen. Praktik som möbelritare under c:a 3 mån. sommaren 1934. Hemarbete i möbelritning.

14. Identifieringsnummer: 1932—33/182, 1933—34/116.
Född 28/12 1912, inskriven i kvinnl. skolan 11/1 1933, i högre konstind. skolan ht 1934.
Genomgått 8-klassig flickskola, 6 månaders kurs på reklamskola samt kurs i maskinskrivning. Praktik som möbelritare under 3 mån. sommaren 1934. Hemarbete se nr 2.

15. Identifieringsnummer: 1924—25/31, 1925—26/106, 1926—27/116, 1933—34/31.
Född 14/12 1907, inskriven i kvinnl. skolan 18/9 1924, i högre konstind. skolan ht 1934.

Genomgått 8-klassig flickskola. Praktiserat c:a $1^1/_2$ år på snickare- och tapetsserareverkstad samt haft tillfälligt rit- och verkstadsarbete under somrarna 1927 och 1928. Hemarbete se nr 2.

16. Identifieringsnummer: 1931—32/129, 1932—33/146, 1933—34/13.
Född 23/10 1909, inskriven i kvinnl. skolan 1/10 1931, i högre konstind. skolan ht 1934.
Avlagt realexamen. Teckningslektioner under vt 1931 med c:a 15 tr pr vecka. Praktik under 6 veckor å möbelritkontor jämte auskultationer i verkstaden. Hemarbete se nr 2.

Ciselörer och gravörer. Bilaga G 6.

Nummer m = manl. k = kvinnl.	Antal terminer i skolan	Använda timmar i aftonskolan eller kvinnliga skolan i ämnena							
		Geom. konstruktionsritning	Frihandsteckning	Figurteckning	Konstind. facktecknning	Ornam.-modellering	Figurmodellering	Textning	Ciselering
1 m	10	46	154	48	208	150	104	70	267
2 »	4	82	133	72	120	92	32	56	264
3 k	2	84	130	38	134	96	46	60	243
4 m	5	28	232	60	78	140	90	70	102
Summa		**240**	**649**	**218**	**540**	**478**	**272**	**256**	**876**
Medeltal		60	162	55	135	120	68	64	219

Ang. stil- och formlära, se bil. G 1.

1. Identifieringsnummer: 1931—32/477, 1932—33/204, 1933—34/219, 1934—35/190, 1935—36/262.
Född 24/4 1913, inskriven i aftonskolan 9/10 1931, i högre konstind. skolan ht 1936.
Bevistat dövstumskolan i Borgå och i Manilla i Stockholm.
Praktiserat som gravör 1931—36.

2. Identifieringsnummer: 1934—35/213, 1935—36/391.
Född 16/10 1918, inskriven i aftonskolan 15/9 1934, i högre konstind. skolan ht 1936.
Genomgått högre folkskola (2 år). Praktiserat 6 månader i konstsmidesyrket. Genomgått kurs i maskinskrivning och i engelska.

3. Identifieringsnummer: 1935—36/77.
Född 4/9 1917 i Oslo, inskriven i kvinnl. skolan 1/10 1935, i högre konstind. skolan ht 1936.
Avlagt norsk middelskoleexamen samt tillbringat 1 år i gymnasium.

4. Identifieringsnummer: 1932—33/549, 1933—34/260, 1934—35/47.
Född 20/1 1917, inskriven i aftonskolan 9/1 1933, i högre konstind. skolan ht 1935.
Genomgått tre klasser av 5-årig realskola. Har under 2 år arbetat på konstsmedsverkstad.

Nummer m = manl. k = kvinnl.	Antal termi-ner i skolan	Använda timmar i aftonskolan eller kvinnliga skolan i ämnena						
		Geom. konstruk-tionsritn.	Per-spektiv-lära	Fri-hands-teckning	Figur-teckning	Konstind. fack-teckning	Mål-ning	Text-ning
1 m	2	52	10	107	52	82	0	50
2 »	3	124	34	28	30	72	0	30
3 »	5	20	14	295	72	178	252	42
4 k	4	130	64	274	36	327	153	152
5 »	4	130	62	264	40	330	136	166
6 »	4	126	76	308	36	363	164	182
7 m	4	42	68	224	58	326	138	82
8 »	4	22	66	238	50	168	318	72
9 »	2	28	36	181	52	244	138	48
10 »	2	28	40	198	42	234	177	54
11 »	2	6	42	212	42	174	231	46
12 k	4	94	48	298	38	377	156	200
13 »	4	128	86	290	40	373	160	202
14 »	5	294	41	392	40	468	156	218
15 »	4	76	62	280	36	329	148	174
16 m	2	8	40	161	46	90	120	48
17 »	2	20	34	299	58	70	0	46
18 »	3	4	32	337	64	86	30	76
19 »	4	8	12	270	56	162	84	44
20 k	2	110	34	152	36	196	84	74
21 »	2	94	44	182	38	181	72	84
22 »	4	138	44	294	38	342	144	180
	Summa	**1 682**	**989**	**5 285**	**1 000**	**5 172**	**2 861**	**2 270**
	Medeltal	76	45	240	45	235	151	103

Ang. stil- och formlära, se bil. G 1.

1 Identifieringsnummer: 1935—36/450.
Född 10/5 1914, inskriven i aftonskolan 11/10 1935, i högre konstind. skolan ht 1936.
Lärjunge i andra ringen av 3-årigt gymnasium. Extra elev vid konsthögskolan 1935—36. Yrkespraktik som dekoratör 1934—35. Hemarbete i geom. konstruktionsritning, perspektivlära samt med skisser i konstind. fackteckning och textning.

2. Identifieringsnummer: 1930—31/831, 1935—36/379.
Född 28/8 1898, inskriven i aftonskolan 9/3 1931, i högre konstind. skolan ht 1936.
Yrkespraktik som målare. Hemarbete se nr 1.

3. Identifieringsnummer: 1933—34/511, 1934—35/415, 1935—36/319.
Född 29/12 1913, inskriven i aftonskolan 9/1 1934, i högre konstind. skolan ht 1936.

Genomgått tre klasser av 4-årig realskola samt förvärvat realbetyg i tyska och engelska. Varit anställd som tecknare för tidning och tryckeri åren 1932—34. Hemarbete i geom. konstruktionsritning, perspektivlära samt med skisser i konstind. fackteckning, målning och textning.

4. Identifieringsnummer: 1934—35/44, 1935—36/104.
Född 7/12 1916, inskriven i kvinnl. skolan 26/9 1934, i högre konstind. skolan ht 1936.
Genomgått 8-klassigt flickläroverk. Utfört huvudsakligen textning på utställningen Fritiden i Ystad under 5 veckor 1936.

5. Identifieringsnummer: 1934—35/108, 1935—36/100.
Född 22/8 1916, inskriven i kvinnl. skolan 1/10 1934, i högre konstind. skolan ht 1936.
Genomgått 8-klassigt flickläroverk.

6. Identifieringsnummer: 1934—35/62, 1935—36/131.
Född 29/10 1917, inskriven i kvinnl. skolan 28/9 1934, i högre konstind. skolan ht 1936.
Genomgått högre folkskola.

7. Identifieringsnummer: 1933—34/100, 1934—35/82.
Född 20/6 1919, inskriven i aftonskolan 19/9 1933, i högre konstind. skolan ht 1935.
Studerat frihandsteckning vid Hermods korrespondensinstitut.

8. Identifieringsnummer: 1933—34/311, 1934—35/305.
Född 29/8 1912, inskriven i aftonskolan 3/10 1933, i högre konstind. skolan ht 1935.

9. Identifieringsnummer: 1934—35/44.
Född 24/11 1911, inskriven i aftonskolan 18/9 1934, i högre konstind. skolan ht 1935.
Elev vid folkhögskola (2-årig) samt genomgått korrespondenskurs i teckning. Hemarbete i aftonskolans ämnen.

10. Identifieringsnummer: 1934—35/115.
Född 7/5 1908, inskriven i aftonskolan 18/9 1934, i högre konstind. skolan ht 1935.
Genomgått 3 månaders kurs vid Stockholms biträdes- och dekoratörsskola. Hemarbete med mindre reklamarbeten.

11. Identifieringsnummer: 1934—35/208.
Född 16/5 1907, inskriven i aftonskolan 28/9 1934, i högre konstind. skolan ht 1935.
Avlagt realexamen samt genomgått 3 månaders dekoratörskurs och 5 månaders handelsskola. Varit förman å plywoodfabrik till 1931 och därefter arbetat som dekoratör, dels självständigt och dels fast anställd. Utfört div. dekoratörsarbeten för skyltningar m. m.

12. Identifieringsnummer: 1933—34/58, 1934—35/40.
Född 17/8 1915, inskriven i kvinnl. skolan 26/9 1933, i högre konstind. skolan ht 1935.
Avlagt realexamen. Praktiserat hos tecknare under tre månader som. 1935.

13. Identifieringsnummer: 1933—34/59, 1934—35/1.
Född 27/3 1916, inskriven i kvinnl. skolan 26/9 1933, i högre konstind. skolan ht 1935.
Avlagt realexamen. Utfört textning av adresser och mindre fönsterskyltar.

14. Identifieringsnummer: 1932—33/184, 1933—34/115, 1934—35/109.
Född 6/3 1917, inskriven i kvinnl. skolan 17/1 1933, i högre konstind. skolan ht 1935.
Praktiserat 3 månader på keramikateljé. Utfört kartritning, textning av adresser samt fönsterskyltar.

15. Identifieringsnummer: 1933—34/79, 1934—35/118.
Född 11/7 1914, inskriven i kvinnl. skolan 2/10 1933, i högre konstind. skolan ht 1935.
Förvärvat normalskolekompetens. Utfört textning av adresser o. dyl.

16. Identifieringsnummer: 1933—34/385.
Född 2/2 1909, inskriven i aftonskolan 2/10 1933, i högre konstind. skolan ht 1934.
Har efter slutad folkskola studerat pr korrespondens samt vid Stockholms dekoratörsskola och vid lärlings- och yrkesskolorna i Västervik. Praktiserat som byggnadsritare och tecknare. Hemarbete i aftonskolans ämnen.

17. Identifieringsnummer: 1933—34/10.
Född 20/2 1910, inskriven i aftonskolan 5/9 1933, i högre konstind. skolan ht 1934.
Varit elev vid skolan för bokhantverk samt under 3 år anställd som sättarelärling på tryckeri.

18. Identifieringsnummer: 1932—33/561, 1933—34/41.
Född 24/3 1914, inskriven i aftonskolan 12/1 1933, i högre konstind. skolan ht 1934.
Genomgått fem klasser i realskola samt tillbringat 1 år i tekniska institutet. Deltagit i en 1-årig kurs vid Stockholms biträdes- och dekoratörsskola. Praktiserat som retuschör vid klichéanstalt under 3 månader samt som järnhandelsbiträde c:a 1 år.

19. Identifieringsnummer: 1932—33/53, 1933—34/239.
Född 26/8 1914, inskriven i aftonskolan 16/9 1932, i högre konstind. skolan ht 1934.
Avlagt realexamen. Utfört temporära beställningar å div. illustrationsteckningar, bokomslag o. dyl. Hemarbete i aftonskolans ämnen.

20. Identifieringsnummer: 1932—33/57.
Född 14/7 1916, inskriven i kvinnl. skolan 28/9 1932, i högre konstind. skolan ht 1933.
Genomgått 6-klassig samskola. Hemarbete i kvinnl. skolans ämnen.

21. Identifieringsnummer: 1933—34/80.
Född 1/2 1915, inskriven i kvinnl. skolan 21/10 1933, i högre konstind. skolan ht 1934.
Genomgått 8-klassigt flicklläroverk. Utfört reklamarbete för svensk filmindustris biografer i Södertälje från år 1931. Hemarbete i kvinnl. skolans ämnen.

22. Identifieringsnummer: 1932—33/79, 1933—34/95.
Född 27/2 1916, inskriven i kvinnl. skolan 30/9 1932, i högre konstind. skolan ht 1934.
Avlagt realexamen.

Teckningslärare. Bilaga G 8.
(omfattande årskurs 1)

Nummer m = manl. k = kvinnl.	Antal terminer i skolan	Använda timmar i aftonskolan eller kvinnliga skolan i ämnena							
		Geom. konstruktionsritn.	Perspektivlära	Frihandsteckning	Konstind. facktecknig	Figurteckning	Målning	Ornam.-modellering	Textning
1 m . . .	6	88	36	550	176	58	282	36	122
2 » . . .	4	48	22	190	134	64	117	40	46
3 » . . .	4	166	58	199	164	42	276	48	72
4 » . . .	8	120	38	297	118	60	120	58	68
5 » . . .	6	20	24	216	200	52	177	20	60
6 » . . .	6	20	26	467	212	72	126	36	76
7 » . . .	6	74	18	224	134	46	114	48	28
8 » . . .	2	18	16	207	116	46	66	18	26
9 » . . .	6	64	40	257	140	58	327	20	76
10 » . . .	4	142	58	320	130	64	225	26	62
11 » . . .	3	36	26	103	70	42	261	32	34
12 k . . .	6	296	84	416	[1] 359	40	148	45	296
13 » . . .	4	278	70	286	153	40	172	75	186
14 » . . .	4	310	70	310	182	38	168	48	202
15 » . . .	4	290	74	304	[1] 352	38	156	54	188
16 » . . .	4	278	52	310	188	36	88	63	186
17 » . . .	4	300	64	290	175	32	164	60	190
18 » . . .	4	302	52	316	[1] 360	34	152	60	202
19 » . . .	4	282	80	300	[1] 317	40	164	93	200
20 » . . .	4	302	54	324	199	40	180	90	206
21 » . . .	4	254	36	264	[1] 273	36	144	81	148
Summa		**3 688**	**998**	**6 150**	**4 152**	**978**	**3 627**	**1 051**	**2 674**
Medeltal		176	48	293	198	47	173	50	127

Ang. stil- och formlära, se bil. G 1.
[1] 3 avdelningar i ämnet.

1. Identifieringsnummer: 1933—34/123, 1934—35/162, 1935—36/331.
Född 18/10 1916, inskriven i aftonskolan 22/9 1933, i högre konstind. skolan ht 1936.
Avlagt realexamen. Arbetat på motorverkstad under 6 månader. Hemarbete i geom. konstruktionsritning, perspektivlära samt med skisser i konstindustriell facktecknig, textning och dekorationsmålning.

2. Identifieringsnummer: 1934—35/469, 1935—36/373.
Född 5/4 1914, inskriven i aftonskolan 16/10 1934, i högre konstind. skolan ht 1936.
Avlagt studentexamen. Hemarbete se nr 1.

3. Identifieringsnummer: 1934—35/176, 1935—36/254.
Född 18/2 1918, inskriven i aftonskolan 28/9 1934, i högre konstind. skolan ht 1936.
Avlagt realexamen. Hemarbete se nr 1.

4. Identifieringsnummer: 1932—33/136, 1933—34/183, 1934—35/497, 1935—36/553.
Född 3/11 1915, inskriven i aftonskolan 23/9 1932, i högre konstind. skolan ht 1936.
Avlagt realexamen. Hemarbete se nr 1.

5. Identifieringsnummer: 1933—34/248, 1934—35/473, 1935—36/614.
Född 9/9 1915, inskriven i aftonskolan 2/10 1933, i högre konstind. skolan ht 1936.
Flyttad till II:dra gymnasieringen vid h. allm. läroverket i Kristianstad. Elev i tekniska skolan i Kristianstad läsåret 1932—33 (dekorationsmålning och yrkesritning för konsthantverk). Hemarbete i geom. konstruktionsritning och perspektivlära samt med skissarbete.

6. Identifieringsnummer: 1933—34/365, 1934—35/396, 1935—36/666.
Född 4/8 1912, inskriven i aftonskolan 3/10 1933, i högre konstind. skolan ht 1936.
Avlagt realexamen. Praktiserat i yrkesmålning vid statens järnvägar sommaren 1936. Hemarbete se nr 1 samt med modelleringsskisser.

7. Identifieringsnummer: 1933—34/182, 1934—35/304, 1935—36/633.
Född 27/3 1915, inskriven i aftonskolan 29/9 1933, i högre konstind. skolan ht 1936.
Avlagt realexamen. Praktiserat på tidningsredaktion och tidningsexpedition c:a 6 mån. (journalistik samt annons- och reportageteckning). Hemarbete se nr 1.

8. Identifieringsnummer: 1934—35/334.
Född 24/4 1915, inskriven i aftonskolan 2/10 1934, i högre konstind. skolan ht 1936. (Godkänd för inträde ht 1935 men uppskov på grund av värnpliktstjänstgöring.)
Avlagt studentexamen. Hemarbete se nr 1.

9. Identifieringsnummer: 1933—34/263, 1934—35/273, 1935—36/609.
Född 25/3 1914, inskriven i aftonskolan 2/10 1933, i högre konstind. skolan ht 1936.
Flyttats till ring III av 4-årigt realgymnasium. Praktiserat 9 veckor vid Karlskrona porslinsfabrik såsom dekoratör samt 2 månader vid Karlskrona byggnadskontor såsom textare och kartritare m. m. Hemarbete se nr 5.

10. Identifieringsnummer: 1934—35/157, 1935—36/255.
Född 22/6 1916, inskriven i aftonskolan 26/9 1934, i högre konstind. skolan ht 1936.
Avlagt realexamen. Varit elev i tekniska skolan i Kristianstad (frihandsteckning, figurteckning och dekorationsmålning). Hemarbete se nr 1.

11. Identifieringsnummer: 1934—35/542, 1935—36/636.
Född 2/4 1911, inskriven i aftonskolan 7/1 1935, i högre konstind. skolan ht 1936.
Avlagt studentexamen. Har c:a 2 års bankpraktik. Hemarbete i geom. konstruktionsritning, perspektivlära, konstind. fackteckning, textning och modellering.

12. Identifieringsnummer: 1933—34/89, 1934—35/110, 1935—36/132.
Född 13/4 1914, inskriven i kvinnl. skolan 2/10 1933, i högre konstind. skolan ht 1936.
Genomgått 8-klassigt flickläroverk. Besökt en målarskola i hemstaden under c:a 4 månader.

13. Identifieringsnummer: 1934—35/72, 1935—36/125.
Född 7/9 1915, inskriven i kvinnl. skolan 1/10 1934, i högre konstind. skolan ht 1936.
Genomgått 8-klassigt flicklläroverk samt en vävkurs.

14. Identifieringsnummer: 1934—35/81, 1935—36/97.
Född 5/7 1918, inskriven i kvinnl. skolan 1/10 1934, i högre konstind. skolan ht 1936.
Avlagt realexamen.

15. Identifieringsnummer: 1934—35/37, 1935—36/44.
Född 7/4 1917, inskriven i kvinnl. skolan 25/9 1934, i högre konstind. skolan ht 1936.
Genomgått 8-klassigt flicklläroverk.

16. Identifieringsnummer: 1934—35/76, 1935—36/98.
Född 17/12 1915, inskriven i kvinnl. skolan 1/10 1934, i högre konstind. skolan ht 1936.
Genomgått 8-klassigt flicklläroverk.

17. Identifieringsnummer: 1934—35/85, 1935—36/96.
Född 9/8 1915, inskriven i kvinnl. skolan 1/10 1934, i högre konstind. skolan ht 1936.
Genomgått 8-klassigt flicklläroverk samt kurs i maskinskrivning och stenografi vid yrkesskola.

18. Identifieringsnummer: 1934—35/75, 1935—36/86.
Född 5/9 1912, inskriven i kvinnl. skolan 30/9 1934, i högre konstind. skolan ht 1936.
Avlagt realexamen.

19. Identifieringsnummer: 1934—35/137, 1935—36/124.
Född 5/8 1917, inskriven i kvinnl. skolan 4/10 1934, i högre konstind. skolan ht 1936.
Avlagt realexamen. Genomgått vävkurs under 3 månader.

20. Identifieringsnummer: 1934—35/97, 1935—36/103.
Född 22/2 1917, inskriven i kvinnl. skolan 1/10 1934, i högre konstind. skolan ht 1936.
Genomgått 8-klassigt flicklläroverk.

21. Identifieringsnummer: 1934—35/22, 1935—36/106.
Född 24/9 1916, inskriven i kvinnl. skolan 19/9 1934, i högre konstind. skolan ht 1936.
Genomgått 8-klassigt flicklläroverk. Utfört huvudsakligen textning på utställningen Fritiden i Ystad under 5 veckor 1936.

Bilaga G 9.

Sammanställning angående nuvarande ämnen och undervisningstimmar i H. K. S. (Varje årskurs 36 veckor.)

1. Fackavdelningen tecknare för textila mönster.

Ämnen	Antal veckotimmar i årskurs			Summa timmar
	1	2	3	
Vävkurs	8	8	6	792
Växtfärgning	1¾	½	—	80
Haute-lisse vävning	—	—	4	144
Konstsömnad	2	3	3	288
Spetssömnad	—	2	—	72
Spetsknyppling	2	—	4	216
Konstind. fackt.	10½	7½	10½	1 026
Målning	5	7	7	684
Figurteckning	4	1¾	1¾	270
Formanatomi, 15 föreläsningar	½	—	—	15
Konsthistoria	2	2	2	216
Skrift och heraldik	1½	1½	1½	162
Dräktstudier (frivilligt)	—	—	(4)	—
Summa	37¼	33¼	39¾	3 965

2. Fackavdelningen dekorationsmålare.

Ämnen	Antal veckotimmar i årskurs			Summa timmar
	1	2	3	
Dekorativ målning	10	10	10	1 080
D:o museistudier	3	3	3	324
Konstind. fackt.	3	3	3	324
D:o studier utan lärares närvaro	9½	9½	9½	1 026
Konsthistoria	2	2	2	216
Figurteckning, manliga	6	3½	3½	468
D:o, kvinnliga	4	1¾	1¾	270
Formanatomi, 15 föreläsningar	½	—	—	15
Skrift och heraldik	1½	1½	1½	162
Dräktstudier (frivilligt)	—	—	(4)	—
Summa manliga	35½	32½	32½	3 615
» kvinnliga	33½	30¾	30¾	3 417

3. Fackavdelningen modellörer och bildhuggare.

Ämnen	Antal veckotimmar i årskurs			Summa timmar
	1	2	3	
Konstind. fackt.	12½	12½	12½	1 350
Ornamentsmodellering	8	8	8	864
Figurmodellering	8	8	8	864
Gipsgjutning	—	6	6	432
Skärning i trä	2	10	10	792
Figurteckning	4	1¾	1¾	270
Formanatomi, 15 föreläsningar	½	—	—	15
Konsthistoria	2	2	2	216
Skrift och heraldik	1½	1½	1½	162
Dräktstudier (frivilligt)	—	—	(4)	—
Summa	38½	49¾	49¾	4 965

Summan av timantalen för de ordinarie lektionerna är i verkligheten lägre, enär lektionstimmarna i några ämnen delvis sammanfalla.

4. Fackavdelningen keramister.

Ämnen	Antal veckotimmar i årskurs			Summa timmar
	1	2	3	
Konstind. fackt.	7	7	7	756
Keramik	7	7	7	756
Ornamentsmodellering	5	5	5	540
Figurmodellering	5	5	5	540
Varukännedom (24 veckor)	2	2	—	96
Målning	3	3	3	324
Figurteckning	4	1¾	1¾	270
Formanatomi, 15 föreläsningar	½	—	—	15
Konsthistoria	2	2	2	216
Skrift och heraldik	1½	1½	1½	162
Dräktstudier (frivilligt)	—	—	(4)	—
Summa	37	34¼	32¼	3 675

5. Fackavdelningen möbelritare.

Ämnen	Antal veckotimmar i årskurs			Summa timmar
	1	2	3	
Konstind. fackt.	12½	12½	12½	1 350
Uppmätningar	2	5	5	432
Konsthistoria	2	2	2	216
Skrift och heraldik	1½	1½	1½	162
Figurteckning, manliga	6	3½	3½	468
D:o, kvinnliga	4	1¾	1¾	270
Formanatomi, 15 föreläsningar	½	—	—	15
Målning	5	7	10	792
Ornamentsmodellering	5	3	—	288
Figurmodellering	3	—	—	108
Skärning i trä	2	4	6	432
Dräktstudier (frivilligt)	—	—	(4)	—
Summa manliga	**39½**	**38½**	**40½**	**4 263**
» kvinnliga	**37½**	**36¾**	**38¾**	**4 065**

6. Fackavdelningen ciselörer och gravörer.

Ämnen	Antal veckotimmar i årskurs			Summa timmar
	1	2	3	
Ciselering	9	18	18	1 620
Konstindust. fackt.	10½	4½	4½	702
Ornamentsmodellering	8	8	8	864
Figurmodellering	5	5	5	540
Figurteckning, manliga	6	3½	3½	468
D:o, kvinnliga	4	1¾	1¾	270
Formanatomi, 15 föreläsningar	½	—	—	15
Konsthistoria	2	2	2	216
Skrift och heraldik	1½	1½	1½	162
Dräktstudier (frivilligt)	—	—	(4)	—
Summa manliga	**42½**	**42½**	**42½**	**4 587**
» kvinnliga	**40½**	**40¾**	**40¾**	**4 389**

Summorna i verkligheten lägre. Jfr anm. till modellörer.

7. Fackavdelningen tecknare för tryck och bokhantverk.

Ämnen	Antal veckotimmar i årskurs 1	2	3	Summa timmar
Konstindust. fackt.	10½	10½	10½	1 134
Skrift och heraldik	1½	1½	1½	162
Figurteckning, manliga	6	3½	3½	468
D:o, kvinnliga	4	1¾	1¾	270
Formanatomi, 15 föreläsningar	½	—	—	15
Målning	10	10	10	1 080
Bokhantverk, kvinnliga	7	7	5	684
Konsthistoria	2	2	2	216
Dräktstudier (frivilligt)	—	—	(4)	—
Summa manliga	**30½**	**27½**	**27½**	**3 075**
» kvinnliga	**35½**	**32¾**	**30¾**	**3 561**

8. Avdelningen teckningslärare.

Ämnen	Antal veckotimmar i årskurs 1	2	3	Summa timmar
Frihandsteckning, metodik	4	4	—	288
D:o, undervisningsövningar	2	2	—	144
Linearritning, metodik och undervisningsövningar	1	1	—	72
Välskrivning	1½	1⅓	—	64
D:o, metodik och undervisningsövningar	⅔	⅔	—	48
Dräktstudier m. m.	—	—	4	144
Figurteckning, manliga	6	3½	3½	468
D:o, kvinnliga	4	1¾	1¾	270
Formanatomi, 15 föreläsningar	½	—	—	15
Konsthistoria	2	2	2	216
Skrift och heraldik	1½	1½	1½	162
Skärning i trä	2	2	2	216
Målning, medeltal	8	3	8	684
Ornamentsmodellering	—	5	—	180
Figurmodellering	3	—	—	108
Gipsgjutning	—	6	6	402
Konstind. fackt., medeltal	10½	10	10	1 098
Summa manliga	**42⅔**	**41**	**37**	**4 309**
» kvinnliga	**40⅔**	**39¼**	**35¼**	**4 111**
Dessutom i *konsthantverkligt arbete* i något av följande fack:				
Tecknare för textila mönster	4	8	12	864
Dekorationsmålare	—	—	—	—
Modellörer och bildhuggare	—	6	4	360
Keramister	1	5	5	400
Möbelritare	—	5	5	360
Ciselörer och gravörer	3½	7¼	7¾	666
Tecknare för tryck o. bokhantverk, kvinnliga	1½	4½	5	396

Bilaga H 1—9.

Förslag till undervisningsplaner i konstfackskolans lägre och högre kurs.

Allmänna grunder:

Konstfackskolan omfattar en ettårig *lägre kurs* och en tvåårig *högre kurs*, vartdera året med en lärotid av 280 dagar eller efter avdrag av lovdagar 38 veckor. Arbetsåret är uppdelat i två lika långa terminer om 19 veckor och antalet undervisningstimmar i veckan är 40.

Undervisningen är differentierad å en *allmän avdelning* och åtta *fackavdelningar* nämligen: 1) dekorativ målning; 2) dekorativ skulptur; 3) keramik och glas; 4) metallarbete (grövre och finare); 5) möbler och inredningar; 6) textilarbete (vävning och sömnad); 7) bokband och läderarbete; 8) grafiska yrken (tryck, reklam och fotografi).

Inträdesfordringar:

1. För inträde i *lägre kursens allmänna avdelning* fordras: att hava uppnått en ålder av 15 men ej 30 år, kunskaper och färdigheter i ämnena modersmålet, ett främmande språk, fysik och kemi, välskrivning och teckning samt slöjd i den omfattning, som vitsordas genom godkända betyg över undergången realexamen, ävensom att under minst två månader hava deltagit i yrkesmässigt arbete av lämplig art.

2. För inträde i *lägre kursens fackavdelningar* fordras: att hava uppnått en ålder av 17 men ej 30 år, kunskaper och färdigheter, som för inträde i den allmänna avdelningen ävensom att under minst två år hava deltagit i yrkesmässigt arbete av sådan art, att det kan anses utgöra en god förberedelse för studierna i den fackavdelning, i vilken inträde sökes.

3. För inträde i *konstfackskolans högre kurs* fordras utpräglad begåvning och fallenhet för studier i den avdelning, i vilken utbildning, sökes samt kunskaper och färdigheter i den omfattning, som kräves *dels* för inträde i fackskolans lägre kurs *dels* för godkänt betyg i den av den lägre kursens avdelningar, som svarar mot den avdelning, i vilken inträde sökes.

4. I fråga om här angivna kunskapsfordringar må konstfackskolans styrelse kunna medgiva undantag beträffande sökande, som visat sig äga särskilt framträdande begåvning och fallenhet för studierna i skolan. Likaledes må styrelsen kunna göra undantag från praktikkravet ej blott för viss sökande utan även för hel fackavdelning eller grupp av elever, eventuellt i sådan form att praktikkravet helt eller delvis kombineras med villkoren för uppflyttning i högre klass eller för erhållande av avgångsbetyg från viss avdelning.

Undervisningens anordning och mål:

1. Konstfackskolans *lägre kurs* är för dem, som vid inträdet i skolan ännu ej träffat sitt val av utbildningsbana, avsedd att vara ett orienterande år.

Under första terminen meddelas åt samtliga elever en allmänt lagd undervisning i teckning, målning o. d. Från och med andra terminen äger differentieringen å den allmänna avdelningen och å de yrkesbestämda fackavdelningarna rum.

2. Undervisningen i konstfackskolans *allmänna avdelning* har till mål att, på grundvalen av de förutsättningar inträdesfordringarna angiva, bibringa eleverna sådana kunskaper och färdigheter, som kunna vara till gagn för personer, vilka inom olika verksamhetsområden ha behov av odlat sinne för form och färg samt färdighet i teckning o. d. eller från den lägre kursen ämna söka inträde i konsthögskolan eller vilja utbilda sig till lärare i teckning och slöjd vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter.

3. Målet för undervisningen i konstfackskolans yrkesbestämda *fackavdelningar* är att, på grundvalen av de förutsättningar inträdesfordringarna angiva, bibringa eleverna sådana kunskaper och färdigheter jämte god konstnärlig uppfattning, att de med fördel kunna användas som biträden inom de konstyrken fackavdelningarna avse samt allt efter deras egna förutsättningar och yttre omständigheter utveckla sig till skickliga yrkesutövare, arbetsledare, försäljare eller självständigt skapande krafter inom sitt fack.

I. *Fackavdelningen för dekorativ målning.* Bilaga H 1.

Timplan: Ämnen	Lägre			Högre					Totalsumma
	Årskurs 1		Summa timmar	Årskurs 2		Årskurs 3		Summa timmar	
	1 terminen	2 terminen		1 terminen	2 terminen	1 terminen	2 terminen		
Linearritning	3	—	57	—	—	—	—	—	57
Teckning	15	5	380	5	5	4	4	342	722
Fri målning	8	5	247	4	4	4	4	304	551
Textning	2	2	76	2	—	—	—	38	114
Modellering	2	—	38	—	—	—	—	—	38
Form- och färglära	4	—	76	—	—	—	—	—	76
Yrkesorientering	1	—	19	—	—	—	—	—	19
Materiallära	2	5	133	—	—	—	—	—	133
Dekorativ målning	—	20	380	20	20	20	20	1 520	1 900
Konsthistoria	—	—	—	3	3	3	3	228	228
Bostaden	—	—	—	1	1	1	1	76	76
Heraldik	—	—	—	—	1	—	—	19	19
Formanatomi	—	—	—	—	1	—	—	19	19
Yrkesekonomi	—	—	—	—	—	3	3	114	114
Gymnastik	3	3	114	3	3	3	3	228	342
Fria studier, föreläsningar m. m.	—	—	—	2	2	2	2	152	152
Summa timmar	**40**	**40**		**40**	**40**	**40**	**40**		

Kursplan:

Linearritning.

Årskurs 1 (57 t:r). Plana geometriska konstruktioner, projektionsritning av enkla föremål, skissteckning med utsättning av mått, några enkla exempel inom skugglära och perspektivläran.

Teckning.

Årskurs 1 (380 t:r). Teckning av föremål i profil och perspektiv, interiörer och exteriörer; teckning och skuggning i olika material och utförande efter föremål från skilda områden. Teckning ur minnet. Teckning av figurdelar och helfigur efter avgjutningar.

Årskurs 2 och 3 (342 t:r). Teckning efter avgjutningar och levande modell. Växt-, djur- och dräktstudier. Teckning ur minnet.

Fri målning.

Årskurs 1 (247 t:r). Färg- och valörstudier i akvarell, tempera och olja av växter och stilleben m. m.

Årskurs 2 (152 t:r). Studier i akvarell, tempera och olja: Stilleben, interiörer, exteriörer m. m.

Årskurs 3 (152: t:r). Fortsatta studier som i årskurs 2, även efter levande modell.

Textning.

Årskurs 1 (76 t:r). Olika skrivredskap och deras användning. Bokstavsformen med praktisk tillämpning.

Årskurs 2 (38 t:r). Bokstavsformen med praktiska tillämpningar vid skyltmålning och andra inom målerifacket förekommande arbeten.

Modellering.

Årskurs 1 (38 t:r). Studier efter plastiska ornamentala förebilder.

Form- och färglära.

Årskurs 1 (76 t:r). Form och färg, dess relation till olika material, teknik och ändamål. Färgbenämningar; färgharmonier m. m. Experiment och övningar.

Yrkesorientering.

Årskurs 1 (19 t:r). Förekommande konstyrken, deras arbetsuppgifter och specialiteter, arbetsförhållanden, företagsformer. Konstyrkenas förekomst och omfattning i Sverige. Korta meddelanden om konstyrken i andra länder.

Materiallära.

Årskurs 1 (första terminen 38 t:r). In- och utländska träslag. Inom konstyrkena vanligen använda metaller och legeringar; ädelstenar och pärlor samt förekommande imitationer. Vanligen använda stenarter; kalk, gips och cement samt produkter därav; olika slag av lergods, porslin, glas och glasyrmaterial. De vanligaste färgämnena. Papp och papper; textilier, läder och skinn samt liknande material. Allt huvudsakligen förevisningar ledsagade av kortfattade upplysningar.

Årskurs 1 (andra terminen 95 t:r). Inom måleriyrket vanligen förekommande färgstoffer samt binde-, förtunnings- och torkmedel, deras sammansättning och egenskaper, hållbarhet, vatten- och ljusäkthet. Undersökningar av olje-, kalk-, lim-, tempera- och lackfärger. Papper, papp, väv, trä och mur som målningsgrunder. Allt med förtydligande experiment och laborationer.

Dekorativ målning.

Årskurs 1 (380 t:r). Tillagning av färger med olika bindemedel, förberedande målningsövningar samt ytors behandling från grunden till färdigt skick. Verktygens handhavande och vård. — Uppspänning av väv och papp, tapetsering. Praktiska övningar i målning på puts, trä, väv och papp med kalk, olja och tempera som täckande och laserande färg samt limfärg. Olika ytbehandlingar. Lackering. Streckdragning. Studier, enkla kompositioner och skisser på egen hand. Utförande i förekommande material.

Årskurs 2 (760 t:r). Studier av dekorativt måleri, kompositioner och skisser på egen hand. Utförande i mera allmänt förekommande material. Färgharmoni. Färgsättning för interiörer och exteriörer.

Årskurs 3 (760 t:r). Fortsatta studier av dekorativt måleri, kompositioner och skisser på egen hand. Utförande i olika material och tekniker såsom olja, tempera och kalk (secco, fresko och sgraffito) samt i mosaik. Glasmålning. Reklammålning. Konservering och restaurering.

Konsthistoria.

Årskurs 2 och 3 (228 t:r). Konstens och konsthantverkets historia och stilutveckling. Studiebesök i museer, å utställningar m. fl. platser.

Bostaden.

Årskurs 2 och 3 (76 t:r). Bostaden, dess utveckling ur historisk, geografisk, ekonomisk och social synpunkt, dess funktion samt utformning med hänsyn till olika förhållanden och behov. Belysningsteknik.

Heraldik.

Årskurs 2 (19 t:r). Övningar i samband med de under rubriken fria studier angivna föreläsningarna. Uppgifter tillhörande facket.

Formanatomi.

Årskurs 2 (19 t:r). Människokroppens formanatomi med demonstration på levande modell. Skissteckning.

Yrkesekonomi.

Årskurs 3 (114 t:r). Bokföringens uppgift och enklaste former med förtydligande exempel. Grunderna för kostnadsberäkning. Arbetsplanering. Avlöningsformer. Yrkes- och arbetarlagstiftning. Yrkeshygien.

Gymnastik.

Årskurs 1—3 (342 t:r). Gymnastiska övningar ordnade i rationell stegringsföljd; idrottsövningar, inom- och utomhus, vid lämpliga tillfällen kombinerade med kortare utflykter.

Fria studier, föreläsningar m. m.

Årskurs 2 och 3 (152 t:r). Under den härför avsedda tiden böra eleverna givas tillfälle att arbeta med självvalda uppgifter inom eller utom skolan, exempelvis med skisser på egen hand, studier i skolans bibliotek o. d. Häri ingår för andra årskursens elever under 2:a terminen en föreläsningskurs i heraldik och symbolik, omfattande högst 10 timmar.

För övrigt bör någon del av tiden reserveras för studiebesök å utställningar och arbetsställen m. m. samt föreläsningar som utan att ingå i den ordinarie undervisningen kunna vara av värde för elevernas utbildning, exempelvis i samhällskunskap o. d.

II. *Fackavdelningen för dekorativ skulptur.* Bilaga H 2.

Timplan: Ämnen	Lägre			Högre					Totalsumma
	Årskurs 1		Summa timmar	Årskurs 2		Årskurs 3		Summa timmar	
	1 terminen	2 terminen		1 terminen	2 terminen	1 terminen	2 terminen		
Linearritning	3	—	57	—	—	—	—	—	57
Teckning	15	5	380	5	5	4	4	342	722
Fri målning	8	—	152	—	—	—	—	—	152
Textning	2	2	76	—	—	—	—	—	76
Modellering	2	20	418	20	10	10	5	855	1 273
Form- och färglära	4	—	76	—	—	—	—	—	76
Yrkesorientering	1	—	19	—	—	—	—	—	19
Materiallära	2	2	76	—	—	—	—	—	76
Träskulptur	—	8	152	6	6	5	5	418	570
Stenskulptur	—	—	—	—	10	10	15	665	665
Konsthistoria	—	—	—	3	3	3	3	228	228
Heraldik	—	—	—	—	1	—	—	19	19
Formanatomi	—	—	—	1	—	—	—	19	19
Yrkesekonomi	—	—	—	—	—	3	3	114	114
Gymnastik	3	3	114	3	3	3	3	228	342
Fria studier, föreläsningar m. m.	—	—	—	2	2	2	2	152	152
Summa timmar	**40**	**40**		**40**	**40**	**40**	**40**		

Kursplan:

Linearritning.

Årskurs 1 (57 t:r). Se fackavdeln. I.

Teckning.

Årskurs 1 (380 t:r). Se fackavdeln. I.
Årskurs 2 och 3 (342 t:r). Se fackavdeln. I.

Fri målning.

Årskurs 1 (152 t:r). Färg- och valörstudier i akvarell och tempera av växter m. m.

Textning.

Årskurs 1 (76 t:r). Se fackavdeln. I.

Form- och färglära.

Årskurs 1 (76 t:r). Se fackavdeln. I.

Yrkesorientering.

Årskurs 1 (19 t:r). Se fackavdeln. I.

Materiallära.

Årskurs 1 (första terminen 38 t:r). Se fackavdeln. I.

Årskurs 1 (andra terminen 38 t:r). Leror av olika slag, deras förberedning för modellering. Andra slag av modelleringsmaterial såsom plastilin och vax. Gips, stuck och cement. Konststen. Olika träslag och stensorters lämplighet för skulpturändamål. Experiment och laborationer.

Modellering.

Årskurs 1 (418 t:r). Studier efter plastiska föremål såsom ornament, figurer och figurdelar i relief och friskulptur. Enkla kompositioner med utförande. Skisser på egen hand. Gipsgjutning: förlorad form och styckeform.

Årskurs 2 (570 t:r). Studier, kompositioner och skisser på egen hand. Utförande av dekorativa uppgifter inom yrkesområdet i lera, stuck m. m. Modellering efter avgjutningar och levande modell. Gipsgjutning.

Årskurs 3 (285 t:r). Fortsatta övningar som i årskurs 2. Gjutning av metall och andra förekommande material. Bränning av lera.

Träskulptur.

Årskurs 1 (152 t:r). Övningar att hantera inom yrket förekommande verktyg. Verktygens skötsel och vård. Övningar efter ornament i trä och avgjutningar. Enkla kompositioner med utförande. Skisser på egen hand.

Årskurs 2 och 3 (418 t:r). Studier, kompositioner och skisser på egen hand. Utförande av dekorativa uppgifter inom yrkesområdet.

Stenskulptur.

Årskurs 2 (190 t:r). Övningar i att hantera inom yrket förekommande verktyg; verktygens skötsel och vård. Övningar i olika slag av behuggning.

Årskurs 3 (475 t:r). Fortsatta övningar. Huggning i olika stensorter. Polering. Huggning av text i olika utförande. Studier, kompositioner och skisser på egen hand. Utförande i verkligt material av dekorativa uppgifter inom yrkesområdet.

Konsthistoria.

Årskurs 2 och 3 (228 t:r). Se fackavdeln. I.

Heraldik.

Årskurs 2 (19 t:r). Se fackavdeln. I.

Formanatomi.

Årskurs 2 (19 t:r). Se fackavdeln. I.

Yrkesekonomi.

Årskurs 3 (114 t:r). Se fackavdeln. I.

Gymnastik.

Årskurs 1—3 (342 t:r). Se fackavdeln. I.

Fria studier, föreläsningar m. m.

Årskurs 2 och 3 (152 t:r). Se fackavdeln. I.

III. *Fackavdelningen för keramik och glas.* Bilaga H 3.

Timplan: Ämnen	Lägre			Högre					Totalsumma
	Årskurs 1		Summa timmar	Årskurs 2		Årskurs 3		Summa timmar	
	1 terminen	2 terminen		1 terminen	2 terminen	1 terminen	2 terminen		
Linearritning	3	—	57	—	—	—	—	—	57
Teckning	15	5	380	5	5	4	4	342	722
Fri målning	8	3	209	4	4	4	4	304	513
Textning	2	2	76	1	—	—	—	19	95
Modellering	2	10	228	5	5	5	5	380	608
Form- och färglära	4	—	76	—	—	—	—	—	76
Yrkesorientering	1	—	19	—	—	—	—	—	19
Materiallära	2	2	76	7	—	—	—	133	209
Keramik	—	15	285	10	10	10	10	760	1 045
Glasarbete	—	—	—	—	6	6	6	342	342
Konsthistoria	—	—	—	3	3	3	3	228	228
Heraldik	—	—	—	—	1	—	—	19	19
Formanatomi	—	—	—	—	1	—	—	19	19
Yrkesekonomi	—	—	—	—	—	3	3	114	114
Gymnastik	3	3	114	3	3	3	3	228	342
Fria studier, föreläsningar m. m.	—	—	—	2	2	2	2	152	152
Summa timmar	**40**	**40**		**40**	**40**	**40**	**40**		

Kursplan:

Linearritning.

Årskurs 1 (57 t:r). Se fackavdeln. I.

Teckning.

Årskurs 1 (380 t:r). Se fackavdeln. I.
Årskurs 2 och 3 (342 t:r). Se fackavdeln. I.

Fri målning.

Årskurs 1 (209 t:r). Färg- och valörstudier i akvarell och tempera av växter, stilleben m. m.
Årskurs 2 och 3 (304 t:r). Fortsatta studier som i årskurs 1.

Textning.

Årskurs 1 (76 t:r). Se fackavdeln. I.

Årskurs 2 (19 t:r). Bokstavsformen med praktiska tillämpningar inom keramik- och glasområdena.

Modellering.

Årskurs 1 (228 t:r). Studier efter plastiska förebilder såsom ornament, figurer och figurdelar i relief och friskulptur. Gipsgjutning: förlorad form och styckeform.

Årskurs 2 (190 t:r). Arbeten, huvudsakligen i samband med uppgifter inom yrkesområdet. Gipsgjutning.

Årskurs 3 (190 t:r). Fortsatta arbeten som i årskurs 2. Modellering efter avgjutningar och levande modell.

Form- och färglära.

Årskurs 1 (76 t:r). Se fackavdeln. I.

Yrkesorientering.

Årskurs 1 (19 t:r). Se fackavdeln. I.

Materiallära.

Årskurs 1 (första terminen 38 t:r). Se fackavdeln. I.

Årskurs 1 (andra terminen 38 t:r). Eldfasta leror, stengods, fajans och porslin. Något om glasyrer och glas. Experiment och laborationer.

Årskurs 2 (133 t:r). Överblick över den oorganiska kemien, särskilt silikatkemien. Olika slag av leror och tillsatsmaterial. Framställning av glasyrer såsom salt-, bly- och tennglasyrer, deras kemiska sammansättning, beredning och egenskaper. Oxidfärger, deras egenskaper och användning. Laborationer. Olika sorters glas såsom kaliglas, natronglas, kalkglas samt blyglas.

Keramik.

Årskurs 1 (285 t:r). Elementära övningar i drejning. Inledande dekorationsövningar. Insättning och bränning. Enkla kompositioner med utförande. Skisser på egen hand.

Årskurs 2 (380 t:r). Studier av keramiska föremål, kompositioner och skisser på egen hand av såväl servis- som prydnadsgods. Utförande i verkligt material. Övningar i drejning. Rågodsets ytbehandling, dekorering i relief samt över- och underglasyrmålning. Glasering, olika förfaranden. Bränningsteknik.

Årskurs 3 (380 t:r). Fortsatta keramiska studier, kompositioner och skisser på egen hand. Verkstadsarbete. Praktisk-ekonomiska synpunkter vid föremålens formgivning med hänsyn till ändamål och rationell tillverkning. Olika slag av brännugnar, deras konstruktion och verkningssätt; bränningsteknik. Studiebesök vid arbetande företag.

Glasarbete.

Årskurs 2 och 3 (342 t:r). Studier av glasföremål, kompositioner och skisser på egen hand av såväl servis- som prydnadsgods. Olika tekniska förfaringssätt vid glasets formning och bearbetning genom blåsning, gjutning, slipning, gravering,

etsning etc. Praktisk-ekonomiska och konstnärliga synpunkter på glasets ändamål och form. Olika slag av smältugnar och övriga anordningar inom glasbruken. Studiebesök vid arbetande företag.

Konsthistoria.

Årskurs 2 och 3 (228 t:r). Se fackavdeln. I.

Heraldik.

Årskurs 2 (19 t:r). Se fackavdeln. I.

Formanatomi.

Årskurs 2 (19 t:r). Se fackavdeln. I.

Yrkesekonomi.

Årskurs 3 (114 t:r). Se fackavdeln. I.

Gymnastik.

Årskurs 1—3 (342 t:r). Se fackavdeln. I.

Fria studier, föreläsningar m. m.

Årskurs 2 och 3 (152 t:r). Se fackavdeln. I.

Bilaga H 4.

IV. *Fackavdelningen för metallarbete (grövre och finare).*

Timplan: Ämnen	Lägre			Högre					Totalsumma
	Årskurs 1		Summa timmar	Årskurs 2		Årskurs 3		Summa timmar	
	1 terminen	2 terminen		1 terminen	2 terminen	1 terminen	2 terminen		
Linearritning	3	—	57	—	—	—	—	—	57
Teckning	15	5	380	5	5	4	4	342	722
Fri målning	8	—	152	—	—	—	—	—	152
Textning (grövre metallarbete)	2	2	76	—	—	—	—	—	76
» (finare »)	(2)	(2)	(76)	(2)	—	—	—	(38)	(114)
Modellering	2	7	171	6	6	5	5	418	589
Form- och färglära	4	—	76	—	—	—	—	—	76
Yrkesorientering	1	—	19	—	—	—	—	—	19
Materiallära (grövre metallarbete)	2	3	95	—	—	—	—	—	95
» (finare »)	(2)	(3)	(95)	—	(2)	(2)	(2)	(114)	(209)
Grövre metallarbete	—	20	380	20	20	20	20	1 520	1 900
Finare »	—	(20)	(380)	18)	(18)	18)	18)	(1 368)	(1 748)
Konsthistoria	—	—	—	3	3	3	3	228	228
Heraldik	—	—	—	—	1	—	—	19	19
Formanatomi	—	—	—	1	—	—	—	19	19
Yrkesekonomi	—	—	—	—	—	3	3	114	114
Gymnastik	3	3	114	3	3	3	3	228	342
Fria studier, föreläsning m. m.	—	—	—	2	2	2	2	152	152
Summa timmar	**40**	**40**		**40**	**40**	**40**	**40**		

Kursplan:

Linearritning.

Årskurs 1 (57 t:r). Se fackavdeln. I.

Teckning.

Årskurs 1 (380 t:r). Se fackavdeln. I.

Årskurs 2 och 3 (342 t:r). Se fackavdeln. I.

Fri målning.

Årskurs 1 (152 t:r). Se fackavdeln. II.

Textning.

Årskurs 1 (76 t:r). Se fackavdeln. I.

Årskurs 2 (38 t:r). Bokstavsformen med praktiska tillämpningar inom guld- och silversmidets område.

Modellering.

Årskurs 1 (171 t:r). Studier efter plastiska ornamentala och figurala föremål. Gipsgjutning: förlorad form och styckeform.

Årskurs 2 (228 t:r). Arbeten, huvudsakligen i samband med uppgifter inom yrkesområdet. Gipsgjutning.

Årskurs 3 (190 t:r). Fortsatta arbeten som i årskurs 2. Modellering efter avgjutningar och levande modell.

Form- och färglära.

Årskurs 1 (76 t:r). Se fackavdeln. I.

Yrkesorientering.

Årskurs 1 (19 t:r). Se fackavdeln. I.

Materiallära.

Årskurs 1 (första terminen 38 t:r). Se fackavdeln. I.

Årskurs 1 (andra terminen 57 t:r). Gjutjärn, smidesjärn och stål, koppar, tenn, zink och aluminium, brons och mässing m. fl. legeringar; egenskaper och användning inom konstyrkena. Silver, guld och platina: renhetsgrader, särskilda egenskaper och användning. Experiment och laborationer.

Årskurs 2 och 3 (114 t:r). Inom guld- och silversmidets område förekommande metaller. Hel- och halvädelstenar, naturliga och konstgjorda, deras förekomst och egenskaper. Pärlor, naturliga och konstgjorda. Glas och emalj. Förgyllning och försilvring. Experiment och laborationer.

Grövre metallarbete.

Årskurs 1 (380 t:r). Inom yrket förekommande verktyg, deras rätta handhavande och vård. Enkla övningar i smidning, svetsning och skärning med gas.

Bearbetning medelst mejsling och filning, borrning, svarvning, hyvling, fräsning och slipning. Drivning i koppar och andra metaller. Lödning. Ciselering och gravering. Skisser och arbetsritningar till enkla föremål samt utförande i verkligt material. Skisser på egen hand.

Årskurs 2 (760 t:r). Studier, kompositioner och skisser på egen hand. Utförande av smidesföremål, beslag och armatur m. m. i förekommande material. Drivning i järn, koppar och andra metaller. Metallgjutning. Metallers ytbehandling. Galvanoteknik.

Årskurs 3 (760 t:r). Fortsatta övningar som i årskurs 2, särskilt med avseende på konstsmidets användning inom byggnadskonsten.

Finare metallarbete.

Årskurs 1 (380 t:r). Se grövre metallarbete, årskurs 1.

Årskurs 2 (684 t:r). Studier, kompositioner och skisser på egen hand. Utförande i verkligt material såsom tenn, mässing och ädla metaller av föremål, tillhörande yrkesområdet. Gravering, drivning, ciselering och silversmide.

Årskurs 3 (684 t:r). Fortsatta övningar som i årskurs 2. Smyckekonst och emaljering.

Konsthistoria.

Årskurs 2 och 3 (228 t:r). Se fackavdeln. I.

Heraldik.

Årskurs 2 (19 t:r). Se fackavdeln. I.

Formanatomi.

Årskurs 2 (19 t:r). Se fackavdeln. I.

Yrkesekonomi.

Årskurs 3 (114 t:r). Se fackavdeln. I.

Gymnastik.

Årskurs 1—3 (342 t:r). Se fackavdeln. I.

Fria studier, föreläsningar m. m.

Årskurs 2 och 3 (152 t:r). Se fackavdeln. I.

V. *Fackavdelningen för möbler och inredningar.* Bilaga H 5.

Timplan: Ämnen	Lägre			Högre					Totalsumma
	Årskurs 1		Summa timmar	Årskurs 2		Årskurs 3		Summa timmar	
	1 terminen	2 terminen		1 terminen	2 terminen	1 terminen	2 terminen		
Linearritning	3	—	57	—	—	—	—	—	57
Teckning	15	5	380	5	5	4	4	342	722
Fri målning	8	3	209	3	3	2	2	190	399
Textning	2	2	76	—	—	—	—	—	76
Modellering	2	3	95	2	2	2	2	152	247
Form- och färglära	4	—	76	—	—	—	—	—	76
Yrkesorientering	1	—	19	—	—	—	—	—	19
Materiallära	2	4	114	—	—	—	—	—	114
Möbel- och inredningsarbete	—	17	323	17	17	17	17	1 292	1 615
Träskärning	—	3	57	2	2	2	2	152	209
Konsthistoria	—	—	—	3	3	3	3	228	228
Heraldik	—	—	—	—	1	—	—	19	19
Bostaden	—	—	—	2	2	2	2	152	152
Formanatomi	—	—	—	1	—	—	—	19	19
Yrkesekonomi	—	—	—	—	—	3	3	114	114
Gymnastik	3	3	114	3	3	3	3	228	342
Fria studier, föreläsningar m. m.	—	—	—	2	2	2	2	152	152
Summa timmar	40	40		40	40	40	40		

Kursplan:

Linearritning.

Årskurs 1 (57 t:r). Se fackavdeln. I.

Teckning.

Årskurs 1 (380 t:r). Se fackavdeln. I.
Årskurs 2 och 3 (342 t:r). Se fackavdeln. I.

Fri målning.

Årskurs 1 (209 t:r). Se fackavdeln. III.
Årskurs 2 och 3 (190 t:r). Fortsatta studier som i årskurs 1, även omfattande möbler och interiörer.

Textning.

Årskurs 1 (76 t:r). Se fackavdeln. I.

Modellering.

Årskurs 1 (95 t:r). Studier efter plastiska, ornamentala och figurala föremål. Gipsgjutning.
Årskurs 2 och 3 (152 t:r). Arbeten, huvudsakligen i samband med uppgifter inom yrkesområdet. Gipsgjutning.

Form- och färglära.

Årskurs 1 (76 t:r). Se fackavdeln. I.

Yrkesorientering.

Årskurs 1 (19 t:r.) Se fackavdeln. I.

Materiallära.

Årskurs 1 (första terminen 38 t:r). Se fackavdeln. I.

Årskurs 1 (andra terminen 76 t:r). Träets byggnad och allmänna egenskaper, träets torkning. Svenska och utländska träslag, särskilda egenskaper och användning. Fanér. Lim, shellack, betser, oljor, lacker m. m. Inom yrket använda metaller samt andra material såsom elfenben, sköldpadd och pärlemor, vidare textilier, skinn och läder.

Möbel- och inredningsarbete.

Årskurs 1 (323 t:r). Övningar i att hantera inom yrket förekommande verktyg, verktygens skötsel och vård. Olika slag av sammansättningar. Användning och skötsel av de vanliga arbetsmaskinerna. Limning och påläggning av fanér. Träets färgning och ytbehandling; betsning, boning, lackering och polering. Enklare målning. Uppmätning av möbler och andra inredningsföremål; arbetsritningar till enklare sådana samt utförande i verkligt material. Skisser på egen hand.

Årskurs 2 (646 t:r). Studier, uppmätning samt komposition av möbler, armatur och andra inredningsföremål. Arbetsritningar. Verkstadsarbete, även omfattande intarsia i olika material. Tapetserare- och dekoratörsarbete. Skisser på egen hand.

Årskurs 3 (646 t:r). Fortsatta studier och kompositioner samt skisser på egen hand. Förslag till inredning av olika lokaler med avseende på möbler, andra inredningsföremål, färgsättning m. m. Verkstadsarbete och praktiska övningar i rumsinredning. Förslags utförande i modell.

Träskärning.

Årskurs 1 (57 t:r). Elementära övningar i skärning av ornament efter förebilder i trä eller avgjutningar.

Årskurs 2 och 3 (152 t:r). Arbeten, huvudsakligen i samband med uppgifter inom yrkesområdet.

Konsthistoria.

Årskurs 2 och 3 (228 t:r). Se fackavdeln. I.

Heraldik.

Årskurs 2 (19 t:r). Se fackavdeln. I.

Bostaden.

Årskurs 2 och 3 (152 t:r). Bostaden, dess utveckling ur historisk, geografisk, ekonomisk och social synpunkt, dess funktion och utformning med hänsyn till olika förhållanden och behov. Grunddragen av byggnadsformläran. Allmänna bestämmelser rörande bostadshus.

Formanatomi.

Årskurs 2 (19 t:r). Se fackavdeln. I.

Yrkesekonomi.

Årskurs 3 (114 t:r). Se fackavdeln. I.

Gymnastik.

Årskurs 1—3 (342 t:r). Se fackavdeln. I.

Fria studier, föreläsningar m. m.

Årskurs 2 och 3 (152 t:r). Se fackavdeln. I.

Bilaga H 6.

VI. *Fackavdelningen för textilarbete* (vävning och sömnad).

Timplan: Ämnen	Lägre			Högre					Totalsumma
	Årskurs 1		Summa timmar	Årskurs 2		Årskurs 3		Summa timmar	
	1 terminen	2 terminen		1 terminen	2 terminen	1 terminen	2 terminen		
Linearritning	3	—	57	—	—	—	—	—	57
Teckning	15	5	380	5	5	4	4	342	722
Fri målning	8	3	209	4	4	2	2	228	437
Textning	2	2	76	—	—	—	—	—	76
Modellering	2	—	38	—	—	—	—	—	38
Form- och färglära	4	—	76	—	—	—	—	—	76
Yrkesorientering	1	—	19	—	—	—	—	—	19
Materiallära	2	3	95	—	—	—	—	—	95
Färgning	—	4	76	—	—	—	—	—	76
Vävteori (vävlinjen)	—	3	57	3	3	2	2	190	247
» (sömnadslinjen)	—	(3)	(57)	—	—	—	—	—	(57)
Vävning (vävlinjen)	—	8	152	18	18	20	20	1 444	1 596
» (sömnadslinjen)	—	(8)	(152)	—	—	—	—	—	(152)
Konstsömnad (vävlinjen)	—	5	95	—	—	—	—	—	95
» (sömnadslinjen)	—	(5)	(95)	(16)	(16)	(18)	(18)	(1 292)	(1 387)
Spetssömnad (vävlinjen)	—	2	38	—	—	—	—	—	38
» (sömnadslinjen)	—	(2)	(38)	(3)	(3)	—	—	(114)	(152)
Spetsknyppling (vävlinjen)	—	2	38	—	—	—	—	—	38
» (sömnadslinjen)	—	(2)	(38)	(2)	(2)	(4)	(4)	(228)	(266)
Konsthistoria	—	—	—	3	3	3	3	228	228
Bostaden	—	—	—	1	1	1	1	76	76
Heraldik	—	—	—	—	1	—	—	19	19
Formanatomi	—	—	—	1	—	—	—	19	19
Yrkesekonomi	—	—	—	—	—	3	3	114	114
Gymnastik	3	3	114	3	3	3	3	228	342
Fria studier, föreläsningar m. m.	—	—	—	2	2	2	2	152	152
Summa timmar	**40**	**40**		**40**	**40**	**40**	**40**		

Kursplan:

Linearritning.

Årskurs 1 (57 t:r). Se fackavdeln. I.

Teckning.

Årskurs 1 (380 t:r). Se fackavdeln. I.
Årskurs 2 och 3 (342 t:r). Se fackavdeln. I.

Fri målning.

Årskurs 1 (209 t:r). Se fackavdeln. III.
Årskurs 2 och 3 (228 t:r). Fortsatta studier som i årskurs 1.

Textning.

Årskurs 1 (76 t:r). Se fackavdeln. I.

Modellering.

Årskurs 1 (38 t:r). Se fackavdeln. I.

Form- och färglära.

Årskurs 1 (76 t:r). Se fackavdeln. I.

Yrkesorientering.

Årskurs 1 (19 t:r). Se fackavdeln. I.

Materiallära.

Årskurs 1 (första terminen 38 t:r). Se fackavdeln. I.
Årskurs 1 (andra terminen 57 t:r). Råvaror ur växtriket såsom lin, bomull, jute och hampa samt animaliska, såsom ull och natursilke, deras ursprung och egenskaper. Konstgjorda material såsom konstsilke och konstull. Materialets tillredning, spinning och tvinning. Växt- och tjärfärgämnen; färgningsteknik, betnings- och blekmedel. Ljus- och tvättäkthet. Appretur. Experiment och laborationer.

Färgning.

Årskurs 1 (76 t:r). Materialets förberedande behandling samt färgning enligt olika metoder.

Vävteori.

Årskurs 1 (57 t:r). Garn- och uppsättningsberäkningar. Vävnadslära, omfattande grundbindningar och härledda bindningar. Mönsteranalys.
Årskurs 2 (114 t:r). Vävnadslära, omfattande olika bindningar för dräll, damast och övriga mönstrade vävnader.
Årskurs 3 (76 t:r). Vävnadslära, omfattande olika slag av vävnader samt material- och kostnadsberäkningar.

Vävning.

Årskurs 1 (152 t:r). Vävredskapen, olika konstruktioner därav. Enkla övningar i uppsättning av väv. Vävning i olika slag av bottenbindningar tillämpade å möbeltyger, dräkt- och kostymtyger, duktyger samt mattvävnader m. m.

Årskurs 2 (684 t:r). Studier, kompositioner och skisser på egen hand. Utförande av enklare vävnader i dukagång, opphämta, rosengång och krabbasnår samt i damast och dräll. Jacquardvävstolen och dess användning. Stickmaskinen och dess användning.

Årskurs 3 (760 t:r). Studier, kompositioner och skisser på egen hand. Utförande av vävnader i röllakan, flossa, rya och finnvävnad samt i gobeläng, damast och andra förekommande tekniker. Jacquardvävning. Självständigt utförda arbeten inbegripet val av material, bindning och teknik med hänsyn till fordringar på kvalitet och pris.

Konstsömnad.

Årskurs 1 (95 t:r). Sömnadsprov i ortstekniker, olika korsstygn m. m. samt enkla övningar i vitbroderi, applikation, ylle- och silkebroderi.

Årskurs 2 (608 t:r). Studier, kompositioner, skisser på egen hand samt utförande av vitbroderi med stjälksöm, bottensöm, platt- och hålsöm m. m. Applikation. Broderi i ylle och silke. Montering.

Årskurs 3 (684 t:r). Fortsatta övningar som i årskurs 2, bl. a. applikation samt broderi i olika material och tekniker. Guldbroderi.

Spetssömnad.

Årskurs 1 (38 t:r). Knytning och trädning av filét, tyllbroderi samt enkla tillämpningsövningar.

Årskurs 2 (114 t:r). Studier, kompositioner och skisser på egen hand. Utförande av knytning och trädning av filét, virkning, tyllbroderi samt utdrags- och spetssöm.

Spetsknyppling.

Årskurs 1 (38 t:r). Övningar i olika knyppelslag och bottnar.

Årskurs 2 och 3 (228 t:r). Studier och utförande av olika knyppelslag och bottnar (grund och mönster) samt spets efter egen komposition. Skisser på egen hand.

Konsthistoria.

Årskurs 2 och 3 (228 t:r). Se fackavdeln. I.

Bostaden.

Årskurs 2 och 3 (76 t:r). Se fackavdeln. I.

Heraldik.

Årskurs 2 (19 t:r). Se fackavdeln. I.

Formanatomi.

Årskurs 2 (19 t:r). Se fackavdeln. I.

Yrkesekonomi.

Årskurs 3 (114 t:r). Se fackavdeln. I.

Gymnastik.

Årskurs 1—3 (342 t:r). Se fackavdeln. I.

Fria studier, föreläsningar m. m.

Årskurs 2 och 3 (152 t:r). Se fackavdeln. I.

Bilaga H 7.

VII. *Fackavdelningen för bokband och läderarbete.*

Timplan: Ämnen	Lägre			Högre					Totalsumma
	Årskurs 1		Summa timmar	Årskurs 2		Årskurs 3		Summa timmar	
	1 terminen	2 terminen		1 terminen	2 terminen	1 terminen	2 terminen		
Linearritning	3	—	57	—	—	—	—	—	57
Teckning	15	5	380	5	5	4	4	342	722
Fri målning	8	3	209	3	3	3	3	228	437
Textning	2	2	76	2	2	—	—	76	152
Modellering	2	4	114	2	2	2	2	152	266
Form- och färglära	4	—	76	—	—	—	—	—	76
Yrkesorientering	1	—	19	—	—	—	—	—	19
Materiallära	2	3	95	—	—	—	—	—	95
Bokbindning	—	20	380	14	14	10	10	912	1 292
Läderarbete	—	—	—	5	5	10	10	570	570
Konsthistoria	—	—	—	3	3	3	3	228	228
Heraldik	—	—	—	—	1	—	—	19	19
Formanatomi	—	—	—	1	—	—	—	19	19
Yrkesekonomi	—	—	—	—	—	3	3	114	114
Gymnastik	3	3	114	3	3	3	3	228	342
Fria studier, föreläsningar m. m.	—	—	—	2	2	2	2	152	152
Summa timmar	**40**	**40**		**40**	**40**	**40**	**40**		

Kursplan:

Linearritning.

Årskurs 1 (57 t:r). Se fackavdeln. I.

Teckning.

Årskurs 1 (380 t:r). Se fackavdeln. I.
Årskurs 2 och 3 (342 t:r). Se fackavdeln. I.

Fri målning.

Årskurs 1 (209 t:r). Se fackavdeln. III.
Årskurs 2 och 3 (228 t:r). Se fackavdeln. III.

Textning.

Årskurs 1 (76 t:r). Se fackavdeln. I.
Årskurs 2 (76 t:r). Bokstavsformen med praktiska tillämpningar inom yrkesområdet.

Modellering.

Årskurs 1 (114 t:r). Studier efter plastiska ornamentala och figurala föremål. Gipsgjutning.

Årskurs 2 och 3 (152 t:r). Arbeten, huvudsakligen i samband med uppgifter inom yrkesområdet.

Form- och färglära.

Årskurs 1 (76 t:r). Se fackavdeln. I.

Yrkesorientering.

Årskurs 1 (19 t:r). Se fackavdeln. I.

Materiallära.

Årskurs 1 (första terminen 38 t:r). Se fackavdeln. I.

Årskurs 1 (andra terminen 57 t:r). Papp, papper, klot och lärft, pergament, läder och skinn ävensom imitationer därav och liknande material; egenskaper och användning. Färgämnen, klister och andra hjälpmaterial, ävensom förekommande beslag i metall och andra material.

Bokbindning.

Årskurs 1 (380 t:r). Övningar i bindning av böcker samt utförande av pärmar och andra hithörande föremål i olika material och teknik. Tillverkning av dekorerat papper i klister- och annan teknik. Skisser och arbetsbeskrivningar till föremål inom facket samt utförande i verkligt material. Skisser på egen hand.

Årskurs 2 (532 t:r). Studier, kompositioner och skisser på egen hand. Utförande i pergament, skinn eller läder m. m. av bokband, pärmar o. d. Bokbindning. Blind- och guldtryck. Skinnfärgning.

Årskurs 3 (380 t:r). Fortsatta övningar som i årskurs 2, även med utförande i applikation och intarsia. Studier rörande bokband även i äldre tider.

Läderarbete.

Årskurs 2 och 3 (570 t:r). Studier, kompositioner och skisser på egen hand. Utförande av arbeten i läder och liknande material såsom väskor, portföljer, m. m. Läderplastik och gyllenläder.

Konsthistoria.

Årskurs 2 och 3 (228 t:r). Se fackavdeln. I.

Heraldik.

Årskurs 2 (19 t:r). Se fackavdeln. I.

Formanatomi.

Årskurs 2 (19 t:r). Se fackavdeln. I.

Yrkesekonomi.

Årskurs 3 (114 t:r). Se fackavdeln. I.

Gymnastik.

Årskurs 1—3 (342 t:r). Se fackavdeln. I.

Fria studier, föreläsningar m. m.

Årskurs 2 och 3 (152 t:r). Se fackavdeln. I.

VIII. *Fackavdelningen för grafiska yrken* (tryck och reklam).

Timplan: Ämnen	Lägre			Högre					Totalsumma
	Årskurs 1		Summa timmar	Årskurs 2		Årskurs 3		Summa timmar	
	1 terminen	2 terminen		1 terminen	2 terminen	1 terminen	2 terminen		
Linearritning	3	—	57	—	—	—	—	—	57
Teckning (trycklinjen)	15	5	380	7	7	7	7	532	912
» (reklamlinjen)	(15)	(22)	(703)	(10)	(10)	(16)	(16)	(988)	(1 691)
Fri målning (trycklinjen)	8	3	209	—	—	—	—	—	209
» » (reklamlinjen)	(8)	(3)	(209)	(4)	(4)	(5)	(5)	(342)	(551)
Textning (trycklinjen)	2	2	76	2	2	—	—	76	152
» (reklamlinjen)	(2)	(2)	(76)	(4)	(2)	—	—	(114)	(190)
Modellering (trycklinjen)	2	—	38	—	—	—	—	—	38
» (reklamlinjen)	(2)	(5)	(133)	—	—	—	—	—	(133)
Form- och färglära	4	—	76	—	—	—	—	—	76
Yrkesorientering	1	—	19	—	—	—	—	—	19
Materiallära	2	3	95	—	—	—	—	—	95
Typografi (trycklinjen)	—	24	456	7	7	7	7	532	988
Litografi (»)	—	—	—	3	3	3	3	228	228
Kemi (»)	—	—	—	5	5	—	—	190	190
Fotografi	—	—	—	3	3	3	3	228	228
Kemigrafi (trycklinjen)	—	—	—	4	4	4	4	304	304
Djuptryck (»)	—	—	—	—	—	5	5	190	190
Tryckeriteknik (reklamlinjen)	—	(2)	(38)	(3)	—	—	—	(57)	(95)
Reklamteknik (»)	—	—	—	—	(5)	(5)	(5)	(285)	(285)
Plakatmålning (»)	—	—	—	(4)	(4)	—	—	(152)	(152)
Skyltning (»)	—	—	—	(3)	(3)	—	—	(114)	(114)
Konsthistoria	—	—	—	3	3	3	3	228	228
Heraldik	—	—	—	—	1	—	—	19	19
Formanatomi	—	—	—	1	—	—	—	19	19
Yrkesekonomi	—	—	—	—	—	3	3	114	114
Gymnastik	3	3	114	3	3	3	3	228	342
Fria studier, föreläsningar m. m.	—	—	—	2	2	2	2	152	152
Summa timmar	**40**	**40**		**40**	**40**	**40**	**40**		

Kursplan:

Linearritning.

Årskurs 1 (57 t:r). Se fackavdeln. I.

Teckning.

Årskurs 1 (trycklinjen 380 t:r). Se fackavdeln. I.

Årskurs 1 (reklamlinjen 703 t:r). Övningar i likhet med fackavdelning I. Fortsatta övningar med svårare uppgifter; teckning ur minnet; figurteckning. Teckningar för reproduktion, studier, förslag samt skisser på egen hand.

Årskurs 2 och 3 (532 t:r, resp. 988 t:r). Övningar i likhet med fackavdelning I. Teckningar för reproduktion i en eller flera färger. Studier, förslag samt skisser på egen hand till annonser, boksidor, illustrationer, bokomslag, affischer, emballage o. d. Linoleumsnitt. Utförande av prov å grafiska konstarter, såsom träsnitt, litografi och radering. Korta upplysningar om de grafiska konstarternas historia. Textil- och kostymstudier. Kortfattad kostymhistoria. Dräktkomposition.

Fri målning.

Årskurs 1 (209 t:r). Se fackavdeln. III.

Årskurs 2 och 3 (342 t:r). Se fackavdeln. I.

Textning.

Årskurs 1 (76 t:r). Se fackavdeln. I.

Årskurs 2 (trycklinjen 76 t:r). Se fackavdeln. VII.

Årskurs 2 (reklamlinjen 114 t:r). Övningar i likhet med fackavdeln. VII. Ytterligare praktiska tillämpningar inom reklamområdet.

Modellering.

Årskurs 1 (trycklinjen 38 t:r). Se fackavdeln. I.

Årskurs 1 (reklamlinjen 133 t:r). Övningar i likhet med fackavdelning I. Fortsatta studier, även efter figurala föremål. Gipsgjutning.

Form- och färglära.

Årskurs 1 (76 t:r). Se fackavdeln. I.

Yrkesorientering.

Årskurs 1 (19 t:r). Se fackavdeln. I.

Materiallära.

Årskurs 1 (första terminen 38 t:r). Se fackavdeln. I.

Årskurs 1 (andra terminen 57 t:r). Olika pappersarter, deras egenskaper och lämplighet för olika ändamål; olika tryckfärger för boktryck och litografiskt tryck, deras sammansättning, egenskaper och lämplighet för olika ändamål. Typ- och klichématerial. Egenskaper hos litografisk sten, övertryckspapper, off-

set-tryckplåt och övrig materiel. Fotografisk materiel, plåtar, film, emulsion, framkallnings- och fixeringsvätskor, kopieringspapper. Experiment och laborationer.

Typografi.

Årskurs 1 (456 t:r). Kastens indelning och verktygens användning. Metoden för sättning och principen för utslutning. Sättning av boksidor i olika format och med olika typer, försedda med initialer, rubriker och event. bilder, kolumnrubriker o. s. v. Avläggning. Sättning av blanketter och olika formulär, tabeller. Sättning efter gjorda skisser av boktitlar, omslag och annonser. Kopiering av äldre boktitlar.

Årskurs 2 och 3 (532 t:r). Övningar i sättning av olika uppgifter, såsom boktitlar, omslag, katalogsidor, tabeller, adresskort, annonser, reklamtryck av olika slag. Praktiskt utförande i typografiskt material av uppgjorda skisser, teckningar och utläggningar (lay-out). Korrekturläsning. Tryckning av utförda sättningar, både text och autotypier. Förlappningar till autotypier, tillriktning, inställning m. m. av tryckformar. Tryck i en eller flera färger. Övning i blandning av tryckfärger. Korta upplysningar om boktryckarekonstens historia.

Studiebesök å tryckerier och reproduktionsanstalter.

Litografi.

Årskurs 2 och 3 (228 t:r). Den litografiska stenens och tryckplåtens preparering. Teckning på sten och plåt för direkttryck och offset. Övning i tagande av avtryck av originalsten eller plåt. Fotolito och autolito. Negativretusch, övning på sten och plåt, etsning. Intagning i press och inställning av olika färger. Färgblandning. Tryck i en eller flera färger. Korta upplysningar om litografiens historia.

Kemi.

Årskurs 2 (190 t:r). Repetition av realskolans kurs i kemi. Kurs motsvarande ungefär latingymnasiets kurs i kemi. Laborationer.

Fotografi.

Årskurs 2 och 3 (228 t:r). Fotografisk optik: avbildningslagar, perspektivlära, bländaresystem, linsfel, objektivtyper, kameror m. m. Några fotokemiska grundlagar. Olika slag av ljuskänsligt material och dess framställning. Framkallning. Negativets framställning och korrigering. Negativmaterialets allmänkänslighet, gradation, färgkänslighet, kornighet, ljusgårdsbildning. Filter. Positivprocesser, kopiering, förstoring. Belysningsteknik. Specialförfaranden, såsom färgfotografi. Bildkomposition, bildbeskärning, retusch, montering. Praktiska fotografiska uppgifter av olika slag. Kinematografi.

Kemigrafi.

Årskurs 2 och 3 (304 t:r). Övningar i framställning av klichéer, såväl fototypier som autotypier och klichéer för flerfärgstryck. Kopiering, etsning, retuschering, gravering. Kemigrafisk kemi.

Djuptryck.

Årskurs 3 (190 t:r). Bildens fotografering. Framställning av diapositivet och dess retusch. Pigmentpapperets preparering; kopiering och överföring till kopparplåten. Plåtens framkallning och etsning. Tryckning. Reproduktion av bild och text. Reproduktion i färger.

Tryckeriteknik.

Årskurs 1 (38 t:r). Reproduktionsmetoder i anslutning till i teckningen utförda studier, förslag och skisser.

Årskurs 2 (57 t:r). Olika reproduktionsmetoder för tryck i en eller flera färger. Principerna för högtryck, flattryck och djuptryck samt metoderna för klichéframställning. Demonstrationer och elementära övningar i sätteri-, tryckeri-, litografi-, kemigrafi- och djuptrycksavdelningarna. Korrekturläsning. Studiebesök å reproduktionsanstalter och tryckerier.

Reklamteknik.

Årskurs 2 och 3 (285 t:r). Reklampsykologi och försäljningslära. Övningar i textuppsättning för annonser och reklambroschyrer. Reklamuppgifter i ord och bild.

Plakatmålning.

Årskurs 2 (152 t:r). Studier, förslag, skisser på egen hand samt utförande av plakat o. d. i för reklambranschen passande material och teknik.

Skyltning.

Årskurs 2 (114 t:r). Skyltningsövningar i skolan. Utförande av monter- och fönsterskyltning.

Konsthistoria.

Årskurs 2 och 3 (228 t:r). Se fackavdeln. I.

Heraldik.

Årskurs 2 (19 t:r). Se fackavdeln. I.

Formanatomi.

Årskurs 2 (19 t:r). Se fackavdeln. I.

Yrkesekonomi.

Årskurs 3 (114 t:r). Se fackavdeln. I.

Gymnastik.

Årskurs 1—3 (342 t:r). Se fackavdeln. I.

Fria studier, föreläsningar m. m.

Årskurs 2 och 3 (152 t:r). Se fackavdeln. I. Dessutom för trycklinjen föreläsningar, högst 10 timmar, i typografisk stillära och bokstavskunskap: Ornamentets karaktär under olika stilperioder med särskild hänsyn till ytornament och bokdekoration. Olika bokstavsformers ursprung och utveckling. Textsidans dekorativa utformning och typens dekorativa användning.

Timplan:

Ämnen	Lägre			Högre					Totalsumma
	Årskurs 1		Summa timmar	Årskurs 2		Årskurs 3		Summa timmar	
	1 terminen	2 terminen		1 terminen	2 terminen	1 terminen	2 terminen		
Linearritning	3	6	171	6	6	4	4	380	551
Teckning	15	15	570	12	12	14	14	988	1 558
Fri målning	8	8	304	4	4	6	6	380	684
Textning	2	2	76	2	—	—	—	38	114
Modellering	2	6	152	3	3	5	5	304	456
Form- och färglära	4	—	76	—	—	—	—	—	76
Yrkesorientering	1	—	19	—	—	—	—	—	19
Materiallära	2	—	38	—	—	—	—	—	38
Konsthistoria	—	—	—	3	3	3	3	228	228
D:o övningar	—	—	—	2	2	2	2	152	152
Bostaden	—	—	—	1	1	1	1	76	76
Arkeologi och folklore	—	—	—	2	2	—	—	76	76
Heraldik	—	—	—	—	1	—	—	19	19
Formanatomi	—	—	—	—	1	—	—	19	19
Gymnastik	3	3	114	3	3	3	3	228	342
Fria studier, föreläsningar m. m.	—	—	—	2	2	2	2	152	152
Summa timmar	40	40		40	40	40	40		

Anmärkning:

Elever, som ämna söka inträde vid konsthögskolan, böra kunna få utbyta ämnet modellering mot fri målning eller fri målning mot modellering, varjämte deras undervisning bör ordnas särskilt med hänsyn till nämnda syfte.

Kursplan:

Linearritning.

Årskurs 1 (första terminen 57 t:r). Se fackavdeln. I.

Årskurs 1 (andra terminen 114 t:r). Fortsatta övningar i projektionsritning av föremål, perspektiv- och skugglära.

Årskurs 2 (228 t:r). Projektionslära med ritning. Skisser med utsättning av mått. Kopiering på väv. Ljuskopiering.

Årskurs 3 (152 t:r). Skugg-, belysnings- och perspektivlära med ritning. Avvägningsinstrumentet och dess användning, tillämpningar. Fältmätning, instrument och metoder samt några mindre mätningsuppgifter.

Teckning.

Årskurs 1 (första terminen 285 t:r). Se fackavdeln. I.

Årskurs 1 (andra terminen 285 t:r). Fortsatta övningar med svårare uppgifter; teckning ur minnet; figurteckning.

Årskurs 2 och 3 (988 t:r). Övningar i likhet med fackavdeln. I. Stilhistorisk teckning. Utförande av prov å grafiska konstarter såsom linoleumsnitt, träsnitt,

litografi samt olika arter av radering och etsning. Korta upplysningar om de grafiska konstarternas historia. Demonstration av grafiska reproduktionsmetoder och besök å reproduktionsanstalter.

Fri målning.

Årskurs 1 (första terminen 152 t:r). Se fackavdeln. I.
Årskurs 1 (andra terminen 152 t:r). Fortsatta övningar med svårare uppgifter.
Årskurs 2 och 3 (380 t:r). Se fackavdeln. I.

Textning.

Årskurs 1 (76 t:r). Se fackavdeln. I.
Årskurs 2 (38 t:r). Bokstavsformen med praktiska tillämpningar i avseende å adresser, skyltning, reklam och andra ändamål.

Modellering.

Årskurs 1 (första terminen 38 t:r). Se fackavdeln. I.
Årskurs 1 (andra terminen 114 t:r). Fortsatta studier. Gipsgjutning.
Årskurs 2 och 3 (304 t:r). Modelleringsövningar, även omfattande stilhistorisk modellering samt figurmodellering. Gipsgjutning.

Form- och färglära.

Årskurs 1 (76 t:r). Se fackavdeln. I.

Yrkesorientering.

Årskurs 1 (19 t:r). Se fackavdeln. I.

Materiallära.

Årskurs 1 (38 t:r). Se fackavdeln. I.

Konsthistoria.

Årskurs 2 och 3 (228 t:r). Se fackavdeln. I.
Årskurs 2 och 3 (152 t:r). Övningar i anslutning till föreläsningarna i konsthistoria.

Bostaden.

Årskurs 2 och 3 (76 t:r). Se fackavdeln. I.

Arkeologi och folklore.

Årskurs 2 (76 t:r). Svensk forntidsarkeologi. Folkliv. Kulturminnen från äldre och nyare tid. Fornminnes- och hembygdsvård. Museibesök och studieutflykter till natur-, kultur- och konstminnesmärken.

Heraldik.

Årskurs 2 (19 t:r). Se fackavdeln. I.

Formanatomi.

Årskurs 2 (19 t:r). Se fackavdeln. I.

Gymnastik.

Årskurs 1—3 (342 t:r). Se fackavdeln. I.

Fria studier, föreläsningar m. m.

Årskurs 2 och 3 (152 t:r). Se fackavdeln. I.

Bilaga H 10.

Skrivelse från Orrefors bruks aktiebolag med erbjudande angående praktikkurs.

Orrefors 30.10.1937.

1936 års yrkesskolsakkunniga,

Mästersamuelsgatan 44,

Stockholm 3.

Åberopande eder skrivelse av den 15 ds. till direktör Hald översända vi härmed bifogat ett kostnadsförslag för material till sliperi och gravörverkstad. De av oss anförda priserna äro ju ej absolut exakta, då de ju äro beroende på marknadsläget, men vi tro ej att några större avvikelser kan komma i fråga.

Beträffande praktik i glasblåsning.

Vi ha ävenså undersökt denna sak och om några elever skulle åtnjuta denna undervisning på några av de småländska glasbruken måste detta ske under sommarmånaderna innan glasbrukens högsäsong har börjat. Arbetet skulle då ske under tre timmar per dag och vederbörande skulle ställa nödigt folk för en verkstad till förfogande.

Kostnaderna härför skulle för dessa tre timmar per dag belöpa sig till kr. 120:— ungefär, varvid bruken kommer att hålla material och folk för en verkstad. Allt nyttigt glas, som under dessa timmars arbete framställes, blir brukets egendom, eventuellt skulle glaset kunna säljas till eleverna till av bruksledningen åsatta priser.

Vi stå gärna till tjänst med ytterligare upplysningar i denna sak och teckna

högaktningsfullt

ORREFORS BRUKS AKTIEBOLAG

Edward Hald.

Sammanställning av *undervisningstimmar* per vecka enligt de för konstfackskolans lägre och högre kurs föreslagna undervisningsplanerna (Bil. H 1–9).

Nummer	Ämnen	Lägre kursen (L) Årskurs 1																								Summa u:timmar L		Högre kursen (H)																												Summa u:timmar			
		1:sta term.		2:dra terminen																								H I				H II				H III				H IV				H V				H VI				H VII				H VIII				H IX				H		L + H	
																												Årskurs				Årskurs				Årskurs				Årskurs				Årskurs				Årskurs				Årskurs				Årskurs				Årskurs							
		ht	vt	L I		L II		L III		L IV		L V		L VI		L VII		L VIII		L IX¹		L IX²		L IX³		ht	vt	2		3		2		3		2		3		2		3		2		3		2		3		2		3		2		3		2		3		ht	vt	ht	vt
		5 avdeln. à 30=	5	vt	ht	vt	ht	vt	ht	vt	ht	vt	ht	vt	ht	vt	ht	vt	ht	vt	ht	vt	ht	vt	ht			ht	vt	ht	vt	ht	vt	ht	vt	ht	vt	ht	vt	ht	vt	ht	vt	ht	vt	ht	vt	ht	vt	ht	vt	ht	vt	ht	vt	ht	vt	ht	vt				
	Antal elever	150	150	15	15	10	10	10	10	10	10	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15			20		20		10		10		10		10		15		15*		20		20		20		20		15		15		20		20		20		20					
1.	Linearritning	15	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	6	(6)	(6)	6	6	27	27	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	6	4	4	10	10	37	37
2.	Teckning, frihands- o. figur-	75	75	5	5	5	5	(5)	(5)	(5)	(5)	(5)	(5)	5	5	(5)	(5)	(5)	15	(5)	15	(15)	(15)	15	15	120	120	5	5	4	4	(5)	(5)	(4)	(4)	(5)	(5)	(4)	(4)	5	5	4	4	5	5	4	4	5	5	4	4	5	5	4	4	5	5	4	4	12	12	14	14	80	80	200	200
3.	» , tryck o. reklam	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	—	7	—	—	—	—	7	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	(2)	5	(2)	5	(3)	12	(3)	12	—	—	—	—	17	17	24	24
4.	Målning, fri	40	40	(5)	(5)	—	—	3	3	—	—	(3)	(3)	3	3	(3)	(3)	(3)	(3)	8	8	(8)	(8)	8	8	62	62	4	4	4	4	—	—	—	—	4	4	(4)	(4)	—	—	—	—	3	3	2	2	4	4	2	2	3	3	(3)	(3)	—	4	—	4	—	5	—	5	4	4	6	6	45	45	107	107
5.	» , plakatmålning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	4	—	—	—	—	—	—	4	4	4	4
6.	» , dekorativ	—	—	20	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	20	20	20	20	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	40	40	60	60
7.	Textning	10	10	2	2	2	2	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	2	2	(2)	(2)	2	2	(2)	(2)	2	2	(2)	(2)	20	20	2	2	—	—	—	—	—	—	(1)	(1)	—	—	—|(2)	—|(2)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	(2)	4	(2)	4	—	—	(2)	(2)	—	—	8	8	28	28
8.	Form- o. färglära	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4
9.	Yrkesorientering	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
10.	Materiallära	2	2	5	5	2	2	2	2	3	3	4	4	3	3	3	3	3	3	—	—	—	—	—	—	27	27	—	—	—	—	—	—	—	—	7	7	—	—	—|2	—|2	—|2	—|2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	11	38	38
11.	Modellering	10	10	—	—	20	20	(10)	(10)	(7)	(7)	(3)	(3)	—	—	(4)	(4)	—|(5)	—|(5)	(6)	(6)	6	6	(6)	(6)	36	36	—	—	—	—	20	20	(5)	(5)	(5)	(5)	5	5	(5)	(5)	(6)	(6)	(5)	(5)	2	2	2	2	—	—	—	—	2	2	(2)	(2)	—	—	—	—	3	3	5	5	44	44	80	80
12.	Träskärning o. -skulptur	—	—	—	—	8	8	—	—	—	—	(3)	(3)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	8	—	—	—	—	6	6	(5)	(5)	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	10	18	18
13.	Stenskulptur	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	10	15	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25	25	25	25
14.	Keramik	—	—	—	—	—	—	15	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15	—	—	—	—	—	—	—	—	10	10	(10)	(10)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	10	25	25
15.	Glasarbete	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	6	(6)	(6)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	6	6	6
16.	Grövre metallarbete	—	—	—	—	—	—	—	—	20	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	20	(20)	(20)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	20	40	40
17.	Finare »	—	—	—	—	—	—	—	—	(20)	(20)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	(20)	(20)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18	18	(18)	(18)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18	18	18	18
18.	Möbel- o. inredningsarbete	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17	17	17	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34	34	51	51
19.	Färgning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4
20.	Vävteori	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	8	8
21.	Vävning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	(18)	(18)	20	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	20	28	28
22.	Konstsömnad	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	(16)	(16)	18	18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18	18	23	23
23.	Spetssömnad	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	5	5
24.	Spetsknyppling	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	(2)	(2)	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	6	6
25.	Bokbindning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	20	—	—	—	—	—	—	—	—	20	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	14	10	10	—	—	—	—	—	—	—	—	24	24	44	44
26.	Läderarbete	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	10	10	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15	15	15
27.	Sättning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	22	22	—	—	—	—	—	—	22	22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	7	(7)	(7)	—	—	—	—	7	7	29	29
28.	Boktryck	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	7	(7)	(7)	—	—	—	—	7	7	9	9
29.	Litografi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	(3)	(3)	—	—	—	—	3	3	3	3
30.	Litografiskt tryck	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	(3)	(3)	—	—	—	—	3	3	3	3
31.	Kemi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	—	—	—	—	—	—	5	5	5	5
32.	Fotografi (4 grupper)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	6	6	6	—	—	—	—	12	12	12	12
33.	Kemigrafi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	(4)	(4)	—	—	—	—	4	4	4	4
34.	Djuptryck	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	—	—	—	—	5	5	5	5
35.	Skyltning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	—	—	—	—	—	—	3	3	3	3
36.	Tryckeriteknik	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	—	—	—	—	—	—	3	3	5	5
37.	Reklamteknik	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	5	5	—	—	—	—	10	10	10	10
38.	Formanatomi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	(1)	(1)	—	—	1	1	—	—	1	1	—	—	(1)	(1)	—	—	(1)	(1)	—	—	(1)	(1)	—	—	(1)	(1)	—	—	(1)	(1)	—	—	3	3	3	3
39.	Konsthistoria	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	3	3	7	7
40.	» , övningar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	2	2	4	4		
41.	Arkeologi och folklore	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	2	2	2	2
42.	Heraldik	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	(1)	(1)	—	—	1	1	—	—	(1)	(1)	—	—	(1)	(1)	—	—	(1)	(1)	—	—	1	1	—	—	(1)	(1)	—	—	(1)	(1)	—	—	3	3	3	3
43.	Yrkesekonomi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	—	—	(3)	(3)	—	—	(3)	(3)	—	—	(3)	(3)	—	—	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15	15	15
44.	Bostaden	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	(1)	(1)	(1)	(1)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	(2)	(2)	(1)	(1)	(1)	(1)	—	—	—	—	—	—	—	—	(1)	(1)	(1)	(1)	2	2	2	2
45.	Gymnastik	15	15	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	15	15	3	3	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	3	3	(3)	(3)	3	3	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	3	3	(3)	(3)	15	15	30	30
46.	Fria studier m. m.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	2	2	2	2

Sammanställning rörande behovet av *undervisningslokaler* enligt de för konstfackskolans lägre och högre kurs föreslagna undervisningsplanerna (Bil. H 1—9).

Ämnen och lokaler — Undervisningstimmar per vecka: Lägre kursen (L) Årskurs 1

Nummer. Ämnen	Antal elevplatser	Lokaler m	Lokaler m²	1:sta term. ht	1:sta term. vt	2:dra terminen L I vt	L I ht	L II vt	L II ht	L III vt	L III ht	L IV vt	L IV ht	L V vt	L V ht	L VI vt	L VI ht	L VII vt	L VII ht	L VIII vt	L VIII ht	L IX[1] vt	L IX[1] ht	L IX[2] vt	L IX[2] ht	L IX[3] vt	L IX[3] ht
Antal elever (5 avdeln. à 30 =)				150	150	15	15	10	10	10	10	10	10	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15
1. Ritsal, linearritning	30	12×7	84	15	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	6	(6)	(6)	6	6
2. », teckning	30	12×7	84	40	40	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. » »	30	12×7	84	35	35	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. » »	30	12×7	84	—	—	5	5	5	5	(5)	(5)	(5)	(5)	(5)	(5)	5	5	(5)	(5)	(5) 15	(5) 15	(15)	(15)	—	—	—	—
5. » »	30	12×7	84	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	7	—	—	15	15	(15)	(15)
6. » »	20	6×7	42	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. » »	20	6×7	42	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. » »	30	12×7	84	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
formanatomi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Ateljé, målning	30	12×7	84	40	40	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10. » »	30	12×7	84	—	—	(5)	(5)	—	—	3	3	—	—	(3)	(3)	3	3	(3)	(3)	(3)	(3)	8	8	(8)	(8)	8	8
11. » »	30	12×7	84	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12. » »	20	12×7	84	—	—	20	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13. » »	20	12×7	84	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14. » »	20	12×7	84	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15. Ritsal, textning	30	12×7	84	10	10	2	2	2	2	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	(2)	2	2	(2)	(2)	2	2	(2)	(2)	2	2	(2)	(2)
heraldik	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16. Ateljé, modellering	30	12×7	84	10	10	—	—	20	20	(10)	(10)	(7)	(7)	(3)	(3)	—	—	(4)	(4)	(5)	(5)	(6)	(6)	6	6	(6)	(6)
17. » »	30	12×7	84	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18. », träskärning o. -skulptur	25	12×7	84	—	—	—	—	8	8	—	—	—	—	(3)	(3)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
19. », stenskulptur	20	12×7	84	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20. », keramik, drejning	20	12×7	84	—	—	—	—	—	—	15	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21. », », modellering	30	12×7	84	—	—	—	—	—	—	(15)	(15)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22. », glasarbete	20	12×7	84	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
23. Smedja, grövre metallarbete	10	12×7	84	—	—	—	—	—	—	—	—	20	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
24. » » »	15	12×7	84	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25. », finare »	15	12×7	84	—	—	—	—	—	—	—	—	(20)	(20)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26. Snickarverkstad	15	12×14	168	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27. »	20	12×14	168	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
28. Ateljé, vävning	20	12×14	168	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
vävteori	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29. », vävning	20	12×14	168	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
vävteori	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
30. », konstsömnad	25	12×7	84	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
spetssömnad	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
spetsknyppling	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
31. Verkstad, bokbindning	15	12×7	84	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	20	—	—	—	—	—	—	—	—
32. » »	15	12×7	84	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
läderarb.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
33. Sätteri	15	12×7	84	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	22	22	—	—	—	—	—	—
34. Tryckeri, bok- o. litografi-	15	12×7	84	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—
35. Ateljé, litografi	10	12×7	84	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
36. », fotografi	15	12×7	84	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
37. », kemigrafi	15	12×7	84	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
djuptryck	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
38. », skyltning (och reserv)	—	12×7	84	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
39. Föreläsningssal, mindre	30	12×7	84	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
tryckeriteknik	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—
reklamteknik	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
arkeologi o. folklore	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
kemi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
yrkesekonomi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
40. Laboratorium, materiallära	15	12×7	84	—	—	5	5	2	2	2	2	3	3	4	4	3	3	3	3	3	3	—	—	—	—	—	—
färgning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
41. Föreläsningssal, större	300	20×14	280	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
form- och färglära	—	—	—	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
yrkesorientering	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
materiallära	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
bostaden	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
konsthistoria	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
», övningar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
42. Gymnastiksal m. m.	60	—	420	15	15	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)

Undervisningstimmar per vecka: Högre kursen (H), H I–H IV

Ämnen	H I Årskurs 2 ht	H I 2 vt	H I 3 ht	H I 3 vt	H II 2 ht	H II 2 vt	H II 3 ht	H II 3 vt	H III 2 ht	H III 2 vt	H III 3 ht	H III 3 vt	H IV 2 ht	H IV 2 vt	H IV 3 ht	H IV 3 vt
Antal elever	20		20		10		10		10		10		15		15	
1. Ritsal, linearritning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. », teckning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. » »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. » »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. » »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. » »	5	5	—	—	(5)	(5)	—	—	(5)	(5)	—	—	5	5	—	—
7. » »	—	—	4	4	—	—	(4)	(4)	—	—	(4)	(4)	—	—	4	4
8. » »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
formanatomi	1	1	—	—	(1)	(1)	—	—	1	1	—	—	1	1	—	—
9. Ateljé, målning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10. » »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11. » »	4	4	4	4	—	—	—	—	4	4	(4)	(4)	—	—	—	—
12. » »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13. » »	20	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14. » »	—	—	20	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15. Ritsal, textning	2	2	—	—	—	—	—	—	(1)	(1)	—	—	(2)	(2)	—	—
heraldik	1	1	—	—	(1)	(1)	—	—	1	1	—	—	(1)	(1)	—	—
16. Ateljé, modellering	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17. » »	—	—	—	—	20	20	5	5	5	5	(5)	(5)	(6)	(6)	(5)	(5)
18. », träskärning o. -skulptur	—	—	—	—	6	6	(5)	(5)	—	—	—	—	—	—	—	—
19. », stenskulptur	—	—	—	—	10	10	15	15	—	—	—	—	—	—	—	—
20. », keramik, drejning	—	—	—	—	—	—	—	—	10	10	(10)	(10)	—	—	—	—
21. », », modellering	—	—	—	—	—	—	—	—	(10)	(10)	(10)	(10)	—	—	—	—
22. », glasarbete	—	—	—	—	—	—	—	—	6	6	(6)	(6)	—	—	—	—
23. Smedja, grövre metallarbete	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
24. » » »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	20	(20)	(20)
25. », finare »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18	18	(18)	(18)
26. Snickarverkstad	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27. »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
28. Ateljé, vävning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
vävteori	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29. », vävning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
vävteori	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
30. », konstsömnad	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
spetssömnad	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
spetsknyppling	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
31. Verkstad, bokbindning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
32. » »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
läderarb.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
33. Sätteri	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
34. Tryckeri, bok- o. litografi-	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
35. Ateljé, litografi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
36. », fotografi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
37. », kemigrafi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
djuptryck	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
38. », skyltning (och reserv)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
39. Föreläsningssal, mindre	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
tryckeriteknik	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
reklamteknik	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
arkeologi o. folklore	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
kemi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
yrkesekonomi	—	—	3	3	—	—	(3)	(3)	—	—	(3)	(3)	—	—	(3)	(3)
40. Laboratorium, materiallära	—	—	—	—	—	—	—	—	7	7	—	—	2	2	2	2
färgning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
41. Föreläsningssal, större	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
form- och färglära	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
yrkesorientering	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
materiallära	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
bostaden	(1)	(1)	(1)	(1)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
konsthistoria	3	3	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)
», övningar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
42. Gymnastiksal m. m.	3	3	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	3	3	(3)	(3)

Undervisningstimmar per vecka: Högre kursen (H), H V–H IX, och Summa

Ämnen	H V Årskurs 2 ht	H V 2 vt	H V 3 ht	H V 3 vt	H VI 2 ht	H VI 2 vt	H VI 3 ht	H VI 3 vt	H VII 2 ht	H VII 2 vt	H VII 3 ht	H VII 3 vt	H VIII 2 ht	H VIII 2 vt	H VIII 3 ht	H VIII 3 vt	H IX 2 ht	H IX 2 vt	H IX 3 ht	H IX 3 vt	Summa ht	Summa vt	Lokalernas användningstid tim. ht	Lokalernas användningstid tim. vt
Antal elever	20		20		20		20		15		15		20		20		20		20					
1. Ritsal, linearritning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	6	4	4	—	—	37	37
2. », teckning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	40	40
3. » »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	35	35
4. » »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30	30
5. » »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	12	—	—	—	—	34	34
6. » »	5	5	—	—	5	5	—	—	5	5	—	—	—	—	4	4	—	—	—	—	—	—	30	30
7. » »	—	—	4	4	—	—	4	4	—	—	4	4	5	5	—	—	—	—	—	—	—	—	24	24
8. » »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	12	12	—	—	14	14	31	31		
formanatomi	(1)	(1)	—	—	(1)	(1)	—	—	(1)	(1)	—	—	(1)	(1)	—	—	(1)	(1)	—	—	3	3	34	34
9. Ateljé, målning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	40	40
10. » »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	6	6	—	—	32	32
11. » »	3	3	2	2	4	4	2	2	3	3	(3)	(3)	4	4	5	5	—	—	—	—	—	—	35	35
12. » »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	24	24
13. » »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	20
14. » »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	20
15. Ritsal, textning	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	(2) 4	(2) 4	—	—	(2)	(2)	—	—	28	28		
heraldik	(1)	(1)	—	—	(1)	(1)	—	—	1	1	—	—	(1)	(1)	—	—	(1)	(1)	—	—	3	3	31	31
16. Ateljé, modellering	2	2	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	40	40
17. » »	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	(2)	(2)	—	—	—	—	3	3	5	5	—	—	40	40
18. », träskärning o. -skulptur	2	2	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18	18
19. », stenskulptur	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25	25
20. », keramik, drejning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25	25
21. », », modellering	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
22. », glasarbete	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	6
23. Smedja, grövre metallarbete	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	20
24. » » »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	20
25. », finare »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18	18
26. Snickarverkstad	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17	17
27. »	17	17	17	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34	34
28. Ateljé, vävning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	8		
vävteori	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	11	11
29. », vävning	—	—	—	—	(18)	(18)	20	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	20		
vävteori	—	—	—	—	3	3	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	25	25
30. », konstsömnad	—	—	—	—	(16)	(16)	18	18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23	23		
spetssömnad	—	—	—	—	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5		
spetsknyppling	—	—	—	—	(2)	(2)	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	6	34	34
31. Verkstad, bokbindning	—	—	—	—	—	—	—	—	14	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34	34
32. » »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	10	—	—	—	—	—	—	—	—	10	10		
läderarb.	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	10	10	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15	25	25
33. Sätteri	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	7	(7)	(7)	—	—	—	—	—	—	29	29
34. Tryckeri, bok- o. litografi-	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	10	(10)	(10)	—	—	—	—	—	—	12	12
35. Ateljé, litografi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	(3)	(3)	—	—	—	—	—	—	3	3
36. », fotografi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	6	6	6	—	—	—	—	—	—	12	12
37. », kemigrafi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	(4)	(4)	—	—	—	—	4	4		
djuptryck	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	—	—	—	—	5	5	9	9
38. », skyltning (och reserv)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3
39. Föreläsningssal, mindre	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
tryckeriteknik	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	—	—	—	—	—	—	5	5		
reklamteknik	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	5	5	—	—	—	—	10	10		
arkeologi o. folklore	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	2	2		
kemi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	—	—	—	—	—	—	5	5		
yrkesekonomi	—	—	3	3	—	—	3	3	—	—	3	3	—	—	3	3	—	—	—	—	15	15	37	37
40. Laboratorium, materiallära	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	36	36		
färgning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	40	40
41. Föreläsningssal, större	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
form- och färglära	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4		
yrkesorientering	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1		
materiallära	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2		
bostaden	2	2	(2)	(2)	(1)	(1)	(1)	(1)	—	—	—	—	—	—	—	—	(1)	(1)	(1)	(1)	2	2		
konsthistoria	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	3	3		
», övningar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	2	2	4	4	16	16
42. Gymnastiksal m. m.	3	3	(3)	(3)	3	3	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	3	3	(3)	(3)			30	30

Sammanställning med tillägg för önskvärda lokaler i händelse av nybyggnad för konstfackskolan.

Användning	Antal elevplatser	Storlek m	Storlek m²
1	2	3	4
Linearritning	30	12×7	84
u:materiel		5×7	35
elevmateriel		5×7	35
Textning	30	12×7	84
u:materiel		3×7	21
elevmateriel		5×7	35
Teckning, frihandsteckning	30	12×7	84
frihandsteckning	30	12×7	84
»	30	12×7	84
figurteckning, antik	30	12×7	84
» »	20	6×7	42
» levande modell	20	6×7	42
» » »	30	12×7	84
u:materiel		12×7	84
elevernas materiel		9×7	63
» »		5×7	35
gipsavgjutningar		6×7	42
vilorum för modell		3×2	6
» »		3×2	6
dräkter och rekvisita		3×2	6
lärarerum och färdiga arbeten		5×7	35
Fri målning	30	12×7	84
fri målning	30	12×7	84
» » samt dekorativ målning	20	12×7	84
» » » » »	20	12×7	84
växtrum		6×7	42
annan undervisningsmateriel		3×7	21
elevmateriel		5×7	35
Dekorativ målning	30	12×7	84
dekorativ målning	20	12×7	84
ritsal	30	12×7	84
förrådsrum		3×7	21
rum för färdiga arbeten		3×5	15
lärarerum		3×7	21
elevernas materiel		5×7	35
Dekorativ skulptur, modellering	30	12×7	84
modellering	30	12×7	84
träskulptur	25	12×7	84
stenskulptur (förutom öppet skjul)	20	12×7	84
ritsal	30	12×7	84
förrådsrum		5×7	35
gipsgjutning	20	12×7	84
		Transport	2 392

Användning	Antal elevplatser	Storlek m	Storlek m²
1	2	3	4
Transport			2 392
lärarerum och färdiga arbeten		5×7	35
elevernas materiel		5×7	35
Keramik och glas, drejning	20	12×7	84
modellering	30	12×7	84
glasarbete	20	12×7	84
bränning		12×7	84
rit- och målningssal	30	12×7	84
förrådsrum		5×7	35
lärarerum och färdiga arbeten		5×7	35
elevernas materiel		5×7	35
Metallarbete, grövre	10	12×7	84
grövre	15	12×7	84
finare	15	12×7	84
emaljering	15	9×7	63
ritsal	30	12×7	84
förrådsrum		5×7	35
lärarerum och färdiga arbeten		5×7	35
elevernas materiel		5×7	35
Möbler och inredningar, snickarverkstad	15	12×14	168
snickarverkstad	20	12×14	168
maskinverkstad		12×14	168
tapetserareverkstad och reserv	20	12×7	84
ritsal	30	12×7	84
virkesupplag		6×7	42
torkrum		6×7	42
färdiga arbeten		6×7	42
lärarerum		3×5	15
elevernas materiel		5×7	35
Textilarbete, vävsal	20	12×14	168
vävsal	20	12×14	168
gobelängvävning	10	9×7	63
konstsöm m. m.	25	12×7	84
ritsal	30	12×7	84
förrådsrum och färdiga arbeten		5×7	35
lärarerum		3×5	15
elevernas materiel		5×7	35
Bokband och läderarbete, bokbinderi	15	12×7	84
läderarbete	15	12×7	84
ritsal	30	12×7	84
förrådsrum och färdiga arbeten		5×7	35
lärarerum		3×5	15
elevernas materiel		5×7	35
Grafiska yrken, sätteri	15	12×7	84
tryckeri	15	12×7	84
litografi	10	12×7	84
fotografi	15	12×7	84
kemigrafi och djuptryck	15	12×7	84
skyltning		12×7	84
mörkrum		5×7	35
förrådsrum och färdiga arbeten		5×7	35
lärarerum		3×5	15
elevernas materiel		3×7	21
		Transport	5 938

Användning	Antal elevplatser	Storlek m	Storlek m²
1	2	3	4
Studiesamlingar: Transport			5 938
Konsthistoria, teckning		12×7	84
Målning, fri och dekorativ		12×7	84
Dekorativ skulptur		12×7	84
Keramik och glas		12×7	84
Metallarbete		12×7	84
Möbler och inredningar		12×7	84
Textilarbete		12×7	84
Bokband och läderarbete		12×7	84
Grafiska yrken		12×7	84
Fackavdelning för teckningslärare		12×7	84
Utställningsrum			700
Bibliotek			420
Tidskriftsrum		5×7	35
Läsrum		12×7	84
Bibliotekariens rum		5×7	35
Martinska bildsamlingen		12×7	84
Seminarierum och för studiecirklar	30	12×7	84
Föreläsningssal, större	300	20×14	280
mindre	30	12×7	84
Laboratorium	15	12×7	84
Förrådsrum		5×7	35
Varumuseum		12×7	84
Styrelserum		5×7	35
Rektors rum		5×7	35
Väntrum		5×7	35
Sekreterares rum		3×7	21
Kamrerare och arkiv		5×7	35
Kansli och inskrivningsrum		12×7	84
Avdelningsföreståndarnas expedition		5×7	35
Kollegierum		12×7	84
Lärarinnerum		5×7	35
Vaktmästarerum		5×7	35
Rum för försäljning av materiel		5×7	35
Gymnastiksal m. m. (10 lag)	60		420
Vaktmästarebostad			90
Maskinistbostad			90
Marketenteri			300
Påbyggnadskursen:			**10 156**
Teckning	20	12×7	84
Målning	20	12×7	84
Skulptur	15	12×7	84
Vilorum för modeller		2×3	6
» » »		2×3	6
Lärarerum		4×5	20
		Summa	**10 440**

Trappor, korridorer, kapprum, tvättrum, toaletter m. m.

Skrivelse från byggnadsstyrelsen med svar å de sakkunnigas framställning i lokalfrågan.

KUNGL.
BYGGNADSSTYRELSEN

Till 1936 års yrkesskolsakkunniga.

I skrivelse till kungl. byggnadsstyrelsen den 5 mars 1937 har ni redogjort för organisationen av de delar av den tekniska skolan i Stockholm, som skulle komma att kvarstå efter en eventuell utbrytning ur densamma av maskin- och yrkesbyggnads-yrkesskolorna m. m., samt framhållit, att för undervisningen vid den nyorganiserade skolan, benämnd »Konstfackskolan», skulle komma att behövas större utrymmen och mera ändamålsenliga lokaler än de, som den nuvarande tekniska skolan förfogade över. Ni har samtidigt anhållit, att byggnadsstyrelsen måtte anvisa någon lämplig utväg för beredande av erforderliga lokaler åt den nya skolan eventuellt på annan plats i Stockholm än den, som för närvarande disponeras av tekniska skolan, och därvid framhållit, att skolbyggnaden borde var så belägen, att eleverna med lätthet kunde komma till skolan från olika delar av staden och även hava nära till Skansen, nordiska museet, nationalmuseum och andra museer, som de för sin utbildning hade anledning att besöka.

Byggnadsstyrelsen får i anledning härav anföra följande.

Tekniska skolans byggnad vid Mäster Samuelsgatan innehåller en bruttogolvyta av 6 776 kvadratmeter, varav för undervisningen m. m. disponeras en yta av sammanlagt 6 117 kvadratmeter, omfattande lokaler av olika beskaffenhet. Enligt edra preliminära kalkyler skulle enbart för undervisnings- och administrationslokaler m. m. krävas en golvyta om sammanlagt 9 762 kvadratmeter. Läggas härtill nödvändiga utrymmen för trappor, korridorer, kapprum, toaletter m. m. torde den bruttovåningsyta, varöver den nya skolan behövde förfoga, överslagsvis beräknas uppgå till omkring 13 000 kvadratmeter, oavsett murar och väggar.

Enligt byggnadsstyrelsens mening finnas två utvägar att lösa den av eder framställda lokalfrågan, nämligen antingen att förena den nuvarande tekniska skolans fastighet med nya elementarskolans byggnad och byggnaderna å den Sergelska fastigheten inom samma kvarter eller att uppföra en nybyggnad på annan tomt inom staden. Det första alternativet skulle emellertid med säkerhet nödvändiggöra sådana ombyggnader av husen å fastigheterna, att med hänsyn till den stadsplanereglering kvarteret kommer att undergå i samband med ordnandet av stadsplanen för nedre Norrmalm, tillstånd till sådana ombyggnadsföretag enligt gällande författningar knappast torde vara att förvänta. Med hänsyn härtill och på grund av det förhållandet att fastigheterna inom kvarteret Beridarebanan nummer 2 utgöra de bland statsverkets fastigheter inom Stockholm, som äro mest välbelägna och ur ekonomisk synpunkt mest värdefulla, och därför böra ifrågakomma för sådana statliga byggnadsbehov, som äro mera beroende av central belägenhet inom staden än eder under ut-

redning varande läroanstalt, håller styrelsen före, att edra undersökningar beträffande ifrågavarande lokalfråga icke böra inriktas på ett kvarblivande inom den nuvarande fastigheten utan utgå från det andra alternativet med en nybyggnad på annan tomt.

Beträffande önskemålen rörande den nya skolans förläggning till närheten av inom Stockholm befintliga museer vill byggnadsstyrelsen erinra om styrelsens tidigare framförda plan ifråga om på senare tid tillkomna museer i huvudstaden, innebärande att samla museibyggnader av skilda slag på norra sidan om Djurgårdsbrunnsviken i samband med Skansen och nordiska museet. Sålunda hava förutvarande livregementets dragoners kasernbyggnader upplåtits och ombyggts till etnografiskt museum samt andra delar av kasernområdet till nybyggnader för tekniska museet och sjöfartsmuseet. Härjämte har styrelsen den meningen, att skogsinstitutets gamla tomt samt det närmast öster om Göta livgardes kaserner liggande området lämpligen bör reserveras för museiändamål, avseende konst och konstindustri. På förutvarande positionsartilleriregementets icke långt därifrån belägna kasernområde vid Narvavägen uppföres för närvarande statens historiska museum.

Även om nationalmuseum icke är beläget i omedelbart grannskap till omförmälda områden, anser styrelsen skäl tala för att förlägga en undervisningsbyggnad för konstfackskolan till närheten av den sålunda skisserade »museistaden». På såväl Ladugårdsgärdet som de områden, som för närvarande disponeras av Svea och Göta livgarden, finnas tomter, som lämpa sig för ändamålet. Enligt en av styrelsen uppgjord plan komma stora delar av det norr om Valhallavägen belägna gärdesområdet att tagas i anspråk för olika statliga och kommunala ändamål, och synes det styrelsen därför mest naturligt, att skolan förlägges till denna del av gärdesområdet.

För att dock närmare kunna bedöma denna tomtfråga, bör en utredning i ärendet komma till stånd och är styrelsen villig att medverka därtill under förutsättning att erforderliga medel ställas till styrelsens förfogande för bestridande av med ett sådant utredningsarbete förenade kostnader.

Då emellertid kostnaderna för dylika utredningar bruka ersättas av blivande byggnadsanslag, vore det enligt styrelsens mening angeläget, att innan medel till utredningen begäras, klarhet hade vunnits, huruvida den eventuella skolbyggnaden skall uppföras genom statsverkets försorg. Det torde nämligen i förevarande fall starkt kunna ifrågasättas, huruvida icke byggnadsskyldigheten borde åvila Stockholms stads vederbörande myndigheter, som vid sådant förhållande även borde ställa lämplig byggnadstomt till förfogande eller, i avsaknad av dylik, av statsverket för ändamålet förvärva erforderligt område.

Stockholm den 9 mars 1937.

Henning Leo.

Paul Hedquist.

Carl Nilsson.

Bilaga K 5.

Skrivelse till Stockholms stadsfullmäktige rörande nybyggnad för konstfackskolan.

Till Stockholms stadsfullmäktige.

Genom nådigt beslut den 29 maj 1936 bemyndigades chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla sakkunniga för att inom departementet biträda med utredning och avgiva förslag angående utbildningen av lärare i slöjd för gossar (manlig slöjd) och i teckning samt för yrkesundervisningen ävensom angående organisationen av de delar av tekniska skolan i Stockholm, som komme att kvarstå efter en eventuell utbrytning ur densamma av maskin- och byggnadsyrkesskolorna m. m. Med anledning härav har dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet den 5 juni 1936 för nämnda ändamål såsom sakkunniga tillkallat slöjdläraren i Solna skoldistrikt Karl Börje Börjeson, f. d. undervisningsrådet Nils Fredriksson, direktören för konsthögskolan, professorn Gustaf Olof Hjortzberg, verkställande direktören i svenska slöjdföreningen, fil. d:r Åke Stavenow och teckningsläraren vid högre allmänna läroverket i Lund, fil. d:r Carl Olof Enok Werner, ävensom uppdragit åt Fredriksson att såsom ordförande leda de sakkunnigas förhandlingar och åt Werner att jämväl tjänstgöra såsom sekreterare hos de sakkunniga.

Vid sammanträde den 24 juli 1936 ha de nämnda sakkunniga antagit benämningen 1936 års yrkesskolsakkunniga.

Beträffande organisationen av de delar av tekniska skolan i Stockholm, som komme att kvarstå efter en eventuell utbrytning ur densamma av maskin- och byggnadsyrkesskolorna m. m., ha de sakkunniga kommit till den uppfattningen att dessa delar, som huvudsakligen avse undervisning i konsttekniska ämnen samt utbildning av lärare i teckning, böra ombildas till en konstteknisk läroanstalt, utgörande huvudsakligen en parallell till de redan befintliga tekniska läroverken, respektive tekniska fackskolorna för olika slag av industri. Denna konsttekniska läroanstalt, i korthet benämnd »Konstfackskolan», skulle liksom de redan befintliga tekniska läroverken bygga på väsentligen de kunskaper, som vitsordas genom betyg över avlagd realexamen, och omfatta en lärotid av tre år. Första årskursen kallad »lägre kursen», skulle vara till stor del av allmänt smakskolande och konstteknisk art och beräknas kunna mottaga 300 elever. Andra och tredje årskurserna, kallad »högre kursen», skulle beräknas för c:a 150 elever i vardera kursen fördelade å nio avdelningar, av vilka åtta skulle avse lika många konsttekniska yrkesområden. För undervisningen i dessa skulle inrättas fackmässigt utrustade verkstäder, ateljéer och laboratorier. Den nionde avdelningen skulle ha mera allmänt konstteknisk karaktär. Dessutom skulle förekomma vissa påbyggnadskurser och tillfälliga kurser i mån av behov.

För den ifrågavarande undervisningen behöves större utrymmen och mera ändamålsenliga lokaler än de den nuvarande tekniska skolan disponerar. Till belysning av lokalbehovet ha de sakkunniga upprättat närlagda förteckning över lärosalar, verkstäder och övriga utrymmen, som skulle komma ifråga. Denna förteckning är visserligen helt preliminär och ej så genomarbetad, att

icke ändringar kunna komma ifråga, men den visar dock att lokalbehovet är så omfattande, att det icke torde kunna tillgodoses inom den nu för tekniska skolan upplåtna fastighetens ram.

Såvitt de sakkunniga kunnat finna tillhör nämnda fastighet staten, ehuru staden på sin tid bidragit till byggnadens uppförande med 160 000 riksdaler, utgörande det kapitaliserade värdet av tidigare av staden beviljat årligt hyresbidrag till skolan. Då nu kommer ifråga, att de delar av tekniska skolan, som återstå efter den i annat sammanhang föreslagna utbrytningen ur densamma av maskin- och byggnadsyrkesskolorna, skulle omdanas till en statlig konstteknisk läroanstalt, nära jämförlig med statens förut befintliga tekniska läroverk, och de städer, i vilka dylika läroverk upprättats, påtagit sig att för desamma tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler med inredning och möblering samt rektorsbostad eller ersättning härför, så uppstår frågan, huruvida Stockholms stad skulle vilja ikläda sig ett liknande åtagande beträffande den avsedda konstfackskolan. Någon utredning angående kostnaderna för lokalernas anskaffande föreligger visserligen icke, men detta synes ej böra hindra att stadsfullmäktige beslutar nämnda åtagande i princip. I varje fall torde staden böra avstå från sin på grund av förenämnda bidrag till uppförande av den nuvarande skolbyggnaden eventuellt förefintliga rätt till andel i nämnda byggnad och därjämte lämna något bidrag, exempelvis i form av fri tomt, till den nya skolbyggnad, som blir behövlig.

I anslutning till vad sålunda anförts få de sakkunniga anhålla om upplysning, huruvida Stockholms stad, därest staten beslutar upprätta en konstfackskola av ungefär den art och omfattning här ovan angivits, vill åtaga sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och rektorsbostad; eller på vilket annat sätt staden skulle vilja underlätta tillkomsten av sagda läroanstalt inom stadens område.

Då de sakkunnigas fortsatta utredning och slutliga förslag kan i väsentlig mån bliva beroende av det tillmötesgående Stockholms stad vill visa i berörda avseende få de sakkunniga anhålla om benäget meddelande härom snarast möjligt.

Stockholm den 5 mars 1937.

För 1936 års yrkesskolsakkunniga

Nils Fredriksson.

Carl Werner.

Bilaga K 6.

Skrivelse från borgarrådet Oscar Larsson i anledning av de sakkunnigas framställning.

Till ordföranden i 1936 års yrkesskolsakkunniga
undervisningsrådet Nils Fredriksson
Stockholm.

Broder,

Du har av mig begärt mitt omdöme om en eventuell framställning från 1936 års yrkesskolsakkunniga, att staden skulle tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och rektorsbostad för en statlig konstfackskola i Stockholm. Beträffande denna sak har jag haft överläggningar med finansborgarrådet Halvar Sundberg. Jag har även låtit göra vissa undersökningar angående de beräkningar ifråga om lokaler, som du varit nog vänlig att överlämna till mig. De synpunkter, som vi — finansborgarrådet och jag — kommit till, äro sammanförda i en promemoria, som jag bifogar detta brev. Med brevet återgå även den under hand gjorda framställningen och en kopia av drätselnämndens yttrande angående frågan om upplåtande av fri tomt till ett hantverksinstitut i Stockholm.

Stockholm den 1 april 1937.

Din
Oscar Larsson.

P. M. angående ifrågasatt medverkan från stadens sida till inrättande av en statlig konstfackskola.

Beträffande organisationen av delar av tekniska skolan, som komme att kvarstå efter en utbrytning ur densamma av maskin- och byggnadsyrkesskolorna, föreligger ett preliminärt förslag av »1936 års yrkesskolsakkunniga», som enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallats av chefen för ecklesiastikdepartementet. Dessa delar av tekniska skolan, som huvudsakligen avse undervisning i konstteknisk ämnen samt utbildning av lärare i teckning, böra enligt de sakkunnigas mening ombildas till en konstteknisk läroanstalt, »*Konstfackskolan*». I skrivelse till stadsfullmäktige den 5 innevarande mars — skrivelsen har ännu ej blivit officiellt ingiven — hava de sakkunniga anhållit om upplysning, huruvida Stockholms stad, därest staten beslutar upprätta en konstfackskola av ungefär den art och omfattning, som av de sakkunniga angivits, vill åtaga sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och rektorsbostad; eller på vilket annat sätt staden skulle vilja underlätta tillkomsten av sagda läroanstalt inom stadens område.

I anledning av denna förfrågan från yrkesskolsakkunniga bör erinras om de uttalanden, som gjorts i samband med tidigare statliga utredningar rörande tekniska skolans omorganisation. 1919 års förslag, som avgavs av inom kungl.

skolöverstyrelsen tillkallade sakkunniga, innebar bland annat inrättande av en *konsthantverksskola,* innefattande jämväl teckningslärareseminarium och konstindustriell yrkesskola. De sakkunniga uttalade »på det bestämdaste» den meningen, att konsthantverksskolan i sin helhet skulle bekostas av statsverket, som sålunda jämväl skulle bekosta och underhålla lokaler. Samma åsikt hade tidigare uttalats även av 1907 års kommitté i dess stora betänkande av år 1912.

Det torde vidare vara av intresse att omnämna, att drätselnämnden i sitt yttrande rörande frågan om stadens medverkan till anordnande i Stockholm av ett statligt hantverksinstitut intagit den principståndpunkten, att en förutsättning för sådan medverkan bort vara, att institutet skulle tillgodose ett speciellt Stockholmsintresse. Detta torde icke kunna anses vara fallet med den tilltänkta konstfackskolan, som är avsedd att betjäna landet i dess helhet.

Med hänsyn till de ovan återgivna uttalandena vid tidigare statliga utredningar samt drätselnämndens ställningstagande i nyssnämnda ärende torde staden sakna anledning att utfästa sig att lämna ekonomisk medverkan till konstfackskolans inrättande och drift.

Frånsett den principiella sidan av saken, är det för frågan av ganska väsentlig betydelse om skolan kan använda tekniska skolans nuvarande byggnad, till vars uppförande staden bidragit med omkring en tredjedel av kostnaderna. Det är att märka, att den av stadskollegiet år 1930 tillsatta kommittén för utredning av frågan om ordnandet av den lägre tekniska undervisningen i Stockholm förutsatte, att byggnaden i fråga icke skulle användas för de av kommittén föreslagna läroanstalterna, nämligen dels en statlig anstalt för gymnasie- och fackskoleutbildning och dels en kommunal aftonskola, utan att lokalbehovet skulle tillgodoses genom nybyggnad (Bihang 45/1934). De yrkessakkunniga utgå nu ifrån, att en nybyggnad måste uppföras för konstfackskolans räkning. En verkställd granskning av de sakkunnigas beräkning av lokalbehovet visar emellertid, att betydande prutningar kunna verkställas, och att den nuvarande byggnaden med nödiga ändringar och vid rationellt utnyttjande blir för ändamålet tillräcklig. Möjlighet till framtida utvidgningar torde ej heller vara stängd, då kronan är ägare till de angränsande fastigheterna i kvarteret. Förhåller det sig så, att den nya konstfackskolan kan, sedan övriga delar av tekniska skolan avflyttat, kvarbliva i den nuvarande byggnaden — till vilken staden dessutom såsom förut nämnts lämnat ett betydande bidrag — finnes än mindre fog för ett yrkande på kommunens ekonomiska medverkan.

Stockholm den 22 mars 1937.

Sammanställning rörande provisoriska lokaler för konstfackskolan i tekniska skolans nuvarande byggnad.

Nummer	Användning
	Grafiska yrken.
	Källarvåningen (Foto- och kemigrafi samt djuptryck). Nedgång: Bottenvån. 22.
8.	Fotografi, kemigrafi, djuptryck, etsning, kapprum (dörrluft anordnas i vägg mot nr 1).
9.	Mörkrum.
7.	Elevernas materiel.
5—6.	Förråd.
	Bottenvåningen (Sätteri, tryckeri, litografi). Ingång: Bottenvån. 28.
28 a.	Kapprum (dörröppning mot nr 33 igensättes).
30.	Elevernas materiel.
31.	Lärarerum, undervisningsmateriel och färdiga arbeten.
35.	Litografi och retusch.
36 a.	Sätteri.
36 e, f, g.	Tryckeri (väggen mellan de båda rummen borttages).
	Vån. 3 tr. (Reklam, teckning, skyltning.) Uppgång: 143.
149.	Kapprum och elevernas materiel.
151.	Lärarerum och färdiga arbeten.
192.	Skyltning.
150.	D:o samt förråd.
152, 154, 155, 157,	Ritsalar.
161 a.	Materiel (vägg uppsättes).
	Vindsvåningen (Plakatmålning). Uppgång: 200.
200.	Kapprum.
202.	Målningssal.
	Gipsgjutning.
	Källarvåningen. Ingång: Bottenvån. 40.
13, 14, 16 o. 17.	Gipsgjuteri och förråd.
	Tvättstuga.
	Källarvåningen. Ingång: Källarvån. 10.
15.	Tvättstuga.
	Metallarbete.
	Källarvåningen. Nedgång: Bottenvån. 55 a, spiraltrappan.
18.	Smedja (grövre metallarbete).
19.	Förråd och färdiga arbeten (grövre metallarbete).

Namn	Användning
	Bottenvåningen. Ingång: Bottenvån. 50.
51.	Lärarerum (grövre metallarbete).
55.	Grövre och finare metallarbete.
52—54.	D:o.
56.	Finare metallarbete.
57.	Lärarerum (finare metallarbete).
58.	Kapprum och elevernas materiel samt metallarbete (finare) (väggar med dörr insättas i bågöppningarna mot n:r 59).
	Vån. 1 tr. Uppgång: Bottenvån. 58, spiraltrappan.
88 o. 89.	Undervisningsmateriel och färdiga arbeten samt finare metallarbete.
84 a.	Ritsal (dörrluft anordnas i väggen mot n:r 88).
	Möbler och inredningar.
	Källarvåningen. Nedgång: Bottenvån. 22.
4.	Förråd.
	Bottenvåningen. Ingång: 20, 24.
23.	Lärarerum.
23 a.	Lackering (vägg uppsättes).
25.	Tvättrum och w. c.
26 o. 26 a.	Kapprum och elevernas materiel (väggen mellan 26 och 26 a borttages; dörr upptages mellan 26 och 59).
27.	Polering.
59.	Snickarverkstad och maskiner (glasvägg och takbjälklag uppsättes för anordnande av lärarerum).
60 o. 61.	Ritsal.
	Vån. 1 tr. Uppgång: 60, 61, spiraltrappan.
70, 90—92.	Ritsalar (n:r 90—92 dörr till läktaren i n:r 59).
69.	Lärarerum.
59 läktaren.	Förråd (anordnande av vägg på läktaren för erhållande av intäckt förrådsrum).
	(I förslaget ingår, att den våning, som nu innehaves av 1:ste maskinisten Larselius, nämligen n:r 23—25 och 26 a, tages i anspråk.)
	Stenskulptur.
	Bottenvåningen. Ingång: 40, 45.
45.	Kapprum.
47 a, b	Verkstad.
	Gården.
	Öppen verkstad.

Nummer	Användning
	Laborationer och färgning.
	Bottenvåningen. Ingång: 36 d.
36 b.	Laboratorium.
36 c.	Färgeri och kemi.
36 d.	Kapprum.
	Keramik och glas.
	Bottenvåningen. Ingång: 50, 49. Nedgång: Vån. 1 tr. 84, spiraltrappan.
49.	Förråd.
46 o. 46 a.	Bränningsrum.
	Vån. 1 tr. Uppgång: 82.
83.	Kapprum.
84.	Drejning och modellering.
85.	Rit- och målningssal.
86 o. 87.	Glasarbete.
85 a.	Lärarerum.
	Textilarbete.
	Vån. 1 tr. Uppgång: 62.
76.	Kapprum.
78, 79.	Vävning.
83 a.	Materiel för d:o (uppsättning av vägg).
81.	Lärarerum för d:o.
75.	Gobelängvävning.
77.	Ritsal.
71, 72.	Konstsömnad m. m. (spiraltrappan borttages).
63, 64.	Materiel för d:o.
84.	Lärarerum för d:o.
	Teckning.
	Vån 2 tr. Uppgång: 93.
127 a.	Kapprum (vägg uppsättes).
127, 128, 136 a, 137 a, 137 b.	Teckningssalar (i n:r 128 uppsättas väggar för anordnande av lärarerum).
135.	Undervisningsmateriel.
136 b.	Lärarerum och färdiga arbeten.
	Vån. 3 tr. Uppgång: 135, spiraltrappan.
190.	Teckningssal (vilorum för modell anordnas).
136.	Lärarerum.

Nummer	Användning
	Linearritning och textning.
	Vån. 2 tr. Uppgång: 126.
121.	Kapprum och elevernas materiel (vägg med dörr uppsättes).
120.	Linearritning.
119.	Textning.
125.	Lärarerum.
	Bokband och läderarbete.
	Vån. 2 tr. Uppgång: 93.
117.	Kapprum och elevernas materiel.
116, 119 a.	Ritsal och verkstad.
	Expeditionslokaler.
	Vån. 2 tr. Uppgång: 93.
98.	Kapprum.
105.	Styrelserum.
107, 108.	Arkiv (spiraltrappan borttages).
103.	Rektors rum.
99—101.	Kansli (innerväggar och kakelugn borttagas).
109—115.	Kollegierum och kapprum (mellanvägg med dörr uppsättes).
118.	Lärarinnerum.
118 a.	Kapprum till d:o.
94.	Toalettrum för herrar.
95 o. 96.	D:o för damer.
	Bibliotek.
	Vån. 2 tr. Uppgång: 93.
98.	Kapprum.
140.	Bokförråd och expedition.
138 a.	Läs- och tidskriftsrum.
138 b.	Martinska bildsamlingen.
139 a.	Läs- och arbetsrum.
	Föreläsningssal och utställningsrum.
	Vån. 3 tr. Uppgång: 143.
148, 149.	Kapprum.
144 a—146.	Toalettrum.
191.	Föreläsningssal och utställningsrum.
	Lunchrum.
	Vån. 3 tr. Uppgång: 143.
168.	Lunchrum.
156.	Buffé och tillredningsrum (mellanvägg med dörr uppsättes, dörr upptages mot 147).
147.	Skafferi.

Nummer	Användning
	Modellering och träskulptur.
	Vån. 3 tr. Uppgång: 176.
177.	Kapprum och materiel (mellanvägg med dörr uppsättes).
133.	Träskulptur.
161, 170, 174.	Modellering.
172.	Fuktrum.
175.	Lärarerum.
	Fri målning.
	Vån. 3 tr. Uppgång: 176.
178 a.	Kapprum (mellanvägg med dörr uppsättes).
186 c.	Lärarerum och färdiga arbeten.
185, 187, 189.	Undervisningsmateriel.
182.	Elevernas materiel.
184, 178.	Målningssalar.
	Vindsvån. Uppgång: Vån. 3 tr. 184, spiraltrappan.
202.	Målningssal.
205.	Växtrum.
206.	Materiel.
	Dekorativ målning.
	Vindsvåningen. Uppgång: 193 a.
196 c.	Rit- och målningssal.
196, 196 a, 193 a, b, 196 b, 195, 202.	Målningssalar.
196 d.	Lärarerum.
193 c, 197.	Förråd och färdiga arbeten.
	Vån. 3 tr. Nedgång: 200, 202 och 203, spiraltrappan.
190.	Målning efter levande modell.
	Vaktmästarebostäder.
	Bottenvåningen. Ingång: 28.
29, 32—34.	Bostad för vaktmästare och portvakt.
42.	Vaktmästarerum.
	Entresolvåningen.
43 a, b, 44 a, b.	Bostad för vaktmästare.
	Skolmateriel.
37, 38.	*Bottenvåningen.* Ingång: 40, 41.

Bilaga K 8.

Ritningar till tekniska skolans nuvarande byggnad med angivande av föreslagen ändring och användning.

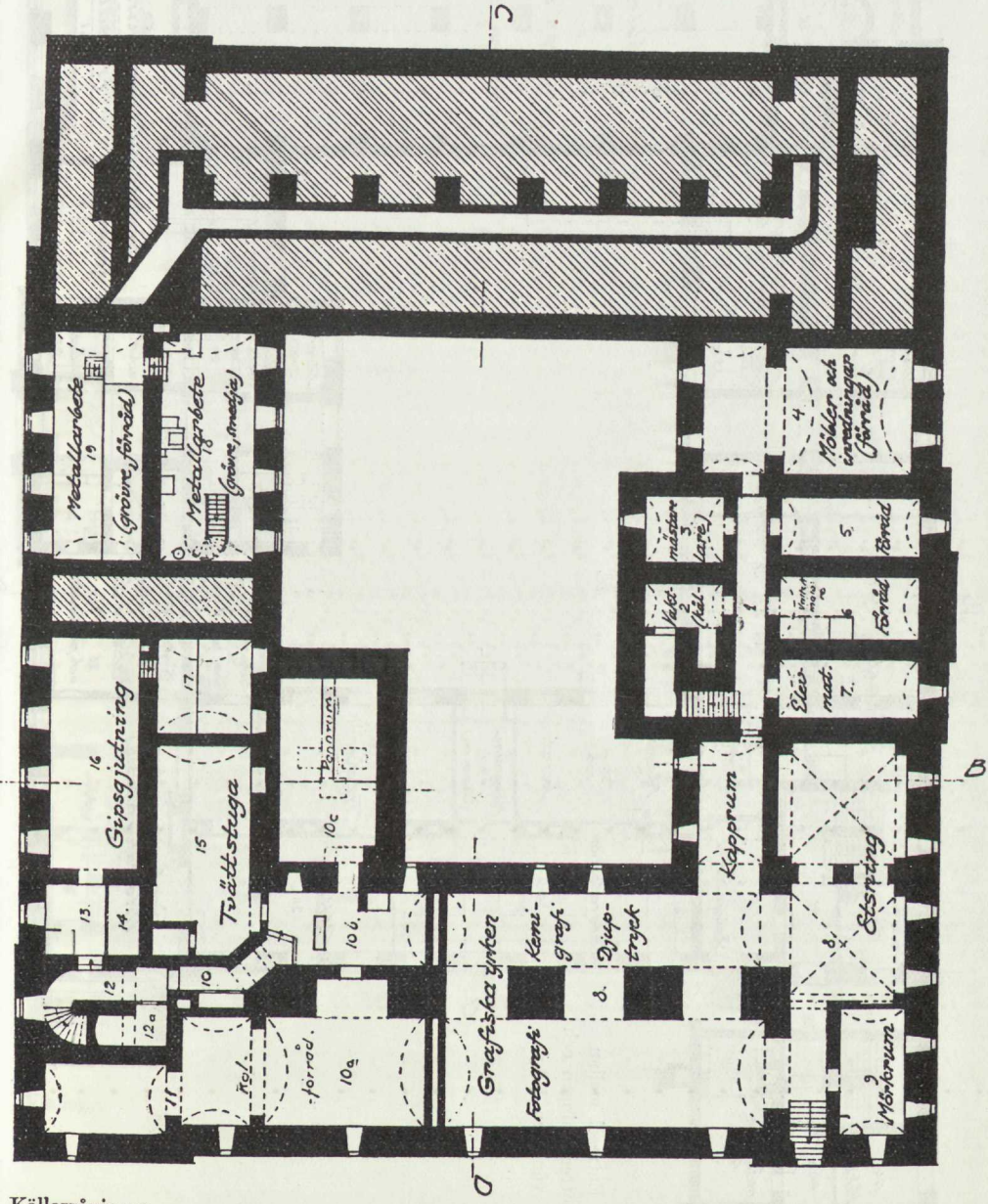

Källarvåningen.

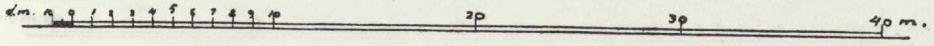

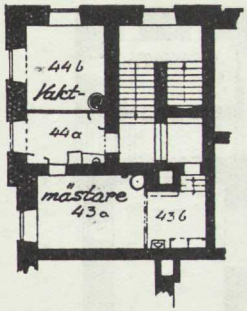

Entresol mellan bottenvåningen och våningen 1 tr.

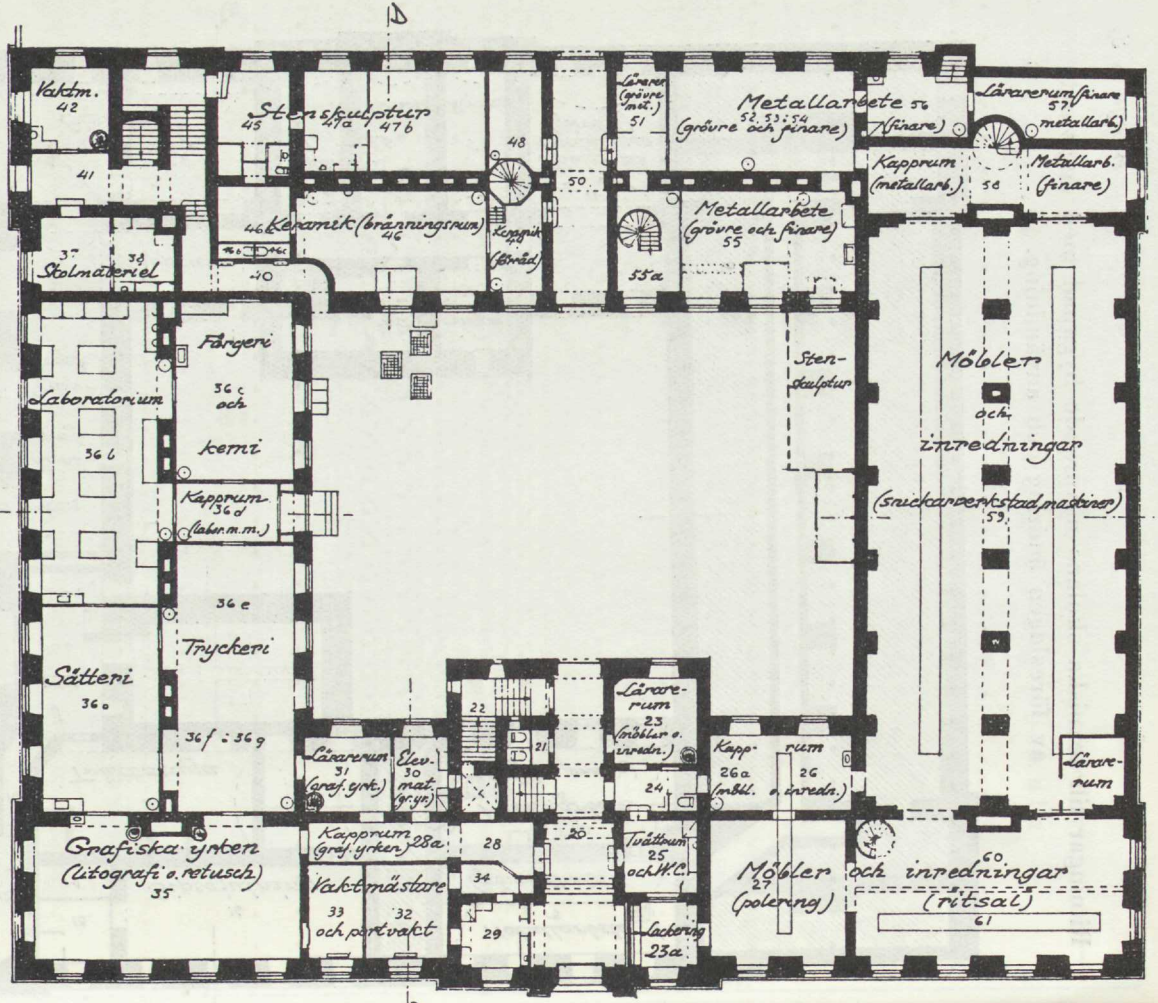

Bottenvåningen.

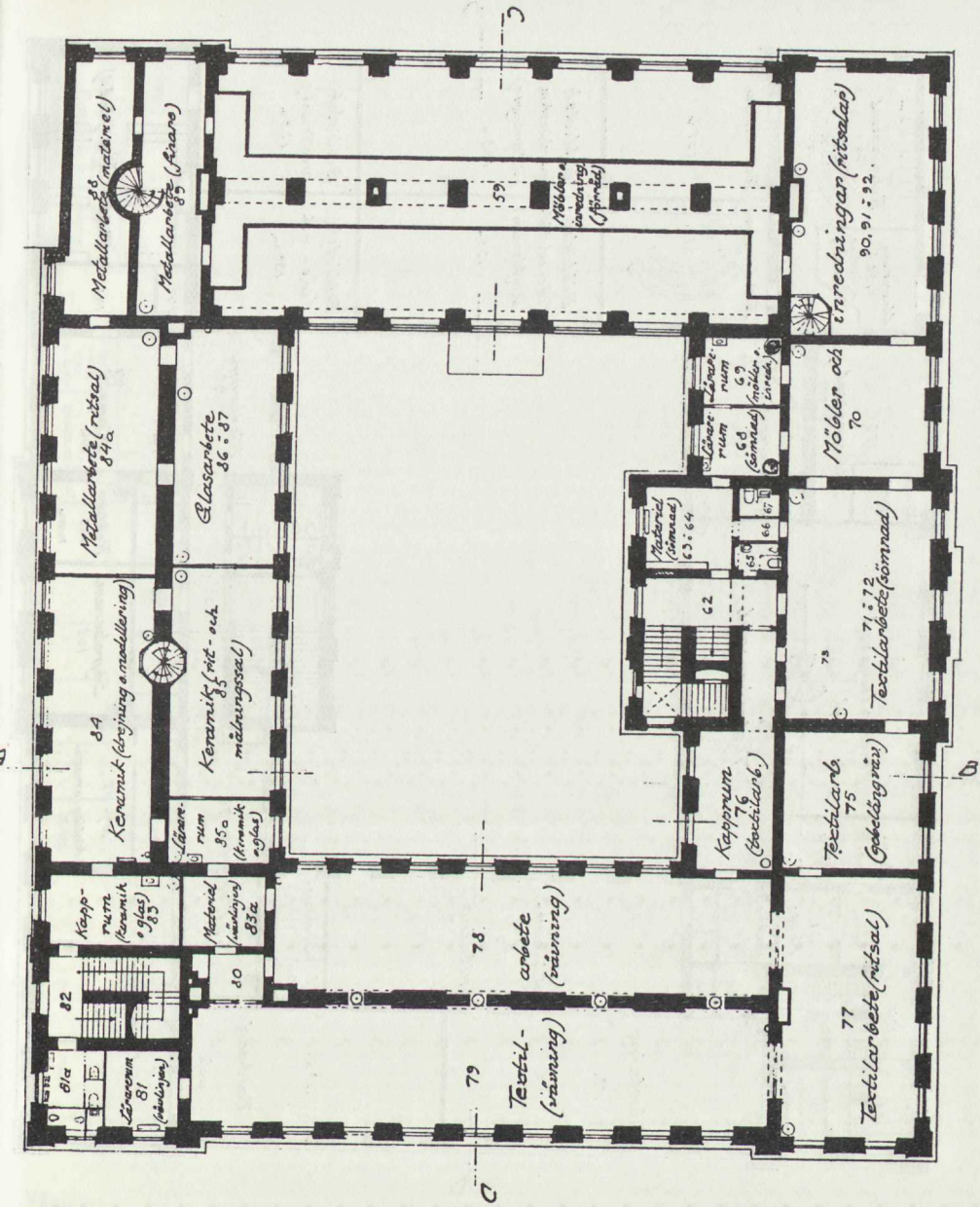

Våningen 1 tr.

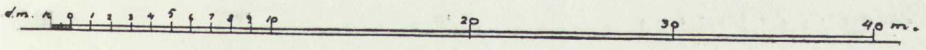

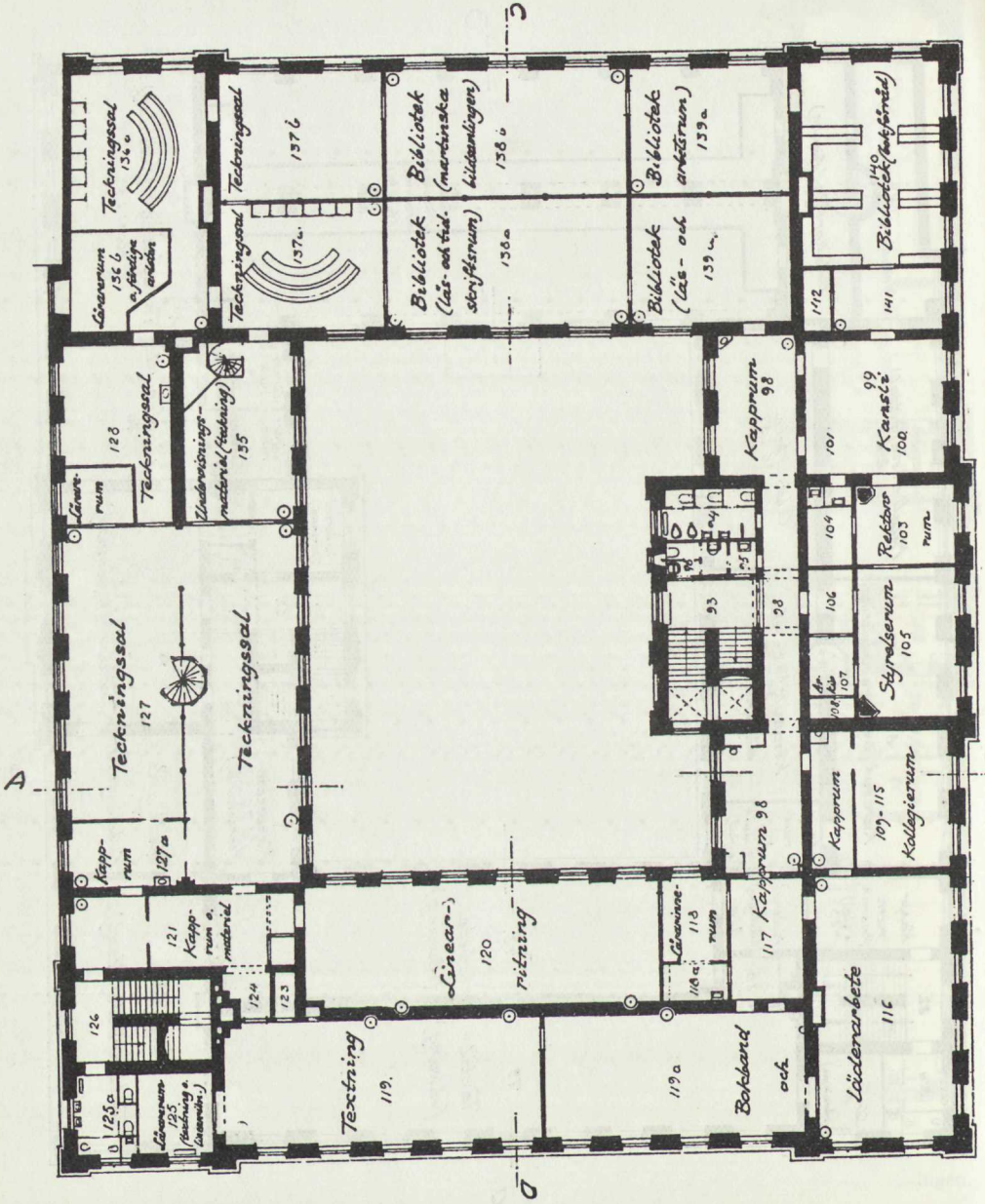

Våningen 2 tr.

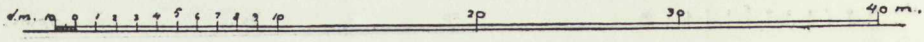

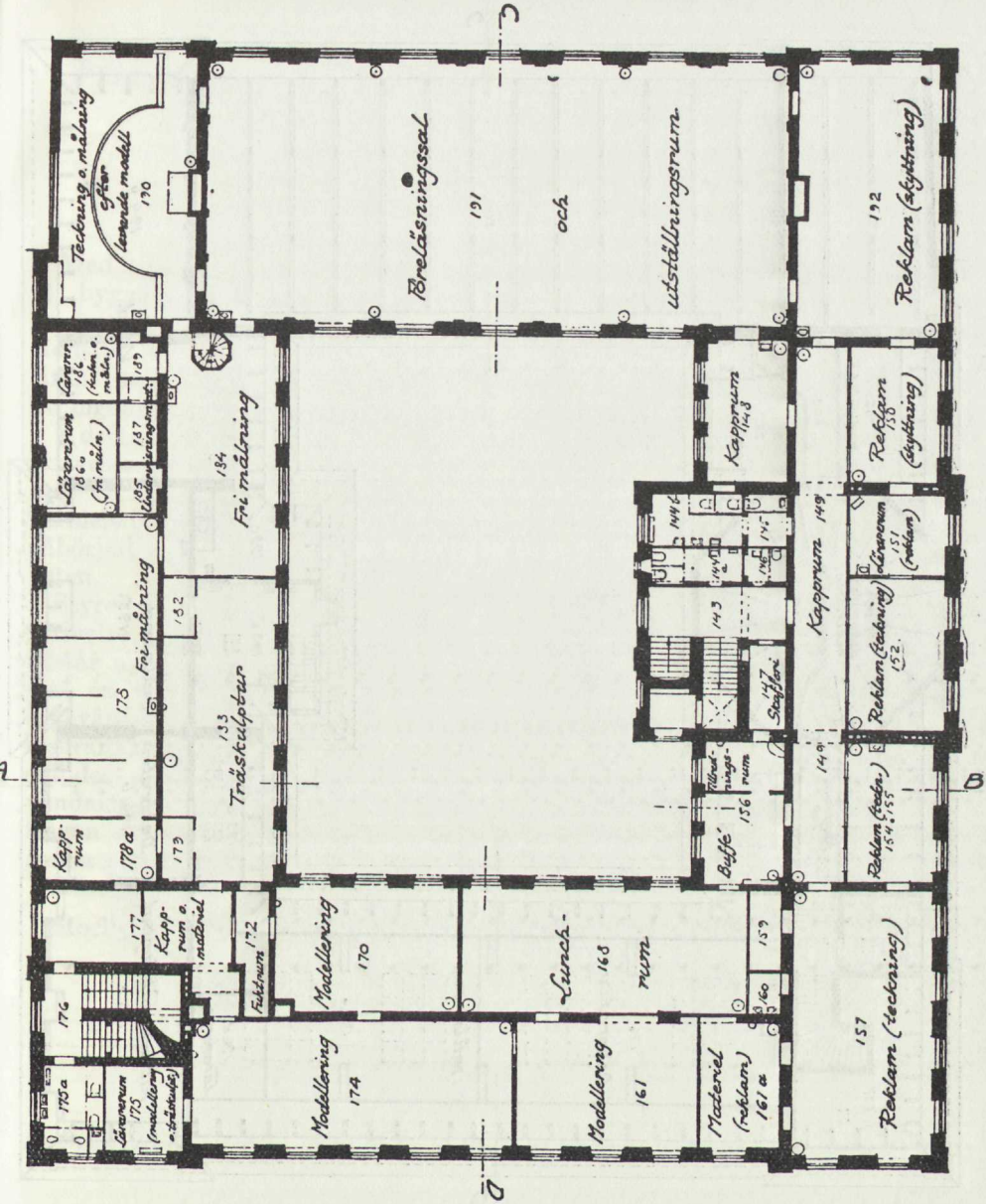

Våningen 3 tr.

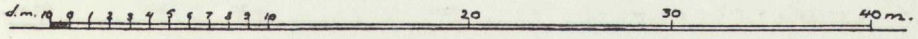

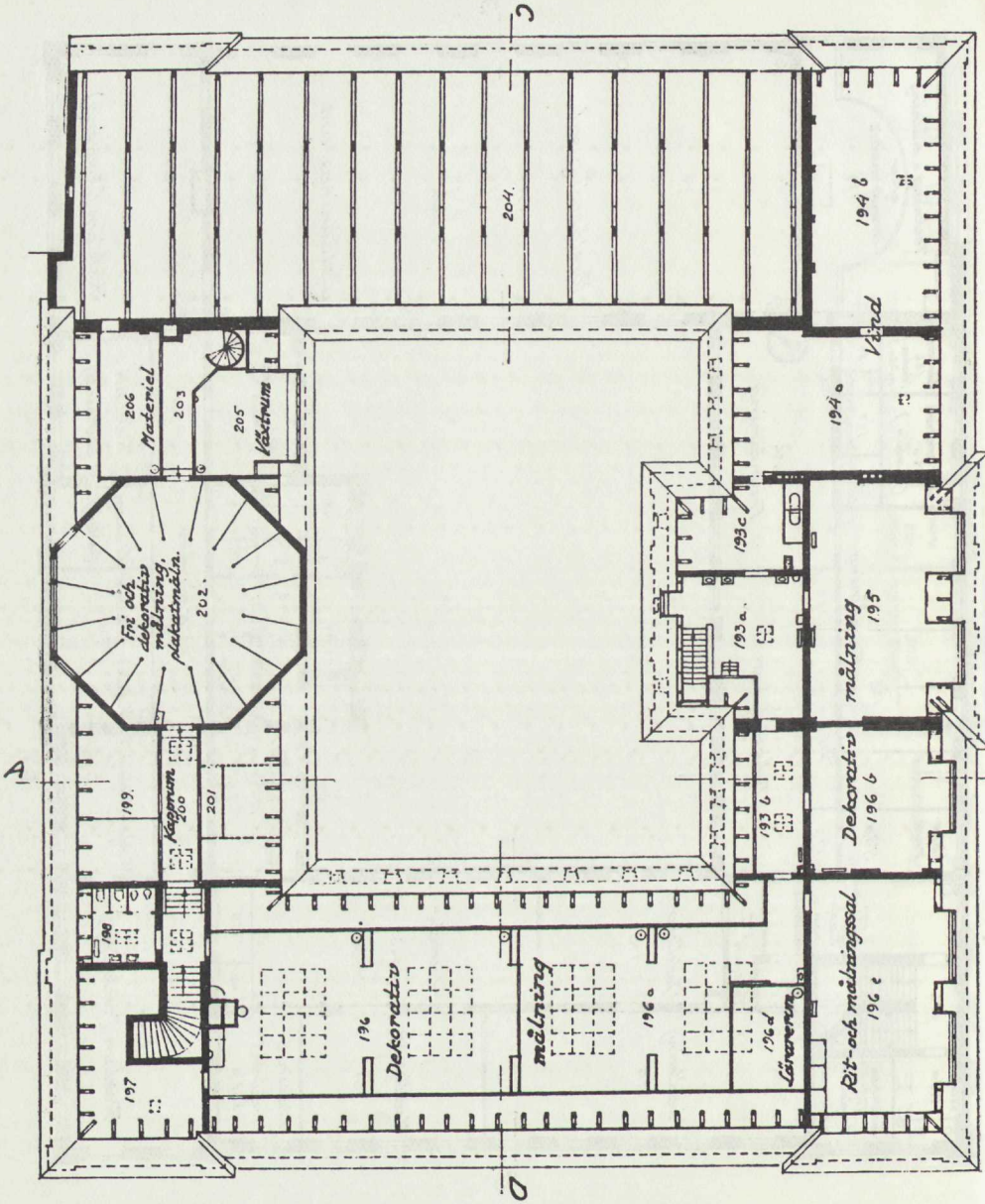

Vindsvåningen.

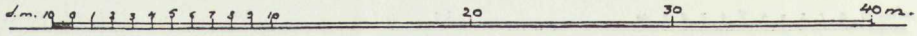

Bilaga K 9.

Byggnadsstyrelsens utredning angående kostnaden för provisorisk förbättring av tekniska skolans nuvarande lokaler.

Till 1936 års yrkesskolsakkunniga.

Med anledning av eder skrivelse av den 23 september 1937 med anhållan, att byggnadsstyrelsen ville utreda och inkomma med uppgift å kostnaden för de provisoriska förändringar i tekniska skolans byggnader, som angivas i överlämnade ritningar och lokalförteckning, får byggnadsstyrelsen härmed överlämna den begärda ekonomiska utredningen med ett kostnadsförslag, uppgjord av ingenjören M. Granström, slutande på 47 000 kronor.

I detta sammanhang borde emellertid böra nämnas, att skolans t. f. rektor i skrivelse till byggnadsstyrelsen den 10 juni d. å. meddelat, att sal nr 191 3 tr. upp är synnerligen svår att uppvärma, varför han föreslagit omläggning av värmeledningen. Med anledning härav kommer byggnadsstyrelsen under nu påbörjad eldningsperiod att verkställa undersökning för avhjälpande av olägenheten.

Styrelsen anser sig även böra framhålla, att styrelsen redan i underdånig skrivelse den 27 oktober 1926 påpekat, att byggnadens värmeledning, som består av högtrycksångsystem, var i ett sådant skick, att den borde utbytas mot en tidsenlig varmvattenvärmeledning. Med hänsyn till därvid förenade avsevärda kostnader, då beräknade till 160 000 kronor, ansåg sig styrelsen böra inskränka sig till att föreslå utbyte av de bristfälliga pannorna, vilket verkställdes påföljande år. För den händelse den nu föreslagna provisoriska användningen av byggnaden kan tänkas bli av någon längre varaktighet torde frågan om ny värmeledning böra upptagas till förnyad omprövning, enär den gamla anläggningen givetvis ytterligare försämrats sedan 1926.

Ritningar och beskrivning återgå.

Stockholm den 5 oktober 1937.

På kungl. byggnadsstyrelsens vägnar:
O. Hökerberg.

Approximativ kostnadsutredning beträffande vissa ändrings- och reparationsarbeten inom tekniska skolan i Stockholm.

Nr 8, etsning. *Källarvåningen.*

Putslagningar	50:—	
Elektriska ledningsarbeten	120:—	
Målningsarbeten	300:—	470:—
	Transport	470:—

	Transport	470:—
Nr 8, kapprum.		
Putslagningar	40:—	
Uppsättning av hatt- och klädhängarhylla	200:—	
Anordnande av dörrluft i vägg mot nr 1	200:—	
Elektriska belysningsledningar	40:—	
Målningsarbeten	180:—	660:—
Nr 8, fotografi och kemigrafi.		
Putslagningar	200:—	
El. belysningsledningar	200:—	
Målningsarbeten	600:—	1 000:—
Nr 9, mörkrum.		
Avskärmning av fönster	120:—	
El. belysningsledningar	150:—	
Målningsarbeten	120:—	390:—
Anordnande av värmeledning i ovanstående lokaler		2 000:—
Entré och vindfång till nr 8.		
Höjning av översta steget mot trottoaren för erhållande av en högre tröskel	60:—	
Målningsarbeten	80:—	140:—
Källartrappan från nr 2.		
Putslagningar å tak och väggar	250:—	
Elektriska belysningsledningar	40:—	
Målningsarbeten	150:—	440:—
Nr 1, källargång.		
Putslagningar å tak och väggar	60:—	
Kompletteringar av el. belysningsledningar	30:—	
Målningsarbeten	160:—	250:—
Nr 4, förråd.		
Putslagningar å tak och väggar	60:—	
Komplettering av el. belysningsledningar	50:—	
Målningsarbeten	250:—	360:—
	Transport	5 710:—

	Transport	5 710:—
Nr 5, 6 och 7, förråds- och materialrum.		
Putslagning å tak och väggar	100:—	
Komplettering av el. belysningsledningar	60:—	
Målningsarbeten	300:—	460:—
Nr 18, smedja, grövre metallarbete.		
Borttagning av keramikugn, samt komplettering av puts och målning		125:—
Nr 19, förråd.		
Indragning av el. belysningsledningar	100:—	
Målningsarbeten	150:—	250:—
Nr 15, tvättstuga.		
Borttagning av kamflänsrör	200:—	
Indragning av el. belysningsledning	100:—	
Lagning av tak och väggputs	100:—	
Lagning och komplettering av golv	70:—	
Anordnande av friskluftsintag	350:—	
» » evakuering	100:—	
Tvättbassäng av betong	250:—	
Övrig tvättstugeinredning och målningsarbeten	650:—	1 820:—
Nr 13 och 16, gipsgjutning.		
Målningsarbeten		325:—
Bottenvåningen.		
Nr 28 a, kapprum.		
Uppsättning av hatt- och klädhängarhylla	175:—	
Dörröppning mot nr 33 igensättes	125:—	
Målningsarbeten	100:—	400:—
Nr 30, elevernas materialrum.		
Borttagning av all köksinredning, varefter kompletteras	100:—	
Målningsarbeten	225:—	325:—
Nr 31, lärarerum.		
Målningsarbeten		275:—
	Transport	9 690:—

	Transport	9 690:—

Nr 35, ritsal, litografi och retusch.

Målningsbättringar efter borttagning av inventarier ...		115:—

Nr 36 a, sätteri.

Målningsbättringar efter borttagning av inventarier		150:—

Nr 36 e, f och g, tryckeri.

Borttagning av väggen mellan de båda rummen	130:—	
Flyttning av tvättställ	75:—	
Ommålning av tak och väggar	500:—	
Bättring av snickerier	125:—	830:—

Nr 23 a, lackering.

Uppsättning av vägg	450:—	
Komplettering av golv	60:—	
Elektriska ledningsarbeten	260:—	
Anordnande av värmeelement	180:—	950:—

Nr 23, lärarerum.

Omtapetsering		60:—

Nr 25, tvättrum och W. C.

Borttagning av all köksinredning	100:—	
Anordnande av w. c. och tvättställ	1 500:—	
Friskluftskanal	300:—	
Skärmväggar	500:—	
Golv och socklar av plattor	450:—	
Elektriska ledningar	75:—	
Målningsarbeten	400:—	3 325:—

Nr 26 a—26, kapprum och elevmateriel.

Borttagning av vägg mellan rummen	90:—	
Anordnande av ny dörrluft mellan 26 och 59	250:—	
Förändring av elektriska belysningsledningar	100:—	
Målningsarbeten	275:—	715:—

Nr 27, polering.

Förändring och komplettering av el. belysningsledningar	180:—	
Målningsarbeten	325:—	505:—
	Transport	16 340:—

	Transport	16 340: —
Nr 59, snickarverkstad.		
Uppsättning av glasvägg och takbjälklag för anordnande av lärarerum	1 000: —	
Anordnande av vägg av masonite på reglar å läktarna för erhållande av intäckt förrådsrum inkl. målning	3 400: —	
Elektriska ledningsarbeten	300: —	
Målningsbättringar	250: —	4 950: —
Nr 58, kapprum och elevmateriel.		
Mellanvägg vid spiraltrappan borttages	40: —	
Anordnande av väggar i dörröppningarna mot nr 59 inkl. dörr med karm och foder	325: —	
Målningsarbeten	250: —	615: —
Nr 49, tambur.		
Målas helt		275: —
Gården.		
Anordnande av tak för stenhuggare		450: —
Vån. 1 tr.		
Nr 90, 91 och 92, ritsal.		
Anordnande av ny dörrluft till läktaren i nr 59 inkl. målningsarbeten		250: —
Nr 83 a, material.		
Uppsättning av vägg	280: —	
Förändring av el. belysningsledningar	60: —	
Målningsarbeten	125: —	465: —
Nr 84 a, ritsal.		
Dörrluft anordnas i väggen mot nr 88 inkl. målningsbättringar		260: —
Nr 73, passage.		
Borttagning av spiraltrappan inkl. komplettering av takbjälklaget	300: —	
Målningsarbeten	130: —	430: —
	Transport	24 035: —

	Transport	24 035: —

Nr 127, ritsal.

Uppsättning av vägg för anordnande av kapprum	425: —	
Elektriska ledningsarbeten	50: —	
Målningsarbeten	175: —	650: —

Nr 127 a, kapprum.

Uppsättning av kläd- och hatthängarhyllor	160: —	
Förändring av el. belysningsledningar	100: —	
Målningsarbeten	60: —	320: —

Nr 121, kapprum och elevmateriel.

Uppsättning av vägg inkl. dörr med karm och foder	340: —	
Förändring av el. belysningsledningar	60: —	
Målningsarbeten	125: —	525: —

Nr 109—115, lärarerum och tambur.

Uppsättning av mellanvägg inkl. dörr med karm och foder	550: —	
Uppsättning av hatt- och klädhängarhyllor	200: —	
Förändring av el. belysningsledningar	150: —	
Anordnande av värmeelement	220: —	
Målningsarbeten	250: —	1 370: —

Nr 94, herrtoalett.

Uppsättning av skärmvägg	150: —	
Uppsättning av 2 st. pissoarställ	400: —	
Målningsarbeten	200: —	750: —

Nr 95, damtoalett.

Tvättställ uppsättes i stället för befintlig w. c.-stol	175: —	
Nya dörröppningar anordnas mot nr 96	300: —	
Målningsarbeten	150: —	625: —

Nr 96, damtoalett.

W. c.-stol uppsättes i stället för befintligt tvättställ	350: —	
Dörröppning mot trapphuset igensättes	70: —	
Elektriska ledningsarbeten	40: —	
Målningsarbeten	100: —	560: —
	Transport	28 835: —

	Transport	28 835:—
Nr 107, passage.		
Spiraltrappa borttages, varefter takbjälklaget kompletteras	300:—	
Förändring av el. belysningsledningar	50:—	
Målningsarbeten	130:—	480:—
Nr 99, 100 och 101, kansli.		
Väggar och kakelugn borttages	300:—	
Värmeledningen utökas	300:—	
Förändring av el. belysningsledningar	160:—	
Målningsarbeten	400:—	1 160:—
Nr 128, lärarerum.		
Uppsättning av väggar för anordnande av lärarerum	400:—	
Anordnande av värmeelement	200:—	
Förändring av el. belysningsledningar	60:—	
Målningsarbeten	250:—	910:—
Våningen 3 tr.		
Nr 178 a, kapprum.		
Uppsättning av mellanvägg inkl. dörr med karm och foder	425:—	
Uppsättning av hatt- och klädhängarhyllor	160:—	
Förändring av el. belysningsledningar	150:—	
Målningsarbeten	235:—	970:—
Nr 177, materiel.		
Uppsättning av mellanvägg inkl. dörr med karm och foder	340:—	
Igensättning av dörröppning mot 172	80:—	
Förändring av el. belysningsledningar	60:—	
Målningsarbeten	125:—	605:—
Nr 183, träskulptur.		
Igensättning av dörröppning mot 172 inkl. målningsbättringar		100:—
Nr 172, fuktrum.		
Anordnande av asfaltgolv	90:—	
Vatten- och avloppsledningar anordnas inkl. golvbrunn	300:—	
Anordnandet av friskluft och evakuering	210:—	600:—
	Transport	33 660:—

	Transport	33 660:—
Nr 161, modellering.		
Uppsättning av vägg mot 161 a	400:—	
Uppsättning av värmeelement	300:—	
Förändring av el. belysningsledningar	125:—	
Målningsarbeten	200:—	1 025:—
Nr 156, buffé.		
Uppsättning av mellanvägg inkl. dörr med karm och foder	300:—	
Förändring av el. belysningsledningar	50:—	
Målningsarbeten	100:—	450:—
Nr 156, kök.		
Anordnande av diskbänk med vatten och avloppsledningar	500:—	
Komplettering av el. belysningsledningar	40:—	
Anordnande av ny dörrluft mot 147	200:—	
Målningsarbeten	175:—	915:—
Nr 147, skafferi.		
Uppsättning av hyllor	50:—	
Anordnande av friskluft	200:—	
Målningsarbeten	80:—	330:—
Nr 190, teckningssal.		
Anordnande av vilorum för modell		275:—
Håltagnings- och efterlagningsarbeten för framdragning av värme-, vatten- och avloppsledningar		1 500:—
Tvättning och målningsbättringar av gamla tak- och väggytor, vilka beröras av byggnadsmaterialier		3 500:—
Ritningar, byggnadsledning, entreprenadhandlingar och kontroll samt oförutsedda utgifter		5 345:—
	Kronor	47 000:—

Stockholm den 1 oktober 1937.

M. Granström.

Bilaga K 10.

Skrivelse från gymnastiska centralinstitutet angående lokaler för gymnastik.

KUNGL. GYMNASTISKA
CENTRALINSTITUTET
STOCKHOLM

Till herr undervisningsrådet Nils Fredriksson,
Stockholmsvägen 10, Råsunda.

På förfrågan får jag härmed äran meddela, att vid kungl. gymnastiska centralinstitutet gymnastiksalar f. n. finnas disponibla å nedanstående tider:

Nedre östra gymnastiksalen.

Ti, F, L, ... kl. 8.00— 9.00
Ti, To, L, ... » 11.00—12.00

Nedre västra gymnastiksalen.

Alla dagar ..... kl. 8.00— 9.00
» » ..... » 11.00—12.00

Övre östra gymnastiksalen.

Alla dagar ..... kl. 8.00—10.00

Övre västra gymnastiksalen.

M, Ti, ... kl. 8.00—10.00

Skofack finnas f. n. disponibla i:
Nedre västra gymnastiksalen för 100 elever
» östra » » 50 »

Vid ev. förläggande av gymnastikutbildningen för den blivande tekniska skolan till gymnastiska centralinstitutet kunna f. n. undervisningsövningar för kvinnliga elever vid institutet beräknas anordnas med kvinnliga gymnastikavdelningar kl. 8.00—10.00, varvid ingen ersättning för salarna behöver utgå. För övriga tider och alla manliga avdelningar bör vanlig hyresersättning för gymnastikavdelningarna beräknas.

För alla här ifrågakommande gymnastikavdelningar bör gymnastiklärare utom institutet beräknas, varvid tillsättande av dem, som eventuellt skulle ifrågakomma att tjänstgöra såsom instruktörer för institutets elever, bör underställas institutets direktion.

Stockholm den 20 december 1937.

Enl. uppdrag:
And. Johnsson.
Föreståndare.

Förslag till utrustning av verkstäder med maskiner etc. samt kompletterande anskaffning av möbler m. m.

	1:sta	2:dra	3:dje	Summa kronor
	å r e t			
Linearritning.				
Undervisningsmateriel, skåputrustning	550	—	—	550
Frihandsteckning.				
Undervisningsmateriel, skåp (elev- och materiel-), gardiner, belysning m. m., kombinerat skioptikon-balloptikon	4 400	—	—	4 400
Figurteckning.				
Undervisningsmateriel, möbler för lärarerummet, gipsavgjutningar	2 600	—	—	
Pallar, stafflier m. m.	—	500	—	3 100
Fri målning.				
Stafflier, undervisningsmateriel, levande växter, skåp, gardiner, belysning m. m., möbler för lärarerummet, kombin. skioptikon-balloptikon	2 300	—	—	2 300
Dekorativ målning.				
Skåp, ramar, svart tavla, rivstenar, löpare m. m.	1 000	—	—	1 000
Textning.				
Undervisningsmateriel, skåp	500	—	—	500
Heraldik.				
Undervisningsmateriel, skioptikonbilder	—	800	—	800
Modellering.				
Kavaletter, kavalettringar, lerlårar, div. gipsmodeller, verktygsskåp med fack, div. verktyg och materiel	800	1 300	—	2 100
Träskulptur.				
Bildhuggarbänkar, div. verktyg m. m.	700	—	—	700
Stenskulptur.				
Luftkompressor, cirkulationsvattenpump, luftbehållare, pådragsmotstånd m. m., olika slag av bildhuggerihamrar, handslangar, kranar, slipmaskin, punkteringsmaskiner, vanliga stenhuggarhamrar, mejselstål, uppmontering av tryckluftanläggning	—	5 500	—	5 500

	1:sta	2:dra	3:dje	Summa kronor
	å r e t			
Keramik.				
Drejskivor, därav 1 med motor och 1 med mall, dåsar, lerlådor, plåtlådor för halvfärdigt gods, passerkvarn för gjutlera, glasyrkärl, syrebehållare, glasyr- och färgsprutor, 2 mindre elektr. ugnar för provbränning av glasyrer, 1 mindre muffelugn för stengods, diverse materiel, bord, skåp m. m., diverse undervisningsmateriel	17 000	—	—	17 000
Glas.				
Slipning. Slipstol för sandslipning, spindlar, järnskivor, tratt för sand, uppmärkningsapparat, slipstol för finslipning, spindlar, stenar, tratt för vatten, slipstol för polering, spindlar, korkskivor, filtskiva, halvspindel, stift, skivor, stenar, planverk för sandslipning, planverk för finslipning, motor, remmar, remskivor och lager, axelledning	—	4 250	—	
Gravering. Gravörstol, spindlar, kopparskivor, stiftuttagare, stiftjusterare, trefot för svarvning, svarvjärn, filar, hammare, spindel med remrulle, axelledning, motor med tillbehör, blästringsanläggning	—	2 550	—	
Div. undervisningsmateriel	—	1 200	—	8 000
Grövre metallarbete.				
Borrmaskin, slipmaskin, putsmaskin, svarv och fjäderhammare, samtliga med motor, svetsapparat, saxar, sickmaskin, slagpress, rundvals, kantmaskin, smidesässja, lödässja, skruvstycken, bänkambultar, div. smidesverktyg m. m.	12 000	—	—	12 000
Finare metallarbete.				
Valsverk, dragbänk, plåtknäckningsmaskin, ässjor för gas, dragskåp, skruvstycken, 6 motorer, verktyg m. m. Utrustning för gravör- och för emaljrummet m. m.	—	10 000	—	10 000
Möbler och inredningar				
Planhyvel, rikthyvel, fräsmaskin, bandsåg, cirkelsåg, borrstämmaskin, svarv, slipställ, värmbord, limkokare, spånsugningsanläggning, monteringskostnader m. m., 15 hyvelbänkar med verktyg, allmänna verktyg, förbrukningsartiklar och materiel. Ritbord, stolar, skåp, m. m. Kombin. skioptikon-balloptikon	30 300	—	—	30 300
Vävning.				
Komplettering till nuvarande utrustning, våg med vikter, materiel för vävteori, m. m., kombin. skioptikon-balloptikon	2 500	—	—	
12 handvävstolar, 1 jacquardvävstol, 1 d:o av annan typ, 1 stickmaskin	—	4 000	—	6 500
Konstsömnad.				
Symaskin, sybågar, garner för provarbeten, undervisningsmateriel	2 300	—	—	2 300
Spetssömnad.				
Undervisningsmateriel	1 000	—	—	1 000

	1:sta	2:dra	3:dje	Summa kronor
	å r e t			
Knyppling.				
Knyppeldynor, spolmaskiner, nystvindor m. m., undervisningsmateriel	1 500	—	—	1 500
Gobeläng				
8 vävstolar med pinnar, undervisningsmateriel	—	—	1 500	1 500
Bokbindning och läderarbete.				
Skärmaskin, pressar, häftlådor, stämplar, gulddynor, undervisningsmateriel	7 000	—	—	7 000
Grafiska yrken.				
Sätteri. Sättregaler med kaster, formregaler, korrekturpress med färgvalsar och cylinder, typer av olika slag för textsättning, rubriktyper	26 100	—	—	
Tryckeri. Tvåturspress med iläggningsapparat och andra tillbehör samt motor, vertikal automatpress, digelpress, torkregaler och arbetsbord, färg- och valsskåp, div. verktyg	39 000	—	—	
Fotografi. Mindre reproduktionskamera, porträttkamera, 2 handkameror, spegelreflexkamera, småbildskamera, div. objektiv och andra tillbehör, belysningsanordningar, 1 större och 1 mindre förstoringsapparat, 2 kopieringsapparater, torkapparat, monteringspress, skärmaskin, retuschställ, färgtavla, spektroskåp, mörkrumsur, div. skålar och annan utrustning, div. undervisningsmateriel, skioptikonbilder för föreläsningar	15 000	400	—	
Reklam. Div. undervisningsmateriel, kombin. skioptikonballoptikon	1 400	—	—	
Litografi. Övertryckspress, stentryckspress med motor, offsetpress med motor, slipmaskin, arbetsbord, färgbord, färg- och valsskåp, skåp för plåtar och original, div. verktyg, valsar m. m.	—	39 000	—	
Kemigrafi. Kamera med objektiv, båglampa, tvenne olika raster, mörkrumsinredning, kopieringsavdelning med båglampa och kopierum samt slunga och div. inredning; etsmaskin, avdragspress, monteringsapparater, fräsmaskin, arbetsbord, div. materiel	—	15 000	—	
Skyltning. Skyltställningar och montrer, div. undervisningsmateriel	—	2 000	—	
Djuptryck. Prepareringsskål, torkskåp och överföringsapparat för pigmentpapper, etsningsvask, raster, div. materiel	—	—	5 000	
Anm. Med hänsyn till den stora kostnaden och brist på utrymme är för djuptryck avsedd press ej medräknad utan förutsättes, att tryckning kan ske i arbetande företag	—	—	—	
Kinematografi. Kinokamera med extra objektiv, d:o av enklare typ, stativ, projektor för ljudfilm, högtalare, textbord, apparater för framkallning, kopiering och belysning	—	—	8 000	

	1:sta	2:dra	3:dje	Summa kronor
	å r e t			
Grafiska konstarter. Litografiska stenar och plåtar, trästockar, plåtar för radering och etsning, koppartryckspress, div. verktyg, förbruknings- och undervisningsmateriel	—	—	5 000	
Modeteckning. Div. undervisningsmateriel	—	—	500	156 400
Materiallära.				
Samlingar av material jämte förvaringskasetter m. m., kombin. skioptikon-balloptikon	5 400	—	—	5 400
Laboratoriet.				
Utrustning för undervisningen i kemi och färgning	1 000	2 000	—	3 000
Föreläsningar.				
Utrustning för undervisningen i form- och färglära, yrkesorientering, formanatomi, konsthistoria, bostaden samt arkeologi och folklore	4 000	3 500	—	
Projektionsapparat för smalfilm	1 100	—	—	8 600
Föreläsningssalen.				
Bänkar, armatur för bänk- och takbelysning, stolar, svart tavla, skioptikonduk, gardiner, förhängen, skåp för ljusbilder m. m.	16 000	—	—	16 000
Utställningsrummet.				
Utställningsskärmar och montrer	1 400	—	—	1 400
Lunchrummet.				
Möblering, gardiner, dukar m. m.	3 000	—	—	3 000
Kollegierummet.				
Möblering, gardiner m. m.	5 000	—	—	5 000
Kansliet.				
Disk, skrivbord, skrivstolar, bord för skrivmaskin, stolar till resp. skriv- och räknemaskiner, väggfasta bänkar, skåp, kassaskåp, multiplikationsmaskin	3 800	—	—	3 800
Biblioteket.				
Rum 138 a. Läs- och tidskriftsrum: bord, stolar, hylla för tidskrifter, bokhyllor, belysningsarmatur	3 200	—	—	
Rum 138 b. Martinska bildsamlingen: bord, stolar, hyllor för fasciklar, belysningsarmatur	2 000	—	—	
Rum 139 a. Läs- och arbetsrum: bord, stolar, bokskåp, bokhylla, belysningsarmatur	2 100	—	—	
Rum 139 b. Läs- och arbetsrum: bord, stolar, bokskåp, bokhylla, belysningsarmatur	2 000	—	—	
Rum 140. Bokförråd: skrivbord och stolar	500	—	—	9 800
Lokaltelefon m. m.	4 550	—	—	4 550
Summa kronor	**223 000**	**92 000**	**20 000**	**335 000**

Sammanställning angående tekniska skolans befattningshavare arbetsåret byggnadsyrkesskolorna och till-

Lärarnas namn	Födelse-år	Anställd vid skolan som		Sammanlagda löneinkomster arbetsåret 1936—1937
		överlärare	underlärare el. e. o. lärare	
1	2	3	4	5
Adler, B. F.	1879	—	1/10 1907	1 512: —
Ageman, Karin Charlotta	1899	—	15/10 1926	357: —
Almquist, A.	1889	1/9 1931	—	2 796: —
Andersson, Lilian Kr.	1912	—	1/3 1937	371: —
Askenberg, C. O. A:son	1878	1/10 1924	6/1 1904	1 724: —
Bagge, Th. D. V.	1894	—	1/11 1918	702: —
Berggren, C. E.	1876	1/9 1919	1/3 1917	2 103: —
Bernton, A. W.	1886	7/1 1933	—	2 355: 60
Blomqvist, K. B.	1904	—	1/11 1935	96: —
Bohlin, Dagny	1897	—	1/10 1928	1 500: —
Borgström, A. G. H.	1903	—	1/10 1935	1 246: —
Brag, K. G. A.	1878	1/10 1907	—	1 797: —
Brandtberg, K. O. B.	1886	1/10 1912	—	2 916: —
Dahlberg-Eng, Karin M.	1902	1/10 1936	1/10 1927	790: —
Dahlström, G.	1885	1/11 1930	1/11 1929	2 172: —
Edlund, Fina	1886	—	1/9 1927	390: —
Ek, K. J.	1870	—	1/11 1911	156: —
Ekström, P. E. G.	1878	1/10 1928	—	1 326: —
Elison, A.	1881	—	1/10 1922	1 300: —
Elmgren, Elin Cyrenia	1891	—	1/9 1917	1 161: —
Englund, G.	1902	—	7/1 1926	270: —
Enquist, Elsa	1877	—	1/9 1912	648: —
Fisher, Eivor Hilda	1884	1/10 1911	7/1 1905	4 448: —
Flensburg, Elsa Maria	1891	—	1/9 1931	1 278: —
Flodin, Helene	1875	—	1/1 1937	60: —
Forss, Eva H. M.	1902	—	1/10 1925	2 499: —
Färngren, J. A.	1884	1/1 1917	—	3 471: —
Grönvall, Märta R. E.	1890	—	1/9 1926	3 802: —
Gustafsson, Ingeborg V.	1906	—	1/10 1933	1 752: —
Hallberg, Ruth E.	1889	1/10 1919	1/9 1912	3 873: —
Henkelman, F. A. L.	1903	—	1/11 1931	948: —
Hillerström, Ruth A. E.	1901	—	1/9 1929	1 671: —
Holmgren, Hj.	1905	—	1/3 1937	450: —
Hulling, Y. E.	1897	—	1/10 1924	1 855: —
Hårde, R. F.	1902	—	1/2 1931	1 174: —
Hökerberg, Amy L.	1879	—	1/9 1904	532: —
Ingvall, A. T.	1877	—	1/10 1907	1 687: —
Jansson, S. O.	1902	—	1/10 1928	896: —
Johansson, A. C.	1876	1/1 1908	1/10 1906	2 526: —
Järnesten, E. O. N.	1897	—	1/12 1931	1 097: —
Knöös, N. H.	1898	1/10 1924	—	1 326: —

1936—1937, efter avdrag beträffande tjänstgöringen vid maskin- och hörande delar av aftonskolan.

Löneminskning under					Summa inkomstminskning		
1:sta övergångsåret			2:dra övergångsåret	3:dje övergångsåret			
aftonskolan	kvinnl. sk.	högre konstind. skolan			1:sta övergångsåret	2:dra övergångsåret	3:dje övergångsåret
6	7	8	9	10	11	12	13
1 512: —	—	—	—	—	1 512: —	—	—
—	357: —	—	—	—	357: —	—	—
—	—	—	—	2 796: —	—	—	2 796: —
371: —	—	—	—	—	371: —	—	—
1 724: —	—	—	—	—	1 724: —	—	—
702: —	—	—	—	—	702: —	—	—
—	—	—	—	2 103: —	—	—	2 103: —
1 955: 60	—	—	—	400: —	1 955: 60	—	400: —
—	—	—	96: —	—	—	96: —	—
—	357: —	—	—	1 143: —	357: —	—	1 143: —
1 246: —	—	—	—	—	1 246: —	—	—
1 797: —	—	—	—	—	1 797: —	—	—
—	—	—	—	2 916: —	—	—	2 916: —
—	790: —	—	—	—	790: —	—	—
2 172: —	—	—	—	—	2 172: —	—	—
—	—	—	—	390: —	—	—	390: —
156: —	—	—	—	—	156: —	—	—
795: —	531: —	—	—	—	1 326: —	—	—
1 260: —	40: —	—	—	—	1 300: —	—	—
—	—	—	232: —	929: —	—	232: —	929: —
270: —	—	—	—	—	270: —	—	—
—	—	216: —	—	432: —	216: —	—	432: —
—	1 252: —	372: 60	556: 20	2 267: 20	1 624: 60	556: 20	2 267: 20
—	—	—	—	1 278: —	—	—	1 278: —
—	60: —	—	—	—	60: —	—	—
—	2 499: —	—	—	—	2 499: —	—	—
—	—	—	—	3 471: —	—	—	3 471: —
—	—	—	—	3 802: —	—	—	3 802: —
—	1 752: —	—	—	—	1 752: —	—	—
—	2 910: —	—	963: —	—	2 910: —	963: —	—
948: —	—	—	—	—	948: —	—	—
—	298: —	253: —	740: —	380: —	551: —	740: —	380: —
—	—	—	—	450: —	—	—	450: —
1 855: —	—	—	—	—	1 855: —	—	—
1 174: —	—	—	—	—	1 174: —	—	—
—	532: —	—	—	—	532: —	—	—
1 687: —	—	—	—	—	1 687: —	—	—
896: —	—	—	—	—	896: —	—	—
2 526: —	—	—	—	—	2 526: —	—	—
1 097: —	—	—	—	—	1 097: —	—	—
795: —	531: —	—	—	—	1 326: —	—	—

Lärarnas namn	Födelse-år	Anställd vid skolan som		Sammanlagda löneinkomster arbetsåret 1936—1937
		överlärare	underlärare el. e. o. lärare	
1	2	3	4	5
Langlet, H. F.	1866	1/7 1910	1/10 1897	3 054: —
Lennartsson, K. Birgit	1906	—	1/9 1931	216: —
Lindberg, S. E.	1905	—	1/11 1936	720: —
Ljungdahl, D. W.	1870	1/7 1927	1/10 1912	2 145: —
Ljungzell, N. J.	1885	1/1 1922	—	720: —
Löfgren, J. R.	1893	—	1/9 1927	1 111: —
Maass, Hedvig	1885	—	7/1 1912	2 130: —
Mårtensson, Signe E.	1886	1/10 1936	1/10 1918	954: —
Nilsson, Barbro	1899	—	1/10 1934	2 719: —
Nilsson, H. D. L.	1886	—	1/10 1912	1 788: —
Norling, Elvi Sofia	1896	—	1/10 1928	357: —
Nyberg, J. V.	1885	—	1/11 1920	500: —
Ollers, E.	1888	1/10 1934	1/10 1912	3 085: 50
Peterson, J. M.	1891	1/11 1925	—	771: —
Roesler, E. C. A. J.	1878	1/1 1915	1/1 1908	1 926: —
Rosenbaum, I.	1888	—	7/1 1927	115: —
Salmin, S.	1898	—	1/10 1924	153: —
Sandberg, A. S.	1873	1/10 1926	—	4 416: —
Sandberg, G.	1876	1/10 1925	—	1 632: —
Sandberg, N. H. S.	1903	—	1/12 1924	288: —
Segerborg, K. H.	1864	1/9 1912	—	3 209: —
Stenberg, L. I. Ninni	1887	1/11 1920	1/1 1912	2 772: —
Stenfeldt, F. A. H.	1889	1/7 1927	—	900: —
Svensson, E. G. A.	1893	—	1/11 1935	166: —
Tollstadius, O. F.	1887	—	1/10 1936	714: —
Tägtström, E. G.	1879	1/11 1924	1/10 1907	3 903: —
Welamson, E. L.	1884	1/10 1916	1/10 1907	4 518: —
Welamson, Greta	1885	—	1/9 1915	2 252: —
Wollin, L.	1892	1/9 1927	—	2 190: —
Åström, L.	1872	—	1/9 1902	1 100: —
Melin, D. E. T.	1887	t. f. rektor 15/8 1936		4 500: —
Henriques, E.	1883	styrelsens sekr. 1/5 1911		1 440: —
Efvergren, C. J.	1881	bibliotekarie 1/6 1910		2 040: —
Åkerlund, O.	1864	kassaförvaltare 1/10 1927		1 080: —
Gustafson, K. H.	1899	kanslist, rekt:s sekr. 11/5 1931		3 600: —
Haglund, J.	1900	bibl. amanuens 1/9 1930		504: —
Larselius, A. O. M.	1885	1:ste maskinist 1/9 1929		2 025: —*
Armandt, C. A. K.	1894	2:dre maskinist 1/9 1927		1 905: —*
Andersson, I. E. L.	1905	vaktmästare 1/6 1931		2 125: —
Granfeldt, C. L. F.	1877	vaktmästare 1/10 1915		1 345: —*
Lindberg, C. W.	1899	vaktmästare 1/10 1929		2 125: —
Ohlsson, A. M. H.	1888	vaktmästare 1/9 1920		1 670: —
Andersson, Karin Ch.	1905	portvakt 1/10 1931		340: —*
Ohlsson, S. J. Kristina (Stina)	1893	portvakt 15/10 1931		340: —*
			Summa kronor	138 597: 10

* Plus fri bostad.

Löneminskning under					Summa inkomstminskning		
1:sta övergångsåret			2:dra övergångsåret	3:dje övergångsåret	1:sta övergångsåret	2:dra övergångsåret	3:dje övergångsåret
aftonskolan	kvinnl. sk.	högre konstind. skolan					
6	7	8	9	10	11	12	13
3 054: —	—	—	—	—	3 054: —	—	—
—	—	216: —	—	—	216: —	—	—
—	—	—	270: —	450: —	—	270: —	450: —
885: —	540: —	720: —	—	—	2 145: —	—	—
720: —	—	—	—	—	720: —	—	—
539: —	364: —	208: —	—	—	1 111: —	—	—
—	609: —	592: 93	372: 64	555: 43	1 201: 93	372: 64	555: 43
—	954: —	—	—	—	954: —	—	—
—	721: —	—	—	1 998: —	721: —	—	1 998: —
—	—	—	—	1 788: —	—	—	1 788: —
—	357: —	—	—	—	357: —	—	—
—	—	—	—	500: —	—	—	500: —
1 900: 50	1 185: —	—	—	—	3 085: 50	—	—
—	—	470: 40	300: 60	—	470: 40	300: 60	—
1 926: —	—	—	—	—	1 926: —	—	—
115: —	—	—	—	—	115: —	—	—
153: —	—	—	—	—	153: —	—	—
2 376: —	—	—	—	2 040: —	2 376: —	—	2 040: —
—	1 632: —	—	—	—	1 632: —	—	—
—	288: —	—	—	—	288: —	—	—
—	—	—	2 409: —	800: —	—	2 409: —	800: —
—	1 706: —	—	—	1 066: —	1 706: —	—	1 066: —
900: —	—	—	—	—	900: —	—	—
166: —	—	—	—	—	166: —	—	—
714: —	—	—	—	—	714: —	—	—
2 562: —	1 341: —	—	—	—	3 903: —	—	—
2 158: —	—	—	—	2 360: —	2 158: —	—	2 360: —
—	—	—	—	2 252: —	—	—	2 252: —
—	—	—	—	2 190: —	—	—	2 190: —
225: —	—	—	—	875: —	225: —	—	875: —
4 500: —	—	—	—	—	4 500: —	—	—
1 440: —	—	—	—	—	1 440: —	—	—
2 040: —	—	—	—	—	2 040: —	—	—
1 080: —	—	—	—	—	1 080: —	—	—
3 600: —	—	—	—	—	3 600: —	—	—
504: —	—	—	—	—	504: —	—	—
2 025: —	—	—	—	—	2 025: —	—	—
1 905: —	—	—	—	—	1 905: —	—	—
2 125: —	—	—	—	—	2 125: —	—	—
1 345: —	—	—	—	—	1 345: —	—	—
2 125: —	—	—	—	—	2 125: —	—	—
1 670: —	—	—	—	—	1 670: —	—	—
340: —	—	—	—	—	340: —	—	—
340: —	—	—	—	—	340: —	—	—
68 371: 10	**21 606: —**	**3 048: 93**	**5 939: 44**	**39 631: 63**	**93 026: 03**	**5 939: 44**	**39 631: 63**

Sammanställning angående behovet av lärarkrafter vid konstfackskolan.

Ämnen	1:sta övergångsåret										2:dra övergångsåret										3:dje övergångsåret									
	Avdelningsföreståndare		Fackl ä r a r e		yrkes-		tim-	S:a tim.	Föreläsare		Avdelningsföreståndare		Fackl ä r a r e		yrkes-		tim-	S:a tim.	Föreläsare		Avdelningsföreståndare		Fackl ä r a r e		yrkes-		tim-	S:a tim.	Föreläsare	
									tim. pr										tim. pr										tim. pr	
	antal	vt	antal	vt	antal	vt	vt		vecka	år	antal	vt	antal	vt	antal	vt	vt		vecka	år	antal	vt	antal	vt	antal	vt	vt		vecka	år
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
Linearritning	—	—	—	—	—	—	27	27	—	—	—	—	1	24	—	—	9	33	—	—	—	—	1	24	—	—	13	37	—	—
Teckning, frih. o. figurt.	—	—	3	72	—	—	48	120	—	—	—	—	5	120	—	—	42	162	—	—	—	—	5	120	—	—	80	200	—	—
Fri målning	—	—	1	24	—	—	38	62	—	—	—	—	2	48	—	—	40	88	—	—	—	—	2	48	—	—	59	107	—	—
Textning	—	—	—	—	—	—	20	20	—	—	—	—	1	24	—	—	4	28	—	—	—	—	1	24	—	—	4	28	—	—
Modellering	—	—	1	24	—	—	—	24	—	—	—	—	1	24	—	—	—	24	—	—	—	—	1	24	—	—	—	24	—	—
Form- och färglära	—	—	—	—	—	—	—	—	4	152	—	—	—	—	—	—	—	—	4	152	—	—	—	—	—	—	—	—	4	152
Yrkesorientering	—	—	—	—	—	—	—	—	1	38	—	—	—	—	—	—	—	—	1	38	—	—	—	—	—	—	—	—	1	38
Materiallära	—	—	—	—	—	—	—	—	2	76	—	—	—	—	—	—	—	—	2	76	—	—	—	—	—	—	—	—	2	76
Dekorativ målning	1	6	—	—	—	—	14	20	—	—	1	6	—	—	1	30	4	40	—	—	1	6	1	24	1	30	—	60	—	—
Plakatmålning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	—	—
Materiallära	—	—	—	—	—	—	5	5	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	—	—
Modellering	1	6	—	—	—	—	6	12	—	—	1	6	1	24	—	—	14	44	—	—	1	6	1	24	—	—	20	56	—	—
»	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—
Träskulptur	—	—	—	—	—	—	8	8	—	—	—	—	—	—	—	—	16	16	—	—	—	—	1	18	—	—	—	18	—	—
Stenskulptur	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	10	—	—	—	—	—	—	—	—	25	25	—	—
Materiallära	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—
Keramik	1	6	—	—	—	—	9	15	—	—	1	6	1	19	—	—	—	25	—	—	1	6	1	19	—	—	—	25	—	—
Materiallära	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	5	—	—	4	9	—	—	—	—	—	5	—	—	4	9	—	—
Glasarbete	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	6	—	—	—	—	—	—	—	—	6	6	—	—
Grövre metallarbete	1	6	—	—	—	—	14	20	—	—	—	—	—	10	1	27	3	40	—	—	—	—	—	8	1	27	5	40	—	—
Materiallära	—	—	—	—	—	—	3	3	—	—	—	—	—	—	—	3	—	3	—	—	—	—	—	—	—	3	—	3	—	—
Finare metallarbete	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	6	1	12	—	—	—	18	—	—	1	6	1	12	—	—	—	18	—	—
Materiallära	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	2	—	—	—	—	—	4	—	—	—	4	—	—

Möbel- o. inredningsarb. . .	1	6	—	—	—	—	11	17	—	—	1	6	—	—	1	28	—	34	—	—	1	6	1	22	1	28	—	[1]56	—	—
Materiallära	—	—	—	—	—	—	4	4	—	—	—	—	—	—	—	2	2	4	—	—	—	—	—	2	—	2	—	4	—	—
Färgning	—	—	—	—	—	—	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	—	—
Vävteori	—	—	—	—	—	—	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	6	6	—	—	—	—	—	8	—	—	—	8	—	—
Vävning	1	6	—	—	—	—	2	8	—	—	1	6	—	—	—	—	20	26	—	—	1	6	1	16	—	—	6	28	—	—
Konstsömnad	—	—	—	—	—	—	5	5	—	—	—	—	—	—	—	—	21	21	—	—	—	—	1	23	—	—	—	23	—	—
Spetssömnad	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	—	—
Knyppling	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	6	6	—	—
Materiallära	—	—	—	—	—	—	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	—	—
Bokbindning	1	6	—	—	—	—	14	20	—	—	1	6	1	24	—	—	4	34	—	—	1	6	1	24	—	—	14	44	—	—
Läderarbete	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15	—	—
Materiallära	—	—	—	—	—	—	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	—	—
Sättning	—	—	—	—	—	—	22	22	—	—	—	—	—	—	1	29	—	29	—	—	—	—	—	—	1	29	—	29	—	—
Boktryck	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	9	9	—	—	—	—	—	—	—	—	9	9	—	—
Litografi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	—	—
Litografiskt tryck	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	—	—
Materiallära	—	—	—	—	—	—	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	—	—
Kemi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	—	—
Fotografi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	6	—	—	—	—	—	—	—	—	12	12	—	—
Kemigrafi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	—	—
Djuptryck	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	—	—
Skyltning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	—	—
Tryckeriteknik	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	—	—	—	—	—	5	—	—	—	5	—	—
Reklamteknik	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	5	—	—	—	—	—	3	—	—	7	10	—	—
Teckning, tryck och reklam	1	6	—	—	—	—	1	7	—	—	1	6	—	—	—	—	6	12	—	—	1	6	1	16	—	—	2	24	—	—
Formanatomi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	114	—	—	—	—	—	—	—	—	3	114
Konsthistoria	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	190	—	—	—	—	—	—	—	—	7	266
Arkeologi och folklore . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	76	—	—	—	—	—	—	—	—	2	76
Heraldik	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	—	10	—	—	—	—	—	—	3	3	—	10
Yrkesekonomi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15	—	—
Bostaden	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	76	—	—	—	—	—	—	—	—	2	76
Gymnastik	—	—	—	—	—	—	15	15	—	—	—	—	—	—	—	—	23	23	—	—	—	—	—	—	—	—	30	30	—	—
Summa	**8**	**48**	**5**	**120**	—	—	**294**	**462**	**7**	**266**	**8**	**48**	**14**	**336**	**4**	**119**	**318**	**821**	**19**	**732**	**8**	**48**	**20**	**479**	**4**	**119**	**387**	**1 033**	**21**	**808**

[1] Höjt med 5 timmar extra för undervisning samtidigt med avdelningsföreståndaren.

Anm. I verkligheten kan befinnas lämpligt att fördela undervisningen å avdelningsföreståndare och lärare på annat sätt än ovan angivits.

Redogörelse för tekniska skolans i Stockholm fonder.[1]

Sjöstedtska fonden har tillkommit genom donation av kyrkoherden i Tegneby, kontraktsprosten Nils Johan Sjöstedt, död den 22 oktober 1859, vilken i sitt testamente, upprättat den 3 juni 1856, förordnade, att, sedan åtskilliga för allmänna inrättningar och enskilda personer bestämda legater m. m. utgått, allt det övriga av hans kvarlåtenskap skulle tillfalla Svenska Slöjdföreningens skola »för att därmed bilda och inrätta en särskild avdelning i densamma för flickors undervisning». Testamentet, mot vilket klander instämdes av donators närmaste arvingar, stadfästes genom Kgl. Maj:ts dom den 14 april 1864. De medel, som i olika poster under tiden för utredningen av boet överlämnades till skolan, utgjorde 1868, då utredningen äntligen slutfördes, ett sammanlagt belopp av *52 757 kronor 91 öre*. På framställning av skolans styrelse 1861 bestämde Kgl. Maj:t, att av det för fonden beräknade kapitalet ett belopp finge utgå såsom bidrag till nybyggnad för skolan, innehållande lärosalar för undervisning av kvinnliga lärjungar jämte skolmobilier, samt att fonden som ersättning för denna sin omkostnad finge av byggnaden draga en inkomst ungefärligen motsvarande ränta å det ursprungligen avsedda utgiftsbeloppet. Det av fonden lämnade bidraget för byggnaden, vilken invigdes 1868, uppgick till 45 714 kronor och som ersättning för ränteförlusten å det sålunda utgivna kapitalbeloppet uppbär fonden hyra för en skolbyggnaden tillhörande lagerkällare, vilket hyresbelopp sedan 1899 årligen utgjort 2 400 kronor och sedan 1924 höjts till 3 000 kronor. Denna fondens inkomst användes till avlöning åt överlärare inom kvinnliga skolan och utgör det från Sjöstedtska donationens avkastning utgående bidraget till tekniska skolan, vilket är inräknat i dennas 1879 av Kgl. Maj:t fastställda stat, varemot ränteavkastningen å den resterande delen av fondens kapital överföres till detta.

Axel Westins stipendiefond stiftades genom testamente upprättat den 14 september 1885 av byggmästaren Axel Westin. Kapital: *5 000 kronor*. Räntan användes till belöning åt 2 vid tekniska skolan i Stockholm studerande fattiga och flitiga ynglingar.

Tekniska skolans allmänna stipendiefond överlämnades 1895 av Aktiebolaget Industripalatset. Kapital: *3 000 kronor*. Några särskilda villkor bestämdes ej av givarne och beslöt skolans styrelse, att den årliga räntan tillsvidare skall användas till 2 stipendier åt obemedlade lärjungar vid skolan, vilka kunna anses förtjänta av sådant understöd.

[1] Enligt en år 1926 tryckt redogörelse.

A. N. Hoffmans stipendiefond donerades genom testamente av den 28 oktober 1888 av slottsarkitekten August Niklas Hoffman och överlämnades 1897 till skolan.Kapital: *20 000 kronor*. Räntan utdelas efter verkställd samfälld sluten omröstning av lärarne till 3, högst 4 av skolans elever, vilka utmärkt sig för flit och tekniska anlag samt ådagalagt en i allo hedrande vandel och befinna sig i sådana ekonomiska förhållanden, att de framför andra elever äro i behov av understöd för studiernas bedrivande.

Byggmästaren Johan Anderssons fond stiftades genom gåvobrev den 8 oktober 1898 av änkefru Therese Andersson och Knut Andersson till minne av deras avlidne man och fader byggmästaren Johan Andersson. Kapital: *20 000 kronor*. Den årliga avkastningen skall å tider och med iakttagande av de villkor och bestämmelser i övrigt, som skolans styrelse äger besluta, utdelas såsom 4 penningestipendier åt behövande, förhoppningsfulla kvinnliga elever vid skolans högre kurser. Skulle under något år ej anses lämpligt att utdela hela antalet stipendier, må innehållna stipendiebelopp läggas till kapitalet.

John Ericssons stipendiefond överlämnades till skolan den 29 oktober 1901 av kommittén för resande i Stockholm av ett monument över John Ericsson. Kapital: *1 010 kronor*. Räntan skall användas till stipendier vid maskinyrkesskolan med rätt för skolans styrelse att meddela närmare föreskrifter om avkastningens disponerande för angivna ändamål.

Baltzar Cronstrands stipendiefond har tillkommit på initiativ av några skolans forna elever, vilka för att hedra minnet av skolans förste föreståndare, kapten B. Cronstrand, 1876 beslöto utfärda inbjudning till teckning för att resa en minnesvård över honom samt att, om överskott uppstode, därav bilda en stipendiefond vid skolan. Det för detta ändamål disponerade beloppet överlämnades den 4 december 1902. Kapital: *1 500 kr*. Räntan tilldelas en välartad flitig lärjunge vid afton- och söndagsskolan, vilken hunnit så långt i sina studier, att man kunnat förvissa sig om, att han har goda anlag och fullt allvar med sin strävan. Företräde lämnas åt den, som kan styrka sin medellöshet.

Claes Adelskölds fond för utbildning i konsthantverk stiftades genom donation den 13 januari 1904 av f. d. majoren m. m. Claes Adelsköld för att bereda studerande av konsthantverkets yrken tillfälle att i utlandet taga kännedom om och deltaga uti hithörande arbeten. Kapital: *20 000 kronor*. Intill donators död, som inträffade den 1 oktober 1907, skulle räntan läggas till och förräntas jämte kapitalet, vilket vid sagda års slut uppgick till *23 470 kronor*. Därefter skall av inflytande räntemedel $^1/_{10}$

och hälften av det övriga räntebeloppet (eller tillsammans 55 proc.) avsättas till kapitalets ökande samt besparingar, som genom avrundandet av stipendier eller på annat sätt kunna uppkomma, ävenledes tilläggas kapitalet och förräntas med detta, tills fonden vuxit till 50 000 kronor. Den andra hälften (eller 45 procent) av ränteinkomsten användes under tiden till 1 eller flera stipendier årligen, efter styrelsens för tekniska skolan bestämmande, att utgå till svenskfödda manliga eller kvinnliga konsthantverkare, som i utlandet önska utbilda sig i sitt yrke. När fonden genom räntors och överskottsmedels läggande till kapitalet uppgår till minst 100 000 kronor må hela ränteavkastningen med avdrag av förut nämnda 10 procent av densamma, vilka alltid årligen skola läggas till kapitalet, användas till resestipendier.

För att kunna erhålla ett dylikt stipendium erfordras: vitsord om god hälsa och gott uppförande, att ha genomgått den högre konstindustriella skolan i Stockholm, att ha ådagalagt livligt intresse, smak och praktiska anlag för ett konstindustriellt yrke samt att obehindrat kunna reda sig med ett av de tre kulturspråken, engelska, tyska eller franska. Vid lika goda egenskaper och vitsord äger den företräde, som härstammar från donator. Stipendiet innehas högst 2 år. Stipendiat är skyldig att till skolans styrelse efter 1 års vistelse i utlandet insända redogörelse för sina studier och prov på sin utbildning samt inom 3 månader efter sin återkomst inlämna reseberättelse. $^1/_5$ av stipendiebeloppet erhåller stipendiaten först, sedan en dylik av styrelsen godkänd berättelse avgivits.

Skulle stipendiaten komma i så lyckliga ekonomiska omständigheter, att det erhållna stipendiet utan olägenhet kan återlämnas för utdelning åt annan, är sådant önskvärt.

Ulla Fröberg-Cramérs stipendiefond stiftades genom testamente upprättat den 16 januari 1902 av änkefru justitierådinnan Ulla Cramér född Fröberg, och överlämnades till skolan den 15 oktober 1904. Kapital: *102 600 kronor*. Av fondens avkastning skola till vissa av testator uppgivna personer livräntor utgå med ett sammanlagt belopp av högst 4 250 kronor årligen. I den mån som genom dessa personers död eller myndigblivande räntemedel bliva härför tillgängliga, skola sådana användas till stipendier åt obemedlade lärjungar vid tekniska skolan i Stockholm, *vilka genom gott uppförande, flit och större anlag därav gjort sig förtjänta*. Dessa stipendier skola utgå med ett årligt belopp av 300 kronor och kunna tilldelas samma person under högst 3 år, varjämte, om i särskilt fall skolans styrelse enhälligt finner, att sådan elev gjort sig förtjänt av dubbelt stipendium, ett dylikt må kunna tilldelas honom eller henne med ett årligt belopp av 600 kronor att även utgå under högst 3 år, och under 1 av dessa även såsom resestipendium. Alla å räntemedlen uppkommande överskott.

intill dess respektive stipendier kunna till stadgat belopp utdelas, ävensom icke utdelade stipendier skola överföras till kapitalet. Testators faders handlanden i Stockholm Erik Fröbergs och hennes mans faders borgmästaren i Visby Carl Cramérs efterkommande skola, om de i övrigt anses vara lika berättigade med andra till erhållande av stipendier, därtill äga företräde.

Om så kan bliva behövligt, må ändringar i fondens testamentariska bestämmelser av Kgl. Maj:t beslutas.

John Bernströms stipendiefond överlämnades till skolan den 26 januari 1908 av direktören m. m. J. Bernström. Kapital: *25 000 kronor*. Räntemedlen skola årligen utdelas som understödsstipendier åt begåvade, flitiga, välartade och behövande lärjungar inom tekniska afton- och söndagsskolan samt maskinyrkesskolan till det antal, som styrelsen bestämmer på grund av resp. lärarekollegiers förslag. Stipendierna må icke sättas till lägre belopp än 100 kronor inom afton- och söndagsskolan och 250 kronor inom maskinyrkesskolan och böra utgå med ena hälften vid höstterminens och med andra hälften vid vårterminens slut. Företrädesrätt skall givas åt sådana elever, vilka i övrigt fullt uppfyllande stadgade villkor, arbeta vid Aktiebolaget Separators verkstäder eller äro söner till i bolagets tjänst anställde fäder. Skulle något år hela räntan icke kunna utdelas, skall det resterande beloppet överföras till kapitalet.

Hans Oscar och Amalia Rundqvists stipendiefond stiftades genom donationsbrev av fru Amalia Rundqvist, född Lindström, den 1 juni 1907 till minne av hennes avlidne make, byggmästaren Hans Oscar Rundqvist. Kapital: *51 859 kronor 69 öre*. Räntan skall användas till studiestipendier åt manliga och kvinnliga elever vid tekniska skolan i Stockholm, vilka genom flit och begåvning därav gjort sig förtjänta. Varje stipendium skall utgå med 200 kronor per år eller 100 kronor i terminen. Stipendierna från denna fond sökas hos styrelsen för tekniska skolan, och ansökningshandlingarna granskas av en nämnd, som jämväl bestämmer om stipendiernas utdelning. Nämnden betår av 6 personer, av vilka 3 utses av tekniska skolans och 3 av svenska slöjdföreningens styrelse.

Axel N. Anderssons stipendiefond stiftades genom testamente av direktören Axel N. Andersson den 28 september 1912. Kapital: *50 000 kronor*. Räntan skall användas såsom resestipendier å högst 400 kr. eller studiestipendier å högst 200 kronor till elever inom byggnadsyrkesskolan *eller till elever, som undervisas i till de mekaniska yrkena hörande läroämnen, och vilka elever äro i behov av understöd*. Stipendium får ej tilldelas person, som *fyllt 28 år*. Vid stipendiernas utdelande bör särskilt tillses, att

stipendiat kommer att här i riket göra sin utbildning fruktbar. Beträffande resestipendierna bör därför bl. a. fordras garanti för att stipendiaten återvänder till riket.

Therese och Otto Gustaf Boberghs stipendiefond stiftades genom testamente av makarna Bobergh den 2 maj 1880 och överlämnades till skolan 1918. Kapital: *35 000 kronor*. Räntan skall användas till 2 stipendier åt elever vid Tekniska skolan i Stockholm i enlighet med de närmare bestämmelser, styrelsen för nämnda skola äger att utfärda.

Vid sammanträde den 24 maj 1924 beslöt styrelsen, sedan rektor enligt uppdrag inkommit med förslag till närmare bestämmelser, att följande skulle *tills vidare* vara gällande:

Tillgängliga räntemedel skola varje år uppdelas i tvenne resestipendier å lägst *600*, högst *1 000 kronor* och utdelas, om möjligt till en manlig och en kvinnlig elev vid högre konstindustriella skolan, vilka i verkligt material utfört något förtjänstfullt arbete efter egen komposition inom någon av konsthantverkets grenar. Skulle ingen, eller endast en lämplig stipendiat finnas, skall styrelsen, rörande användningen av återstoden av årets räntebelopp, liksom beträffande stipendiebeloppets storlek, för varje år, på rektors förslag, fatta beslut.

Stipendiat är skyldig, att under viss tid, som, beroende på stipendiebeloppets storlek, fastställes av styrelsen, vistas i utlandet för studier inom sitt fack, och innehålles en femtedel av beloppet, till dess av rektor godkänd reseberättelse till skolan avlämnats.

Österlindska fonden donerades genom testamente av den 17 juni 1921 av grosshandlaren och fru Emil Österlind och överlämnades till tekniska skolan den 23 maj 1925. Kapital: *56 250 kronor*. Fondens avkastning skall, sedan livräntorna utgått, och en tiondedel av densamma tillagts fonden, årligen, å tider och med iakttagande av de villkor och bestämmelser i övrigt, som skolans styrelse äger besluta, utdelas som penningestipendier å kronor trehundra åt svenskfödda, manliga eller kvinnliga elever vid högre konstindustriella skolan (Konsthantverkareskolan), vilka inom någon gren av konsthantverket genom flit och begåvning gjort sig därav särskilt förtjänta, samt i övrigt fört en hedrande vandel. Vid lika goda vitsord och egenskaper i övrigt bör den elev, som är behövande, äga företräde.

Styrelsen, som utdelar stipendierna efter förslag från skolans föreståndare och resp. huvudlärare, kan, om så befinnes lämpligt, sammanslå tvenne stipendier till *ett* å sexhundra kronor, vilket i så fall utdelas såsom resestipendium till högt förtjänt elev, som samma år avslutar fullständig kurs vid skolan, för att sätta denna i stånd att i utlandet under minst tre (3) månader ytterligare förkovra sig i sitt yrke och skall stipendiaten

inom två (2) månader efter återkomsten till fäderneslandet, för utfående av sista sjättedelen av stipendiet, till skolans föreståndare inlämna av denne godkänd reseberättelse över sina studier och erfarenheter i facket. Skulle tillgängliga stipendiemedel av någon anledning icke kunna utdelas, eller överskott uppstå vid stipendieutdelningen, skall detsamma läggas till kapitalet. Samma elev kan erhålla stipendium högst två (2) år. Om möjligt bör årets stipendiater väljas inom skilda grenar av konsthantverket. Närmare bestämmelser rörande stipendierna utfärdas av skolans styrelse.

Handlingar rörande tekniska skolans i Stockholm fonder.

Sjöstedtska fonden.

Transumt av Kontraktsprosten N. J. Sjöstedts testamente.

Testamente.

Härmed förklarar jag min yttersta vilja vara, att de tillgångar, som vid min död finnas, på följande sätt användas:

— —

21:o. Sedan — — — utbetalas de summor och legater, som här ofvan upptagne och skrifne äro.

22:o. Efter att detta blifvit behörigt och samvetsgrant verkställdt samt möjliga skulder liqviderade äfvensom exekutorernas arfvode 6 proc. å summa inventarii godtgjordt, testamenterar jag *allt öfrigt* till *Svenska Slöjdföreningens Skola* i Stockholm för att dermed bilda och inrätta en serskild afdelning i densamma för flickors undervisning.

— —

25:o. Till exekutorer af detta testamente utnämner jag och förordnar med deras benägna bifall samt mot ofvanskrifne summa såsom gemensam ersättning tillsammans 6 proc. af tillgångarne Herr Kyrkoherden Carl Magnus Rhodin i Myckleby och Herr Häradsskrifvaren Niklas Bergius på Beläteröd samt Herr Kontraktsprosten C. A. Thudén i Bro.

Den döendes sista vilja måtte väl ingen efterlefvande söka att rubba.

Tegneby Prostg. den 3 juni 1856.

Nils Johan Sjöstedt.

(Sigill).

Att Herr Kontraktsprosten J. Sjöstedt med sundt förnuft och fri vilja förklarat förestående handling upprättad i 25 punkter, hvilkas innehåll

är oss okändt, innefatta hans sista vilja och testamente, betyga på en gång närvarande vittnen.

Tegneby den 6 augusti 1856.

H. Lind, Postmästare i Oroust.

Hedvig Winborg på Tegneby.

Äfven vi på en gång närvarande vittnen intyga detsamma.

Tegneby den 7 mars 1857.

O. N. Gammelin.

Provincialläkare på Oroust och Tjörn.

O. Olson.

Handlande på Oroust.

26:o. Till sällskapet för nyttiga kunskapers spridande bland folket — 2000. Rd. bko.

N. J. Sjöstedt.

Axel Westins stipendiefond.

Transumt av Byggmästaren Axel Westins testamente.

Testamente.

Som jag Axel Westin genom omtanka, sparsamhet och arbete förvärfvat allt hvad jag eger, och som jag nu mera ej har några närskylda arfvingar, hoppas jag att ingen skall hafva grundad anledning till klander öfver följande min testamentariska deposition, hvilken jag förklarar som min yttersta vilja.

Nämligen som här nedan följa.

— —

f) Till Slöjdskolan i Stockholm hvaraf räntan skall användas som belöning åt tvenne der studerande fattiga och flitiga ynglingar en summa stor Fem Tusen (5.000) kronor.

— —

Till yttermera visso har jag detta mitt testamentariska förordnande i nedanskrifne endast för denna sak tillkallade på en gång närvarande vittnens åsyn egenhändigt underskrifvit mitt namn.

Stockholm den 14 September 1885.

Axel Westin.

Att Byggmästaren Axel Westin, hvilken vi personligen känna, med sundt och fullt förstånd, samt af fri villja förklarat ofvanstående handling, vars innehåll är oss obekant, innefatta hans yttersta villja och Testamente, äfven-

så att han samma handling egenhändigt underskrifvit, det intyga undertecknade, för sådant ändamål serskildt tillkallade och på en gång närvarande vittnen.

Stockholm den 14 September 1885.

Fredrik Gerle.
Xylograf.

P. A. Stenström.
Snickaremästare.

Rätt afskrifvet betygar.

Stockholm den 20 Maj 1889.

Ex officio
Sven Wessberg
Notarius Publicus.

Tekniska skolans allmänna stipendiefond.

Utdrag ur Protokoll hållet vid styrelsens för Tekniska skolan i Stockholm sammanträde den 19 April 1895.

— —

§ 8. Anmälde Föreståndaren, att skolan från Aktiebolaget Industripalatset mottagit ett belopp af kr. 2.972: 20, utgörande, efter afdrag af halfva revisionskostnaden 50 kronor, halfva behållningen af det tombolalotteri, som under sistlidne September, Oktober, November och December månad erhållits uti Industripalatset. Några särskilda villkor hade ej af gifvarne blifvit bestämda, och beslöt nu Styrelsen på Föreståndarens förslag, att dessa medel skulle särskildt förvaltas såsom Tekniska skolans allmänna stipendiefond och räntan derå användas till för närvarande tvenne stipendier åt obemedlade lärjungar vid skolan, hvilka kunde anses vara förtjänte af sådant understöd; dock skulle icke något stipendium utbetalas innevarande vårtermin, utan först nästkommande år, sedan kapitalet vuxit till 3.000 kronor.

A. N. Hoffmans stipendiefond.

Till Styrelsen för Tekniska skolan i Stockholm.

Härmed få undertecknade äran meddela,

dels att aflidne förre slottsarkitekten och Riddaren August Niklas Hoffman genom testamente den 26 Oktober 1888 donerat till *Tekniska skolan i Stockholm* Tjugutusen (20.000) kronor, skolande räntan derå efter verkställd samfälld sluten omröstning af lärarne tilldelas tre, högst fyra, af skolans elever, hvilka utmärkt sig för flit och tekniska anlag samt ådagalagt en i allo hedrande vandel och befinna sig i sådana ekonomiska förhållanden, att de framför andra elever äro i behof af understöd för studiernas bedrifvande,

dels att vi såsom utredningsmän i sterbhuset den 6 i denna månad å samtlige testamenttagares vägnar bevakat testamentet och få vi anhålla om benäget svar, huruvida Styrelsen å ofvannämnde villkor mottager donationen.

Stockholm den 20 Juli 1897.

Carl J. Rossander. *Knut Lindeberg.*

Till Tekniska Skolan i Stockholm.

Härmed får jag vördsamligen meddela, att den summa, stor Tjugutusen (20.000) kronor, som enligt framlidne Slottsarkitekten A. N. Hoffmans testamente skall tillfalla Tekniska skolan i Stockholm, är att utbekomma, efter afdrag af Ettusen (1.000) kronor för stämpelkostnaden, Måndagen d. 11:e Oktober kl. 11 f. m. $^1/_2$ 3 e. m. i Kontroll- och Justeringsbyrån hos dess chef, Kanslirådet Knut Lindeberg, mot kvitto af behörig person.

Stockholm den 6:te Oktober 1897.

Carl J. Rossander.
Utredningsman i boet.

Byggmästaren Johan Anderssons fond.

Gåfvobrev.

Till minne af framlidne byggmästaren Johan Andersson hafva vi, hans efterlämnade enka och son, velat till Tekniska skolan i Stockholm öfverlemna en gåfva af tjugutusen (20.000) kronor att såsom särskild fond under benämning »*byggmästaren Johan Anderssons fond*» af tekniska skolans i Stockholm styrelse omhänderhafvas och förvaltas på följande vilkor:

fondens kapital skall ständigt hållas oförminskadt och skall placeras mot fullgod säkerhet, hvilken, derest placeringen sker mot inteckning i fast egendom, skall utgöras af inteckning i fastighet i Stockholm inom sextiosex (66) procent af fastighetens senaste taxeringsvärde;

kapitalet får icke utlånas mot borgen af enskilda personer;

fondens årliga afkastning skall å tider och med iakttagande af de vilkor och bestämmelser i öfrigt, som skolans styrelse eger besluta, utdelas såsom fyra penningestipendier åt behöfvande, förhoppningsfulla qvinliga elever, vid skolans högre kurser:

skulle under något år ej anses lämpligt att utdela hela antalet stipendier, må innehållna stipendiebelopp läggas till kapitalet;

fondens räkenskaper skola årligen granskas på enahanda sätt, som är eller varder bestämdt rörande skolans öfriga tillgångar.

Ofvan nämnda kapital öfverlemnas härmedelst i form af bevis derom, att för tekniska skolan i Stockholm är i aktiebolaget Nordiska kreditban-

ken i Stockholm å löpande räkning och fyra (4) månaders uppsägning insatt ett belopp af tjugutusen (20.000) kronor, derå räntan är ogulden från och med den 1 innevarande Oktober.

Stockholm den 8 Oktober 1898.

Knut Andersson. *Therese Andersson.*

John Ericssons stipendiefond.

Till Styrelsen för Tekniska skolan i Stockholm.

Sedan monumentet öfver John Ericsson i Stockholm under Lördagen den 14 nästlidne september högtidligen aftäckts och vid afslutande af komiténs räkenskaper visat sig, att ett öfverskott af 990 kronor 58 öre uppstått, får komitén härmed och för att än ytterligare hugfästa minnet af vår store landsman till Styrelsen för Tekniska skolan i Stockholm öfverlemna omförmälda öfverskottsmedel med ett till Ett tusen (1 000) kronor jemnadt belopp att utgöra grundplåt till en särskild under Styrelsens förvaltning stående fond, hvilken skall bära John Ericssons namn och hvilkens afkastning skall användas till stipendier vid maskinyrkesskolan, med rätt för Styrelsen att meddela närmare föreskrifter om afkastningens disponerande för angifna ändamål.

Stockholm den 29 oktober 1901.

C. Adelsköld.

Carl Abenius. *Victor Adler.* *John Bernström.*

Gustaf de Laval. *Claes G. Norström.* *von Rosen.*

Hj. Sjögren. *Victor Wennerholm.*

Genom majoren m. m. Cl. Adelsköld har undertecknad denna dag emottagit tio kronor (10), för att öfverlemnas till John Ericssons stipendiefond i Tekniska Skolan.

Stockholm den 17/1 1904.

Victor Adler.

Baltzar Cronstrands stipendiefond.

Till Styrelsen för Tekn. skolan i Stockholm!

År 1876 d. 13 febr. sammanträdde 17 af slöjdskolans f. d. elever och beslöto att, för att hedra minnet af skolans förste föreståndare aflidne Kapten Baltzar Cronstrand, utfärda inbjudning till teckning för att resa en värdig minnesvård öfver honom samt, om öfverskott uppstod, deraf bilda en sti-

pendiefond, vid tekn. skolan, under benämning »*Balzar Cronstrands stipendiefond*».

Vården, af granit, efter ritning af Professor Gellerstedt restes och aftäcktes högtidligt, med tal och sång d. 23 maj 1880.

Öfverblifne medel insattes i bank och utgör nu med räntor kronor Ett tusen fyrahundratjugufem — 1.425 —, som härmed öfverlämnas till styrelsen för tekn. skolan i Stockholm, med vördsam anhållan att räntan tilldelas en *välartad och flitig lärjunge* vid S. o. Aft. skolan och då *icke i senare stadiet af hans studier än att man kunnat förvissa sig om att han äger goda naturanlag och fullt allvar med sin sträfvan,* detta vore i gamla Cronstrands anda. Företräde bör lämnas åt den, som kan styrka sin medellöshet.

Stockholm d. 4 December 1902

på anmodan

F. Liljeblad.

Kom.-sekreterare.

Claes Adelskölds fond för utbildning i konsthandtverk.

Till Styrelsen för Tekniska skolan i Stockholm.

Då det för utbildandet af konsthandtverkssmaken och skickligheten i Sverige är af vikt, att studerande af dessa yrken sättas i tillfälle, att i utlandet taga kännedom om, och deltaga uti sådant arbete, har jag, såsom bidrag till detta ändamåls vinnande, beslutat ställa ett belopp af tjugutusen (20.000) kronor, till Styrelsens förfogande, att användas i enlighet med följande bestämmelser:

I.

Kapitalet, jämte inflytande räntor och besparingar, skall placeras, mot högsta ränta, som mot fullgod säkerhet kan erhållas, och särskildt bokföras i Tekniska skolans räkenskaper, samt vara underkastadt samma kontroll som dessa; och donator vågar uttala den förhoppning att förvaltningen af donationen må förblifva kostnadsfri.

II.

Ända till min död skall hela räntan läggas till, och förräntas jämte kapitalet. Efter mitt frånfälle, skall, af inflytande räntemedel årligen, en tiondel ($^1/_{10}$) afsättas till kapitalets ökande, och jämväl *halfva* det öfverblifna räntebeloppet, samt besparingar, som genom afrundandet af stipendier och på annat sätt kunna uppkomma tilläggas kapitalet, och förräntas med detta, tills fonden vuxit till femtiotusen (50.000) kronor. Den andra hälften af ränteinkomsten användes under tiden till ett eller flera stipendier — efter Styrelsens för Tekniska skolan bestämmande — att

utgå till svenskfödda, manliga eller kvinnliga, konsthandtverkare, såsom dekorationsmålare, snickare, bokbindare, konstsmeder, skulptörer, glas- och porceläns-tillverkare, och dekoratörer m. fl., som i utlandet önska utbilda sig i sitt yrke.

När fonden genom räntors och öfverskottsmedels läggande till kapitalet, uppgår till minst etthundratusen (100.000) kronor må hela ränteafkastningen, med afdrag af förut nämnde tio (tio) procent af densamma, som alltid skall årligen läggas till fonden, *hela* ränteafkastningen i öfrigt användas till sådana resestipendier.

III.

För att kunna erhålla sådana resestipendier erfordras: att innehafva vitsord om god hälsa och godt uppförande; att ha genomgått den högre konstindustriskolan i Stockholm; att hafva ådagalagt lifligt intresse, smak, och praktiska anlag för yrket, samt; att kunna obehindradt reda sig med något af världsspråken engelska, tyska eller franska.

Stipendiat bör ej vara äldre än .... år, och skall förbinda sig, att under vistelsen i utlandet, arbeta i sitt yrke, helst på flera ställen.

Vid lika goda egenskaper och vitsord, har den företräde, som på mans- eller kvinnolinien härstammar från donatorn.

IV.

Stipendiet åtnjutes under högst två (2) år hvarefter ny stipendiat utses.

V.

Stipendiat är skyldig, att efter ett års vistelse i utlandet, till Tekniska skolans Styrelse, afgifva skriftlig rapport, rörande de ställen där han arbetat, den erfarenhet han därunder vunnit, jämte prof på utbildning, samt, att inom tre månader efter återkomsten till fäderneslandet, aflemna en mera fullständig reseberättelse, som af Styrelsen kan godkännas. Dessa berättelser böra publiceras i någon tidskrift eller på annat lämpligt sätt, så att de kunna blifva gagnande för andra.

Fyra femtedelar ($^4/_5$) af stipendiets belopp aflemnas till stipendiaten före afresan och under vistelsen i utlandet, och den sista femtedelen när godkänd berättelse aflemnats, mot säkerhet som af skolans Styrelse kan bestämmas.

Någon säkerhet torde äfven böra fordras, att den utbildning stipendiaten erhållit, kommer fäderneslandet till godo.

VI.

Skulle stipendiaten komma i så lyckliga ekonomiska omständigheter, att det erhållna stipendiebeloppet utan olägenhet kan återlämnas för ut-

delning åt andra, vore sådant önskligt; och torde stipendiatens uppmärksamhet böra fästas på denna önskan.

VII.

Närmare detaljbestämmelser rörande sökandet af dessa stipendier, utdelningen af desamma m. m. som kan anses behöfligt att stadga för framtida efterrättelse, torde benäget af Styrelsen uppgöras och meddelas donator till godkännande.

VIII.

Donators uttryckliga önskan är, att han namn hemlighålles till hans död. Därefter skall fonden benämnas: *Claes Adelsköld fond för utbildning i konsthandtverk.*

C. Adelsköld.

f. d. Major vid Väg- och Vattenbyggnads Corpsen. L. V. A.

Ulla Fröberg-Cramérs stipendiefond.

Transumt av Justitierådinnan Ulla Cramérs testamente.

Testamente.

Med upphäfvande af samtliga af mig denna dag upprättade testamenten förordnar jag nu, att efter min död skall med min qvarlåtenskap förfaras på följande sätt:

— —

5:o. Af den egendom som derefter återstår, testamenterar jag till Tekniska skolan i Stockholm eller den likartade anstalt som i händelse sagda skola i framtiden kommer att upphöra, kan i dess ställe bliva inrättad, ett belopp af åttiotvåtusen (82.000) kronor, under följande villkor:

a) att berörda medel eller den del deraf, hvartill mitt dödsbo finnes lemna tillgång — under kontroll af den myndighet, hvarunder Tekniska skolans styrelse lyder och på skolstyrelsens ansvar på bästa och säkraste sätt göres räntebärande; och förutsätter jag, att åtminstone under den närmaste framtiden ränta efter fyra (4) procent för år derå må kunna anskaffas.

b) att af hela den årliga räntan å dessa medel utbetalas till Fru Agnes Settervall, född Kinberg, så länge hon lefver trettiofem sextiofemtedelar, med högst Ett tusen sjuhundrafemtio (1.750) kronor årligen; skolande samma belopp efter hennes död utbetalas till hennes barn, intill dess de samtliga uppnått myndig ålder.

c) att af sagda årliga ränta utbetalas till Fru Bernhardina Edling, född Niehoff, så länge hon lefver, femton sextiofemtedelar med högst sjuhundrafemtio (750) kronor årligen; skolande samma belopp efter hennes död ut-

betalas till hennes omyndiga barn intill dess de samtliga uppnått myndig ålder.

d) att af sagda årliga ränta utbetalas till min aflidne mans två, ogifta systrar Wendela och Anna Cramér tillsammans eller så länge någon af dem lefver tolf sextiofemtedelar med högst sexhundra (600) kronor årligen.

e) att af sagda årliga ränta tre sextiofemtedelar med högst Etthundrafemtio (150) kronor årligen utbetalas till Enkan efter öfverkonduktören Petter Wildh, Fru Fredrika Wildh, född Hornvall, hvars adress nu är Jernvägsstationshuset, Helsingfors, och efter hennes död, till fru Carolina Nilsson, född Bergman, gift med Timmermannen och Byggnadssnickaren Gustaf Nilsson.

Efter Fru Nilssons död skall den ränta hvarom i denna punkt är fråga, utbetalas till och lika fördelas mellan Fru Nilssons båda döttrar så länge någon af dem är omyndig.

f) att i den mån, som genom ofvannämnde personers frånfälle eller myndigblifvande räntemedel å det donerade kapitalet blifva dertill tillgängliga, sådana medel användas till bildande af stipendier för obemedlade lärjungar vid Tekniska skolan i Stockholm, hvilka genom godt uppförande, flit och större anlag deraf gjort sig förtjenta; skolande dessa stipendier utgå med ett årligt belopp af Trehundra (300) kronor samt kunna tilldelas samma person under högst tre (3) år hvarjemte om vid särskildt fall skolans styrelse enhälligt finner att sådan elev, som ofvan nämnes gjort sig förtjent af dubbelt stipendium, ett dylikt må kunna tilldelas honom eller henne med ett årligt belopp af Sexhundra (600) kronor att äfven utgå under högst tre (3) år hvaraf under ett år äfven såsom resestipendium.

g) att alla å räntemedlen uppkommande öfverskott, intill dess det första stipendiet kan utdelas, äfvensom alla derefter uppkommande öfverskott, intill dess de följande stipendierna kunna till stadgadt belopp utdelas, äfvensom icke utdelade stipendier, skola läggas till kapitalet för att derigenom kunna i någon mån öka detsamma.

h) att de donerade medlen skola i Tekniska skolans räkenskaper särskildt bokföras under namn af »Ulla Fröberg-Cramérs Stipendiifond» och skola min aflidne faders Handlanden i Stockholm Erik Fröbergs och min aflidne mans faders Borgmästaren i Wisby Carl Cramérs efterkommande i alla de fall, då de i öfrigt anses vara lika berättigade med andra till erhållande af stipendier från denna fond, dertill ega företräde; samt

i) att derest i framtiden väsentligt förändrade förhållanden icke längre göra det möjligt eller tjenligt att med afkastningen af den af mig donerade stipendiefonden förfares på sätt här ofvan stadgas, regeringen må, på förslag af öfverstyrelsen för den tekniska undervisningen i landet och sedan Tekniska skolans i Stockholm eller dess substituts styrelse blifvit hörd besluta om de förändringar härutinnan, som bäst må kunna leda

till det af mig afsedda syftemålet: att under deras utbildningstid understöda obemedlade men välartade, flitiga och begåfvade unga män och qvinnor, som egna sig åt de tekniska yrkena.

— —

Stockholm den 16—1. 02. *Ulla Cramér.*

Att Enkefru Justitierådinnan Ulla Cramér, född Fröberg, som vi personligen känna, vid sundt och fullt förstånd och af fri vilja förklarat förestående handling innefatta hennes yttersta vilja och testamente samt under densamma egenhändigt tecknat sitt namn, intyga undertecknade, på en gång närvarande och om bevittnandet särskilda anmodade vittnen.

Stockholm den 16 Januari 1902.

Albert Ehrensvärd. *W. Zethelius.*

Adjungerad ledamot i K. Svea Hofrätt. Konstit. Revisionssekreterare.

— —

Till

Styrelsen för Tekniska Skolan i Stockholm.

Sedan numera det af Justitierådinnan Ulla Cramér den 16 Januari 1902 upprättade testamente jämte tillägg blifvit af samtliga arfvingar godkändt och något hinder således icke längre möter för kvarlåtenskapens fördelning mellan testamentstagarne, har jag upprättat bifogade summariska redovisning för utredningen och fördelning av kvarlåtenskapen och får jag nu öfverlämna densamma under anhållan om granskning och därest anmärkning icke skulle förekomma, godkännande. På sätt framgår af nämnda handlingar, har testamentstagarne tillgodoräknats den ränta, som influtit under utredningstiden efter afdrag för utgifterna, men däremot hvar och en påförts den stämpelafgift, som betalats för hans testamentslott, därvid Tekniska Skolan blifvit påförd jämväl de stämpelafgifter, som beräknats å de lifräntor, som enligt testamentet skola från det till skolan testamenterade kapitalet utgå. Då skolan naturligtvis är berättigad att afräkna dessa senare stämpelafgifter å de ifrågavarande lifräntorna, har i en särskild, jämväl bifogad handling upprättats en afräkning mellan skolan och lifräntetagarne, utvisande ställningen mellan dem den 1 nästinstundande Juli.

Sedan fördelningen och redovisningen blifvit af samtliga de testamentstagare, som erhållit kapital, godkända, skall jag anhålla att till den, som Styrelsen behagar utse att mottaga och kvittera det skolan tillkommande kapitalet, få öfverlämna detsamma i de uti fördelningshandlingen upptagna värdepapper och kontanta medel.

Stockholm den 27 Juni 1904. *Carl Hederstierna.*

John Bernströms stipendiefond.

Till Tekniska Skolan i Stockholm donerar undertecknad härmed Tjugofemtusen (25.000) kronor till en stipendiefond under namn af »*John Bernströms Stipendiefond*», att under nedanstående villkor förvaltas och användas.

§ 1.

Kapitalet ställes under Styrelsens förvaltning i likhet med öfriga fonder och anslag.

§ 2.

Räntemedlen å detta kapital skola årligen genom Styrelsen utdelas som understödsstipendier åt begåfvade, flitiga, välartade och behöfvande lärjungar inom afdelning *A*. Tekniska Afton- & Söndagsskolan samt inom afdelning *E*. Maskinyrkesskolan, till det antal, som Styrelsen äger bestämma på grund af respektive lärarekollegiers förslag.

Stipendierna må icke sättas till lägre belopp än Etthundra (100) kronor inom Tekniska Afton- och Söndagsskolan och till Tvåhundrafemtio (250) kronor inom Maskinyrkesskolan, och skola dessa stipendier utgå med ena hälften vid höstterminens slut och den andra hälften vid vårterminens slut.

§ 3.

Företrädesrätt skall ges åt sådana elever, hvilka, i öfrigt fullt uppfyllande villkoren, arbeta vid Aktiebolaget Separators verkstäder eller äro söner till i Bolagets tjänst anställda fäder.

§ 4.

Skulle något år hela räntebeloppet icke kunna utdelas, skall det öfverblifna öfverföras till kapitalet.

§ 5.

Skulle Tekniska Skolan upphöra, skall denna donation, under i öfrigt här stipulerade villkor, öfvergå till annan med densamma likställd skola i hufvudstaden och efter Kungl. Majestäts pröfvande.

Stockholm den 25 Januari 1908.

John Bernström.

Byggmästaren Hans Oscar Rundqvists och hans maka Amalia Rundqvists fond.

Donationsbref till Tekniska skolan i Stockholm.

Till minne af min aflidne man Byggmästaren Hans Oscar Rundqvist och mig hans efterlemnade maka Amalia Rundqvist, född Lindström, har jag härmed velat till Tekniska skolan i Stockholm under namn af »Byggmästaren Hans Oscar Rundqvists och hans maka Amalia Rund-

qvists fond» öfverlemna $^1/_4$ delen (fjerdedelen) af det kapital, som återstår, sedan öfriga enligt ett af mig denna dag upprättadt testamente gjorda dispositioner blifvit efter min död fullgjorda och utbetalade.

§ 1.

Detta till Tekniska skolan donerade kapital skall placeras i räntebärande obligationer, utgifna af svenska staten, allmänna hypoteksbanken, Stockholms stad eller andra stadskommuner i Sverige eller i andra dermed jemförliga räntebärande obligationer, eller utlånas mot fullgod säkerhet af inteckningar i fast egendom i Stockholm, dock ej inom högre belopp än sextiosex (66) procent af fastighetens senaste taxeringsvärde.

Kapitalet får ej utlånas mot borgen af enskilda personer.

§ 2.

Fondens årliga afkastning skall användas till studiestipendier åt elever vid Tekniska skolan, och skola dessa stipendier med två hundra (200) kronor årligen eller ett hundra (100) kronor per termin tilldelas manliga och qvinliga studerande, hvilka genom flit och begåfning däraf gjort sig förtjänta.

§ 3.

Styrelsen för Tekniska skolan fastställer närmare bestämmelser beträffande ansökningar och villkor för stipendiernas erhållande samt ombesörjer deras utbetalning.

Skulle vid stipendieutdelningen uppstå öfverskott eller om tilläfventyrs skulle inträffa, att det ej finnes fullt antal elever, hvilka vore berättigade till stipendium, må dessa öfverskott tilläggas kapitalet, så att det, om möjligt, må tillväxa.

§ 4.

Fonden skall förvaltas och dess räkenskaper årligen granskas på enahanda sätt, som är eller varder bestämdt rörande Tekniska skolans öfriga tillgångar, men ansökningshandlingarnas pröfning och bestämmandet af studiestipendierna tillkommer en nämnd, bestående af sex (6) personer, af hvilka tre utses af Tekniska skolans styrelse och tre af Svenska slöjdföreningens i Stockholm styrelse.

Vid lika röstetal har nämndens ordförande utslagsröst.

För nämndens ledamöter bör väljas lämpligt antal suppleanter, så att nämnden må vid besluts fattande alltid vara fulltalig.

Stockholm den 14 Juni 1907.

Amalia Lovisa Rundqvist.
född Lindström.

Änkefru Amalia Lovisa Rundqvists egenhändiga namnteckning bevittna

Carl Schönmeyer,
vice Häradshöfding.

Karl Erik Lindahl,
Vaktmästare.

Axel N. Anderssons testamentsfond.

Utdrag ur Direktören Axel N. Anderssons Testamente.

Såsom min yttersta vilja beträffande kvarlåtenskapen efter mig förordnar jag som följer:

— —

2:o Till Stockholms Stad skall utgå ett kapital af (280.000) Tvåhundraåttiotusen kronor att under namn af »Axel N. Anderssons testamentsfond» stå under stadens allmänna förvaltning och under granskning af stadens finansförvaltnings revisorer.

Årliga afkastningen af denna fond skall användas för nedan angifna institutioner i hufvudstaden sålunda, att — — — — — — — — — —

D. 5/28 delar af årsafkastningen eller således räntorna å (50.000) Femtiotusen Kronor af ursprungliga fonden tillfaller Tekniska skolan i Stockholm (f. d. Slöjdskolan);

— —

Angående användningen af de räntebelopp, som tillfalla ofvan omförmälda institutioner, skola följande bestämmelser gälla:

— —

D. *För donationen till Tekniska Skolan i Stockholm* (f. d. Slöjdskolan).

Medlen skola användas till understöd åt elever i byggnadsyrkesskolan eller åt elever, som åtnjuta undervisning uti de mekaniska yrkena, hvilka däraf äro i behof, och må äfven användas för att sätta sådan elev i tillfälle att genom studier och arbete utomlands komplettera sin utbildning. Resestipendierna utgå med högst (400) Fyrahundra Kronor och annat stipendium med för år räknadt högst (200) Tvåhundra Kronor. Stipendierna, som icke må tilldelas någon som fyllt 28 år, utdelas af skolans rektor eller föreståndare i samråd med ämneslärarne; och äger skolans styrelse, att för stipendierna utfärda de närmare föreskrifter, som för genomförande av testators här uttryckta afsikt äro erforderliga, hvarvid särskildt skall åsyftas att nödiga garantier vinnas för att den, som erhåller resestipendium, återvänder till riket, att här fruktbargöra sin utbildning.

— —

Stockholm den 28 Sept. 1912.

Axel N. Andersson.

Att Direktör Axel N. Andersson, hvilken vi personligen känna, denna dag för oss vid fullt och sundt förstånd samt af fri vilja förklarat förestående handling innefatta hans yttersta vilja och testamente samt egen-

händigt undertecknat detsamma, hvilket skedde i direktörens tjänsterum i Aktiebolaget Norrlandsbankens lokal, Hornsgatan N:o 8, intyga vi på en gång närvarande och för testamentets bevittnande särskildt tillkallande vittnen.

Stockholm den 28 Sept. 1912.

G. Th. Gustafsson. f. d. Köpman. — *A. Béve.* Bankkamrer. — *G. Annell.* Banktjänsteman.

Therese och Otto Gustaf Boberghs stipendiefond.

Utdrag ur makarna Boberghs testamente.

Inbördes testamente.

Undertecknade äkta makar förklara härmed vår yttersta vilja och testamente, i händelse vårt äktenskap icke skulle välsignas med bröstarfvingar, vara följande:

— —

I afseende å denna min hustru här ofvan tillagda Kefvinge egendom samt det kapital 200.000 kronor, hvaraf räntan skall till henne utgå, förordnas att vid min hustrus död eller om hon träder i nytt gifte med Kefvinge egendom och berörda kapital skall på följande sätt förfaras:

— —

Af det ifrågavarande kapitalet Tvåhundratusen kronor utbetalas:

— —

Till Slöjdskolan i Stockholm Trettiofemtusen kronor, hvaraf räntan skall användas till Två stipendier till Elever eller enligt de närmare bestämmelser, som Directionen för Slöjdskolan finner lämpligt stadgda.

— —

Stockholm den 2 Maj 1880.

Therese Bobergh född Björklund. — *Otto Gustaf Bobergh.*

Att Herr O. G. Bobergh och hans Fru Therese Bobergh, född Björklund, hvilka vi personligen känna, vid sundt förnuft och fullt förstånd samt af fri vilja — det varder af oss för sådant ändamål tillkallade och på en gång närvarande vittnen intygadt.

Stockholm och huset N:o 55 Drottninggatan den 2 Maj 1880.

Theodor Ankarcrona. Brukspatron. — *Wilhelm Stolpe.* Major.

Österlindska fonden.

Utdrag ur Grosshandlaren och Fru Emil Österlinds testamente.

Testamente.

Med återkallande av de av oss före denna dag gjorda testamenten förordna vi, äkta makar, såsom vår yttersta vilja och testamente, som följer:

— —

§ 4.

Av vad som återstår av lösöreboet, sedan ovanstående legater utgått, äger min kära hustru rätt att uttaga allt vad hon önskar och skall vad som därefter återstår av boet, sedan mitt, Emil Österlinds Sterbhus' samtliga skulder, arvskatt, m. m. gäldats, lika fördelas mellan Nationalmuseum i Stockholm och Tekniska Skolan i Stockholm, avdelningen Högre Konstindustriella Skolan (Konsthantverkareskolan). Min kära hustru har emellertid ensam rätt att bestämma om aktier eller obligationer omedelbart skola säljas och donationerna således överlämnas i reda pengar, och/eller om desamma skola i tvänne lika hälfter fördelas mellan de tvänne institutionerna (så att t. ex. av 500 Grängesbergsaktier vardera erhåller 250). I detta senare fall äger min kära hustru också ensam bestämma *när* de skola försäljas. Detta för att förhindra, att papperen säljas till abnormt låga kurser under en eventuell depressionstid på fondmarknaden. Skulle desamma — eller en del därav — emellertid vid hennes frånfälle ännu vara osålda, skola de då i alla fall försäljas.

— —

§ 6.

Tekniska Skolan skall vara skyldig att, så länge min kära hustru lever, till henne årligen utbetala hela den ränteavkastning, donationen i sin helhet lämnar och att vid hennes död årligen utbetala hälften av hela ränteavkastningen till Fröken Anna Ekman (Fru Hilda Österlinds syster) och den andra hälften till Fröken Maria Österlind (Emil Österlinds syster). Då någon av dem avlider skall tre fjärdedelar av räntan årligen utbetalas till vår fosterdotter Fru Eulalia Judit (Lilly) Drangel, och, i händelse hon skulle dö innan hennes son Bo uppnått trettio år, till honom enahanda ränteavkastning (tre fjärdedelar), eller, ifall hon får flera barn, beloppet fördelas mellan barnen och utgå tills var och en av dem fyllt trettio år.

Denna Fond skall kallas »*Österlindska Fonden*» och skall densammas avkastning, sedan livräntorna utgått, och en tiondedel av densamma tillagts Fonden årligen, å tider och med iakttagande av de villkor och bestämmel-

ser i övrigt, som Skolans Styrelse äger besluta, utdelas som penningestipendier å Kronor Trehundra åt svenskfödda, manliga eller kvinnliga elever vid Högre Konstindustriella Skolan (Konsthantverkareskolan), vilka inom någon gren av konsthantverket genom flit och begåvning gjort sig därav särskilt förtjänta, samt i övrigt fört en hedrande vandel. Vid lika goda vitsord och egenskaper i övrigt bör den elev, som är behövande, äga företräde.

Styrelsen, som utdelar stipendierna efter förslag från Skolans Föreståndare och resp. huvudlärare, kan, om så befinnes lämpligt, sammanslå tvänne stipendier till *ett* å Sexhundra Kronor, vilket i så fall utdelas såsom resestipendium till högt förtjänt elev, som samma år avslutar fullständig kurs vid Skolan, för att sätta denna i stånd att i utlandet under minst tre (3) månader ytterligare förkovra sig i sitt yrke och skall stipendiaten inom två (2) månader efter återkomsten till Fäderneslandet, för utfående av sista sjättedelen av stipendiet, till Skolans Föreståndare inlämna av denne godkänd reseberättelse över sina studier och erfarenheter i facket. Skulle tillgängliga stipendiemedel av någon anledning icke kunna utdelas, eller överskott uppstå vid stipendieutdelningen, skall detsamma läggas till kapitalet. Samma elev kan erhålla stipendium högst två (2) år. Om möjligt böra årets stipendiater väljas inom skilda grenar av Konsthantverket. Närmare bestämmelser rörande stipendierna utfärdas av Skolans Styrelse.

— —

Stockholm den 17 Juli 1921.

Hilda Österlind. *Emil Österlind.*

Att Grosshandlaren Emil August Österlind och hans hustru, Fru Hildgard Beda Charlotta (Hilda) Österlind, född Ekman, vilka vi personligen känna, denna dag i bådas vår närvaro med sunt och fullt förstånd samt av fri vilja förklarat förestående förordnanden innefatta deras yttersta vilja och testamente samt därunder egenhändigt tecknat sina namn, få vi, om testamentets bevittnande särskilt anmodade, härigenom under edlig förpliktelse intyga.

Stockholm den 17 Juni 1921.

E. Folcker. *Ivan G. Folcker.*

Bilaga O.

Skrivelse till departementschefen den 11 november 1936 angående vissa besparingar vid tekniska skolan m. m.

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. ecklesiastikdepartementet.

Med beaktande av departementschefens uttalande till protokollet över ecklesiastikärenden den 29 maj 1936 hava 1936 års yrkesskolsakkunniga i första hand sökt utreda den fråga, som berör tekniska skolans organisation, och framkomma med förslag rörande organisationen av de delar av tekniska skolan, som återstå, sedan ur skolan utbrutits maskin- och byggnadsyrkesskolorna m. m., allt i syfte att detta förslag skulle kunna föreligga till behandling i samband med det av Stockholms stad väckta förslaget i sist berörda avseende och om möjligt läggas till grund för en framställning till 1937 års riksdag.

De delar av tekniska skolan, som återstå, sedan nämnda utbrytning skett, äro dels tekniska afton- och söndagsskolan med undantag av vissa kurser, huvudsakligen de som avse att förbereda för inträde i maskin- och byggnadsyrkesskolorna, dels tekniska skolan för kvinnliga lärjungar, dels ock högre konstindustriella skolan med dess särskilda avdelning för utbildning av lärare i teckning och välskrivning (teckningslärarseminariet). Frågan om sistnämnda avdelning sammanhänger intimt med frågan om den utbildning, som bör föreskrivas beträffande lärare i teckning vid de allmänna läroverken m. fl., vilken fråga handlägges av 1936 års lärarutbildningssakkunniga. Enligt vad vid överläggning med nämnda sakkunniga framkommit, lärer förslag i berörda avseende ej kunna förväntas under den närmaste tiden. Även oavsett denna omständighet finna de sakkunniga, att utredningen rörande den högre konstindustriella skolan kräver så lång tid, att det kan anses uteslutet, att något förslag beträffande denna skulle kunna föreläggas 1937 års riksdag. Detta synes likväl ej böra hindra, att förslaget rörande utbrytning av maskin- och byggnadsyrkesskolorna m. m. bringas till utförande. Tekniska skolans återstående delar beröras nämligen ej därav i annan mån, än att vissa lärarkrafter komma att tagas mindre i anspråk än för närvarande och att andra efter hand bliva överflödiga samt att härigenom och möjligen genom andra indragningar utgifterna för skolan kunna minskas.

I sitt underdåniga utlåtande i ärendet den 15 april 1936 framhåller skolöverstyrelsen, att vid avskiljandet av byggnadsyrkesskolan och maskin-

yrkesskolan samt vissa av aftonkurserna böra såväl statens som Stockholms stads anslag till tekniska skolan kunna successivt minskas. Den från stadens sida gjorda utredningen hade icke givit närmare upplysning om hur härvid borde förfaras.

Tekniska skolans styrelse, som haft att yttra sig i ämnet, hade framhållit, att den ifrågavarande kostnadsminskningen sammanhängde i väsentlig utsträckning med frågan om vad som skulle ske med de återstående delarna av skolan och att det därför icke vore möjligt att för det dåvarande lämna något mera exakt uttalande på denna punkt. Styrelsen upplyste emellertid, att under läsåret 1933—1934 utgifterna för löner och arvoden inklusive dyrtidstillägg till avdelningsföreståndare och lärare vid maskin- och byggnadsyrkesskolorna uppgått till c:a 31 500 kronor, av vilket belopp statsverket guldit c:a 19 850 kronor. Dessa belopp komme sålunda ej att för framtiden belasta den återstående delen av tekniska skolan. Vissa besparingar i lärarlöner vid aftonskolan komme givetvis även att uppstå, därest det framlagda förslaget antoges, varjämte en vaktmästare torde kunna undvaras. Styrelsen ansåg emellertid, att inbesparingarna säkerligen ej komme att motsvara den minskning i inkomster, som skulle bliva följden av att staden indroge sitt anslag till skolan och att elevavgifterna från skolavdelningarna i fråga bortfölle.

Skolöverstyrelsen anslöt sig till styrelsens här angivna uppfattning. För egen del ansåg överstyrelsen emellertid, att någon minskning i kostnaderna för tekniska skolan icke borde beräknas för budgetåret 1937—1938, enär, på grund av närmare angivna skäl, även under det första av det blivande tekniska läroverkets verksamhetsår såväl maskin- och byggnadsyrkesskolorna som den tekniska skolans aftonkurser borde upprätthållas i full utsträckning. Den minskning, som därefter borde bliva möjlig, kunde icke för det dåvarande med säkerhet angivas utan finge bero på närmare utredning med hänsyn till de förhållanden, som förelåge längre fram.

Då det torde vara av vikt för det ifrågavarande förslagets fortsatta behandling, att verkningarna av dess genomförande i här berörda avseenden så vitt möjligt klarläggas, hava de sakkunniga ansett sig böra verkställa härför erforderlig utredning och i anslutning därtill redan nu avgiva efterföljande

utlåtande och förslag.

I likhet med skolöverstyrelsen anse de sakkunniga, att upprättandet i Stockholm av en ny teknisk läroanstalt, avsedd att ersätta de med tekniska skolan förenade maskin- och byggnadsyrkesskolorna, icke bör föranleda, att dessa skolor indragas omedelbart utan att deras verksamhet bör upprätthållas i full utsträckning även under den nya läroanstaltens första verksamhetsår. Likaledes torde vara lämpligt, att afton- och söndagsskolan

med de förberedande aftonkurserna helt bibehålles under samma år, dock så att, såsom skolöverstyrelsen ävenledes förordat, undervisningen i nämnda kurser lämpligen anpassas med hänsyn till fordringarna för inträde i den nya tekniska läroanstaltens första klass.

Under så angivna förhållanden skulle, såsom skolöverstyrelsen framhållit, under den nya tekniska läroanstaltens första verksamhet icke uppkomma någon minskning i tekniska skolans anslagsbehov. Beträffande den minskning, som sedermera kan vara att påräkna, torde i första hand frågan om lärarnas tjänstgörings- och avlöningsförhållanden vara att beakta.

Undervisningen i de ordinarie läroämnena vid tekniska skolan, d. v. s. i de läroämnen, vilka jämlikt de för skolan gällande stadgarna (nr 47/1891) skola ingå i skolans undervisningsplan, bestrides alltfort av överlärare med biträde av det antal underlärare, som behovet kräver och skolans tillgångar medgiva. Utom i de ordinarie läroämnena meddelas även undervisning i extra läroämnen till den utsträckning, som tillgängliga medel och lärarkrafter medgiva. För sistnämnda undervisning finnas vid skolan anställda ett antal extra ordinarie lärare. Enligt stadgarna tillsättes befattning såsom överlärare av skolans styrelse medelst förordnande tillsvidare, sedan befattningen varit till ansökan ledigförklarad. Underlärare och extra ordinarie lärare förordnas av styrelsen på viss tid eller tillsvidare.

De grundarvoden, som för närvarande tillkomma tekniska skolans överlärare, äro ursprungligen bestämda genom Kungl. Maj:ts brev den 11 juli 1879. Enligt den stat, som fastställdes i sagda brev, blevo de särskilda överlärarbefattningarna — tillhopa 54 befattningar — inom de då befintliga fyra skolavdelningarna, nämligen tekniska afton- och söndagsskolan, tekniska skolan för kvinnliga lärjungar, högre konstindustriella skolan samt byggnadsyrkesskolan, uppförda var för sig med speciella arvoden, varierande från lägst 100 kronor till högst 3 000 kronor, alltefter arten och omfattningen av den överläraren åliggande undervisningen. Tillika uppfördes i staten särskilda arvoden till de olika skolavdelningarnas föreståndare. I flera fall angåvos arvodena till överlärarna inom de särskilda skolavdelningarna till skilda belopp, oaktat de sinsemellan avsågo samma ämne. Sålunda fastställdes, för att anföra ett exempel, ett arvode av 1 800 kronor å överlärarbefattningen i geometrisk konstruktionsritning m. m. i tekniska afton- och söndagsskolan, ett arvode av 500 kronor å överlärarbefattningen i samma ämne i tekniska skolan för kvinnliga lärjungar samt ett arvode av 400 kronor i nämnda ämne i byggnadsyrkesskolan. I skolans stadgar förutsattes, att två eller flera överlärarbefattningar kunde innehavas av en och samma person, vilket medgivande också alltsedan dess i avsevärd omfattning utnyttjats.

I samma brev anvisades visst belopp för avlönande av underlärare och likaledes visst belopp för den extra ordinarie undervisningen, vilka belopp styrelsen ägde fördela alltefter omfattningen och arten av vederbörande underlärares respektive extra ordinarie lärares undervisning. Till en början utbetalades ersättningen till ifrågavarande lärare med visst belopp per timme. Sedermera har emellertid nämnda timräkning blivit utbytt mot ett efter viss timräkning beräknat, avrundat arvode för år.

Sedan 1891 års riksdag anvisat särskilda medel dels för inrättande vid tekniska skolan av en ny skolavdelning, maskinyrkesskolan, dels ock för utvidgning av undervisningen vid de förut befintliga skolavdelningarna, varvid såsom villkor för medlens beviljande uppställts, att Stockholms stad bidroge med lika stort belopp, vidtogos genom Kungl. Maj:ts brev den 5 juni 1891 vissa ändringar i den år 1879 fastställda staten. Dels uppfördes å stat arvoden till 1 ny föreståndare och 9 nya överlärare, avsedda för maskinyrkesskolan, samt till 4 nya överlärare i konstindustriella skolan, dels höjdes arvodena till vissa överlärare vid de övriga skolavdelningarna. Denna höjning var dock icke avsedd att utgöra någon löneförbättring utan motsvarades av ökad undervisningsskyldighet. Tillika anvisades ett ytterligare belopp för avlöning av underlärare. Även år 1896 beviljade riksdagen medel för inrättande av ett antal nya överlärarbefattningar, och uppfördes genom Kungl. Maj:ts brev den 29 maj samma år arvoden till ytterligare 3 överlärarbefattningar. De nya överlärarbefattningar, som sålunda åren 1891 och 1896 tillkommo, jämställdes i avseende å löneförmånerna i det hela med de förutvarande överlärarbefattningarna vid skolan.

På förslag av Kungl. Maj:t beslöt 1911 års riksdag att ställa medel till förfogande dels för beredande av provisorisk lönereglering med 20 procent å i stat uppförda avlöningsförmåner åt avdelningsföreståndare, överlärare och tjänstemän vid tekniska skolan, med undantag av skolans rektor, tillika föreståndare för konstindustriella skolan och överlärare vid denna skolavdelning, dels ock till förhöjning bland annat av avlöningsförmånerna åt underlärare. Föreskrifter härutinnan intogos i Kungl. Maj:ts brev den 22 juni 1911. Även nu förutsattes såsom villkor för de ökade anslagsmedlens utgående, att Stockholms stad bidroge med visst ytterligare belopp. Sedermera har 1920 års riksdag beviljat anslag för beredande av ytterligare löneförbättring till skolans lärare att fördelas bland dem med hänsyn till tjänstgöringens art och omfattning, under villkor att Stockholms stad bidroge med samma belopp som statsanslaget (Kungl. Maj:ts brev den 26 november 1920). Till grund för medelsbehovet för lärarlöner lades sistnämnda år en total ersättning i medeltal per undervisningstimme för samtliga lärare av 4 kronor 50 öre.

Å såväl grundarvoden som å de tillägg, vilka vid olika tillfällen beviljats tekniska skolans lärare, har dyrtidstillägg utgått enligt för statens oregle-

rade verk gällande grunder. Kostnaderna härför bestridas för närvarande till hälften av statsverket och till hälften av Stockholms stad.

I betraktande av att tekniska skolan, såsom av det ovan anförda framgår, upprätthålles genom anslag såväl av staten som av Stockholms stad, lära skolans lärare icke kunna betraktas såsom anställda i statens tjänst. De å skolans stat uppförda lärarna hava ej heller — i likhet med statens ordinarie civila befattningshavare — varit i åtnjutande av pensionsrätt, enligt bestämmelserna i 1907 års civila pensionslag, utan har riksdagen på framställning av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall beviljat pension till ur skolans tjänst avgångna lärare i huvudsak enligt de allmänna grunderna i nämnda lag. I nämnda hänseende torde de sakkunniga få erinra om chefens för finansdepartementet yttrande till statsrådsprotokollet den 17 mars 1933 vid anmälan inför Kungl. Maj:t av fråga om pension åt förre överläraren R. S. Enblom och lärarinnan Agnes Hörlin (prop. 239/1933). Departementschefen erinrade därvid, att under en följd av år pension av statsmedel plägat tilldelas befattningshavare vid tekniska skolan, trots att dessa icke vore anställda i statens tjänst. Det syntes departementschefen tveksamt, huruvida den praxis, som sålunda utvecklat sig och som ej stode i överensstämmelse med vad som eljest tillämpades beträffande personal vid icke statliga undervisningsanstalter, borde för framtiden fortgå. Frågan härom syntes böra upptagas till övervägande.

I anledning av ifrågavarande proposition anförde riksdagens bankoutskott (utl. nr 34, punkt 92) bland annat, att utskottet i likhet med departementschefen funne tveksamt, huruvida för framtiden pension av statsmedel borde beredas befattningshavare vid tekniska skolan. Det kunde enligt utskottets mening ifrågasättas, huruvida icke i stället — såsom fallet varit med åtskilliga andra statsunderstödda institutioner — befattningshavarna borde erhålla delaktighet i statens pensionsanstalt. En dylik delaktighet borde emellertid begränsas på sådant sätt, att pensionsrätt tillkomme allenast personal med huvudsaklig sysselsättning vid skolan. Ett närmare övervägande av hithörande frågor syntes kunna förväntas i anledning av vad departementschefen i ämnet anfört.

Sedermera har statens pensionsanstalt på Kungl. Maj:ts uppdrag den 23 februari 1934 avgivit utlåtande angående ordnandet av lärarnas vid skolan pensionsförhållanden och därvid framhållit, att om ock enligt anstaltens mening visst stöd förefunnes för den uppfattningen, att skolan vore att anse såsom en statens institution, det dock ville synas, som om befattningshavarna vid skolan åtminstone för närvarande icke betraktades såsom befattningshavare i statens tjänst. Innan en omorganisation av skolan kommit till stånd, syntes det ej möjligt att under statens medverkan nöjaktigt ordna pensionsrätt för personal med huvudsaklig sysselsättning vid skolan,

för så vitt denna pensionsrätt skulle beredas genom delaktighet i statens pensionsanstalt.

I utlåtande den 14 juni 1934 har statskontoret framhållit, att tekniska skolan, som vore att anse såsom en statsunderstödd enskild institution, i sådan egenskap borde anslutas till statens pensionsanstalt.

I detta sammanhang torde de sakkunniga få framhålla, att tekniska skolans överlärare och övriga lärare icke äro att anse såsom innehavare av ordinarie anställning i samma mening som genom fullmakt eller konstitutorial tillsatta befattningshavare i statens tjänst. Såväl överlärare som underlärare och extra ordinarie lärare kunna av skolans styrelse entledigas, om och i den mån de icke längre befinnas behövliga för undervisningens ombesörjande vid skolan.

I det föregående har anförts, att vid en blivande avveckling av de nuvarande byggnadsyrkes- och maskinyrkesskolorna ävensom de förberedande aftonkurserna vid tekniska skolan vissa av skolans lärare komma att tagas mindre i anspråk än för närvarande samt att andra lärare vid skolan efter hand bliva överflödiga. Fråga uppstår då, huruvida och i vad mån dessa lärare skäligen böra beredas ersättning för den inkomstminskning, som de på grund härav nödgas vidkännas.

De sakkunniga vilja i avseende härå erinra, att vid vissa tidigare tillfällen, då till följd av åtgärder från statsmakternas sida personer i allmän eller enskild tjänst gått förlustiga sin anställning, ersättning av statsmedel ansetts av billighetsskäl böra beredas vederbörande för den förlorade anställningen.

Dylik ersättning har först och främst tillkommit i statens tjänst anställd personal, som vid genomförande av organisatoriska ändringar inom statsförvaltningen blivit övertalig och till följd härav entledigats. De sakkunniga bortse härvid från ordinarie personal. Ordinarie befattningshavare hava i dylika fall i allmänhet uppförts på övergångsstat eller på indragningsstat.

I förenämnda hänseende må anföras, att vid genomförande av 1925 års försvarsordning, bland andra, vissa vid armén och marinen kontraktsanställda befattningshavare, såsom verkmästare, maskinister, verkstadsförmän, eldare, kokerskor m. fl., tilldelades ersättning för förlorad anställning enligt följande av riksdagen godkända grunder och med nedan nämnda undantag och villkor:

Löntagare, som icke uppnått en levnadsålder av 25 år och icke heller voro gifta eller hade försörjningsplikt för barn, ävensom löntagare, vilka vid avgång ur tjänst icke hade en sammanlagd anställningstid av minst 4 år, erhöllo ingen ersättning.

Övriga löntagare, som icke uppnått en levnadsålder av 50 år och en sammanlagd anställningstid vid försvarsväsendet av 20 år eller för vissa grup-

per 15 år, erhöllo avskedsersättning, motsvarande en månads arbetsförtjänst för varje helt års anställning vid försvarsväsendet intill 15 års anställningstid samt två månaders arbetsförtjänst för varje helt års anställningstid därutöver dock högst till visst angivet belopp.

Löntagare, som uppnått en levnadsålder av 50 år och hade en sammanlagd anställningstid vid försvarsväsendet av 20 år eller för vissa grupper av anställda 15 år, erhöllo förtidspension. För verkmästare och mästare vid flottan, vilka personalgrupper ägde rätt att förvärva sig pensionsrätt i flottans pensionskassa, utgick förtidspensionen till samma belopp, som den för dem fastställda ålderpensionen (jfr prop. 50/1925 och riksd. skr. 319/1925).

Helt andra grunder för ersättningens bestämmande tillämpades i fråga om den icke-ordinarie personal vid domänverket, som entledigades på grund av de år 1932 beslutade ändringarna i lagstiftningen rörande de enskildas skogar i lappmarkerna m. m., de ecklesiastika boställenas skogar samt häradsallmänningarna. Enligt riksdagens beslut berättigades entledigad befattningshavare komma i åtnjutande av ersättning för förlorad anställning under förutsättning, dels att han tjänstgjort inom domänverket under sammanlagt minst tre år, varav minst femton månader under åren 1930—1932, dels ock att han icke erhållit någorlunda motsvarande anställning vare sig i statstjänst eller hos skogsvårdsstyrelse, stiftsnämnd eller pastorat. För befattningshavare, som uppnått 40 levnadsår samt tjänstgjort inom domänverket sammanlagt minst 12 år, skulle härvid ersättningen utgå i form av förtidspension. Denna utgjorde för befattningshavare med 12 tjänstgöringsår ett belopp motsvarande fyra niondedelar av lönen enligt A-grupp och högsta löneklass — för kvinna näst högsta löneklassen — i den tjänstegrupp eller lönegrad, befattningshavaren vid avskedet tillhörde. För varje ytterligare tjänstgöringsår intill 25 år ökades pensionen med 20 kronor, dock att tilläggsbeloppet skulle utgå med 45 kronor eller 60 kronor för vissa befattningshavare i högre löneställning. Till förtidspension icke berättigade befattningshavare tillerkändes avskedsersättning, som för varje påbörjat tjänstgöringsår till och med sex utgjorde en sjättedel av årsinkomsten av den förlorade anställningen. För varje ytterligare tjänstgöringsår till och med nio utgick ersättningen med en fjärdedel av årsinkomsten, för varje därpå följande tjänstgöringsår till och med tolv med en tredjedel av årsinkomsten samt för varje ytterligare tjänstgöringsår till och med femton påbörjade år med två femtedelar av samma årsinkomst. För varje barn under 16 år utgick tilläggsersättning med 200 kronor. Avskedsersättning till befattningshavare, som innehade mer än nio tjänstgöringsår, skulle utgå i form av livränta, därvid ersättningsbeloppet ökades med 10 procent, dock ägde befattningshavare, som så önskade, rätt att vid avgången ur tjänst utfå en del av ersättningen (jfr prop. 233/1933 och riksd. skr. 269/1933).

Slutligen må nämnas, att förtidspension eller avskedsersättning beretts

viss personal vid statens järnvägsbyggnader, som i förtid entledigats på grund av den statliga järnvägsbyggnadsverksamhetens avveckling (jfr prop. 202/1930, 107/1931 och 216/1936 samt riksd. skr. 277/1930, 99/1931 och 221/1936). I enlighet härmed har förtidspension enligt vissa särskilda grunder tillkommit entledigad befattningshavare, som uppnått en levnadsålder av minst 45 år och innehaft en anställningstid av minst 20 år. Avskedsersättning har utgått till sådan till förtidspension ej berättigad befattningshavare, som vid entledigandet uppnått minst 30 levnadsår och innehaft minst 10 års anställningstid i statens tjänst. Avskedsersättningen har utgått med belopp motsvarande en månads arbetsförtjänst för varje helt års anställning i statens tjänst intill 15 år samt två månaders arbetsförtjänst för varje helt års anställning därutöver, dock med iakttagande av vissa maximibelopp.

Såsom redan antytts har ersättning av statsmedel för förlorad anställning även tillerkänts personer i icke-statlig tjänst, vilka genom av statsmakterna vidtagna åtgärder gått miste om sin anställning.

Inom undervisningsväsendet har sålunda genom beslut vid riksdagarna åren 1927—1932 dylik ersättning medgivits i fråga om ämneslärarinnor vid sådana statsunderstödda enskilda mellanskolor, högre flickskolor och högre goss- och samskolor, vilka nödgats avveckla eller inskränka sin verksamhet till följd av 1927 års skolreform eller till följd av inrättande å orten av högre allmänt läroverk för flickor eller kommunal flickskola. Dylik entledigad lärarinna må under vissa närmare angivna villkor och förutsättningar komma i åtnjutande av årlig ersättning av statsmedel uppgående till två tredjedelar av den avlöning, hon i enlighet med gällande bestämmelser vid entledigandet åtnjöt från skolan, tillfällig löneförbättring och eventuellt utgående dyrtidstillägg däri inberäknade. Liknande medgivande har ock lämnats beträffande entledigad lärarinna i övningsämne vid statsunderstödd enskild högre flickskola eller högre goss- och samskola. Bestämmelser härom äro meddelade i kungörelsen nr 344/1931 med däri sedermera gjorda ändringar.

I anledning av riksdagens tidigare fattade beslut angående nedläggande av vissa landstingsseminarier medgav 1933 års riksdag, att bidrag av statsmedel finge utgå till avlöning åt ordinarie lärare vid dylikt småskoleseminarium, vilken uppförts på indragningsstat hos landsting. Bidraget, som utbetalas till vederbörande huvudman, utgår med ett belopp motsvarande dels grundlön och av läraren intill tidpunkten för seminariets nedläggande intjänade ålderstillägg, dels tillfällig löneförbättring med 75 procent av den tillfälliga löneförbättring, beräknad efter för A-ort gällande belopp, som av riksdagen för löpande budgetår bestämts för ordinarie lärare vid statens småskoleseminarium, dels ock dyrtidstillägg enligt för löpande budgetår

gällande grunder, beräknat på sådant sätt, att det procentuella dyrtidstillägget i varje särskilt fall minskas med hälften. Erhåller sådan lärare ordinarie befattning å rikets, riksdagens eller kommuns stat, utgår dock ej statsbidraget, därest han å den nya tjänsten erhåller minst samma avlöningsförmåner som dem, han skulle hava ägt uppbära, om han fortfarande hade bestritt sin å indragningsstat uppförda seminarietjänst. I de fall, då lärare, varom här är fråga, uppehåller förordnande (vikariat) eller innehar icke-ordinarie befattning i statens tjänst eller vid statsunderstödd anstalt, skall det ankomma på Kungl. Maj:t att efter prövning i varje särskilt fall besluta, om och i vilken utsträckning statsbidrag till avlöning å indragningsstat må utgå (prop. 163/1933 och riksd. skr. 139/1933).

I samband med beslut vid 1930 års riksdag om nedläggande av bergsskolan i Falun, blevo de vid skolan anställda ordinarie befattningshavarna tillförsäkrade ersättning för den genom nedläggandet förorsakade förlusten av anställning. Ersättningen bestämdes på det sätt, att envar av dem skulle äga årligen åtnjuta ett belopp, motsvarande den med hans dittillsvarande befattning förenade lönen (ej tjänstgöringspenningar) jämte intjänade ålderstillägg, vartill skulle komma bostadsersättning o. d. samt dyrtidstillägg. Till kostnadernas täckande skulle staten bidraga med tre femtedelar och järnkontoret i övrigt. Från ersättning uteslöts en befattningshavare vid skolan, vilken vid sidan om sin anställning vid skolan innehade ordinarie befattning i statens tjänst. Vid ersättningen fästades det villkoret, att om ersättningsberättigad befattningshavare genom järnkontorets eller statens försorg erbjödes annan anställning i allmän eller enskild tjänst med lika stora eller större löneförmåner än som vid tiden för bergsskolans nedläggning tillkomme honom, med den jämkning som kunde föranledas av minskning eller ökning av vid tiden för den nya anställningens erhållande utgående dyrtidstillägg, skulle ersättning icke vidare utgå. Skulle den erbjudna nya anställningen vara förenad med mindre löneförmåner än de honom vid skolans nedläggande tillkommande löneinkomsterna, skulle ersättningen därefter utgå med det lägre belopp, som Kungl. Maj:t funne skäligt bestämma. Vunne ersättningsberättigad befattningshavare befordran vare sig i statens eller enskild tjänst, vore han skyldig att underkasta sig den minskning eller indragning av utgående ersättningsbelopp, som därav kunde föranledas. (VIII ht. punkt 143 och riksd. skr. 8 A punkt 224.)

I detta sammanhang torde ock böra erinras om de ersättningar, som utbetalats till enskilda personer för mistad arbetsförtjänst till följd av införandet av statsmonopol å vissa varor.

I samband med genomförande från och med den 1 juni 1915 av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket blevo bland andra verkställande direktörer, disponenter, fabriksledare, verkmästare, förmän och arbetare,

vilka vid nämnda tidpunkt, i sin egenskap av inom tobakshanteringen yrkesutbildade, voro inom samma näring stadigvarande sysselsatta, tillerkända engångsersättning med vissa gånger medeltalet av den vederbörligen styrkta årsinkomst (medelårsinkomst), vilken under de närmaste kalenderåren före monopolets ikraftträdande verkligen åtnjutits, dock högst med ett belopp utgörande fem gånger medelårsinkomsten (kungörelsen nr 437/1914, 9 §). Liknande ersättning tillkom sedermera även personer, som voro sysselsatta inom tobakshandeln (kungörelsen nr 212/1916). Dessa ersättningsgrunder kommo med vissa jämkningar i tillämpning även vid det övertagande genom aktiebolaget vin- och spritcentralen av existerande partihandelsfirmor för vin- och spritdrycker, som kom till stånd under åren närmast efter antagandet av 1917 års rusdrycksförsäljningsförordning (jfr prop. 287/1920, sid. 53).

Ifrågavarande ersättningsgrunder hava emellertid vid de under senare år företagna monopolutredningarna ansetts icke erbjuda en tillfredsställande lösning av ersättningsfrågan. I ett av särskilda sakkunniga den 11 februari 1936 avgivet betänkande angående statligt kaffemonopol har ock framlagts förslag till grunder för ersättningens reglerande, som avvika från tidigare i liknande fall tillämpade. Enligt detta förslag skulle under i övrigt närmare angivna villkor till personer, vilka vid tiden för anställningens upphörande icke uppnått en ålder av 35 år, utgå engångsersättning samt till personal, som uppnått nämnda ålder och innehaft minst 10 års anställningstid, utgå årlig ersättning enligt vissa procent — dock högst 55 procent — av den efter särskilda regler beräknade grundlönen.

I betraktande av att sålunda i ett flertal fall genom statens försorg ersättning beretts personer, som genom statliga åtgärder gått förlustiga sin anställning, finna de sakkunniga billigt och skäligt, att även de lärare vid tekniska skolan, vilka genom den förestående indragningen av tekniska skolans byggnadsyrkes- och maskinyrkesskolor ävensom de med dem besläktade kurserna i afton- och söndagsskolan få sina inkomster från skolan minskade eller indragna, erhålla gottgörelse härför under de förutsättningar, som här nedan närmare angivas.

Enligt de sakkunnigas beräkningar skulle en dylik minskning eller indragning komma att drabba tillhopa 14 överlärare, 18 underlärare och 1 extra ordinarie lärare. Dessa lärare äro upptagna i den i bifogade bilaga I gjorda sammanställningen, vilken för en var lärare upptager — förutom födelse- och anställningsår — den nuvarande sammanlagda årsinkomsten från skolan samt den löneminskning, som skulle inträda under vart och ett av de tre övergångsår, varunder avvecklingen av de nämnda båda yrkesskolorna enligt skolöverstyrelsens förslag beräknas pågå. I löneuppgifterna äro dyrtidstillägg icke inräknade.

Det skulle visserligen kunna med visst fog göras gällande, att vid ett ordnande av ersättningsfrågan hänsyn borde tagas allenast till dem av ifrågavarande lärare, vilka vid skolan uppbära å stat uppfört arvode, d. v. s. överlärarna. De sakkunniga anse emellertid, att en differentiering i förevarande hänseende mellan de olika lärargrupperna icke skulle vara rättvis. Någon skillnad i avseende å kompetenskrav föreligger icke mellan tekniska skolans överlärare, å ena, och de därstädes anställda underlärarna eller extra ordinarie lärarna å andra sidan. Det förhåller sig ock så, att den för vissa överlärare till följd av de ifrågasatta organisationsförändringarna inträdande inkomstminskningen drabbar dem icke blott i deras egenskap av överlärare utan även på den grund, att de samtidigt såsom underlärare bestritt undervisning vid skolan, i ett par fall uteslutande i deras sistnämnda egenskap. Såsom i det föregående antytts har i flera fall en och samma person samtidigt innehaft två eller flera överlärarbefattningar eller överlärar- och underlärarbefattningar.

I praktiken förefinnes ej heller någon olikhet mellan de olika lärarkategorierna i avseende å anställningens varaktighet. Sålunda kunna ett flertal av de i bilagan upptagna underlärarna se tillbaka på en mångårig verksamhet i skolans tjänst.

Sannolikt är, att vissa av här ifrågavarande lärare skola kunna beredas sysselsättning vid den nya tekniska läroanstalt, som är avsedd att inrättas i Stockholm, och sålunda erhålla kompensation för den inträdande löneminskningen vid tekniska skolan. Det låter sig emellertid för närvarande icke överblicka, vilka av de ifrågavarande lärarna kunna komma att erhålla en dylik återanställning eller i vilken omfattning sådan lärare kan komma att erhålla kompensation för sin löneminskning genom anställning vid det nya läroverket. De sakkunniga hava därför ansett sig böra vid sina beräkningar bortse från möjligheten av en övergång till den nya läroanstalten. Såsom i det följande kommer att närmare utvecklas, förutsätta de sakkunniga, att i den mån vederbörande erhåller inkomst av annan anställning, den ersättning för förlorad löneinkomst, de sakkunniga föreslå, bortfaller.

Vad härefter angår grunderna för nyssnämnda ersättning få de sakkunniga anföra följande. Med hänsyn till de säregna anställnings- och avlöningsförhållanden, som råda vid tekniska skolan, synes det de sakkunniga knappast lämpligt att söka vinna anslutning till något av de ersättningssystem, för vilka redogjorts i det föregående, utan torde mera summariska och fristående regler vara att förorda. Såsom en allmän förutsättning för erhållande av ersättning bör enligt de sakkunnigas mening gälla, att vederbörande omedelbart före ingången av första övergångsåret, läsåret 1938/1939 under minst 4 läsår bestritt undervisning vid tekniska skolan, dock att ersättning icke må tillkomma den, vars sammanlagda

löneminskning under de tre övergångsåren — frånsett dyrtidstillägg — icke uppgår till minst 500 kronor.

I viss anslutning till de normer för ersättning, som tillämpats beträffande vissa i det föregående omnämnda befattningshavare, synes ersättning till tekniska skolans lärare för minskad löneinkomst böra utgå dels i form av *årlig ersättning*, dels i form av *engångsersättning*. Den årliga ersättningen, vilken synes de sakkunniga lämpligen kunna bestämmas till ett belopp motsvarande två tredjedelar av inkomstminskningen, torde böra tillkomma dem av här ifrågavarande lärare, som uppnått minst 50 års ålder och tjänstgjort minst 20 år vid skolan. Därjämte anse de sakkunniga, att dylik ersättning bör tillkomma allenast den, som fullgjort mera omfattande undervisning vid skolan. Såsom ett särskilt villkor vilja därför de sakkunniga förorda, att vederbörande skall hava uppburit en sammanlagd årlig löneinkomst vid skolan — frånsett dyrtidstillägg — av minst 2 000 kronor. Den årliga ersättningen torde böra utgå, till dess befattningshavaren inträder i pensionsåldern, då pension bör hos Kungl. Maj:t utverkas åt honom. Det synes de sakkunniga skäligt, att vid pensionsbeloppets bestämmande hänsyn tages såväl till berörda ersättning som ock till den del av den förlorade löneinkomsten, som med tillämpning av nyssnämnda grunder för ersättningens beräknande icke skulle bliva kompenserad. Å den årliga ersättningen torde böra utgå dyrtidstillägg i enlighet med de grunder, som äro eller framdeles kunna varda stadgade för befattningshavare vid statens oreglerade verk.

Övriga ersättningsberättigade lärare torde böra beredas engångsersättning. De sakkunniga föreslå, att för lärare, som varit anställd vid skolan minst 4 år men ej 10 år, erhåller ett engångsbelopp motsvarande hela löneminskningen, att befattningshavare, som tjänstgjort under minst 10 men ej 15 år, kommer i åtnjutande av en engångsersättning motsvarande 2 gånger löneminskningen samt att lärare, som tjänstgjort 15 år eller mera beredes en engångsersättning motsvarande 3 gånger löneminskningen, allt dock utan hänsyn tagen till dyrtidstillägg. Därest beloppet av årlig ersättning och av engångsersättning icke slutar på helt krontal, torde detsamma böra avrundas till närmast högre hela krontal. Ersättningsbeloppet bör lämpligen utbetalas vid läsårets slut d. v. s. vid utgången av april månad.

Erbjudes här avsedd lärare genom statens medverkan annan avlönad anställning i statens eller kommuns tjänst, bör han vara skyldig att efter styrelsens för tekniska skolan beprövande underkasta sig minskning i eller indragning av honom enligt nyss angivna grunder tillkommande ersättning.

De ersättningsbelopp, som med tillämpning av ovanstående ersättningsgrunder skulle tillkomma tekniska skolans lärare, framgå närmare av tabellen i bilaga II till denna skrivelse.

För några av de lärare, vilka eljest uppfylla de av de sakkunniga uppställda villkoren för erhållande av gottgörelse för mistad löneinkomst, har av särskilda skäl någon ersättning icke upptagits i nyssnämnda bilaga. Dessa äro överlärarna H. F. Langlet och S. I. Nydell samt underläraren G. R. Asp. Langlet har redan uppnått pensionsåldern, och de sakkunniga förutsätta, att styrelsen för tekniska skolan kommer att hos Kungl. Maj:t göra framställning om beredande åt honom av tjänstepension. Överläraren S. I. Nydell och underläraren R. Asp innehava båda ordinarie anställning i statens tjänst, den förre såsom adjunkt vid navigationsskolan i Stockholm och den senare såsom teckningslärare vid Vasa realskola. De sakkunniga vilja erinra, att vid beredande av ersättning åt de lärare vid bergsskolan i Falun, vilka genom denna skolas nedläggande blevo övertaliga, en av dessa lärare undantogs från ersättnings åtnjutande på den grund, att han innehade ordinarie statsanställning såsom gruvingenjör.

Kostnaderna för de ersättningar för förlorad anställning, som enligt de sakkunnigas förslag skulle tillkomma tekniska skolans lärare, böra enligt de sakkunnigas mening bestridas av statsverket. De sakkunniga vilja erinra, att oaktat kostnaderna för lärarpersonalens löner bestridas dels av statsmedel, dels av bidrag från Stockholms stad, staten dock tidigare helt påtagit sig utgifterna för denna lärarpersonals pensionering.

Enligt vad som framgår av bilaga I skulle lärarnas inkomster, oberäknat dyrtidstillägg, och därmed även skolans utgifter komma att minskas under första övergångsåret 1938/1939, med 9 656 kronor 20 öre, under andra övergångsåret 1939/1940 med 18 870 kronor 90 öre och under tredje övergångsåret 1940/1941 med 28 906 kronor 40 öre. En utgiftsminskning med sistnämnda belopp skulle bliva bestående även i fortsättningen, såvida ej under tiden sådana förändringar vidtages beträffande tekniska skolans återstående delar, att de nuvarande kostnaderna för dem därigenom ökas.

Enligt bilaga II skulle summan av de ersättningar, som skulle utgå till vissa lärare under de tre övergångsåren bliva respektive 4 645, 8 267 och 11 343 kronor. I fortsättningen skulle endast de årliga ersättningarna i bilaga II, beräknade till 4 890 kronor, samt eventuella pensioner komma att utgå, i den mån här avsedda lärare bliva därtill berättigade. De sakkunniga vilja emellertid påpeka, att ovan angivna ersättningsbelopp äro att anse som maximibelopp, enär såsom redan framhållits hänsyn vid beräkningarna icke tagits till möjligheten för de här ifrågavarande lärarna att, såsom önskligt torde vara, kunna erhålla sysselsättning vid den blivande nya tekniska läroanstalten.

Vad i det föregående är sagt rörande lärarnas anställningsförhållanden, gäller i stort sett även beträffande annan personal vid skolan, föreståndaren undantagen. Nämnda personal beröres dock ej av den ifrågavarande

utbrytningen av maskin- och byggnadsskolorna m. m., så att någon minskning i skolans utgifter härigenom kan påräknas. Såsom skolans styrelse angivit, bör dock en av skolans vaktmästaretjänster kunna indragas, detta dock först sedan den ifrågasatta utbrytningen av maskin- och yrkesskolorna m. m. blivit fullt genomförd, alltså vid utgången av läsåret 1940/1941. Den vaktmästare, som närmast skulle komma i fråga vid en eventuell indragning av tjänsten, Lorentz Granfeldt, är född den 1 oktober 1877 och har tjänstgjort vid skolan sedan den 1 oktober 1915. Vid nämnda tid för maskin- och byggnadsskolornas upphörande skulle han således ha uppnått nära 64 levnadsår och 26 tjänsteår samt alltså kunna komma i fråga till erhållande av pension. Under sådant förhållande synes någon ersättning åt honom ej i detta sammanhang böra beräknas. Däremot skulle vid avgången 1941 hans avlöning, som nu utgör 1 670 kronor jämte bostad och dyrtidstillägg, bortfalla och kostnaden för skolan därigenom minskas med motsvarande belopp.

Hittills hava de sakkunniga icke berört andra utgiftsminskningar än sådana, som uppkomma genom minskat behov av personal. Genom avskiljandet av maskin- och byggnadsyrkesskolorna m. m. borde även uppkomma någon besparing i omkostnaderna för undervisningsmateriel o. d., lyse och värme samt städning m. m. För undervisningsmateriel har emellertid på grund av anslagens knapphet så gott som ingenting utgivits under de senare åren, varför minskning i avseende å dithörande kostnader synes vara utesluten. Vad angår lyse, värme och städning skulle någon besparing visserligen vara möjlig, men då tekniska skolans övriga avdelningar väl behöva det utrymme, som genom maskin- och byggnadsyrkesskolornas utbrytning frigöres, torde ej heller å nämnda utgiftsposter någon minskning böra beräknas.

Avskiljandet från tekniska skolan av maskin- och byggnadsyrkesskolorna m. m. bör givetvis medföra en mot Stockholms stads bidrag till dessa skolor svarande minskning i stadens anslag till skolan. När riksdagen beviljat anslag till skolan har, såsom förut framhållits, därmed i allmänhet förbundits det villkoret, att Stockholms stad skulle bidraga med lika belopp. I betraktande härav synes riktigt, att den minskning, som enligt ovanstående kan beräknas uppkomma i utgifterna för skolan, delas lika mellan staten och Stockholms stad. Således skulle anslagen från såväl staten som Stockholms stad kunna minskas för första övergångsåret 1938/1939 med 9 656.20 : 2 eller i runt tal 4 800 kronor, för andra övergångsåret 1939/1940 med 18 870.90 : 2 eller i runt tal 9 400 kronor och för tredje övergångsåret 1940/1941 samt därpå följande år med 28 906.40 : 2 eller avrundat 14 450 kronor. Härtill kommer så minskning i kostnaden för dyrtidstillägg å mot-

svarande avlöningsbelopp. Dessutom skulle den nyss omnämnda vaktmästarens avgång år 1941 kunna därefter medgiva ännu en sänkning av statens och stadens anslag med i runt tal 800 kronor vardera.

Beträffande den ytterligare minskning i statens respektive stadens anslag till tekniska skolan, som kan uppkomma, därest ytterligare delar av tekniska söndags- och aftonskolan helt eller delvis avvecklas, komma de sakkunniga att yttra sig i ett senare utlåtande med förslag rörande organisationen av högre konstindustriella skolan och vad därmed sammanhänger.

Slutligen få de sakkunniga påpeka, att då den föreslagna avvecklingen av de förenämnda yrkesskolavdelningarna vid tekniska skolan såsom förut framhållits icke skulle påbörjas förrän med ingången av läsåret 1938/1939 de sakkunnigas förestående förslag icke föranleder någon ändring i styrelsens anslagsäskanden för tekniska skolan för budgetåret 1937/1938. De sakkunniga finna det emellertid angeläget, att de grunder för ersättning till lärare för förlorad löneinkomst, som de sakkunniga i det föregående förordat för tillämpning vid ett blivande avskiljande från tekniska skolan av byggnads- och maskinyrkesskolorna, ävensom frågan om minskningen av Stockholms stads bidrag till tekniska skolan underställas nästkommande riksdags prövning. De sakkunniga få därför hemställa

att Kungl. Maj:t måtte i samband med propositionen till 1937 års riksdag rörande utbrytning från tekniska skolan i Stockholm av maskin- och byggnadsyrkesskolorna m. m. även bringa förevarande förslag till riksdagens omprövning.

Stockholm den 11 november 1936.

NILS FREDRIKSSON

KARL B. BÖRJESON

OLLE HJORTZBERG

ÅKE STAVENOW

CARL WERNER

Sammanställning angående vissa lärar

Lärare vid byggnads- och maskinyrkesskolorna samt vid förberedande kursen inom aftonskolan	Födelse-år	Anställd vid skolan		Nuvarande sammanlagda löneinkomster för år vid skolan	Inkomstminskning 1:a övergångsåret					
					Byggnadsyrkesskolan		Maskinyrkesskolan		Aftonskolan	
		såsom överl.	såsom underl. el. e. o. lärare		såsom överl.	såsom underl. el. e. o. lärare	såsom överl.	såsom underl. el. e. o. lärare	såsom överl.	såsom underl. el. e. o. lärare
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Överlärare.										
Langlet, N. F.	1866	1910	1897	3 567: —	—	—	—	—	—	—
Ljungzell, N. J.	1885	1913	1912	2 853: —	—	—	—	—	—	—
Roesler, E. C. A. J.	1878	1914	1907	5 010: —	—	—	—	—	—	—
Nordenskjöld, K.	1882	1916	1906	693: —	—	—	—	—	—	—
Peterson, J. M.	1891	1922	1919	1 734: —	—	—	387: —	—	—	326:
Askenberg, C. O. A:son	1878	1924	1904	2 050: —	—	—	—	—	—	—
Knöös, N. H.	1898	1924	1919	1 783: 20	228: 60	—	228: 60	—	—	—
Nydell, S. I.	1891	1924	—	2 160: —	—	—	—	—	—	—
Tägtström, E. G.	1879	1924	1907	6 021: —	—	804: —	—	804: —	—	—
Ekström, P. E. G.	1878	1928	—	1 783: 20	—	—	—	—	—	—
Melin, D. E. T.	1887	1932	—	1 821: —	—	—	—	—	—	—
Bernton, A. W.	1886	1933	—	2 871: 60	516: —	—	—	—	—	—
Gustafsson, T. B.	1907	1935	—	1 926: —	143: —	—	—	—	—	—
Pira, G.	1905	1935	—	894: —	—	—	—	—	—	—
Underlärare.										
Asp, G. R.	1877		1900	1 050: —	—	—	—	—	—	1 050:
Adler, B. F.	1879		1907	1 818: —	—	306: —	—	—	—	—
Berger, F. W.	1880		1910	1 650: —	—	—	—	—	—	—
Ek, K. J.	1870		1911	480: —	—	—	—	—	—	324:
Salmin, S.	1898		1924	618: —	—	156: —	—	156: —	—	153:
Nordström, K. F.	1890		1924	612: —	—	—	—	612: —	—	—
Sandberg, N. H. S.	1903		1924	444: —	—	—	—	156: —	—	—
Öhman, S. E.	1886		1926	522: —	—	—	—	—	—	—
Rosenbaum, I.	1888		1927	576: —	—	—	—	—	—	462:
Calding, S. R.	1902		1927	462: —	—	462: —	—	—	—	—
Christiansson, E. A.	1898		1932	576: —	—	96: —	—	—	—	—
Bergsten, H. A.	1889		1932	576: —	—	576: —	—	—	—	—
Järnesten, E. A. N.	1897		1933	1 253: —	—	—	—	—	—	156:
Svensson, G.	1893		1935	921: —	—	—	—	—	—	768:
Blomqvist, B.	1904		1935	720: —	—	480: —	—	—	—	—
Magnius, J.	1908		1936	864: —	—	—	—	—	—	—
Robbert, Å. H.	1887		1936	720: —	—	—	—	—	—	—
Posse, L.	1885		1936	306: —	—	—	—	—	—	306:
E. o. lärare.										
Lindegren, E.	1903		1935	150: —	—	—	—	—	—	—
Summa				**49 485: —**	**887: 60**	**2 880: —**	**615: 60**	**1 728: —**	—	**3 545:**

[1] Arvode såsom föreståndare för skolavdelning.

id tekniska skolan arbetsåret 1936–1937. *Bilaga I.*

Inkomstminskning 2:a övergångsåret				Inkomstminskning 3:e övergångsåret				Summa inkomstminskning			
Byggnadsyrkesskolan		Maskinyrkesskolan		Byggnadsyrkesskolan		Maskinyrkesskolan		1:a övergångsåret	2:a övergångsåret	3:e övergångsåret	Totalt
såsom överl.	såsom underl. el. e. o. lärare	såsom överl.	såsom underl. el. e. o. lärare	såsom överl.	såsom underl. el. e. o. lärare	såsom överl.	såsom underl. el. e. o. lärare				
12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
513: —	—	—	—	—	—	—	—	—	513: —	—	513: —
—	—	308: 50	—	—	—	462: 50 [1] 720: —	642: —	—	308: 50	1 104: 50 [1] 720: —	2 133: —
—	—	2 007: —	—	—	—	1 077: —	—	—	2 007: —	1 077: —	3 084: —
346: 50	—	—	—	346: 50	—	—	—	—	346: 50	346: 50	693: —
—	576: —	—	—	—	—	—	—	387: —	576: —	—	963: —
—	—	—	—	—	—	—	—	326: —	—	—	326: —
—	—	—	—	—	—	—	—	457: 20	—	—	457: 20
002: —	—	1 158: —	—	—	—	—	—	—	2 160: —	—	2 160: —
—	—	—	—	—	105: —	—	405: —	1 608: —	—	510: —	2 118: —
228: 60	—	228: 60	—	—	—	—	—	—	457: 20	—	457: 20
128: 50	—	—	—	1 092: 50 [1] 600: —	—	—	—	—	128: 50	1 092: 50 [1] 600: —	1 821: —
—	—	—	—	—	—	—	—	516: —	—	—	516: —
286: —	—	321: —	—	855: —	—	321: —	—	143: —	607: —	1 176: —	1 926: —
275: —	—	—	—	367: —	252: —	—	—	—	275: —	619: —	894: —
—	—	—	—	—	—	—	—	1 050: —	—	—	1 050: —
—	—	—	—	—	—	—	—	306: —	—	—	306: —
—	—	—	650: —	—	900: —	—	100: —	—	650: —	1 000: —	1 650: —
—	—	—	—	—	—	—	—	324: —	—	—	324: —
—	—	—	—	—	—	—	—	465: —	—	—	465: —
—	—	—	—	—	—	—	—	612: —	—	—	612: —
—	—	—	—	—	—	—	—	156: —	—	—	156: —
—	—	—	162: —	—	360: —	—	—	—	162: —	360: —	522: —
—	—	—	—	—	—	—	—	462: —	—	—	462: —
—	—	—	—	—	—	—	—	462: —	—	—	462: —
—	480: —	—	—	—	—	—	—	96: —	480: —	—	576: —
—	—	—	—	—	—	—	—	576: —	—	—	576: —
—	—	—	—	—	—	—	—	156: —	—	—	156: —
—	—	—	—	—	—	—	—	768: —	—	—	768: —
—	—	—	160: —	—	—	—	80: —	480: —	160: —	80: —	720: —
—	384: —	—	—	—	480: —	—	—	—	384: —	480: —	864: —
—	—	—	—	—	—	—	720: —	—	—	720: —	720: —
—	—	—	—	—	—	—	—	306: —	—	—	306: —
—	—	—	—	—	150: —	—	—	—	—	150: —	150: —
779: 60	**1 440: —**	**4 023: 10**	**972: —**	**3 261: —**	**2 247: —**	**2 580: 50**	**1 947: —**	**9 656: 20**	**9 214: 70**	**10 035: 50**	**28 906: 40**
									9 656: 20	**18 870: 90**	
									18 870: 90	**28 906: 40**	

Förslag till ersättning för förlorade löneinkomster till lärare vid tekniska skolan.

Lärarens namn	Årlig ersättning			Engångsersättning		
	1:a övergångsåret	2:a övergångsåret	3:e övergångsåret	1:a övergångsåret	2:a övergångsåret	3:e övergångsåret
Överlärare.						
Ljungzell, N. J.	—	206: —	1 422: —	—	—	—
Roesler, E. C. A. J.	—	1 338: —	2 056: —	—	—	—
Nordenskjöld, K.	—	—	—	—	1 040: —	1 040: —
Peterson, J.	—	—	—	1 161: —	1 728: —	—
Tägtström, E. G.	1 072: —	1 072: —	1 412: —	—	—	—
Melin, D.	—	—	—	—	129: —	1 693: —
Bernton, A. W.	—	—	—	516: —	—	—
Underlärare.						
Berger, F.	—	—	—	—	1 950: —	3 000: —
Nordström, K.	—	—	—	1 224: —	—	—
Öhman, L.	—	—	—	—	324: —	720: —
Christiansson, E.	—	—	—	96: —	480: —	—
Bergsten, H. A.	—	—	—	576: —	—	—
Summa	**1 072: —**	**2 616: —**	**4 890: —**	**3 573: —**	**5 651: —**	**6 453: —**

Sammandrag.

1:a	övergångsåret	1 072 kr. + 3 573 kr.	=	4 645 kr.
2:a	»	2 616 kr. + 5 651 kr.	=	8 267 »
3:e	»	4 890 kr. + 6 453 kr.	=	11 343 »
			Summa	24 255 kr.

DEL III

SAMMANSTÄLLNING AV UTTALANDEN TILL 1936 ÅRS YRKESSKOLSAKKUNNIGA ANGÅENDE IFRÅGASATT OMORGANISATION AV VISSA DELAR AV TEKNISKA SKOLAN I STOCKHOLM OCH DEN DÄRVID AVSEDDA KONSTTEKNISKA UNDERVISNINGENS ORDNANDE

I. Inledning och sammanfattande översikt.

I och för fullgörande av sitt uppdrag ha 1936 års yrkesskolsakkunniga till en början studerat tidigare framkomna utredningar och förslag rörande tekniska skolan samt företagit vissa undersökningar bl. a. beträffande skolans inre förhållanden, varjämte de även införskaffat upplysningar angående några jämförliga skolor i utlandet. Med ledning av vad sålunda inhämtats och efter samråd med åtskilliga personer ha de sakkunniga därefter påbörjat ett utkast till betänkande och förslag rörande den tilltänkta omorganisationen. För att erfara i vad mån detta förslag kunde anses lämpligt ha de sakkunniga trätt i förbindelse med ett större antal personer och vissa organisationer, som kunde antagas vilja yttra sig i saken, och därigenom erhållit många värdefulla uttalanden, dels skriftliga dels muntliga, vilka i huvudsak framgå av efterföljande protokollsutdrag och avskrifter.

Då dessa uttalanden emellertid äro delvis stridande mot varandra, torde vara lämpligt att här lämna en kort sammanställning av desamma och i samband därmed angiva den uppfattning, till vilken de sakkunniga kommit i berörda avseenden.

1. Alla äro ense därom att den konsttekniska undervisningen vid tekniska skolan i Stockholm har en betydelsefull uppgift och att skolan alltså efter utbrytningen av maskin- och byggnadsyrkesskolorna bör bibehållas som en konstteknisk läroanstalt lämpligt organiserad efter nutida behov. Likaledes synas alla vara ense om att skolan främst bör söka tjäna konsthantverkets och konstindustriens allmänna behov av konsttekniskt utbildade medarbetare av olika slag men att den därjämte, såsom landets förnämsta bildningsanstalt på området, bör syfta till att föra konsttekniken framåt och uppåt till högsta möjliga plan samt i samband därmed även bidraga till att höja allmänhetens uppfattning i avseende å vad man kallar god smak.

2. Däremot äro meningarna delade i fråga om hur skolan bör vara anordnad för att bäst fylla sina sålunda angivna uppgifter. Somliga hava ansett, att skolan bör organiseras som högskola, närmast likställd med konsthögskolan, eventuellt kombinerad med denna. Andra, och främst bland dem representanter för den praktiska yrkesverksamheten, anse att den konsttekniska skolan med hänsyn till sitt praktiska ändamål bör ha sin organisation anpassad efter detta, vilket ej bör hindra att undervisningen tillgodoser även högt ställda konstnärliga krav.

Av skäl, som ytterligare angivas i de sakkunnigas betänkande, ha de sakkunniga kommit till samma uppfattning som den sistnämnda gruppen och därvid funnit mest lämpligt, att skolan organiseras som en parallell till statens tekniska läroverk i övrigt, tekniska fackskolor och tekniska gymnasier. Detta överensstämmer i huvudsak med vad tidigare kommittéer föreslagit. För att tillgodose kravet på högre utbildning föreslå de sakkunniga vissa påbyggnadskurser av högskolekaraktär. Även föreslås en viss samverkan med konsthögskolan; detta dock utan någon sammanblandning i organisatoriskt avseende. Vad sålunda föreslagits överensstämmer helt med den uppfattning som uttalats av särskilt utsedda representanter för konstakademien.

3. Såsom parallell till de tekniska läroverken skulle den konsttekniska läroanstalten bliva statlig. Däremot skulle tekniska skolans nuvarande afton- och söndagsskola bliva kommunal eller rättare sagt upphöra, varvid det skulle överlämnas åt Stockholms stad, som redan har åtskilliga närbesläktade aftonkurser, för vilka statsbidrag utgår, att anordna den ytterligare aftonundervisning, som därvid kan bliva behövlig. Detta har ej föranlett annan erinran än att, såsom de sakkunniga likaledes framhållit, även i landsorten hemmahörande personer, vilka uppehålla sig i Stockholm, böra få tillträde till sagda undervisning.

4. Beträffande tekniska skolans avdelning för kvinnliga lärjungar har ej gjorts någon invändning mot sakkunnigas förslag att denna skulle göras tillgänglig även för manliga elever. Likaså har ansetts lämpligt att den får behålla sin uppgift att meddela en viss lägre konstteknisk utbildning, på samma gång som den förbereder för fortsatt utbildning och sålunda erhåller formen av en konstfackskolans lägre kurs.

5. Däremot ha olika meningar gjorts gällande beträffande inträdesfordringarna. Somliga anse att, liksom nu, man ej bör fordra större kunskaper än som meddelas i folkskolan men att man bör fästa största avseende vid att sökande äger konstteknisk begåvning. Man framhåller att, då det ej fordras större kunskaper för inträde i konsthögskolan, det skulle vara oegentligt att fordra mera för inträde i den läroanstalt, varom här är fråga. Man kunde befara att mången med utpräglad fallenhet för konstyrke därigenom skulle utestängas.

De sakkunniga anse, att det är av större vikt för den, som skall ägna sig åt konstteknisk verksamhet än för en utövare av fri konst, att äga kunskaper i vissa allmänna skolämnen åtminstone till den omfattning, som fordras för godkända betyg i realexamen. Sådana kunskaper äro av betydelse redan såsom grund för undervisningen i vissa ämnen, som böra förekomma i konstfackskolan, exempelvis materiallära, yrkesekonomi o. d. Realexamen avlägges numera av allt flera ungdomar, under senaste år c:a 7 000, inom alla befolkningslager och även å smärre orter. För övrigt fin-

nas rika möjligheter att förvärva ifrågavarande kunskaper i olika slag av skolor, även sådana med aftonundervisning, och per korrespondens. Det bör sålunda icke vara svårt för den som vill, att skaffa sig det mått av kunskaper och färdigheter, som inrymmas i sagda inträdesfordran, och det kan endast vara till gagn, att de unga manas till att göra detta, om de önska komma framåt i något konstyrke. Denna uppfattning har också funnit starkt stöd i en mångfald uttalanden. De sakkunniga bortse härvid ingalunda ifrån att begåvning för konstteknisk verksamhet är av särskild vikt, varför den bör tillerkännas avgörande betydelse, och att det kan finnas ensidiga begåvningar, som böra tillvaratagas. För den skull föreslå de sakkunniga, att skolans styrelse skall kunna medgiva lindring i kunskapsfordringarna för sökande, vilkens begåvning i berörda avseende är särskilt framträdande.

6. Vidare förekomma olika meningar ifråga om fordran på praktik före inträdet i skolan. I åtskilliga uttalanden framhålles kraftigt att dylik fordran är oeftergivlig och att praktiken bör vara väl kvalificerad samt omfatta en tid av minst 2 à 3 år. I andra fall har framhållits att även en kortare tids praktik kan vara tillräcklig och att man ej behöver fordra, att praktiken skall vara särskilt kvalificerad.

De sakkunniga ha tvekat att uppställa en allmän fordran på kvalificerad praktik, eftersom det under nuvarande förhållanden är mycket svårt, för mången omöjligt, att erhålla sådant arbete, som fordras för praktikens förvärvande. Det förhåller sig även så, att praktiken ej är av lika stor betydelse för alla slag av utbildning, som bör förekomma i skolan, och ej heller för alla slag av konstteknisk verksamhet. Av detta och andra skäl ha de sakkunniga föreslagit, att skolan skall omfatta ej blott ett antal yrkesbestämda fackavdelningar utan även en allmän avdelning och att för inträde i fackavdelningarna skall fordras två års praktik, liksom vid de tekniska fackskolorna, medan för inträde i allmänna avdelningen fordras lägst två månader, liksom vid de tekniska gymnasierna; dock så att det skall ankomma på skolans styrelse att pröva och avgöra om och på vilket sätt en skärpning eller lindring i dessa inträdesfordringar bör kunna tillämpas.

7. Vidare ha olika meningar framkommit ifråga om studietidens längd. Att läroåret bör omfatta en tid av 40 veckor liksom vid de tekniska fackskolorna har icke föranlett någon invändning (undantagsvis har framhållits att läroåret helst borde vara längre), men somliga ha ansett, att den lägre kursen blir otillräcklig, om den omfattar endast *ett* år. Andra åter ha ansett att ett år bör vara lagom och att i vissa fall även endast en termin kan vara tillräcklig.

Uppfattningen härom beror naturligtvis i hög grad på vad man vill att utbildningen i den lägre kursen skall omfatta. De sakkunniga hålla före,

att kursen bör ha huvudsakligen samma uppgift som den nuvarande tekniska skolan för kvinnliga lärjungar. I denna gå omkring 2/3 av eleverna ut i livet med den utbildning de fått och endast 1/3 söker fortsatt utbildning i den högre konstindustriella skolan. Vid företagen utredning har framkommit att det antal undervisningstimmar dessa begagnat sig av i tekniska skolan för kvinnliga lärjungar respektive i aftonskolan i flertalet fall väsentligt understiger det antal undervisningstimmar, som efter omorganisationen den lägre kursen skulle erbjuda under ett år. I betraktande av allt detta ha de sakkunniga stannat vid att studietiden i den lägre kursen normalt bör omfatta *ett* år.

Som en motsvarighet till den högre konstindustriella skolan ha de sakkunniga föreslagit en konstfackskolans högre kurs omfattande en lärotid av *två* år. Somliga ha ansett att denna lärotid skulle vara otillräcklig. I betraktande av de större inträdesfordringar och det större antal undervisningstimmar, man kan räkna med i den lägre kursen, samt med hänsyn även till de bättre resurser, som genom omorganisationen skulle ställas till skolans förfogande, anse de sakkunniga att den föreslagna lärotiden, ett år i den lägre och två år i den högre kursen, alltså tillhopa tre år, bör i normala fall vara tillräcklig för att giva en för flertalet elever fullt tillfredsställande utbildning. Att märka är att samma utbildningstid, sammanlagt tre år, är den mest vanliga vid jämförliga skolor i utlandet och att den även överensstämmer med lärotiden vid de tekniska gymnasierna och elementarskolorna, medan tiden vid de tekniska fackskolorna är endast två år.

8. I den mån de sakkunnigas förslag till påbyggnadskurser diskuterats har detta vunnit allmänt gillande. Detsamma gäller ifråga om de särskilda kurser för arbetare och andra, som skola anordnas i mån av behov.

9. Överläggningarna rörande fackavdelningarna ha varit särskilt ingående. Även om i något fall en viss tveksamhet framkommit beträffande utbildningsbehovets omfattning, har dock var och en av de föreslagna fackavdelningarna ansetts nödvändig för tillgodoseende av det behov, som obestridligen finns och som snart kan komma att ökas, där det f. n. är svagt. I somliga fall har en ytterligare uppdelning i fackavdelningar ansetts behövlig. Elevernas utkomstmöjligheter beror till stor del på hur utbildningen blir beskaffad. Det har framhållits att antalet självständigt skapande konstnärer i de flesta facken ej kan väntas bliva särskilt stort. Däremot skulle finnas god användning för ett större antal väl utbildade medhjälpare inom ett flertal produktionsområden samt inom företag, som handla med konsttekniska produkter. Det framhålles med styrka, att personer med sådan utbildning, som den konstfackskolan bör kunna ge, skulle bli mycket eftersökta, om de till en början ville nöja sig med underordnade befattningar för att så småningom bliva förtrogna med företagens ar-

betssätt, då de allt efter sin personliga lämplighet snart skulle komma högre upp.

Under förutsättning att eleverna komma att erhålla en inriktning, som icke leder dem bort från den sålunda angivna befordringsvägen, anses de av de sakkunniga beräknade elevantalen i de flesta facken med hänsyn till hela landets behov snarare för låga än för höga.

10. Beträffande den föreslagna allmänna avdelningen har vitsordats från flera håll, att elev i denna bör kunna få god användning för sin utbildning inom en hel del arbetsområden, där skicklighet i teckning och en viss smakskolning är av betydelse. Det har även kraftigt framhållits att konstfackskolans allmänna avdelning, såsom parallell till de allmänna läroverkens gymnasier, för många av de unga skulle vara mera lämplig än dessa. Detta överensstämmer helt med de sakkunnigas uppfattning.

11. Vad slutligen angår undervisningsplanerna för de olika avdelningarna ha åtskilliga synpunkter framkommit, som de sakkunniga funnit sig böra beakta. Det har emellertid ej varit möjligt att tillgodose alla önskemål, särskilt som de ofta varit rätt divergerande. Att märka är emellertid att, såsom de sakkunniga i olika sammanhang påpekat, de i betänkandet angivna undervisningsplanerna ej böra göras mera bindande, än att skolans ledning och vederbörande lärare må äga tillräcklig frihet att anpassa undervisningen efter eget omdöme på grund av vunnen erfarenhet och utvecklingens krav.

12. Olika meningar ha framkommit även i en del frågor av mindre betydelse, vilka det icke torde vara nödigt att i detta sammanhang närmare omnämna.

13. Vid de berörda överläggningarna ha även förekommit en hel del andra uttalanden, som varit till ledning för de sakkunnigas uppfattning i olika avseenden, även om de icke blivit särskilt antecknade eller omnämnda i betänkandets motivering till de sakkunnigas slutliga förslag.

14. Många av de i det efterföljande återgivna uttalandena avse de sakkunnigas första utkast till början av betänkandet. Detta har senare delvis omarbetats och kompletterats, varvid de framkomna anmärkningarna och önskemålen blivit beaktade, så långt de sakkunniga funnit lämpligt och möjligt.

II. Alfabetisk förteckning

över enskilda personer och representanter för yrkesföreningar, som enligt efterföljande utdrag av protokoll och särskilda skrivelser till 1936 års yrkesskolsakkunniga beretts tillfälle att uttala sig i förenämnda avseenden.

Ahlberg, Hakon, arkitekt. Sid. 285, 287, 293, 294.

Beckman, Anders, reklamkonstnär. Sid. 303.
Bergh, Th. C., direktör för Manufaktur a.-b. i Malmö. Sid. 316.
Berggren, Hans, målarmästare, ordf. i Målarmästarnas riksförbund. Sid. 304, 328, 354—355.
Björklund, Tom, direktör i Nordiska Kompaniet, ordf. i Svenska reklamförbundet. Sid. 303.
Boëthius, Gerda, professor. Sid. 285, 288, 292, 293, 361—362.
Bäckström, Helmer, docent i fotografi vid tekniska högskolan. Sid. 346—347.

Engberg, Nils, direktör för A.-B. Skånska Yllefabriken. Sid. 316.
Engblom, Alex., överingenjör vid Borås Wäfveri a.-b. Sid. 298.

Fleming, Erik, friherre, hovsilversmed. Sid. 325—328.
Forsberg, Petrus, konstsmed. Sid. 308—309.
Fredriksson, Gustav, bildhuggare, ordf. i Stockholms bildhuggareförening. Sid. 323—324.
Frykholm, Annie, textilkonstnärinna. Sid. 285, 286, 289, 290, 291, 292, 293, 295, 296.

Gahn, Greta, textilkonstnärinna, chef för Handarbetets vänner. Sid. 285, 288, 289, 290, 292, 293, 295.
Gate, Simon, konstnär, Orrefors. Sid. 349—352.
Grönberg, B. G., smedmästare, ordf. i Sveriges smides- & mekaniska verkstadsidkares riksförbund. Sid. 302.
Grünewald, Isaac, t. f. professor vid konsthögskolan. Sid. 356—360.
Gunne, Carl, amanuens vid nationalmuseum. Sid. 284, 285, 287, 290, 291, 293, 294.
Gustafson, K. H., kanslist vid tekniska skolan. Sid. 299.
Gustafsson, Erik, slöjdlärare, ordf. i Slöjdlärarnas riksförbund. Sid. 331—335.

Hald, Edward, konstnär, direktör, Orrefors. Sid. 349—352.
Hallberg, Ruth, överlärare och avdelningsföreståndarinna vid tekniska skolan. Sid. 299—301.
Hansson, K. W., disponent, Norrköpings bomullsväfveri a.-b. Sid. 352—353.

Jahrl, David, bildhuggare. Sid. 323—324.
Johansson, Gotthard, skriftställare. Sid. 284, 285, 293, 294, 295, 297, 298.
Johnsson, Ivar, skulptör. Sid. 329—331, 356—361, 362.

Kumlien, Akke, konstnärlig rådgivare vid A.-B. P. A. Norstedt & Söner. Sid. 316—318.
Kåge, Wilh., konstnär, Gustafsbergs porslinsfabrik. Sid. 284, 285, 289, 290, 293, 294, 295, 296, 297.

Kärnhagen, John, möbelarkitekt, ordf. i Sveriges inrednings- och möbelarkitekters sammanslutning. Sid. 336.

Lagerström, Hugo, direktör, boktryckare. Sid. 310—311.
Lind, Hj. August, föreståndare för Lenningska vävskolan. Sid. 352—353.
Lindstrand, Viktor, konstnär, Orrefors. Sid. 349—351.
Lundberg, Anders, arkitekt, chef för Svensk hemslöjd. Sid. 347—349.

Malmsten, Carl, professor. Sid. 285, 287, 288, 289, 290, 293.
Miltopæus, Edv., f. d. direktör för A.-B. Svenska möbelfabrikerna. Sid. 302, 303, 319—322.
Melin, Dag, arkitekt, t. f. rektor vid tekniska skolan. Sid. 299, 301.

Nilsson, David, arkitekt, lärare vid tekniska skolan. Sid. 301, 336—343.
Norberg, Roland, redaktör, sekr. i Svenska reklamförbundets undervisningskommitté. Sid. 303.
Nordenborg, A., arkitekt. Sid. 336.

Odelberg, A. S. W., civilingenjör, f. d. direktör för Gustafsbergs porslinsfabrik. Sid. 313—315, 324—325, 328—329.
Ollers, Edvin, konstnär, överlärare vid tekniska skolan. Sid. 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 293, 294, 295, 296, 297.

Petterson, Alfred, direktör för Victor Pettersons bokindustri a.-b. Sid. 316—318.

Reicke, Ivar, direktör för A.-B. Carlsson & Reicke. Sid. 311—313.
Rosenberg, Gustav, revisor, sekr. i Svenska reklamförbundet. Sid. 303, 363.

Schmitz, Aug., direktör för Malmö Yllefabriks a.-b. Sid. 316.
Sjögren, Nils, t. f. professor vid konsthögskolan. Sid. 362.
Sköld, Otte, t. f. professor vid konsthögskolan. Sid. 356—360, 362.
Stein, Karl, disponent, Nordiska Kompaniet. Sid. 345—346.
Stenbeck, Folke, direktör, v. ordf. i Svenska reklamförbundet. Sid. 363.

Thunström, Olof, arkitekt, ordf. i Konsthantverkarnas gille. Sid. 319—320.

Ullrich, Erik, möbelarkitekt. Sid. 336.

Wettergren, Erik, intendent, ordf. i Svenska slöjdföreningen. Sid. 284, 285, 286, 288, 289, 290, 291, 293, 295, 296, 297.
Welamson, Greta, fru, lärarinna vid tekniska skolan. Sid. 301.

Zachrisson, Bror, disponent, Victor Pettersons bokindustri a.-b. Sid. 316—318.

Åström, Viktor, disponent, verkst. dir. för P. A. Norstedt & Söners bokbinderi a.-b. Sid. 343—344.

Ängman, Jacob, silversmed, avdelningschef vid Guldsmedsaktiebolaget i Stockholm. Sid. 304—308.

Öhrström, Edvin, konstnär, Orrefors. Sid. 349.

Anm.: De sakkunniga ha haft överläggningar med ett flertal andra personer utan att särskilda anteckningar därom blivit förda.

III. Utdrag av vid överläggningarna förda protokoll och skriftliga uttalanden.

1. Den 7 september 1936.

Närvarande: Professor O. Hjortzberg, ordförande, fil. doktor Åke Stavenow samt särskilda inbjudna amanuensen Carl Gunne, konstnären Wilh. Kåge, konstnären Edvin Ollers och intendenten Erik Wettergren. Skriftställaren Gotthard Johansson var inbjuden men förhindrad att infinna sig.

§ 1.

Ordföranden redogjorde för sakkunnigas uppdrag och framförde ett tack till de fyra personer, som hörsammat kallelsen till dagens sammanträde.

Vidtog en längre diskussion, i vilken bland annat framhölls önskvärdheten av att skilja yrkesskolorna och skolorna för konstnärlig smakutbildning. Yrkesutbildning borde enligt ordföranden i regel fordras för inträde till högre konstnärligt mera betonade skolor inom konsthantverk och konstindustri. Flera av de närvarande framhöllo vikten av en förberedande smakbildande konstnärlig uppfostran, vilken skulle givas i en grundläggande klass i den omorganiserade tekniska skolan, som skulle vara gemensam för de olika yrkena. Efter genomgående av denna mera allmänna smakutbildning skulle eleverna fortsätta med specialutbildning i olika yrken.

§ 2.

Riktade ordföranden en fråga till hr Kåge hur han helst skulle vilja se en keramisk skola organiserad och ansåg han att lärarne i en sådan skola borde bestå av följande personer:

En överlärare med främsta uppgift att omhänderhava den mera estetiskt betonade undervisningen, *en modellör, en drejare, en porslinsmålare* samt *en kemisk-teknisk ingenjör.*

Fackutbildningen borde börja först efter det att eleven i grundläggande klass på tekniska skolan skaffat sig förmåga att rita samt förutsättningar att bättre tillgodogöra sig fackutbildning.

Stockholm som ovan.

In fidem

Åke Stavenow.

Godkänt:

Olle Hjortzberg.

2. Den 23 september 1936.

Närvarande: Hrr Fredriksson, ordförande, Hjortzberg, Stavenow och Werner, sekreterare, samt hrr Erik Wettergren, Carl Gunne och Gotthard Johansson.

— —

§ 3.

Ordföranden framställde som lämpligt diskussionsunderlag utbildningsanstaltens begränsning nedåt och uppåt samt dess utsträckning på bredden. I den följande diskussionen yttrade sig bl. a. hr Johansson, som anslöt sig till innehållet i svenska slöjdföreningens inlaga och framställde tanken på utbildandet av ännu en grupp yrkesutövare, nämligen konstnärligt skolade, självständigt skapande biträden till cheferna för företag, av hr Gunne, som refererade förhållandena i några tyska skolor, och av hr Wettergren, som betonade vikten av yrkespraktik för en blivande konsthantverkare samt att plats beredes i utbildningsanstalten för de konstnärliga begåvningarna.

Diskussionen avslöts av hr Johansson, som framhöll betydelsen av att den konsthantverkliga undervisningen lades på en bred estetisk bas och att de olika fackavdelningarna ej isolerades från varandra.

In fidem

Carl Werner.

Justeras:

Nils Fredriksson.

3.

Den 16 februari 1937.

Närvarande: Hrr Fredriksson, ordförande, Börjeson, Hjortzberg, Stavenow och Werner, sekreterare, samt särskilt tillkallade experter arkitekten Hakon Ahlberg, docenten Gerda Boëthius, textilkonstnärinnorna Annie Frykholm och Greta Gahn, amanuensen Carl Gunne, konstnären Wilh. Kåge, professorn Carl Malmsten, konstnären Edvin Ollers och intendenten Erik Wettergren.

Innan de närvarande gingo in på en detaljerad granskning av de sakkunnigas förslag diskuterades allmänna riktlinjer för organisation av den planerade undervisningsanstalten.

Hr Malmsten inledde diskussionen med att framhålla, att enligt hans förmenande frågan om yrkespraktisk undervisning i de sakkunnigas förslag alltför mycket överlämnats åt slumpen och att praktiskt arbete givits en väl tillfällig och experimentell karaktär. Han ansåg att en undervisningsanstalt av den centrala karaktär, som denna skola avsågs bliva, huvudsakligen borde vara grundad på verkstäder med kontinuerligt arbete under skicklig ledning och där eleverna från början finge tillfälle att syssla med tillverkning av i tekniskt och konstnärligt hänseende enkla föremål. Han hävdade vidare att den undervisningsanstalt, som planerats, alltför mycket hade inordnats i det svenska skolsystemet, som på det hela taget brister i utvecklandet av ungdomens konstnärligt-praktiska anlag, och han ansåg det som ett oeftergivligt villkor, att staten för att berika och inrikta ungdomens anlag och begåvning inrättar ett antal väl utrustade verkstäder och därigenom möjliggör praktiskt arbete inom olika konstyrken.

Hr Wettergren komplimenterade de sakkunniga till det föreliggande förslaget. Han förklarade sig i likhet med professor Malmsten hava fäst sig vid att det praktiska arbetet åsidosatts och att det istället förutsättes att eleverna under semestrarna skola få praktik på lämpliga verkstäder och fabriker. Frågan huruvida industrien skulle vara berdd att taga emot skolans elever under dylika

omständigheter föreföll honom otillräckligt utredd, och ansåg han av stor vikt att veta om dylikt hospiterande i praktiken är genomförbart.

Vidare efterlyste han uppgifter om vad som gjorts i andra länder och föreslog utsändande av en studiedelegation till de länder, som gjort största insatsen på konstidustriellt område.

Hr Ollers intog i viss mån en motsatt ställning till professor Malmsten och ansåg att kommittén ej tillfyllest gjort skillnad på hantverklig undervisning och högre konstnärlig utbildning. Han framhöll att det för att lära ett hantverk grundligt fordras ett helt liv och att en yrkesarbetare därför förutom den rena yrkesundervisningen endast bör erhålla allmänt smakodlande uppfostran, som ger honom möjlighet att t. ex. kunna förstå och bedöma en ritning. Å andra sidan kan den, som vill göra en konstnärlig insats i industriens tjänst, ej i grund behöva lära sig yrket och själv utföra föremålen utan endast i huvudsak veta hur det går till och lära känna respektive materials fordringar och möjligheter. Han ansåg det otänkbart att vid en undervisningsanstalt av denna typ kunna inrätta verkstäder med maskiner och övrig utrustning, som skulle giva eleverna inblick i industriell tillverkning, och han pläderade därför för att anstalten skulle givas en allmänt orienterande inriktning med huvudvikten lagd på smakodling och personlighetsutveckling.

Frkn Frykholm anslöt sig till sakkunnigas förslag att öppna den kvinnliga skolan även för manliga elever och att denna sammanslagna skola skulle bilda den förberedande kursen.

Hr Hjortzberg framhöll att den kritik hr Malmsten ägnat förslaget snarare gällde barnets tidigare utbildning och att barnets behov att forma, skapa och se borde tillgodoses under en tidigare period än det här är fråga om. Det var visserligen ej sakkunnigas mening, att den praktiska utbildningen skulle eftersättas, men vad skolan främst bör giva är en allmän orientering, och man kan aldrig förutsätta att en skola skall göra eleverna till färdiga yrkesmän, ty endast praktik kan göra dem till sådana. Tal. framhöll att hr Ollers' åsikter i stort sett sammanföllo med dem som de kommitterade sökt giva uttryck åt, då han ville giva verkstadsarbetet mindre plats (till skillnad från hrr Malmsten och Wettergren) och giva undervisningen en allmänt smakodlande och fritt orienterande karaktär.

Hr Wettergren efterlyste återigen vilka möjligheter som förelåge att få till stånd praktik inom industrien under elevernas semestrar.

Hr ordföranden meddelade att någon direkt utredning härom ej förelåge men hänvisade till en redan existerande institution, svenska industriens praktiknämnd, vilken årligen placerat 7 à 800 praktikanter. Visserligen hade det hittills ej gällt konstindustrien, men denna nämnd borde även kunna upptaga sådan förmedling. Beträffande förhållanden i andra länder framhölls att kommittén ej underlåtit att göra sig underrättad i detta hänseende och hade undersökning gjorts för utrönande av möjligheten för utsändandet av en studiedelegation, men hade medel härför ännu ej kunnat disponeras.

Frkn Frykholm framhöll vikten av att en skola av denna typ ej stelnar i formerna utan utbildar eleverna till flera slag av verksamhet och framför allt ger dem stöd vid val av yrke och en allmän inställning till effektiva arbetsformer.

Hr Ollers undrade hur arbetet skulle ordnas, om fordran på fullständig praktisk utbildning uppställdes och om exempelvis specialkurser skulle ordnas med fullständiga verkstäder för dem som vilja utbilda sig inom glas- och keramik-

facket. Han ansåg att ett läppjande i praktiskt hänseende på olika yrken lätt skulle uppamma dilettantism.

Hr Malmsten framhöll, att det aldrig varit hans mening, att det skulle vara regel att eleverna skulle genomgå fullständig praktisk utbildning. De verkstäder han önskade få till stånd skulle arbeta för avsalu och han insåg ej att det skulle föreligga någon omöjlighet att ordna smärre verkstäder, då massproduktion och rationaliseringshänsyn ej behövde ifrågakomma. Eleverna komme dock genom verkstadsarbetet in i arbetet och erhölle samtidigt kontakt med verkligheten. Avsikten vore att skolan skulle taga emot elever med olika utbildningssyften och verkstäderna skulle bilda underlag för den mera fria smakbildande undervisningen. Han redogjorde därefter för arbetssättet vid den av honom ledda Olofsskolan, som utbildar snickare.

Hr ordföranden redogjorde för det planerade verkstadsarbetets omfattning och påvisade att detta kunde anses väl tillgodosett samt påpekade att frågan beträffande försäljning från verkstäderna säkerligen skulle vara svårlöst med tanke på detaljhandeln i övrigt.

Hr Ahlberg anslöt sig till hr Ollers. Han framhöll vikten av en allmänt smakodlande undervisning och ansåg att verkstadsarbete skulle utgöra en viss fara för dilettantism. Han framkastade tanken på att verkstäderna i stället skulle kunna inrättas i likhet med högskolornas laboratorier, där lärarna utföra sitt arbete med biträde av eleverna, vilket skulle medföra att lärarna ej stagnerade i sin utveckling. Han framhöll även nödvändigheten av ingående kännedom om förebildliga skolor i utlandet men ansåg ej, att en vanlig studiedelegation tillfyllest skulle kunna intränga i förhållandena, utan föreslog i stället att ett sådant uppdrag borde givas såsom en sorts stipendium åt en lämplig person som skulle sättas i tillfälle att ägna åtminstone ett halvt år åt uppgiften.

Hr Gunne anslöt sig till hr Ahlberg beträffande nödvändigheten av utländska studier och framhöll, att en sammanfattning borde göras av de uppgifter som redan genom nationalmusei försorg införskaffats från ett flertal länder och att speciellt en rapport uppgjord av en engelsk studiedelegation borde refereras.

Hr Werner framhöll att kommittén givetvis haft ögonen öppna för förhållandena i utlandet, men att den planerade skolan först och främst bör inrikta sig för svenska förhållanden.

På *hr ordförandens* förslag övergicks nu till diskussion om *grundläggande principer* i enlighet med den promemoria som utarbetats till sammanträdet.

a) *Aftonundervisningen, kommunal.*
Dagundervisningen, statlig.

Hr Ollers framhöll önskvärdheten av att den nuvarande aftonskolan ej skulle slopas utan bibehållas och möjligen ytterligare utvecklas, då han ansåg denna skoltyp ha de allra största förtjänster i och med den frihet vid val av ämnen och dylikt, som lämnas eleverna.

Hr ordföranden betonade att aftonskolan avsågs att bibehållas men att den skall vara kommunal. Detta behövde ej hindra att den finge använda samma lokaler och samma lärare samt delvis stå under samma ledning som den statliga dagskolan.

Frkn Boëthius uttryckte farhågor att en kommunal aftonskola skulle bliva stängd eller ekonomiskt alltför betungande för arbetare från landsorten, som utan att vara mantalsskrivna i Stockholm där ha sitt arbete.

Hr ordföranden meddelade att i och med att statligt anslag beviljas till den kommunala aftonskolan, skulle denna bliva öppen i mån av plats även för elever från övriga landet.

Hr Ollers påpekade att en av fördelarna med aftonskolan skulle vara att eleverna i dagskolan även kunde få deltaga i det fritt lagda arbetet inom aftonskolan utan tvång att följa vissa schemata.

b) *Kvinnliga skolan — öppen även för manliga.*
Förberedande kurs.

De närvarande förklarade sig ense med sakkunnigas förslag, beträffande att kvinnliga skolan även bör hållas tillgänglig för manliga elever.

Hr Ollers framhöll vådan av för tidig specialisering och att elevernas uppdelning på fack borde ske först på senare stadium.

Hr Malmsten vidhöll att verkstadsarbetet skulle börja redan under höstterminen och ville reservera sig mot grundprinciperna i skolans uppläggning.

Hr Hjortzberg upptog tanken att möjligen införa yrkesarbetet under höstterminen under förberedande kursen och framhöll, att det vid val av yrke är viktigt att en gryende talang får känna sig för utan att ha tagit ställning till sitt definitiva val av yrke. Den förberedande kursen bör giva eleven en allmän inställning och då eleven i de flesta fall ej kan veta vad som är hans stora intresse, förrän han haft tillfälle syssla med olika fack praktiskt, ansåg han praktiskt arbete redan under höstterminen önskligt.

Frkn Gahn ansåg att lärarna även i den förberedande kursen borde lämnas full frihet och undervisningen ej fastlåses enligt schema, ty läraren bör meddela eleverna sin egen inre upplevelse, som han undfått endera genom sysslande med materialet eller genom studier av det gamla.

c) *Behovet av konstteknisk undervisning.*
Antalet elever i H. K. S.
Konstyrkenas omfattning.
Skolor med konstteknisk undervisning.

De närvarande voro ense om behovet av konstteknisk undervisning.

Hr Wettergren uppställde frågan, hur många elever som efter genomgången skola skulle kunna tänkas bliva anställda i industriens tjänst och befarade att ett proletariat skulle bildas, om så många elever som planerats finge genomgå skolan.

Hr ordföranden framhöll att man ej borde betrakta denna skola som uteslutande avsedd för yrkesmän utan även för dem som endast söka en allmänt lagd smakskolande uppfostran. Den föreslagna fackskolan kunde betraktas som en parallell till de allmänna läroverkens gymnasier, vilken för vissa begåvningar passar bättre än dessa.

Hr Stavenow framhöll att grundade förhoppningar föreligga, att efterfrågan på kompetent arbetskraft kommer att stiga i och med tillgången och att man

för att ett naturligt urval skall kunna göra sig gällande under och efter skoltiden måste räkna med väsentligt större elevantal än som från början kan tänkas bli placerade inom industrien.

d) *Undervisningens mål.*
Specialutbildning.
Allmänt grundläggande.

Frkn Frykholm ansåg att undervisningen framför allt borde inriktas på att giva eleverna impulser för deras fortsatta arbete och att arbetet skulle vara fritt både ur elevers och lärares synpunkt.

Hr Börjeson framhöll nödvändigheten av att eleverna välja sitt specialämne och ansåg att det i regel skänker större tillfredsställelse att verkligen kunna ett yrke.

Hr Wettergren anslöt sig till hr Ollers och ansåg, att personlighetsutbildning och smakodling vore av största vikt och ställde sig frågande inför tidigt val av fack.

Hr Malmsten ansåg ej att en tidig uppdelning i fack skulle hindra skolan från att i första hand bliva av personlighetsfostrande karaktär.

e) *Inträdesfordringarna:*
Realexamen.
Praktikfordran.

Hr Ollers ansåg att man ej borde ha någon fordran på realexamen, eftersom de sakkunniga ändå endast hade tänkt sig en begränsad realexamen eller eventuellt att kunna helt medgiva dispens för speciellt begåvade elever.

Hr ordföranden framhöll att fordran på begränsad realexamen ej kunde anses för stor, då det ju i alla fall är önskligt att skolans elever ha en viss allmänbildning och att det måste anses svårare att tillägna sig motsvarande bildning efter genomgången av skolan.

Hr Ollers ansåg att konstnärlig begåvning, liksom fallet är vid konsthögskolan, borde vara tillräcklig fordran för inträde.

Hr Werner framhöll att det ej bör vara svårt för en intresserad arbetare att skaffa sig erforderliga kunskaper t. ex. per korrespondens och att det är önskligt att skolans elever, bland vilka många kunna tänkas komma att intaga ledande ställning inom konstindustrien, dock ha en någorlunda god allmän skolbildning.

Hr ordföranden påpekade, att skolan kommer att anordna fristående kurser, där givetvis fordran på någon föregående skolbildning ej behöver upprätthållas.

Hrr Börjeson och *Wettergren* uttalade sig för kravet på realexamen.

I anslutning till frågan om praktikfordran meddelade *frkn Gahn* att hon låtit utgå en förfrågan till landets hemslöjdsaffärer om dessa voro villiga att emottaga praktikanter, men hade dessa visat synnerligen litet intresse. Likaså hade de elever, som praktiserat i sådana affärer, ansett sig ha mycket liten nytta härav.

Hr Kåge framhöll att speciellt keramikindustrien torde vara obenägen att taga emot praktikanter och likaså vore förhållandet inom glasindustrien, men

man borde kunna tänka sig att, om eleverna även skulle kunna vara till verklig nytta inom respektive fabriker, saken skulle ställa sig annorlunda.

Hr Malmsten pläderade åter för inrymmande av högkvalificerade verkstäder vid skolan, där eleverna erhölle den nödvändiga praktik, som ej var upptagen som inträdesfordran, och ansåg att detta var en central punkt i hela organisationen.

f) *Lärotiden.*
Tillfälliga kurser.
Påbyggnadskurser.
Sammanfattning.

Hr Ollers framförde sin förmodan om svårigheten att få lärarekrafter av hög kvalitet, som ville binda sig för så långt arbetsår.

För övrigt föranledde detta moment ingen diskussion.

g) *Kontakten med yrkeslivet.*

I samband med denna fråga påpekade *hr ordföranden* befintligheten av censorer eller examensombud vid de tekniska läroverken och att man skulle kunna tänka sig en liknande institution i detta fall med ombud från industrien. *Hr Wettergren* framhöll som sin åsikt att det vore lämpligt med en dylik återkommande inspektion, vilken skulle skänka en kontinuerlig kontakt med yrkeslivet.

h) *Högskolekaraktär.*
Förbindelse med konsthögskolan.

Hr Ollers ansåg att någon sammanslagning med konsthögskolan ej borde komma ifråga.

Hr Hjortzberg utvecklade närmare de sakkunnigas förslag beträffande den påtänkta förbindelsen med konsthögskolan.

Hr Wettergren ansåg att denna skola borde bliva jämställd med konsthögskolan.

Hr Gunne ansåg att det vore lyckligt om den förberedande avdelningen av skolan även kunde utgöra en förberedelse för inträde till konsthögskolan och föreslog att denna sak skulle ytterligare betonas i sakkunnighetsbetänkandet.

Då tiden var långt framskriden ajournerades sammanträdet till följande dag.

Fortsatt sammanträde den 17 februari 1937.

Närvarande: Hrr Fredriksson, ordförande, Börjeson, Hjortzberg, Stavenow och Werner, sekreterare, samt experterna Frykholm, Gahn, Gunne, Kåge, Ollers och Wettergren.

Ordföranden erinrade om gårdagens förhandlingar, varpå diskussionen fortsatte.

i) *Läroanstaltens benämning.*

Hr Wettergren reagerade mot den föreslagna benämningen »Statens Tekniska Fackskola för Konstyrkena» och framhöll särskilt ordet »konstyrkena» såsom konstlat.

Hr Ollers föreslog »Statens konsthantverksskola», till vilket förslag *hr Gunne* anslöt sig.

Frkn Frykholm föreslog att som anstalten skulle bliva statlig, det vore lämpligt att låta namnet föregås av »Kungl».

Hr Wettergren framkastade diskussionsvis benämningen »Statens Skola för Nyttokonst».

Hr Werner försvarade användandet av ordet »Konstyrke» såsom varande direkt översättning av det tyska »Kunstgewerbe».

Hr Wettergren undrade varför det skulle heta »fackskola».

Hr ordföranden förklarade att liksom det redan finnes vissa tekniska fackskolor för olika industrier så skulle den nu ifrågavarande anstalten bliva en teknisk fackskola för konstyrkena. Detta vore fullt berättigat med hänsyn till konstyrkenas betydelse och skulle även göra det lättare att inrangera skolan i undervisningssystemet.

Efter en längre diskussion beträffande benämningen framkom namnet »Statens Fackskola för Konsthantverk och Konstindustri», vilket ansågs vara det lämpligaste och bäst täckande.

Hr Wettergren undrade om man ej borde giva den förberedande kursen ett särskilt namn, varpå *ordföranden* meddelade, att de sakkunniga haft denna fråga under övervägande.

j) *Läroårets längd, antal veckotimmar.*

Detta moment föranledde ingen invändning från experternas sida.

Fackindelning.

k) *Förslag till fackindelning.*

Frkn Frykholm framhöll tre utbildningsgrenar såsom särskilt efterfrågade nämligen modeteckning, rumsinredning och kartritning.

Hr Werner påpekade att rumsinredning var upptagen under benämningen »Möbler och inredningar» och att modeteckning inordnats under »Kostym och dräktteckning».

Hr Ollers ansåg ej att smedja för grövre smide vore behövlig samt att bokhantverk borde kunna inrangeras i de grafiska yrkena. Han ställde sig frågande inför särskild fackavdelning för kartongarbeten då han hade en viss rädsla för att det skulle bliva för många fack. Modeteckning såväl som fönsterskyltning borde dock vara representerade.

Hr Wettergren framhöll vikten av ämnet fönsterskyltning och ivrade även för modeteckning och teatermåleri. Han delade ej hr Ollers' mening att utesluta kartongarbetet såsom särskilt fack men föreslog att man istället borde använda benämningen förpackningar. Han ansåg även att smedja för grovsmide vore på sin plats.

Då flera av experterna ej hade tillfälle att längre närvara, avslöts sammanträdet och skulle ytterligare frågor bl. a. om undervisningen i textilfacket behandlas vid kommande sammanträden.

Att jämte ordföranden justera dagens protokoll utsågos hrr Kåge och Ollers.

Stockholm som ovan.

Carl Werner.

Justeras:

Nils Fredriksson. *Edvin Ollers.* *Wilhelm Kåge.*

4. Den 20 februari 1937.

Närvarande: Hrr Fredriksson och Werner, fröknarna Gahn, Frykholm och Boëthius.

§ 1.

Ordföranden redogjorde för förslaget till den textiltekniska undervisningens ordnande och gav en resumé över landets skolor med textilteknisk undervisning samt framställde i detta sammanhang till besvarande den frågan, om en textilteknisk avdelning i den föreslagna organisationen över huvud vore av behovet påkallad. De närvarande experterna vore ense om att ett sådant behov föreligger. De nämnda skolorna tillgodose nämligen ej behovet i sådan grad, att den mera grundliga och fördjupade textiltekniska undervisning, som i förslaget avses, vore överflödig utan fast mer synnerligen väl behövlig.

§ 2.

Angående inträdesfordringarna ansågo experterna, i likhet med de sakkunniga, att den föreslagna organisationen bör bygga på realskolans kunskapsmått. Frkn Boëthius betonade, att de insikter i realexamens ämnen, som inträdessökande enligt förslaget skola styrka sig äga, icke med nödvändighet behöva dokumenteras genom betyg från realskola och framhöll, att den utbildning, som förvärvas i andra skolor eller på annat sätt t. ex. genom självstudier, icke bör underskattas. Enligt hennes åsikt borde ådagalagd begåvning och fallenhet för ifrågavarande konsttekniska yrke tillerkännas avgörande betydelse för antagning till elev i konstfackskolan, som vore att betrakta som ett konsttekniskt gymnasium. Vidare ansåg hon, att de av landets skolor, som meddela konstteknisk undervisning, kunna tänkas utgöra förskolor till konstfackskolan, och fann välbetänkt att inträdessökande, som förvärvat sig mer omfattande kunskaper och färdigheter i de bättre av dessa skolor, skulle kunna vinna inträde i konstfackskolans 2:dra årskurs.

§ 3.

Beträffande lärotidens längd delade experterna de sakkunnigas uppfattning, att den normala tiden icke bör omfatta mer än 3 år, men att möjlighet till specialiserad utbildning bör beredas i särskilda påbyggnadskurser. Frkn Gahn framförde tanken på mera fria studier och med en undervisning av successivt lagda kurser.

§ 4.

Vad angår de föreslagna undervisningsplanerna funno experterna det svårt att yttra sig härom. Man borde kunna försöka med de kurser och den timfördelning, som angivits i förslaget, samt pröva sig fram till vad som i fortsättningen kunde befinnas mest lämpligt.

Frkn Boëthius uttalade sin glädje över att undervisning i materiallära jämte laborationer och i yrkesekonomi upptagits, vari frkn Frykholm för sin del instämde.

Beträffande ämnet gymnastik ifrågasatte frkn Boëthius om det vore rimligt att offra så mycken tid till denna, då tiden väl kunde behövas till teckning och liknande ämnen. Frkn Gahn ansåg att gymnastiken vore väl motiverad med hänsyn till elevernas behov av fysisk fostran och att den i grund och botten befrämjade resultatet av undervisningen i övriga ämnen.

In fidem

Carl Werner.

Justeras:

Nils Fredriksson. *Gerda Boëthius.*

5. Den 12 mars 1937.

Närvarande: Hrr Fredriksson, ordförande, Börjeson, Hjortzberg, Stavenow och Werner, samt hrr Ahlberg, Gunne, Johansson, Kåge, Malmsten, Ollers och Wettergren samt fröknarna Frykholm och Gahn.

Att jämte ordföranden justera dagens protokoll utsågos hrr Ollers och Kåge.

§ 1.

Hr ordföranden rekapitulerade med några ord föregående sammanträdens diskussioner.

Diskussionen för dagen kom att röra sig om vissa principiella frågor.

Hr Malmsten påpekade, såsom han även tidigare framhållit, att i den planerade skolan borde inrättas statligt drivna verkstäder, där eleverna skulle ha möjlighet att få praktik under vanliga produktiva former, varpå *ordföranden* som sin åsikt framhöll, att det knappast vore troligt, att staten skulle kunna gå med på att ordna dylika verkstäder, vilka i viss mån komme i konflikt med enskilda företagare, och han påpekade på nytt förekomsten av svenska industriens praktiknämnd, som även i detta avseende borde kunna få betydelse.

Hr Gunne ansåg att det till sid. 44 införda stycket angående den förberedande kursens lämplighet såsom förberedelse till konsthögskolan borde ytterligare utvecklas och få mera framträdande plats i betänkandet. Han framhöll, att den förberedande kursen borde utgöra en förberedelse även till konsthögskolan, och uttalade som sin mening, att denna fråga borde närmare utredas trots att denna sak icke inginge i Kungl. Maj:ts uppdrag till yrkesskolsakkunniga att verkställa utredning rörande tekniska skolans omorganisation.

På detta svarade *ordföranden* att det med hänsyn till betänkandets hela uppläggning ej vore lämpligt att i det angivna sammanhanget utveckla denna fråga, utan ansåg han, att man steg för steg borde söka sig fram till klarhet beträf-

fande organisationen av undervisningsanstalten och i slutet av betänkandet framlägga en sammanfattning, i vilken denna fråga kunde utförligt behandlas.

Hr Johansson anslöt sig i ett längre anförande till hr Gunne, och framhöll såsom sin åsikt vikten av att den förberedande kursen bleve lika lämpad såsom förberedelse till konstfackskolan som till konsthögskolan.

Hr Ahlberg intog en motsatt ställning till hr Gunne och ansåg ej lämpligt att i den förberedande kursen för mycket betona dess möjlighet såsom förberedelse till konsthögskolan. Eleverna finge då lätt den uppfattningen, att det är för mer att vara elev vid konsthögskolan än vid konstfackskolan, och han ansåg det vara av största vikt att framhäva likvärdigheten i att syssla endera med ett konstyrke eller med fri konst. Han uttryckte även farhågor för att proletariatet inom den fria konsten genom en sådan åtgärd skulle ökas.

Hr Hjortzberg fann det ej orimligt, att den förberedande kursen kunde tänkas utgöra en gemensam förberedelse för såväl konstfackskolan som konsthögskolan samt framhöll vikten av att i den fria konsten och konstyrkena framhäva *art*skillnad och ej *grad*skillnad. Han uttryckte sin förvåning över hr Ahlbergs inställning och framhöll, att redan i slöjdföreningens förslag figurerat tanken på en sammanslagning mellan tekniska skolan och konsthögskolan.

Hr Ahlberg påpekade att slöjdföreningen i sitt förslag ansett, att konstindustriskolan skulle hava en högskolas karaktär och sålunda bliva likvärdig med konsthögskolan. Han ansåg, att ett år ej är tillfyllest för att en elev skall kunna komma underfund med sin speciella begåvning och att man därför borde odla lukten såsom vägledande sinne.

Hr Hjortzberg replikerade: »Om vi också inte överdrivit odlandet av lukten, så gå vi ju i alla fall in för att odla smaken», och han föreslog i detta sammanhang lunchätning, varför sammanträdet avbröts på en timme.

§ 2.

Diskuterades *inträdesfordringarna* och framhöll *hr Ollers* som sin åsikt, att fordran på begränsad realexamen vore onödig, eftersom skolans styrelse ändå kunde lämna dispens därifrån för elever med speciell fallenhet för konstyrke.

Hr Kåge anslöt sig till denna åsikt och betonade, att begåvning borde vara utslagsgivande och att examensfordran endast skulle verka hämmande.

Hrr Johansson och *Gunne* anslöto sig till åsikten, att realexamen ej borde utgöra fordran för inträde.

Hr Hjortzberg påpekade att för fria konstnärer ingen allmänbildning utöver folkskolan är erforderlig, men att för konsthantverkare och konstindustrimän en viss teoretisk utbildning är behövlig, varför kravet på vissa grundläggande kunskaper vore motiverat.

Hr Börjeson framhöll att det vid unga år är relativt lätt att skaffa sig den allmänbildning, som realexamen vitsordar, och att det därför vore skäl att upprätthålla kravet på denna fordran.

§ 3.

Hr Johansson framhöll vikten av att anpassa utbildningen efter inom produktionen föreliggande behov och ansåg, att man borde hänvända sig till några inom varje yrkesgrupp arbetande personer och uppdraga åt dessa att verkställa

en utredning beträffande den utbildning, som inom olika yrken vore önskvärd för att tillgodose de behov, som nu föreligga och som kunna tänkas erforderliga inom de närmaste åren.

Hr Hjortzberg framhöll att produktionsledare själva ofta icke ha möjlighet att bedöma föreliggande behov men påpekade samtidigt, att de sakkunniga ej ha förbisett denna sida utan företagit undersökning i detta avseende.

Frkn Frykholm framhöll svårigheterna av att kunna bedöma både nuvarande och framtida behov av utbildning inom produktionen.

Eftersom lokalen icke längre kunde disponeras beslöts att utfärda kallelse till ett senare sammanträde, onsdagen den 17 mars kl. 10 f. m.

In fidem

Carl Werner.

Justeras:

Nils Fredriksson. *Wilhelm Kåge.* *Edvin Ollers.*

6.

Den 17 mars 1937.

Närvarande: Hrr Fredriksson, ordförande, Börjeson, Hjortzberg, Stavenow och Werner, samt fröknarna Frykholm och Gahn, hrr Kåge, Ollers och Wettergren.

Att jämte ordföranden justera dagens protokoll utsågos hrr Ollers och Kåge.

§ 1.

I ett längre anförande redogjorde *hr ordföranden* för förhållandena vid utländska skolor både vad beträffar möjligheterna till praktik inom skolan och inträdesfordringar.

Hr Hjortzberg framhöll att om man ville betrakta den lägre kursen såsom normal förskola till konsthögskolan, det vore otänkbart att behålla realexamen såsom inträdesfordran till denna lägre kurs. I så fall borde man emellertid uppsätta realexamen såsom fordran för inträde till konstfackskolans högre kurs.

Hr Ollers anslöt sig till hr Hjortzbergs uttalande beträffande slopandet av realexamensfordran för inträde till den lägre kursen. I sitt diskussionsinlägg uppehöll sig hr Ollers länge vid skolans uppgift att utbilda konstindustriella tecknare. Häremot vände sig *hr Hjortzberg,* som i viss mån ville ha bort »mönsterritandet», och framhöll, att eleverna i verkstäder och ateljéer få tillfälle att djupare intränga i respektive ämnen än vad som är möjligt, om endast en allmän smakbildande undervisning samt teckningsundervisning meddelas.

Hr Wettergren ansåg att de sakkunniga icke tillfyllest undersökt frågan om behovet av konsthantverkliga krafter inom olika yrken.

Hr ordföranden svarade att utredningar och undersökningar i detta hänseende gjorts så långt man överhuvud kan komma och framhöll, att industriledarna icke själva ha några klara begrepp om behov av konstnärlig arbetskraft.

Hr Börjeson ansåg icke möjligt att på förhand fastställa behovet av arbetskraft utan framhöll, att konsthantverket bör arbeta på att genom kvaliteten av sin produktion skapa nya behov.

Hr Stavenow hänvisade till de konferenser som svenska slöjdföreningen tidigare ordnat med representanter för produktionen bland annat för att utreda behovet av konstnärlig arbetskraft i industrien. Dessa konferenser hade i denna speciella fråga varit relativt litet givande, då industrien själv hade en ganska svävande uppfattning om det i hela landet förefintliga behovet, som vid tiden för konferenserna föreföll mycket litet. Enligt hr Stavenows uppfattning skulle dock detta behov med betydligt mycket större styrka inställa sig, då tillgången på kompetenta krafter tack vare en förbättrad undervisning skulle bli så avsevärt mycket större.

Hr Werner redogjorde för sakkunnigas konferenser med ett stort antal yrkesmän för att utröna föreliggande behov av konstnärlig arbetskraft.

Hr Wettergren uttryckte sin glädje över de undersökningar, som verkställts, men ansåg dock önskligt, att man vid uppgörande av undervisningsplanerna skulle stå i intim kontakt med produktionsledare och yrkesmän.

Hr ordföranden framhöll att sakkunniga blott velat uppgöra en stomme för undervisningsplanerna och att de förslag, som framlagts, på intet sätt voro avsedda att vara slutgiltiga eller bindande. Om några år kunna fordringarna på kursplaner etc. vara helt förändrade. Han ansåg, att till skolans styrelse borde lämnas rätt att fastställa detaljerade undervisningsplaner.

§ 2.

Hr ordföranden ledde därefter in diskussionen på frågan beträffande tiden för intagning av elever och önskade höra experternas mening om möjligheten att låta kurser börja såväl höst- som vårterminen. Han framhöll, att i så fall terminerna borde göras lika långa och att med en sådan anordning belastningen för såväl lärare som lokaler bleve lika på arbetsårets båda terminer.

Hr Ollers och *frkn Frykholm* ansågo, att ett dylikt arrangemang borde kunna genomföras.

§ 3.

Hr ordföranden upptog frågan beträffande skolans lärarkrafter och framhöll såsom önskvärt, att anställningsförhållandena för lärare vid denna skola skulle ordnas i analogi med vad som är gällande vid tekniska läroverk.

Hr Wettergren ansåg att det i en skola såsom denna vore betänkligt om lärarna vore oavsättliga. Han ansåg det vara synnerligen viktigt, att lärarkrafterna stå i ständig kontakt med verkligheten och produktionen.

Hr Hjortzberg refererade konsthögskolans skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran, att lärarna skulle tillsättas på mandatstid i stället för såsom tidigare varit fallet genom fullmakt. Man kunde tänka sig en liknande anordning vid konstfackskolan åtminstone med avseende på vissa lärare. Han påpekade, att en skola som den planerade måste förfoga över synnerligen framstående krafter och att man, för att få sådana, måste vara i stånd att erbjuda dem fördelaktiga anställningsvillkor. Han ansåg att fackavdelningsföreståndarna, »topplärarna», som ha ansvaret för den konstnärliga ledningen av respektive avdelningar, måste vara högkvalificerade och väl avlönade.

Hrr Wettergren och *Kåge* uttalade som sin åsikt, att dessa »topplärare» ej böra anställas som ordinarie.

Hr Kåge uttalade sitt tvivel om lämpligheten att lösa denna skolas organisation efter samma linjer som allmänna och tekniska läroverk samt ansåg, att sko-

lans styrelse borde äga rätt att bestämma och fördela arvodena till lärarkrafterna. Han anslöt sig till tanken på mandatstid och ansåg, att ingen ledande konstnär under mer än 10 års tid bör ha hand om undervisningen.

§ 4.

Hr ordföranden redogjorde för lokalfrågan för den påtänkta skolan och framhöll, att tekniska skolans nuvarande byggnad vore otillfredsställande och för liten. Han hade därför inlett underhandlingar med Stockholms stadsfullmäktige samt med byggnadsstyrelsen för erhållande av ny tomt samt anslag till dess byggande.

Hr Wettergren frågade, vilka önskemål de sakkunniga hade framställt beträffande belägenheten av skolan och framhöll önskvärdheten av att reservutrymmen för framtida behov kunde disponeras.

Hr Stavenow meddelade att inom sakkunniga diskuterats möjligheterna och önskvärdheten av att inrätta en högborg för konsthantverket, innefattande icke bara skola utan även konstslöjdsmuseum, lokaler för permanent utställning av modernt konsthantverk och konstindustri samt för andra liknande institutioner såsom t. ex. slöjdföreningen och hemslöjden. Han framhöll, att man därför borde lägga lösningen av skolans lokalfråga på vidare sikt.

Hr Ollers fann hr Stavenows meddelande synnerligen värdefullt och ansåg en dylik anordning nödvändig för att skolan skulle få åsyftad betydelse.

Med anledning av den framskridna tiden förklarade *hr ordföranden* sammanträdet avslutat.

In fidem

Carl Werner.

Justeras:

Nils Fredriksson. *Wilhelm Kåge.* *Edvin Ollers.*

7.

Den 26 april 1937.

Närvarande: Hrr Fredriksson, Hjortzberg, Stavenow och Werner samt skriftställaren Gotthard Johansson.

Sammanträdet hade utlysts för att de sakkunniga skulle bliva satta i tillfälle att närmare få kännedom om hr Johanssons åsikter i frågor, som beröra de sakkunnigas arbete.

Hr Johansson uppehöll sig först vid frågan, hur en konstteknisk skola bör vara organiserad och vad dess uppgifter böra vara. Några mera bestämda riktlinjer ansåg han sig dock icke kunna angiva. Enligt hans åsikt bör undervisningen avse estetisk fackutbildning. Härvidlag är det av oväsentlig betydelse, om eleven har eller icke har ett kunskapsmått, som ungefär motsvarar det realskolan ger. Av stor betydelse är, att utbildningen ej byråkratiseras eller uniformeras.

På tal om olika fackavdelningar framhöll hr Johansson vikten av att utbildning i reklam finnes. För utbildning häruti torde studentexamen vara önsklig. Vad angår fackavdelningen för möbler och inredning bör framställandet av en möbel ske under tre betingelser: den skall vara konstnärlig, fylla sin praktiska funktion och vara tekniskt förstklassig. Vid utbildningen får man också ha i

sikte, att möbelproduktionen i framtiden torde komma att i stor utsträckning ske fabriksmässigt.

Jämte en estetisk fackutbildning kan man också tala om en estetisk folkbildning, d. v. s. man måste skapa en bättre förståelse för konst och konsthantverk hos den breda publiken. Arbetet härpå skall taga sin början i skolorna. En av betingelserna härvidlag är, att teckningsundervisningen reformeras. Även teckningslärarens utbildning måste läggas på en annan bog än för närvarande. Den konstnärlige pedagogen, d. v. s. teckningsläraren, skall utbildas för sitt speciella fack liksom den konstnärlige yrkesmannen för sitt. En sådan pedagog skall vara utbildad för att undervisa icke blott i teckning utan även i slöjd.

Av vikt är, att en student, som ämnar ägna sig åt konsthistorien eller bliva konstkritiker, får ägna sig åt konsttekniskt arbete, exempelvis under ett år.

Hr ordföranden uttalade de sakkunnigas tack till herr Johansson för de gjorda uttalandena och framhöll, att de anförda synpunkterna skulle upptagas till behandling i den mån de icke redan beaktats.

In fidem

Carl Werner.

Justeras:

Nils Fredriksson. *Gotthard Johansson.*

8. Borås den 19 mars 1937.

Herr undervisningsrådet Nils Fredriksson,
Stockholmsvägen 10,
Råsunda.

Jag har emellertid begagnat tillfället, när jag legat hemma, till att mycket ingående studera de översända handlingarna av 1936 års yrkesskolsakkunniga, och det synes mig, att det hela är mycket klokt upplagt. Vad nu särskilt den textila delen beträffar, så har ju mitt intresse närmast varit inriktat på att undervisningen även skulle taga sikte på utbildandet av krafter för den textila storindustrien. Med de erfarenheter, som vi redan fått här vid textilinstitutet, så fordras det emellertid för att en dylik undervisning skall bli fullt effektiv, att eleverna ha tillfälle till praktiska övningar under vissa textilindustriella former. Det är ju emellertid av ekonomiska skäl omöjligt att skaffa sig en särskild maskinell utrustning och elevantalet skulle icke heller bli tillräckligt stort för att motivera det. Jag kan nämna för dig, att när det gäller att hjälpa flickor här vid textilinstitutet till anställning, så är inte industrien åtminstone den mindre för närvarande vidare intresserad. Man föredrar nämligen manliga dessinatörer bland annat av den anledningen att dessa vid eventuella förfall eller semestrar etc. kunna tjänstgöra som driftsledare. Inom de stora företagen blir det ju helt annat. Jag har t. ex. 2 st. kvinnliga ritare och dessutom en annan flicka sysselsatt med textilt provningsarbete. Jag vill således tänka mig saken så, att de textila kurserna få liksom hittills taga sikte på utbildande av folk för hemslöjd etc. Är det några, som önska inrikta sig på textil storindustri, så kan det ju för dem vara lämpligt med en 1-årig kompletteringskurs här vid textilinstitutet i Borås.

Alex. Engblom.

9. *Protokoll, fört vid sammanträde med 1936 års yrkesskolsakkunniga jämte inbjudna lärare och lärarinnor vid tekniska skolan fredagen den 23 april 1937.*

Närvarande: Hrr Fredriksson, ordförande, Börjeson, Hjortzberg, Stavenow och Werner jämte ett 15-tal inbjudna, däribland t. f. rektor Dag Melin och kanslisten K. H. Gustafson.

§ 1.

Ordföranden öppnade mötet och hälsade de närvarande välkomna samt redogjorde i stora drag för innehållet i det föreliggande utkastet till betänkande, varav exemplar cirkulerat bland lärarna. Han framhöll, att de sakkunniga funnit önskvärt att höra lärarnas mening om de i utkastet angivna förslagen och förklarade därefter ordet fritt.

§ 2.

Hr Melin meddelade, att de inbjudna lärarna uppdragit åt frkn Hallberg att framföra deras synpunkter.

§ 3.

Frkn Hallberg började sitt anförande med att uttala den meningen, att lärarna tyckt sig finna, att den föreslagna konstfackskolan i enlighet med de mål för utbildningen, som återfinnas bland annat på sid. 43 i betänkandet och sid. 13 i bilagan, synes avse en lägre utbildning än den som den nuvarande högre konstindustriella skolan åsyftar, ehuru denna skola på grund av vidriga omständigheter f. n. icke i alla avseenden motsvarar sitt syfte. Utbildningen tycks närmast kunna jämföras med den utbildning, som nu erhålles i de lägre skolorna. Den högre utbildningen torde därför ha avsetts att förläggas till annan utbildningsanstalt. Hon meddelade, att lärarna vid skolan icke önskade medverka till en på så sätt lagd utbildning och att de ansågo, att de mera begåvade eleverna skulle hålla sig borta från skolan, om utbildningen icke skulle föra fram till en högre kompetens.

Hr Hjortzberg kunde icke förstå, hur frkn Hallberg kunnat komma till en sådan slutsats som att den föreslagna utbildningen skulle bli av lägre kvalitet än den nuvarande, och han vände sig mot frkn Hallbergs uttryck, att skolan skall skapa konstnärliga begåvningar. Antingen har man den konstnärliga begåvningen eller har man den inte, och en skola kan på sin höjd väcka den latenta konstnärsbegåvningen.

Hr ordföranden motiverade de sakkunnigas åsikt, att den föreslagna skolan skulle föra fram till en kompetens motsvarande den nuvarande skolans. Han anförde därvid dels att skolan skulle bli bättre utrustad ifråga om verkstäder o. d., dels att längre tid skulle anslås till yrkesarbete, vidare att en stark gallring skulle tillföra skolan elever med utpräglad begåvning samt slutligen, att den förkortade utbildningstiden enligt den i betänkandet framlagda statistiken genom terminernas förlängning och genom en rationellt ordnad timplan skulle komma att inrymma en effektiv undervisningstid, som väl motsvarade den nuvarande skolans. Han bad frkn Hallberg ge skäl för uppfattningen, att den nya skolan ej skulle föra fram utbildningen till samma mål som den nuvarande skolan.

Frkn Hallberg fann det tacknämligt att förbättringar gjorts i vissa avseenden men ansåg, att yrkesarbetet fått för stor plats, stundom ända upp till 50 procent av tiden. För erhållande av kunskap i det tekniska utförandet kunde det i en del fack vara tillräckligt och mest praktiskt att ge eleverna inblick i de tekniska förfaringssätten genom föreläsningar, demonstrationer, studier å verkstäder o. d. Yrkesarbetet, sådant det av de sakkunniga föreslagits, skulle i många fall dels leda till en beklaglig dilettantism, dels motverka en önskvärd koncentration i undervisningen, vilket rimligtvis borde medföra en förlängning av utbildningstiden, icke motsatsen.

Hr ordföranden påpekade, att skolans ledning ej skulle vara bunden av undervisningsplanerna utan ha frihet att göra de förändringar, som erfarenheten och en ny tids fordringar gåve vid handen.

Frkn Hallberg fann det synnerligen lyckligt, att de sakkunniga föreslagit, att den förberedande kursen skulle erhålla terminer med normal längd. Därigenom skulle säkert flera elever än nu bli mogna för inträde i den högre kursen efter ett år. Men lärjungarna komma till skolan med så olika förutsättningar ifråga om förkunskaper och mognad och utvecklas även med så olika hastighet — och så bleve förhållandet även om realexamen skulle göras till villkor — att det vore olämpligt fastslå en begränsad tid för den förberedande kursen. I många fall är det efter så kort tid som ett år omöjligt att avgöra om den »utpräglade fallenhet» är förhanden, som enligt förslaget skall utgöra en förutsättning för fortsatta studier i den högre kursen.

Frkn Hallberg framhöll vidare, att det förberedande året skulle bli värdelöst för dem som ej få fortsätta. De elever, som nu genomgått den lägre skolan och som av en eller annan anledning gå direkt ut i praktiskt arbete, ha redan erhållit en utbildning, som ger dem möjlighet till anställning och bärgning. Denna kategori har i betänkandets karaktäristik av den kvinnliga skolan helt och hållet negligerats, och likväl utgör den en mycket betydande del av skolans elever, antagligen bortemot 50 procent. I många fall ha dessa genom skolans förmedling fått sitt arbete.

Frkn Hallberg vände sig därefter mot de metoder, som begagnats vid upprättandet av betänkandets statistik över den undervisningstid, som genomsnittligt skall ha åtgått för att vinna kompetens för inträde i den högre skolan och belyste detta med åtskilliga exempel. Hon hade haft svårt att avvisa tanken, att statistiken vore avsiktligt tendentiös men hade sedan funnit, att vissa missvisande metoder icke blivit konsekvent genomförda, varför hon tillbakavisade denna misstanke. Kvar stode emellertid, att de statistiska siffertabellerna i vissa fall äro felaktiga samt att de icke taga hänsyn till lärjungarnas arbete före och jämsides med skolarbetet.

Hr ordföranden poängterade, att de sakkunniga vid uppgörandet av den påtalade statistiska utredningen gått förutsättningslöst till väga. Om felaktigheter kunna upptäckas skola dessa givetvis rättas. Beträffande elevernas arbete före och jämsides med skolarbetet kan man väl antaga, att sådant kommer att förekomma även framdeles.

Frkn Hallberg uppehöll sig vid frågan om gallringen av de inträdessökande och undrade, om skolan över huvud skulle få något konstnärligt begåvat elevmaterial att gallra ut elever till högre kursen ur. Troligen skulle de konstnärligt begåvade eleverna i stället mer än nu dragas till de privata konstskolorna.

Hr ordföranden påpekade, att en skola ej bör lova mer än den kan hålla och att det måste bli den från skolan utexaminerades sak, om han eller hon kommer att placeras på en underordnad plats eller intaga ledarställning. Han redogjorde i detta sammanhang för målet för de tekniska läroverken, vilket vore formulerat på liknande sätt, utan att detta kunde sägas ha verkat ogynnsamt på elevtillströmningen.

Fru Welamson uttalade som sin mening, att målet för utbildningen är satt för lågt och att skolan kommer att avfolkas. Hon saknade i förslaget den nödvändiga koncentrationen, d. v. s. tid till den egentliga utbildningen och vände sig emot yrkesarbetet, som enligt hennes åsikt tog för stor plats. Hon ansåg, att eleverna skola utbildas till skapande förmågor.

Hr Hjortzberg. Skall man upprätta en skola för skapande förmågor allenast, torde en sådan skola inte få mer än ett 20-tal elever.

Hr David Nilsson efterlyste kriteriet på skapande förmågor. Eleverna i konstfackskolan böra få den uppfattningen, att de skola kunna bli självständiga företagare. Under sådana förhållanden är den föreslagna utbildningstiden för kort, särskilt som de utexaminerade böra vara kunniga fackmän. Yrkesarbetet bör åtminstone på det högre stadiet bedrivas hand i hand med ritarbetet.

§ 4.

Hr ordföranden bad att få höra de närvarandes åsikt om förslaget att behålla den kvinnliga skolan såsom förberedande och låta den bli öppen även för manliga elever.

Frkn Hallberg ansåg, att den förberedande skolan vid omorganisationen bör bliva en dagskola, öppen för såväl manliga som kvinnliga elever.

§ 5.

Hr ordföranden meddelade, att de sakkunniga tänkt sig den anordningen, att elever skulle kunna intagas både höst- och vårtermin. Därför måste dock de båda terminerna göras lika långa. Han undrade, om några olägenheter skulle kunna tänkas uppstå härav.

Frkn Hallberg förklarade, att lärarna ansågo uppdelningen i en termin med uteslutande s. k. grundläggande ämnen och en med uteslutande s. k. konstteknisk ämnen för olycklig, varför det vore svårt att ingå på den av ordföranden framställda frågan.

Hr Melin framhöll, att om höstterminen började för tidigt på året, skolarbetet i långt större utsträckning än nu skulle bli hindrat av värnpliktstjänstgöringen. Hänsyn borde också tagas till andra skolors indelning av arbetsåret.

In fidem

Carl Werner.

Justeras:

Nils Fredriksson. *Dag Melin.* *Ruth Hallberg.*

10. *Till 1936 års yrkesskolsakkunniga.*

Styrelsen för Sveriges smides- & mek. verkstadsidkares riksförbund har behandlat eder skrivelse av den 26 april 1937 och vilja till att börja med uttala sin tillfredsställelse med att dylik konstfackskola kommer till stånd.

Att konstsmide åter blir aktuellt äro vi i nämnda styrelse förvissade om. Sedan anpassning efter nutidens fordringar skett, kommer detta smide att uppleva en renässans och det är då behövligt att kunniga personer stå till förfogande.

Vi kunna emellertid icke helt instämma i de fordringar sakkunniga tänkt sig som inträdeskompetens till ifrågavarande skolor. Risk kan nämligen då föreligga för att icke önskvärda personer kunna komma att uppträda till förfång för verkliga fackmän, eftersom legala bestämmelser för utövandet av detta hantverk icke finnas.

Eder tankegång, att eleverna skulle utbildas till ritare åt arkitekter eller till medhjälpare åt större företagare, är enligt vår mening tvivelaktig. Visserligen nämnes det i eder skrivelse, att de, som tänka slå in på den praktiska verksamheten, böra efter skolgången vidare utbilda sig i det praktiska livet, men följden skulle bliva, att, sedan eleverna genomgått skolan och icke kunna erhålla sin utkomst såsom ritare eller konstruktörer, de etablera sig som egna företagare utan att ha någon erfarenhet i det praktiska arbetet. Vi åsyfta således, att det är felaktigt, att först erhålla den teoretiska utbildningen och därefter börja tillägna sig det praktiska på området.

Vi anse — och hålla bestämt på detta — att i den förbildning, som erfordras för inträde i skolan beträffande metallarbete och smide, även inrymmes den fordran, att sådan inträdessökande skall ha genomgått minst 3 års lärotid hos mästare i yrket eller motsvarande kurs i yrkesskola. Det är nämligen till stor fördel för eleven, vid hans arbete i skolan, att först ha lärt känna det material han i fortsättningen skall forma, frånsett om detta skall ske teoretiskt eller praktiskt. Detta så mycket mera, som vi föreställa oss, att skolan är avsedd att bli en högre skola, jämställd med tekniska maskin- och byggnadsskolorna.

Älvsjö den 2 juli 1937.

Sveriges smides- & mekaniska verkstadsidkares riksförbund

B. G. Grönberg
ordförande.

11. Den 9 augusti 1937.

Närvarande: Hrr Fredriksson och Werner samt direktören Edv. Miltopæus.

---

§ 2.

Hr Miltopæus underströk särskilt uttalandet om att en skola ej kan slutgiltigt utbilda en konstnärlig ledare för ett konsttekniskt företag. De från skolan utgångna måste söka anpassa sig efter förhållandena ute i livet. Möbelfirmornas butiksanställda äro i stort behov av konstteknisk utbildning, likaså borde firmornas resande äga sådan utbildning även om den ej är direkt nödvändig. Viktigt är att blivande möbelarkitekter få den rätta känslan för träet och dess möj-

ligheter. Ytterst beror dock utbildningen på vilka lärare utbildningsanstalten lyckas knyta vid sig.

Han lovade närmare utforma sina tankar i ett skriftligt utlåtande längre fram (sid. 321).

In fidem

Carl Werner.

Justeras:

Nils Fredriksson. E. Miltopæus.

21.

Den 17 augusti 1937.

Närvarande: Hrr Fredriksson, Börjeson och Werner samt direktör Tom Björklund, revisor G. Rosenberg, reklamkonstnärerna Anders Beckman och R. Norberg.

— —

§ 2.

Hr Björklund framförde ett tack för att svenska reklamförbundet blivit satt i tillfälle att deltaga i utformningen av en linje för reklam vid konstfackskolan. För närvarande är det dåligt ställt med utbildningen av konstnärer och tecknare för reklam. Man kan gott säga, att det i vårt land knappast finnes någon tillfredsställande sådan utbildning. Visserligen har reklamförbundet tagit initiativ till och planlagt kurser vid skolor både i Stockholm och i landsorten men dessa kurser ha uteslutande tagit sikte på utbildning av egentliga reklammän. Någon konstteknisk skolning förekommer knappast. Därför är det tacknämligt, att 1936 års yrkesskolsakkunniga på sitt program upptagit frågan om utbildning i reklamyrket vid tekniska skolan.

§ 3.

Vid den därefter följande diskussionen om hur utbildningen lämpligen bör ordnas framhölls, att det, innan delegationens medlemmar hunnit sätta sig in i förslaget, vore för tidigt att närmare ingå på frågan. Helt naturligt kommer den konstnärliga utbildningen att träda i förgrunden. Även den merkantila sidan av utbildningen måste beaktas. Det framhölls att en konstnär ofta står främmande härför. Reklamteknik har emellertid upptagits på fackklassernas program, vilket är lyckligt. I vad mån den härför anslagna tiden kan vara tillfyllest, får en närmare undersökning lämna svar på. Det nämndes, att ämnet skyltning synes ha erhållit för litet timtal. Måhända få vissa jämkningar ske i timplanen för detta ämne liksom för andra ämnen. På därom gjord förfrågan ansågs en utbildningstid om tre år kunna vara tillräcklig.

Direktör Björklund utlovade att, sedan svenska reklamförbundets undervisningskommitté behandlat ärendet, förbundet skulle inkomma till de sakkunniga med förslag till detaljerat program för reklamutbildningen vid den föreslagna konstfackskolan.[1]

In fidem

Carl Werner.

Justeras:

Nils Fredriksson. Tom Björklund.

[1] Något sådant förslag har icke inkommit, men en under betänkandets tryckning erhållen skrivelse i ämnet har införts å sid. 364. De däri anförda synpunkterna ha av de sakkunniga redan tidigare beaktats (jfr sid. 47, 82, 190). (Sakk. anm.)

13. Den 18 augusti 1937.

Närvarande: Hrr Fredriksson, Börjeson och Werner samt målarmästare Hans Berggren.

— —

§ 2.

På hr ordförandens fråga, om en konstteknisk läroanstalt över huvud vore av behovet påkallad, särskilt då från dekorationsmålarnas synpunkt, svarade hr Berggren, att ungdomen nu för tiden har intresse av att utbilda sig och att en sådan skola är av betydelse och bör finnas. Visserligen förekommer ej dekorationsmålning så mycket nu som förr, men smaken kan snart svänga om — tecken härtill ha redan visat sig — och det vore fatalt, om det då ej funnes utbildade krafter inom denna bransch att tillgå.

Hr Berggren betonade vikten av att en målare, som sysslar med dekorativa uppgifter även grundligt behärskar det enklare måleriets teknik. Vidare bör han ha ögonen öppna för rummets form, dess arkitektur etc. så att han vid sitt arbete har den tillbörliga känslan för rummet. Denna sak bör beaktas vid hans utbildning. Man kunde tänka sig en serie föreläsningar, som behandla detta ämne, vilka föreläsningar även kunde vara avsedda för elever i andra fackavdelningar (jfr ämnet bostaden i avd. för möbler och inredningar).

Hr Berggren påpekade vikten av att de olika yrkesutövarna stå i kontakt med varandra och att de ej äro helt främmande för närstående yrken. En dekorationsmålare bör därför känna till något om möbler, textilier etc.

Beträffande inträdesfordringar, utbildningstiden och anordningarna för undervisningen hade han i övrigt intet att erinra mot de sakkunnigas förslag.

Hr Berggren anslöt sig till tanken att kalla lärare från utlandet, om så skulle visa sig erforderligt. Även om vissa lärare måste anställas på förordnande, borde det dock finnas en stomme av fast anställda lärare. Hr Berggren framförde till slut den åsikten, att avgifter för undervisningen borde upptagas.

— —

In fidem

Carl Werner.

Justeras:

Nils Fredriksson, Hans Berggren.

14. Den 31 augusti 1937.

Närvarande: Hrr Fredriksson, Börjeson, Hjortzberg, Stavenow och Werner samt hr Jacob Ängman.

— —

§ 2.

Hr Ängman uppehöll sig nu vid några speciella avsnitt av de sakkunnigas förslag. Den föreslagna utbildningsanstaltens indelning i ett förberedande år, tvenne 1-åriga fackklasser samt en i regel 1-årig påbyggnadskurs gillades av honom. Mot de föreslagna inträdesfordringarna hade han intet att erinra och ansåg det vara lyckligt, att konstfackskolans styrelse skulle kunna medgiva undantag från fordringarna på de uppställda realexamensämnena. Anordningen

med intagning av elever två gånger om året var välbetänkt, enär en aspirant av flera omständigheter kan bliva hindrad att söka inträde vid höstterminens början. Den omständigheten, att höstterminen, för att de två terminerna skola få samma längd, måste taga sin början redan omkring mitten av augusti, ansåg han intet hade att betyda ur yrkessynpunkt. Eftersom det numera är så gott som omöjligt för en inträdessökande att erhålla yrkespraktik före elevtiden i skolan, fanns ingen annan möjlighet än att, såsom de sakkunniga tänkt sig, giva den blivande konsthantverkaren den nödvändiga yrkesutbildningen i skolan. Han var även med på att elever vid konsthögskolan skulle få tillåtelse att studera vid konstfackskolan.

På förfrågan, om fara kunde föreligga för överproduktion av från fackavdelningen för metallarbete utgångna, ansåg hr Ängman, att vid ett så begränsat elevantal, som de sakkunniga beräknat, något sådant ej behövde befaras. Man borde ej utgå ifrån att alla skulle ägna sig åt produktiv verksamhet i hantverket och industrien. Eftersom utbildningen enligt de sakkunnigas förslag är så brett lagd, att eleverna erhålla en god allmän underbyggnad, torde de utgångna kunna tänkas få anställning inom ett flertal yrkesområden. Dessutom torde de utgångna kunna finna god användning som biträden i och resande för affärsföretag i branschen. Det har nämligen länge varit ett önskemål att få yrkes- och fackutbildade samt smakskolade krafter till sådana befattningar, och genom de sakkunnigas förslag skulle detta önskemål kunna uppfyllas.

Angående lärarefrågan var hr Ängman av den åsikten, att en lärare måste ha bästa möjliga förbindelse med hantverket och industrien. En lärare bör så att säga stå med ena foten i produktionslivet och den andra i skolan. Önskligt vore nog, att en lärare tillsattes på kortare tid, t. ex. på 5 år, men det vore problematiskt, om den framstående konsthantverkare eller konstnär, som skolan önskade förvärva som lärare, ville lämna sin plats i industriföretaget för en kortvarig läraretjänst. Måhända låter det tänka sig att personen i fråga kan dela sin tid mellan företaget och skolan. Såsom lärare i stålgravering behöves en framstående stålgravör, som kanske måste anskaffas från utlandet.

— —

In fidem

Carl Werner.

Justeras:

Nils Fredriksson. *Jacob Ängman.*

15. *Till 1936 års yrkesskolsakkunniga.*

Undertecknad, anmodad att taga del av utkast till betänkande rörande organisation av tekniska skolan, får med anledning därav göra följande uttalande. — Jag anhåller på förhand om överseende för de fall, då jag på grund av bristande översikt av detta stora arbete, på ett för tidigt stadium, något för utförligt talar om detaljer.

Först må det tillåtas mig, att uttala min aktning för det grundliga och värdefulla arbete, som här blivit utfört och kan jag ej finna annat, än att jag med undantag av de detaljer jag här påpekat, måste ansluta mig till det resultat 1936 års sakkunniga framfört och kommit till.

De ämnen jag saknar hava ju hittills saknats på tekniska skolans program, även om undervisning däri meddelats, men det synes mig vara nödvändigt, att dessa ämnen nu mera självständigt upptogos på skolans program, även om på grund av svårigheter att skaffa kompetenta lärare för dessa ämnen, undervisningen däri måste ställas på framtiden.

Jag saknar för mitt yrkes vidkommande inom fackavdelning för metaller *finare metallarbeten,* ämnena stålgravering och silversmide. — Dessa yrkens ställning och användning inom industri och hantverk gör det nödvändigt, att hänsyn tages till dessa yrkens i längden oavvisliga krav på en ordnad och rationell undervisning.

— Med stålgravering avses gravering av stansar huvudsakligast i stål, för pressning och prägling av de olika metallerna och materialen. —

— Sitt största arbetsområde torde stålgraveringen hava inom silver- och nysilverindustrien, för pressning av matsilver och korpusvaror, såsom fat, skålar, kaffeserviser m. m. — Därnäst torde komma mynt- och medaljtillverkningen. Även den mekaniska, den elektriska verkstadsindustrien, konsthartz, gallalit, ebonit m. fl. tillverkningar hava i för mig okänd omfattning arbete för stålgravörer.

Ett mycket vidsträckt arbetsområde alltså, sträckande sig från hantverk till konst.

Denna stålgraveringens allt större användning gör det nödvändigt, att som sagts hänsyn tages till dess oavvisliga krav på en ordnad undervisning.

De hinder som finnas mot startande av denna undervisning synes mig ej större, än att de kunna övervinnas.

Det största hindret synes mig vara att få en kompetent lärare, som ej endast tillfredsställer industriens fordringar på nödvändig insikt i modern pressteknik, med dess komplex av verktyg och tekniker, utan även en personlighet med en frisk syn på sitt yrkes tekniska och konstnärliga möjligheter. En man, som kan föra stålgraveringen ur det sterila, tillåt mig för korthets skull säga, okonstnärliga stillestånd, vari detta yrke sedan lång tid synes mig befinna sig i.

I anslutning härtill kan jag ej undgå påpeka, att trots sin ålder och trots stora framsteg rent tekniskt, stålgravören ännu ej inom utsmyckning skaffat sig en egen, ärlig teknik. Stålgravören fortsätter att kopiera och imitera ciselering på ett sätt, som gör att det i många fall fordras sakkunskap för att avgöra om ett arbete i metall är ciselerat eller pressat.

Det må i sanningens intresse sägas, att stålgravören ej ensamt bär skulden. Industrimannen, försäljaren, hava bidragit till denna felaktiga inställning till detta yrkes teknik.

Därnäst såsom hindrande torde den för skolan nödvändiga maskinella utrustning vara; såsom dock framgår av fackavdelningens för metallarbeten kursplan, synes skolan hava räknat med en god maskinell uppsättning, vari endast en press saknas för detta ämnes vidkommande.

Lokalfrågan lägger intet hinder i vägen. På grund av sitt nära släktskap med ciselering, torde det tills vidare vara lämpligt att använda dessa lokaler, och även tills vidare i viss mån dess lärare. Den dag, då stålgraveringen arbetat sig till en mera självständig teknik och kan stå på egna ben, skall säkerligen ej en egen lokal vägras den, om det då är önskvärt och nödvändigt.

Även silversmederna få ej glömmas. Dessas undervisning hittills torde kunna sägas hava varit mycket otillfredsställande. Av de 15 silversmeder t. ex., som sysselsättas av guldsmedsaktiebolaget och varav endast 5 medtagits i följande

översikt, torde endast 2 kunna sägas hava en något så när tillfredsställande underbyggnad.

För undervisning i ren yrkesteknik och någon träning i lödning måste en lärare anställas, som även om möjligt behärskar smyckekonst, fattningsteknik o. s. v. och emaljering.

För blankgravering, såsom den kallas för att skilja den från stålgravering, torde även vara nödvändigt, att åtminstone under viss tid anställa en lärare för undervisning i bokstavsgravyr, ornament, s. k. vy- och porträttgravering.

Guldsmedsaktiebolagets i Stockholm behov inom nedanstående yrken.

	Yrken				
År	Ritare	Ciselörer	Stål-gravörer	Blank-gravörer	Silversmeder
1907	1	2	2	6	1
1917	2	4+1	4	4	6
1927	3	2	5	1+1	4+2
1937	[1] 4+1	[2] 1+1	[3] 8+1 (10)	2	[4] 5+2 (7)
Brist	—	—	2	—	2

[1] De understrukna siffrorna betyda antalet lärlingar.
[2] Ciselören ej fullt sysselsatt inom eget yrke, sysselsättes med fördel såsom silversmed och stålgravör.
[3] Siffror inom parentes ange önskvärt antal.
[4] Silversmeder någorlunda kompetenta för modellarbete, hedersgåvor o. d. Silversmedernas totala antal är 15 st., 2 lärlingar.

Ovanstående översikt av Guldsmedsaktiebolagets i Stockholm använda yrken, som äro i behov av högre och lägre yrkesundervisning visar utvecklingen under min tid, d. v. s. åren 1907—1937.

Därav framgår tydligt i all synnerhet stålgraveringens framsteg eller ingående på ciselörens och blankgravörens områden, och man torde även till en del därav kunna förutse dessa yrkens sannolika utveckling och framtid.

Dessa bägge sistnämnda yrken torde på grund av handarbetets oumbärlighet för mycket lång tid framåt stå och även behålla det arbetsområde och den teknik de nu innehava, då däremot stålgraveringen av skäl, som delvis anförts, torde kunna vänta nya arbetsområden, även om den pånyttfödelse jag väntar på, skulle dröja. Man får ej av denna översikt draga den oriktiga slutledningen, att ciselering inom dessa områden skulle vara på avskrivning. Tvärtom, i alla här anförda yrkesområden ingår drivning, hammarteknik, mejsling, filning och punsteknik = ciselering, så intimt, att den aldrig kan skiljas från i översikten nämnda yrken.

Kort sagt, en ciselör måste, för att kallas skicklig, mer eller mindre behärska alla dessa yrken.

För att icke komma för långt från ämnet och avsikten med dessa påpekanden, får jag avsluta denna del med en önskan, att vid den slutliga utformningen av denna skola, uppmärksamhet ägnas dessa siffror och fakta.

Med anslutning och gillande av på sid. 39[1] och följande tillåter jag mig göra följande uttalande:

Mera omfattande yrkesträning kan man såsom där framhållits ej begära, men ett riktigt inlärande av de rent elementära grunderna inom de olika teknikerna såsom filning, lödning, slipning m. fl. är av största vikt och får ej underskattas. Jag innesluter även däri kropps-, arm- och handrörelser, handvård, däri även inbegripet renlighet. — I anslutning härtill hälsar jag gymnastikens upptagande till timplanen mycket välkommen.

Om jag alltså förstått 1936 års yrkesskolsakkunniga rätt, skulle konstfackskolans uppgift vara:

Att söka att utgallra *ett gott material,* bereda det på bästa och tjänligaste sätt för dess eventuella uppgifter inom hantverk, industri och konst. —

Icke att frambringa en skenbart färdig produkt, som aldrig fyller anspråken för den kritiske och fordrande hantverkaren, industrimannen eller konstnären.

Slutligen tillåter jag mig i anslutning till ovan sagda få föreslå följande ändringar och tillägg inom fackskolans för metallarbeten kursplan:

Sid. 6. Yrkesarbete: efter drivning i koppar och andra metaller. — Blankgravering, ciselering, stålgravering, lödning.

Sid. 20. Finare metallarbete: *Årskurs 1.* Efter tillhörande yrkesområdet. — Blankgravering, ciselering, silversmide, stålgravering. (Lödning har nu ingått i silversmide och bör därför ej upptagas.)

Sid. 20. Finare metallarbete: *Årskurs 2.* Efter fortsatta övningar som i årskurs 1. Smyckekonst och emaljering. (Försilvring och förgyllning strykes, se nedan.)

Sid. 21. Materiallära: *Årskurs 2.* Efter glas och emalj — förgyllning och försilvring — experiment och laborationer.[1]

Stockholm den 23 augusti 1937.

Jac. Ängman

ciselör, silversmed

avd.-chef vid Guldsmedsaktiebolaget i Stockholm.

16.

Den 1 september 1937.

Närvarande: Hrr Fredriksson, Börjeson, Stavenow och Werner samt konstsmeden Petrus Forsberg.

---

§ 3.

Hr Forsberg framhöll till en början, att han funnit de sakkunnigas förslag utmärkt, icke blott ifråga om fackavdelningen för metallarbete — och särskilt då den linje inom denna avdelning, som representerar hans fack, nämligen linjen för grövre metallarbete — utan ock förslaget i dess helhet. Det är tacknämligt, att de sakkunniga upptagit utbildning i ornaments- och konstsmide. Visserligen finnes f. n. ringa sysselsättning för en konstsmed eller en tecknare av smidesföremål, men en förändring i detta avseende kan inträffa snart nog. Hr Forsberg hade under sin mer än 30-åriga verksamhet som konstsmed varit i tillfälle att konstatera den ömsom stigande, ömsom fallande kurvan för konstsmidets användning, och f. n. utvisar denna kurva som sagt en vågdal. Detta sammanhänger delvis med tidens funktionalistiska stil, som i stort sett endast använder

[1] Sidhänvisningarna avse de sakkunnigas första utkast till betänkande. De föreslagna ändringarna äro i huvudsak vidtagna. (Sakk. anm.)

smidesföremål av enklaste art, för vilkas komponerande och utförande arkitekten ej behöver anlita konsthantverkliga krafter. Arbeten i smide har nu en tid ej heller varit modernt. Den kyrkliga konsten har emellertid fortfarande bruk för konstsmeden. Vad beträffar den stora allmänhetens behov av smidesföremål, såsom belysningsarmatur, spisgarnityr, blomsterställ m. m. för hemmet eller sportstugan, fylles detta f. n. av den kraftiga och för svenskt konstsmide ödesdigra importen av det i estetiskt och tekniskt avseende allt annat än högtstående italienska smide, som översvämmar landet och på grund av dess prisbilligheet röner stark efterfrågan. Lyckligt vore, om en damm kunde sättas för denna import och svenskt kvalitetssmide återerövra marknaden på detta område.

Ett verksamhetsfält, där de från linjen för grövre metallarbete utgångna kunde finna stor användning, erbjuda varuhusens metallavdelningar. Det är nämligen av stor vikt, att de nämnda avdelningarnas funktionärer äro konstteknisk väl skolade. Även arkitekterna torde komma att behöva ritare, som äro specialister inom området.

Hr Stavenow påpekade i detta sammanhang, att på världsutställningen i Paris hade smidet kommit till rik användning i samband med arkitekturen och att dekoren återvänt. Han hade fått det intryck, att konstsmidet skulle uppleva en renässans. Det är redan på kraftig frammarsch. Säkert är, att de unga arkitekterna börja intressera sig för smideskonsten.

Hr Forsberg fann det av hr Stavenow relaterade förhållandet fullt i sin ordning och trodde även på en smideskonstens renässans. Därför bör utbildning i facket finnas. Vid denna utbildning bör bl. a. förekomma ämnet yrkeskalkylation, som är av utomordentlig vikt och i vilket grundlig undervisning bör meddelas. Kalkylation är för konstsmeden en vansklig sak, och mången brister i detta avseende.

Helt naturligt kan det årliga antalet utexaminerade inom konstsmedsfacket vara relativt litet. De sakkunniga ha tänkt sig ett 15-tal från hela fackavdelningen för metallarbete. Av dessa torde den större delen, exempelvis c:a 10, komma på guld- och silversmidets område och återstoden, c:a 5, komma på konstsmedsfacket. Detta antal syntes hr Forsberg vara lagom. För övrigt får man väl vid bestämmandet av elevstockens storlek rätta sig efter de förhandenvarande konjunkturerna.

På ordförandens fråga, hur hr Forsberg ställde sig till en på sitt håll framställd fordran på yrkesutbildning före inträdet i linjen för grövre metallarbeten, uttalade hr Forsberg som sin åsikt, att med det mål för utbildningen, som de sakkunniga avsett och som han för sin del gillade, det visserligen vore nyttigt med något års praktik men ej absolut nödvändigt. Han tillade, att han var fullt ense med de sakkunniga i att skolan ej kan utbilda färdiga konstteknici utan att dessa ute i det praktiska livet få bygga vidare på sin utbildning.

På tal om inredningen av de för grövre metallarbeten avsedda skollokalerna ansåg hr Forsberg, att några mera speciella inventarier utöver vad som behöves i en vanlig smedja egentligen ej vore nödvändiga. Han påpekade, att ett svetsningsaggregat hörde till en modern utrustning, enär undervisning i svetsningstekniken bör förekomma.

— —

In fidem

Carl Werner.

Justeras:

Nils Fredriksson. *Petrus Forsberg.*

17. Den 1 september 1937.

Närvarande: Hrr Fredriksson, Börjeson, Stavenow och Werner samt direktör Hugo Lagerström.

---

§ 2.

Hr Lagerström konstaterade, att en utbildning av smakskolade och konstnärliga krafter för typograffacket är behövlig. Den rent fackliga utbildningen är redan ordnad, och skolade fackmän utbildas i stort sett i tillräcklig utsträckning. Däremot är tillgången på fackligt och samtidigt konstnärligt skolade krafter ringa, några få sådana finnas visserligen men flera behövas. En viktig förutsättning är emellertid, att den kraft, som den typografiska industrien skall kunna ha användning för, noga känner till yrket både i fråga om material, maskiner, handgrepp o. d. Det gäller nämligen för denne att få fram ett praktiskt, lämpligt, ekonomiskt och tekniskt utförbart förslag. En sådan kraft bör icke blott vara hemmastadd på boktryckets utan även inom fotografiens, kemigrafiens och litografiens områden. Vad det sistnämnda området, litografiens, beträffar, försvinner allt mer litografens tidigare, uteslutande helt manuella arbete och ersättes av fotografens. Ofta äger en kombination rum mellan fotografering och arbete för hand. Det direkta trycket från den litografiska stenen har ersatts av sekundärtrycket, d. v. s. offsettrycket, som är framtidens tryckart. I detta senare tryck är en noggrann och ytterst omsorgsfullt gjord retusch nödvändig, varför en kraft, om den skall anses dugande, även måste vara en god retuschör.

Hr Lagerström hade vid granskningen av de sakkunnigas förslag, sett mot bakgrunden av vad han här ovan anfört, fått det intrycket, att en utbildning i enlighet med förslaget skulle ur typograffackets synpunkt vara att rekommendera. Det relativt höga timtalet för det praktiska arbetet torde väl räcka till för en efter förhållandena lämpad yrkesutbildning. Hr Lagerström ansåg, att de enligt förslaget i dess helhet utbildade krafterna verkligen skulle kunna bli till nytta inom typograffacket.

I fråga om tim- och kursplanerna påpekade hr Lagerström vikten av att undervisningen i de teoretiska och estetiska ämnena så mycket som möjligt tager sikte på fackets krav, såsom t. ex. i teckning. I heraldik torde en kortare föreläsningskurs vara tillfyllest. Ämnet yrkesekonomi bör, såsom ock de sakkunniga synas avse, omfatta även tidsstudier och materialkostnader enligt rapportsystemet. I detta sammanhang fick hr Lagerström tillfälle att något uppehålla sig vid det i reklamlinjen upptagna ämnet tryckeriteknik, vilket han ansåg ha erhållit ett lämpligt timtal och innehåll.

På av ordföranden gjord anhållan förklarade sig hr Lagerström villig att överse tim- och kursplanerna för den grafiska avdelningens typografiska linje.

Hr Lagerström ansåg, att anordningen med intagning av elever två gånger om året vore fördelaktig för inträdessökande. Förslaget att låta kvalificerade elever få en högre utbildning i påbyggnadskurserna och att dessa elever finge tillträde till konsthögskolan, tyckte han vara mycket bra. En sammanslagning mellan konstfackskolan och konsthögskolan var enligt hans mening dock ej lämplig, enär det i så fall lätt skulle kunna hända, att hantverket blev tillbakasatt för konsten. Ett visst samarbete borde däremot äga rum mellan de båda skolorna.

Angående typograffackets behov av på så sätt utbildade krafter, som förslaget avser, trodde han kunna uppskattas till 8 à 10 årligen. Varje något så när stort tryckeri torde komma att behöva krafter av detta slag.

På förfrågan, om den föreslagna skolan komme att i något avseende kollidera med den redan befintliga fackskolan för bokhantverk, förklarade hr Lagerström, att något sådant ej vore att befara. I den sistnämnda skolan, som emottager i yrket anställda lärlingar under en dag i veckan och arbetare under några kvällar i veckan, är huvudvikten lagd på den praktiska utbildningen, medan de teoretiskt smakodlande ämnena blott utgöra ett stöd för yrkesutbildningen. Någon konstnärlig utbildning finnes ej. Någon kollision mellan dessa skolor vore sålunda ej att befara. Tvärtom komme konstfackskolan att vara till nytta för de elever i fackskolan för bokhantverk, som önska en högre utbildning.

Även om kommunala aftonkurser förlades i samband med den föreslagna statliga konstfackskolan, skulle dessa enligt hr Lagerströms mening ej ingripa på fackskolans för bokhantverk område. Sådana aftonkurser skulle vara särskilt lämpliga för utlärda typografer, som härigenom skulle få en mer smakskolande utbildning och som från dessa skulle kunna komma upp i konstfackskolan.

— —

In fidem

Carl Werner.

Justeras:

Nils Fredriksson. *Hugo Lagerström.*

18.

Den 3 september 1937.

Närvarande: Hrr Fredriksson, Börjeson, Stavenow och Werner samt direktör Ivar Reicke.

— —

§ 2.

Hr Reicke tackade för det förtroende, som visats honom genom att han fått taga del av de sakkunnigas förslag. I stort sett var förslaget mycket bra och gav enligt hans mening knappast anledning till kritik. Han uttryckte sin glädje över att blivande möbelarkitekter skulle få praktisk utbildning i de föreslagna skolverkstäderna. En yrkesutbildning, åtminstone till en viss grad, är nödvändig för dem. Bra vore, om eleverna under ferierna sökte få anställning ute i livet, vilket de sakkunniga i sitt förslag även framhållit.

Hr Reicke betonade vikten av att skolan äger en med maskiner väl utrustad snickareverkstad.

På förfrågan ansåg hr Reicke, att en blivande möbelarkitekt icke blott bör få inblick i möbelproduktionen utan även få syssla med inredningar av skilda slag. Så t. ex. bör han ha kunskap om textilier, ty till hans åliggande kan höra att få välja möbeltyger och annat textilt bohag eller att vara smakråd på detta område.

Angående inträdesfordringarna lutade hr Reicke närmast åt åsikten, att fullständig realexamen borde uppställas såsom fordran på allmänbildning. Numera avlägges ju denna examen av en stor del av det uppväxande släktet, även av den

ungdom, som utgår från arbetarnas led. I alla händelser bör man hålla på de fordringar, som de sakkunniga tänkt sig.

Hr Reicke delade de sakkunnigas uppfattning, att en utbildning bör ske på kortast möjliga tid, alltså utan så långa ferier som tekniska skolans nuvarande. Det är av vikt, att de unga, så fort omständigheterna tillåta, komma ut i förvärvslivet. Anordningen med intagning av elever två gånger om året fann han också lämplig.

Hr Reicke tyckte, att det av de sakkunniga föreslagna namnet för den nya läroanstalten, konstfackskolan, på ett bra sätt uttryckte det mål, anstalten syftar till. Att giva hela läroanstalten karaktär av högskola ansåg han ej vara tillrådligt. Däremot kunde arbetet i de föreslagna påbyggnadskurserna givas en mera fri och obunden högskolekaraktär. Dessa påbyggnadskurser vore särskilt lämpliga för dem, som på grund av sin begåvning hade förutsättningar för förvärvande av en högre utbildning.

Skulle en gräns uppåt sättas för inträdesåldern, vore 30 år lämpligt som maximum.

Vad de för fackavdelningen för möbler och inredningar föreslagna ämnena angår, är ämnet »Bostaden» väl på sin plats. En serie föreläsningar om bostadens problem ur historisk, ekonomisk och social synpunkt är av stort värde för eleverna i denna fackavdelning. På grund av ämnets allmängiltiga betydelse torde denna föreläsningsserie också kunna påräkna intresse från eleverna i andra fackavdelningar. Ämnet heraldik torde kunna nöja sig med ett relativt blygsamt timtal. Ett lyckligt grepp är att i arbetsordningen reservera timmar för fria studier.

Beträffande ämnet gymnastik ansåg hr Reicke, att detta bör vara obligatoriskt för samtliga elever, ej frivilligt. Bleve gymnastik valfritt, så förde detta helt visst med sig, att de elever, som mest vore i behov av de gymnastiska övningarna, hölle sig borta från dem. Avsikten med dessa övningar vore då i stort sett förfelad.

De från konstfackskolans fackavdelning för möbler och inredningar utgångna, smakskolade eller konstnärligt betonade krafterna kunna finna god användning inom industrien. Möbelfabrikerna, även de mindre, skaffa sig numera i regel en egen möbelarkitekt eller möbelritare. Man kan f. n. räkna med c:a 300 möbelfabriker av större mått i vårt land förutom de fabriker, som tillverka byggnadsinredningar. De från skolan utgångna kunna tänkas ägna sig åt industriell verksamhet även på annat sätt. På grundval av vad de i skolan inhämtat i yrkeskunskap torde de lätt kunna få anställning i fabriker och där arbeta sig upp till förmän, verkmästare eller verkstadschefer. Till innehavare av sådana befattningar torde de även tack vare sin skolade smak kunna anses lämpliga. Även såsom resande för fabrikerna torde de, om ock i mindre utsträckning, kunna finna användning. En stor procent av de utgångna kunna absorberas av möbelaffärerna. Dessa engagera mer och mer skolade krafter. Såsom exempel härpå nämnde hr Reicke, att, medan för 5 år sedan ingen möbelaffär vid Sveavägen i Stockholm, där hr Reickes möbelaffär är belägen, hade egen möbelarkitekt, sex av de vid den nämnda gatans södra del belägna åtta möbelaffärerna f. n. ha var sin möbelarkitekt. För möbel- och inredningsfirmor föreligger därför ett behov av skolade krafter inom branschen. Detta behov är f. n. svårt att fylla, enär kompetenta krafter ej stå att finna. Ett konstant behov i detta avseende torde med all sannolikhet finnas. Någon fara för överproduktion av utexaminerade från

ifrågavarande avdelning torde med det antal, de sakkunniga tänkt sig, ej vara att befara.

För de elever med affärsanlag, som ämna inrikta sig på anställning i möbelaffärer, vore bra med utbildning i försäljningsteknik. Denna utbildning torde med fördel kunna förläggas till någon av de specialkurser, som de sakkunniga föreslagit att anordnas vid konstfackskolan.

Hr Reicke framhöll till slut, att det vore till stor fördel för utbildningen, om en skola av den typ, de sakkunniga föreslagit, komme till stånd och uttalade förhoppningen om att så måtte ske.

— —

In fidem

Carl Werner.

Justeras:

Nils Fredriksson. *Ivar Reicke.*

19.

Den 4 september 1937.

Närvarande: Hrr Fredriksson, Börjeson, Stavenow och Werner samt civilingenjören A. S. W. Odelberg.

— —

§ 2.

Hr Odelberg deklarerade först sin uppfattning om hur en skola för konsthantverket och konstindustrien bör vara organiserad. En sådan skola bör i stort sett ge en utbildning av allmänt konsttekniskt värde. En bildningsbas bör skapas, och på den i skolan förvärvade grunden får den utgångne bygga vidare och söka nå det mål, hans intresse och anlag kunna leda honom till. En specialutbildning i detta ords strängaste bemärkelse kan en skola, vilken den än vara må, icke meddela. Även för en konstteknisk skola gäller denna inskränkning. Hr Odelberg drog upp parallellen med tekniska högskolan. Den allmänt tekniska bildning han på sin tid erhållit i denna skola hade för honom utgjort en god grund och en utgångspunkt vid hans sökande efter den specialutbildning, som passade honom. Även om en skola alltså ej kan utbilda specialister, så är därmed icke givet, att skolan skall bortse från kravet på elevens utbildning för en verksamhet, som han synes ha fallenhet och intresse för. En viss specialisering kan och bör därför förekomma i en skola.

Lika litet som skolan kan utbilda specialister, lika litet kan en konstteknisk läroanstalt utbilda skapande förmågor. Ej heller kunna alla, som genomgå en sådan skola, bliva självständigt skapande. En del måste så att säga breda ut det som skapas. Härmed var hr Odelberg inne på ett enligt hans mening mycket betydelsefullt område för en konstteknisk skolas verksamhet, nämligen dess uppgift att främja den goda smaken hos de många, som ute i livet såsom försäljare komma i kontakt med den stora allmänheten. Dessa ha en stor mission att fylla såsom smakuppfostrare för vårt folks breda lager. Man häpnar över den brist på smak, som ofta vidlåder den svenska säljarekåren.

Hr Odelberg övergick därpå till frågan i vad mån de sakkunnigas förslag överensstämde med hans egen här ovan framförda uppfattning om en konstteknisk skolas gestaltning i stort sett. Han konstaterade härvid att, efter allt att döma, de sakkunnigas inställning till föreliggande fråga, såvitt nu kunde bedömas, i stort sett sammanföll med hans egen. Även de sakkunniga hava kommit

till den uppfattningen, att målet för den konsttekniska läroanstalten i första hand bör vara en allmän uppodling av sinnet för form och färg. Vidare anse de, att bildningsanstalten bör genom en fackligt inriktad, tämligen brett lagd konstteknisk undervisning ge en god grund för olika slag av företagare och befattningshavare inom de konsttekniska yrkena. Dessutom ha de betonat, att en konstteknisk läroanstalt, lika litet som någon annan teknisk läroanstalt, kan väntas utbilda personer av den ena eller andra kategorien fullt färdiga för ifrågavarande uppgifter. De sakkunniga ha därjämte framhållit, att ej blott insikter och färdigheter i ett visst fack eller del därav bör eftersträvas utan även en mera allmän förståelse för tillämpningen av konstnärliga synpunkter å olika konsttekniska områden. Med avseende på undervisningen i smakodlande riktning ha de sakkunniga vidare föreslagit en allmän avdelning, som på det konsttekniska området är en motsvarighet till de allmänna läroverkens humanistiska linjer.

Hr Odelberg uttalade sig därefter om planen och anordningarna i övrigt för den föreslagna konsttekniska läroanstalten.

Med avseende på den föreslagna läroanstaltens namn ansåg han, att namnet konstfackskola syntes lämpligt.

Hr Odelberg uttalade sitt gillande av tanken att låta tekniska skolan för kvinnliga lärjungar behålla sin karaktär av förberedande skola och att öppna den även för manliga elever. Han fann det klokt, att de sakkunniga föreslagit denna förberedande kurs, så att man på ett tidigt stadium skall kunna *gallra ut* dem, som ej lämpa sig för konsttekniskt arbete.

De för inträde i den förberedande kursen föreslagna fordringarna på godkända betyg i vissa av i realexamen ingående ämnen ansåg han lämpligt och var med på att konstfackskolans styrelse må kunna lämna dispens från dessa fordringar. På ordförandens meddelande, att somliga fäst sig vid att för inträde i konstfackskolan skulle fordras ett högre mått av allmänbildning än som fordras för inträde i konsthögskolan, genmälde hr Odelberg, att det i detta avseende var fråga om skolor med skilda utbildningsmål, varför han ej kunde yttra sig därom.

Hr Odelberg ansåg lämpligt att ej uppställa fordran på praktisk yrkesutbildning före inträdet. Det är ju numera svårt för ungdomen att erhålla praktik och särskilt sådan, som utgör lämplig grundval för konsttekniskt arbete. Givetvis bör praktik räknas den sökande till godo. Under dessa förhållanden böra i skolan inrättas verkstäder, där eleverna kunna få den nödiga inblicken i praktiskt yrkesarbete. Han gillade därför, att de sakkunniga i likhet med tidigare kommittéer förordat inrättande av yrkesverkstäder.

Tillfälle till praktik för eleverna under skolferierna, en anordning, som i förslaget framförts såsom tänkbar, torde emellertid stöta på stora svårigheter. Det syntes hr Odelberg lämpligt, men han kunde ej yttra sig om de sakkunnigas förslag, när de bortse från tanken på att genom långa ferier söka bereda eleverna tillfälle till en problematisk praktik och i stället, på sätt de sakkunniga föreslagit, utöka arbetsåret. Härigenom skulle, såsom de sakkunniga framhålla, utbildningstiden kunna inskränkas till tre år. Konstfackskolan komme alltså att förutom den ettåriga förberedande kursen omfatta tvenne ettåriga fackklasser, vardera om 38 effektiva arbetsveckor med 40 veckotimmar.

Liksom de sakkunniga var han av den åsikten, att inträdessökande, som på annat håll förvärvat insikter och färdigheter motsvarande fordringarna för inträde i den första fackklassen, skulle kunna komma direkt in i denna klass, varigenom deras utbildningstid i konstfackskolan skulle kunna förkortas till två år.

Med avseende på den närmare utformningen av den förberedande kursen påvisades de sakkunnigas förslag att låta den första terminen upptaga teckningsoch smakodlande ämnen och reservera den andra terminen för fackarbete. Likaså införandet av ämnena yrkesorientering och materiallära samt ämnet gymnastik i den förberedande klassen och i fackklasserna — undervisning häri vore motiverat här lika väl som i de tekniska fackskolorna. Allt detta syntes hr Odelberg lämpligt, men han ansåg sig ej tillräckligt inne i frågan för att bestämt yttra sig.

På ordförandens fråga, om en särskild fackavdelning för keramik och glas behöves eller om dessa konsttekniska arter kunna inrangeras i annan fackavdelning, svarade hr Odelberg, att för den keramiska utbildningen bör ordnas med en speciell avdelning. Huruvida såsom de sakkunniga föreslagit, utbildningen i glaskonst kunde inrangeras under denna avdelning ansåg sig hr Odelberg icke kunna bedöma. Hr Odelberg ansåg, att utbildningen i keramik enligt förslaget i viss mån var tillgodosedd, i fråga om yrkesarbetet till och med mera än industriens behov kräver. Den, som vill ägna sig åt keramisk industri måste i varje fall utbilda sig vidare inom den industriella produktionen. På förfrågan, om övningar i drejning böra förekomma, meddelade hr Odelberg, att eleverna böra får någon övning i denna arbetsart, men att det ej är nödvändigt att de erhålla någon större träning häruti. Huvudsaken är, att undervisningen i denna fackavdelning, vad keramiken angår, ger en allmän keramisk bildning. Hr Odelberg tyckte sig förmärka, att de sakkunniga haft detta för ögonen.

Ordföranden framställde den frågan till hr Odelberg, på vilka områden de från konstfackskolans keramiska linje utgångna kunna väntas finna användning. Såsom svar på denna fråga hänvisade hr Odelberg till sitt tidigare uttalande om försäljarna. Över huvud varje affär, som försäljer keramiska produkter, kan finna god användning för personer med den här avsedda utbildningen, det må nu vara som affärsledare, försäljare i butikerna eller handelsresande. Blivande affärsmän böra emellertid först skaffa sig praktik i något hithörande industriföretag. En del torde industrien kunna emottaga. De, som genomgått den förberedande kursen, torde i viss utsträckning kunna rekrytera arbetarstammen. Dessa kunna erhålla arbete av mer teknisk art och på områden, som ligga ungefär mitt emellan hantverk och maskinell framställning. Äga de ett speciellt handlag, kunna de möjligen bliva drejare, vartill emellertid fordras en lång övning. Detta yrke är dock på retur, enär maskinerna i många fall övertagit drejarens arbete. De från fackklasserna utgångna kan den keramiska industrien även ha nytta av. Dessa måste dock först praktisera i yrket och gå på prov för att ådagalägga sin eventuella lämplighet för den industriella produktionen. I detta sammanhang relaterade hr Odelberg de omständigheter, under vilka den nuvarande konstnärliga ledaren för Gustavsbergs porslinsfabrik kommit att knytas till företaget. Denne hade under ett års tid praktiserat vid fabriken, innan han kunde anses skickad att taga itu med även de enklaste uppgifter av konstnärlig art. Tilläggas bör, att han vid början av sitt arbete i fabriken ej hade någon som helst erfarenhet inom keramik- eller porslinsfacket.

— —

In fidem

Carl Werner.

Justeras:

Nils Fredriksson. *A. S. W. Odelberg.*

20. Malmö den 8 september 1937.

Till 1936 års yrkesskolsakkunniga.

Mäster Samuelsgatan 44, Stockholm.

Efter att genom sakkunnigas ordförande hava fått del av det preliminära förslaget till omorganisation av tekniska skolan i Stockholm få vi på begäran göra följande uttalande.

Inom textilindustrien har man på senare tid alltmer känt behov av medhjälpare med viss konstnärlig utbildning. Allt flera företag ha funnit nödigt att anställa dessinatörer, men hittills har det varit nästan omöjligt att finna sådana inom landet. Mönster för olika slag av vävnader köpas nu i mycket stor utsträckning från utlandet. Även för omsättningen av dessa mönster i praktiskt utförande, behövs medhjälpare med uppodlat sinne för form och färg. Endast i ringa mån har behovet häri kunnat tillgodoses genom de aftonskolor och andra undervisningsanstalter som redan finnas.

En läroanstalt sådan som den föreslagna konsttekniska fackskolan, som bygger på någorlunda god allmänbildning och ger en konsttekniskt inriktad undervisning under sammanlagt tre år, skulle otvivelaktigt bliva till stort gagn för den ungdom, som begagnar sig av densamma. För textilindustrien skulle det vara av värde, att några bland dem, som genomgått den textiltekniska fackavdelningen, ville söka vidare utbildning i det rent industriella, då de säkerligen kunde få god användning ej blott som dessinatörer utan även i andra befattningar, exempelvis som försäljare till engrosaffärer och även som chefer i detaljaffärernas inköpsavdelning m. m. Alltnog från textilindustriens sida synes mycket glädjande, om en utbildningsanstalt av ungefär den i förslaget angivna beskaffenheten kunde komma till stånd.

Högaktningsfullt

Malmö Yllefabriks Aktiebolag

Aug. Schmitz.

Manufakturaktiebolaget i Malmö

Th. C. Bergh.

Aktiebolaget Skånska Yllefabriken

Nils Engberg.

21. Den 9 september 1937.

Närvarande: Hrr Fredriksson, Hjortzberg, Stavenow och Werner samt dir. Alfred Petterson, disp. Bror Zachrisson och dr Akke Kumlien, de båda förstnämnda såsom representanter för grafiska yrken, den sistnämnde såsom representant för grafiska yrken samt för bokband.

— —

§ 2.

Hr Petterson skulle hälsa tillkomsten av en konstfackskola med stor tillfredsställelse. En konstteknisk skola behöves för så att säga mellanstadierna. De från skolan utgångna skulle finna rik användning. *Hr Kumlien* fann det synnerligen glädjande, om den föreslagna skolan komme till stånd.

Hr Kumlien ansåg, att det var klokt att ha skilda avdelningar för grafiska yrken och för bokband. Tryckeri- och bokbinderibranscherna utgöra i regel skilda verksamhetsområden. Det vore dock fördelaktigt för bokkonstnären att även vara tryckerikunnig, vilket önskemål torde kunna realiseras, enär de sakkunniga tänkt sig ett intimt samband mellan de olika fackavdelningarna.

Skolans uppdelning i en förberedande kurs, fackklasser och påbyggnadskurser syntes de närvarande representanterna vara lämplig.

Hr Petterson erinrade om att skolan för bokhantverk avser utbildning av arbetare. Den föreslagna konstfackskolan är ej direkt avsedd härför. De från konstfackskolan utgångna kunna ej väntas ställa sig vid kasten. De behöva blott ha inblick i typografyrket, så att de kunna bedöma ett tryckalster.

Hr Kumlien trodde, att konstfackskolan under vissa betingelser skulle kunna utgöra en påbyggnad på skolan för bokhantverk. Emellertid torde det vara förenat med svårigheter att i konstfackskolan sammanföra elever från skolan för bokhantverk med i yrket obeprövat elevmaterial. Det torde därför bli nödvändigt att undervisa de båda elevkategorierna var för sig på parallella linjer.

Hr Petterson ansåg det vara av vikt, att skolan förfogar över verkstäder. Den maskinella utrustningen i dessa bör, såsom hr ordföranden påpekat, bestå av standardmaskiner och endast i viss utsträckning av specialmaskiner.

Hr Zachrisson underströk de sakkunnigas uttalande, att arbetet i skolverkstäderna bör kompletteras genom besök i praktiskt arbetande företag.

Hr Petterson uttalade sin tillfredsställelse över att ett ämne som yrkesorientering upptagits, vilket ämne är av största vikt då det gäller yrkesvalet. Undervisning i det föreslagna ämnet färglära är av betydelse så ock i bokföring, som ingår i ämnet yrkesekonomi. Papperskännedom, som intagits i ämnet materiallära, är av utomordentlig betydelse för en typograf.

Hr Zachrisson föreslog, att i den förberedande kursen införes en kortare kurs i konsthistoria, konstuppfattning, stillära e. d. Det är förvånande, vad arbetssökande äro föga hemmastadda på dessa områden. Kännedom om stilarna är nödvändig för en typograf. Av stort grundläggande värde är vidare kunskap i bokhistoria, vari undervisning borde medtagas, antingen i samband med konsthistorien eller som särskilt ämne. Det föreslagna ämnet tryckeriteknik synes ha erhållit väl litet timtal. Detta borde utökas, enär en god kunskap häri är av stor vikt även för den som ägnar sig åt reklamfacket. Önskligt är, att i kursplanerna, eventuellt för påbyggnadskursen, intages ett moment, som man skulle kunna kalla avancerad typografi. Härvid skulle eleven utan hänsyn till tid och kostnad utföra vissa typografiska arbeten, för att denne skulle lära sig uppskatta värdet av en ordentligt genomarbetad typografisk gestaltning. Hr Zachrisson föreslog vidare, att timtalet för textning utökas och att här införes undervisning i bokstävernas utveckling, d. v. s. i bokstavskonst. Denna undervisning, ev. baserad på lärobok, skulle i första hand vara avsedd för det grafiska facket men kunde vara till nytta även för elever i andra fack. Han hänvisade till vad bokmuseet i Berlin gjort i detta avseende.

Hr Kumlien saknade i fackavdelningen för bokband en viktig sak, nämligen komposition och gravering av stämplar. En nyorientering på bokkonstens område kan ej ske utan kunskap häri. Stämpeltillverkningen fordrar sin speciella teknik, och endast den som arbetar bokbinderimässigt kan gå i land med tekniken. Därför måste stämpeln icke bara komponeras utan även utföras av eleven i fackavdelningen för bokband. Själva stålgraveringen kan eleven i fråga

utföra t. ex. i verkstaden för metallarbeten, dock under uppsikt av den gravör, som är lärare i ämnet i fackavdelningen för bokband. Det av de sakkunniga föreslagna ämnet heraldik bör utökas med undervisning i symbolik, som är av största vikt för en bokkonstnär. På grund av dess betydelse vore det måhända lämpligt att införa det såsom särskilt ämne. Undervisning häri kunde eventuellt meddelas i föredragsform. Hr Kumlien instämde i hr Zachrissons förslag att utöka textningen med undervisning i bokstavsformernas utveckling. Emellertid bör denna undervisning ej ske föreläsningsvis utan med den rätta pennan i handen. Det är nämligen av vikt att i teckning få fram bokstavens karaktär. Tecknaren skall också lära sig förstå sambandet mellan formen och materialet. Hr Kumlien pekade vidare på träsnittets stora betydelse för en bokkonstnär. Xylografiens konstart är f. n. nästan bortlagd, men den kan komma att betyda mycket för bokkonstens förnyelse. Träsnittet bör därför omhuldas även i det avseendet, att det är en förberedelse till stålgravyren.

Hr Petterson ansåg, att det av de sakkunniga föreslagna antalet elever kunde anses lagom. Det kan knappast vara mindre. De utgångna komma ju att spridas över hela landet, och produktionslivet fordrar numera utbildat folk i långt större utsträckning än förr.

Hr Petterson var övertygad om att de elever, som genomgått den förberedande kursen, skola kunna vinna anställning som lärlingar i tryckerierna. De, som erhållit fullständig utbildning i konstfackskolan, kunna tänkas få plats i tryckeriföretag eller anställas såsom ackvisitörer, orderupptagare eller försäljare för dessa företag. Dessa tryckeriföretagens ombud torde på grund av sin vid skolan förvärvade fackutbildning kunna verka upplysande i fråga om goda tryckalsters värde för beställarna. Om skolan skall söka förmedla platser åt sina elever, vilket hr Petterson ansåg lämpligt, bör skolan i tid meddela de företag, som kunna ifrågakomma, när utbildade krafter stå att få. Överhuvudtaget bör ledningen bemöda sig om att göra skolan känd.

Hr Kumlien betonade, att till föreståndare för en fackavdelning endast den kan komma ifråga, som i konstnärligt eller konstteknisk avseende intar en ledareställning inom respektive fack.

Hr Petterson ansåg, att det med avseende på de yrkeslärare, som skolan behöver, kunde tänkas, att verkligt skickliga arbetare eller verkmästare kunde komma i betraktande. Dessa torde få helanställas med t. ex. femårskontrakt, och efter mandatstidens slut ha de möjlighet att återgå till yrket.

Hr Zachrisson påpekade fördelen av att skolans lärare bliva satta i tillfälle att utomlands bedriva studier och vidarebilda sig inom sina respektive områden.

Hr Kumlien uttalade förhoppning om att konstfackskolan i framtiden måtte kunna utbyggas med en avdelning liknande den, som finnes vid akademien för grafiska konster i Leipzig, där rön och experiment göras med nya metoder och nya maskiner och där även uppfinningar framkomma inom områdena för bokkonst och grafiska yrken.

Vidare framhölls såsom önskvärt att konstfackskolan kunde medverka till att i vårt land framställdes tryckpapper av alla de slag, som behövas för ett modernt tryckeri- och bokindustriföretag, så att import härav kunde undvikas.

— —

In fidem

Carl Werner.

Justeras:

Nils Fredriksson. *Akke Kumlien.* *Alfr. Petterson.* *Bror Zachrisson.*

22.

Den 9 september 1937.

Närvarande: Hrr Fredriksson, Börjeson, Hjortzberg, Stavenow och Werner samt arkitekt Olof Thunström och direktör Edv. Miltopæus.

---

§ 2.

Hr Thunström var övertygad om att en renässans behöves i vårt land för den konsthantverkliga undervisningen. I sin egenskap av ordförande i konsthantverkarnas gille har han haft rikt tillfälle att konstatera detta behov. Såsom utövande arkitekt är han särskilt intresserad av att utbildningen av inrednings- och möbelarkitekter blir den bästa möjliga. För närvarande finnes ej samma utbildningsmöjligheter i Sverige som i utlandet. Den omorganiserade tekniska skolans uppgift bör vara att meddela alla de kunskaper, som äro behövliga för konstteknisk verksamhet på skilda områden. Skolan bör bliva en centralpunkt för och ge riktning åt hela rikets konsthantverkare. Den bör med andra ord bliva en kraftkälla för konsthantverket. Det gäller nu att undersöka, om den av de sakkunniga föreslagna skolan har utsikt att bliva en fullödig utbildningsanstalt för konsthantverkare.

I fråga om den yttre ramen för denna skola ansåg han de sakkunnigas förslag lämpligt. Det är nog riktigt att låta samtliga elever under första terminen i den förberedande kursen erhålla en i stort sett likartad undervisning. Det är vidare att vänta, att eleverna under denna termin, tack vare bland annat ämnena yrkesorientering och materiallära, bliva på det klara med vilken yrkesgren de ha bäst läggning för. Under den förberedande kursens andra termin skulle så det elementära yrkesarbetet äga rum. I och med inträdet i den första fackklassen skulle, såsom de sakkunniga föreslå, eleverna definitivt ha bestämt sig för yrkesgren. Hr Thunström var med på en sådan anordning under hänvisning till att det kan ha sina risker att längre uppskjuta det definitiva valet av yrke.

Frågan huruvida den av de sakkunniga föreslagna utbildningstiden — en ettårig förberedande kurs samt tvenne ettåriga fackklasser — är tillräcklig, torde vara svårare att avgöra bland annat på grund av att eleverna pläga mogna först så småningom, en erfarenhet, som hr Thunström gjort i sin egenskap av lärare vid tekniska högskolan. Emellertid ha ju de sakkunniga för åtminstone en del av eleverna tänkt sig ett fjärde år i form av en påbyggnadskurs, varför farhågan för en för kort utbildningstid åtminstone delvis torde vara eliminerad.

Går det tekniskt sett att anordna intagning av elever två gånger om året, skulle detta naturligtvis vara till fördel för inträdessökande.

Vad angår fordran på allmänbildning, ansåg hr Thunström, att skolans fordran härpå kan hos en aspirant till skolan verka stimulerande, så att denne i tid skaffar sig de bokliga kunskaper, som anses önskvärda. Å andra sidan bör ifrågavarande bestämmelse tillämpas med smidighet. Han var i detta avseende med på att konstfackskolans styrelse må kunna lämna dispens från den uppställda fordran på allmänbildning.

Hr Thunström ansåg, att fordran på praktisk verksamhet bör upptagas bland inträdesfordringarna och det redan för inträde i den förberedande kursen. Det kommer därvid ej så mycket an på vad de unga sysselsätta sig med utan fastmer därpå, att de på något sätt komma i kontakt med det verkliga livet. Genom deltagande i praktiskt arbete bliva de händigare och få tidigt en praktisk inriktning. Hr Thunström påpekade, att aspiranter till tekniska hög-

skolans arkitekturavdelning vid förvärvandet av praktik visst inte alltid ta sikte på sådan, som direkt tillhör byggnadsfacket. Så t. ex. har det kunnat hända, att en blivande arkitekt praktiserat på en maskinverkstad. Redan på gymnasiestadiet kan inträffa, att blivande högskoleaspiranter under ferierna deltaga i något slag av praktiskt arbete, varvid de så att säga leka sig över på livet. De sakkunniga böra därför, enligt hr Thunströms mening, ej släppa tanken på praktikfordran. Även om något organ för förmedling av sådan praktik, som här avses, ej finnes, bör skolan gå in för att söka åstadkomma en förmedlingsinstitution för sagda ändamål. Hr Thunström berörde, hur denna fråga ordnats med avseende på studerande vid tekniska högskolans arkitekturavdelning. Här hade det i regel funnits flera praktikplatser än sökande till sådana platser. Om nu de sakkunniga ej våga sig på att upptaga fordran på praktik för inträde på grund av de betänkligheter, de i sitt förslag framfört, så borde de åtminstone kraftigare understryka sitt uttalande om att förefintligheten av lämplig praktik betraktas som ett väsentligt plus. De unga skola uppmuntras och sporras till att självmant skaffa sig praktik.

Den av de sakkunniga föreslagna samverkan mellan konstfackskolan och konsthögskolan ansåg hr Thunström i många fall kunna vara till stor nytta för eleverna i de respektive skolorna. Förläggandet av elevers i påbyggnadskursen studier till konsthögskolan kan sägas vara en parallell till den vid konsthögskolan anordnade högre kursen för arkitekter. Det ligger vidare nära till hands att låta elever vid konsthögskolan deltaga i de av konstfackskolans ämnen, vari undervisning ej meddelas vid konsthögskolan.

Det bör emellertid ej stanna vid den nyssnämnda samverkan, ansåg hr Thunström. Ett samarbete bör äga rum mellan alla de skolor, som arbeta i de konsthantverkliga yrkenas och i konstens tjänst, de må nu heta verkstadsskolor eller yrkesskolor, konstfackskola eller konsthögskola.

Därmed var hr Thunström inne på frågan om målet för den föreslagna konstfackskolan och om alla de föreslagna fackavdelningarna verkligen hörde hemma i denna skola. Han undrade, om ej fackavdelningen för dekorativ målning — och detta gäller även fackavdelningen för dekorativ skulptur — borde skiljas från konstfackskolan. Han var rädd för att utbildningen i dessa fackavdelningar skulle få en bismak av halvbildning. Utbildningen här tynges av för mycket yrkesarbete. Å andra sidan erhålles ej tillräcklig kunskap i anatomi och träning i croquis, varigenom utbildningen i konstnärlig riktning blir lidande. Det vore kanske bättre, ansåg han, att med avseende på dekorativ målning och dekorativ skulptur överlämna utbildningen i det rena yrkesarbetet till verkstadsskolorna och låta konsthögskolan helt taga hand om den mer konstnärligt betonade utbildningen.

Från de sakkunnigas håll betonades emellertid, dels att smakskolning i detta ords egentliga bemärkelse ej förekommer i verkstadsskolorna, dels att det behöves icke blott konstnärer utan även konsthantverkare av blygsammare mått samt konsttekniskt skolade befattningshavare inom olika områden av produktionslivet. Det framhölls, att utbildningen i konstfackskolan och den i konsthögskolan var av helt olika art.

Hr Miltopæus underströk att utbildningen i konstfackskolan och i konsthögskolan var av väsensskild art. Ytterligt få konstnärer kunna lösa uppgiften inom t. ex. möbelproduktionen. Om behovet av »möbelkonstverk» kan ju knappast vara tal. Huvudsaken inom denna bransch är att framställa goda möbeltyper för den stora massan av avnämare. Kriteriet på goda möbeltyper får väl anses

vara, att produkten har goda proportioner och god skuggverkan samt att materialet kommer till sin rätt. För att framställa sådana produkter behövas inga högskolebildade konstnärer. Bohagsproduktionen har däremot användning för möbelritare med ekonomiskt sinne och estetisk känsla. I detta sammanhang uppläste hr Miltopæus en till de sakkunniga ställd skrivelse i frågan (se nedan).

— —

In fidem

Carl Werner.

Justeras:

Nils Fredriksson. *Olof Thunström.* *E. Miltopæus.*

23. *Till 1936 års yrkesskolsakkunniga.*

Med anledning av Eder skrivelse den 26 april detta år rörande undervisningen i fackavdelningen för möbler och inredningar i en blivande konstfackskola har jag äran anföra följande.

Av de till mig ställda frågorna avser den första att höra min åsikt om behovet av konsttekniskt skolade krafter inom möbel- och inredningsindustrierna.

För att belysa denna fråga skulle jag vilja erinra om att flertalet industriföretag inom möbelbranschen arbeta på två linjer: dels utföra de beställningsarbete, där modell eller ritningar tillhandahållas av beställarna, dels tillverka och försälja de — för utjämnande av produktionen — egna möbeltyper. För dessa senare kräves skolade möbelritare med stor erfarenhet, men knappast att de senare skola vara fast engagerade vid företagen. Man kan snarare säga att det är förmånligare att kunna köpa ritningarna av de många möbelarkitekter, som på olika orter utöva sin verksamhet. Därigenom undgå företagen ensidighet i sina typer. Men å andra sidan tar det vid ombyten av konstnärliga medarbetare tid innan fabrikens tekniska personal uppnått önsklig grad av samarbete med ritningsproducenten. För möblernas goda utformande och framför allt för deras ekonomiska tillverkning kräves medverkan av skickliga och erfarna verkmästare och disponenter. — Jag har dock sett många exempel på utmärkta möbeltyper, som skapats av personer i exempelvis verkmästareställning utan speciell utbildning i ritning eller andra till en konstfackskola hörande läroämnen. Likaså framkomma ofta goda möbeltyper via försäljarna, både dem, som i möbelaffärerna betjäna allmänheten och dem, som äro försäljare för fabrikerna.

Det är uppenbart, att det skulle vara till största gagn för hela möbelbranschen om icke blott möbelarkitekterna utan också de som senare skola intaga ställningar som verkmästare, resande eller butiksförsäljare kunde erhålla en lämplig utbildning vid en konstfackskola. Men särskilt verkmästarna utväljas på grund av sina ledareegenskaper vanligen ur de skickliga yrkesarbetarnas led — via förmansställningen. Det är svårt att tänka sig att få duktiga verkmästare ur elevskaran från en konstfackskola, såvitt icke eleven börjar sin bana från början alltså som lärling och arbetare. Däremot borde det vara lättare och mycket önskligt att kunna rekrytera försäljarna bland de utbildade eleverna. Det bör alltid kunna finnas en del elever med ekonomisk blick och affärssinne samtidigt med de estetiska anlagen, vilka efter skolans slut kunna utbildas till försäljare i de större städernas möbelaffärer.

Idealet är att få konsttekniskt skolade krafter med ekonomiskt sinne eller praktiskt dugligt folk med estetisk skolning. Vad som därvid är det primära

eller sekundära torde väl mestadels bero på slumpen. Jag menar, att det skulle vara mycket lyckligt om en konstfackskola skulle kunna draga till sig som elever ungdom, som redan praktiskt börjat arbeta inom möbelbranschen men som funne sig vara i behov av estetisk skolning och som hade möjlighet både att bli antagna vid konstfackskolan och att gå igenom hela kursen av ekonomiska skäl.

Om den blivande konstfackskolan kommer att få en dylik dragningskraft beror givetvis på dels hur kurserna komma att bli utformade dels på hur lärarna komma att utöva sitt kall. Jag är härmed inne på besvarandet av den andra till mig ställda frågan, nämligen om den i förslaget avsedda undervisningen kan tänkas meddela en efter industriens fordringar avpassad utbildning.

Vad först angår *den förberedande kursen* är givetvis den inriktning på praktiskt yrkesarbete, som timplanen anvisar, synnerligen betydelsefull. Det synes mig dock lämpligt att redan i förberedande kursen ett visst utrymme beredes för en *orientering* såväl i konsthistorien som i ett ämne, motsvarande konstfackskolans »Bostaden». Jag menar härmed att eleverna böra ges en inblick i konsthantverkets och konstindustriens allmänna sociala uppgifter, deras ställning i samhället och produktionslivet i allmänhet. Alltså ett slags samhällslära med speciell hänsyn tagen till allt som sammanhänger med bostadens produktion och inredning. — Hur många timmar, som böra anslås häråt är svårare för mig att uttala mig om, men det förefaller som om ett 60-tal timmar för detta ändamål skulle utan våda kunna tagas från yrkesarbetet och teckningen.

Ännu mera betydelsefullt synes det mig vara att i den *2-åriga fackskolan* rikligare plats beredes för en dylik undervisning i konsthantverkets sociala sida. Jag skall närmare motivera hur jag kommit till denna uppfattning. En företagsledare har ofta under utövande av sin verksamhet tillfälle att samarbeta med fackmän inom olika specialområden, såsom ingenjörer, konstnärer, bokföringsexperter, jurister o. s. v. Han kan därvid många gånger icke undgå att märka hurusom många av dessa fackmän så stirrat sig blinda på sina speciella kunskapsområden, att de tappat bort överblicken över det hela, att de icke se de stora sammanhangen, produktionskedjan i samhällslivet och näringslivets betydelse för — samtidigt som beroende av — de kulturella frågorna. Eleverna i fackskolan hava kommit till sådan ålder och mognad att de böra vara mottagliga för en undervisning i dessa ting, som jag icke kan ge bättre ämnesnamn än »Samhällskunskap». Och jag är fast övertygad om att ett sådant undervisningsämne med en för uppgiften intresserad lärare kommer att ge djupa spår i elevernas kommande inställning till sina uppgifter i samhället och produktionen. Eleverna böra tidigt komma till klarhet om att bostads- och bohagsproduktionen samtidigt som den kräver ett visst mått av estetisk insats berör mycket stora delar av vår sammanlagda industriella produktion och därför måste taga hänsyn till de allmänna ekonomiska betingelserna. Eleverna böra också — som jag ser saken — åtnjuta en utbildning och uppfostran, som klargör för dem, att det är lika viktigt att de få möjligheter att inrangera sig som samhällsmedlemmar som att de få en fördjupad estetisk kunskap eller tekniska färdigheter.

Erforderlig tid för detta undervisningsämne, som jag skulle vilja jämställa med yrkesekonomien eller något av 152-timmars ämnena, bör kunna tagas från teckningen samt »möbelarbeten».

Stockholm den 9 september 1937. *E. Miltopæus.*

24. Den 10 september 1937.

Närvarande: Hrr Fredriksson, Börjeson, Stavenow och Werner samt bildhuggarna Gustav Fredriksson och David Jahrl, representanter för Stockholms bildhuggareförening.

— —

§ 2.

Hr G. Fredriksson meddelade, att styrelsen för Stockholms bildhuggareförening, som behandlat det föreliggande utkastet till förslag rörande konstfackskolan, funnit detsamma mycket tilltalande. Egentligen är det blott på en punkt, som styrelsen är av annan mening än de sakkunniga, nämligen i fråga om inträdesfordringarna. Ur yrkessynpunkt är fordran på betyg i vissa i realexamen ingående ämnen enligt styrelsens mening av mindre betydelse, varför detta krav borde utgå ur inträdesfordringarna. Däremot är det viktigare, att inträdessökande ha håg och anlag för konstteknisk verksamhet samt erhållit praktisk yrkesbildning. Skall skolan kunna fylla sin uppgift och lämna en allsidig utbildning, så bör den bygga sin undervisning på av eleverna förvärvad praktik i yrket. Detta gäller för både det lägre och det högre stadiet. Härav följer, att praktik i yrket bör vara förvärvad före inträdet i den förberedande kursen. Vad bildhuggarfacket angår ligger faran nära, att dilettanter skapas av de elever, som ej ha en god praktisk förbildning. Tekniska skolans elevutställningar jävar ej detta sakförhållande.

På ordförandens fråga hur lång praktik en elev i fackavdelningen för dekorativ skulptur skulle anses behöva svarade hr Fredriksson, att 2 à 3 års praktiskt yrkesarbete torde vara tillräckligt.

Hr Jahrl trodde, att ett års praktik före inträdet i förberedande kursen samt därjämte praktik under skolferierna kanske skulle räcka. Han framhöll, att den från skolan utgångna icke i och med slutad skolgång kunde vara färdigbildad i praktiskt avseende utan måste ute i livet bygga vidare på sin utbildning.

I detta sammanhang betonade hr *Fredriksson,* att en skola aldrig kan fullt färdigbilda eleven varken i ena eller andra riktningen.

Hr Fredriksson uttalade på egna och yrkeskollegers vägnar, att en konstteknisk skola som den föreslagna är av behovet påkallad. Även den, som icke ämnar ägna sig åt konstteknisk yrke, skulle ha nytta av att få utbildning vid en sådan skola. En fackavdelning för dekorativ skulptur med utbildning i bland annat träskulptur bör finnas vid konstfackskolan. I vårt land utföras nämligen bildhuggeriarbeten i trä, såsom pendyler, möbeldetaljer m. m., i stor mängd och förutom ett flertal bildhuggarverkstäder arbeta många betydande affärsföretag i branschen. Lärlingar emottagas visserligen icke f. n. hos de i huvudstaden verksamma träbildhuggarna, men däremot hos mästare i landsorten. På många platser i landsorten, där lärlingar utbildas, finnas emellertid inga aftonskolor, varför lärlingarna där gå miste om utbildning i teckning, i smakskolning och i andra för en bildhuggare viktiga ämnen. För dessa lärlingar vore genomgåendet av åtminstone den ettåriga förberedande kursen av stor nytta. Det kan också tänkas, att många lärlingar i landsorten komma att begagna sig av denna ettåriga utbildning. Efter slutad kurs torde dessa lärlingar vända åter till mästaren och yrket och bliva goda medarbetare inom bildhuggarbranschen. Lyckligt vore, om lärlingar i landsorten kunde komma i åtnjutande av stipendier för studier vid konstfackskolan.

Man kanske kunde tycka, framhöll hr Fredriksson, att en särskild avdelning för dekorativ skulptur vid konstfackskolan vore obehövlig vid sidan av den utbildning i denna konstgren, som meddelas vid konsthögskolan. Så är det emellertid ej. Bildhuggeriyrket som sådant behöver främjas. Ett viktigt medel härtill är att dess utövare få en efter ändamålet avpassad utbildning. En sådan utbildning kan bättre erhållas vid den föreslagna konstfackskolan än vid konsthögskolan. Utbildningen vid den senare skolan sker enligt andra krav, än de hantverket och industrien uppställa.

Hr Jahrl noterade med glädje, att de sakkunniga även föreslagit anordnandet vid skolan av speciella kurser för fortsatt utbildning.

Hrr Fredriksson och *Jahrl* framförde några önskemål angående jämkning av tim- och kursplanerna för fackavdelningen för dekorativ skulptur i fackklasserna till förmån för ämnet modellering. I övrigt ansågs inga ändringar i tim- och kursplaner vara behövliga. Ämnen sådana som de föreslagna teckning, heraldik, textning och yrkesekonomi äro betydelsefulla vid bildhuggarens utbildning. Den för gymnastik använda tiden kan ej sägas vara bortkastad. Tvärtom är det av vikt, att tillfälle till gymnastik och idrottsövningar beredes. Införandet av särskilda timmar för fria studier ansågs mycket förmånligt. Under dessa timmar böra eleverna bland annat göra kompletterande stilstudier.

Det av de sakkunniga föreslagna antalet elever i fackavdelningen för dekorativ skulptur ansågs vara lagom.

Även i övrigt instämde representanterna i de sakkunnigas förslag, bland annat beträffande intagning av elever två gånger om året samt att låta höstterminen eventuellt börja tidigare än nu är fallet i tekniska skolan.

Önskemål uttalades, att en kurs i konsthistoria, avsedd för allmänheten måtte anordnas på kvällarna vid den blivande skolan. Detta gav ordföranden anledning framhålla, att konstfackskolan är tänkt att i lämplig utsträckning och utanför skolschemat bedriva allmän verksamhet inom det konsttekniska området, såsom att anordna föreläsningar, extra kurser och dylikt.

— —

In fidem

Carl Werner.

Justeras:

Nils Fredriksson. *Gust. Fredriksson.* *David Jahrl.*

25.

Den 13 september 1937.

Närvarande: Hrr Fredriksson, Börjeson, Stavenow och Werner samt civilingenjören A. S. W. Odelberg.

§ 1.

Protokollet från det av hr Odelberg bevistade sammanträdet den 4 dennes upplästes. Hr Odelberg bestyrkte för sin del riktigheten av detta protokoll.

§ 2.

Hr Odelberg meddelade, att han närmare studerat utkastet till de sakkunnigas förslag rörande organisationen av konstfackskolan. Han uppläste en skrivelse, av vilken framgick, att han ansåg den föreliggande frågan tarva en utförligare utredning än den, de sakkunniga förebragt.

Hr ordföranden påpekade, att hr Odelberg fullkomligt missuppfattat frågans läge. De sakkunniga äro ännu i början av sin utredning. Beteckningen »utkast» på det av de sakkunniga under hand framlagda förslaget ådagalägger detta med all önskvärd tydlighet. De sakkunniga ha ansett sig böra på frågans nuvarande läge nedskriva ett utkast för att över huvud få något gripbart, om vilket diskussionen kan röra sig. Det är om de av de sakkunniga hittills framförda synpunkterna, vi gärna skulle önska hr Odelbergs råd och uttalanden.

Hr Odelberg insåg, att han missförstått de sakkunniga. Han förde på tal lärarefrågan och framhöll, att föreståndarna för de olika fackavdelningarna böra vara krafter, som ge sin personliga lyftning åt undervisningen och helst borde erhålla professors värdighet.

Hr ordföranden nämnde, att det föreliggande utkastet ej innehåller något uttalande i lärarefrågan. De sakkunniga ha visserligen diskuterat denna fråga inbördes, men ännu är frågan härom svävande.

Hr Odelberg framhöll vikten av att eleverna fostras till ekonomiskt tänkande. De kunde så bliva lämpliga även för annat än rent konstteknisk verksamhet. Så t. ex. hade många av dem, som genomgått tekniska högskolan blivit bemärkta krafter inom försäkringsväsendet.

— —

In fidem

Carl Werner.

Justeras:

Nils Fredriksson. *A. S. W. Odelberg.*

26.

Den 14 september 1937.

Närvarande: Hrr Fredriksson, Börjeson, Stavenow och Werner samt hovsilversmeden frih. Erik Fleming.

— —

§ 2.

Hr Fleming uppehöll sig först vid frågan om behovet av praktisk utbildning av eleverna i konstfackskolan och särskilt då i skolans fackavdelning för finare metallarbeten. Hr Fleming ansåg, att denna fråga var av mycket stor betydelse och måste tagas i allvarligt övervägande. Hans mångåriga erfarenhet inom guld- och silversmidets område hade visat, att de elever, som nu utgå från högre konstindustriella skolan, fått för litet praktisk underbyggnad. Därför måste de så att säga börja från början i yrket. Han hade sett många exempel på att dessa, sedan de erhållit den nödvändiga praktiken, ändrat sitt sätt att rita i enlighet med yrkets och materialets fordringar och blivit användbara för lösandet av skilda uppgifter inom yrket. Detta ådagalägger bl. a., att en praktisk utbildning är nödvändig. En sådan bör vara förvärvad före inträdet i skolan. Angående arten av denna praktik har det från något håll framförts, att det är likgiltigt vad slags yrkesarbete aspiranten till skolan deltager i. Detta kan nog vara riktigt så till vida, att arbete i varje fall för praktikanten blir en skolning och en inriktning på det verkliga livet, som kan vara nog så värdefull. För det fortsatta arbetet inom en bestämd yrkesgren har dock en sådan praktik relativt litet att betyda. Åtminstone behöver den, som kommer att ägna sig åt guld-

eller silversmedens yrke en praktisk skolning i själva yrket. Hur lång tid praktiken bör omfatta torde vara svårt att avgöra. Ett års praktik torde få anses såsom ett minimum. Att erhålla praktik i Stockholm, åtminstone hos de större firmorna i branschen, under så pass kort tid torde emellertid falla sig svårt. Lärlingstiden hos dessa är nämligen åtskilligt längre, och principalerna torde av flera orsaker vara obenägna att släppa lärlingarna i förtid. Emellertid torde frågan om praktik kunna lösas. Ett förvärvande av praktik före inträdet i skolan onödiggör ej verkstadsarbete i denna. Verkstadsarbete i skolan är tvärtom nödvändigt för blivande utövare inom facket för finare metallarbeten. Emellertid är inrättandet av skolverkstäder kostsamt, enär verkstäderna måste vara försedda med fullt tidsenlig maskinell utrustning. Om kostnaderna för inrättandet av verkstäder inom skolan skulle visa sig oöverkomliga, så kanske den utvägen kunde tillgripas, att skolan vidtalade i produktionslivet arbetande verkstäder och fabriker att emottaga skolans elever. Osäkert är emellertid, om denna väg är möjlig att beträda.

Vad angår fordran å allmänbildning för inträde i skolan ansåg hr Fleming att de av de sakkunniga uppställda fordringarna i detta avseende vore att betrakta som minimum. Eleverna behöva en viss allmänbildning för att kunna tillgodogöra sig undervisningen vid skolan. Yrkets utövare skulle genom denna allmänbildning även nå en högre social standard. Lämpligt är dock, såsom de sakkunniga föreslagit, att skolans styrelse må kunna lämna dispens från den uppställda fordran på allmänbildningen.

Liksom en blivande konsttekniker bör vara väl insatt i den praktiska yrkesutövningen bör han även vara merkantilt inriktad. Det är icke nog med att konstteknikern kan komponera och yrkesmässigt utföra en sak, han måste också kunna framställa saken ifråga under sådana betingelser, att den blir säljbar. Därför behöver eleven även utbildning av merkantil art, såsom kännedom om råvarutillgång, en varas kalkylering vid tillverkningen, efterfrågan på marknaden m. m. Denna undervisning torde kunna ske i form av en brett lagd föreläsningsserie. I skolor i Tyskland innefattas dessa moment i ämnet nationalekonomi. Vid konstfackskolan torde de lämpligen kunna ingå i det av de sakkunniga föreslagna ämnet yrkesekonomi. Hr ordföranden upplyste, att de sakkunniga även tänkt sig detta och påpekade, att denna sida av utbildningen kunde erhålla särskilt utrymme i påbyggnadskursen.

Angående de föreslagna tim- och kursplanerna framhöll hr Fleming, att för en blivande guld- och silversmed är yrkesarbetet av stor betydelse. Detta arbete bör erhålla största möjliga utrymme på arbetsordningen. De sakkunniga ha i ifrågavarande fackavdelning upptagit ämnet modellering såsom särskilt ämne, vilket är i sin ordning, enär särskilda timmar i detta ämne äro behövliga för höjande av elevens formkänsla. Emellertid måste modellering även ingå i yrkesarbetet. Man måste nämligen ofta först lägga upp en sak i modell, innan den utföres. Hr ordföranden upplyste om att de föreslagna tim- och kursplanerna endast äro provisoriska, att de böra ändras efter tid och omständigheter samt att de för övrigt aldrig få vara strängt bindande, ett förhållande, som hr Fleming fann lyckligt.

Det ligger nära till hands, ansåg hr Fleming, att jämföra den föreslagna konstfackskolan med andra skolor, som arbeta i teknisk, konstteknisk eller konstnärlig riktning. Vad först verkstadsskolorna angår, så är ju sedan några år den i dessa ingående guldsmedsskolan i Stockholm nedlagd. Även om denna skola återupplivas i en eller annan form, så torde den visserligen kunna bliva en god

förskola till konstfackskolan, men den utesluter ej behovet av en konstfackskola. Verkstadsskolan avser ju utbildning huvudsakligen i yrkesarbete, konstfackskolan däremot utbildning för högre stadier och mera självständigt arbetande konsthantverkare. Ifråga om konsthögskolan kan någon parallell mellan denna och den föreslagna konstfackskolan ej dragas. Konsthögskolan har till mål att utbilda självständigt skapande konstnärer, ej utövare av tillämpad konst för hantverket och industrien. Skulle den konsttekniska utbildningen förläggas till konsthögskolan, uppgåve man utsikten att utbilda praktiskt verksamma konsttekniker. Däremot finnas starka skäl för att, såsom de sakkunniga tänkt sig, låta utbildningen av elever i konstfackskolans påbyggnadskurs helt eller delvis förläggas till konsthögskolan. Faran för att dessa efter sin utbildning i konsthögskolan skola överge konsthantverket för att ägna sig åt den fria konsten — såsom på sitt håll framförts — torde få anses överdriven, nämligen om de besitta verklig yrkeskunnighet. Redan nu föreligger det faktum, att konsthantverkare ägna sig åt den fria konsten och de för skapande av fri konst utbildade försöka sig på konsttekniskt arbete. De av eleverna i påbyggnadskursen, som eventuellt övergå till den fria konsten, ha emellertid genom sin konsttekniska underbyggnad större förutsättningar för konsttekniskt skapande än de fritt skapande konstnärer ha, som under nuvarande förhållanden försöka sig på de konsthantverkliga eller konstindustriella områdena. Med avseende på de tekniska läroanstalterna torde man ej heller böra inrikta sig på att konstfackskolan skall på det konsttekniska området vara en parallell till tekniska högskolan på det rent tekniska. Det är lämpligare att låta konstfackskolan få samma karaktär som de redan befintliga tekniska fackskolorna och tekniska gymnasierna. Placerar man konstfackskolan på gymnasienivån, vinner man därmed den fördelen, att konstfackskolan, med avseende på den treåriga utbildningen, erbjuder för en stor del av den uppväxande ungdomen en efter dess anlag och intresse mera lämpad utbildning än den de allmänna läroverkens gymnasier med deras intellektuellt betonade undervisning ge.

Utbildningen i konstfackskolan bör, påpekade hr Fleming, ge möjlighet till anställning inom olika områden av förvärvslivet. Vad angår området för finare metallarbeten behövas konsttekniskt skolade yrkesutövare, personer alltså, som äro väl förfarna i yrkets praktiska del och som fått en god smakskolning. Utbildningen i konstfackskolan, baserad på tillräcklig praktik i yrket, torde komma att ge de utgångna möjlighet till god anställning som sådana yrkesutövare. Den faran ligger dock nära, att de från konstfackskolan utgångna med sin relativt höga utbildning skulle draga sig för att placera sig på arbetsbänken. De böra emellertid redan i skolan bibringas den uppfattningen, att den, som vill få mera framträdande befattningar inom ifrågavarande område, måste börja med enklare sysslor. Vilja de, som utgå från skolan, bekväma sig till att gå in som yrkesmän, komma de snart nog att stå på fast ekonomisk mark. En sådan skulle f. n. snart komma upp till en avlöning av 300 kronor i månaden. Skulle yrket kunna påräkna, att arbetarestammen rekryterades av från konstfackskolan utgångna, skulle detta få stor betydelse för yrkets utveckling. För nyskapande förmågor har guld- och silversmidesbranschen däremot endast i ringa utsträckning användning.

Ett annat område, där de från konstfackskolan utgångna kunna väntas få stor användning, är affärslivet. Försäljare med teckningskunnighet och praktisk yrkeskännedom äro eftersökta. Hr Fleming relaterade några belysande fall i denna sak, vilka ådagalade, att affärslivet utgör ett stort och tacksamt

fält för konsttekniskt skolade män och kvinnor. Även här är det emellertid fara för att de utgångna ej inse sanningen av satsen, att man måste krypa innan man kan gå.

Vad angår det antal elever i fackavdelningens för metallarbeten förberedande kurs och fackklasser, som de sakkunniga tänkt sig, respektive 20 och 15, förefaller detta antal, menade hr Fleming, kanske väl litet, i all synnerhet som i detta antal innefattas eleverna både i linjen för grövre metallarbete och för finare. Emellertid torde detta antal kunna räcka. Dels kan en lärare endast undervisa ett mindre antal elever, enär de olika arbetsoperationerna kräva avsevärd tid, dels är behovet av utbildat folk relativt begränsat.

Till slut framhöll hr Fleming som sin åsikt, att en skola, som tar sikte på en praktisk, ekonomisk och konstnärlig utbildning, i nu nämnd ordning, är av behovet påkallad och skulle bli till största nytta för konstyrkena.

— —

In fidem

Carl Werner.

Justeras:

Nils Fredriksson. *Erik Fleming.*

27. Den 17 september 1937.

Närvarande: Hrr Fredriksson, Börjeson, Hjortzberg, Stavenow och Werner samt civilingenjör A. S. W. Odelberg och målarmästare Hans Berggren.

— —

§ 3.

Ordföranden framställde frågan om en skola sådan som den de sakkunniga i sitt utkast avser vore behövlig. Frågan gällde särskilt fackavdelningarna för dekorativ målning och dekorativ skulptur. Det funnes redan nu å ena sidan verkstadsskolor som meddela god utbildning i det manuella och rent yrkestekniska samt å andra sidan konsthögskolan för rent konstnärlig utbildning. Finnes behov av någon utbildning däremellan?

Hr Berggren framhöll, att på det dekorativa måleriets område finnes ett ganska stort behov av personer, som väl behärska yrkets teknik och som samtidigt ha en viss konstnärlig utbildning, ehuru de ej behöva vara vad man kallar skapande konstnärer. När t. ex. en arkitekt har hand om det dekorativa behöver han medhjälpare, som förstå hans intentioner och kunna medverka vid själva utförandet så att detta blir ej blott tekniskt utan även konstnärligt gott. Att härför anlita personer, som utgå från konsthögskolan skulle bliva onödigt dyrbart och kanske ej alltid det lämpligaste. Verkstadsskolorna kunna meddela god yrkesteknisk utbildning, men de sakna förutsättningar och ha ej heller till syfte att undervisa i den konstnärliga delen av yrket. Konsthögskolan kan antagas väl tillgodose det rent konstnärliga, men den torde sakna möjlighet att bibringa en tillfredsställande utbildning i det yrkestekniska. Därför behöves en skola, som meddelar en kombinerad utbildning. Tekniska skolan har hittills meddelat sådan utbildning, och man torde kunna hoppas att denna skola efter omorganisationen skall kunna ännu bättre fylla ifrågavarande uppgift.

Hr Odelberg ställde höga fordringar på den föreslagna konstfackskolan. De respektive fackavdelningarna skola ledas av högt stående konstnärer. Det manuella arbetet får skötas av underordnade lärarkrafter. Skolan skall ge en teknisk-konstnärlig utbildning, som de från skolan avgångna ha nytta av i produktionslivet. Det behöves konsttekniskt utbildat folk för utförandet av den skapande konstnärens intentioner och för en hel mängd befattningar i mellangraderna på det konstindustriella området. Den konstnärliga ledaren för t. ex. en fabrik måste ha till sin hjälp en stab av medarbetare, som genom sin utbildning är mottaglig för hans impulser och kan realisera hans idéer. Däremot böra de elever i konstfackskolan, som ha »gnistan», komma upp i påbyggnadskursen eller, såsom de sakkunniga tänkt sig, vidare till konsthögskolan.

— —

In fidem

Carl Werner.

Justeras:

Nils Fredriksson. *A. S. W. Odelberg.* *Hans Berggren.*

28.

Den 17 september 1937.

Närvarande: Hrr Fredriksson, Börjeson, Hjortzberg, Stavenow och Werner samt skulptören Ivar Johnsson.

— —

§ 2.

Hr Johnsson ansåg, att det f. n. ej förefinnes något större behov av sten- och träbildhuggare. Tidigare ha dessa haft mycket att göra, men nu finnes knappast arbete för dem. Flera av dem torde leva på svältgränsen. Industrien har i några fall övertagit produktionen på området. Så t. ex. framställas pendyler säckvis i Småland. Emellertid måste denna sak ses på längre sikt. De nuvarande förhållandena torde av allt att döma vara av övergående natur. Snart nog kan dekoren återkomma. Det gäller då att ha tillgång till konstnärligt utbildade krafter. Det kan också tänkas, att nya verksamhetsfält kunna skapas för bildhuggare, när väl utbildade arbetskrafter stå att få. Detta gäller för både trä- och stenskulpturen. På det sistnämnda området torde en förbättrad utbildning kunna öppna nya anställnings- och förvärvsmöjligheter bland annat inom företag för tillverkning av gravvårdar, där det ofta brister i fråga om god smak.

Den frågan ställer sig då till besvarande, av vilket slag de behövliga krafterna böra vara och vilken utbildning de böra äga. Det räcker ej med enbart praktisk yrkesutbildning. Undervisningen i yrkes- och verkstadsskolorna innefattar ej i tillräcklig grad sådana smakodlande moment, som böra ingå i utbildningen av de krafter, som här avses. Bildhuggeri inom hantverk och industri kan inte vänta sig någon nämnvärd rekrytering från dem, som vid konsthögskolan utbildas till fritt skapande konstnärer. Visserligen kan yrket ha nytta av konstnärligt utbildade ledare, men ej alla som ägna sig åt denna bransch behöva ha den konstnärliga utbildning, som konsthögskolan avser att ge. Konstnärer stå för övrigt icke alltid till hands. I Stockholm torde sådana kunna erhållas, men i landsorten ställer sig saken annorlunda. Den konstnärliga arbetskraften är ju

också relativt dyr. Det är dessutom icke alltid säkert, att den fria konstnären är den mest lämpliga kraften vid alla tillfällen.

Konsthantverket och konstindustrien ha däremot behov av personer med framträdande talang samt god smak och uppfattning. För dem skall yrket så att säga utgöra grundvalen. De behöva ej vara direkt nyskapare inom sina respektive områden. Å andra sidan skola de ej vara enbart kopister utan kunnigt folk, som estetiskt sett kan röra sig med en viss frihet. I stor utsträckning torde de få spela medhjälparens och biträdets roll. Med sin odlade smak och sin kunskap i yrket torde de praktiskt kunna omsätta andra personers ingivelser och intentioner.

För utbildning av personer med de nämnda kvalifikationerna bör givetvis finnas en skola. I denna skola bör även ingå en fackavdelning för modellering, träskärning och stenhuggning. Om den av de sakkunniga föreslagna benämningen å denna fackavdelning är den mest lämpliga, lät hr Johnsson vara osagt. Benämningen i fråga torde emellertid kunna godtagas. I detta sammanhang påpekade hr Johnsson vikten av att de olika fackavdelningarna ej avgränsas för skarpt från varandra.

Vad angår den av de sakkunniga uppställda fordran på allmänbildning för inträde i konstfackskolan anslöt sig hr Johnsson till de sakkunnigas uppfattning. Han uttalade sin sympati för tanken att även fordra viss praktik före inträdet. Praktik i vilket konstnärligt betonat yrke som helst torde kunna godtagas. Huvudsaken är, att aspiranten får känning med arbetslivet och blicken vidgad för betydelsen av praktiskt arbete. Han torde även härigenom kunna komma underfund med om han lämpar sig för sådant arbete. Skolan å sin sida skulle erhålla en viss garanti för att få ett gott elevmaterial. För att ej onödigt förlänga utbildningstiden torde tiden för denna praktik kunna bestämmas till ett år. Härtill kunde eventuellt läggas fordran på förvärvandet av ytterligare praktik under skolferierna.

Hr Johnsson uttalade sitt gillande av förslaget att låta konstfackskolan omfatta en ettårig förberedande kurs samt tvenne ettåriga fackklasser. Han ansåg, att en sammanlagd tid av 3 år torde vara tillräcklig för erhållande av en god utbildning.

Förslaget om påbyggnadskursen, ävensom det påtänkta elevutbytet mellan konsthögskolan och konstfackskolan ansåg han lämpligt. För elever i konsthögskolan skulle konstfackskolans verkstäder, vilka han ansåg nödvändiga, helt visst kunna bliva till stor nytta. Som det nu är, måste eleverna i t. ex. stenskulptur anlita enskilda verkstäder i staden, vilket ofta möter hinder och ej heller är lämpligt.

Vad angår de i konstfackskolan föreslagna ämnena framhöll hr Johnsson, att undervisning i modellering borde förekomma bland de för samtliga elever i den förberedande kursen avsedda grundläggande ämnena med anledning av ämnets stora formfostrande betydelse.

Tim- och kursplanerna för fackavdelningen för dekorativ skulptur voro, enligt hr Johnssons mening i stort sett väl avvägda. Möjligen kunde timtalet för ämnet träskärning något minskas till förmån för ämnet modellering. I träskärning går det nämligen relativt lätt att tillägna sig den nödiga tekniken. Ämnet textning är av stor betydelse för både sten- och träbildhuggaren. Ämnet heraldik torde kunna nöja sig med ett mindre timantal och undervisningen häri meddelas under ett antal föreläsningar. De härigenom frigjorda timmarna kunde användas till att ge eleverna tillfälle till studier i ett bronsgjuteri, vilka studier äro av

betydelse bland annat för uppgörande av kostnadsförslag för gjutning i brons. Hr Johnsson uttalade förhoppning om att en med lämpliga verktyg och maskiner utrustad verkstad för stenhuggning måtte komma till stånd. En sådan verkstad bör helst förläggas till en fri plats. En stor del av arbetet kan med fördel ske under bar himmel. Bland övningarna i verkstäderna för trä- och stenskulptur böra förekomma s. k. punktering och kopiering. Konstfackskolan skulle få stor betydelse för utbildning i dessa sistnämnda arbetsarter, enär efterfrågan på utbildade krafter inom dem är stor men någon utbildning häruti för närvarande ej står att få. I verkstäderna böra arbeten av både ornamental och figural art komma till utförande.

Det av de sakkunniga föreslagna elevantalet var, enligt hr Johnssons mening, något för högt. Det finnes för närvarande ej behov av så många utbildade krafter. Emellertid bör ju, såsom hr ordföranden påpekat, utrymmet i fackavdelningen ej göras för litet. Elevantalet kan däremot vara mindre än det beräknade.

Anordnandet av extra föreläsningar och kurser ansåg hr Johnsson kunna bliva av stort värde ej blott för yrkesidkare.

Ifråga om lärarna var hr Johnssons uppfattning den, att en huvudlärare bör stå i spetsen för varje fackavdelning och att denne bör ha till biträde yrkesmän, som äro specialister inom respektive yrkesgren. Vad angår lärarens tjänstgöring inom fackavdelningen för dekorativ skulptur betonade hr Johnsson, att det ofta är tillräckligt, att läraren igångsätter arbetet och tidvis övervakar det. Eleven kan alltså i stor utsträckning arbeta utan tillsyn av läraren.

— —

In fidem

Carl Werner.

Justeras:

Nils Fredriksson. *Ivar Johnsson.*

29.

Den 18 september 1937.

Närvarande: Hrr Fredriksson, Börjeson, Hjortzberg och Werner samt slöjdlärare Erik Gustafsson.

— —

§ 2.

Hr Gustafsson uppläste en denna dag daterad skrivelse (sid. 333). Härtill fogade han muntligt följande uttalanden.

Han uppehöll sig först vid den nuvarande utbildningen av möbelritare vid högre konstindustriella skolan och ansåg, att de från denna skola utgångna med sin så gott som uteslutande teoretiskt lagda utbildning förlorat kontakten med verkligheten. I regel anse de sig ej behöva den yrkestekniska grundvalen, och de taga sällan hänsyn till de ekonomiska faktorerna. Detta har till följd, att de på ritkontoren icke kunna användas till förekommande detaljarbete och att deras utkomstmöjligheter därför bliva mindre gynnsamma än för dem, som även besitta kunskaper i yrkets praktiska del.

För en möbelritare är kunskap i yrket av ofantligt stor betydelse. Denna kunskap kan förvärvas i en verkstadsskola eller på en arbetande verkstad. I förra

fallet torde tillägnandet av denna kunskap taga minst ett år, i det senare kanske tre. Visserligen kan varken någon yrkesskicklighet eller någon större färdighet i yrket erhållas på denna tid, men detta är ej heller nödvändigt.

Praktiken bör vara förvärvad före inträdet i förberedande kursen. Under sådana förhållanden torde själva verkstadsarbetet i denna kunna inskränkas och rit- och kompositionsarbetet i motsvarande grad utökas. Praktiken torde aspiranten till skolan kunna förvärva i hemorten och utan större ekonomisk uppoffring. Att praktikanten ej undandrager sig det arbete, förvärvandet av praktik onekligen kräver, vittnar om att han tillhör den aktiva grupp av människor, som har ett bestämt mål i sikte, att han ej drager sig för ansträngningar, vilket är en förutsättning för framgång i livet och även i konstfackskolan. Även om praktikkravet ej göres obligatoriskt böra aspiranterna till denna skola få klart för sig, att kunskap i praktiskt yrkesarbete är av så vital betydelse för deras fortsatta utbildning, att de självmant skaffa sig denna.

Kunskap i ett bestämt yrke är icke värdelös även om en elev i skolans förberedande kurs skulle vilja övergå till annat yrke, vartill de sakkunnigas förslag i sin smidiga avfattning tagit hänsyn. En på praktisk väg förvärvad erfarenhet är under alla förhållanden till gagn.

Hr Gustafsson kom så över på frågan om den föreslagna konstfackskolans organisation. Han ansåg lyckligt att den, samtidigt som den tar sikte på skolans ändamål, ansluter sig till skolformer, som redan finnas. Det är lämpligt att låta i stort sett realexamen bli utgångspunkt för utbildningen i konstfackskolan såsom i de allmänna läroverkens gymnasier och i de tekniska gymnasierna. Härigenom skapas ett konsttekniskt gymnasium, där de för konstnärliga eller konsttekniska studier begåvade gossar och flickor kunna få en utbildning, som svarar mot deras anlag och förutsättningar. Någon större svårighet att skaffa sig den för inträde erforderliga allmänbildningen torde icke finnas. Skolor, som leda fram till realexamen, finnas numera även på mindre orter i vårt land. Den allmänbildning, som realexamen avser, blir mer och mer vanlig för hela folket. Det är dock riktigt att, som de sakkunniga tänkt sig, i vissa fall dispens skall kunna lämnas från fordran på betyg i realexamensämnena.

Det har visserligen från något håll framförts det påståendet, att gymnasiestadiet vore ett för lågt stadium för konstfackskolan och att denna skola borde ha konsthögskolans karaktär. Det är emellertid nu fråga om att utbilda konsttekniska krafter mera för mellanplanet, krafter, som bland annat äro i stånd att sätta en god form på våra bruksföremål. Den från konsthögskolan utgångne frambringar verk inom den fria konstens områden, den från konstfackskolan en av facken mera bunden konst. I fråga om förhållandet mellan konstfackskolan och konsthögskolan kunde en parallell dragas på gymnastik- och idrottsrörelsens område. Denna rörelse »avser att utbilda många gymnaster men få akrobater». De av de sakkunniga föreslagna påbyggnadskurserna böra däremot ha högskolekaraktär med fria studier såsom de sakkunniga tänkt sig. Genom inrättandet av dessa fylles en brist i de utbildningsmöjligheter, som nu förefinnes.

Hr Gustafsson framhöll att undervisningen i materiallära och i yrkesarbete bör intaga en central ställning. Kunskap om det material, en yrkesman arbetar med, har med tiden fått allt större betydelse. Yrkesekonomi är också ett viktigt ämne.

Det av de sakkunniga föreslagna elevantalet i fackavdelningen för möbler och inredningar ansågs lagom.

På tal om de arbetsområden, där elever från konstfackskolan skulle kunna

finna användning, påpekade hr Gustafsson att de, som genomgått skolans förberedande kurs, kunna återgå till yrket och där helt visst få god användning för de vid skolan förvärvade kunskaperna. De, som genomgått konstfackskolan i dess helhet, kunna få mångsidig användning, både i produktionslivet och i affärsvärlden. Inom sistnämnda område kunna de engageras som inköpare och försäljare. De senare skulle bland annat tack vare den erhållna smakskolningen kunna stå kundkretsen till tjänst på ett helt annat sätt än sådana som sakna dylik skolning. Genom deras bemedling torde hemkulturen i en ej obetydlig grad kunna höjas.

— —

In fidem

Carl Werner.

Justeras:

Nils Fredriksson. *Erik Gustafsson.*

30. *Till 1936 års yrkeskolsakkunniga.*

Genom eder ledamot och sekreterare doktor Werner har undertecknad anmodats taga del av »Utkast till betänkande och förslag rörande omorganisation av vissa delar av tekniska skolan i Stockholm, avgivet av år 1936 tillkallade sakkunniga» i vad det gäller fackavdelningen för möbler och inredningar inom föreslagen konstfackskola, samt att därom uttala mig.

Inledningsvis vill undertecknad framhålla, att de få dagar som stått till min disposition ej medgivit ett grundligare studium av de sakkunnigas förslag i sin helhet. Jag är därvid medveten om att de tim- och kursplaner, som anges för fackavdelningen för möbler och inredningar, ha djupa rötter i förslagets övriga delar, vilka det inte varit mig möjligt att grundligare studera. Detta kan ej heller för min del varit avsett, då jag utöver de sakkunnigas översikt och detaljstudier ej kan ha något att tillägga. Jag begränsar alltså mitt uttalande kvantitativt till de delar som avse möbler och inredningar samt kvalitativt till att delge de sakkunniga erfarenheter och synpunkter från mitt arbete som möbelsnickare, möbelritare och lärare.

Vid en genomsyn av de sakkunnigas förslag synes mig detta i stort sett tänkt som ett på realskoleundervisning byggt treårigt gymnasium. Denna anordning synes mig på ett mycket gott sätt ansluta sig till övriga skolorganisatoriska förhållanden. Realexamen, eller de motsvarande kunskaper och färdigheter, som kan uppvisas, kan numera förvärvas inom relativt små samhällen och därmed av elever från en betydande landsbygd. När jag framhåller dessa synpunkter, är det med den förutsättningen för ögonen, att från det allmännas sida den dominerande synpunkten är ett bästa möjliga urval av för konstfack lämpligt elevmaterial. Ett vidgat tillslutningsområde bör ge anledning till bättre urval av sökanden. Det synes mig, att kurs vid verkstadsskola eller motsvarande väl vitsordad anställning inom konsthantverkligt yrke borde i inträdesfordringarna tillmätas sådan betydelse, att de praktiskt taget bleve obligatoriska. Givetvis kan någon mera djupgående yrkeskunskap inte förvärvas vid denna ålder eller på denna korta tid, men den förberedande kursen i konstfackskolan skulle därigenom med säkerhet befrias från en stor del av sin gallringsuppgift. För eleven skulle ett sådant år ge en yrkesfostran, som gav respekt för det område, inom vilket han ville verka, och som stålsatte hans vilja till fortsatt arbete. En icke

alltför snävt tilltagen tid i praktiskt produktivt arbete synes mig kunna ge fasta hållpunkter för bedömningen av lämpliga aspiranter. Den med ett sådant år ökade skoltiden kan försvaras med att eleven vid avgången från konstfackskolan kan anses ha fackutbildning, vilket den från gymnasium ett år tidigare utgångna ej har. Vidare kan sådan lärling i varje fall påräkna någon mindre ersättning för sitt arbete och i lämplig utsträckning erhålla avkortning av tiden i konstfackskolans förberedande kurs. Med hänsyn till elevmaterialets mera allsidiga rekrytering från landets olika delar är det ock av betydelse i ekonomiskt avseende, att utbildningen i möjligaste största utsträckning förlägges till hemorten, eller å orter som för den enskilde äro lämpliga. Ett hänsynstagande till dessa synpunkter skulle åstadkomma en förskjutning från endast ekonomiskt välrustade elever till intellektuellt och konstnärligt begåvade.

Beträffande förslag till *undervisningsplan för konstfackskolans förberedande kurs* synes mig intet vara att erinra. Den till undervisningsplanen anslutande timplanen synes mig vid denna hastiga överblick, som här kommit i fråga, utvisa en riktig tendens vid avvägningen mellan t. ex. en möbelkonstruktörs praktiska och teoretiska arbetsdetaljer. Det skulle vara av vikt, att redan på ett tidigt stadium rotfästa den uppfattningen, att vederbörande konstruktör har ansvaret för hur hans komposition ser ut i leveransfärdigt skick.

Ett betraktande av kursens *timplan* synes mig ge stöd åt värdet av ett års praktiskt arbete i det fack, som väl de aktivaste av eleverna redan utstakat för sig. Yrkesarbete och materiallära borde enligt min mening vara utgångspunkter och stöd för övrig undervisning. Ges dessa två ämnen en central ställning inom den förberedande kursen, skulle ju den elev, som redan genom t. ex. ett halvt års praktik vunnit visshet om det arbetsområde för vilket han har intresse, kunna vinna mera på att fortsätta därmed under den första termin, övriga elever behöva för att fatta beslut om utbildningsväg, allt i syfte att i största möjliga utsträckning ge handikap åt begåvade men ekonomiskt mindre välrustade inträdessökanden.

Den under rubriken *materiallära* angivna kursplanen synes vara hämtad från en hantverklig miljö, som lämnar en god underbyggnad för förståelsen av de yrkesmässiga detaljerna. Det är dock av vikt, att utbygga denna epok till full anslutning med dagsaktuella material. Så t. ex. får trämanufakturvaror en allt vidare användning.

Beträffande kursplanens rubrik »*Yrkesarbete*» är detta enligt min mening ett mycket gott grepp på ämnet. Jag utgår därvid från att detta arbete, som ju inte avser eller kan bli utbildning i yrkesarbete i egentlig mening, skall ge tillfälle till studier och vara det centrala ämne från vilket utflykter och anknytningar göras till övriga kunskaps- och övningsområden.

För att möjliggöra att ämnena på detta sätt stödja och berika varandra anser jag det vara av vikt, att läraren i materiallära under en del av yrkesarbetet deltar i denna undervisning och i övrigt utgör en sammanhållande kraft inom denna fackgrupp.

Till de *allmänna grunder,* som upptagits i förslaget till undervisningsplaner för konstfackskolan skulle jag vilja knyta ett par personliga reflexioner. För inträde i konstfackskolan anges, att det bland annat erfordras fallenhet och begåvning för konstteknisk verksamhet. Jag anser det för min del vara av betydelse, att omfattningen av detta ord klarlades. Enligt min erfarenhet har det i den nuvarande skolans namn ingående ordet *konst* suggererat till en nonchalant behandling av övriga faktorer inom den brukskonst, som tilhör skolans intressesfär. Det arbete en möbel- eller inredningskonstruktör får sig förelagt, är till den

större delen tekniskt-ekonomiska konstruktioner. Det konstnärliga inslaget bör enligt min mening vara det utväljande inslaget. Detta innebär på intet sätt något åsidosättande av konstnärliga synpunkter. Tvärtom. Det är mycket mera fordrande att samla och ordna ekonomiskt angivna tekniska detaljer till en enhetlig verkan, än att klatscha upp en ovidkommande kulisskonst. Karaktären av det verksamhetsområde, för vilket de nya eleverna skola ha fallenhet, synes mig snarare avspeglas i ordet »teknisk konst».

Vidare ha de sakkunniga beträffande den allmänna avdelningen uttalat, att dess undervisning kan vara till gagn för de personer, som ämna utbilda sig till lärare i teckning och slöjd vid de allmänna läroverken m. m. Det kan av denna sammanställning lätt uppstå den tolkningen, att de sakkunniga ansett, att undervisningen i teckning och slöjd vid läroverken skulle handhavas av samma person, för vilken uppfattning jag dock inte kan finna något stöd i kommitténs handlingar.

Konstfackskolans *timplan* beträffande fackavdelningen för möbler och inredningar upptar bland annat för ämnet »bostaden» en veckotimme under skolans första termin. Då bostäder och övriga lokaler är inredningsarkitektens arbetsfält, synes det mig, att detta ämne bör ha en fylligare behandling. Ämnet innehåller också, enligt min mening, rikligt stoff för ett fördjupat studium. Vår bostad skall fullgöra till vår livsföring anpassade funktioner. Därvid bör de olika faktorerna analyseras och studeras. Liksom materiallära och yrkesarbete böra vara centralämnen för detaljkompositionen synes mig bostaden och dess utformning vara av elementär betydelse för det heminredningsarbete, vartill skolans undervisning syftar. Timantalet för detta ämne synes mig böra ökas. Detta så mycket mera som av förslaget icke framgår, att en historisk bakgrund till ämnet inrymmes inom ämnet konsthistoria.

Sammanfattning.

De sakkunnigas förslag synes mig, i vad det gäller fackavdelningarna för möbler och inredningar, på ett gott sätt ansluta sig till nutida förhållanden inom detta arbetsområde. Givetvis är förslagets möjligheter härutinnan beroende av en aktiv insats från lärare och elever. En effektiv rekrytering av skolans elevmaterial framstår därför såsom en vital detalj. Det bör inte här gälla att utbilda en lokalt tillgänglig grupp ungdomar, utan att från möjligast största område förse skolan med lämpligt utrustade aspiranter. Därvid bör hänsyn även tagas till visad aktivitet och uthållighet, vilka egenskaper lämpligen kan bedömas i praktiskt arbete.

Av förslagets detaljer är det endast det i konstfackskolan förekommande ämnet »bostaden», som förefaller mig ha fått för knapp tid. Enligt min uppfattning är bostadens planlösning av sådan enhetlig art, att ett sammanförande av detta arbete till ett större ämne skulle vara förmånligt. Bostadens plandisposition är ju även det för inredningsarkitekten elementära arbete och utgångspunkten för övrigt detaljarbete.

Vid överlämnandet av dessa uttalanden vill undertecknad därjämte tillägga, att jag anser dessa av staten på gymnasiestadiet utbildade konstfackmän böra, liksom i fortsättningen teckningslärarna, meddelas en sådan pedagogisk inställning till hithörande problem, att de äro lämpade som pionjärer för en fördjupad uppfattning inom *brukskonstens* område.

Stockholm den 18 september 1937.

Erik Gustafsson.

31.

Den 23 september 1937.

Närvarande: Hrr Fredriksson, Börjeson, Hjortzberg och Werner samt hrr John Kärnhagen, David Nilsson, Adolf Nordenborg och Erik Ullrich, samtliga representanter för Sveriges inrednings- och möbelarkitekters sammanslutning (Sims).

— —

§ 2.

Ordföranden uppläste en av representanterna tidigare inlämnad skrivelse, (se nedan), varav framgick, att dessa så gott som helt anslöt sig till de sakkunnigas förslag till konstfackskola. Ett par punkter i denna skrivelse företedde emellertid betydande avvikelser, vilka nu upptogos till diskussion.

Angående längden av utbildningen biträdde representanterna de sakkunnigas förslag under förutsättning att styrelsen får befogenhet att tillåta elev, som exempelvis jämsides med sitt skolarbete bedriver praktiskt arbete, att begagna sig av en till tiden utökad undervisning.

Beträffande inträdesfordringarna anslöto sig representanterna till de sakkunnigas förslag att, förutom konstteknisk begåvning och ett à två års praktik i yrket, fordra kunskaper och färdigheter i de av de sakkunniga föreslagna realexamensämnena, även här med rätt för styrelsen att medgiva undantag.

I skrivelsen hade framförts önskemålet, att elev efter fullt genomgångna kurser skulle erhålla avgångsbetyg som inredningsarkitekt. Från de sakkunnigas sida framhölls med anledning härav, att utbildningen vid den föreslagna skolan ej avser att leda fram till vissa avgränsade områden för konstteknisk verksamhet. Samma är förhållandet vid skolor av liknande kategori. De sakkunniga skulle emellertid icke lägga hinder i vägen för att de från fackavdelningen i fråga utexaminerade skulle erhålla den önskade titeln. Det ansågs, att elev, som genomgått någon av påbyggnadskurserna, skulle erhålla särskilt diplom från skolan.

§ 3.

— —

In fidem

Carl Werner.

Justeras:

Nils Fredriksson. *David Nilsson.*

32.

Synpunkter och principförslag till omorganisation av undervisningen för möbler och inredningar inom den nya planerade konsthantverksskolan i Stockholm.

Synpunkter angående lärotid.

Lärotiden i den nu framlagda planen för skolans omorganisation är för kort. Skola nödiga kunskaper hinna inhämtas och bibringas eleverna så att de vid utgången från läroanstalten i bättre mån än nu är fallet kunna motsvara och fylla de fordringar vissa yrken i vår tid ställa på dem, bör med även en moder-

niserad undervisning lärotiden beräknas till 5 år för både den nu föreslagna förberedande skolan och konstfackskolan tillsammans.

Vid tiden för inträde i den förberedande fackskolan, då den sökande kommer direkt från folkskola eller läroverk, kan möjligen konstnärlig eller mera manuell hantverklig läggning skönjas men sällan begåvning för visst yrke, som här avses. Vid inträde till konstfackskolan eller vid lägst c:a 17 års ålder har möjligen en viss konstnärlighet skärpts i sitt framträdande, men även vid denna tid är det vanskligt att avgöra huruvida verkligt avgjord fallenhet och begåvning förefinnas till konstnärligt skapande. Därför bör den förberedande fackavdelningen ge tid till den konstnärliga mognaden eller rättare sagt framträdandet, för att därmed styrka fortsatta studier i konstfackskolan.

För personer, som ej visa sig äga tillräcklig förmåga till skapande arbete men väl en konstnärlig uppfattning och omdöme, samt för sådana, som önska i andra hand utöka eller komplettera sina yrkeskunskaper, kan lämpligen en parallell sidoavdelning inrättas. I en tid som vår, då ett alltmer stegrat intresse visat sig för inredningens och konsthantverkets konstnärliga kvalitet, bör en skolning av intresserade krafter omhändertagas av en skola som den nu planerade omorganiserade tekniska skolan. Gör ej skolan detta själv kommer alldeles säkert privata krafter att växa fram för att slå mynt av behovet.

Som första fordran står alltid konstnärlig förmåga, men därefter kommer för de rent konsthantverkliga yrkena kännedom om material och bearbetningssätt. I modern undervisning måste alltså plats beredas för verkstadsarbete till sådan omfattning, som varje yrke speciellt kräver. I fackavdelning för möbler och inredningar skall den utgående eleven besitta sådan kunskap, att han eller hon vet vad som ritas, att materialet lämpar sig för vad som avses, att materialets konstnärliga värde är tillvarataget och att det kan utföras till ungefär den kostnad som är beräknad.

Denna lärotid i praktik bör för skolans del lämpligen delas upp i två moment. Första momentet bör ligga före inträdet i skolan och andra momentet inom skolans lärotid. Första momentet, som omfattar det elementära vetandet, sker bäst i en yrkesskola, där mera verklig och allsidig undervisning kan beredas än på en verkstad, där eleven visserligen kanske får se mera av utfört arbete än på yrkesskolans verkstad, men blir å andra sidan många gånger satt till göromål, som ej äro direkt yrkesfostrande såsom ärenden och hantlangning m. m. Tänkas kan att konstfackskolan själv kan ombesörja denna elementära undervisning å sin egen verkstad, men som de moderna yrkesskolorna nu förfoga över en mera rikhaltig maskinutrustning än vad undervisningen å konstfackskolan fordrar, så ställer det sig nog mera ekonomiskt för staten eller staden, att denna undervisning förlägges till en yrkesskola, som redan finnes.

Det program för undervisningen, som i yrkesskolan skulle följas, uppgöres lämpligen i gemenskap med både konstfackskolan och yrkesskolan. Det mål, som denna undervisning skall hava, är kännedom om den form materialet har, då det kommer till verkstaden, den bearbetning det har att genomgå i verkstaden, verktygsmaskinerna och deras arbetssätt samt vanligaste formerna av olika sammansättningar och konstruktioner. Lämpligen bör eleven även få tillfälle att få utföra enkla sammansättningar, konstruktioner och enstaka enkla föremål.

Den praktiska undervisningen inom konstfackskolan och dess förberedande avdelning skall mera ha karaktär av laboratoriearbete än verkligt utförda föremål. Därför skall eleven före sitt inträde i den förberedande avdelningen ha

kännedom om de elementära konstruktiva momenten jämte materialet för att sedermera kunna ägna sig åt experiment och försök till omsättning och prov av egna idéer, deras värde och hållbarhet, alltså ett visst skapande arbete. Omfattningen och uppdelningen av dessa övningar finnas angivna i det följande.

Vid sidan av de ämnen, som äro att betrakta som huvudämnen, såsom fackritningen för möbelritarna, vilken omfattar komposition av möbler och inredningar och parallellt därmed laboratoriearbete på verkstaden, skall undervisningsplanen omfatta materiallära, teknik, tapetserarearbeten, målningsarbeten, kalkylation, allt i form av föreläsningar och tillämpliga övningar i den utsträckning, som är erforderlig. Vidare skall föredrag hållas delvis av vid skolan anställda lärare och delvis av specialföreläsare i alla aktuella ämnen och frågor, som kunna främja yrkets allsidiga utveckling och behärskande.

Organisation.

I både den förberedande och konsthantverksskolan bör varje yrkes huvudlärare, vilken skall vara den, som har fackundervisningen i respektive yrke, vara föreståndare för yrkesavdelningen inom skolan. Såsom fackman skall han vara den sammanhållande kraften för yrkesundervisningen och ha översikt över densamma.

Vid uppläggningen av kurserna skall därför yrkets huvudämne vara fackritning och kring detta ämne skola övriga ämnen vara underordnade och grupperade så att de tjäna och komplettera huvudämnet.

Yrkets huvudlärare skall därför ha befogenhet att följa och deltaga i undervisningen i de övriga ämnena så att uppgifterna i dessa ämnen bli parallella och kompletterande med uppgifterna i huvudämnet.

Då föredrag eller demonstration av viss material, teknik eller utförande hålles i ett ämne, som kan vara av intresse för även annat yrke, än det, som det är avsett för, skola de yrken äga rätt deltaga, som äro intresserade.

Då elev avslutat sin kurs i ett övningsämne skall eleven använda resterande tid till uppgiften i huvudämnet.

Undervisningsmateriel.

Nuvarande föremål för undervisningen, som äro lagrade i det s. k. museet i tekniska skolan, delas upp på de yrken, som ha direkt användning för dem. Ty det är av vikt, att de för varje yrke avsedda studieföremålen alltid finnas tillgängliga för undervisningen när som helst. Önskvärt vore också, att till varje yrke hörde ett fackbibliotek, öppet tillgängligt vid lektionerna för eleverna.

Skolans uppgift.

Konstfackskolan. (För möbler och inredning.)

1) Konstfackskolan skall i *första* hand avse att utbilda fackmän för direkt utövande av yrket.

Fackmännen avses bliva självständigt skapande krafter för möbler- och inredningsarbeten och som efter genomgången lärotid i konstfackskolan skola kunna antingen leda arbetet å ett ritkontor eller som biträde åt befintlig ledare.

2) Konstfackskolan skall utbilda yrkesmän för konsulterande verksamhet, i motsats till självständigt skapande, såsom smakråd, försäljare m. m. arbetande

i företag, som ej hava ritkontor eller egen tillverkning, behöva konstnärligt skolade fackmän till sin kundtjänst.

3) Konstfackskolan skall utbilda slöjdlärare och eventuellt i samband härmed teckningslärare för undervisningsändamål i slöjd.

Skolans förläggning.

Konstfackskolan bör förläggas till Stockholm, emedan de största och bästa möjligheterna finnas där för undervisningens ordnande både med avseende på tillgång av verksamma yrkesmän såsom lärarkrafter som med avseende på demonstrationsmaterial av utförda arbeten, museer, bibliotek och utställningar m. m.

Antal elever.

Angående antal elever inom skolan instämma undertecknade i de sakkunnigas uttalande i frågan.

Tid för inträde.

För inträde i den förberedande avdelningen bör fordras lägst 15 års ålder samt kunskaper motsvarande hel folkskola, och i konsthantverksskolan 17 års ålder samt kunskaper motsvarande realskolexamen.

Kursernas tidslängd.

Förberedande kurser. I den förberedande avdelningen för konsthantverksskolan bör maximitid vara 4 år. Ämnena och kurserna skola dock vara så lagda att en normalt begåvad elev skall kunna genomgå hela den förberedande avdelningen på två år. Det skall dock vara förbehållet att därest en elev visat begåvning och kunnighet i samtliga ämnen han eller hon tidigare än två år, skall kunna erhålla betyg från den förberedande avdelningen. Den ovan angivna maximitiden i den förberedande avdelningen är motiverad av att det kan finnas elever, som äro upptagna på dagarna av sitt yrke och endast ha vissa kvällar lediga för studier, varför skoltiden för dem bör vara tilltagen så att de skola kunna inhämta hela avdelningens undervisning å den tid, som stå dem tillbuds.[1]

Efter fullt genomgångna kurser skall eleven ha rättighet erhålla avgångsbetyg.

Vid sjukdom eller annan giltig orsak äger skolans styrelse eller kollegium medgiva förlängning av tiden.

Konsthantverksskolan. I konsthantverksskolan bör maximitiden vara 4 år. Ämnena och kurserna böra dock vara så lagda, att de för en normalt begåvad elev skall kunna genomgås på 3 år. Det skall dock vara förbehållet begåvad elev att kunna avlägga kompetensprov efter minst 2 år.

Efter fullt genomgångna kurser skall elev från konsthantverksskolans första grupp erhålla avgångsbetyg som inredningsarkitekt, från andra gruppen som inredningskonsulent och tredje gruppen som slöjdlärare för träslöjd.

Önskemål.

En förmedlingsbyrå i skolan, som har till uppgift att dels hålla register över alla utgångna elever, deras yrke och adress, dels förmedla upplysning om lediga

[1] Innehållet i detta stycke synes avse aftonskolan, alltså ej de sakkunnigas förslag till konstfackskola. I betänkandet ha införts benämningarna »konstfackskolans lägre kurs» och »konstfackskolans högre kurs» i stället för förberedande avdelning resp. konstfackskolan. (Sakk. anm.)

platser och över huvud taget söka skapa en intimare kontakt emellan fabrikanter och hantverkare å ena sidan och utgångna elever som yrkesmän å andra sidan. Byrån skulle genom sin statistik så småningom kunna bliva till nytta för upplysning vid val av yrke, då inträde i skolan sökes.

Vid planering av skolans lokaler vore önskvärt få föreläsningssalar kombinerade med utställningslokaler, för att därmed ge tillfälle till separata utställningar och demonstrationer i samband med föredrag. Dessa lokaler böra vara tilltagna så stora, att de kunna rymma skolans elevkår jämte ett visst antal andra intresserade.

Utanför ramen av nu tillämnade omorganisation framstå önskemål att kunna bereda eleverna billiga bostadsrum med eventuellt inackordering i likhet med studenthem vid universiteten. Dessa äro visserligen ofta tillkomna genom privata donationer, men då skolans organisation är förestående framföres önskemålet som ett behov.

Förberedande kursens undervisningsämnen.

Fackritning. Huvudämne. Ämnet avser att bibringa eleven de första grunderna i fackritning för yrket.

Enkla uppgifter i uppmätning av enstaka möbelpjäser i skala 1:10 och detalj. Alltefter som färdigheten växer får eleven göra sammanställningar av flera möbler till helt rum samt därefter göra kombinationer och enkla försök till komposition.

Arbetet i fackritning och i verkstaden bör läggas parallellt, så att vid demonstration och utförande i verkstaden av konstruktiva detaljer de skola uppritas i full storlek. De skola så sammanföras, att de sedan under hela undervisningen både i den förberedande kursen och i konsthantverksskolan kunna bliva ett konstruktionslexikon för olika sammansättningar och tekniska utförandeformer.

Verkstadsarbete. Arbetet i verkstaden avser att göra eleverna förtrogna med material, maskiner och bearbetningssätt. De skola undervisas i hur och varför ett material skall behandlas på ett visst sätt, maskinernas användbarhet och vad som kan utföras av dem och vad som återstår att utföras för hand, samt olika slag av ytbehandling. Avsikten är, att de i den förberedande avdelningen skola hinna genomgå allt det, som kan anses vara ur elementär synpunkt nödvändigt för att känna till material, maskiner och arbetssätt jämte vanliga konstruktioner, så att arbetet i konsthantverksskolans verkstad kan ägnas åt mer prövande och skapande uppgifter. Mindre vikt lägges vid att eleven skall hinna med förfärdigandet av någon hel möbel e. d. i den förberedande avdelningen, dock bör han ha deltagit i själva hanterandet och utförandet av maskiner och material.

Frihandsteckning. Ämnet avser att uppöva färdighet i frihandsteckning, huvudsakligen med blyerts, färgkritor och tusch. Uppgifterna skola därför omfatta enstaka föremål i projektion och perspektiv samt av ornamentala detaljer. Vikt lägges vid att eleven får lära sig olika utförandeformer, såsom ren konturteckning, konturteckning med skuggbeteckning och eventuellt ren skuggteckning.

Linjalritning. Ämnet skall avse giva nödig kunskap i projektionslära, med sådana uppgifter och särskilda modeller, som kan vara belysande och till nytta för yrket. Ämnet skall även giva övning i att rätt använda blyerts, tusch, linjal och cirkelbestick m. m., så att viss färdighet erhålles att snyggt kunna uppgöra

ritningar. Ämnet skall vara helt avslutat i den förberedande avdelningen så att detsamma ej behöver förekomma i konsthantverksskolan.

Textning och välskrivning. Ämnet avser att bibringa eleven grunderna för att antingen kunna vackert texta eller skriva de anvisningar och rubriker, som i allmänhet äro nödvändiga å en ritning. Ämnet skall därför ej endast upptaga textning av lämpliga stilsorter, utan även övning att kunna med skrivstil utföra anvisningarna å ritningarna, både med blyerts och tusch.

Målning. Ämnet avser att lämna de första grunderna i huvudsakligen akvarellmålning. Uppgifterna böra därför vara enkla bruksföremål, blommor o. d., så småningom sammanställda till enkla stilleben för att därefter övergå till återgivandet av enkla möbelformer mot eventuellt givna bakgrunder. Uppgifterna bör även omfatta återgivandet av intarsiaarbeten och dylikt.

Materiallära. Ämnet avser giva den första orienteringen i inom yrket förekommande materialier lämpligen i form av föredrag med materialdemonstration. Trämaterialet genomgås från det, det växer, till färdig produkt med alla behandlingssätt däremellan jämte lagring.

Modellering. Ämnet avser giva eleven de första grunderna i modellering efter givna ornamentala modeller tillhörande facket.

Träskärning. I samband med ornamentmodelleringen skall eleven från givna förebilder utföra enkla arbeten i ämnet.

Högre kursens undervisningsämnen.

Fackritning för möbler och inredningar. Huvudämne. Studier och uppmätningar av äldre möbel- och rumsinredningar i samband med möbelkonstens historia (se vidare: Möbelkonstens historia).

Möbelkomposition. Uppgifter givas för lösning av alla förekommande möbeltyper i nutida bruk, med början av de enklaste, ur praktiskt behov mest nödvändiga. Vikt lägges i början på att bibringa eleverna rätt uppfattning av vad som ur praktiskt och tekniskt hänseende är nödvändigt och vad som från estetisk synpunkt kan förenklas. Det gäller att söka finna den konstruktiva form av möbelpjäserna, som i sig själv är nödvändig och formgod utan löst påsatta dekorativa moment. Allt efter som kunnigheten växer hos eleverna skall uppgifternas krav på konstnärligare och rikare former stegras.

Parallellt med utformning av lösa möbelformer, givas uppgifter för olika möbelgruppers sammanställning, planlösning, med början av enstaka rum, för att till slut omfatta hela våningar o. d.

Uppgifterna skola ej endast beröra bostadens möbleringsproblem, utan även alla mer eller mindre offentliga lokaler, som fordra möblering och annan inredning.

Verkstadsarbete. Verkstadsarbetet skall till sin huvudsakliga läggning vara av mera laboratorieartad karaktär än tillverkning, dock ej helt undantaget att enstaka möbler kunna utföras.

Jämsides med lösning av möbelformerna i fackritningen, skall å verkstaden ritningarnas värde prövas genom å verkstaden utförda detaljpartier. Vikt lägges vid att eleverna erhålla vetskap om vad som av varje maskin kan presteras, så att den rationellt kan utnyttjas.

Å verkstaden skall även inläggningar kunna utföras i färdigt skick jämte övningar å olika slag av ytbehandlingar.

Oberoende av parallellarbetet emellan rituppgifterna och deras omsättning i verkstaden skall särskilda lektioner anordnas för repetition och utökning av de i den förberedande avdelningen genomgångna elementära konstruktionerna.

Vid avslutad verkstadskurs skall eleven således hava genomgått alla brukliga konstruktionsdetaljer för såväl möbler som inredningar, panelarbeten och beslagning.

Elev skall vara skyldig föra anteckning av det väsentligaste från verkstadsundervisningen.

Verkstadsarbetet bör även omfatta tapetserararbeten, så att eleven får rätt uppfattning om krav och fordringar på olika förekommande konstruktionskvaliteter för alla sitt- och liggmöbler jämte god, avvägd bekvämlighet.

Verkstaden bör även ha möjlighet till lackering för att visa olika nödvändiga behandlingssätt.

Möbelkonstens historia. I en stiltid som den nuvarande, som bortsopat all tradition, kan det vara av värde att åter väcka till liv de konstnärliga uttryck de gångna epokerna givit och därmed rikare befrukta det ständiga skapandet inom konsthantverket.

Föreläsningar skola därför hållas dels för en orientering i allmän konsthistoria och dels en särskild ingående behandlad möbel- och inredningshistoria. Denna senare bör så utformas, att jämsides med att de olika stilepokerna föreläsas, dels på skolan och dels på museer eller andra studieplatser, de åtföljas av direkta uppmätningar under lärares ledning, så att eleven kan förstå och något känna de äldre stilarnas väsen och karaktär.

Elev skall vara skyldig föra anteckningar av vad som föreläses.

Målning. Målningen skall huvudsakligen inriktas på att lära eleverna utföra sina möbel- och interiörskisser på ett konstnärligt och kunnigt sätt. Målningen skall huvudsakligast utföras i akvarellteknik. Den skall dels avse att karakteristiskt angiva avsett träslag, och dels att i skiss framställa såväl den enstaka möbeln som interiören i avvägda färg- och ljusförhållanden.

I den mån som tid och studier sedan tillåta, kan elev få deltaga i dekorationsmålarnas uppgifter, då det berör rummets målning och dekorering.

Ornamentsmodellering. Studier av äldre ornamentala detaljer uppdelade så att eleven har fått känsla och förståelse för de huvudsakliga gängse stilarterna.

Parallellt med uppgifterna i fackritning skall eleven i modell få upplägga detaljpartier av egna arbeten. Några gipsavgjutningar av givna modeller böra utföras.

Träskärning. I samband med ornamentmodelleringen och efter egna ritningar från fackritningen skall eleven utföra arbeten i ämnet.

Perspektivteckning. Ämnet avser, att eleven skall kunna framställa dels enstaka möbelformer och dels interiörbilder. Undervisningsmetoden skall vara enkel, så att eleven till slut skall kunna rita enstaka möbelpjäser rätt på fri hand och vid interiöruppställning använda en enkel och snabb metod.

Materiallära. Undervisningen i materiallära skall utöka och fördjupa, vad som inhämtats i den förberedande avdelningen. Den avser huvudsakligen att visa det tekniska och konstnärliga värde materialet får genom olika behandlingsgrader samt sätt att välja rätt material. Undervisningen skall ske dels i form av föreläsningar och dels i praktiska experiment å verkstaden samt omfatta träarbeten, tapetserararbeten och målningsarbeten jämte något metallarbete.

Kalkylation. Ämnet avser att bibringa eleven en elementär kunskap i kalkylering, så att skisserade arbeten kunna ungefär hållas inom ramen av given kostnad. Undervisningen bör ske dels i form av föreläsningar med demonstrationsmaterial samt dels med på egen hand lösta uppgifter.

Frihandsteckning. Ämnet avser att uppöva teknisk kunnighet i frihandsteckning, varför ämnet bör omfatta dels teckning av bruksföremål och ornamentala detaljer och dels figurteckning efter levande modell. Vikt lägges vid att dels i kontur och dels med skuggteckning i olika utförandeformer återge ett föremål så konstnärligt som möjligt. Ämnet avser även att ge övning i teckning med blyerts, färgpenna och tusch.

Textning och heraldik. Ämnet avser att eleven skall kunna texta på sina skisser och ritningar på ett läsbart och estetiskt sätt. Stilsorterna skola vara begränsade och lämpade att snabbt och lätt utföras med blyerts eller tusch direkt å ritningarna. Ämnet bör även omfatta en kort orientering i heraldik, som bör meddelas i föreläsningsform.

Föreläsningar. I alla aktuella och vitala frågor, som beröra facket, böra föreläsningar och utställningar hållas av olika verksamma fackmän, för att fördjupa förståelse och kunnighet i yrket. Således böra följande föreläsningar förekomma: husbyggnadsfacket av arkitekter, som belysa ändamål och avsikt jämte rådande förhållanden i hyreshuset, den privata bostaden, offentliga byggnader, kontor och affärshus m. m. Avsikten gäller att förmedla förståelsen för huset och inredningen som logisk enhet. Föredragen belysas med ritningar och skioptikonbilder samt omfatta såväl in- som utländska goda aktuella förebilder.

I belysningsteknik hålles föredrag med demonstration och utställning. De avse att delgiva vikten av belysningens placering och styrka i interiören såväl som dess form.

Anordnas besök i utställningar och demonstrationer av aktuella, planerade och utförda, bemärkta arbeten på rumsinredningens områden.

Anordnas besök och demonstrationer i olika firmor belysande modern möbeltillverkning, aktuella stoffer såsom gardiner, mattor och möbeltyger m. m. med avsikt att eleven redan under skoltiden må bli informerad och förtrogen med alla aktuella i marknaden förekommande till facket hörande varor.

Stockholm den 21 september 1937.

D. Nilsson.

33. Den 24 september 1937.

Närvarande: Hrr Fredriksson, Börjeson och Werner samt disponenten vid Esselte Viktor Åström.

— —

§ 2.

Hr Åström gav sitt gillande av förslaget att låta bokband och läderarbete samt tryck och reklam bilda var sin fackavdelning. Visserligen höra tryck och bokband på sätt och vis tillhopa, men de representera dock skilda yrken. Han ansåg, att båda fackavdelningarna böra finnas i konstfackskolan.

Vad fackavdelningen för bokband och läderarbete angår, så omfattar produktionen på dessa områden först och främst bokband och allt vad därtill hörer. För det konstnärliga bokbandet finnes för närvarande ej så stor avsättning,

kanske delvis beroende på att det råder brist på goda bokkonstnärer. Avsättningsområdet för det konstnärliga bokbandet är ju också relativt litet. Däremot tar den industriella produktionen av bokband för massupplagor, t. ex. av skolböcker, med varje år allt större omfattning. Dessa bokband hållas visserligen i regel enkla, men de böra dock vara smakfulla. Det smakfulla är ju ofta icke dyrare att framställa än det mindre tilltalande. På detta område kan en skolad kraft uträtta mycket, enär vackra om ock enkla bokband hjälpa till att höja den allmänna smaknivån.

Andra produkter på arbetsområdet utgöras av olika slags varor av läder och annat material såsom portföljer, etuier, lampskärmar m. m. Även i fråga om dessa gäller det att få fram smakfulla modeller.

Av det sagda framgår, att smakskolade krafter behövas på de områden, som här berörts, särskilt om dessa krafter dessutom behärska yrkets teknik. Måhända kunna sådana tänkas bliva goda verkmästare i företagen. För närvarande rekryteras verkmästarnas kår från arbetare, som avancera till poster som arbetsledare. Dessa verkmästare ha i regel dock intet sinne för utstyrseln. Merendels inrikta de sig endast på det tekniska utförandet. Samma är förhållandet med arbetarna. Om därför en yngling eller flicka med ungefär den allmänbildning, som realskolan avser att meddela, ger sig in i yrket, skaffar sig den nödvändiga praktiken och därefter bedriver studier vid konstfackskolan, skulle de yrken, det här är fråga om, ha utomordentligt stor nytta härav. Åtminstone torde de stora industriföretagen kunna använda på sådant sätt utbildade krafter till konstnärliga biträden, smakråd eller såsom produktionsledare i någon form samt bereda dessa befattningshavare en utkomst, som svarar mot deras utbildning.

Hr Åström betonade emellertid, att vägen till en befattning som arbetsledare icke är så lätt framkomlig. Ovissheten om hur denna sak kan gestalta sig manar till försiktighet. Detta bör dock ej avskräcka från att vid konstfackskolan inrätta den fackavdelning, det här är fråga om.

Somliga av de från skolan utgångna torde kunna bliva egna företagare, såframt de ha det nödvändiga tekniska underlaget. Det är nämligen av stor betydelse, att utövarna inom bokhantverket har kunskap i yrkets tekniska del, förvärvad ute i praktiken. Av stort värde är dessutom, att denna kunskap fördjupas genom yrkesarbete i skolans verkstäder.

Det av de sakkunniga beräknade elevantalet i fackavdelningen för bokband och läderarbete ansåg hr Åström väl högt, men dock försvarligt med hänsyn till att användningsområdet kan komma att ökas.

Anordnandet av speciella kurser för arbetare, exempelvis på en termin, tyckte hr Åström vara lämpligt.

På förfrågan, om en bokbindare har nytta av utbildning som stålgravör för tillverkning av stämplar, svarade hr Åström, att stämplarna nu för tiden nästan uteslutande tillverkas som klichéer. Endast vid speciella tillfällen graveras de. Han ville visserligen icke förringa betydelsen av stämpelgraveringen, men han ansåg att för bindaren är utbildning häri av mindre vikt. Stålgravering är egentligen ett särskilt yrke.

— —

In fidem

Carl Werner.

Justeras:

Nils Fredriksson. *Viktor Åström.*

34.

Den 25 september 1937.

Närvarande: Hrr Fredriksson och Werner samt disponenten vid Nordiska Kompaniet Karl Stein.

— —

§ 2.

Hr Stein påpekade till en början, att han endast såsom affärsman och ej såsom tekniker haft och har beröring med de konsttekniska områden, det nu är fråga om. Han hade emellertid under de år, han ägnat sig åt affärslivet, kommit i kontakt med både konstnärer och tekniker på områdena och även skaffat sig en viss insikt i produktionen. I sin egenskap av affärsman hade han funnit, att en inköpschef eller en säljare måste tillägna sig en djupare förståelse för de konstnärliga och tekniska betingelserna vid en varas framställande.

Vad först glasfabrikationen beträffar, så är det alldeles säkert, att den framgång, som den svenska glaskonsten erhållit, till stor del berott på de insatser, som gjorts av de konstnärer, som varit knutna till glasbruken, exempelvis till Orrefors. Glaskonstnärerna kunna emellertid icke arbeta utan biträden. De måste ha tillgång till konsttekniskt skolade medarbetare och konstskickliga arbetare. Skall Sverige även i fortsättningen kunna hävda sin rangplats på glasfabrikationens område, måste speciella anordningar företagas för att möta konkurrensen från de stora industriländerna. Inrättandet av en fackavdelning för glasarbeten vid den påtänkta konstfackskolan, där konsttekniskt skolade medarbetare kunna utbildas, måste därför hälsas med tillfredsställelse. Vid denna utbildning böra helt naturligt även ingå övningar i att lära känna materialet, nämligen glasmassan. Sålunda böra bland annat företagas övningar i smält glas. Även böra eleverna få öva sig i slipning och gravering m. m. Den vidare utbildningen i glasteknik måste emellertid ske vid glasbruket.

Angående keramikfacket påpekade hr Stein, att den svenska fabrikationen inom detta område till huvudsaklig del hittills omfattat fajanstillverkning. Även i fråga om denna tillverkning ha konstnärer uträttat mycket för formgivning och kvalitet. Relativt nytt för den svenska keramikindustrien är framställningen av det fältspatäkta porslinet, d. v. s. äkta porslin. För denna fabrikation finnes ännu ej den nedärvda tradition och konstskicklighet som i fråga om fajansen. För båda arterna av tillverkning gäller det emellertid att ha tillgång till smakskolade krafter, som samtidigt fått teknisk utbildning genom undervisning i ler- och porslinsmassans sammansättning och beredning, i kemi, i glasyrer, drejning och andra formningsmetoder m. m. Därför bör vid konstfackskolan finnas en fackavdelning för keramik. Även i denna fackavdelning kan en slutgiltig utbildning ej meddelas. Keramikfabrikerna erhålla emellertid från skolan »halvfabrikat», som få slutföra sin utbildning i yrkestekniskt avseende vid fabrikerna.

De från fackavdelningen för keramik och glas utgångna kunna få god användning inom affärslivet. Hr Stein kunde av egen erfarenhet intyga, att det övervägande antalet av dem, som inom affärslivet komma i beröring med produkter från keramik- och glasområdena, äro autodidakter på det konsttekniska området. Dessa affärsmän möta i regel stora svårigheter vid förvärvande av den konsttekniska kunskap, som är nödvändig för dem att äga. Därför vore det lyckligt, om det funnes en konstteknisk skola, som kunde jämna vägen för blivande affärsmän av nämnt slag. Detta kunde konstfackskolan göra genom sin smakskolande och konsttekniska undervisning. I fråga om smakskolning har

skolan en mission att fylla genom att så lägga sin undervisning, att eleven lär sig inse, att vissa smakriktningar ej böra fastslås såsom evigt gällande utan att smaken är ständigt skiftande. En viktig sida av konstfackskolans undervisning är att bibringa eleven förståelse för och uppskattning av en varas kvalitet. Visserligen ställas många fordringar på en person, som söker affärsanställning inom konstteknisk område, men den aspirant, som genomgått konstfackskolan, har uppfyllt en av fordringarna.

Det är av stor vikt, att de unga komma ut i det praktiska livet vid unga år. Därför bör utbildningstiden i skolan ej vara för lång. Enligt det föreliggande förslaget skulle åldern vid avgången från konstfackskolan bliva 18—20 år, vilket han ansåg lämpligt.

Till slut betonade hr Stein, att det vore klokt, om de från konstfackskolan utgångna gjorde klart för sig, att skolans undervisning endast utgör det första trappsteget på vägen uppåt i livet. Icke alla kunna komma till toppen, men den torde lyckas bäst som i början nöjt sig med blygsammare befattningar. »Alla bära sin marskalkstav i ränseln.»

In fidem

Carl Werner.

Justeras:

Nils Fredriksson. *Karl Stein.*

35.

Den 28 september 1937.

Närvarande: Hrr Fredriksson och Werner samt fil. doktor Helmer Bäckström, speciallärare vid tekniska högskolan.

---

§ 2.

Hr Bäckström omnämnde till en början, att yrkesfotograferna i huvudstaden hemställt hos ledningen för Stockholms verkstadsskolor att upprätta en verkstadsskola för fotografer. En sådan skola skulle väl närmast avse att tillgodose huvudstadens behov av praktiskt utbildat folk inom branschen. I fall denna skola komme till stånd framställer sig frågan, om en utbildning utöver den, som verkstadsskolan avser att ge, är behövlig, en utbildning av mer kvalitetsbetonad karaktär och öppen för elever från hela landet. På denna fråga finnes endast ett svar, nämligen ja. Enligt hr Bäckströms mening sakna vårt lands fotografer i regel möjlighet att följa med utvecklingen, enär de ej besitta tillräcklig teoretisk kunskap t. ex. i kemi och optik. De inse detta själva. Man kan säga, att en del av kåren i fråga rent av lider av ett mindervärdighetskomplex. Ur detta tillstånd kan endast en utbildning, som tar sikte på fotografens behov, leda. Den föreslagna konstfackskolan torde i detta avseende kunna fylla en uppgift.

En kurs för fotografer vid konstfackskolan skulle helt visst även bliva välkommen för dem, vilka nu såsom specialelever (d. v. s. studenter med betyg i fysik och kemi samt med en tvåårig praktik) eller extraelever (utan bestämda fordringar) deltaga i fotografikursen vid tekniska högskolan. Antalet av dessa elever belöper sig i genomsnitt till ett tiotal per år. Den nämnda kursen är av-

sedd för och planlagd efter de ordinarie elevernas behov. De andra elevkategorierna äro därför merendels till hinder för undervisningens rationella bedrivande. För dessa skulle det vara förmånligare att få en utbildning vid konstfackskolan.

Konstfackskolans allmänna uppläggning med en enhetlig grundläggande kurs, den s. k. förberedande kursen, och därefter tvenne ettåriga fackklasser lämpar sig väl även för fotograferna. Till jämförelse nämnde hr Bäckström, att i Wien och München finnas tvåårigа fackskolor för fotografer.

I fråga om inträdesfordringarna till fotografikursen vid konstfackskolan är kravet på i stort sett avlagd realexamen även här på sin plats. Detta krav torde nog kunna upprätthållas. Vanskligare torde däremot vara att kunna upprätthålla fordran på praktik. Praktikanten hos en genomsnittsfotograf torde nämligen knappast kunna få något utbyte av sin praktiktid. Någon yrkespraktik är dock nödvändig. De aspiranter, som komma från en eventuell verkstadsskola för fotografer, torde däremot ha erhållit en god grund för utbildningen i konstfackskolan.

Av de ämnen, som enligt förslaget upptagas i fackavdelningen för grafiska yrken, äro några även lämpliga att ingå i en eventuell linje för fotografi såsom teckning, dock med viss inskränkning, vidare konsthistoria, formanatomi, med tanke på porträttfotografering, reklamteknik och reproduktionsmetoder. Däremot äro ämnena heraldik, fri målning, plakatmålning och skyltning av mindre vikt.

En eventuell linje för fotografi bör även meddela undervisning inom filmens område.

Enligt hr Bäckströms mening bör undervisningen i fotografi erhålla något större utrymme än det förslaget upptar. Detta gäller särskilt reklamlinjen. En nackdel för svensk reklamkonst är att det för blivande reklamkonstnärer i stort sett saknas möjlighet till utbildning i fotografi, i vilket ämne de böra ha goda kunskaper.

Hr Bäckström lovade att till ett senare sammanträde inkomma med förslag till utrustning för undervisningen i fotografi.

In fidem

Carl Werner.

Justeras:

Nils Fredriksson. *Helmer Bäckström.*

36.

Den 5 oktober 1937.

Närvarande: Hrr Fredriksson, Börjeson, Hjortzberg, Stavenow och Werner samt chefen för Svensk hemslöjd arkitekten Anders Lundberg.

— —

§ 2.

Hr Lundberg uttalade som sin åsikt, att en skola av föreslagen typ skulle för de områden, han bland annat såsom chef för Svensk hemslöjd närmast intresserade sig för, bliva av stor nytta. Detta gäller både det textila området, även innefattande hemslöjden, samt området för möbler och inredningar.

Vad hemslöjden angår, så behöva hemslöjdsföreningarna väl utbildade krafter till sitt förfogande. I huvudstaden finnas visserligen sådana redan nu att tillgå,

men de till ett trettiotal uppgående hemslöjdsföreningarna landet runt sakna i regel krafter, som äga lämplig och tillräcklig utbildning. De nämnda föreningarna ha först och främst behov av föreståndare för hemslöjdsaffärerna. En sådan bör givetvis ha en god textil utbildning. Dessutom behövas olika slag av medhjälpare. Till mycket stor nytta vore, om de medhjälpare, som ha hand om inköp och försäljning, hade en lämplig utbildning. En av hemslöjdsföreningarnas uppgifter, som allt mer börjar beaktas, är föreningarnas konsulterande verksamhet. Så kommer t. ex. en konsulent att anställas vid hemslöjdsföreningen i Karlskrona. Åtgärden manar till efterföljd. Konsulenter på området behöva dock ej med nödvändighet vara knutna till föreningarna, utan de kunna också tänkas bedriva självständig verksamhet. Givetvis bör deras utbildning vara av högsta kvalitet. Hemslöjdsverksamheten har emellertid även behov av väl kvalificerade arbetare, som förutom yrkesskicklighet besitta en odlad smak. Det torde dock stöta på ekonomiska svårigheter för dessa att genomgå konstfackskolan. Skolans lägre avdelning kan emellertid tänkas draga till sig flera av dessa direkta utövare av hemslöjd. Tyvärr äro de ekonomiska resurserna hos de lokala hemslöjdsföreningarna i regel relativt små. Den stigande utvecklingen och en ny tids krav kan dock tänkas föra det goda med sig, att föreningarna i större utsträckning än nu engagera utbildat folk. Den utbildning, som konstfackskolan avser att meddela, skulle därvid kunna ge en lyftning åt hemslöjden. Denna skulle komma upp på ett annat plan, om utbildade krafter stode att få för den.

Behov av utbildade krafter behövas emellertid icke blott inom den affärsverksamhet, som hemslöjdsföreningarna bedriva, utan även i allt konsthantverkligt och konstindustriellt betonat affärsliv över huvud.

Vad angår kravet på den allmänbildning, förslaget upptar, var hr Lundberg av den åsikten, att kunskaper, som i stort sett motsvarade realexamen, vore till stor nytta för den som sysslar med textilt arbete. Något hinder för vem som helst att nu för tiden förvärva sådana kunskaper finnes väl knappast.

Vid förfrågan hur hr Lundberg ställde sig till fordran på praktik för bedrivande av studier vid konstfackskolan, deklarerade han som sin ståndpunkt, att fordran på praktik för inträde i konstfackskolans textilavdelning måste uppställas såsom ett oavvisligt krav. Denna praktik bör vara inhämtad före inträdet i den lägre kursen. Eleven kommer nämligen att tillgodogöra sig undervisningen i skolan på ett helt annat sätt med än utan praktik. Den fara, som kunde ligga däri, att aspiranten under sin praktiktid eventuellt tillägnade sig sådana vanor, vilka vore till men för undervisningen vid skolan och vilkas bortarbetande vore förenat med vissa svårigheter, ansåg han vara betydelselös.

Någon svårighet för aspiranten att förvärva sig den erforderliga praktiken finnes praktiskt taget ej inom textilfacket, enär kurser i textilt arbete förekomma snart sagt överallt i vårt land. De kostnader, som deltagandet i sådana kurser medföra, torde för en aspirant vara överkomliga. I vävning torde en kurs på 6 månader vara tillräcklig.

Hr Lundberg var emellertid med på att konstfackskolans styrelse må äga rätt att bestämma när och i vilken utsträckning fordran på praktik kan och bör mildras eller helt bortses från.

Hr Lundbergs åsikt om behovet av en konstfackskola var alltså den, att en sådan skola vore av behovet påkallad och att en särskild avdelning inom densamma för textilt arbete skulle bli av stor betydelse för det konsthantverkligt textila området.

Den föreslagna planen för skolans textila avdelning var, så vitt han kunde finna, god. Det är klokt att låta samtliga elever i den lägre kursen få en elementär utbildning i både vävning och sömnad och differentiera utbildningen i den högre kursen i en vävlinje och en sömnadslinje. Denna differentiering hindrar icke, att den elev i högre kursen, som så önskar, kan få en mera allmänt lagd undervisning, i vilken ingår både vävning och sömnad i lämplig omfattning.

Vad tim- och kursplanerna för den textila avdelningen angå synas de vara väl avvägda. En undervisning i modellering har även för en textiltekniker sin betydelse i formodlande syfte. Även undervisning i formanatomi är för en sådan på sin plats. Att stickmaskinen upptagits i utrustningen och undervisning i stickning införts hälsas med tillfredsställelse.

Beträffande antalet elever i fackavdelningen för textilarbeten, ansåg hr Lundberg, att det av de sakkunniga föreslagna antalet var lagom avvägt.

Vad till slut fackavdelningen för möbler och inredningar angår, så är enligt hr Lundbergs mening en praktik för inträde i denna även av största betydelse. Denna praktik bör vara förvärvad på en snickarverkstad eller i verkstadsskola för snickare, ej t. ex. hos en tapetserare. På grund av att det i regel tar relativt lång tid att framställa ett till möbelbranschen hörande föremål torde för inträde i ifrågavarande fackavdelning böra fordras en längre praktik än för inträde i fackavdelningen för textilarbeten. Ett à två års praktik torde var lämpligt. Måhända kan det vara tillräckligt med ett års praktik före inträdet i skolan och därefter praktik under sommarferierna.

Beträffande risken för att praktikkravet skulle kunna hindra i övrigt väl kvalificerade sökande att vinna inträde i fackavdelning ansåg hr Lundberg lämpligt att styrelsen kunde medgiva undantag, när sådant vore motiverat.

— —

In fidem

Carl Werner.

Justeras:

Nils Fredriksson. *Anders Lundberg.*

37.

Den 11 oktober 1937.

Sammanträdet hade förlagts till Orrefors för att de sakkunniga skulle få tillfälle att överlägga med därvarande fackmän angående den konsttekniska undervisningen rörande glas.

Närvarande: Hrr Fredriksson, Hjortzberg, Stavenow och Werner samt chefen för Orrefors glasbruk konstnären Edward Hald, konstnärerna Simon Gate, Viktor Lindstrand och Edvin Öhrström, anställda vid Orrefors glasbruk.

§ 1.

Ordföranden lämnade en redogörelse för förslaget till konstfackskolan. I denna skulle ingå även en fackavdelning för keramik och glas. De sakkunniga önskade nu höra konstnärernas mening om hur utbildningen i denna fackavdelning, i vad den rör glaset, lämpligen bör anordnas.

§ 2.

Hr Hald ansåg, att blåsning av glas ej gärna kan bedrivas vid den föreslagna konstfackskolan. Däremot torde dekorering av glasföremål kunna ske i skolan.

Denna dekor kan bestå i gravering, slipning, etsning, målning, sandblästring eller i annan ytbehandlig. Lärare i dessa dekoreringsarter kunna nog erhållas i Stockholm. I annat fall torde måhända en skicklig gravör från något glasbruk kunna tillfälligtvis engageras som lärare häri.

Den elev vid skolan, som sysslar med glasarbete, bör emellertid ha kunskap i hur ett glasföremål kommer till. En orientering i saken kan givas medelst föreläsningar, illustrerade med ljus- och filmbilder. Därefter bör eleven få göra bekantskap med en mer konkret framställning av glaset, för att han skall erhålla klarhet i dess möjligheter till formning. Denna del av undervisningen måste förläggas till ett glasbruk. Måhända skulle det härvid kunna vara tillfyllest, att eleven får se, hur glasblåsning tillgår. Detta åskådande behöver ej alltid förläggas till samma glasbruk. Under en och samma studiefärd kunna vidare flera glasbruk besökas. Emellertid torde eleven erhålla större utbyte, om han själv deltager i arbetet. I det dagliga produktionsarbetet kan en sådan elev, bland annat i saknad av praktisk utbildning, helt naturligt ej deltaga. Därför måste vid något lämpligt glasbruk inrättas en speciell kurs för de av konstfackskolans elever, som syssla med glasarbete. En sådan kurs i praktiskt arbete torde med fördel kunna ordnas under sommarferierna och omfatta c:a två månader. Trots den relativt korta tiden torde dock åtskilligt kunna medhinnas. Blåsningen av ett glasföremål går ju på grund av arbetets art relativt fort. I kursen bör dock även ingå annat arbete, demonstrationer, experiment m. m. Förutom lokal samt undervisnings- och förbrukningsmateriel bör glasbruket till kursens förfogande ställa en teknisk och en konstnärlig ledare. För anordnandet av en sådan kurs bör glasbruket i fråga tillförsäkras skälig ersättning.

Hr ordföranden framförde tanken på att denna kurs skulle kunna utbyggas till en verkstadsskola för glasindustrien och utbilda lärlingar. En sådan verkstadsskola skulle vara av stor betydelse för konstfackskolan samtidigt som den tjänade glasindustrien. Hr ordföranden påpekade, att statsbidrag utgår till verkstadsskolorna.

Hr Hjortzberg ansåg, att den av hr Hald skisserade kursen eller verkstaden bör helt bekostas av statsverket. Undervisningen i denna är av precis samma art som i konstfackskolans verkstäder. Enda skillnaden är, att den är förlagd till annan plats, nämligen till ett glasbruk.

Hr Gate instämde i hr Halds uttalanden om en kurs eller verkstad vid ett glasbruk. Komme en sådan till stånd, skulle den bli till nytta även för arbetare vid ifrågavarande glasbruk, vilka torde kunna bli i tillfälle att deltaga i det experimentarbete, som utföres i verkstaden.

Hr Hjortzberg tog fasta på tanken att även låta yrkesskickliga hyttarbetare bliva elever i den föreslagna verkstaden. Bland dessa arbetare torde det nog komma att finnas sådana med förutsättningar för att vid konstfackskolan förvärva en konstnärlig utbildning. Härigenom skulle en befruktande växelverkan kunna ske mellan skola och industri.

Hr Hald trodde, att, om verkstaden ambulerade från det ena glasbruket till det andra, undervisningen skulle komma ett större antal arbetare till godo och stimulera det industriella livet på ett rikare sätt.

Hr Lindstrand instämde i förslaget om en för glasstuderande inrättad experimentverkstad vid ett glasbruk. I denna verkstad kunna de bliva i tillfälle att utföra sina glaskompositioner och komma under fund med om dessa kompositioner äro lämpliga och även över huvud kunna utföras.

Hr Hald tänkte sig, att glasverkstaden skulle bli en permanent institution, som fungerade under sommarferierna. Måhända vore det nog med att eleven

besökte endast en sådan sommarkurs. Möjlighet skulle dock finnas för elev att genomgå en fortsättningskurs under en andra sommar. Deltagareantalet borde begränsas och elevmaterialet sovras.

Ordföranden framhöll att det skulle bliva allt för komplicerat om glasverkstaden skulle upprättas och drivas av staten, då man givetvis borde räkna med att verkstaden skulle användas ej blott för undervisning utan även för framställning av produkter med försäljningsvärde. Med hänsyn till att verkstaden ej skulle tagas i anspråk mer än högst två månader om året för undervisning av elever från konstfackskolan, ansåg han mera lämpligt, att skolan betalade en viss avgift till täckande av företagets kostnader för undervisningen. Denna avgift kunde tänkas bestå dels i ett grundbelopp för lokalhyra och andra fasta kostnader dels i någon tilläggsavgift per elev.

Hr Hald instämde i att denna anordning kanske vore den lämpligaste och lovade söka utreda, vilka avgifter, som skulle bliva behövliga för kurser av olika längd.

På förfrågan hur många elever, som lämpligen kunna emottagas i en glasverkstad, och hur stort behov av utbildat folk, som glasindustrien kan anses behöva årligen, framförde *hr Lindstrand* som sin åsikt, att verkstaden på sin höjd bör emottaga 6 à 7 elever årligen. Han tillade att kurserna nog ej behövde vara så långa som två månader. Redan på ett par veckor kunde eleverna hinna se och lära det mesta av det som behöves.

Vidare framställdes den frågan, om utbildning i keramik och glas kan sammanföras i en gemensam fackavdelning. Härpå svarade *hr Gate,* att detta torde gå för sig, enär en viss samhörighet finnes mellan de båda produktionsarterna. Det kan anses ligga nära till hands, att en elev, som sysslar med keramisk arbete, även får inblick i glaskonsten. Häri instämde *hr Hald.*

På tal om inträdesfordringarna till konstfackskolan menade *hr Gate,* att det vore svårt att yttra sig om nödvändigheten av de av de sakkunniga uppställda teoretiska inträdesfordringarna. Även fordran på praktik före inträdet ansåg han diskutabelt. Det torde bli svårt att uppställa fordran på praktik som regel. På många orter torde ej finnas möjlighet att förvärva praktik i det yrke, aspiranten önskar ägna sig åt. Det är ej heller säkert, att aspiranten passar för det yrke han valt. Under arbetet i skolans verkstäder torde en elev lättare komma på det klara med vilket yrke han har läggning för. En person med den teoretiska utbildning i förening med verkstadsutbildning, som skolan är ämnad att giva, skulle ha lättare att komma in i ett yrke. I detta instämde *hrr Lindstrand och Hald,* vilken senare i detta sammanhang påpekade, att en elev efter slutad skola ej kan betraktas som färdigbildad.

Angående ämnena i fackavdelningen för keramik och glas påpekade *hr Gate,* att undervisning i modellering är av nytta även för en blivande glaskonstnär. Undervisningen i det i fackavdelningen för dekorativ målning upptagna ämnet glasmålning bör förläggas till glasavdelningen. Detta uttalande gav *hr Hjortzberg* anledning påpeka, att glasmålning i första hand är en färgfråga och därför hör hemma i avdelningen för dekorativ målning. *Hr Lindstrand* var av samma mening som hr Gate och erinrade om att en glasmålning kan utföras på många sätt och icke bara med järnlod. Häri instämde *hr Gate* under hänvisning till förekomsten av mängden av lysterfärger.

Angående tiden för utbildningen vid konstfackskolan, nämligen en ettårig lägre kurs och en tvåårig högre, inalles omfattande alltså tre år, ansåg *hr Gate* denna tid vara väl kort.

På tal om den på den treåriga utbildningen följande påbyggnadskursen fram-

förde *hr Hald* den förhoppningen, att de från konstfackskolan utgångna skulle bli satta i tillfälle att kunna fortsätta sin utbildning inom området för den fria konsten och på ett för deras individualitet passande sätt. Denna utbildning kunde lämpligen förläggas till konsthögskolan.

På förfrågan, vad de från konstfackskolan utgångna lämpligen kunde användas till inom glasindustrien, svarade *hr Gate,* att de torde kunna finna användning som biträden på glasbrukens ritkontor. Ha de den nödvändiga handaskickligheten kunna de måhända erhålla anställning som gravörer. Gravöryrket är relativt bra avlönat. De sakkunniga ha tänkt sig, att affärslivet även skulle få användning för de utgångna. Det ligger onekligen något i denna tanke, och det vore glädjande, om handelsresande och andra affärsmän kunde få den utbildning, som konstfackskolan avser att giva.

På därom av ordföranden gjord hemställan lovade *hr Hald* att till de sakkunniga inkomma med förslag, omfattande dels inredningen av den för konstfackskolans undervisning i glaskonst behövliga lokalen, dels organisationen av den till glasbruket förlagda verkstaden, allt åtföljt av kostnadsförslag.

§ 3.

— —

In fidem
Carl Werner.

Justeras:
Nils Fredriksson.

Granskat, Orrefors den 21 november 1937.
Edward Hald.

38.

Den 12 oktober 1937.

Sammanträdet hade förlagts till Norrköping för att upplysningar skulle erhållas angående undervisningen i Lenningska vävskolan och för samråd med därvarande representanter för textilindustrien.

Närvarande: Hrr Fredriksson och Werner samt föreståndaren för Lennings textiltekniska institut kapten Hj. August Lind och ledamoten av institutets styrelse disponenten vid Norrköpings bomullsväfveriaktiebolag K. W. Hansson.

§ 1.

Ordföranden redogjorde för de sakkunnigas förslag till konstfackskola. Denna har närmast till mål att utbilda smakskolade krafter för hemslöjden och för områdena för manuellt utförd konstsömnad och konstvävning. De sakkunniga ville gärna höra de närvarandes åsikt, om den föreslagna konstfackskolan kan tänkas bliva till nytta för textilindustrien och om ett samarbete på detta område kan tänkas mellan institutet och konstfackskolan.

§ 2.

Hr Lind konstaterade efter hr ordförandens redogörelse, att den föreslagna konstfackskolan i konstnärligt avseende bör kunna bli till nytta för textilindustrien. Vid Lennings textiltekniska institut finnes bland annat ett ettårig kurs för dessinatörer. Institutet har försökt att i denna kurs inlägga en allmänt konstnärlig skolning. Svårigheterna i detta avseende äro dock stora, enär i Norrköping

ej finnes tillgång till konstnärligt utbildade lärarkrafter. Industrien suckar emellertid efter dessinatörer med högt utvecklad smak. I detta avseende skulle konstfackskolan kunna fylla en uppgift. Man skulle kunna tänka sig, att de från de textiltekniska instituten i Norrköping och Borås utgångna skulle få sin slutliga konstnärliga skolning vid konstfackskolan under exempelvis ett år eller i någon av de speciella kurser, som de sakkunniga föreslagit, under t. ex. en termin. Hr Lindh framförde tanken på att en på detta sätt lagd utbildning vid konstfackskolan skulle obligatoriskt ingå i dessinatörernas utbildning.

Hr Lind tillade, att de från institutets kurs för dessinatörer utgångna i allmänhet få god anställning inom industrien. Efter 7 à 8 år ha de kunnat avancera till dessinatörer. Fabrikerna anställa mer och mer inom landet utbildade krafter av detta slag. Så t. ex. finnas vid de till ett antal av 23 uppgående yllefabrikerna i Norrköping nu för tiden endast tvenne utländska dessinatörer.

Hr Lind omnämnde, att Lennings textiltekniska institut en och annan gång under årens lopp haft elever, som tidigare genomgått högre konstindustriella skolan i Stockholm. Dessa ha visserligen visat sig äga förmåga att komponera mönster för industriellt tygtryck, i vilket fall någon särskild textil yrkeskunskap ej är erforderlig, men ha saknat möjlighet att teckna vävnadsmönster för industrien, emedan de ej varit insatta i den maskinella tekniken. Denna möjlighet kommer även att saknas hos dem från konstfackskolans fackavdelning för textilarbete utgångna, enär dennas undervisning främst bör avse den manuella textilkonsten. För industriellt textilarbete är praktik just på det industriella området en nödvändighet. Inträde i textilinstitutet i Norrköping erhålles i regel först efter ett års industriell praktik. Industripraktik är en nödvändig förutsättning för skolarbetets rationella bedrivande. Förvärvandet av praktik visar också aspirantens fasta vilja att underkasta sig uppfyllandet av de fordringar, som utbildningen kräver. Industripraktik kan bland annat erhålles i de s. k. inbyggda verkstadsskolorna i förenade yllefabrikerna i Norrköping. Vad nu angår de elever i konstfackskolans textilavdelning, som ha för avsikt att bliva dessinatörer på det industriella området, så måste dessa efter konstfackskolans treåriga utbildning först skaffa sig ett års industripraktik och därefter genomgå den ettåriga dessinatörskursen vid institutet. Detta blir givetvis en onödigt lång utbildning. Därför böra de, som ha för avsikt att gå industrivägen, först skaffa sig den nödvändiga praktiken, därefter genomgå institutets ettåriga dessinatörskurs och så till slut en kurs vid konstfackskolan. Den vägen står ju också öppen, att efter förvärvandet av industripraktik, vilken praktik bör kunna godtagas av konstfackskolan för inträde i dess textilavdelning, genomgå konstfackskolan och därefter dessinatörskursen.

Hr Hansson anslöt sig helt till hr Linds uttalanden, att en blivande dessinatör först bör genomgå något av de textiltekniska instituten i Borås eller Norrköping och därefter en specialkurs för konstnärlig skolning under exempelvis ett år vid konstfackskolan.

§ 3.

— —

In fidem

Carl Werner.

Justeras:

Nils Fredriksson. *Karl W. Hansson.* *Hj. August Lind.*

39. *Uttalande av målarmästarnas riksförening.*

Till 1936 års yrkesskolsakkunniga.

Sedan 1936 års yrkesskolsakkunniga remitterat sitt betänkande rörande omorganisationen av tekniska skolan i Stockholm till vår förening, hava vi härmed äran anföra följande.

Målarmästarnas riksförening noterar med tillfredsställelse att tekniska skolan i Stockholm under vissa perioder av sin verksamhet varit till mycket stor nytta för måleriyrket och de utövare av detsamma, som haft tillfälle åtnjuta undervisning där. Att besökarantalet under senare tiden ej varit av samma omfattning som tidigare beror på orsaker, som vi i detta sammanhang ej ha anledning beröra.

Att en skola av tekniska skolans natur är av stort behov torde icke vara tvivel underkastat. Det bör ju vara angeläget att en rationell och ingående högre yrkesutbildning blir möjlig att erhålla inom landets gränser. Denna uppgift bör tekniska skolan i vad det gäller måleriyrket kunna förverkliga.

Den enorma utveckling, som kännetecknat förhållandena inom olika livets områden, har givetvis i mycket hög grad påverkat även måleriyrket. Den livsföring, som numera börjar bli allt mera allmän, och det tilltagande intresset för hemkultur, har medfört att ett gott arbetsresultat ernås, endast om de olika yrkesmännen, som ha med byggnadens och heminredningens utförande att skaffa, intimt samarbeta. Om de olika yrkesmännen arbeta isolerade från varandra, kan aldrig ett till sin helhet lyckat resultat åstadkommas.

Det är således ett önskemål, att tekniska skolan måtte låta de elever, som komma att åtnjuta undervisning vid skolans avdelning för målare, etablera ett intimt samarbete med de grupper av studerande vid skolan eller andra läroanstalter, som å andra områden än måleriets ha inflytande över byggnaders och heminredningars tillblivelse. Speciellt gäller detta för den högre avdelningen för målare.

Det är enligt vår mening av vikt att lärjungarna beredas tillfälle att få en viss undervisning i husbyggnadskonst, delgiven dem av någon skicklig arkitekt.

Det är ofrånkomligt att på vår tids målare ställas allt högre fordringar beträffande materiallärans och färgkemins område. Förr rev och blandade målaren själv sina färger, och han var således väl förtrogen med deras tillverkning redan genom sitt praktiska arbete med desamma. Genom att färgtillverkningen överflyttats från målarens verkstad till färgfabrikerna har denna viktiga del av måleriyrket alltmera frånkopplats målaren samtidigt som färgernas variationer och tillverkningssätt blivit allt flera och mera invecklade än förr. För att målaren med säkerhet att ernå ett gott resultat skall kunna begagna för olika ändamål avsedda färger fordras, att han känner till färgernas sammansättning, olika metoder för deras förändring beträffande förtunning etc. Dessa kunskaper kan ej helt delgivas den unge målaren under arbetet på målarverkstaden utan endast genom undervisning vid någon skola, och vi anse, att tekniska skolan med sin relativt högt siktande undervisning bör vinnlägga sig om en mycket ingående undervisning just på detta område.

Beträffande inträdesfordringarna till skolan anse vi, att det visserligen vore ett önskemål, att inträdessökande hade avlagt realskolexamen, men då det ännu ej är så allmänt, att målare ha denna utbildning, kan befaras att vissa ungdomar med håg och fallenhet för en längre gående utbildning inom yrket skulle bli förhindrade att vinna inträde vid tekniska skolan, under det andra ungdomar med mindre anlag för fortsatt utbildning skulle ha möjligheter att vinna inträde, där-

för att de avlagt realskoleexamen. Ett sådant förhållande kan ej vara önskvärt. Målarmästarnas riksförening är självfallet mycket intresserad av, att personer med bästa möjliga skolutbildning tillföras yrket och vi skulle anse att sådana inträdesvillkor, som i utredningen nämnts, skulle vara lämpliga, om ett större antal målare hade sådan skolunderbyggnad. Intill dess detta blir mera vanligt inom yrket, vore det dock önskvärt att inget tvång på avlagd realskoleexamen uppställes.

Däremot anse vi det vara riktigt att för inträde i skolan fordras att sökanden deltagit i praktiskt yrkesarbete inom måleriyrket under någon tid. En fordran på exempelvis 2 års praktik bör anses som i underkant. Vissa tvivel ha uttalats huruvida en kortare tids anställning inom yrket har någon mera avsevärd betydelse för konsttekniska studier. Det är möjligt att en sådan förmodan kan vara riktig då det gäller konsttekniska studier i allmänhet, men då det gäller konsttekniska studier i anslutning till måleriyrket, måste det betraktas som en stor merit att ha deltagit i yrkesarbete. Ju längre tid denna praktik omfattar, desto bättre för dem. Vi äro övertygade om att en person, som besitter praktik inom yrket, på ett helt annat sätt är skickad att tillgodogöra sig undervisningen vid skolan än vad fallet är med en person, som ej har denna praktiska erfarenhet.

Tekniska skolan har sålunda med all säkerhet en mycket stor uppgift att fylla. Skolan måste dock vid sin undervisning bemöda sig om att alltid stå i intim kontakt med den utveckling, som förekommer på det praktiska livets område. Den får aldrig stelna till i vissa vedertagna undervisningsformer, ty därigenom mister skolan en stor del av sitt värde för eleven. Det bästa som skolan enligt vår uppfattning kan ge sina elever, då det gäller kunskaper för utövare av måleriyrket, är sådana kunskaper, som eleven känner med sig att han kan ha en viss praktisk nytta utav, då han sedermera återvänder till sitt arbete i det praktiska livet.

Då från vissa håll framkommit den åsikten, att den föreslagna högre kursen för målare vore onödig, då ju liknande undervisning finnes att erhålla vid konstakademien, tillåta vi oss framhålla följande.

Vi hava förut framhållit som nödvändigt att de elever, som skola besöka tekniska skolans högre kurser, jämväl skola hava arbetat inom målarefacket minst 2 år. Detta torde icke vara möjligt att få genomfört vid akademien.

Ävenså förefaller det oss som ostridigt att de elever, som genomgå akademien, äro att anse som självständigt skapande konstnärer under det att elever från tekniska skolan mest äro avsedda för utförande av uppgifter komponerade av annan person. Främst få dessa senare elever att fylla uppgifter från heminredningens område. Härutinnan komma de att vara en värdefull hjälp till herrar arkitekter och husbyggare vid färg- och materialbestämning.

Deras studier vid tekniska skolan anse vi också som en lämplig påbyggnad till vad eleverna inhämtat under sin lärotid inom yrket.

Vi betrakta det sålunda som olyckligt för yrket, därest det skulle ifrågasättas ett slopande av den högre kursen för målare vid tekniska skolan.

Ovannämnda synpunkter äro resultatet av endast ett flyktigt studium av föreliggande utredning, men tillåta oss framhålla att landets samtliga målare med stort intresse förvänta ett förverkligande av de förslag som yrkesskolsakkunniga nu ämna framlägga.

Stockholm den 15 oktober 1937.

Målarmästarnas riksförening i Sverige.
Hans Berggren.

40.

Den 19 oktober 1937.

Närvarande: Hrr Fredriksson, Hjortzberg, Stavenow och Werner, ävensom de av akademien för de fria konsterna utsedda representanterna för samråd i frågan om ett eventuellt samarbete mellan den planerade konstfackskolan och konsthögskolan professorerna Otte Sköld och Isaac Grünewald samt skulptören Ivar Johnsson. Professor Nils Sjögren var kallad men förhindrad infinna sig.

— —

§ 2.

Först upptogs till diskussion frågan om en eventuell sammanslagning mellan konsthögskolan och den föreslagna konstfackskolan.

Hr Sköld påpekade, att han vid sin undervisning vid konsthögskolan ofta saknat en utbildningsanstalt, där studerande vid konsthögskolan skulle kunna få tillfälle att på ett mera yrkesbetonat sätt syssla med olika material och framförallt med sådana, som ej höra hemma i en konsthögskola, såsom glas, metall m. m. Detta yrkestekniska arbete ligger ej inom den fria konstens domäner. Det tillhör alltså ej området för en konsthögskolas verksamhet utan bör överlämnas till en särskild läroanstalt av den föreslagna konstfackskolans typ. Utbildningen av en konsthantverkare och av en fritt skapande konstnär måste följa olika linjer. Det kan inte ligga någon mening i att konsthögskolan skall ta emot alla, som önska erhålla utbildning på områden som mer eller mindre ha med konst att göra, det må nu vara fri- och tillämpad konst eller konsthantverk. Det »samröre», som i detta avseende finnes vid en del utländska skolor, manar ej till efterföljd. Konsthantverkaren skall inriktas på sitt speciella yrke, han skall tillägna sig det nödvändiga konsttekniska kunnandet, och hans smak skall kultiveras. Detta hindrar ej, att den konsthantverkare, som visar sig ha konstnärlig läggning, kan och bör beredas tillfälle att fortsätta sin utbildning vid konsthögskolan. Det gäller härvid att finna en lämplig form för samarbetet mellan de båda skolorna. Angående det på sina håll framförda påståendet, att konstfackskolans mål icke satts nog högt, uttalade hr Sköld som sin mening, att en skola, som söker utbilda goda konsthantverkare, med fullt fog kan sägas ha satt sig ett högt mål före.

Hr Grünewald hade under årens lopp såsom lärare vid konsthögskolan funnit, att nyintagna studerande vid denna skola ofta ej äga den grundläggande utbildning och den mognad, som med rätta bör fordras av eleverna vid en konsthögskola. Det saknas, på något undantag när, i vårt land skolor, som meddela en för studier vid konsthögskolan lämplig förberedande utbildning. Detta har gjort, att undervisningen under elevens första tid vid konsthögskolan stundom nedsjunker till elementär nivå. Härav följer, att eleven trevar sig fram för att finna den uttrycksform, som passar honom. Detta elementära sökande är väl knappast i överensstämmelse med en högskolas idé. Skulle nu konstfackskolan sammanslås med konsthögskolan, d. v. s. den konsttekniska utbildningen förläggas till konsthögskolan, skulle detta trevande bli ännu mera märkbart. Därför är det klokast att hålla de båda skolorna åtskilda. Ett samarbete mellan dem torde dock kunna komma till stånd, och hr Grünewald skulle finna det synnerligen glädjande om ett sådant kunde etableras. Den föreslagna konstfackskolan skulle bland annat kunna övertaga den förberedande utbildningen. För den nämnda skolan skulle det icke ligga något nedsättande häruti, enär en god förberedande utbildning är av största betydelse för en elevs fortsatta arbete. Det skulle vidare icke vara ur vägen, att en blivande elev vid konsthögskolan ägde den yrkestekniska grund, som konstfackskolan på ett bättre sätt än konsthögskolan skulle kunna ge

honom. Hr Grünewald ville därför stödja förslaget om inrättande av en särskild konstfackskola.

Hr Hjortzberg tog fasta på hr Skölds uttalande, att en konsthantverkares smak skall kultiveras samt framhöll, att konsthögskolan ej har till uppgift att »smakskola» utan att taga vara på konstnärsbegåvningarna. Han påpekade, att ett av de områden, inom vilket de från konstfackskolan utgångna kunna verka, är det ornamentala. Frågan om ornamental dekor är för närvarande dock ej aktuell. Ornamentet torde emellertid komma åter i sinom tid. Häri instämde *hr Sköld.*

Hr ordföranden framhöll, att det å ena sidan finnes verkstadsskolor för yrkesmän och å andra sidan konsthögskolan för blivande utövare av fri konst. Från visst håll har uttalats den meningen att under sådant förhållande en särskild konstteknisk läroanstalt knappast vore behövlig. På ordförandens fråga om denna uppfattning kunde anses riktig, uttalade de närvarande *representanterna* enhälligt som sin bestämda åsikt, att en läroanstalt sådan som den föreslagna konstfackskolan är av behovet påkallad och att den bör intaga en i förhållande till övriga skolor, alltså även till konsthögskolan, självständig ställning.

Hr Stavenow framhöll, att, även om konsthögskolan och konstfackskolan skulle utgöra skilda läroanstalter, man kunde taga i övervägande, om ej fackavdelningarna för dekorativ målning och för dekorativ skulptur kunna undvaras vid konstfackskolan. I så fall skulle man i fråga om yrkesutbildningen i de nämnda grenarna nöja sig med den utbildning verkstadsskolorna ge och förlägga den mera smak- och konstbetonade utbildningen till konsthögskolan.

Hr Grünewald ansåg, att fog nog kunde föreligga för riktigheten av en dylik uppfattning. Även av medhjälpare, som användes vid utförandet av dekorativa uppgifter, har man rätt att fordra en konstnärlig skolning. Han ställde sig därför något tveksam inför föreliggande fråga.

Mot detta uttalande vände sig *hr Hjortzberg,* som tyckte sig förmärka, att hr Grünewald endast har det renodlade konstnärliga måleriet i tankarna men glömmer ornaments- och dekorationsmåleriet. Utövaren av detta tangerar visserligen ofta konsten vid sin strävan att framställa ett smakfullt arbete, men han behöver ej vara en Michelangelo eller en Tintoretto. Hr Hjortzberg vände sig vidare mot det ofta hörda påståendet, att den konsthantverkare, som har konstnärlig läggning, bör få en utbildning, som leder till den fria konsten. Även konsthantverket behöver utövare med konstnärlig inställning.

Hr Sköld var i fråga om ornamentsmåleriet av samma åsikt som hr Hjortzberg. Han hade nyligen haft en medhjälpare, en yrkesman, som lärt sig behärska ornamentet för dekorativt ändamål. Denne hade »stannat vid sin läst» och ej pretenderat på att vara konstnär. Vi behöva konsttekniskt utbildade krafter för yrkes- och dekorationsmåleriet. I detta sammanhang framhöll han vikten av att en skola, vilken den vara må, söker öppna elevens ögon för hans begränsning. Hr Sköld var av den åsikten, att konstfackskolan bör omfatta även fackavdelningar för både måleri och skulptur och att undervisningen i dessa liksom i andra fackavdelningar bör avse att bibringa konstteknisk skicklighet.

Hr Johnsson ansåg, att konstfackskolan har en stor uppgift att fylla och att vid denna bör finnas fackavdelning icke blott för målning utan ock för skulptur. Ej alla, som syssla med uppgifter inom dessa fack, behöva vara högskolebildade liksom ej heller alla, som tillhöra intellektuella yrken, behöva avlägga doktorsgraden. Man bör inom konsthantverket taga vara på »småtalangerna». Konstnären får användas vid mera krävande uppgifter. Därför behöver man dock ej anse konstfackskolan som en skola av lägre standard. Allt beror på

arten av de lärarkrafter, skolan kan lyckas knyta till sig. Hr Johnsson påpekade i detta sammanhang, att många vägar leda till det mål, som heter konstnärsskapet. Somliga kunna gå direkt på det, under det andra slå först in på den praktiska vägen. Dessa senare börja alltså med ett yrke, besöka måhända en skola jämsides med sitt yrkesarbete och äro så färdiga att under något år helt ägna sig åt sin utbildning. Det vore orätt att förmena dessa att få en på det praktiska yrkesarbetet grundad utbildning i all synnerhet, om personen i fråga uppger tanken på konstnärsskapet och i stället ägnar sig åt konstteknikerns yrke. För den emellertid, som kan anses ha tillräckliga förutsättningar för att kunna nå konstnärsskapet, står konsthögskolan öppen.

Hr Grünewald förklarade orsaken till sin tidigare uttalade tvekan i föreliggande fråga. Han var rädd för att eleverna skulle »drivas in i bestämda fållor». Erfarenheten har visat, att konstnärer och konsthantverkare, som arbeta inom t. ex. keramik- eller glasområdena, ofta fått utbildning som målare. Detta ådagalägger, att en utbildningsanstalt ej bör ge eleverna en alltför snäv inriktning. Å andra sidan framträder i vår tid en tendens hos de unga att vilja utbilda sig till viss bestämd verksamhet, såsom till exempelvis reklam- eller modetecknare. Man kan säga, att denna mera praktiska inriktning är ett typiskt tidens tecken. Tanken på förvärvsmöjligheterna träder här i förgrunden. Ur denna synpunkt är det nog så viktigt, att eleven redan på ett tidigt stadium gör klart för sig, om han skall söka sig fram på konstnärsbanan eller inrikta sig på förvärvsmöjligheterna i det praktiska livet. Härvid kan eleven, såsom hr Johnsson framhållit, gå olika vägar. Från konstnärens synpunkt såge hr Grünewald som en av konstfackskolans viktigaste uppgifter att skapa en fast grund för vidare utbildning i konsthögskolan samt giva eleven möjligheter till inträngande i yrkets tekniska sida. Detta hade han tidigare något berört. För alla, som söka utbildningsmöjligheter i föreliggande avseende, är en yrkesundervisning av betydelse. Kunskap i materiallära och i yrkets teknik är nödvändig. Häri klickar det för närvarande mest. Vid närmare eftertanke ville hr Grünewald därför ansluta sig till de sakkunnigas förslag i föreliggande fråga. De i konstfackskolans avdelningar för måleri och skulptur utbildade krafterna skulle kunna finna användning vid mindre krävande dekorativa uppgifter.

Hr ordföranden upplyste om att antalet elever, som årligen kan beräknas emottagas i högre kursen inom fackavdelningarna för dekorativt måleri och dekorativ skulptur är högst 20, respektive 10. Detta antal funno *hrr representanter* ej vara för högt.

Därefter konstaterade *hr ordföranden,* att samtliga representanter givit sin anslutning till att konstfackskolan bör vara en fristående läroanstalt och att vid konstfackskolan bör finnas även en fackavdelning för dekorativ målning och en fackavdelning för dekorativ skulptur.

I sammanhang härmed besvarade *hr Johnsson* en till honom tidigare framställd fråga, huruvida det kan tänkas, att skulpturskolan vid konsthögskolan och fackavdelningen för dekorativ skulptur vid konstfackskolan skulle kunna stå under samma ledning. Hr Johnsson ansåg för sin del, att en sådan anordning ej vore lycklig. Det existerar ju så få utbildningsmöjligheter i vårt land inom det område, det nu är tal om. Fara finnes därför, att undervisningen i de båda avdelningarna under en och samma ledning lätt skulle bli likriktad. Detta kunde ha till följd, att olika begåvningar och läggningar skulle få svårt att göra sig gällande.

Därefter diskuterades frågan om och i vad mån konstfackskolan kan meddela förberedande utbildning för inträde i konsthögskolan.

Hr ordföranden redogjorde för konstfackskolans allmänna avdelning samt dess tim- och kursplaner. Han framställde den frågan, om denna avdelning kan anses vara lämplig för aspiranter till konsthögskolan.

Hr Grünewald påpekade, att han tidigare hade framhållit behovet av en god förberedande utbildning och detta på ett tidigt stadium för aspiranter till konsthögskolan. Dessa behöva tillägna sig även en viss manuell färdighet. Brister i detta avseende vidlåda i hög grad flertalet inträdessökande till konsthögskolan. De kunna ofta ej behärska materialet. Denna okunnighet har på sina håll betraktats såsom ett kriterium på en konstnärlig förmåga. Dessa oskolade anses ha »gnistan» och bliva omhuldade, men från dem som tillägnat sig en teknisk kunskap har man tagit avstånd. Man bör emellertid fordra av en konstadept sådana saker som att kunna hålla i en penna, blanda färg, tvätta penslar o. d. Hr Grünewald påminde om den gamla principskolan vid konstakademien. Vi måste gå tillbaka till en sådan stabil utgångspunkt, sade talaren. Det bleve av stor betydelse, om konstfackskolan kunde bli en école préparatoire för dem som ämna söka in till konsthögskolan. Det är blott att önska, att »fjärilsmjölet på vingarna» ej förstöres.

Hr Sköld instämde med hr Grünewald. De inträdessökande till konsthögskolan böra ha en solid, grundläggande kunskap i ornaments- och frihandsteckning, linearritning, perspektiv o. d. Detta torde de kunna få i konstfackskolan. Om det är något bevänt med »fjärilsmjölet», så torde det nog sitta kvar, även om aspiranten får bedriva studier, som äro av mer facklig än rent konstnärlig art. En särskild grupp eller linje för dessa aspiranter bör emellertid ej upprättas. Det måste vidare framhållas, att några förhandsutfästelser för aspirantens antagning till elev i konsthögskolan helt naturligt ej kunna givas. Den vid konstfackskolan erhållna förberedande utbildningen kommer givetvis dock att räknas honom till godo. Ifrågavarande utbildning bör kunna medhinnas i den lägre kursen under ett år. De för denna kurs föreslagna tim- och kursplanerna synas vara väl avvägda.

På tal om elevernas ålder upplyste *hr ordföranden,* att denna vid inträde skulle bliva lägst 15—17 år vilken ålder *hrr representanter* ansågo lämplig för bedrivande av de förberedande studierna. Den möjligheten bör ju också finnas för en aspirant till konsthögskolan liksom för andra elever i den allmänna avdelningen att komma upp i den högre kursen.

I fråga om undervisningens läggning framhöllo *representanterna,* att det vore av vikt, att konstnärer undervisa i teckning och i fri målning för den allmänna avdelningens elever. Den tanken framfördes, att det kunde vara lämpligt att till lärare i dessa ämnen engagera personer, som äro knutna till konsthögskolan. Härigenom skulle en bättre uppfattning kunna vinnas om aspiranternas till konsthögskolan lämplighet för fortsatta, mer konstnärligt betonade studier.

Hr ordföranden meddelade att de sakkunniga hade tänkt sig, att elever, som genomgått någon av konstfackskolans avdelningar och erhållit tillträde till påbyggnadskursen samt visat sig äga självständigt skapande förmåga, skulle kunna även antagas till elever i konsthögskolan för att där ägna sig åt rent konstnärliga studier.

Hrr representanter ansågo denna tanke vara god och att den borde kunna förverkligas. Frågan är då, på vilket sätt vederbörande i konsthögskolan skulle bli underkunniga om lämpligheten hos den elev, som kan anses besitta de nämnda egenskaperna, att komplettera sina studier vid konsthögskolan. Detta skulle kunna ske, ansåg en av representanterna, på så sätt, att vederbörande lärare i konsthögskolan skulle bli satt i tillfälle att på lämpligt stadium stifta

bekantskap med ifrågavarande elevs arbete i konstfackskolan och därefter följa det. En annan av representanterna förmenade, att konstfackskolans utställningar av elevarbeten borde kunna ge besked i detta avseende. Respektive lärare vid konsthögskolan och vid konstfackskolan borde stå i förbindelse med varandra. På förslag av *ordföranden* enades man om att frågan om intagning av elev i konstfackskolans påbyggnadskurs till elev i konsthögskolan lämpligen borde avgöras av en nämnd bestående av konsthögskolans direktör och respektive ateljeföreståndare samt konstfackskolans rektor och elevens facklärare.

De sakkunniga ha vidare tänkt sig, att studerande vid konsthögskolan skulle såsom specialelever få tillträde till konstfackskolan för att i denna skola studera de konsttekniska material och arbetsmetoder, varav de kunna ha intresse.

Hrr representanter anslöto sig livligt till denna tanke och ansågo, att den förmån, som på så sätt bereddes konsthögskolans elever, skulle för dem bli av stort värde. I detta sammanhang uttalades från representanternas sida det önskemålet, att elev, som vid konsthögskolan fått sin konstnärliga skolning och som kan anses äga pedagogisk läggning, skulle tillerkännas samma rättighet som konstfackskolans elever att under enahanda betingelser som dessa kunna antagas till elev i den påtänkta pedagogiska kursen för teckningslärare. Om detta önskemål uppfylldes, skulle teckningslärarkåren otvivelaktigt erhålla ett värdefullt tillskott av medlemmar och teckningsundervisningen genom dessa konstnärligt skolade pedagogers medverkan högst avsevärt berikas.

De sakkunniga omfattade med sympati detta av representanterna framförda önskemål och lovade att ha saken i minne, då frågan om teckningslärarekandidaternas pedagogiska utbildning blir föremål för närmare behandling.

Därefter behandlades frågan om inträdesfordringarna till konstfackskolan. *Hr ordföranden* redogjorde för de sakkunnigas förslag i detta avseende. De sakkunniga önskade nu höra representanternas åsikt om förslaget i fråga.

Hr Sköld ansåg, att kravet på allmän bildning är befogat men att en konstnärligt begåvad inträdessökande ej bör utestängas därför, att han brister i fråga om allmänbildning. Fordran på praktik bör ej vara rigorös. För övrigt torde praktikbehovet bli olika för olika yrken. Det yrkesarbete, som den utgångne väntas komma att ägna sig åt, bör han nog före skolarbetet i någon mån vara bekant med. Viktigt är, att han får den rätta kärleken till yrkesarbetet. För att ej hans inträde i skolan bleve för länge uppskjutet, vilket en fordran på praktik måhända skulle ha till följd, vore det kanske tillräckligt med det praktiska arbete, han får göra bekantskap med i skolverkstaden. I alla händelser är det klokt att, såsom de sakkunniga tänkt sig, skolans styrelse får rättighet att bestämma angående upprätthållandet eller ej av praktikfordran.

Hr Grünewald påpekade, att för den som ämnar gå konstnärsvägen är praktik ej lika viktig som för en blivande konsthantverkare. Förvärvandet av praktik ställer sig kanske i många fall svårt. Vidare kan det hindra de unga från att vid en tidig ålder, då de äro mest bildbara, bli omhändertagna av skolan, såframt de ej redan under sin tid i den allmänbildande skolan bestämt sig för konstfackskolan och under sommarferierna skaffat sig praktik. Även om den unge kommit in i ett yrke, kan det hända, att han slagit sig på ett fack, som ej passar honom, varför han måste försöka med ett nytt med ty åtföljande tidsutdräkt.

Hr Johnsson ansåg, att det är nyttigt, att ungdomen tidigt får göra bekantskap med det verkliga livet. Såsom konstfackskolan av de sakkunniga är upplagd, en uppläggning, som hr Johnsson för sin del gillade, får skolan så att säga sin karaktär av praktiken. I fråga om fordran på praktik hoppas man, att den

blivande skolans styrelse går klokt tillväga. Praktiken behöver ej med nödvändighet ske inom just det yrke, eleven i skolan kommer att ägna sig åt. Många yrken beröra eller gå in i varandra. Praktik i ett fack bör därför i regel godtagas för deltagande i skolan i ett närbesläktat fack. Fordran på praktik bör upprätthållas åtminstone under senare delen av utbildningstiden. I fråga om de blivande konstnärerna skulle man önska, att de intresserade sig för att skaffa sig praktik i yrket och att de i fortsättningen bibehöllo intresset för yrket.

— —

In fidem

Carl Werner.

Justeras: *Nils Fredriksson.*

Godkännes: *Otte Sköld.* *Isaac Grünewald.* *Ivar Johnsson.*

41.

Den 8 november 1937.

Närvarande: Hrr Fredriksson, Stavenow och Werner samt docenten Gerda Boëthius.

§ 1.

Hr Stavenow hade under samtal med fröken Boëthius funnit önskvärt, att den föreslagna konstfackskolan även bör utbilda krafter speciellt för hemslöjdens behov. Frågan är nu att få klarhet beträffande arten av de behövliga krafterna och på vad sätt konstfackskolan bör sörja för ifrågavarande utbildning.

§ 2.

Frkn Boëthius påpekade, att ett synnerligen stor behov föreligger av för hemslöjden på lämpligt sätt utbildade instruktörer, mönsterritare, försäljare m. fl. såväl för manlig som för kvinnlig slöjd. Det gäller att ordna upp landsbygdens arbetsförhållanden i vad det rör hemmen och bereda stugornas folk den förvärvsmöjlighet, som hemslöjden kan ge. Statsmakterna visa ett nyvaknat intresse för frågan. Här och var i landet framföras önskemål om tillsättande av konsulenter eller instruktörer för hemslöjdsarbetet. Utbildade krafter stå emellertid ej att få, i all synnerhet sådana, som jämte teknisk kunskap i hemslöjdens olika arter, äga teckningsfärdighet och en odlad smak. Vävlärarinnorna, som nu i regel anlitas för hemslöjdens behov, ha en delvis mycket otillfredsställande utbildning, framförallt då det gäller hemslöjden. Den manliga hemslöjden ligger i sin linda. För en uppryckning av hemslöjden behöves utbildat folk. Vid denna utbildning bör man ej strängt skilja de båda könen åt i fråga om verksamhetsområden. Så t. ex. bör en manlig kraft även erhålla förutsättningar för att kunna verka inom kvinnlig hemslöjd.

Frkn Boëthius undrade, om inte den föreslagna konstfackskolan skulle kunna bliva en centralanstalt för utbildning av krafter för hemslöjden. Skolan med dess modernt inredda verkstäder skulle kunna utbilda fullgoda krafter även för de hemslöjdsbetonade områdena, såsom för snickeri-, smides-, måleri- och textilområdet.

Hr ordföranden ansåg, att hinder ej förelåg för de sakkunniga att upptaga föreliggande fråga till behandling. Visserligen är vårt uppdrag angående slöjden begränsat till utbildning av lärare i manlig slöjd men detta gäller endast i fråga om lärare vid de allmänbildande skolorna. Frågan om utbildning av krafter för hemslöjdens behov faller inom området för konstteknisk yrkesutbildning och har avseende på både kvinnor och män.

I detta sammanhang uppläste ordföranden protokollet från sammanträdet den 5 oktober med chefen för Svensk hemslöjd, arkitekten Anders Lundberg.

Frkn Boëthius instämde i de uttalanden av hr Lundberg, som kommit till uttryck i protokollet i fråga.

Angående längden av utbildningen påpekade frkn Boëthius att en utbildning till vävlärarinna för närvarande omfattar i regel två år jämte tid för viss komplettering. Man skulle kunna tänka sig, att redan utbildade krafter kunde vid konstfackskolan få en kompletterande kurs under en eller annan termin. Eventuellt kunde en sådan kurs förläggas till sommarferierna. De nämnda krafterna samt de, som t. ex. i sin hemtrakt skaffat sig yrkeskunskap, kunna måhända vinna inträde i konstfackskolans högre kurs, genomgå denna på två år och därefter eventuellt tillbringa en termin eller ett år i påbyggnadskursen. Dessa torde emellertid ej ha erhållit den grundläggande kunskap, som meddelas i den lägre kursen, såsom t. ex. i materiallära, färgning, vävteori m. m. Kunskap i dessa ämnen, som så att säga ligga i botten av utbildningen, är synnerligen viktig för dem som skola ägna sig åt det textila området. Samma är förhållandet i fråga om utbildningen inom andra hemslöjdsområden. Ur denna synpunkt torde det därför nog bliva nödvändigt att tänka sig en treårig utbildning vid konstfackskolan och därefter eventuellt en ettårig påbyggnadskurs för dem, som önska ägna sig åt något eller några av konstslöjdens områden. Denna kurs borde avse även hemslöjdsverksamhetens organisatoriska och pedagogiska problem. I fråga om det textila området betonade frkn Boëthius, att utbildning inom sömnadsområdet är lika viktig som inom vävnadsområdet.

Angående andra i konstfackskolan föreslagna ämnen framhöll frkn Boëthius, att de anvisningar, som kunna meddelas i ämnet yrkesorientering, torde bliva av stort värde för dem, som önska orientering inom hemslöjdsområdena. Ämnet yrkesekonomi är likaledes av betydelse för en hemslöjdsexpert.

— —

In fidem

Carl Werner.

Justeras:
Nils Fredriksson.

Godkännes:
Gerda Boëthius.

42.

Den 3 december 1937.

Närvarande: Hrr Fredriksson, Börjeson, Hjortzberg och Werner ävensom de av akademien för de fria konsterna utsedda representanterna professorerna Otte Sköld och Nils Sjögren samt skulptören Ivar Johnsson. Professor Isaac Grünewald var kallad men på grund av bortresa förhindrad infinna sig.

§ 1.

Hr ordföranden bad först att få höra representanternas åsikt, huruvida uttalandena i frågan rörande förhållandet mellan konsthögskolan och den föreslagna konstfackskolan, som återfinnas i det justerade protokollet från förra sammanträdet den 19 sistlidne oktober, vore tillfyllest eller om en sammanfattning av dessa uttalanden borde göras. Representanterna ansågo, att uttalandena borde sammanfattas i en särskild skrivelse. Med anledning härav föredrog ordföranden ett härför uppsatt förslag.

§ 2.

Hr Sjögren, som var förhindrad att närvara vid förra sammanträdet, undrade om benämningen »dekorativ» före ordet skulptur vore lämpligt. Det är först på ett högre stadium man kan tala om dekorativ skulptur. I konstfackskolan torde det mera bli fråga om »bruksskulptur». De från denna skolas fackavdelning för skulptur utgångna torde kunna få användning att i naturligt material överföra en komposition. Därför böra de i skolan ha fått träning häri. I deras utbildning måste även ingå modellering efter levande modell.

Hr Sköld påpekade, att han vid förra sammanträdet reagerat mot benämningen dekorativ. Emellertid hade benämningen fått stå kvar, enär man då ej kunde finna någon benämning, som bättre gav uttryck för respektive fackavdelnings karaktär. Han ansåg nu, att benämningen borde utgå. Angående den från visst håll framförda tanken på en sammanslagning av konsthögskolan och konstfackskolan föreslog han en mindre omredigering i förslaget till uttalande för att det tydligare skulle framgå, att konstakademiens representanter ej omfattat denna tanke.

Hr Johnsson var ense med hr Sjögren, att dekorativ skulptur i egentlig bemärkelse fordrade av dess utövare ett kunnande, som man knappast kan begära av de från konstfackskolans ordinarie kurser utgångna. Därmed är dock ej sagt att en fackavdelning för skulptur liksom en för målning är överflödig vid denna skola. Båda dessa fackavdelningar böra förekomma. Skulle de slopas, komme inga utbildningsmöjligheter på det rent konsttekniska området att finnas. I motsats till konsthögskolan kommer vid konstfackskolan det tekniska att betonas. Detta har också fått uttryck i skolans karaktär av konstteknisk läroanstalt.

Hr Hjortzberg påpekade att de sakkunniga använt benämningen »lägre kursen» för konstfackskolans första årskurs. Fråga är om icke denna benämning bör ändras till »förberedande kursen» med tanke på dess art av förberedande skola både till konsthögskolan och konstfackskolan.

Hrr representanter sade sig för tillfället ej kunna taga ställning till hr Hjortzbergs uttalande utan anhöllo att få uppskjuta detta ställningstagande, tills de konfererat i saken med den frånvarande representanten hr Grünewald. I övrigt gillade de med några smärre ändringar det uppgjorda förslaget till uttalandet i fråga.[1]

In fidem

Carl Werner.

Justeras:

Nils Fredriksson.

Ovanstående i överensstämmelse med gjorda uttalanden under sammanträdet.

Nils Sjögren. *Ivar Johnsson.* *Otte Sköld.*

43. *Till 1936 års yrkesskolsakkunniga.*

Tillgången på andraplans reklamtecknare och medhjälpare är i Sverige så gott som obegränsad, men samtidigt är bristen på verkligt kvalificerade reklamtecknare och dekoratörer katastrofal. Orsaken härtill är enligt förbundets mening *dels* det sätt, på vilket den konstnärliga utbildningen som helhet betraktad är

[1] Den slutliga utformningen av uttalandet återgives i Del II bilaga F (sid. 148).

ordnad i landet, *dels* arten av den undervisning, som meddelas blivande reklamtecknare och dekoratörer.

Den högre konstnärliga utbildningen meddelas för blivande fria konstnärer huvudsakligen vid konsthögskolan, under det att den högre utbildningen för blivande nyttokonstnärer sker vid Tekniska skolan. Oerhört mycket skulle enligt förbundets mening kunna vinnas, om denna tudelning av den högre konstnärliga utbildningen försvunne och den grundläggande delen av denna utbildning kunde göras gemensam för blivande fria konstnärer och nyttokonstnärer.

Härigenom skulle nämligen vinnas, att eleverna under den gemensamma utbildningen skulle få tillfälle att pröva för vilket slag av konstnärlig verksamhet — fri eller nyttobetonad av olika slag — deras egenart bäst lämpade sig, vilket icke är möjligt, om den studerande, som nu är fallet, redan från början måste bestämma sig för, om han skall bli fri konstnär eller nyttokonstnär, och i senare fallet åt vilket slag av nyttokonst han skall ägna sin verksamhet. Genom en gemensam grundläggande utbildning skulle ernås ett bättre urval. Rätt man skulle i betydligt större utsträckning än vad som nu är fallet ha möjlighet att komma på rätt plats.

Genom en dylik gemensam grundläggande undervisning skulle alltså den högsta undervisningen på detta område förläggas till en enda undervisningsanstalt, varigenom ur lärarerekryteringssynpunkt påtagbara fördelar skulle vinnas. De elever, som önskade utbilda sig för olika slag av nyttobetonad konst, alltså även reklamteckning och dekoration, skulle härigenom få förmånen att kunna tillgodogöra sig den bästa undervisning, som skulle stå till buds. Genom den gemensamma undervisningen skulle dessutom den överskattning av den fria konsten gentemot nyttokonsten, som nu så ofta gör sig gällande, försvinna, vilket i sin tur skulle få till följd, att nyttokonsten skulle tillföras en del av de förmågor, som nu ägna sig åt den fria konsten, en utjämning som ur alla synpunkter måste anses önskvärd, om man tar i betraktande det betydande överskott på fria konstnärer och den brist på kvalificerade nyttokonstnärer — icke minst reklamtecknare och dekoratörer — som för närvarande råder.

Genom den här föreslagna undervisningen skulle, jämte en rikligare tillgång på och ett bättre urval av för olika yrken lämpliga krafter, det första kravet på utbildningen av högkvalificerade reklamkonstnärer, nämligen en grundlig konstnärlig utbildning, bliva tillgodosett. För att emellertid kunna fylla sin uppgift måste en reklamkonstnär även lära sig känna reklamens väsen. Han måste därför under den fortsatta utbildningen lära sig reklamens teknik för att i sin yrkesutövning bli i stånd att praktiskt kunna tillämpa densamma. Han måste lära sig fullständigt behärska de olika grafiska metoderna för att kunna få ut de bästa tänkbara resultaten av sitt arbete. Svenska Reklamförbundet anser därför, att den fortsatta undervisningen av blivande reklamkonstnärer bör meddelas av personer som stå i intim kontakt med nuet. Reklamen får aldrig göra på stället marsch. Den måste ständigt förnya sig, och detsamma måste vara förhållandet med lärarekrafterna. Förbundet anser därför, att undervisningen i reklamkonstens praktiska tillämpning aldrig med gott resultat kan ske av på lång sikt bundna lärarekrafter. Den måste ständigt och i största utsträckning ske av i det praktiska livet verksamma personer, ty endast härigenom kan undervisningen bli aktuell och därigenom fruktbärande.

Stockholm den 5 februari 1938.

Svenska Reklamförbundet

Folke Stenbeck. / *G. Rosenberg.*

DEL IV

REDOGÖRELSE ANGÅENDE KONSTTEKNISKA LÄROANSTALTER I UTLANDET

I. Inledning och sammanfattande översikt.

Efter framställning av 1936 års yrkesskolsakkunniga har Kungl. Maj:t medgivit en av de sakkunniga, teckningsläraren fil. doktor Carl Werner, att under år 1937 företaga en studieresa för att i Tyskland, Tjeckoslovakiet, Österrike och Schweiz söka erhålla närmare kännedom om undervisningen, utrustningen och anordningarna i övrigt vid några av därvarande med den högre konstindustriella skolan vid tekniska skolan i Stockholm jämförliga läroanstalter. Sedan Werner företagit nämnda studieresa, har han till de sakkunniga avgivit redogörelser angående de skolor han besökt. Vidare har sakkunnigas ordförande, f. d. undervisningsrådet Nils Fredriksson, vid besök i Budapest september 1936 och i Paris juni 1937 tagit kännedom om vissa därvarande konsttekniska läroanstalter samt Werner och Fredriksson i början av år 1937 gemensamt besökt Kunsthaandværkerskolen i Köpenhamn. Dessutom har Fredriksson och en av de sakkunniga, direktören för Svenska slöjdföreningen, fil. doktor Åke Stavenow, var för sig under våren 1937 besökt Statens Håndverks- og Kunstindustriskole i Oslo. Under tiden ha de sakkunniga även införskaffat tryckta redogörelser och skriftliga meddelanden angående ett flertal andra konsttekniska läroanstalter i skilda länder.

De huvudsakliga upplysningar, som sålunda inhämtats, meddelas i efterföljande *korta redogörelser angående konsttekniska läroanstalter i utlandet* (1—25).

1. Såsom framgår av dessa redogörelser äro ifrågavarande läroanstalter av ganska skiftande beskaffenhet. Olikheterna ha sin grund i lokala och personliga, delvis även i historiska förhållanden, och det synes icke möjligt att finna någon viss typ, som skulle vara särskilt lämplig under alla omständigheter. Snarare finner man bekräftelse på den allmänna erfarenheten, att organisationen och formen av en läroanstalt betyder mindre än god ledning, goda lärarkrafter och nödiga resurser i övrigt. För att emellertid underlätta en överblick meddelas här nedan en sammanställning av huvuddragen i de ovan avsedda läroanstalternas anordning, varvid även synts lämpligt beröra likheten eller olikheten med motsvarande huvuddrag i de sakkunnigas förslag angående tekniska skolan i Stockholm, sådant det med beaktande av här avsedda redogörelser utformats i föreliggande betänkande.

2. Flertalet av de utländska läroanstalterna liksom den nuvarande tekniska skolan i Stockholm arbeta med såväl aftonkurser som dagkurser.

Denna anordning är givetvis fördelaktig i så måtto, att den på orten arbetande ungdomen kan begagna sig av aftonundervisningen utan att behöva avbryta sitt yrkesarbete. Det kan även vara nyttigt att skolans lärare få tillfälle att lära känna dessa unga, enär de därvid möjligen upptäcka särskilda begåvningar, som böra beredas högre utbildning. Vidare kunna elever i dagkurserna ofta ha fördel av att deltaga i någon del av aftonkurserna i och för erhållande av sådan extra undervisning, varav de kunna ha behov. De sakkunniga ha emellertid ansett, att aftonundervisningen, vilken knappast kan anlitas av andra än dem som höra hemma i Stockholm, bör i detta liksom i andra fall bekostas av vederbörande kommun med understöd av statsmedel enligt grunderna för statsbidrag till kommunala anstalter för yrkesundervisningen i övrigt. Denna princip har redan i annat sammanhang godtagits av Stockholms stad, varför man kan förvänta, att den skall godtagas även här. Däremot skulle staden helt befrias från bidrag till dagundervisningen, vilken, avsedd för elever från hela landet, liksom vid de tekniska läroverken i andra städer, skulle helt bekostas av statsverket. Att märka är, att de i utlandet förekommande läroanstalter, som meddela aftonundervisning, ofta äro upprättade av vederbörande kommun eller av enskilda, som kräva betydande avgifter. Den anordningen, att aftonundervisningen är kommunal och dagundervisningen är statlig, behöver ej hindra, att lärare och lokaler i lämplig utsträckning kunna vara gemensamma, så att fördelen härav bibehålles. Likaså bör det lätt kunna ordnas så, att de av dagskolans elever, som önska anlita aftonundervisningen, få göra detta utan olägenhet.

3. Vid jämförelse mellan de omnämnda skolorna finner man till en början stora skiljaktigheter i fråga om undervisningens uppgift och mål. Flertalet av dem, särskilt de tyska, bygga på en mer eller mindre fullständig yrkesutbildning före inträdet och avse att bibringa eleven en viss, ofta långt gående komplettering och hög konstnärlig skolning i yrket. Andra åter, exempelvis de hithörande skolorna i Paris samt i Holland och delvis i Schweiz, äro avsedda för ungdomar utan föregående yrkesutbildning och meddela förberedande undervisning i praktiskt yrkesarbete jämsides med skolningen i teoretiskt och konstnärligt avseende. Vidare finner man skolor, exempelvis i Berlin, Prag och Köpenhamn, som mottaga såväl yrkesutbildade som icke yrkesutbildade och undervisa dessa vid sidan om varandra. I somliga fall får inträdessökandes brist på yrkesutbildning kompenseras av viss teoretisk eller annan teknisk utbildning. Överallt håller man emellertid mer eller mindre strängt på att inträdessökande skall äga konstnärlig begåvning.

4. Att man i Tyskland och vissa andra länder kunnat ställa bestämda och långt gående krav på praktisk yrkesutbildning före inträdet i konstfackskola sammanhänger uppenbarligen med det förhållandet, att där fin-

nes ett genom lagbestämmelser ordnat lärlingsväsen. Då något liknande ej finnes i Sverige, och det överhuvudtaget ställer sig mycket svårt för de unga att utan föregående utbildning komma in i yrkesarbete, samt för övrigt även några års sysselsättning däri under rådande förhållanden ingalunda utgör någon borgen för verklig utbildning, så ha de sakkunniga ansett vanskligt att här uppställa en allmän fordran på viss praktik före inträdet i skolan. Det förhåller sig även så, att praktiken ej är av lika stor betydelse för alla slag av utbildning, som bör meddelas i skolan, och ej heller för alla slag av konstteknisk verksamhet. Med hänsyn till praktikens onekligen stora betydelse, ej blott som underlag för den rent fackliga utbildningen utan även i avseende å elevernas karaktärsdaning och som medel att främja ett gott urval vid inträdesprövningarna, ha de sakkunniga slutligen kommit till att man bland konstfackskolans inträdesfordringar principiellt bör upptaga kravet på praktik. Enligt de sakkunnigas förslag skulle konstfackskolan omfatta dels ett antal fackavdelningar, jämförliga med tekniska fackskolor, dels en allmän avdelning, jämförlig med tekniskt gymnasium. Det har då ansetts lämpligt, att i fråga om praktiktidens längd följa de bestämmelser som gälla för nämnda läroanstalter, att alltså för inträde i fackavdelning fordra 2 år och för inträde i den allmänna avdelningen 2 månader, men att det skulle få ankomma på skolans styrelse att avgöra när och på vilket sätt undantag må kunna medgivas.

För personer med erforderlig skicklighet i själva yrkesarbetet, men vilka sakna möjlighet att deltaga i skolans ordinarie undervisning, skulle vid skolan kunna anordnas tillfälliga kurser i konstteknska ämnen, när och i den mån så erfordras. Även föreslår kommittén korta kurser i olika ämnen till gagn för dem, som redan äro ute i praktisk verksamhet. För elever, som efter att ha genomgått någon av skolans normala kurser, önska högre utbildning och äga härför nödiga förutsättningar, föreslås påbyggnadskurser närmast av högskolekaraktär. På så angivet sätt skulle enligt de sakkunnigas mening läroanstalten kunna tillgodose alla inom det konstteknska området förekommande slag av utbildningsbehov.

5. Bland inträdesfordringarna föreskrives i regel viss minimiålder varierande mellan 14 och 21 år, stundom även maximiålder, vanligen 30 à 31 år. Vidare föreskrives viss skolbildning, ofta endast folkskola. Där viss yrkesutbildning fordras, innebär detta krav i regel även utbildning i lärlingsskola. På många håll, exempelvis vid konstfackskolorna i Holland, fordras kunskaper i ungefär den omfattning, som förvärvas i högre folkskola, i vissa klasser i allmänt läroverk eller liknande. Av skäl, som närmare utvecklas i betänkandet, ha de sakkunniga ansett lämpligt att fordra kunskaper i vissa ämnen till den omfattning, som vitsordas genom godkända betyg i realexamen, men att undantag bör medgivas i fråga om sökande, som visar sig äga särskild begåvning i konstteknskt avseende. I betraktan-

de av nämnda kunskapsfordringar kunde vara onödigt att föreskriva viss minimiålder. Det kan emellertid vara lämpligt att, i anslutning till vad som gäller vid de tekniska fackskolorna och tekniska gymnasierna, föreskriva en ålder av lägst 17 år för inträde i konstfackskolans fackavdelningar och lägst 15 år för inträde i allmänna avdelningen samt att i samband därmed även föreskriva viss maximiålder, exempelvis 30 år.

6. Även beträffande tiden för elevernas intagning förekomma stora olikheter. I några av skolorna, exempelvis i Wien, Prag och Köpenhamn, sker intagning blott en gång om året, i regel vid höstterminens början. I flertalet skolor kan inträde vinnas vid början av varje termin, i andra åter vid början av varje månad och väl även eljest, om utrymme finns. För dem som önska inträde är det naturligtvis en fördel om möjlighet därtill gives utan allt för stora mellanrum. De sakkunniga ha funnit lämpligt att intagning sker vid början av varje termin, men att väl kvalificerad sökande undantagsvis bör kunna mottagas även vid annan tid, om detta kan ske utan olägenhet för undervisningen inom skolan.

7. I många av skolorna få inträdessökande, som blivit godkända i inträdesprövning, undergå ytterligare prov efter någon tid, vanligen en termin, innan de definitivt antagas. Ofta förekommer att eleverna under ett, stundom två till tre år få genomgå en förberedande kurs i allmänt smakodlande ämnen såsom teckning och målning m. m., innan de, om de befinnas lämpliga, släppas upp i de egentliga fackklasserna. Den sammanlagda studietiden i de normala kurserna är vanligen tre år, varav då det första är förberedande och de två senare ägnade åt utbildning i visst fack. I detta sammanhang må erinras, att studietiden vid våra tekniska elementarskolor och gymnasier är likaledes tre år och vid fackskolor två år plus viss tid för förberedande praktik. Nyssnämnda anordning överensstämmer också väl med vad de sakkunniga funnit sig böra föreslå med hänsyn till tekniska skolans i Stockholm särskilda förhållanden.

8. I enlighet därmed skulle den nuvarande tekniska skolan för kvinnliga lärjungar ersättas av en ettårig förberedande klass med ett relativt stort antal elever, såväl manliga som kvinnliga. Endast de elever, som visat goda anlag och lämplighet i övrigt, skulle kunna uppflyttas i andra årsklassen. De övriga få gå ut i livet med vad de lärt, vilket alltid kan vara dem till gagn. Efter tredje året skulle den normala utbildningen i skolan vara avslutad, men genom här förut omnämnda påbyggnadskurser skulle något mindretal med särskilt utpräglad begåvning beredas möjlighet till högre utbildning. De som i aftonskola eller på annat sätt förskaffat sig sådan utbildning, som meddelas i den förberedande klassen, skulle efter vederbörlig prövning kunna intagas direkt i andra årsklassen eller eventuellt endast behöva genomgå den förberedande klassens ena termin. På så sätt ha

de sakkunniga tänkt sig, att skolan skulle passa för härvarande förhållanden och samtidigt väl motsvara, vad man flerstädes i utlandet ansett lämpligt.

9. Arbetsårets längd är också rätt olika vid olika skolor i utlandet varierande mellan 7 och 11 månader. I de flesta av de berörda skolorna omfattar arbetsåret cirka 9 à 10 månader, stundom mindre i vissa yrken. Antalet veckotimmar varierar i dagskolorna mellan lägst 36 och högst cirka 45. De sakkunniga anse sig böra förorda, att arbetsåret omfattar 40 veckor (38 effektiva) med 40 veckotimmar, vilken omfattning är föreskriven beträffande våra tekniska fackskolor och kommer rätt nära vad på många håll i utlandet är vanligt.

10. Beträffande behovet av verkstäder finner man nästan överallt, att sådana anses alldeles nödvändiga, för att den konsttekniska undervisningen skall bli tillfredsställande. Visserligen framhålles någon gång, att en konstnär ej behöver vara yrkeskunnig och att vad han behöver veta lätt kan inhämtas vid besök i verkstäder och dylikt, men än oftare möter man den åsikten, att konstnären måste lära sig att »tänka i material» och att han ej kan bliva konstyrket till verkligt gagn, med mindre än att han grundligt behärskar yrkets teknik. Därför finner man, att de konsttekniska läroanstalterna i stor utsträckning äro försedda med mer eller mindre väl utrustade verkstäder, ofta med mycket dyrbara maskiner i nästan industriell omfattning. Behovet och nyttan härav är naturligtvis olika i olika yrken, och det förhåller sig nog för övrigt så, som den engelska kommittén framhåller i avseende å the Royal College i London, att man måste gå en medelväg, att skolan bör förses med nödiga maskiner och inrättningar av standardtyp men att man ej bör fordra full uppsättning av specialmaskiner av industriella typer, som snart bli föråldrade och som eleverna ändå ej kunna tränas i att använda utan i verklig drift. De sakkunniga ansluta sig till denna uppfattning och beräkna sitt förslag till verkstäder och utrustning i enlighet därmed.

11. I förbigående må även beröras frågan om gymnastik. Vid åtskilliga av utlandets konstfackskolor är föreskrivet, att eleverna skola övas i gymnastik och dylikt vissa gånger i veckan, och så sker även på en del håll, men i många fall har denna föreskrift blivit åsidosatt till följd av brist på lokaler, kanske även i brist på intresse här och var. Även här har satts i fråga om icke tiden i en konstteknisk läroanstalt kunde användas bättre till annat än gymnastik. De sakkunniga ha emellertid ansett, att elevernas fysiska fostran icke bör försummas och att härför bör anslås samma tid som vid statens tekniska läroverk i övrigt eller 3 veckotimmar.

12. En fråga som här förts fram till diskussion är, huruvida tekniska skolan i omorganiserad form bör såsom landets främsta anstalt för konstteknisk utbildning på något sätt kombineras med konsthögskolan eller eventuellt erhålla en liknande karaktär. Om man ser på förhållandena i ut-

landet, finner man, att de flesta konsttekniska läroanstalter äro fristående eller kombinerade med anstalter för yrkesundervisning. Men även kombinationen konstyrkesskola-konsthögskola eller konstakademi förekommer t. ex. i Breslau. Även the Royal College i London erbjuder exempel på en dylik kombination. Men där har också visat sig att den fria konsten har dragit läroanstalten bort från dess uppgift att meddela undervisning i tillämpad konst. De sakkunniga anse, att en dylik risk är ofrånkomlig, om undervisningen i fri konst och i tillämpad konst skall bedrivas under samma ledning, i det att den förra lätt torde komma att framstå som mera förnämlig eller lockande och därför torde draga till sig det största intresset. De sakkunniga ha ej heller kunnat finna några direkta fördelar av en sammanslagning utan stannat vid att den konsttekniska läroanstalten bör ha sin egen organisation. Detta utesluter dock ej, att ett visst samarbete mellan de båda läroanstalterna kan vara lämpligt. Förslag i sådan riktning förekommer i de sakkunnigas betänkande.

Av stor betydelse är att en konstteknisk läroanstalt står i god kontakt med konsthantverket och den konsttekniska industrien. Även allmänheten bör vinnas för de konsttekniska strävandena. De här förut omnämnda rapporterna rörande förhållandena i England innehålla många tänkvärda förslag, som synas tillämpliga även hos oss och som de sakkunniga därför icke lämnat obeaktade.

13. Av ej mindre betydelse för den konsttekniska undervisningen är tillgången på goda lärare. I detta avseende synes man i utlandet vara bättre ställd än hos oss, i det att där finnes vida större möjlighet till urval av konsttekniskt väl utbildade yrkesmän och konstnärer än vi kunna räkna med här i Sverige. Sannolikt är därför att vi i en del fall kunna få anledning att söka erhålla lärare från utlandet. Mycket beror naturligtvis på vilka förmåner läraren kan erbjudas i form av god lön, säker anställning med tillförsäkrad pension, eventuellt frihet att utöva egen verksamhet inom eller utom skolan o. s. v. Vid de berörda skolorna i utlandet förekomma alla tänkbara anställningsformer samt kombinationer av privat- och skolverksamhet. Det förefaller som om man i stor utsträckning ordnade sig efter omständigheterna. Men lika ofta som man får höra, att läraren bör stå kvar i yrkeslivet och vara anställd på kort tid, lika ofta får man höra, att denna anordning är olämplig. Man riskerar därigenom att undervisningen lätt kan bli försummad och i pedagogiskt avseende mindre god. Därför bör läraren helst ägna sig helt åt sin lärargärning, ehuru han naturligtvis noga bör följa med vad som sker inom hans fack. De sakkunniga luta närmast åt denna uppfattning, särskilt som det i Sverige torde bli mycket svårt att till lärare förvärva personer med erforderlig kompetens, om de icke också tillförsäkras varaktig anställning med tryggad avlöning och pension. Även om sålunda goda skäl tala för att lärarna beredas

fast anställning, torde dock bliva både lämpligt och nödvändigt att åtskilliga av dem få endast partiell tjänstgöring och anställning för år eller eljest begränsad tid. Detta gäller särskilt dem som i egenskap av fackavdelningsföreståndare få till uppgift att leda kompositionsövningarna och därmed även andra delar av undervisningen i vederbörande fack.

14. Vad slutligen angår skolornas ledning, synes beaktansvärt, hurusom denna i utlandets skolor ofta äger mycket stor frihet och befogenhet både med avseende på undervisningens ordnande, anställandet av lärarkrafter och användningen av tillgängliga anslagsmedel. De sakkunniga anse dylik frihet vara av stor betydelse ej minst för ledningens intresse och ansvarskänsla, varför man bör akta sig för att insnöra ledningen i allt för snäva bestämmelser. I detta som i övriga här ej berörda avseenden få de sakkunniga hänvisa till sitt i del I avgivna betänkande.

II. Korta redogörelser angående konsttekniska läroanstalter i utlandet.

1. Kunsthaandværkerskolen, Köpenhamn.

Skolan är en avdelning av Det tekniske Selskabs Skoler och administreras av skolornas föreståndare. Den direkta ledningen utövas av en överlärare med en inspektör vid sidan. Såsom rådgivande organ fungera valda representanter för åtskilliga yrkesgrenar.

Skolan arbetar på följande avdelningar.

Aftonskolor, som omfatta lärlingskurser för yrkesområdena trä, metall, lera och stuck samt för reproduktion, vidare kurser för sömmerskor samt för elever från syateljéer. Kemi- och litograflärlingar ha praktiska övningar förlagda till dagskolan.

Dagskolor, som äro uppdelade i en 1-årig förskola och i 2-åriga fackavdelningar.

Förskolans ämnen och timtal äro: linearritning, 6 vt; modellering, 3 vt; mönsterteckning, 6 vt; frihandsteckning, 12 vt; färgövningar, 3 vt, och bokstavsteckning, 6 vt; inalles 36 veckotimmar.

Fackavdelningar finnas för keramik med följande ämnen och timtal: modellering och drejning, 21 vt; keramisk målning, 6 vt; övningar i drejning, 5 vt; teckning, 6 vt och keramisk kemi, 3 vt; inalles 41 vt. — Reklam: bokstavsteckning, 12 vt; perspektiv, 6 vt; kroki, 5 vt; reklam, 12 vt och frihandsteckning, 6 vt; inalles 41 vt. — Sömnadsteknik och modeteckning: teckning, 6 vt; kroki, 5 vt; materiallära, 1 vt; dräktkomposition, 12

vt; applikation, 6 vt; klädsömnad, 9 vt och sömnadsanalys, 3 vt; inalles 42 vt. — Verkstadsavdelningen: applikation, 6 vt; klädsömnad, 24 vt; sömnad, 5 vt; sömnadsanalys, 3 vt; materiallära, 1 vt och teckning, 3 vt; inalles 42 vt. — Vävskolan: vävning, 24 vt, teori, 6 vt, färgövningar, 3 vt, och linearritning, senare bokhålleri och korrespondens, 3 vt; inalles 36 vt. — Snickardagskolan: möbelritning, 18 vt; uppmätning på museet, 6 vt; perspektiv, 6 vt; teckning, 6 vt och tyska, 4 vt; inalles 40 veckotimmar.

Inträdesfordringar till dagskolorna. Snickardagskolan emottager i möbelfacket anställda lärlingar och gesäller, vilka genomgått fackavdelningarna i en teknisk skola, samt mönsterritare, som äga tillräcklig yrkeskunskap. För inträde i de övriga dagskolorna fordras att hava fyllt 16 år och äga goda skolkunskaper (folkskola). De första månaderna utgöra provtid.

Tider. I dagskolorna omfattar arbetsåret 1 september—31 maj. Elever emottagas endast vid arbetsårets början. Den dagliga undervisningstiden är kl. 9—15 resp. 16.

Elevantalet i dagskolorna är: i förskolan 25 à 30, i fackavdelningarna 20 à 25 och i verkstäderna 10 à 15, i allt 55 à 70. Sedan reorganisationen av skolan år 1930 har tidvis ett relativt stort antal svenska elever förekommit i skolan. Antalet sådana har varit för arbetsåren 1930—37 respektive 1, 3, 3, 7, 14, 7 och 11.

Avgifter i dagskolorna äro 25 kronor per månad. Friplatser och stipendier finnas.

Skolans stat. Enär inkomster och utgifter för Kunsthaandværkerskolen, liksom för övriga skolavdelningar, ingår i en gemensam stat utan specifikation för de olika avdelningarna, ha endast några summariska siffror angivits, vilka meddelats *konfidentiellt.*

Till utgifternas bestridande bidrager staten med cirka 40 procent av de bokförda driftskostnaderna, Köpenhamns stad med cirka 20 procent och resten erhålles av skolavgifter, från donationer och fonder, varulotteriet, Det tekniske Selskab m. fl.

Bibliotek och samlingar i större omfattning saknas. Eleverna äga tillgång till det på samma tomt belägna konstindustrimuseets bibliotek och samlingar.

Kunsthaandværkerskolen arbetar f. n. under särdeles ogynnsamma lokala förhållanden. Den har sina lokaler spridda i olika byggnader på tomten Bredgade 66. Lokalerna äro därjämte små och obekväma.

Fackavdelningen för keramik träder mest i förgrunden både med avseende på utrustningen och på undervisningens resultat. Drejskivor, gjutanordningar, brännugnar och dylikt finnas i behövlig utsträckning. Den keramiska utbildning, som skolan ger, synes hava nått så långt som man över-

huvud kan tänka sig att en skola kan nå. Eleverna erhålla stor skicklighet i drejning och i behandling av glasyrer å olika slag av gods. Även stengods framställes.

Reklamklassen omfattar även skylt-, plakat- och illustrationsteckning samt lay-out.

I de textila avdelningarna förekomma jämte alla vanliga arbeten även kattunstryckning. Den teoretiska undervisningen i vävskolan omfattar bland annat bindningslära och garnberäkning. Under det tredje året i vävskolan undervisas även i jacquardvävning, patronteckning och korthuggning, varjämte eleverna få tillfälle till praktisk övning som arbetsledare.

De tidigare befintliga fackavdelningarna för guld- och silversmeder och för skräddare äro numera nedlagda. Särskild fackavdelning för bildhuggare finnes ej. Dekorationsmålare få utbildning inom annan avdelning av Det tekniske Selskabs Skoler.

På förfrågan meddelade skolans föreståndare att lärarna i regel hade full tjänstgöring, minst 20 timmar i veckan. De flesta voro årsavlönade och delaktiga i skolans pensionskassa. Andra lärare med mindre tjänstgöring hade endast timlön.

Avlönings- och tjänstgöringsvillkor i övrigt bestämmas av styrelsen i anställningsavtalet.

En större nybyggnad för skolan är under uppförande och torde bliva färdig till inflyttning under år 1938. Den bekostas huvudsakligen av stat och kommun. Kopior av byggnadsritningar ha välvilligt ställts till de sakkunnigas förfogande.

C. W.

2. Centralskolan för konstflit, Helsingfors.

Skolan arbetar på följande avdelningar.

Allmänna yrkesskolan för konstindustriella yrken (huvudsakligen aftonundervisning) har tio kurser, nämligen: allmän kurs, kurs för ornamentsskulptörer och modellörer, för möbelsnickare, för litografer och stentryckare, för bokbindare (utlärda), för dekorationsmålare, för boktryckare (utlärda), för sättare (utlärda), för konstsmeder och metalldrivare samt guldsmeder och gravörer samt för fotografer (utlärda).

Konstindustriella skolan (såväl förmiddags- som aftonundervisning) har nio fackavdelningar, nämligen: för mönsterteckning, möbelteckning (med bland annat byggnadsritning och möbelkonstruktionsritning; till det sistnämnda ämnet anknytas verkstadsbesök), dekorationsmålning, skulptur och modellering, keramik (med antingen keramik eller porslinsmålning som huvudämne), konstsmide och metalldrivning, för utbildning av teckningslärare, för grafisk konst samt för textilkonst.

Tider. Höstterminen omfattar tiden 10 september—16 december, vårterminen 13 januari—16 maj. Den dagliga undervisningstiden är i regel 8—12, 13—16 och 17—21. Utbildningen omfattar i den allmänna yrkesskolan 2 à 3 år med 9—26 veckotimmar, i den konstindustriella skolan 3 år med 34—46 veckotimmar.

Inträdesfordringar till den allmänna yrkesskolan: genomgången folkskolkurs eller motsvarande kunskaper, till den konstindustriella skolan: fyllda 17 år, genomgången folkskolkurs eller motsvarande kunskaper samt inträdesprov i teckning, kompositionsritning m. m. under höstterminen. Till avdelningen för teckningslärareutbildning: betyg över kurs motsvarande näst sista klassen i till universitetet ledande skola; inträdesprövning som ovan.

Elevantalet under arbetsåret 1936—37 var i hela skolan 522, därav i den allmänna yrkesskolan 373 och i den konstindustriella skolan 149.

Avgifter. Terminsavgiften är i den allmänna yrkesskolan: för yrkesarbetare Fmk 50, för övriga elever Fmk 100, i den konstindustriella skolan: för yrkesarbetare Fmk 50, för övriga elever Fmk 300 (höjes fr. o. m. arbetsåret 1937—38 till 350 Fmk). Elever, som redan genomgått skolan, men begagna sig av undervisningen i specialämnen i någondera avdelningen, erlägga per läroämne: yrkesmän 50 Fmk, övriga elever 100 Fmk. Lättnader beviljas efter prövning i särskilda fall. Stipendier finnas.

Lärarna anställas endast på ett år i sänder. Avlöningsgrunderna äro olika i skolans afton- och dagavdelning. I den förra avlönas läraren per timme med 28—50 Fmk. I den senare finnas 8 ordinarie lärare med fast årslön och i övrigt timlärare. De senare erhålla här 50—60 Fmk i timmen och de ordinarie lärarnas avlöning är beräknad efter ungefär samma grund.

Direktionen för skolan utgöres av en av Konstflitföreningen tillsatt skolnämnd på fem ledamöter, bland dessa skolans rektor och den konstnärliga ledaren. Konstflitföreningen utser dessutom en inspektor för skolan.

Skolans stat. År 1936 uppgick skolans inkomster till cirka 1 077 160 Fmk, därav i statsanslag 732 000 Fmk, av Helsingfors stad 275 000 Fmk, av Konstflitföreningen cirka 42 600 Fmk och av stipendiemedel ur särskilda fonder, inklusive Konstflitföreningens, 27 560 Fmk. Utgifterna belöpte sig till cirka 1 070 280 Fmk.

C. W.

3. Statens Håndverks- og Kunstindustriskole, Oslo.

Såsom namnet angiver är denna skola en statlig anstalt, men den åtnjuter betydande bidrag av Oslo kommun. Den omfattar en dagskola och en aftonskola, kombinerade med varandra ungefär som dag- och aftonskolorna vid tekniska skolan i Stockholm.

Läroåret börjar den 15 september och slutar den 15 maj med cirka 2 veckors uppehåll för jul och omfattar sålunda cirka 32 veckor.

Undervisningen pågår i dagskolan från kl. 9 till 11.30 och från kl. 12 till 14.30 samt i aftonskolan från kl. 18 till 20. Verkstadsarbete förekommer i aftonskolan från kl. 17 till 20 med elever huvudsakligen från dagskolan. På lördagar slutar undervisningen kl. 12. Antalet veckotimmar blir sålunda med inräkning av verkstadsarbetet 25 + 15 = 40. Därutöver kunna eleverna arbeta i skolan några timmar i veckan på egen hand. Det förekommer även att elever i dagskolan, särskilt under första året då de ej deltaga i verkstadsarbetet, begagna sig av aftonundervisningen för komplettering i ett eller annat avseende.

Intagning av elever sker vid början av varje termin, i dagskolan 150—160 på hösten och 50—60 på våren.

Inträdesfordringar. För inträde i dagskolan fordras att hava fyllt 16 år. Inga kunskapsfordringar äro uppställda, men de allra flesta eleverna ha middelskolexamen (realexamen) och rätt många ha studentexamen. Andra ha gått i aftonskola eller skaffat sig extra utbildning på annat sätt. De, som endast ha folkskolekunskaper, få genomgå en extra kurs i vissa ämnen. Särskild inträdesprövning förekommer icke. Ej heller fordras yrkespraktik före inträdet, men rätt många av eleverna, särskilt de, som komma från andra orter, ha mer eller mindre god praktisk utbildning. Över 50 procent av antalet elever kommer från landsorten.

Förslag till ändrad organisation. Skolans verksamhet har länge varit föga reglerad (vissa bestämmelser fastställdes år 1911), men man har på senare tid börjat en uppdelning i särskilda fackklasser och samtidigt dragit upp mera bestämda linjer för undervisningen. Enligt ett av skolans styrelse till regeringen ingivet förslag, omnämnt i statsverkspropositionen år 1937 (nr 1, kap. 284, sid. 145), vill man nu anordna dagskolan så, att den börjar med ett förberedande år, under vilket eleverna få en allmän träning i linearritning och frihandsteckning, andra terminen även i färger, samt orienterande undervisning i konsthistoria m. m. Endast de, som visa sig lämpliga, skola kunna uppflyttas i den egentliga fackskolan, vilken skall omfatta en obligatorisk lärotid av två år. De, som nöjaktigt tillgodogjort sig undervisningen under dessa två år, skola efter avlagda prov kunna erhålla avgångsbetyg eller också uppflyttas i en klass för fortsatt undervisning, kallad konstindustriskolan. I denna få eleverna huvudsakligen ägna sig åt kompositioner och dessas utförande. Som avslutning få de en större uppgift att lösa självständigt, varpå de efter godkännande erhålla särskilt diplom.

Förslaget, som även avser väsentliga förbättringar i fråga om verkstadsutrustning m. m., har icke ännu blivit föremål för stortingets beslut (hös-

ten 1937), men man har redan börjat anordna undervisningen efter de avsedda riktlinjerna. Dess fullständiga genomförande beror emellertid även på om och när en ifrågasatt utvidgning av skolans lokaler kommer till stånd. Skolan är inrymd i samma fastighet som Kunstindustrimuseet, och det föreligger förslag om byggnadernas utökning med en eller två våningar för skolans behov.

För närvarande (hösten 1937) finnas vid dagskolan följande avdelningar, nämligen för

1. *Byggnadsfacket,* omfattande två parallellavdelningar med vardera cirka 30 elever. Undervisningen är avsedd för murare, byggnadssnickare m. fl. och avser utbildning av byggnadsritare m. fl.

2. *Målarfacket.* Här förekomma även två parallellavdelningar, och undervisningen avser allt, som hör till facket, dekorationsmålning m. m.

3. *Möbelfacket.* Likaledes två parallellavdelningar. För denna avdelning finnes särskilt inrättad verkstad.

4. *Textilfacket.* Huvudsakligen handvävning, numera även jacquardvävning m. m. Här undervisas även i modeteckning, och denna gren tenderar att utveckla sig till en särskild avdelning.

5. *Metallfacket.* Huvudsakligen arbeten i guld och silver, men även emaljarbeten samt gördelmakeri och konstsmide förekommer här. Verkstad för grövre metallkonst saknas.

I anslutning till denna avdelning förekommer även keramik samt modellering och gipsgjutning såsom tilläggsämne även för exempelvis bildhuggare m. fl.

6. *Grafikfacket.* Här förekommer bokkonst (illustrationsteckning och bokbindning) samt reklamteckning och radering. Man hoppas snart få möjlighet att undervisa även i typografi, kemigrafi och fotografisk reproduktion.

Förutom de rena fackklasserna förekomma supplerande klasser med undervisning i sådana ämnen som textning, modellering, gipsgjutning m. m., ämnen, som äro behövliga i ett flertal fack.

Fackundervisningen är förlagd till förmiddagarna, och eftermiddagarna användas till supplerande undervisning, museistudier och eget arbete, åhörandet av föredrag m. m. Man söker i stor utsträckning erhålla föredrag av framstående personer utanför skolan.

Vid sidan av den fackliga undervisningen vill man även införa rytmisk gymnastik men medel därtill saknas ännu.

På förfrågan huruvida icke de elever, som gå ut från skolan och ej ha annan utbildning i yrkesarbete än den skolan kunnat ge, bli till skada för yrkena, framhöll skolans direktör, att den faran var överdriven. Sådana

f. d. elever kunna givetvis ej konkurrera med verkliga yrkesmän, med mindre än att de skaffa sig ytterligare kompetens genom arbete i yrket några år. De, som ej göra detta, bli vanligen ritare, mönstertecknare, affärsbiträden eller dylikt. I båda fallen når en och annan upp till en högre nivå såsom självständigt skapande konstnär inom ett eller flera yrkesområden.

Skolans styrelse består av skolans direktör, som tillika är ordförande, samt 4 ledamöter. Av dessa äro två valda av kirkedepartementet och två av Oslo kommun. Samtliga äro yrkesmän, f. n. en arkitekt, en juvelerare, en dekorationsmålare och en snickare.

Skolans lärare. För undervisningen finnas 13 överlärare, som tillika äro föreståndare för var sin fackklass. Överlärarna äro fast anställda som befattningshavare i statens tjänst. Pensionsåldern är 70 år. Dessutom finnes ett antal andra lärare, som äro anställda på samma sätt, samt löst anställda timlärare och hjälplärare.

De fast anställda lärarnas undervisningsskyldighet omfattar 4.5—5 timmar dagligen eller 24—28 timmar i veckan.

Flertalet facklärare ägna sig även åt något fackligt arbete utanför skolan.

Skolans ledning anser bäst för skolan, att lärarna i de huvudsakliga ämnena äro fast anställda, men önskar att bredvid dessa funnes assistenter, som kunde övertaga en del av undervisningen.

Pensionsåldern 70 år ansågs väl hög.

Övriga befattningshavare. Förutom skolans lärare finnas följande fast anställda befattningshavare: en sekreterare, en kassör, ett kontorsbiträde, en bibliotekarie, ett biblioteksbiträde, en vaktmästare och en eldare.

Kontakten med yrkeslivet upprätthålles dels genom lärarnas fackliga verksamhet utanför skolan, dels genom skolans årliga utställningar av elevarbeten, dels genom styrelsen och dels därigenom, att yrkesidkare allt som oftast inbjudas att föreläsa i skolan.

Skolavgifter förekomma, i dagskolan 40 kronor och i aftonskolan 10 kronor för termin. Dagskolans elever betala ej särskild avgift för aftonundervisningen.

Avgifterna ingå helt i skolans budget. De belöpte sig arbetsåret 1935—1936 till kronor 24 345.

Bland skolans inkomster i övrigt märktes bidrag från Oslo kommun, kronor 85 000, samt statsanslag, kronor 102 000, utom pensionsbidrag nära 10 000 kronor.

Särskilda medel äro anvisade till stipendier, och många av eleverna äro befriade från skolavgifterna.

N. Fr.

4. Hansische Hochschule für bildende Künste, Hamburg.

Skolan har tidigare hetat först »Staatliche Kunstgewerbeschule» och därefter »Landeskunstschule, Hamburg». Dess namn har emellertid i samband med en år 1935 föreslagen omorganisation, som dock ännu ej vunnit laga kraft, ändrats till det nuvarande. Enligt planen för den nya organisationen skall skolan utbilda skapande krafter, det må vara inom den fria eller den tillämpade konsten. Den nya planen för utbildningen har till en del försöksvis införts.

Fackavdelningar finnas till ett antal av aderton, nämligen för fri målning, arkitektur med trädgårds- och rumsgestaltning, arkitektur och rumsgestaltning, rumsgestaltning för snickare och smeder, bildhuggeri, bokbinderi, sättning och boktryck, yrkesgrafik och skrift (två avdelningar), guld- och silversmide med emaljering, gravering och ädelmetalltekniker, keramik, dekorativ målning med teater- och glasmålning, dekorationsmålning, fotografering, konstsmide, textilt arbete samt snickeri. Fackavdelningarna förfoga över verkstäder.

Kompletterande ämnen äro: grafiska tekniker, linearritning med skugg- och perspektivlära, skrift, konst- och stilhistoria jämte museibesök (obligatoriskt för samtliga studerande), formanatomi, yrkesekonomi m. m. samt gymnastik och sport.

Kvällskurser finnas och äro huvudsakligen avsedda för dem, som äro anställda i yrke. Kurserna omfatta: figur- och dräktstudier, fackteckning för rumsgestaltande yrken, grafik och skrift, naturstudier och frihandsteckning, verkstadsundervisning för bokbindare, för smeder, guldsmeder och gravörer samt för sättare.

Intagning av elever sker vid början av varje termin. Vid anmälningen skola inträdessökande uppvisa betyg från genomgången folkskola eller från läroverk, intyg att sökande deltagit i yrke, i regel minst två år, samt dessutom inlämna självständigt utförda arbeten. Enligt förslaget till omorganisation skola inträdessökande, som komma från folkskola, ha slutfört ett vandringsår, och samtliga skola ha fullgjort arbets- och militärtjänsten. Inträdessökande skall hava fyllt 18 år.

De inträdessökande upptagas först i en allmän studieklass, som varar en termin och utgör provtermin. Först därefter antages den inträdessökande slutgiltigt som elev — eller avvisas. Visar sig sökande inneha en särskilt framstående konstnärlig begåvning kan antagning till elev ske redan efter fyra veckor; är denna begåvning för handen, kan skolan bortse från fordran på deltagandet i yrke.

Är inträdessökande antagen till elev, bestämmer skolan med avseende på elevens lämplighet för ett visst yrke, på begåvning och förbildning, vilken

fackavdelning eleven skall tillhöra. Övergång från en fackavdelning till en annan är emellertid tillåten.

Undervisningen. Vederbörande avdelningslärare bestämmer, om och i vilken utsträckning studerande skall deltaga i de kompletterande ämnena, i kvällskurserna samt i undervisningen i andra fackavdelningar och verkstäder.

Tider. Arbetsåret är indelat i en sommar- och en vintertermin. Den förstnämnda terminen omfattar tiden 1 april—15 juli, den sistnämnda 1 oktober—21 mars. Julferier finnas 23 december—3 januari. Den dagliga undervisningstiden är under sommarterminen 8—15, under vinterterminen 9—16; kvällskurserna pågå i regel 18—21. Utbildningen omfattar minst sex terminer, d. v. s. tre år, och högst sex år; en förlängning av studietiden kan tillåtas i den händelse en elev övergår från en fackavdelning till en annan.

Avgifter. Eleverna i dagkurserna erlägga i inskrivningsavgift Rm 5 och i terminsavgifter för sommarterminen Rm 60 och för vinterterminen Rm 100; därtill komma olycksfallsförsäkring Rm 1 och skolbidrag, inklusive sjukkassa, Rm 15. I kvällskurserna äro avgifterna relativt låga. Befrielse, helt eller delvis, från skolavgifter kan erhållas efter genomgången 1:sta termin. Stipendier finnas.

Skolans stat belöper sig med nuvarande organisation på något över 300 000 Rm och beräknas efter omorganisationen till cirka 400 000 Rm.

Skolans elevantal, som tidigare uppgått till 500 à 600, utgjorde nu endast cirka 200 — varav ungefär halva antalet kommer på dagkurserna. Minskningen anses bero på förhållandena på arbetsmarknaden och på den i Tyskland införda arbetstjänsten. I skolsalar och verkstäder funnos också relativt få elever, beroende delvis därpå, att undervisningen är »akademisk» på så sätt, att eleverna få komma och gå, när de behaga. Även för lärarna gäller denna regel med det undantag, att de böra vara tillstädes, då undervisningen fordrar det.

Skolbyggnaden är en synnerligen storartad anläggning, uppförd 1913. Huvudlängan, cirka 110×12.5 m, är i fyra våningar, jämte takvåning, och från denna utgå tvenne lika höga flyglar. Huvudbyggnaden och den ena flygeln, cirka 20 × 19 m, innehålla rit-, målnings- och modelleringssalar samt verkstäder med lättare utrustning såsom för textilarbete, bokbinderi och keramik. I huvudlängan ligga arbetsrummen i fil längs den efter ena fönstersidan löpande korridoren. I den andra flygeln, cirka 35 × 19 m, är entrén till skolan förlagd. En halvtrappa leder ned till en kapphall med en för hela skolan gemensam garderob, avsedd för 500 personer, där en av skolan avlönad garderobier emottager och avlämnar ytterplaggen. Från kapp-

hallen är ingång till marketenteriet, rymmande 100 personer, till vilken ansluter sig kök och serveringsrum. Rörelsen är uthyrd till privatperson. Här kunna lärare och elever få middagsmat för 70 pfg. och kaffe för 30 pfg. Från kapphallen leder en trappa — från entrén en halvtrappa — upp till en stor hall, »Diele», cirka 15 × 13 m, gående genom två våningar, som är platsen för de årligen återkommande utställningarna av elevarbeten. Den tjänstgör dessutom som förrum till festsalen, cirka 25 × 12 m och med absidliknande utvidgningar på båda kortsidorna, även denna gående genom två våningar; festsalen har 360 sittplatser. Över den stora hallen befinner sig ett mera permanent utställningsrum med vägg- och golvmontrer, och från detta kommer man till läsesalen och biblioteket, belägna över festsalen och tillsammans upptagande en golvyta lika stor som denna. Läsesalen har hyllor för tidskrifter, och här finnes en planschsamling på cirka 18 000 blad. Bokbeståndet i biblioteket omfattar inemot 4 000 band. Här finnes även en samling skioptikonbilder på cirka 10 000 st. Takvåningen över bibliotekslokalerna, utgörande ett enda stort rum, omfattar skolans samlingar av undervisningsmateriel såväl för frihandsteckning och fri målning som för de olika yrkesgrenarna. Här finnas alltså föremål från växt- och djurriket, glas och keramik, föremål av koppar, järn och mässing, textilier m. m. Under lektionstiderna är här stationerad en uppsyningsman, som mot kvitto utlämnar till eleverna de föremål, som komma till användning i de olika undervisningsrummen. En mönstergill ordning härskar också i de låsta skåpen, men hämtandet och avlämnandet av undervisningsföremålen, som stundom måste fraktas lång väg, är helt naturligt förenat med en viss tidsutdräkt. Bland lokaler i de nu nämnda byggnaderna finnes en hörsal med 150 platser. Den är till grundformen kvadratisk, 13 × 13 m, amfiteatralisk, och framför varje sittplats finnes en uppfällbar skiva för bruk vid anteckningar. Hörsalen användes både vid experiment — experimentbord och dragskåp finnas — och vid föreläsningar med ljusbilder. Salen har ett epidiaskop, som tidigare varit placerat i ett bakomliggande rum, från vilket bilderna omvänt projicierades på en mattetsad glasskiva; denna anordning har emellertid ej visat sig lycklig.

På ett avstånd bakom den förut omtalade huvudlängan ligger en byggnad i tre våningar, inrymmande verkstäder med tyngre utrustning, såsom konst-, guld- och silversmedjor, snickarverkstad, sätteri och tryckeri samt därjämte en takvåning med fotografiateljé. Denna verkstadsbyggnad sammanbindes med huvudlängan medelst en 38 m lång mellanbyggnad, vars tak i hela dess längd upptages av ett av glasväggar och brutet glastak bildat växthus, som är 5.8 m brett. En terrass löper utefter växthusets ena långsida. Växthuset, som innehåller en för undervisningen väl vald samling växter och blommor av olika slag, skötes av en av skolan anställd trädgårdsmästare, som även har i sin vård tvenne trädgårdar, den ena liggande

bakom verkstadsbyggnaden och den andra utefter den ena flygeln, den senare försedd med en mindre springbrunn för vattenväxter. Nämnas kan också, att på gårdsplanen finnes en mindre utbyggnad med glasväggar och glastak, avsedd till djurhus. Detta härbärgerar tidtals levande djur, som Hagenbecks djurpark ställer till förfogande, och här äger djurstudier rum i form av teckning eller modellering. Förvaringsrum för levande djur utgöra även några utbyggda fönster i korridoren i mellanbyggnadens nedre våning.

Vad angår undervisningen samt utrustningen i ateljéer och verkstäder torde följande böra framhållas.

De grafiska yrkena ha till sitt förfogande ett sätteri med cirka 70 kvm:s golvyta, avsett för 14 elever, och ett till ytinnehållet något mindre tryckeri, vars maskinella utrustning för tryck endast utgöres av ett par digelpressar. Orsaken till tryckeriets enkla utrustning förklaras vara den, att ämnet typografi vid skolan endast har karaktären av hjälpämne och att de typografer, som önska en högre utbildning, i allmänhet begiva sig till den grafiska fackskolan i Leipzig. Avdelningen för litografi är däremot bättre tillgodosedd, med bland annat fyra tryckpressar. Undervisning i kemigrafi förekommer ej.

Undervisningen i bokbinderi synes stå på en hög nivå. Bokbindareverkstaden omfattar en större arbetssal, avsedd för 10 à 12 elever, samt ett mindre rum för framställande av marmorerat papper, tillsammans cirka 220 kvm. Förutom bokband av gängse typer samt bindning med ciselering å snittytorna utföras en mångfald föremål, där papp, papper, linne, siden, läder och skinn kan komma till användning, såsom dokumentsrullar, portföljer, galanterivaror, juvelskrin m. m. Skinn- och läderintarsia förekommer samt även batik på pergament, där shellack användes i stället för vax. All dekorering av papper, som användes på verkstaden, utföres av eleverna själva, det må nu vara klisterpapper och marmorerat papper eller papper dekorerat med temperafärger eller dragstift och färgade tuscher. Även försättsbladen komponeras, och mönstret skäres ut i linoleum eller trä och tryckes.

Avdelningen för fotografi har goda lokaler, nämligen en ateljé, 12 × 5 m, med en större kamera för föremålsfotografering, en något mindre ateljé för porträtt och med ett antal golvlampor för belysningen, ett medelstort mörkrum för förstoring samt ett antal mindre mörkrum, vart och ett avsett för 2 elever. Härtill kommer ett rum för kemikalier samt ett förrådsrum.

Den keramiska avdelningen är med avseende på lokalerna och utrustningen synnerligen väl tillgodosedd. På ömse sidor om en cirka 4.5 m. bred korridor, där diverse material förvaras och färdiga arbeten stå till torkning samt med plats för modellering framme vid fönstret, ligger på ena sidan ett större drejrum med fyra sparkskivor och två drejskivor för elektrisk kraft

samt med åtskilliga lerpressar och -kvarnar och med en avbalkning för slipning samt på andra sidan ett större gipsgjuteri och intill detta ett lagerrum för mjuk lera. Dessa lokaler äro till ytinnehåll cirka 300 kvm. Från gipsgjuteriet finnes nedgång till en källare, där bland annat den torra leran förvaras. I närheten av de förstnämnda lokalerna ligger ett laboratorium, cirka 12.5 × 7 m, för undersökning av och experiment med lermaterial, glasyrer och färger — här finnes även en försöksugn — samt bredvid detta ett för avdelningsläraren avsett mindre laboratorium, där också färdiga arbeten förvaras. Under dessa laboratorier finnes i källaren bränningsrummet med en porslinsugn för hög temperatur (även för stengods) med en rymd av 3.5 kbm, två muffelugnar, respektive 1.5 och 0.5 kbm, samtliga dessa avsedda för eldning med kolbriketter, som ställer sig billigare än ved, samt två mindre muffelugnar för gas. Till dessa lokaler ansluta sig några mindre rum, bland annat ett för facktecknin och målning. Bland eleverna bruka finnas flera, som ej äro yrkesmän. Enligt avdelningslärarens uppgift kunna sådana elever under en treårig utbildning erhålla en ej föraktlig färdighet i drejning. Jämte framställandet av mera för hand utförda föremål, vilket undervisningen i huvudsak är inriktad på, lägges under skolarbetet även vikt vid industriell massproduktion. De från skolan utgångna eleverna erhålla anställning vid keramiska fabriker och affärsföretag eller bedriva egen verksamhet.

Glasarbeten ha tidigare utförts i skolan men förekomma numera ej.

Snickeriverkstaden planerades för 10 elever, men har stundom måst mottaga ända till 20 elever samtidigt, f. n. är elevantalet här ringa. Verkstaden är utrustad med de vanliga förekommande motordrivna maskinerna, och de större av dessa ha var och en sin egen cyklon, som leder spånet till en särskild behållare. En maskin för intarsiaarbeten finns, som dock drives för hand, vilket avdelningsläraren ansåg vara lämpligare än drift med elektrisk kraft. Torkrummet har samma höjd som verkstaden, och är medelst ett genombrutet mellangolv delat i två våningar; till den övre våningen leder en i verkstaden placerad fritrappa. Virkeslagret är upplagt i tvenne öppna hallar, loggior, som på ena sidan begränsa en av gårdsplanerna. Till snickeriverkstaden ansluter sig en ritsal, där kompositioner och detaljritningar utföras. Någon samling undervisnings- eller åskådningsmodeller finnes ej, utan eleverna göra studier i stadens museer. Vikt lägges vid att eleverna utföra självständiga kompositioner.

Smedjan för konstsmide är inrättad för 12 elever. Lokalen är vinkelformig med tvenne fönstersidor, vardera cirka 20 m långa, och tvenne kortsidor, respektive cirka 10 och 7 m, och har ett ytinnehåll av cirka 240 kvm; ett mindre betningsrum har erhållits genom avbalkning. Smedjan har en höjd av cirka 5 m. Den är utrustad med tre fristående ässjor, vardera med två härdar, försedda med ställbara rökhuvar. I maskinparken, som har alla för en konstsmedja ifrågakommande maskiner, lägger man

särskilt märke till en hammare för tyngre smide, driven med komprimerad luft. Lödborden ha vridbara skivor. Till smedjan ansluter sig på ena sidan ett kolrum, på andra sidan ett lärarrum. Undervisningen i konstsmide synes stå på ett högt plan att döma av de av elever utförda, ej avhämtade arbeten, som jämte åskådningsföremål äro upphängda på smedjans väggar.

För guld- och silversmide finnas tvenne rum, vartdera cirka 12 × 8 m, och utrustade med de vanliga maskinerna. I det ena rummet är en avbalkning för syrabehandling. Dessutom finnes ett emaljrum med tvenne emaljugnar, en för gas och en för elektrisk ström. En smältugn för silver står även här.

Golven i verkstäderna äro genomgående parkettbelagda, vilket visat sig fördelaktigast. Så även i konstsmedjan, där dock ässjorna stå på tegelgolv.

Gymnastik är obligatoriskt ämne för samtliga elever. Egen gymnastiksal finnes emellertid ej, utan de olika avdelningarna få, när det passar, hålla till i en närbelägen skola. Däremot ligger intill skoltomten en skolan tillhörig idrottsplats, där bollspel och sport bedrives. En manlig och en kvinnlig gymnastiklärare finnas.

Föreståndarna för de olika fackavdelningarna äro i allmänhet professorer; några ha titeln Studienrat. De disponera egna rum, som ofta ha karaktär av ateljéer eller laboratorier. Föreståndaren för textilavdelningen är manlig. Skolans direktor har ingen undervisning. *C. W.*

5. Württembergische staatliche Kunstgewerbeschule, Stuttgart.

Skolan har till uppgift att främja landets konsttekniska yrken inom industri och hantverk och att för bestämda grenar av dessa yrken utbilda manliga och kvinnliga krafter med erforderlig hantverklig förbildning. Dessutom utgör skolan en rådfrågningsanstalt för industri och hantverk samt levererar till dessa mot betalning utkast, modeller och arbeten. Skolan söker därjämte i sin mån bidraga till utarbetandet och provningen av nya tekniker och arbetsförfaranden.

Fackavdelningar finnas för: möbler och inredning, dekorationsmålning, grafiska yrken, dekorativt bildhuggeri, metallarbeten, keramik, glas- och stenarbeten samt textilarbeten. Dessutom finnes ett forskningsinstitut för färgkemi.

Undervisningen. Inom varje avdelning finnes en 1-årig förberedande klass och en i regel 2-årig fackklass, vilka klasser bilda ett sammanhängande helt. Den utbildning, skolan avser att bibringa, är för flertalet elever slutförd med det 3:e årets utgång; tillåtelse kan emellertid givas elev att få utbildningstiden utsträckt över 4 år. Särskilt begåvade elever kunna efter genomgången fackklass få rättighet att under högst 3 år fortsätta sin utbildning i skolan. Dessa elever bilda inom respektive avdelning en s. k. mästarklass, som utgör en överbyggnad på avdelningen med högskolekaraktär. Den längsta tid en elev får åtnjuta undervisning vid skolan

belöper sig till 6 år. Dessutom gives tillfälle för dem som driva eller äro anställda i ett yrke, vari undervisning meddelas vid skolan, eller för studerande vid stadens tekniska högskola eller akademi för bildande konst att såsom extra elever under längre eller kortare tid deltaga i undervisningen eller betjäna sig av skolans verkstäder.

Intagning av ordinarie elever sker endast till den förberedande klassen och vid början av varje termin. I regel fordras intyg över teknisk-konstnärlig begåvning samt med vissa undantag över avlagt gesällprov. De inträdessökande äro förpliktade att inlämna egenhändigt utförda arbeten, varefter skolan bestämmer i varje särskilt fall om inträdesprov skall avläggas; till några avdelningar är inträdesprov obligatoriskt. De fyra första undervisningsveckorna utgöra provtid. Extra elever kunna emottagas vid varje tidpunkt; deras emottagande är beroende av vissa konstnärliga och praktiska kvalifikationer hos de sökande.

Tider. Vinterterminen omfattar tiden 1 oktober—28 februari, sommarterminen 15 mars—31 juli. Den dagliga undervisningen är förlagd till tiden 8—12 och 2—6, vardera perioden med en rast på cirka 20 minuter. Enär lördag, med undantag av avdelningen för keramik, är helt fri från undervisning, belöper sig antalet veckotimmar alltså till 40.

Elevantalet plägar under sommarterminen utgöra cirka 350, under vinterterminen cirka 450.

Avgifter. Inskrivningsavgiften är Rm 10; extra elever, som endast tillbringa kortare tid vid skolan, samt studerande från andra skolor äro befriade från inskrivningsavgift. Terminsavgiften är för ordinarie elever Rm 60, för extra elever beroende på längden av vistelsen vid skolan. Dessutom erläggas vissa andra avgifter. De elever, som önska egna ateljéer, få betala för de mindre ateljéerna Rm 30, för de övriga Rm 40, allt per halvår. Nedsättning i avgifterna kunna beviljas. Stipendier finnas, som, frånsett mindre bidrag för materialanskaffning, i regel utgå i form av fri middagsspisning i skolans kantin.

Skolans stat för åren 1925—26 och 1935—36 (i avrundade tal):

	1925—26 Rm	1935—36 Rm
Löner	163 500: —	195 300: —
Förvaltnings- och driftkostnader	45 660: —	35 000: —
Resor för lärare och elever	2 720: —	2 200: —
Bidrag och pris	4 500: —	3 600: —
Driften av verkstäderna	69 520: —	29 300: —
Nya försök	—	4 800: —
Summa	285 900: —	270 200: —
Avgår egna inkomster (skolavgifter, av verkstäderna m. m.)	99 700: —	54 500: —
Statens utgifter för skolan	186 200: —	215 700: —

Konstyrkesskolan i Stuttgart, nu en stad med 430 000 invånare, leder sin upprinnelse från år 1869. Dess tillvaro som modern konstteknisk läroanstalt kan räknas från år 1913, då med skolan förenades de sedan år 1902 arbetande undervisnings- och försöksverkstäderna och skolan inflyttade i den då nyuppförda skolbyggnaden. Efter år 1913 tillkommo nya verkstäder, och under år 1925 blev skolan färdigbildad.

Skolans nuvarande författning, provisorisk i avvaktan på en omorganisation, daterar sig från den 16 mars 1931.

För att kunna antagas som elev vid skolan fordras såsom ovan omtalats, att inträdessökande skall hava avlagt gesällprov, alltså vara utbildad yrkesman. Undantag från denna fordran göres dock. Inom vissa yrken utbildas nämligen ej gesäller eller också sker sådan utbildning endast mera sällan. Så är t. ex. fallet inom det keramiska yrket, varför vid skolan upprättats en verkstadsskola för krukmakare, förenad med avdelningen för keramik. Samma är förhållandet inom glasindustrien. För tecknare för bokhantverk och reklam, som utbildas inom den ena linjen av avdelningen för grafik, kan bortses från fordran på yrkesutbildning, om större konstnärlig begåvning är för handen hos den inträdessökande. Kvinnliga inträdessökande till avdelningen för bildhuggeri äro undantagna från fordran på avlagt gesällprov, vilken fordran dock upprätthålles för manliga aspiranter, men skola ha $^1/_2$ à 1 års erfarenhet i yrket och i den utsträckning, att de äga nödig färdighet i hanterandet av de verktyg, som användas vid modellering och träskärning. För inträde i avdelningen för textilarbeten fordras visserligen till linjen för damskrädderi avlagt gesällprov, men till linjerna för mönsterteckning och tygtryck samt för övrigt textilt arbete är det tillräckligt med minst $^1/_2$ års studier, i förra fallet vid en vävskola, i senare fallet vid en kvinnlig arbetsskola.

Med hänsyn till denna fordran på i stort sett avlagt gesällprov har kravet på allmänbildning hos de inträdessökande ej satts högre än genomgången folkskola.

I det föregående är framhållet, att skolan bestämmer, om inträdessökande skall avlägga inträdesprov. Sådana prov äro emellertid fastställda till avdelningarna för möbler och inredning, för dekorationsmålning samt för textilarbeten med undantag för linjen för damskrädderi; dessa prov äga rum på terminens första arbetsdag. Efter de fyra veckornas provtid kunna aspiranterna avvisas eller, om förutsättningarna i övrigt finnas, få gå på prov i en annan avdelning. Provtiden kan utsträckas till en termin — i avdelningen för grafiska yrken är en termin den vanliga provtiden — eller eventuellt till två terminer.

Undervisningen inom de olika avdelningarna är uppdelad å en 1-årig förberedande klass, därefter en 2-årig fackskola och så till slut en högre klass, där de studerande kunna fortsätta under högst 3 år. För inträde i

denna högre klass, respektive påbyggnadskurs fordras vissa särskilda kvalifikationer.

Undervisningsämnena i den förberedande klassen äro delvis beroende av elevernas förbildning. I de avdelningar och linjer, där fordran på avlagt gesällprov ej upprätthålles, är en del av tiden anslagen till yrkesarbete, medan inom de andra områdena undervisningen mestadels omfattar allmänna tecknings- och smakodlande ämnen. Sådana ämnen i samtliga avdelningars förberedande klasser äro linearritning (utom i avdelningen för grafik), för teckning och målning, skrift, färglära samt konsthistoria. Materiallära förekommer både i den förberedande klassen och i fackklasserna. Ett i samtliga fackavdelningar förekommande ämne är bokföring (med kalkylation), stats- och rättskunskap. Gymnastik är föreskriven som obligatoriskt ämne under tre terminer och förlagd till lördagen men för eleverna i keramik kan gymnastik ej förekomma, enär denna avdelning då har annan ordinarie undervisning. Emellertid upprätthålles ej gymnastikbestämmelsen beroende delvis därpå, att skolan saknar gymnastiksal.

Av det föregående framgår, att samtliga ordinarie elever förutsättas genomgå den förberedande klassen. Det torde nämligen vara svårt att i Württembergs övriga skolor erhålla den tecknings- och smakodlande utbildning, som fordras för inträde i fackklasserna. Vid konstyrkesskolan i Stuttgart, vars för undervisningens upprätthållande behövliga medel helt tillskjutas av staten, finnes åtminstone för stadens yrkesmän ingen möjlighet att erhålla sådan undervisning, enär lektioner ej givas å tider, då yrkesmännen äro fria från sitt arbete, såsom t. ex. på kvällarna.

Vad de olika avdelningarna angår, torde följande böra påpekas.

Avdelningen för möbler och inredning synes vara särskilt bra organiserad och ledd. Den är uppdelad i tvenne linjer. Den ena är avsedd för konsthantverkare, och förutsättningen för upptagande i denna linje är flerårig praktik som gesäll. Målet här är att utbilda konstnärligt fostrade hantverksmästare, alltså konsthantverkare, som efter slutad utbildning återgå till yrket, avlägga mästarprov, bliva verkmästare, affärsledare eller bedriva egen rörelse. Undervisningen omfattar komposition och detaljritningar av möbler och inredningar samt praktiskt arbete i verkstäderna. Verkstadslokalerna äro rymliga och försedda med god maskinell utrustning. Snickarverkstaden har 10 hyvelbänkar och bland annat en dekopiersåg (för intarsia). I maskinsalen, som ligger i våningen under snickarverkstaden, finnes bland annat en svarv (där fat, skålar, lampfötter och dylikt utformas); var och en av salarna är 17 × 9 m. Ett större lager av olika träslag finnes, och i fanerrummet förekommer ett 60-tal olika fanerslag. Torkrum finnes ej.

Den andra linjen i denna avdelning för möbler och inredning emottar elever, som rätt och slätt avlagt gesällprov, och den lägger huvudvikten

på fackteckning och komposition. Linjen har en från förhållandena i övrigt något avvikande organisation. Efter en som vanligt 1-årig förberedande klass kommer en 1-årig fackklass. I fackklassen meddelas undervisning bland annat i plananordningen av bostadshuset, byggnadskonstruktionslära (för byggnadens inre), färghållningen i rummet samt komposition av möbler. Denna 2-åriga utbildning anses vara tillräcklig för den, som ämnar söka plats som möbelritare på arkitektkontor, möbelfabrik eller dylikt. För den, som syftar till en högre utbildning, såsom inredningsarkitekt eller dylikt, finnes efter den nämnda 2-åriga lärokursen en 1-årig s. k. kompositionsklass, där arbetet uteslutande koncentrerar sig på kompositioner för inredning. Efter denna kompositionsklass följer såsom i samtliga avdelningar i förekommande fall mästarklassen. Denna linje avser att kvalificera eleverna för även större uppdrag i fråga om inredning, allt från de första skisserna till plan- och höjdritningar av byggnadens inre, perspektivframställningar med föremål och i färg samt detalj- och konstruktionsritningar. Bland uppgifter, som voro under arbete vid mitt besök, kunna nämnas förslag till inredning av en biograf och ett större hotell. Utarbetandet av förslaget till den sistnämnda uppgiften hade föregåtts av vidlyftiga studier, bland annat av redan befintliga hotell, för erhållande av en god planlösning av de olika lokalerna ifråga om kökets storlek och inredning, ekonomirummens läge, entréns placering, trappornas förläggande, gästrummens dimensionering och möblering, fönstrens storlek, de artificiella ljuskällornas montering etc., varvid inredningsarkitektens arbete kom att tangera husbyggnadsarkitektens och byggnadsingenjörens områden.

I båda linjerna inom denna avdelning hållas föredrag i möbelns och rumskonstens historia. En rik samling undervisningsmateriel såsom olika träslag, inredningsdetaljer (även av dörrar, fönster, beslag m. m.) samt möbler finnes.

Det framförda förslaget att förlägga tekniska högskolans arkitekturavdelning på en angränsande tomt, varom mera nedan, ansågs i fråga om avdelningen för möbler och inredning vara särskilt lämpligt med tanke på det samarbete, som då skulle kunna komma till stånd mellan inredningsarkitekten och husbyggnadsarkitekten.

I avdelningen för dekorationsmålning övas så gott som alla tekniker, bland annat sprut- och stämpelteknik samt schablonering, både i secco, fresko, sgraffito och stuccolustro etc., målningar renknackas och konserveras, fasader och interiörer färgsättas, reklamsaker och plakat utföras. Avdelningen har en egen sal för teckning och målning efter levande modell; åtta timmar i veckan äger undervisning rum här. Avdelningen har även i övrigt goda utrymmen; belysningen kommer merendels genom takfönster. I den stora verkstaden lägger man bland annat märke till de praktiska murputsade golvskärmarna för målning. Liksom i avdelningen för möbler

och inredning bilda tredje årets elever en kompositionsklass, som har till uppgift att komponera och utföra ornamentala och figurala väggmålningar för givna rum och ytor. Utbildningen i denna avdelning kan förkortas till 4 vinterterminer för dem, som under den övriga delen av året äro engagerade i förvärvsarbete.

Avdelningen för grafiska yrken har liksom avdelningen för möbler och inredning två linjer. Den ena utgör en teknisk linje för sättare, boktryckare, litografer, bokbindare m. fl. Eleverna i denna linje måste ha avlagt gesällprov. Undervisningen är mestadels förlagd till de respektive verkstäderna. Sätteriet är avsett för 15 elever, tryckeriet har bland annat en digelpress och två snällpressar. I den litografiska avdelningen, där ej blott litografi utan även träsnitt och etsning övas, finnas bland annat en litografisk och en offsetpress samt två koppartryckspressar, till utrustningen här hör vidare en reproduktionskamera, och bland lokalerna finnas mörkrum och etsrum. Bokbinderiavdelningen omfattar en större verkstadslokal, ett mindre rum för förgyllning, ett lärarrum samt förrådsrum för en omfångsrik samling skinn och läder samt papper och papp. Förutom finare bokband utföras portföljer, etuier, juvelskrin och dylikt i läder. Dekorering av papper i klister-, olje- och andra tekniker utföres.

I den andra linjen för grafik utbildas tecknare för bokhantverk och reklam. Såsom ovan sagts, behöver eleven här icke med nödvändighet vara yrkeskunnig. Övningar hållas därför i sätteriet, tryckeriet, i den litografiska verkstaden och i bokbinderiverkstaden. I övrigt, och huvudsakligen, är undervisningen inriktad på utförande av förslag, hörande till grafikens och reklamens områden, såsom etiketter, förpackningar, bokomslag, plakat och dylikt. Härvid tages linoleumsnittet och färgat papper i applikationsteknik i stor utsträckning till hjälp. De utförda arbetena voro rediga och verkningsfulla. Att märka är, att inom reklamområdet utbildas endast tecknare, ej reklammän i detta ords vidare bemärkelse. Till linjen i fråga hör teckning efter levande modell.

I avdelningen för grafik meddelas också undervisning i fotografi och fotoretusch. Lokalerna för dessa ämnen omfatta en större ateljé och ett rymligt mörkrum med förstoringskamera — ett tredje rum var vid mitt besök under utbyggnad — och bland utrustningen märkas tvenne större kameror, stående fondskärmar, delvis tonade, delvis behängda med textila stoffer samt en kraftig golvlampa för belysning. Eleverna införas dessutom i teknikerna för kemigrafisk reproduktion.

Avdelningen för dekorativt bildhuggeri omfattar modellering, träskärning och huggning i sten, vidare gips- och cementgjutning samt modellering i gips. I fackavdelningen upptar modellering efter levande modell stort utrymme; ett särskilt rum, cirka 10 × 10 m, är apterat till denna under-

visning, och vid det i rummets mitt placerade modellbordet står ett elektriskt värmeelement.

Avdelningen för metallarbeten har väl utrustade verkstäder för guld-, silver- och kopparsmeder, gördelmakare, gravörer och ciselörer. Ett särskilt emaljeringsrum med trenne gasugnar finnes. Avdelningen inrymmer en större samling ädelstenar, och moderna apparater finnas för undersökning av sådana stenar. Teckning och modellering efter levande modell ingå i undervisningen. En konstsmedja finnes, men sedan några år förekommer ej undervisning där till följd av brist på elever.

Med avdelningen för keramik är, som tidigare berörts, förenad en verkstadsskola för krukmakare. Till denna komma elever direkt från folkskolan. Utbildningen omfattar tre år, varefter lärlingen är färdig att avlägga gesällprov samt antingen övergå till yrkesarbete eller fortsätta i avdelningens fackklasser.

Avdelningen disponerar en egen byggnad, som förutom källare omfattar tre, respektive två våningar. Den inre golvytan i varje våning i den trevåniga längan är cirka 225 kvm (cirka 25 × 9 m), i den tvåvåniga cirka 120 kvm (cirka 12 × 10 m). Alla redskap, som förekomma i en väl inrättad keramikverkstad, finnas. I drejrummet stå 9 fotdrivna och 3 motordrivna drejskivor till förfogande, eleverna få lära sig att använda båda slagen. Byggnaden inrymmer vidare tecknings- och målningssalar, försökslaboratorium och föredragsrum, maskinrum för beredning av leran och av glasyrer, glasyrrum, gips- och modellverkstad samt brännrum med ett antal större och mindre muffelugnar samt en rundugn, som går genom två våningar och som inberäknat överdelen har en rymd av 20 kbm. Stengods och porslin framställas emellertid ej. Undervisning gives bland annat i modellering efter levande modell samt i oorganisk kemi.

Undervisningen i avdelningen för glas och stenarbeten har till uppgift att ge eleverna förmåga att behandla redan färdigblåst glas; glashytta finnes ej i skolan, och laboratorium för experiment med smält glas förekommer ej heller. Glasföremålen levereras av ett glasbruk. Bland lokalerna finnes en verkstad för glasslipning med sex arbetsplatser — här finnes också en maskin för slipning av bottnar — och en verkstad för glasgravering med likaledes sex arbetsplatser. Även gravering och snidning i kristall och av ädelstenar förekommer, likaså någon gång glasmålning.

Avdelningen för textilarbeten omfattar icke mindre än fyra olika linjer. I linjen för mönsterteckning och tygtryck användes merendels tryckramar tillverkade av eleverna själva, i mindre utsträckning linoleumstämplar, i linjen för vävning intar gobelängvävnad en stor plats — icke mindre än tolv vävstolar finnas för detta slag av vävnad. I linjen för damskrädderi, till vilken fordras avlagt gesällprov som sömmerska, förekommer även modeteckning och i den fjärde linjen, som är ägnad åt allmänt textilt ar-

bete, sker undervisning i bland annat vävning, stickning och konstsömnad; vid besöket i denna avdelning var en med broderier försedd mässhake under arbete.

Angående lärarnas ställning kan följande meddelas. I spetsen för varje avdelning står en föreståndare med titeln professor; denne har 24 veckotimmars undervisning och en avlöning av i högsta klassen Rm 9 000. Som lärare i de allmänt smakodlande ämnena finnas konstnärligt utbildade s. k. hjälplärare med 32 veckotimmars tjänstgöring, i fackämnena facklärare och för verkstadsundervisning verkmästare; de sistnämnda kategorierna ha 42 à 44 veckotimmars tjänstgöring. Samtliga dessa äro ordinarie och erhålla vid 65 år pension, som utgår med $^3/_4$ av lönen. Direktorns avlöning är Rm 11 600.

Skolan har en föreläsningssal, som rymmer cirka 300 personer; utrymmet anses vara tillräckligt för skolans behov. Biblioteket omfattar cirka 4 000 band. Kantinen rymmer 60 à 80 middagsgäster; rörelsen är uthyrd till privatperson. Studieträdgård finnes.

Förslaget att förena konstyrkesskolan och akademien för bildande konst under samma ledning och tak har avancerat så långt, att ritningar uppgjorts till en större tillbyggnad till konstyrkesskolans redan nu ansenliga byggnad. I förslaget ingår också tanken på att förlägga tekniska högskolans arkitekturavdelning på en angränsande tomt. På så sätt skulle ett stadens »Akropolis» uppstå ute på höjderna vid Weissenhof. Förslaget har emellertid icke kommit längre än på papperet. Akademien för bildande konst, som tidigare instämt i förslaget till en förening mellan skolorna, ställer sig numera avvisande. Vad konstyrkesskolan beträffar strävar den efter att erkännas och betecknas som Württembergische Staatliche Akademie (Kunsthochschule) für angewandte Kunst. (Jfr sid. 454.) *C. W.*

6. Akademie für angewandte Kunst, München.

Skolan meddelar undervisning i alla de grenar inom den bildande konsten, som stå i arkitekturens tjänst eller tillhöra den tillämpade konsten i allmänhet, samt avser att genom såväl konstnärlig som hantverklig utbildning och grundlig smakskolning giva möjlighet till självständigt konstskapande och gestaltande.

Fackavdelningar finnas till ett antal av femton, nämligen för: arkitektur, textilarbete och bildhuggeri, två avdelningar för var och en av dessa, samt för grafik, dekorativt måleri, fri och tillämpad komposition, teaterdekoration, guld- och silversmide, keramik, tavelmålning, teckningsklass för formstudium samt teckningsklass för naturstudier.

Verkstäder finnas för tolv yrken, nämligen för: bokbindning, boktryck, gipsarbeten, glasarbeten, vävning, träsnitt, keramik, målningsteknik, metallgjutning, snickeri, tygtryck samt stentryck.

Övningskurser hållas i: akvarellteknik, skrift, teckning efter levande modell samt naturteckning.

Föredrag äga rum i: beskrivande geometri, konsthistoria och stillära med museivisningar och studiefärder samt i plastisk anatomi.

Inskrivning kan ske vid varje termins början. För att antagas till elev fordras att ha uppnått 18 men ej 31 levnadsår. Till avdelningarna för arkitektur, bildhuggeri, dekorativt måleri, teaterdekoration, metallarbeten och keramik fordras avlagt gesällprov eller avgångsbetyg från fackskola eller intyg om godkänd förprövning till arkitekturavdelningen vid teknisk högskola (d. v. s. det prov, som avlägges efter fyra terminers vistelse vid teknisk högskola). Inträdessökande till avdelningen för teaterdekoration skall ha avlagt sitt gesällprov som dekorationsmålare eller visa sig äga motsvarande hantverkliga och konstnärliga kvalifikationer, förvärvade genom praktiskt arbete inom branschen för teaterdekoration; vid särskilt konstnärlig begåvning kan ministeriet lämna undantag från denna fordran. För tillträde till textil- och grafikavdelningarna fordras ävenledes avlagt gesällprov eller fackskolebetyg, men undantag härifrån kan medgivas, om ovanlig begåvning och tillräcklig facklig och teknisk utbildning äro för handen hos den sökande. Den som i textilavdelning önskar deltaga i modeteckning bör ha avslutat sin lärotid som sömmerska. Samtliga inträdessökande skola inlämna självständigt utförda arbeten.

Inträdesprov måste avläggas av de inträdessökande med undantag av dem som godkänts i förprövningen vid teknisk högskola. Dessa inträdesprov hållas under terminens fyra första dagar. De bestå i 1:o teckning efter plastiskt föremål, 2:o komposition av givet ämne, 3:o tillämpad komposition och 4:o teckning efter levande modell (som dock för arkitekter och möbelritare utbytes mot någon uppgift tillhörande respektive fack). Bildhuggarna skola utföra uppgifterna 2 och 3 plastiskt i lera.

Provtermin är för samtliga den första terminen och genomgås i den avdelning, sökanden önskar tillhöra; en andra provtermin kan under vissa omständigheter tillåtas. Har arbetet under provterminen ej resulterat i antagning, kan aspirant under vissa villkor få genomgå provtermin i en avdelning, för vilken han kan anses ha lämpligare läggning.

Undervisningen. Är aspirant antagen till elev, måste han förplikta sig till att regelbundet bevista lektionerna. Klassföreståndaren bestämmer i vilka övningskurser och föredrag elev skall deltaga, likaså utsträckningen av arbetet i den verkstad, som är ansluten till respektive avdelning. Del-

tagandet i arbetet i andra avdelningar och verkstäder är efter antagandet till elev tillåtet. Utbildningen omfattar minst 3 år; elev får tillhöra skolan i regel högst sex år. Deltagandet i undervisningen i avdelningarna och i arbetet i verkstäderna är även öppet för extra elever; vidare för teckningslärarkandidater från stadens tekniska högskola och studerande vid akademien för bildande konst. Såsom extra elever antagas endast personer, som redan äga goda konstnärliga och hantverkliga kvalifikationer men önska komplettering i ett eller annat avseende.

Tider. Vinterterminen omfattar tiden 25 oktober—26 februari med 2 $^1/_2$ veckors julferier, sommarterminen 28 mars—slutet av juni. Den dagliga undervisningstiden är i regel förlagd till tiden 8—12 och 14—17.

Elevantalet brukar under sommarterminen uppgå till cirka 300, under vinterterminen till cirka 400.

Avgifter. Avgiften för inträdesprovet är 20 Rm, inskrivningsavgiften 20 Rm, terminsavgiften under sommarterminen 40 Rm och under vinterterminen 60 Rm. Dessutom erläggas vissa andra avgifter. Studerande från tekniska högskolan och akademien för bildande konst äro befriade från inskrivningsavgift. Nedsättningar kunna beviljas, och stipendier finnas.

Skolans stat balanserar med en summa av i runt tal 300 000 Rm.

Skolan har tidigare haft namnet Kunstgewerbeschule. År 1931 blev den jämställd med akademien för bildande konst i München, och från och med januari månad 1937 erhöll den ett häremot svarande namn: akademi för tillämpad konst.

Skolan lägger stor vikt vid att till elever få personer med konstnärlig begåvning och facklig kunskap. Fackkunskapen vitsordas i allmänhet genom gesällbetyget eller betyget från en fackskola, där ju yrkesarbete intar ett viktigt rum. Aspiranternas konstnärliga läggning söker skolan komma underfund med genom bestämmelsen om att inträdessökande skall inlämna egenhändiga arbeten — ifråga om större utförda arbeten i fotografisk avbildning — men skolan fäster sig dock icke uteslutande vid dessa, ty det kan mången gång vara svårt att avgöra, om aspiranten verkligen själv utfört arbetena i fråga. Därför måste de inträdessökande, med det undantag, som nämnts här ovan, genomgå ett inträdesprov. Proven nr 2 och 3 äro härvid utslagsgivande. Provet nr 2 kan bestå i att inträdessökande få utföra en bildframställning över ett givet tema, t. ex. »musik», »vila» eller dylikt. Det sätt, på vilket den sökande framställer detta tema, anses visa, om den sökande besitter tillräcklig konstnärlig begåvning. Provet nr 3 omfattar uppgifter, som kunna hänföras till ett flertal fack, och bland ämnen kan nämnas t. ex. dekoration ovanför ingången till en badanstalt, en värdshusskylt, en gobeläng. Proven böra därvid om möjligt vara utförda i den rätta tekniken. Genom detta senare prov tror sig skolan

kunna avgöra, om inträdessökanden har den rätta läggningen för tillämpad konst. I de grafiskt framställda proven får aspirant själv välja det uttrycksmedel och den teknik, han anser vara bäst.

Eleverna äro i regel vid inträdet 18 à 19 år gamla. De flesta besitta endast den allmänbildning, som folkskolan avser att ge, men många inneha ett högre mått av allmänbildning, och åtskilliga ha avlagt studentexamen (Reifeprüfung). Med avseende på arbetstjänstens och värnpliktstjänstgöringens inverkan på studierna vid skolan och längden av dessa studier förhåller det sig så, att endast abiturienter, manliga såväl som kvinnliga, äro pliktiga att fullgöra den $^1/_2$ år långa arbetstjänsten, vilken måste vara fullgjord före inträdet i skolan. Värnpliktstjänstgöringen, som för samtliga män omfattar 2 år, förlägges i regel ungefär i mitten av studietiden på så sätt, att eleven tillbringar 2 år vid skolan, fullgör därefter sin värnplikt och återgår efter dennas slut till skolan, där han vistas i allmänhet ytterligare 2 år.

Med avseende på de olika avdelningarna kan följande anföras.

De två arkitekturavdelningarna befatta sig båda med rumsinteriörer, den ena dock med dragning åt ytterarkitekturen, den andra mera inredningsbetonad. Även denna senare har på sitt program, särskilt för elever med byggnadsteknisk förbildning, uppgörande av förslag till byggnader, fast sådana av mindre omfång. Föreläsningar i byggnadskonstruktionslära förekomma dock. Detaljritningar utföras. Även behandlas förslag till gravmonument och trädgårdsanläggningar. Vid besöket var under arbete förslag till inredning av en banklokal. Grundplanen till denna var visserligen i stort sett given, men programmet upptog medgivande av att väggar, trappor och dylikt kunde placeras annorlunda — ett exempel på att eleverna måste behärska rent byggnadstekniska frågor. Andra uppgifter under arbete voro förslag till inredning av ett värdshus på bayerska landsbygden, i gammaldags stil med den säregna panelen runt väggarna och den karakteristiska pottugnen, samt förslag till ett ungdomshärbärge. I en annan uppgift förekom konstsmide. Till undervisningen i denna avdelning hör även arbete i snickeriverkstaden. Denna är endast nödtorftigt inredd, den äger blott tre hyvelbänkar men har en modern, elektriskt driven såg för intarsia samt en svarv. Eleverna i arkitekturavdelningarna äro förpliktade till att under minst 6 månader deltaga i arbetet i verkstaden.

Om textilavdelningarna kan sägas, att förutom vävning — bland annat finnes en jacquardvävstol — förekommer även paramentik, förslag till fanor, tygtryck medelst schablon och ram m. m. Den ena textilavdelningen disponerar verkstaden för vävning etc., den andra avdelningen verkstaden för tygtryck.

I avdelningen för grafik ingå verkstäderna för boktryck — sätteri och tryckeri — samt för bokbindning. Sätteriet har en praktisk maskin för

korrekturavdrag, och tryckeriet är utrustat med en handpress, en digelpress och en snällpress. I bokbindareverkstaden utföres dekorering av papper både med dragstift och schablon, i marmorerings- och klisterteknik samt i batik. Förutom bokband utföras läderarbeten i rikt urval, såsom t. ex. urkundsrullar, askar, s. k. kasetter, i olika form och för olika ändamål, och både läderintarsia och läderapplikation kommer till användning.

Bildhuggeriavdelningarnas undervisning omfattar även arbeten i sten och keramik.

I avdelningen för dekorativt måleri sysselsätter man sig icke blott med väggmåleri, bland annat i fresko och sgraffito, utan även med målning på glas samt utför mönster för tryck, tapeter och över huvud allt måleri som kan tänkas förekomma för dekorativ utsmyckning. Med denna klass är verkstaden för målningsteknik samt verkstaden för glasarbeten förenad. I den senare arbetade under sommarterminen 1937 fem elever. De flesta elever, som deltaga i arbetet, äro obekanta med teknikerna, då de börja sina studier här; därför användas i början glasbitar som försöksobjekt, innan eleverna få ta itu med verkliga föremål. Glasföremålen tillverkas i glashyttan i Zwiesel efter ritningar, som utföras i skolan. Icke bara hålglas — både som servisglas och konstglas — utan också plana glasföremål såsom ramar, urtavlor och dylikt slipas, graveras och etsas. Även utföras arbeten i överfångsglas. Laboratorium för glas finnes ej.

Avdelningen för fri och tillämpad komposition omfattar även dekorativt måleri samt mosaik och glasmålning.

Avdelningen för teaterdekoration omfattar förslag till scengestaltning, som framställas i plan- och höjdritning eller i perspektiv samt även i modell; ett antal scenmodeller voro utförda. Dessutom komponeras dräkter för scenen. Praktisk undervisning äger rum i den bayerska statsteaterns verkstäder, och i teatermuseet studeras scenens gestaltning under tiderna. Ett 20-tal elever tillhörde avdelningen under sommarterminen 1937, och det meddelas, att de utgångna kunna få goda anställningar vid teatrarna.

I avdelningen för guld- och silversmide komponeras och utföras föremål av kyrklig eller profan art i guld och silver samt i annat material. En ämbetskedja för stadens borgmästare var vid besöket under arbete. Den med avdelningen förenade verkstaden för metallgjutning skulle indragas. Smedja för konstsmide finnes ej.

Fackavdelningen och verkstaden för keramik ha till sitt förfogande fyra salar. Här komponeras, drejas, målas och brännas vanligt lergods, alltså ej stengods. Tre fotdrivna och två elektriskt drivna drejskivor finnas. Brännrummet har tre ugnar; den ena med en rymd av 0.6 kbm, eldas med ved, kolbriketter eller torv, de två andra, om respektive 0.4 och 0.33 kbm, uppvärmas på elektrisk väg.

Angående de andra fackavdelningarna och verkstäderna är endast att

omtala, att i teckningsklassen för formstudium, som i motsats till de andra klasserna är 2-årig, ritas huvudsakligen efter gipsavgjutningar, såsom hand, fot, huvud etc.

Biblioteket är rikhaltigt, välordnat och försett med ett ypperligt kartotek samt ingår såsom en viktig faktor vid arbetet vid skolan på så sätt, att dess tjänstemän dels stå till elevernas förfogande för uppsökandet av behövligt studiematerial, dels genom framläggandet av arbeten från skilda områden låta eleverna se, vad som finnes, och särskilt då nyutkomna arbeten, dels utställa bildmaterial i anslutning till undervisningen i de olika klasserna och verkstäderna. De båda bibliotekssalarna äro, trots det begränsade utrymmet, praktiskt ordnade med stora arbetsbord för eleverna. Ett utlåningsbibliotek med verk av allmänt bildande art står till elevernas disposition.

Vid skolan finnas 17 professorer; föreståndarna för fackavdelningarna ha i regel denna titel. Avlöningen för dessa lärare växla mellan lägst 6 000 och högst 9 000 Rm och de erhålla pension efter 65 levnadsår. De ha ingen bestämd tjänstgöringstid ty det förväntas, att, enär de ha egna ateljéer eller verkstäder i skolan, de äro till hands, då de behövas. De med fackavdelningarna förenade verkstäderna stå under avdelningsföreståndarens ledning, och såsom lärare i själva yrkesarbetet finnas facklärare eller verkmästare, vilka i fråga om de kvinnliga lärarna kallas assistenter; även för de senare lärarkategorierna finnes intet bestämt antal tjänstgöringstimmar.

C. W.

7. Deutsche Meisterschule für Mode, München.

Skolan grundades år 1931 av staden München i förening med Reichsverband der Damenschneiderei. Dess främsta uppgift är att ge elever med yrkesmässigt erhållen förbildning fortsatt utbildning till självständigt skapande inom modeområdet.

Skolan arbetar på följande tre avdelningar.

Sömnadsavdelningen, 2-årig, med modeteckning och klädsömnad som huvudämnen.

Linneavdelningen, 2-årig, med komposition och utförande av underkläder som huvudämnen.

Hattavdelningen, 3 terminer, med komposition och utförande av hattar och besättning som huvudämnen.

I samtliga avdelningar meddelas undervisning i bland annat modellering, färglära, figurteckning, kostymkunskap, mode- och kulturhistoria, materiallära, yrkesekonomi m. m. samt gymnastik (1 veckotimme), i linneavdelningen även i skrift. Dessutom finnas i samtliga avdelningar särskilda kurser i franska.

Med skolan är förenad en högst 1-årig förkurs, avsedd för elever, som avlagt gesällprov och som behöva komplettera sina tekniska kunskaper före inträdet.

Inträdesfordringar. Ålder minst 21 levnadsår. Vid särskild begåvning kan antagande till elev ske tidigare, dock ej före fyllda 19 år. Avlagt gesällprov och efter detta en i regel 2-årig praktik. Denna praktik kan till en del kompenseras av studier vid vissa fackskolor. Intagning sker vid början av varje termin. Inträdessökande måste underkasta sig en inträdesprövning. Är den sökande antagen till elev, följer en termins provtid.

Inträdesprövningen har till ändamål att utröna: 1. teknisk mognad, 2. begåvning för modekomposition, 3. färgsinne och 4. säkerhet i språkligt uttryck och ortografi.

Tider. Sommarterminen omfattar tiden 1 februari—mitten av juli, vinterterminen 1 september—31 januari. Veckotimmarnas antal är 41, lektionstiderna börja kl. 8 och sluta kl. 17 med en timmes middagsrast; onsdags- och lördagseftermiddagarna äro fria från lektioner.

Elever. I den händelse plats finnes, emottagas jämte de ordinarie eleverna även extra elever till vissa kurser, övningar och föredrag. För antagning till extra elev fordras att inneha tillräcklig teknisk förbildning.

Elevantalet belöper sig i allt till cirka 150.

Avgifter. Inskrivningsavgiften är 2 Rm, terminsavgiften för tyskar 125 Rm. För begagnande av tidskrifterna erlägges en avgift av 2 Rm per termin.

Den tyska mästarskolan för mode i München vill söka skapa förutsättningar för att få fram nya modeller och kreationer på dammodets område. Det uppgavs att ännu för några år sedan mer än 200 miljoner mark gingo ur Tyskland till utlandet för inköp av sådana modeller. För att möta konkurrensen från utlandet framställer skolan därför till varje säsong en mönsterkollektion, och för att visa sitt oberoende av utlandet framföres denna kollektion, innan parisermodet kommer ut i marknaden. Skolans modellkollektion visas på leipzigermässan och i ett antal större städer i Tyskland.

C. W.

8. Staatl. Städt. Handwerkerschule Burg Giebichenstein (Werkstätten der Stadt Halle), Halle.

Skolans undervisning avser huvudsakligen utbildning i konsthantverkligt arbete.

Verkstäder finnas för: bokbinderi, bokkonst och skrift, emalj, handvävning, metallarbeten, ugnskeramik och porslin, bildhuggeri och krukmakeri samt för dekorationsmålning.

Förutom den rena fackundervisningen förekommer undervisning i kompletterande ämnen, såsom i linearritning, teckning, skrift, materiallära, kalkylation, konsthistoria och konstpsykologi ävensom gymnastik.

Tider. Vinterterminen varar från mitten av oktober—mitten av mars, sommarterminen från början av april—slutet av september; varje termin omfattar 20 veckor. Dekorationsmålning förekommer endast under vinterterminen. Den dagliga undervisningstiden är 8 timmar: 8—12 och 14—18 utom lördag, då arbetet slutar kl. 12. Fackarbetet är förlagt till f. m., undervisning i de kompletterande ämnena till e. m. Inträdessökande bör ha fyllt 16 år. Intagning av elever sker vid början av varje termin, endast undantagsvis under pågående termin. Inträdessökande har att framvisa arbeten, och någon inträdesprövning hålles ej. Den första terminen är provtermin. Utbildningstiden omfattar tre år.

Antalet elever plägar utgöra ett 80-tal.

Avgifter. Terminsavgiften är 80 Rm; för medellösa kan den nedsättas eller efterskänkas. Stipendier finnas, och behövande elever kunna få bo och äta fritt i elevhemmet.

Skolan kallas blygsamt nog endast hantverksskola, men den är en konstyrkesskola så god som någon. Som underrubrik har den »Staden Halles verkstäder», vilket ådagalägger, att framställandet av den konsttekniska produkten är huvudsak och att undervisningen grupperar sig omkring detta. »Eleverna skola lära sig tänka i material» var ett uttryck som skolans chef fällde, och han tillade, att utgångspunkten för allt skapande måste vara själva materialet. Skolan i Halle intar alltså en motsatt ståndpunkt mot ett flertal konsttekniska läroanstalter, som mera, eller ofta huvudsakligen, lägga an på kompositioner på papperet. Redan av denna orsak är ett besök i skolan av intresse, och det kan först som sist erkännas, att den princip, som skolan arbetar efter, visat sig god och att skolan arbetar målmedvetet och framgångsrikt. Även en annan omständighet lockar till ett besök i denna skola, nämligen att skolan är inrymd i ett gammalt slott, Burg Giebichenstein. En rundvandring genom skolans lokaliteter ådagalägger, att skolan på ett lyckligt sätt kunnat aptera de spridda lokalerna för sitt ändamål.

En skola som denna måste ställa särskilda krav på lärarnas konsttekniska förmåga. I detta avseende är allt väl beställt, ty samtliga vid skolan anställda facklärare hava avlagt mästarprov.

Vad eleverna angå, komma de till skolan med mycket varierande allmänbildning och förkunskaper. En del komma direkt från folkskolan eller någan av mellanskolornas klasser eller ha kanske avlagt studentexamen, andra ha varit en tid i lära eller inneha gesällbrev. Någon fordran i detta avseende uppställer ej skolan men däremot kravet på begåvning och fallenhet för det konstyrke, eleven tänkt välja eller redan ägnat sig åt.

Verkstaden för bokbinderi har fyra rum till sitt förfogande. Här utföras de i en bokbinderiverkstad vanligen förekommande arbetena såsom bokband men även klister- och tonpapper, monteringsblad för fotografier med omslag, i läderarbete askar av olika form för visitkort, cigarretter och dylikt. Utbildningen är delvis lagd som fortbildningskurs för gesäller med förberedelse till mästarprovets avläggande.

Verkstaden för bokkonst och skrift har ett sätteri samt ett tryckeri. Maskinutrustningen för tryck består av endast en digelpress och tvenne handpressar. Trots detta har verkstaden tryckt och är förläggare till ett 30-tal arbeten, både i oktav, kvart och folio med sidantal, som kan uppgå till halvtannat hundratal, och med en upplaga av 1 000 ex. eller flera. Och allt detta och mera till är inte bara handsatt utan även tryckt i handpress, delvis i flera färger. Och trycket har fått det vitsordet att vara mönstergillt. Vidare utföras linoleum- och träsnitt, litografi, raderingar och illustrationer samt i avdelningen för skrift adresser, plakat m. m.

Nybörjarna i emaljverkstaden ha i regel ingen aning om emaljteknik. Början göres därför med utförande av prov i olika tekniker. Härtill användas ett 20-tal små skålformiga plattor, av vilka var och en är avsedd för en speciell teknik. Så småningom komma mera krävande uppgifter till utförande. Verkstaden omfattar även ett rum för hammararbeten och en mindre guldsmedsverkstad. Emaljugnarnas antal är 2: en mindre samt en större muffelugn, 90 × 60 × 60 cm, båda gasugnar. Elevantalet i emaljverkstaden under arbetsåret 1936—1937 var 6.

Arbetet i verkstaden för handvävning omfattar framställande av olika slags vävnader såsom gardiner, dukar, möbeltyg, mattor etc. Utrustningen omfattar 23 vanliga vävstolar, 3 skaftmaskiner och 1 jacquardvävstol; klaviatur för slagning av kort till den sistnämnda finnes emellertid ej, utan korten få anskaffas på annat håll. Den praktiska vävningen ledes av en vävmästare. Till undervisningen hör också bindningslära, materiallära och kalkylation. Ett färgeri med tillhörande torkrum ingår även i utrustningen; här sker färgning av garner med både kemiska och naturliga färgämnen.

Metallverkstaden omfattar fem arbetsrum; i maskinsalen drivas samtliga maskiner med en motor. Arbeten i guld- och silversmide utföras, drivning, även i aluminium, och ciselering förekommer samt vidare metallgjutning, varvid modellerna för gjutningen tillverkas i verkstaden men själva gjutningen ombesörjes av en firma i staden; i verkstaden sker sedan efterbehandling av gjutgodset. Belysningsföremål utföras: så t. ex. har verkstaden iordningställt belysningen för en predikstol. En lärling i denna avdelning är efter utbildningens slut färdig att avlägga gesällprov.

I verkstaden för ugnskeramik och porslin framställas gipsmodeller till olika föremål, bland annat till statliga porslinsfabriken i Berlin, och i verkstaden för bildhuggeri huggas även figurer i sten och utföras modeller för

gjutning, såsom inskriptionsplattor, medaljer och dylikt, vilka efter gjutningen på annat håll efterbehandlas i verkstaden.

Verkstaden för krukmakeri har sex, delvis mycket stora rum till sitt förfogande. I den stora drejsalen, en fullt verkstadsmässigt inredd arbetssal, finnas 9 drejskivor, alla fotdrivna. De äro praktiskt ordnade i tvenne rader i träställningar, som erbjuda goda arbetsplatser och utrymmen, med ovanför hängande hyllor för torkning av de drejade föremålen. En annan stor sal är avsedd för gjutning och maskinformning av föremål. Gjutformarna utföras i verkstaden. En drejskiva för gipsarbeten och en schablonmaskin för massproduktion finnas här. En industriell produktion av föremål, såsom skålar, koppar och fat, äger nämligen rum, vari verkstadens elever taga del. Ett beredningsrum för leran ingår bland lokalerna samt ett glasyrrum med torkställning och torkugn. Samtliga glasyrer utproberas i verkstaden. I brännrummet finnas tvenne muffelugnar, i storlek respektive $^3/_4$ kbm och 1 $^1/_2$ kbm, som eldas med brunkolbriketter. Verkligt stengods framställes ej, men vid hårdbränning får godset utseende härav. I samlingen av elevarbeten fanns vid besöket även sådant hårdbränt gods, och bland föremålen märktes en hög vas med inskrift, som utgjorde mästararbete.

En brännmästare finnes, som bereder leran, eldar ugnarna och sköter bränningen. Dessutom funnos i keramikverkstaden 2 gesäller, som utföra arbeten till avsalu.

Elevernas antal arbetsåret 1936—1937 var 6; de utgångna kunna få anställning inom industrien eller bedriva egen verksamhet.

Verkstäderna äro även inriktade på framställning av varor till försäljning, och de kunna på detta sätt bära delvis sig själva. Skolan har för detta ändamål en utställnings- och försäljningslokal i »röda tornet» på stadens gamla torg. I övrigt upprätthålles skolan med bidrag av stat och kommun.

Ett bibliotek finnes. I en kantin kunna eleverna få varm och kall mat etc.; rörelsen är uthyrd till privatperson.

Skolans direktor är även chef för stadens konstyrkesmuseum, som är inrymt i det gamla slottet Moritzburg, ett inom alla konstyrken ovanligt omfångsrikt och med i många fall särskilt framstående konsthantverksalster försett museum, som även hyser en god samling fri konst. Museet utnyttjas i stor utsträckning av hantverksskolans elever.

C. W.

9. Vereinigte Staatsschulen für freie und angewandte Kunst, Berlin.

Den högskola, som bär ovanstående namn, har i sig upptagit de båda tidigare skolorna för konstyrke och för fri konst, nämligen die Kunstgewerbeschule och die Hochschule für die bildenden Künste.

Fackavdelningar finnas till ett antal av två, nämligen fackavdelningen för fri konst, som omfattar klasser för skulptur, målning och grafik, samt

fackavdelningen för arkitektur och tillämpad konst, som omfattar klasser för byggnadskonst med innerarkitektur, byggnadsskulptur, dekorativ målning och yrkesgrafik. Verkstäder till fackavdelningarna finnas, nämligen för skulptur: trä- och stenskulptur samt gipsgjutning, metallgjutning, modellering och keramik, för målning: målningsteknik med dekorations- och stafflimålning (föredrag och övningar), fysiskt-kemiskt laboratorium, glasmålning och fornminnesvård samt för grafik: boktryck, sten- och koppartryck samt träsnitt.

Kompletteringsämnen. Ordinarie ämnen äro bland annat skrift och för samtliga studerande linearritning, anatomi och rörelselära samt konsthistoria. Frivilliga kompletteringsämnen omfatta studier i slott och museer, teckning efter levande modell, djurteckning m. m.

Konsttekniska verkstäder finnas för guld- och silversmide, emalj, bokbindning, konstsömnad och vävning.

Undervisningen är uppdelad på en lägre, i regel 2-årig, avdelning, som i fråga om elever med ovanlig begåvning kan genomgås på 3 terminer, samt en högre avdelning, där utbildningstidens längd ej är bestämd. Efter några års studier i den högre avdelningen kan elev erhålla egen ateljé, vilken emellertid ej får innehavas mer än två år. Enbart verkstadsundervisning förekommer ej.

Inträdesfordringar. Vid skolorna upptagas inträdessökandena i åldern 17—30 år. I allmänbildning uppställas inga bestämda fordringar. Bevis fordras däremot på en utvecklingsduglig konstnärlig begåvning och förbildning i teckning, ådagalagd genom självständigt utförda arbeten. Arkitektelever skola dessutom uppvisa betyg från en byggnadsyrkesskola (Baugewerkschule) eller en fackskola för snickare. I fråga om skulptörer, målare och grafiker är en hantverklig förbildning önskvärd (intyg om anställning som lärling hos en hantverksmästare eller från en hantverklig fackskola). Under alla förhållanden är upptagandet i skolan beroende av utgången av en inträdesprövning. Sökande med studentexamen, manliga som kvinnliga, skola ha fullgjort arbetstjänsten.

Inträdesprövningen, som äger rum vid varje termins början, omfattar till avdelningen för arkitektur och tillämpad konst: 1. teckning av ett föremål, 2. lösandet av en kompositionsuppgift, 3. till avdelningen för byggnadskonst: teckning och detaljritning till en möbel eller arkitekturdel, för byggnadsskulptur: modellering efter levande modell, för dekorativ målning och yrkesgrafik: teckning efter levande modell. För utförandet av de tre uppgifterna stå för varje prov två dagar till förfogande. En andra prövning kan tillåtas. För tillträde till avdelningen för fri konst träder i inträdesprövningens ställe en tvåveckors provkurs, under vilken göras figurstudier och lösas kompositionsuppgifter.

Antagning till elev sker först efter en till den lägre avdelningen förlagd provtermin, vid vars slut ett andra prov avlägges, såframt ej vidare studier i skolan anses utsiktslösa. För erhållande av tillträde till den högre avdelningen avlägges ett nytt prov. Dessutom emottagas kvällselever och hospitanter i kompletteringsämnena.

Tider. Vinterterminen omfattar tiden 4 oktober—23 mars med julledighet 23 december—6 januari, sommarterminen 4 april—29 juni med ledighet 4—12 juni. Den dagliga undervisningstiden är förlagd till 8—12 och 13—16 eventuellt till 19.

Avgifter. Inskrivningsavgiften är 15 Rm, terminsavgiften för vinterterminen 108 Rm och för sommarterminen 54 Rm. Därtill kommer avgift till studentkåren. Friplatser, nedsättning i avgifterna samt understöd kunna erhållas.

Elevantalet brukar hålla sig mellan 300 och 340, därtill kommer ett hundratal kvällselever och hospitanter.

Skolans stat balanserar på cirka 630 000 Rm.

De förenade statsskolorna omfatta tvenne fullt jämställda delar, nämligen avdelningen för fri konst och avdelningen för tillämpad konst. De till skolorna hörande verkstäderna räknas icke blott till den sistnämnda avdelningen utan också till avdelningen för fri konst; varje elev i denna avdelning måste deltaga i det verkstadsarbete, som hör till respektive klass. Skolornas ledning anse nämligen, att deltagandet i tillhörande verkstadsarbete även för eleverna i avdelningen för fri konst är av stor betydelse. Även dessa elever måste »tänka i material», såsom skolornas direktör uttryckte sig. De här förut omnämnda, särskilda konsttekniska verkstäderna äro emellertid av annan art; de äro relikter från den tidigare konstyrkesskolan och anses av skolornas chef stå utanför ramen av de förenade statsskolorna. Meningen är att inom en snar framtid överflytta dessa verkstäder till skolor för yrkesmännens fortbildning. Att märka är, att de förenade statsskolorna med avseende på den tillämpade konsten meddela utbildning endast inom områdena för arkitektur, skulptur, målning och grafik. Emellertid beröras även åtskilliga andra konsttekniska områden i de olika klasserna i avdelningen för arkitektur och tillämpad konst, såsom inredning och allmän dekoration i klassen för byggnadskonst, metallplastik, drivning och ciselering i klassen för byggnadsskulptur samt dekorativa konstarter, teaterdekoration, mosaik, emalj m. m. i klassen för dekorativ målning. Det synes ock, som om ovannämnda konsttekniska verkstäder i rätt så stor utsträckning besökas av skolornas elever.

Undervisningens betoning åt området för tillämpad konst, med andra ord åt det konsttekniska området, kommer tydligast fram i de med avdelningarna förenade verkstäderna.

I verkstaden för stenskulptur, där samtliga skulptörer från båda avdelningarna deltaga, inledes arbetet med bland annat behuggning av ytor. Så småningom övergår man till att i sten kopiera någon äldre sak, och därefter följer uppgiften att efter en gipsavgjutning av ett eget arbete omsätta detta i sten. De stensorter, som komma till användning, äro musselkalk, sandsten, granit och marmor. Vid besöket voro ett 15-tal uppgifter under arbete, merendels av mindre omfattning, de flesta huvuden, och 6 elever voro närvarande.

Gjuteriet omfattar ett större rum med ugn, kylrum, värmekammare, gjutgrav i golvet samt en rörlig kran. Materialet vid gjutning är i regel brons, men även användas bland annat färgade metaller, och gjuteriet sysselsätter sig också med utprovningen av nya legeringar. Gjuteriet föreståes av en professor. En gjutmästare är anställd, och såsom medhjälpare fungera i regel äldre studerande. Elever från skulpturavdelningarna få här sina arbeten gjutna, varvid respektive elev är behjälplig vid gjutningen. För att gjuteriet ej skall sakna arbete, emottagas arbeten till gjutning och lagning — figurer i kroppsstorlek kunna utföras — mest från stat eller kommun. Bland arbeten, som utförts, märkas reparationer av figurer å kvadrigan å Brandenburger Tor. Den förtjänst, som därvid erhålles, får gjuteriet självt disponera. I tvenne mindre, intill gjuteriet belägna rum sker efterbehandling, såsom ciselering, av de gjutna föremålen.

Keramikverkstaden förfogar över tvenne arbetsrum för modellering och drejning med i varje rum en drejskiva — den ena drives med fot, den andra elektriskt — ett glasyrrum samt ett brännrum med tvenne muffelugnar, respektive 2 och $^1/_2$ kbm. Enligt uppgift skall en nybörjare kunna dreja en medelhög vas efter 14 dagars övning. Förutom professorn finnas en teknisk medhjälpare och en brännmästare. Det framhölls, att det vore nog med endast ett biträde åt professorn.

Verkstaden för målningsteknik med vägg- och tavelmålning utgöres av två större salar med sidoljus, skilda åt av professorns privata ateljé. Den ena salen är apterad för undervisningen och övningarna i målningsteknik. Här få eleverna i målningsklasserna åhöra föredragen i materiallära — ett omfångsrikt åskådningsmateriel finnes — samt utföra det härmed sammanhängande praktiska arbetet såsom att riva färger, preparera ytor för målning samt experimentera med olika tekniker och material; även övningar i förgyllning äga rum. I den andra salen utföras kompositioner på vägg i varierande tekniker, bland annat i sgraffito.

Det fysiskt-kemiska laboratoriet arbetar i nära förbindelse med verkstaden för målningsteknik och omfattar ett fysikaliskt och ett kemiskt laboratorium jämte föreståndarens privata arbetsrum. Laboratorierna äro rikt försedda med apparater såsom för mikroskopisk undersökning, för mikrofotografering m. m., en röntgenapparat för undersökning av målningar

finnes, vidare en apparat för undersökning av elasticiteten hos lim, en oljepress m. m., och bland annat företagas provningar för rening av olja och undersökningar av ersättningsmaterial.

Verkstaden för glasmålning har en automatiskt reglerbar elektrisk ugn om 7 plattor, varje platta 50 × 27 cm i fyrkant. Ett stort förråd av olika glassorter finnes.

I verkstaden för fornminnesvård restaureras förnämligast äldre kyrkliga inventarier av trä. Vid besöket voro under arbete ett medeltida altarskåp och ett gammalt glasfönster. Den professor, som leder arbetet här, har anställt några medhjälpare, men även en och annan elev deltager i arbetet med träskärning, målning eller förgyllning.

Verkstäderna för grafik omfatta ett mindre sätteri samt ett i samma rum varande tryckeri, som äger en digelpress och en snällpress. En boktryckare finnes som medhjälpare till professorn. För skolornas räkning framställas här trycksaker av mindre omfattning. Den grafiska verkstaden för sten- och koppartryck förfogar över en större sal med plats för 30 elever. Här övas de vanligen förekommande konstnärliga arterna av litografi och radering enligt en metodiskt uppställd läroplan. Även den professor, som förestår denna verkstad, har en tryckare till biträde. I verkstaden för yrkesgrafik framställas plakat och dylikt. Undervisningen i verkstaden för träsnitt följer även en bestämd lärogång.

Undervisningen i guld- och silversmide omfattar 1. övningar i utsågning, 2. trådböjning och lödning, 3. montering och fattning av stenar samt 4. filövningar. Emaljverkstaden äger icke mindre än tre ugnar, nämligen en mindre provugn för gas samt tvenne elektriska ugnar.

Vid undervisningen i anatomi och rörelselära bedrives i stor utsträckning rörelsestudier. Studier av hantverkare i arbete tecknas efter verkliga yrkesmän, iförda sina vanliga arbetskläder, och ej efter påklädda yrkesmodeller. Vid besöket i skolan var anslaget ett meddelande om att nästa anatomilektion skulle avhandla hästens gångarter.

Några mera betydande samlingar av undervisnings- eller museiföremål finnas ej men däremot ett bibliotek på över 40 000 band, däribland många rariteter. Biblioteket har en läsesal med ett handbibliotek, en plansch- och en tidskriftssamling. Ett rum innehåller det bokbestånd, som mera regelbundet kommer till användning, medan den övervägande delen av beståndet finnes i det genom tre våningar gående bokmagasinet.

De fast anställda huvudlärarna, professorerna, vilkas antal är 19, äro placerade i två lönegrader med en årlig inkomst av 8 600, respektive 11 100 Rm. Deras pensionsålder inträder vid uppnådda 65 levnadsår, men de kunna i vissa fall erhålla pension efter 62 levnadsår. Professorerna ha i regel egna ateljéer i skolan. Deras liksom de tekniska lärarnas, verkmästarnas, tjänstgöringstid är ej bestämd. Verkmästarnas avlöning varierar mel-

lan 5 100 och 7 600 Rm. Direktorn har i lön 13 200 Rm. Bland utgifter under arbetsåret 1935—1936 märkas till material 12 150 Rm, för levande modell 9 000, till bibliotek och samlingar 6 000 samt under posten för inköp av utförda arbeten 11 980, vari ingå bland annat dels understöd och pris 7 500 (vilken summa av ledningen anses vara för lågt tillmätt), dels till elevernas studieresor 1 000 Rm.

I skolorna finnes en garderob, som rymmer cirka 400 ytterplagg jämte cyklar. En garderobiär tjänstgör här. Begagnandet är avgiftsfritt.

C. W.

10. Textil- und Modeschule der Stadt Berlin, Berlin.

Skolan kan betecknas som en halvkommunal läroanstalt och har karaktär av högre fackskola. Läroanstalten består, såsom namnet anger, av tvenne skolor, nämligen en textilskola och en modeskola. Här lämnas redogörelse endast för den sistnämnda skolan.

Modeskolan omfattar följande avdelningar.

Modehantverkliga avdelningen är avsedd att utbilda smakskolade modehantverkare och emottar yrkesutbildade sömmerskor. Eleverna i denna avdelning skola ha avlagt gesällprov. För att antagas till elev fordras att vid inträdesprovet dokumentera sig ha begåvning för modekomposition. Utbildningstiden omfattar två år. Undervisningsämnena äro bland annat modeteckning, mönsterklippning och sömnad, materiallära, kostym- och kulturhistoria, bokföring och kalkylation.

Modegrafiska avdelningen är avsedd för dem, som önska utbilda sig till tecknare för grafisk reproduktion i kataloger, modetidningar och dylikt. Utbildning sker i en förberedande klass och en fackklass, vardera omfattande två år. Villkor för inträde till den förberedande klassen är att vid inträdesprövningen visa sig äga begåvning på tecknings- och modeområdet. För inträde i fackklassen fordras grundlig skolning på tecknings- och modeområdet samt tillräcklig yrkeskunskap eller också att med framgång ha genomgått den förberedande klassen. I den förberedande klassen undervisas i teckning efter natur — även efter levande modell — kostymteckning, skrift, sömnad, materiallära, konst- och kulturhistoria m. m. I fackklassen äro ämnena: modegrafik, kostym- och modeteckning, modereklam, reproduktionsteknik, sömnad, materiallära, kostym- och kulturhistoria m. m.

Teaterkostymavdelningen är avsedd att utbilda tecknare av kostymer för teater, film och dylikt. Utbildningen sker i en förberedande klass och en fackklass, vardera omfattande två år. Villkor för inträde är att vid inträdesprövningen visa sig äga konstnärlig och teckningsbegåvning. Undervisningsämnena äro under 1:a och 2:a året teckning efter natur — även efter levande modell — kostymteckning, skrift och sömnad, dessutom un-

der 1:a året kostymhistoria och materiallära, under 2:a året stoffmålning, under 3:e och 4:e året teckning efter levande modell, skrift, teaterplakat, kostymteckning, sömnad, stoffmålning, kostymhistoria, materiallära m. m. Förutom dessa dagkurser finnas även kvällskurser.

Ålder för inträde i dagkurserna: fyllda 16 år.

Tider. Varje termin omfattar fem månader, sommarterminen mars—juli, vinterterminen oktober—februari. Antalet veckotimmar kan uppgå till 44. Lektionerna börja i regel kl. 8 f. m.

Elevantal. Hela antalet elever plägar vara cirka 800, därav cirka 440 i dagkurserna.

Avgifter. För dagundervisningen i samtliga avdelningar är avgiften 80 Rm per termin. Härtill komma bland annat inskrivningsavgift, avgift för inträdesprovet och för levande modell.

Här ovan har meddelats, att, för inträde i den modehantverkliga avdelningen, sökande vid inträdesprovet skall dokumentera sig äga begåvning för modekomposition. Enligt skolans ledning går det jämförelsevis lätt att avgöra, om inträdessökande är begåvad i detta avseende. En av uppgifterna vid detta prov består i att den sökande får sig förelagt en del tygprover: det gäller då för den sökande att avgöra, vilket plagg — klänning, kappa etc. — respektive prov lämpar sig bäst för och föreslå hur ifrågavarande plagg i visst fall bör utföras.

Kunskap i sömnad, ådagalagd genom gesällbrev, fordras endast av inträdessökande till den modehantverkliga avdelningen. För de båda andra avdelningarna erhålla eleverna den nödvändiga yrkeskunskapen i sömnad i respektive avdelnings förberedande klass.

Efter avslutad kurs kunna begåvade elever få gå kvar som s. k. mästarelever — de utgöra en mästarklass — och behöva ej betala några avgifter. Mästareleverna bli helt naturligt förelagda mera fordrande uppgifter. Ofta bildas inom de olika avdelningarna grupper om tre och tre elever, vilka grupper ledas av en mästarelev. När firmor eller industrier vända sig till skolan för erhållande av utbildade krafter, tagas dessa ur mästarklassen. Utbyte av mästarelever kan äga rum med andra skolor; så har t. ex. skett med en likartad skola i Edinburgh.

I den modehantverkliga avdelningen komponeras bland annat dräkter med givna tyger, varav flera vävts i textilskolan. Inalles komponeras ett 1 000-tal dräkter per år. Flera av dessa utföras, även i cellofansammet och vistratyger. Fyra gånger om året sänder skolan ut en kollektion modellklänningar och -kappor till större tyska städer, såsom Stuttgart, Baden-Baden, Düsseldorf, varvid skolans elever tjänstgöra som mannekänger. Även hattar komponeras och utföras.

Bland elevernas första arbeten i den modegrafiska avdelningen märkas studier av föremål, som tillhöra damutstyrseln, olika klädesplagg, toalettsaker och dylikt, vilka föremål i stor utsträckning ställas till skolans disposition av firmor. Som tillämpning på dessa studier illustreras en katalog från en fingerad firma. Studier göras vidare av veckfallen hos kjolar, scarfs, capes och dylikt med tillämpning för omslag till en modetidning, för ett plakat etc. Teckningar av spetsar göras för reproduktion, och förslag utföras för att visa spetsens användning i spetsklänningar, spetsunderkläder m. m. Så småningom göras modeteckningar och dräktkompositioner, som i fackklassen även kunna utföras. Huvudvikten lägges emellertid på den grafiska framställningen, såsom teckningar, annonser, illustrationer och dylikt för reproduktion i modejournaler, tidskrifter och tidningar eller omslag för modetidningar och dylikt, allt i en eller flera färger. Dessutom göras förslag, som också kunna utföras i modell, till olika föremål för damutstyrseln, toalettbordet m. m., såsom puderaskar, parfymetuier, konfektförpackningar och dylikt.

I teaterkostymavdelningen göras förslag till kostymer för operetter, operor, skådespel, film, vidare till balett-, dans- och fantasikostymer. I stor utsträckning utföras dessa i billigt enfärgat tyg, på vilket mönstret tryckes eller målas, i tyll, taft, organdine eller cellofan. Stundom kunna dräkter till en hel teaterpjäs utföras. Affischer och plakat för teater och film textas och målas.

C. W.

11. Kunst und Werk (vormals Schule Reimann), Berlin.

Skolan är en privatskola och undervisning meddelas i följande avdelningar.

Teckning, målning och modellering.

Yrkesgrafik, plakat och reklampraktik: skrift, teckningar för tryck, bokillustrationer, annonser, förpackningar, om reklamens väsen, planmässig reklam, olika reklammedel, reklamtext m. m.

Modeteckning: modekritiska övningar, kostymteckning för teater, film, dans o. s. v., modeillustration, modereportage m. m.

Textilteckning för stofftryck, tapeter m. m.

Sömnad, besättning och hattmontering: mönsterteckning och sömnad, konstsömnad, bast- och läderarbeten, modistarbeten m. m.

Fönsterdekoration: om fönstrets reklamvärde, fönsterkomposition och utförande, skrift och dekorativ utsmyckning vid skyltning, kritiska övningar inför skyltfönstret m. m.

Fotografi: skrift och perspektivteckning, fotografiskt arbete, framställande av smal- och normalfilm, färgfotografi, fotokritiska övningar m. m.

Ljudfilm: förberedelse för skådespelar-, regissör- och kamerayrket, framställande av kortare filmer m. m.

Metallarbete: övningar i vanliga tekniker i ädla och oädla metaller.

Dessutom hållas föredrag i konsthistoria, om modet, bostadskultur, trädgårdskultur m. m. samt extra kurser både med dags- och kvällslektioner. För eleverna i ljudfilmsavdelningen finnes en kurs i rytmisk gymnastik och fäktning.

Tider. Intagning av elever kan ske vid början av varje månad, förutom till avdelningarna för fotografi och ljudfilm, i vilka inträde är möjligt blott på bestämda terminer. Den dagliga undervisningstiden är förlagd till 9—13, med rast 11—11.20 samt 14—17 utom lördagar. Kvällslektionerna omfatta tiden 18—21.

Elevantalet uppgår till mellan 300 och 400.

Skolan har sedan flera år ett gott rykte som modern konstteknisk utbildningsanstalt, och en mängd utlänningar söka sig årligen till skolan. Bland skolans avdelningar tilldraga sig modeteckning och fönsterdekoration särskilt intresse.

Till avdelningen för modeteckning emottagas både elever som avlagt gesällprov (sömmerskor) eller som genomgått fackskola och sådana utan yrkeskunskap. På ett halvt års tid kunna dessa sistnämnda i skolan erhålla en tillräcklig hantverklig utbildning i sömnad och tillhörande. Skolan tar hellre emot elever, tillhörande denna sistnämnda kategori än yrkessömmerskor, enär sömmerskornas utbildning i yrket ofta är ofullständig, varför en komplettering av deras yrkeskunskaper i regel får ske i skolan. Utbildningen i denna avdelning är dels av rent hantverklig art, dels av konstnärlig art och den planlägges efter respektive elevs fallenhet och önskan med än övervägande dräktkomposition, än modeteckning med utförande, än illustrativ modereklamteckning. Modetecknarna deltaga stundom i en kurs i besättning och hattmontering samt mycket ofta i fönsterdekoration. En fullständig utbildning i facket kräver 2 à 3 års studier vid skolan.

Avdelningen för fönsterdekoration är försedd med ett 20-tal dockor för draperiövningar och utrustad med ett antal väggfack, fristående montrer samt ett flertal fönsterplatser för skyltningsövningar. Dessutom äger skolan för skyltningsövningarna en omfångsrik samling föremål av skilda slag; flertalet föremål äro skänkta av firmor. Vid skyltningsövningarna göres först en skiss, i förekommande fall i färg, till ledning vid skyltningen, och eleverna utföra även de behövliga textningarna och dekorativa målningarna. Förutom modetecknarna kunna även elever från den grafiska avdelningen genomgå en kurs i fönsterdekoration. I avdelningen för fotografi emottagas både fotografer och nybörjare.

C. W.

12. Contempora, Lehrateliers für neue Werkkunst, Berlin.

Skolan är en privatskola och står under ledning av arkitekten, professor Fritz August Breuhaus.

Fackavdelningar finnas till ett antal av fem, nämligen för rumskonst, reklamkonst, mode, textilkomposition samt fotografi.

Tider. Intagning av elever äger rum den 1 och 15 i varje månad. Den dagliga undervisningstiden är förlagd till 9—13, dessutom givas afton- och kvällskurser. Under tiden 1—31 augusti är skolan stängd. Utbildningen omfattar 1 à 2 år, kortaste tiden för studier är 1 termin.

Elevantalet brukar utgöra ett 60-tal.

Avgifter för dagundervisningen är 60 Rm utom för fotografi, där avgiften är 70 Rm, allt per månad. Därtill komma inskrivningsavgiften 12 Rm och vissa andra avgifter.

I fråga om de olika fackavdelningarna är följande att anteckna.

Fackavdelningen för rumskonst omfattar i ämnet rumslära över huvud allt som ingår i rummets inredning. Detaljritningar utföras även. De elever, som ej äro yrkeskunniga, erhålla tillfälle att under några månaders tid praktisera å snickarverkstad ute i staden. Studierna i denna avdelning sträcka sig också till det yttre av en byggnad. Mera försigkomna elever kunna få biträda professorn å hans invid skollokalerna belägna ritkontor.

I fackavdelningen för reklamkonst utbildas endast reklamtecknare. Undervisningen här omfattar bland annat en kurs i grafiska tekniker.

För deltagande i fackavdelningen för mode fordras någon kunskap i sömnad. Utbildningen avser i stort sett grafisk modeteckning, men komposition av dräkter m. m. samt tillklippning och utförande i tyg kan också förekomma.

Fackavdelningen för textilkomposition har, såsom namnet anger, till ändamål att ge eleverna förmåga att uppgöra förslag till textila kompositioner såsom till vävnader, sömnadsarbeten och tygtryck. Olika tekniker genomgås teoretiskt. Även ritas mönster för tapeter.

Fotografiavdelningen avser att utbilda press- och reklamfotografer. Kamera- och lamputrustningen är omfångsrik.

Skolan förfogar över ljusa och rymliga lokaler. En långt driven specialisering i de olika fackavdelningarna möjliggör, att även med den ovan angivna korta utbildningstiden uppnås erkännansvärda resultat. Skolan har ofta elever från andra länder. Även svenska elever ha förekommit.

C. W.

13. Allg. Gewerbeschule und Gewerbemuseum, Basel.

I. *Allm. yrkesskolan.*

Skolan har till uppgift att komplettera de i yrket arbetande lärlingarnas kunskaper och färdigheter, att sörja för gesällers och mästares fortbildning samt att utbilda konstnärliga krafter för industri och hantverk. Den bjuder dessutom icke-yrkesmän tillfälle till undervisning i teckning och målning.

Konstyrkesavdelningen omfattar följande kurser och avdelningar:

Heldagskurser med verkstadsundervisning, i regel 1-åriga, delvis även förlagda till kvällarna. Dylika dagkurser finnas i: byggnads- och möbelfacken, modellering och bildhuggeri, tillämpad grafik, modeteckning och fotografi, bokbinderi, sömnad och vävning, yrkes- och dekorationsmålning samt smide, metallarbete och järnkonstruktion (omfattande 3 terminer). Dessa kurser äro i första hand avsedda för den tekniska och konstnärliga vidarebildningen av tillräckligt begåvade elever med yrkesutbildning. För inträdessökande till dessa kurser, som ej äga utbildning i yrke, finnas 1-åriga förberedande dagkurser för bland annat målare, grafiker, bokbindare, väverskor, brodöser, bildhuggare, gravörer m. fl.

Heldagsundervisning äger dessutom rum i tvenne verkstadsskolor för gossar, nämligen för trä och metall.

Halvdags- och aftonkurser för lärlingar. Dessa kurser omfatta bland annat fackteckning samt yrkeskunskap med praktiskt verkstadsarbete.

Aftonkurser, stadigvarande och tillfälliga, för gesäller och mästare med bland annat verkstadsundervisning.

Dessutom meddelas undervisning i bland annat följande avdelningar.

Allmänna tecknings- och målningskurser, heldags- och kvällskurser.

Seminarium för utbildning av tecknings-, skriv- och slöjd- (handarbets-) lärare.

Metodisk-pedagogisk kurs för yrkeslärare.

Avgifter. Undervisningen är avgiftsfri för dem, som besöka skolan för sin yrkesutbildning, likaså för lärare och elever vid andra skolor, lärarkandidater och studerande vid universitetet samt för blivande teckningslärare. Andra elever betala terminsavgift, som något höjes för vissa specialkurser. Terminsavgiften får ej överstiga Schw. Fr. 100. För obemedlade elever, som utmärka sig för flit, gott uppförande och begåvning, kan terminsavgiften efterskänkas.

Elevantal. För arbetsåret 1935—1936 utgjorde det sammanlagda antalet elever under sommarterminen 3 061 och under vinterterminen 3 312, varav

de konsthantverkliga yrkenas heldagskurser räknade 279, respektive 385 elever. Teckningslärarkandidaternas antal var under arbetsåret 11. Deltagarna i utbildningskursen för yrkeslärare voro 14, av vilka 12 bestodo slutprövningen.

Skolans stat belöpte sig för kalenderåret 1935 till Schw. Fr. 709 846: 23.

II. *Yrkesmuseet.*

Samlingarna av konsthantverkliga föremål ha till ändamål att väcka sinnet för enkla former, för materialets värde och för de möjligheter, som ligga i själva materialet. De ha ett utpräglat instruktivt ändamål, som också kommer till uttryck i deras förbindelse med skolan. Deras ordnande har därför ej skett efter konstnärliga eller stilhistoriska principer utan efter konsthantverkets huvudområden eller i fem materialgrupper nämligen trä, metall, keramik och glas, bokhantverk samt textilier. Samlingarna ökas årligen genom inköp och gåvor.

Biblioteket utgör en systematisk samling av de viktigaste arbetena på bland annat arkitekturens, den tillämpade konstens, bokhantverkets, de olika hantverkeriernas och yrkenas områden. De årliga förvärven placeras antingen i museets bibliotek eller hos skolans facklärare såsom undervisningsmateriel.

Utställningar anordnas årligen till varierande antal. Bland sådana under de senare åren hållna kunna nämnas: Bostaden för existensminimum, Typmöbeln, Det praktiska köket, Bruksföremål i Frankrike, Schweizisk konstindustri, Orientaliska kostymer, Ny reklamgrafik, Barn- och ungdomsteckningar. Demonstrationer och visningar förekomma i regel. De under 1935—1936 anordnade fem utställningarna besöktes av 23 258 personer.

Föredrag hållas, ofta i samband med pågående utställningar.

Museets stat belöpte sig för kalenderåret 1935 till Schw. Fr. 62 449: 72.

Allg. Gewerbeschule und Gewerbemuseum, Basel, har framförallt sin betydelse i den nära samhörigheten mellan skola och museum: de båda institutionerna ha visserligen skild ekonomisk stat, men de stå under samma ledning, nämligen skolans chef. Fördelen av att skolan inom sina murar äger en föremålssamling av ett museums karaktär torde icke kunna överskattas, särskilt då såsom här föremålen äro valda just med tanke på att vara till tjänst vid undervisningen. Åtskilliga grupper av föremål, såsom konstsmides- och textilgrupperna äro rikhaltiga och åskådliggöra olika stildrag och tekniker, och möbelavdelningen är trots det ringa utrymmet instruktivt ordnad med framvisande av olika möblers utveckling från primitivare former fram till nutidens serietillverkade typer. De regelbundet återkommande tillfälliga utställningarna stimulera eleverna i deras arbete och berika på sitt sätt skolans undervisning.

Skolan arbetar under mycket ogynnsamma lokala förhållanden. Den byggnad, som skolan disponerar, uppfördes 1893 och är trång och obekväm. Flera skolavdelningar måste därför inhysas på olika platser i staden. En nybyggnad för skolan beslöts redan 1930, då ett belopp av Schw. Fr. 10 000 beviljades för uppgörande av ritningar till nybyggnad. De uppgjorda ritningarna ådagalade, att skola och museum behövde en nyttig golvyta på 16 000 kvm. En nybyggnad i den föreslagna omfattningen beslöts 1931, men planerna ha ännu ej kunnat realiseras. Tanken på en nybyggnad har emellertid nu tagits upp på nytt.

Skolan är såsom namnet anger en yrkesskola, alltså ej en speciell skola för konsthantverket, vilket endast ingår som en del i läroanstalten. De konsthantverkliga yrkena äro dessutom icke fulltaligt representerade i skolan. I Schweiz har nämligen undervisningen, och särskilt en specialiserad sådan, i vissa yrkesgrenar lämpats efter lokala förhållanden. Där naturliga förutsättningar finnas för ett bestämt konstyrke, har utbildning i detta yrke förlagts dit, under det att undervisning i ifrågavarande yrke på andra platser, som sakna dessa förutsättningar, blivit av mer sekundär betydelse eller helt utelämnats. Enligt denna princip saknas i skolan i Basel helt och hållet utbildning i keramik — vilken utbildning är förlagd till Bern — och i glasarbeten, och vidare ha enligt samma princip möbel- och inredningsfacken fått en mer tillbakadragen ställning. Däremot ha de grafiska yrkena och bokbinderi betonats, varjämte undervisningen i smide och metallarbete varit föremål för särskild omtanke. I detta sammanhang kan meddelas, att kursen i Basel för utbildande av teckningslärare är den mest utbyggda bland dem, som finnas i riket.

En annan omständighet är också att ihågkomma ifråga om skolan i Basel med tanke på den konsttekniska undervisning, som meddelas i fackklasser eller fackkurser på dagen. Eleverna deltaga i denna undervisning i regel endast 2 terminer, d. v. s. 1 år. Det är tydligt, att med en så kort utbildningstid målet för den konsttekniska utbildningen ej kan ställas högt. Visserligen heter det, att skolan skall utbilda konstnärliga krafter för industri och hantverk, men helt visst torde man kunna antaga, att här icke blir fråga om att utbilda självständigt skapande krafter utan yrkesmän, som vid skolan få en elementär konstteknisk fostran och sedan i regel återgå till yrkesutövandet. Utbildningen i fackskolan för smide och metallarbete etc., som är den enda i sitt slag i Schweiz, når något längre. Efter en utbildning, som sträcker sig över 3 terminer, anses den utexaminerade ha erhållit kunskaper att kunna självständigt leda en smidesverkstad (Schlosserei) eller inom smidesbranschen anställas som verkmästare, driftsledare eller smidestekniker.

En sida av skolans verksamhet får ej förbises, nämligen skolans egenskap av en allmänt smakodlande uppfostringsanstalt. De allmänna teck-

nings- och målningsklasserna, som ha både heldags- och kvällsundervisning, äro nämligen avsedda för den ungdom, som ej inträtt i yrke. Här undervisas icke blott i olika tecknings- och målningsgrenar — delvis förlagda till museer — utan ock i modellering och träskärning, varjämte föredrag hållas om färg och form, i anatomi och i konsthistoria, omfattande arkitektur, måleri och plastik samt med museibesök.

Förutom yrkesmuseet finnes i skolan en rikhaltig samling avgjutningar, omfattande ornament, arkitekturdelar, figurdelar och helfigurer, ofta i originalstorlek. Dessa föremål hämtas ej till rit- eller figurteckningssalarna, då de skola avbildas, utan tecknandet sker på ort och ställe, en anordning, som är värd att annoteras.

Fackavdelningen för grafik har bland sina ämnen även linoleum- och träsnitt, litografi samt tidtals etsning som konstgrafik, vidare reklamgrafik och reklamteknik samt modeteckning, varjämte fotografi ingår som ett led i den grafiska undervisningen. Det till fackavdelningen hörande sätteriet är så anordnat, att regalerna upptaga ungefär halva utrymmet i den ordinärt stora lärosalen, medan den andra hälften är försedd med lektionsbord, kateder och svart tavla. Boktryckeriet har förutom ett antal digelpressar även en snällpress. Den litografiska verkstaden och fotografiateljén äro ej särskilt anmärkningsvärda. Kemigrafi förekommer ej men däremot teoretisk undervisning i fotomekaniska reproduktionsförfaranden. Till fackavdelningen för grafik är förlagd sömmerskornas utbildning i modeteckning och materiallära. Såsom en utvidgning av undervisningen i de grafiska yrkena kunna de kortare kurser anses vara, som tidvis äga rum. Under arbetsåret 1935—1936 höllos sådana kurser för grafiska yrkesmän i stereotypi och i kostnadsberäkning av trycksaker samt i fönsterskyltning.

Fackavdelningen för bokbinderi omfattar även arbeten i papper och kartong. Läderarbeten i annan utsträckning än vid bokbinderiet förekomma i regel ej.

Fackskolan för smide, metallarbete och järnkonstruktion har en synnerligen fullständigt inrättad verkstad i storlek 24 × 13 m. Den äger 2 borrmaskiner, 2 dragbänkar, 2 mindre svetsapparater, 2 dissoussvetsanläggningar (i ett särskilt, mindre rum), 1 större och 1 mindre maskinhammare, 8 smideshärdar, 2 skärmaskiner, 25 skruvstycken, 10 städ, 1 stans, 2 vridbara lödbord och 1 smärgelskiva. Varje maskin har sin egen motor. Smidesutbildningen resulterar i utförande av det vi kalla ornamentsmide, vidare utföres drivning i mässing och andra metaller samt ciselering. I ett magasin på gårdsplanen förvaras material. Övriga lokaler äro ett lärarrum, där också färdiga arbeten förvaras, samt en kombinerad rit- och lärosal.

De till fackavdelningen för byggnads- och möbelfacken hörande lokalerna bestå bland annat av en snickarverkstad och en maskinsal, båda

med vanlig utrustning, tvenne ritsalar samt tvenne lärarrum, det ena även innehållande undervisningsmodeller. I den ena ritsalen finnes en större dubbel golvtavla för användning vid uppgörande av detaljritningar.

Rörande de andra fackavdelningarna eller fackskolorna är intet särskilt att nämna. Facklärarinnan för textilavdelningen har fått utbildning vid Handarbetets Vänner i Stockholm.

Vid skolan finnes dessutom ett seminarium för utbildning av tecknings-, skriv- och slöjdlärare för de allmänna skolornas mellan- och överstadier enligt förordningen av år 1929. Utbildningen i tecknings- och målningsämnena sker i skolans allmänna tecknings- och målningsavdelningar samt i papp-, trä-, metall- och (för kvinnliga elever) i textilslöjd i skolans verkstäder. Den pedagogiska och metodiska utbildningen erhålla kandidaterna vid lärarseminariet i staden; även till universitetet är någon utbildning förlagd. Utbildningen tar en tid av 4 år. Fordringarna för att antagas till kandidat är att hava avlagt studentexamen eller att inneha ett härmed likvärdigt betyg över allmänbildning eller att hava avlagt folkskollärarexamen samt att ha lämplighet för lärarkallet. Någon inträdesprövning anställes ej, men det är önskvärt, att inträdessökande uppvisar egenhändigt utförda arbeten. Inträde kan vinnas vid början av varje termin. Antagandet till elev kan till en början vara provisoriskt. En särskild ansökan skall under loppet av första terminen vid skolan inlämnas till lärarseminariet. Till denna ansökan skall bland annat fogas läkarintyg, som utvisar, att sökanden är fri från sjukdom eller lyte, som gör denne olämplig för lärarkallet. Arbetsåret omfattar cirka 40 veckor med 32—40 lektionstimmar per vecka. Förutom i linearritning, teckning, fri målning, modellering, skrift och tyska språket undervisas i slöjd sammanlagt 960 t:r — lärarkandidaten skall efter eget val deltaga i två av de fyra slöjdarterna — i konsthistoria och stillära 320 t:r, pedagogik och psykologi 120 t:r, allmän undervisningslära 40 t:r, seminarieövningar 40 t:r samt i metodik 80 t:r. Härtill komma 160 t:r för auskultering och undervisningsövningar i lärarseminariets övningsskola eller på mellan- och överstadiet i andra allmänna skolor. (Samtliga timtal äro ungefärliga). Vid utbildningens slut anställas vederbörliga prov, efter vars godkännande kandidaterna erhålla statligt diplom som teckningslärare.

Sedan 1934 finnes vid skolan en kurs för utbildning av yrkeslärare, som från och med arbetsåret 1935—1936 med vederbörligt tillstånd omfattar två terminer. Under sommarterminen det nämnda arbetsåret behandlades följande områden, nämligen den psykologisk-pedagogiska grundvalen för yrkesskolan, inledning till metodik för yrkesskolan samt fackmetodik (facktecknig och verkstadsundervisning) under ledning av olika facklärare och under vinterterminen övergångsårens psykologi samt undervisningsmaterielteknik, samtliga ämnen med vartdera 2 veckotimmar. Tillfälle gavs för

deltagarna till övningar och hospitering i klasserna. Efter godkänt slutprov erhålles intyg om metodisk-pedagogisk förmåga att meddela undervisning åt lärlingar i yrkesskola. *C. W.*

14. Gewerbeschule und Kunstgewerbemuseum der Stadt Zürich.

Skolan har till uppgift att meddela teoretisk och praktisk undervisning åt stadens lärlingar och åt andra i yrke anställda eller icke-yrkesmän. Den är delad i tvenne avdelningar, av vilka den ena är konstyrkesavdelningen, som omfattar följande avdelningar och kurser.

Lärlingsklasser för bokbindare, sättare och boktryckare, dessinatörer, fotografer, guldsmeder och gravörer, litografer och kemigrafer, målare, dekoratörer samt silversmeder och ciselörer. Enligt gällande lärlingslag äro lärlingarna förpliktade att besöka skolan minst en halv dag, d. v. s. 4 timmar per vecka, och utbildningstiden varar 3 à 4 år. En verkstadsskola för snickare samt en smedja för ornamentssmide (Schlosserei) finnas, som emellertid tillhöra skolans andra avdelning.

Förberedande allmän klass. Denna är öppen för gossar och flickor, som efter fullgjord skolplikt antingen ej vunnit anställning i yrke eller ej träffat sitt yrkesval eller som efter senare genomgången fackavdelning ämnar ägna sig åt konstteknisk verksamhet. Åldern vid inträdet är i allmänhet lägst 15 år. Ämnena äro olika slag av teckning, fri målning, modellering, form- och materiallära samt materialövningar, och undervisningen är förlagd till dagen. Utbildningen omfattar 1 år.

Fackavdelningar för grafik, fotografi, bokbinderi, boktryck (sättare och boktryckare), metalldrivning och ciselering, inredning samt för textila yrken. För den som genomgått den förberedande allmänna avdelningen är utbildningstiden 3 år (för grafik 3 $^1/_2$ år). Den som genomgått respektive lärlingsavdelning deltar i regel endast en eller annan termin vare sig han är ordinarie elev, d. v. s. åtnjuter undervisning i full utsträckning, eller är hospitant (med förkortad undervisningstid). En fackavdelning för utlärda dekorationsmålare finnes under vinterterminen; utbildningen i denna omfattar 3 vinterterminer. Med fackavdelningarna äro verkstäder förenade med undantag för fackavdelningen för inredning. Undervisningen är förlagd till dagen.

Diverse kurser för lärlingar, gesäller och mästare eller för affärsanställda, dels sådana av mera permanent karaktär såsom i språk och teckning, dels tillfälliga såsom i grafiska yrken, i kostnadsberäkning, i fönsterskyltning m. m.

Intagning i den förberedande allmänna klassen sker endast vid början av varje termin. Prövning med de inträdessökande hålles varje gång under

två dagar, och den som bestått prövningen går på prov under terminens sex första veckor. I fackavdelningarna emottagas dem, som genomgått den förberedande allmänna klassen, samt gesäller; dessa senare ha under sin lärlingstid deltagit i undervisningen i lärlingsavdelningarna.

Tider. Arbetsåret indelas i en sommartermin, 20 april—2 oktober, med 5 veckors ferier under högsommaren och en vintertermin, 19 oktober—slutet av mars, med julferier 1 $^1/_2$ à 2 veckor. Den dagliga undervisningstiden är för heldagsavdelningarna under sommarterminen 7—12 och 14—17, under vinterterminen 8—12 och 14—17; lördagseftermiddagen är fri från undervisning. Mellan 9.40—10 hålles en paus. Antalet veckotimmar belöper sig alltså under sommarterminen till 45, under vinterterminen till 39. De permanenta eller tillfälliga kurserna pågå i regel under veckans fem vardagar 19—21 och lördag 14—18.

Elevantalet utgjorde arbetsåret 1935—1936 för hela skolan under sommarterminen 11 298 och under vinterterminen 11 789, varav konstyrkesavdelningens lärlingsavdelningar räknade 657 respektive 650 elever och dess förberedande allmänna klass och fackavdelningar tillsammans i medeltal cirka 250. I den förberedande allmänna avdelningen får antalet kvinnliga elever ej överstiga $^1/_3$ av hela antalet elever.

Avgifter. Terminsavgiften i den förberedande allmänna avdelningen och i fackavdelningarna är Schw. Fr. 50, för hospitanter i fackklasserna intill Fr. 30. I andra kurser är den betydligt lägre. För elever från annan plats än Zürich utgår ett tillägg. Stipendier finnas.

Konstyrkesmuseet.

Samlingarna ha tillkommit under en lång tidrymd och ha under de senare åren ökats med mönstergilla föremål under hänsynstagande till deras ändamål, material och teknik. De omfatta över 8 000 föremål, fördelade i åtta huvudgrupper, nämligen grafik (olika grafiska tekniker, boktryck, reproduktionsförfarande, plakat, reklam, förpackningar m. m.), bokband, textilier (hand- och maskinvävda, konstsömnad, spetsar, tryckta tyger m. m.), keramik (sten- och lergods, porslin), glas (bruks- och konstglas), metallarbeten (ädla och oädla metaller, emalj m. m.), träarbeten (möbler, träskulptur m. m.) och marionetter samt en marionetteater med 22 scendekorationer. Samlingarna äro emellertid ej uppställda utan hållas magasinerade i skolans källarlokaler. De komma till användning vid tillfälliga utställningar.

Utställningar hållas tid efter annan i museilokalen. Bland under de senaste åren hållna större sådana kunna nämnas: Teaterkonst, Yrkeskonst förr och nu i Zürich, Plakatutställning, Badet av i dag och i går (denna utställning gjordes till vandringsutställning och visades bland annat i Kö-

penhamn och Malmö), Stolen, Primitiva textila tekniker, Planlagd reklam. På museets galleri anordnas även mindre separatutställningar. Under arbetsåret 1935—1936 besöktes utställningarna av inalles 45 283 personer. I ett mindre utställningsrum, det s. k. materialrummet, i själva skolbyggnaden exponerades under samma läsår bland annat: Glas från Jena, Framställning av porslin, Bokband från firman Fr. Morf, Metall- och emaljtekniker.

Föredrag anordnas av museet, ofta i samband med pågående utställningar.

Biblioteket räknas såsom en del av museet. Det omfattar cirka 20 000 band och frekventerades arbetsåret 1935—1936 av 20 866 personer. Läsesalen bjuder på 155 tidskrifter. En ljusbildsamling upptar cirka 5 000 st.

Skolans stat, inklusive museet, belöpte sig kalenderåret 1935 till Schw. Fr. 1 622 578, därav till lärarlöner 1 056 622.

Inträdessökande till den förberedande avdelningen skall förete självständigt utförda arbeten och därjämte undergå ett inträdesprov. Det uppgives, att man förfar mycket varsamt vid bedömandet av dessa inträdesprov, men det kan hända, att en inträdessökande måste avvisas redan efter detta prov. Sedan den inträdessökande blivit upptagen i den förberedande klassen går han på prov de första sex veckorna. Det kan då visa sig, att aspiranten ej lämpar sig för ett konsttekniskt yrke, varför han måste avvisas, och tillrådes att välja en annan levnadsbana. Har emellertid den sökande antagits till elev, så är därmed icke sagt, att han anses ha lämplig läggning att få fortsätta på banan; han kanske måste avvisas efter den första terminen eller blir efter den andra terminen ej uppflyttad i den fackavdelning, han söker till. Under tiden har kanske yppat sig tillfälle för honom att erhålla en lärlingsplats hos en mästare, och i vilket fall som helst anser skolan, att de kunskaper han inhämtat därstädes kunna vara honom till nytta i livet. Så kallad kvarsittning synes ej få förekomma.

Undervisningen i den förberedande avdelningen är huvudsakligen av smakskolande karaktär. Sålunda förekomma teckning, skrift och fri målning samt dessutom, vilket är att annotera, modellering för samtliga elever, vidare form- och materiallära.

Fackavdelningarna äro mycket heterogent sammansatta. De bestå dels av elever, som genomgått den förberedande klassen och som äga en viss färg- och formuppfostran samt manuell färdighet i teckning, målning etc. men sakna insikt i den praktiska sidan av yrket, dels av gesäller, som äga facklig yrkesutbildning och vilka under lärlingstiden deltagit i skolans lärlingsavdelningar under 3 à 4 år i sådana ämnen som fackundervisning, tyska — i vissa fall franska — räkning, teckning, bokföring och dylikt

men som i formellt smakodlande och i teckningsmanuellt avseende ej stå på samma ståndpunkt som eleverna av den förstnämnda elevkategorien. Vidare ha lärlingar från de olika lärlingsklasserna sin dagundervisning samtidigt med fackavdelningarnas elever — förutom dekoratörerna, för vilka ingen fackavdelning finnes, och målarna, för vilka fackavdelning endast finnes under vinterterminen — och till slut ha elever från den förberedande avdelningen vissa formfostrande ämnen gemensamma med eleverna i fackavdelningarna.

Tidigare har omtalats, att utbildningen i fackavdelningarna omfattar 3 respektive 3 $^1/_2$ år. Ingenting hindrar emellertid, att elever utöver denna tid kunna få åtnjuta undervisning i respektive fackavdelning.

Enär veckotimmarnas antal för eleverna uppgår ända till 45 men verkstadslärarnas till högst 35 (se nedan), arbeta eleverna i några fackavdelningar under en del veckotimmar utan lärares närvaro. Denna anordning har icke visat sig olämplig.

Några av de fackavdelningar, som i regel förekomma i en konstteknisk läroanstalt, finnas ej i Zürich. Det är redan anmärkt, att fackavdelning för dekorationsmålare endast förekommer under vinterterminen, detta på grund av att dekorationsmålarna under den övriga delen av året tagas i anspråk för förvärvsarbete. Egen fackavdelning saknas för modellering samt för trä- och stenskulptur; modellering ingår dock i fackavdelningarna för metalldrivning och ciselering samt i inredning, träskärning, i fackskolan för grafik. Enligt den i Schweiz gällande principen för vissa yrkesgrenars lokalisering till bestämda platser med ty åtföljande högre utbildning har man i Zürich ej någon fackavdelning för keramik och glas; keramik förekommer dock i mindre utsträckning under modelleringstimmarna, men skolan saknar ugn för bränning. Sådan sker utom skolan. Fackavdelning för konstsmide finnes ej heller, däremot, såsom tidigare omtalats, en smedja för ornamentssmide (Schlosserei), som tillhör skolans andra avdelning.

Ett ämne, som enligt gammal hävd anses böra finnas i en skola av ifrågavarande art, nämligen konsthistoria förekommer ej i någon form varken som konsthistoria eller stilhistoria. Undervisning i gymnastik föreskrives visserligen i skolans stadgar som obligatorisk för ordinarie elever till och med 18 år och därefter valfritt, men saknaden av lokal härför har hittills lagt hinder i vägen för tillämpning av denna bestämmelse.

Eljest är skolan synnerligen väl utrustad med avseende på lokaler. En nybyggnad för skolan togs i bruk våren 1933, bekostad helt av staden Zürich. Det är en vinkelformad anläggning med en, inberäknat källare, 7-vånig länga, den egentliga skolbyggnaden, 102 × 22.6 m, för klassrum och verkstäder samt en 4-vånig länga, cirka 50 × 25 m, för museum, bibliotek och förvaltning, till vilken ansluter sig en 2-vånig utbyggnad, cirka 35 × 15 m, inrymmande föredragssal. Byggnaden är en skelettbyggnad

i järnbetong med ett axelavstånd av 3.5 m, och fasaderna äro klädda med kalkstensplattor. Den överbyggda markytan omfattar cirka 4 100 kvm, varav 2 300 kvm komma på själva skolbyggnaden. I denna innehålla de vid undervisningen nyttjade utrymmena cirka 5 400 kvm. Med ett kubikinnehåll av 86 455 kbm och en byggnadssumma av 5 452 000 Schw. Fr. (exklusive kostnaderna för mark, för byggnadsplatsens och trädgårdarnas iordningställande och för inredning) ställer sig priset per kubikmeter på 63 Schw. Fr. Tomtvärdet är beräknat till cirka 1 300 000 Schw. Fr.

Den egentliga skolbyggnaden genomdrages i sin längdriktning i mitten av en 5 m bred korridor, som får direkt belysning från de stora gavelfönstren och sekundär från trapphus och genom överljusfönster från de på ömse sidor om korridoren liggande rummen. Korridoren blir därför i sina inre delar relativt mörk, och i estetiskt avseende verkar denna över 100 m långa korridor knappast tilltalande, fastän den å andra sidan utgör en bred och bekväm förbindelseled. En fördelaktig anordning lägger man här märke till. De kraftiga, cirka 8 dm breda pelare, som stå vinkelrätt mot byggnadens längdriktning och på ett axelavstånd av 3.5 m, tillåta, att utrymmet mellan korridor och rum kunna apteras för tvättskålar eller till inbyggda fack eller skåp för elevernas materiel. För förvarandet av elevernas ytterplagg är eljest dåligt sörjt. Dessa kunna förvaras i de nämnda skåpen. Skolan förfogar emellertid icke över mer än 180 st. sådana skåp, och även om två elever slå sig tillsammans om ett skåp — nyckel erhålles hos vaktmästaren emot att 5 Schw. Fr. deponeras — förslå skåpen ej långt. Den utvägen måste därför tillgripas, att eleverna få upphänga sina ytterplagg inne i lektionsrummen.

Vad angår undervisningen i fackavdelningarna och utrustningen i ateljéer och verkstäder torde följande böra framhållas.

Fackavdelningen för grafik omfattar litografi och i någon utsträckning träsnitt. Affischer, reklamplakat och dylikt komponeras, och en del förslag utföras i litografi, även enligt fotolitometoden. Arbetsrummen utgöras av en ritsal, 14 × 7.25 m, en sal för litografi, 17.5 × 7.25 m, med förutom smärre maskiner fyra handpressar, en stentryckspress och en offsetpress samt med hyllor för litografiska stenar och en avskärmad plats för läraren, en ateljé för reproduktion, 7 × 7.25 m, med en reproduktionskamera, som enligt uppgift kostat 12 000 Schw. Fr. samt med tvenne inbyggda mörkrum, ett rum för teoretisk undervisning, 7 × 7.25 m, med ett kopieringsbord inom en avskrankning samt ett materialrum, 3.5 × 7.25 m.

Fackavdelningen för fotografi utbildar ej yrkesfotografer utan står i grafikundervisningens tjänst. Undervisningsämnena äro fackundervisning med fotografi, teckning, skrift och fotomontage samt optik. Ett intimt samband i undervisningen äger rum mellan lärarna i fotografi och i grafik, särskilt inom reklamområdet. Fotografiateljén, 7 × 7.25 m, har vid ena kortsidan

skjutbara, olika tonade fonder, och framför dem är i taket monterad en praktisk vrid-, höj- och sänkbar lampa för belysning av de exponerade föremålen. Även några golvlampor för belysning finnas. Ateljén kan lätt förmörkas med gardiner. Den användes även vid projiciering av ljusbilder. Kamerautrustningen skiljer sig avsevärt från den brukliga. Någon större kamera finnes ej, utan bilderna upptagas med en helt liten kamera och förstoras därefter. Härigenom nedbringas anskaffnings- och driftskostnaderna högst avsevärt. Till ateljén ansluter sig ett arbetsrum, 10.5 × 7.25 m, och mellan dem finnas skjutdörrar, varigenom de båda rummen kunna sammanslås till ett rum. Denna anordning har sina fördelar, i all synnerhet som nästan hälften av arbetsrummets golvyta upptages av inbyggda mörkrum; i dessa senare finnas bland annat tvenne förstoringsapparater. Ett mindre lärarrum, 3.5 × 3.5 m, finnes dessutom.

Fackavdelningen för bokbinderi har en verkstad, 17.5 × 7.25 m, med de för handbokbinderi behövliga maskinerna och apparaterna. Förutom bokband utföras askar, portföljer m. m. mestadels i papp, vidare försättspapper samt marmor- och batikpapper, det senare slaget med användande av gummi arabicum. Ett lärarrum, 3.5 × 7.25 m, finnes.

Fackavdelningen för boktryck inrymmer undervisning i dels sättning, dels boktryck, var och en med sin lärare, samt omfattar sättning och tryckning i en eller flera färger av boksidor, omslag, annonser, plakat och dylikt. Klichématerialet framställes emellertid ej. En del för skolan och museet behövligt tryck i mindre omfattning utföres. Mellan sätteriet, 17.5 × 7.25 m, och tryckeriet, 21 × 7.25 m, befinner sig ett för de båda lärarna gemensamt lärarrum, och verkstadslokalerna omgivas på de två andra sidorna av var sitt rum för teoretisk undervisning. Väggen mellan verkstad och tillhörande lektionsrum är av glas. I sätteriet är utrustningen den vanliga; anmärkas kan, att det finnes två korrekturpressar. Tryckeriet har av större maskiner tre digelpressar och tre stora snällpressar, dessutom finnas två tillriktningsbord.

Fackavdelningen för metalldrivning och ciselering är öppen endast för silversmeder och gravörer; guldsmeder utbildas ej. Avdelningen har till sitt förfogande en verkstad för metalldrivning och ciselering, 14 × 7.25 m, avsedd för 10—12 elever, med den gängse förekommande maskinuppsättningen; de våglinjekonturerade arbetsborden stå ett stycke från fönsterväggen. Salen för gravering, som också användes som ritsal av fackklassens elever, är 10.5 × 7.25 m. Mellan de båda salarna finnes ett rum, 3.5 × 7.25 m, för galvanisk förgyllning och försilvring samt med emaljugn.

Vad fackavdelningen för inredning angår har tidigare framhållits, att den saknar snickeriverkstad, varför eleverna ej kunna få tillfälle att i verkligt material utföra sina kompositioner, och att de av avdelningens elever, som komma från den förberedande avdelningen, ej fått inblick i snickeri-

yrket; enligt påstående skulle emellertid sistnämnda brist avhjälpas därigenom, att eleverna få utföra detaljritningar (Werkzeichnen) av möbler m. m. Utbildningen synes endast omfatta komposition av möbler, ty enligt uppgift beröres ej andra till inredningen hörande saker såsom textilier, belysningsföremål etc.

Fackavdelningen för textila yrken har sina till ett antal av 15 uppgående vävstolar placerade i takvåningens korridor, som här endast på ena sidan begränsas av arbetsrum, medan den andra vetter mot takterrassen. Endast arbete i vävstol med vågrät varp förekommer; gobeläng utföres ej. Till avdelningen höra dessutom 2 arbetsrum, respektive 10.5 × 7.25 och 7 × 7.25 m jämte ett lärarrum 3.5 × 7.25 m. Till denna fackavdelning hör också modeteckning, som delvis bedrives på så sätt, att eleven erhåller ett tygprov med uppgift att komponera en klänning, en kappa eller dylikt av detta tyg. Fackavdelningen förfogar över ett stort antal provbitar, förvärvade från firmor eller genom lärarinnan i ämnet, som är innehavare av en syateljé. En del förslag utföras i billigt tyg, varvid eleverna få tillfälle till mönsterritning, tillklippning, sömnad samt provning, vilket senare sker å modelldockor. I enlighet med vad tidigare framhållits angående elevstocken i fackavdelningarna utgöras eleverna i denna fackklass både av icke-yrkessakkunniga, som dock här få en elementär undervisning i sömnad, och gesäller, i detta fall utbildade sömmerskor, som gå en eller annan termin i fackavdelningen. Avdelningen förfogar över tvenne stickmaskiner.

Undervisningslokalerna för modellering omfatta en arbetssal, 14 × 7.25 m, för modellering, träskulptur och keramik. En fotdriven drejskiva finnes. I särskilda skåp förvaras dels åskådningsmateriel över olika stadier vid tillverkningen av ler- och stengods samt porslin, dels färdiga arbeten. Vidare ett fuktrum för lera och för under arbete varande modelleringar, cirka 4 × 2.5 m, ett gipsgjuteri, 3.5 × 7.25 m och ett lika stort lärarrum, som även hyser färdiga arbeten.

Växtrum saknas i byggnaden. De för undervisningen avsedda växterna finnas spridda på åtskilliga platser. Växter och blommor kan skolan till låns erhålla från stadens växthus, varvid skolan får vidkännas kostnaden för frakten. Egen skolträdgård finnes dock.

En särskild gymnastikbyggnad är påtänkt att uppföras i förbindelse med den redan färdiga anläggningen.

Vad arbetsrummens storlek angår, äro de genomgående 7.25 m djupa. Trots att rumshöjden blott är cirka 3.6 m synas det relativt stora rumsdjupet ej vara till nackdel. Rummen få även i sina inre delar en jämn och fullgod belysning. Det nämnda rumsdjupet har lagts till grund i stadens nyaste, funktionalistiskt hållna folkskolebyggnad, vilken besiktigades. Här var rummens höjd något mindre, nämligen cirka 3.5 m utan förfång för den jämna belysningen. Att märka är emellertid, att fönstren gå så gott

som ända upp till innertaket. Till det ljusa intrycket i rummen i Gewerbeschule bidraga de i nästan vitt hållna endast obetydligt i grått tonade väggarna. Flera lärare klagade emellertid över att rumsdagern på grund av de ljusa väggarna var väl kraftig. Därför har anordningen med något mörkare tonade golvskärmar måst tillgripas för att i någon mån dämpa belysningen. Rummens längd omfatta vissa multiplar av fönsteraxlarnas avstånd (3.5 m). Ritsalarna ha i allmänhet 4 gånger detta mått som längdmått. Salen för teckning efter levande modell har däremot så gott som kvadratisk grundplan, vilket ansågs lämpligt och även visat sig vara det. Rummet i fråga får belysning från ett stort fönster å ena väggen. Även ett takfönster finnes här, vilket dock visat sig vara onödigt.

Några mindre hörsalar, amfiteatraliskt anordnade, finnas. De äro genomgående 10.5 × 7.25 m och kunna vardera rymma inemot 70 åhörare. Befintlig skioptikonapparat är placerad vid bortre kortväggen.

I målarsalarna finnas praktiska golvställningar av stål för spännramar och väggställningar för spännpappersrullarna. Vid arbetsbordens kant kunde fastsättas ritbräden i lodrät ställning. I salen för teckning efter levande modell finnas ej fasta ramper utan lösa rithästar, som även kunna ställas på kant vid stående teckning. Salar och verkstäder ha genomgående parkettgolv. I museet finnas mellan mitt- och sidoskepp från pelarna utvikbara trävägggar för uppmontering av bilder etc., och mellan fönstren här finnas praktiskt konstruerade löstagbara skärmar.

Bibliotekets läsesal, som från utlåningsdisken räknat har en längd av cirka 20 m samt en bredd av 7.25 m, har visat sig vara olämpligt proportionerad ur den synpunkten, att dess relativt stora längd ej tillåter ett effektivt övervakande av dem, som uppehålla sig härstädes. Detta övervakande försvåras ytterligare genom förekomsten av en i salens längdriktning löpande rad av 6 kraftiga kolonner.

Föredragssalen, cirka 21 × 14 m, har 316 sittplatser. Från talarstolen löper golvet först amfiteatraliskt uppåt till ungefär salens mitt och går därefter vågrätt. Denna brutna golvform har visat sig opraktisk; det anses, att det hade varit lyckligast, om hela golvet varit sluttande. Den första bänkraden har små anteckningsskivor av trä instuckna i stolarnas högra armstöd. Denna anordning är emellertid varken praktisk eller estetisk. Salen har ett inbyggt apparatrum med maskineri för ljusbild och film, både stum- och ljudfilm. Från detta rum kunna fönstren automatiskt avskärmas för mörkläggning av salen. Telefonförbindelse finnes mellan talarstol och apparatrum. För akustikens skull äro väggar och tak beklädda med träfiberplattor. Ett mindre förberedelserum gränsar intill salen.

Ett förfriskningsrum, 14 × 7.25 m, finnes, där kafévaror tillhandahållas från en buffé. Rörelsen är uthyrd till privatperson. Intill detta ligger ett

för eleverna avsett uppehållsrum, 10.5 × 7.25 m, som även hyser ett lärjungebibliotek.

Elevernas cyklar kunna placeras i en cirka 30 m lång ramp, som från gatan för ner till källarvåningen.

Under arbetsåret 1935—1936 voro inalles 230 lärare anställda vid skolan. Av dessa hade 63 full tjänstgöring omfattande 28 veckotimmar för facklärarna och 35 veckotimmar för verkstadslärarna. Dessa lärare anställas i 6-års perioder och erhålla pension efter 30 tjänsteår och 65 levnadsår; pension kan även utgå vid fyllda 60 år. En lärare, som avgår tidigare, erhåller avkortad pension vid 65 levnadsår. I fråga om avlöningen erhålla föreståndarna för klasser och avdelningar i särskilt arvode Schw. Fr. 600 per år; högsta årliga avlöningen för en lärare uppgår till Fr. 10 800.

Skolan har tvenne med varandra fullt jämställda chefer, varav den ene är direktor för konstyrkesavdelningen och museet; för ledningen av museet har denne till biträde en assistent. *C. W.*

15. Konstyrkesskolan, Prag.

Anstalten är den högsta konsttekniska fackskolan i riket för den yrkesutbildning, som vid en sådan skola kan ifrågakomma.

Fackavdelningar finnas till ett antal av fjorton, nämligen fem för teckning, målning, tillämpad grafik och textilarbeten, sju för modellering, glas- och stengravering, keramik och metallarbeten samt två för arkitektur. Med några av dessa äro verkstäder förenade. Varje fackavdelning omfattar dels en allmän skola, dels en specialskola.

Allmänna skolan, 2- à 3-årig, är avsedd att meddela en allmänt konstnärlig utbildning samt konstteknisk kunskap för att de från denna skola utgångna skola kunna finna användning inom konstyrkesområdet. På samma gång avser allmänna skolan att förbereda för inträde i specialskolan.

Specialskolan är i regel 3-årig. Undervisningen är företrädesvis inriktad på komposition med vederbörlig hänsyn till det praktiska utförandet och avser att möjliggöra för de utgångna eleverna att erhålla ledande befattningar inom konstyrkesområdet.

Fyllnadsämnen äro linearritning, konsthistoria och stillära, teckning efter levande modell samt anatomi.

Frivilliga ämnen äro franska och tyska.

Intagning i den allmänna skolan sker endast en gång om året vid vinterterminens början. Inträdesprövningen äger rum vid slutet av nästföregående arbetsår, i vanliga fall i slutet av juni. För att antagas till elev i

den allmänna skolan fordras att ha fyllt 17 men ej överskridit 30 år, att ha genomgått en lägre mellanskola (4 klasser) eller en 3-klassig borgarskola och att visa sig inneha läggning för det fack, vari utbildning önskas, dokumenterat genom framvisande av självständigt utförda arbeten och genom avläggande av en inträdesprövning. Finnes gesällbrev eller intyg om praktisk yrkesverksamhet är detta till fördel för inträdessökande. Den första terminen utgör provtermin.

I specialskola intagas de, som genomgått den allmänna skolan. Endast i undantagsfall kan aspirant intagas direkt i specialskola, om denne har en förbildning, som är likvärdig med den, som förvärvas i den allmänna skolan, och genom framvisande av arbeten och avläggande av en inträdesprövning visar sig inneha en framstående begåvning.

Elevantalet arbetsåret 1936—1937 utgör 176.

Avgifter. Inskrivningsavgift 20, terminsavgift 200 tj. kr. jämte vissa andra avgifter. Nedsättningar beviljas, stipendier upp till 2 000 tj. kr. per år finnas, och behövande elever kunna få fri middagsspisning.

Utgifterna för skolan per år är för allmänna omkostnader 250 000 tj. kr. = 35 000 svenska kronor, vartill komma löner för lärare och tjänstemän. De ordinarie lärarna, professorerna, ha per månad mellan 1 500 och 4 000 tj. kr. (= 210 och 560 svenska kronor).

Konstyrkesskolan i Prag grundades år 1885 som statsskola. Trots den på åtskilliga områden — t. ex. på glaskonstens — höga ståndpunkt böhmiskt konsthantverk intog, blev dock, enligt ledningens uttalande, under den tid Böhmen hörde till Österrike, huvudstaden Wien, den plats, där även intresset för konsthantverket samlade sig. Den byggnad och de resurser i övrigt, som kom konstyrkesskolan i Prag till godo, voro därför redan vid skolans början av blygsamma dimensioner, och det vållade stora svårigheter, när skolan för att kunna följa med sin tid sökte pressa in även verkstäder i den redan förut trånga byggnaden. Skolan saknar ännu till stor del tillräckligt rymliga verkstäder med modern utrustning. Såsom exempel kan nämnas, att keramikverkstaden förfogar över blott två drejskivor, varav endast den ena är för lergods.

På grund av de lokala förhållandena kan skolan bereda plats endast för ett begränsat antal studerande, varför extra elever blott undantagsvis emottagas.

Skolans chef, som bär titeln rektor, utses här på ett sätt, som är mera ovanligt för en konstyrkesskola. Sedan 1919 väljes han nämligen årligen av skolans professorskollegium, och valet stadfästes av ministeriet för skolväsen och folkkultur. Samtliga facklärare ha här titeln professor. De ha

sina egna ateljéer i skolan, och deras tjänstgöringstid är ej bestämd. Normalt böra de vara till hands hela dagen.

Den allmänna skolan är icke organiserad som en för samtliga elever, till denna avdelning hörande, gemensam skola. En aspirant, som bestått inträdesprovet och får gå sin provtermin, tilldelas omedelbart den fackavdelning, han önskar tillhöra, och i de respektive avdelningarna undervisas eleverna i den allmänna skolan och i specialskolan delvis gemensamt. Undervisning i huvudfacket äger för samtliga elever rum under tiden 8—12 på dagen utom lördag. Den allmänna skolans elever ha därefter 14—17, respektive —18 samt 18—20 teoretisk undervisning eller teckning efter levande modell, det senare slaget av teckning även på lördag 8—12. Specialskolans elever ha undervisning i huvudfacket även 14—17 och lördag 8—12; speciella kurser i teckning efter levande modell äro förlagda till tiden 17—20. Lördag e. m. är för samtliga elever fri från undervisning.

Några av fackavdelningarna äro avsedda för speciella grenar, såsom för textilarbeten, för keramik etc., men åtskilliga av dem arbeta i stort sett med samma eller likartad undervisning, även om en viss betoning åt den ena eller andra riktningen förekommer. Övergång från en fackavdelning till en annan synes ej förekomma, och ej heller tyckas de olika avdelningarna stå i någon förbindelse med varandra. En elev tillhör alltså samma fackavdelning under hela sin utbildning vid skolan. Undervisningen skötes i regel helt av avdelningsföreståndarna; tre assistenter finnas emellertid som biträdande lärare.

Med avseende på arbetet i fackavdelningar och tillhörande verkstäder kan följande anföras.

En framstående plats intar fackavdelningen för glas- och stengravering med den bekante glaskonstnären professor Drahoňovský som lärare. Så gott som alla elever här komma från glasindustrien eller ha genomgått någon fackskola för glas. De behärska alltså tekniken för slipning och gravering av glas. Glasföremål komponeras i skolan, teckningarna sändas till ett glasbruk, som utför glasen, varefter dessa bliva föremål för behandling på ena eller andra sättet i skolan. Fem arbetsplatser för glasgravering finnas i ett av arbetsrummen. Även arbete med överfångsglas förekommer. En arbetsplats finnes för stengravering, exempelvis i bergkristall och topas. Glasfönster kunna graveras, sandblästras eller behandlas enligt andra metoder; prov på dessa tekniker finnas i skolans utställningsrum. Emellertid intar modellering, även efter levande modell, den största platsen. Läraren anser nämligen, att »modellering är grundkonsten för en glaskonstnär» och hyser den åsikten, att, enär eleverna redan ha kännedom av teknikerna vid glasets dekorering, huvudsaken för dem är, att de lära sig komponera och forma, vilket bäst sker i lera. Flera av de under årens lopp utexaminerade ha erhållit platser som tecknare i glasindustrier.

Med avseende på denna och fackavdelningarna för modellering påpekades, att samtliga elever måste deltaga i undervisningen i, förutom träskulptur, även stenskulptur.

Eleverna i keramikavdelningen komma i regel från yrkesskolorna och ha redan stiftat bekantskap med tekniken vid drejning. Drejade föremål komma emellertid ej i så stor utsträckning till utförande — avdelningen förfogar, såsom tidigare omtalats, endast över en drejskiva — utan arbetet inriktas även här mera på modellering, figur- och djurskulpturer, de senare utförda i zoologiska trädgården eller efter skisser därifrån. Skulpturerna brännas och glaseras. I brännrummet finnes en mindre elektrisk provugn samt tvenne muffelugnar, respektive $^3/_4$ och 1 $^3/_4$ kbm, vilka eldas med kol. Den kvinnliga professorn har till biträde en verkmästare, som sköter eldningen, iordningställer leran etc. Arbeten i porslin utföras stundom i skolan; dessa brännas i keramikfabriken i Karlsbad, med vilken skolan står i förbindelse. De utgångna eleverna få ofta platser i keramikfabriker. Andra bliva självständiga yrkesutövare.

Eleverna i grafikavdelningarna utföra olika slag av boktryck och litografiskt tryck i en eller flera färger, såsom boksidor, bokomslag, aktiebrev, plakat m. m. samt linoleumsnitt och etsningar. Till deras förfogande står ett mindre sätteri samt ett tryckeri omfattande en digelpress samt handpressar för boktryck, för litografi och för koppartryck, en press av varje slag. På förfrågan om effektiviteten av handpressen för litografi upplystes, att 100 ex. i en färg av ett litografiskt arbete kan tryckas på cirka 2 timmar.

I textilklassen övas vävning, konst- och spetssöm, tyllarbeten, applikation — en sorts stilleben framställes i denna teknik — och vidare modeteckning, t. ex. kostymförslag till teater. I arkitekturklasserna göras bland annat förslag till scendekorationer, och scenmodeller kunna utföras. Den permanenta utställningen, omfattande ett större och ett mindre rum, ger en god föreställning om arbetet vid skolan; i korridorerna exponeras också en del arbeten, förnämligast från det grafiska området.

Biblioteket omfattar tvenne rum, båda med läktare samt med långa arbetsbord. Det innehåller flera rariteter i bokväg. I ett angränsande mindre rum förvaras cirka 10 000 skioptikonbilder. Samlingar av åskådningsföremål m. m. förekomma i de olika klasserna. En mindre föredragssal finnes.

Bland föreläsningsämnena märkes stillära, som är obligatorisk för samtliga elever. Eleverna böra nämligen veta, att även svunna tider ha frambringat mycket värdefullt inom det konsthantverkliga området och att det som redan utförts kan i många fall bilda utgångspunkt för elevernas eget skapande. I detta sammanhang kan man inte underlåta att påpeka, att på ett stenkasts avstånd från skolan ligger stadens konstyrkesmuseum (Kunstgewerbemuseum), som bland annat innehåller underbara ting av

gammal böhmisk glaskonst, men som skolan icke tycks taga någon befattning med.

Utbildningen av teckningslärare för de allmänbildande skolorna har tidigare delvis skett vid konstyrkesskolan. Denna utbildning är från och med arbetsåret 1930—1931 helt förlagd till tekniska högskolan såsom en särskild avdelning därstädes. *C. W.*

16. Statliga fack- och mästarskolor jämte centralskolan för inredning, Prag.

Som lokal för bland annat fack- och mästarskolor för snickare, målare och bildhuggare uppfördes år 1927 en ståtlig byggnad i Prag. Förstklassiga verkstäder med moderna apparater och maskiner finnas här. Så finnes t. ex. för snickare 2 verkstäder, vardera 22 × 16 m, och en lika stor maskinsal med fullständig utrustning, bland annat med en sinkmaskin, tvenne torkrum, ett särskilt fanerrum med fanerpress m. m. Ett förnämligt inrett, även i bok- och tidskriftsväg framstående bibliotek finnes, likaså en föreläsningssal med 120 sittplatser försedda med skivor för anteckning, som lätt kunna fällas upp; inredningen i dessa båda rum är utförd i skolan.

Skolbyggnaden inrymmer också centralskolan för inredning, som är den enda fullständiga specialskolan i branschen i landet och utgör en högre skola för utlärda, begåvade snickare. Efter den minst 1-åriga kursen återgå ej dessa till yrkesarbetet utan övergå till inredningsfacket såsom ritare eller till mera ledande befattningar. Elevantalet arbetsåret 1936—1937 var 12.

Undervisningen koncentreras på komposition av möbler och inredningar och därmed sammanhängande. Yrkesarbete förekommer icke, men efter de här uppgjorda förslagen kunna möbler utföras i fackskolans möbelverkstad. Utbildningen i interiörkonst följer ett bestämt schema. Med utgångspunkt från kuben och pelaren byggas interiörerna upp efter lagarna för balans, harmoni etc., och på färghållningen lägges stor vikt. Men icke endast rummets möblering behandlas utan även byggnadskonstruktionslära, installation av gas-, vatten- och elektriska ledningar och dylikt genomgås. Som material kommer icke bara träet till användning utan även metall, glas m. m. Man finner, att sådana uppgifter som kökets inredning, svängdörrars konstruktion m. m. varit föremål för behandling. Även trädgårdsgestaltning ingår i utbildningen. Vid besöket höllo eleverna på med förslag till bland annat biblioteksinredning, utställningsmontrer, kafélokal, danslokal, biograf, byggnad för mannekänguppvisning i det fria m. m.

C. W.

17. Kunstgewerbeschule des österreichischen Museums für Kunst und Industrie (Bundesanstalt), Wien.

Skolan är den högsta anstalten för konstyrkesundervisningen i Österrike och har till uppgift att utbilda skapande arbetskrafter för konstyrkenas olika behov, att ge utövande konsthantverkare möjlighet till facklig fortbildning och att bland avnämare främja uppskattningen av ett framstående konsthantverksarbete.

Skolan omfattar följande avdelningar.

Allmän avdelning, i regel 3-årig. Huvudämnena, som genomgås successivt, äro allmän formlära, 24 veckotimmar, ornamental skrift med heraldik, 4 vt, naturstudier, 26 vt, och studier av den mänskliga gestalten, 24 vt, de båda sistnämnda ämnena både grafiskt och plastiskt. Ordinarie biämnen äro under första studieåret linearritning, 8 vt, tyska, 4 vt, och yrkesekonomi, 2 vt, under andra året konsthistoria, 3 vt, kyrklig konst, 2 vt, tyska 4 vt, och statskunskap, 2 vt, samt under tredje året figurteckning, 10 vt, formanatomi (för målare och bildhuggare), 6 vt, och byggnadskonstruktionslära (för arkitekter), 8 vt. Dessutom finnas valfria ämnen, som vid behov kunna göras till ordinarie, nämligen stilhistoria, 4 vt, yrkeskemi, 4 vt, byggnadsmekanik och grafisk statik, 6 vt under vinterterminen och 3 vt under sommarterminen, gymnastik och fäktning, vartdera ämnet 2 vt, samt kemisk-teknisk övningskurs.

Verkstäder med 30 vt undervisning under 2 à 3 år, omfattande komposition och verkstadsarbete, för: emalj, keramik, textil, metallarbeten, tryckeriteknik, mode, möbler och inredning, glasmålning och glasmästeriarbete, ornamental skrift samt kyrkligt konsthantverk. Ordinarie biämnen och valfria ämnen äro desamma som i allmänna avdelningen; befrielse från deltagande i dessa kan medgivas i vissa fall.

Fackavdelningar med 30 vt undervisning under 2 à 3 år för: arkitektur, två avdelningar, varav den ena för arkitektur i alla dess grenar, den andra för inredningar, teater-, film-, gatu- och festdekorationer, fönsterskyltning, konsthantverkliga produkter av olika slag m. m., för måleri, två avdelningar, samt för bildhuggeri, likaledes två avdelningar. Ordinarie biämnen och valfria ämnen äro som i allmänna avdelningen.

Kemiskt laboratorium för silikatkemi, i regel 3-årig undervisning. Även kortare kurser anordnas.

Ungdomsklass för barn från och med 7:de levnadsåret, 4—5 veckotimmar.

Offentliga teknings- och arbetssalar, för yrkesmän, 2 vt dagligen utom lördag, arbetssalarna öppna även söndag 8—12.

Tillfälliga kurser.

Auktoriserad försöksanstalt för keramik, glas och emalj.

Inträdesfordringar och utbildningstidens längd. Villkor för inträde i samtliga avdelningar är att visa sig inneha en nöjaktig grad av begåvning, styrkt genom företeende av självständigt utförda arbeten och genom avläggande av ett inträdesprov, samt att äga en för konstyrke lämplig kroppskonstitution. Dessutom fordras för inträde i den allmänna avdelningen eller i en verkstad: viss, närmare bestämd allmänbildning eller fackutbildning eller avlagt gesällprov, varvid i samtliga fall utbildningstiden beräknas till 3 år; i en fackavdelning, med 2-årig utbildning: genomgången allmän avdelning eller verkstad eller en förening av dessa, med 3-årig utbildning: viss, närmare bestämd allmänbildning eller fackutbildning. Avgångsbetyg erhålles av elev med högre förbildning efter 3 år i en fackavdelning eller verkstad. Elev med lägre förbildning, dit avlagt gesällprov räknas, erhåller sådant betyg efter 5 år med 3 års studium i den allmänna avdelningen eller i en verkstad och 2 års studium i en fackavdelning eller verkstad; den 3-åriga studietiden i den allmänna avdelningen eller i en verkstad kan i vissa fall förkortas med 1 år.

Undervisningen. Övergång från en verkstad eller en fackavdelning till annan av samma typ får endast ske under vissa förhållanden och endast vid början av en termin. Eleverna i den allmänna avdelningen eller i verkstäderna få ej deltaga i fackavdelningarna. I den allmänna avdelningen, verkstäderna eller fackavdelningarna få studierna endast i undantagsfall sträcka sig över mer än 3 år. Extra elever kunna emottagas. Den dagliga undervisningstiden omfattar tiden 8—12 och 14—16, i biämnen och valfria ämnen 16.30—18.30; lördagen är fri från undervisning.

Antagningen av inträdessökande är till en början villkorlig. Före utgången av det första arbetsårets tidigare hälft bestämmes, beroende på sökandes begåvning och flit, om sökande antages till elev eller avvisas.

Arbetsårets längd och tiden för antagning av inträdessökande. Arbetsåret börjar den 1 oktober och slutar den 30 juni och är fördelat på två terminer, av vilka den andra börjar den 15 februari. Vid julen hålles en veckas ferier, vid påsk och pingst kortare ledighet.

Inträdessökande antagas årligen den 1 juli, i undantagsfall även den 1 oktober; i fackavdelningarna även vid början av den andra terminen.

Inträdes- och terminsavgifter samt stipendier. Eleverna erlägga inskrivnings- och terminsavgifter samt avgifter för material m. m. Nedsättning kan beviljas. För begåvade och behövande elever stå stipendier från skilda håll till förfogande.

Elevantal. Antalet elever under arbetsåret 1935—1936 utgjorde 443, varav 380 voro från Österrike; av dessa senare voro 229 födda i Wien.

Extra elevernas antal härav var 84. Dessutom funnos i ungdomsklassen 49, och till de offentliga teckningssalarna hade utdelats 1 023 vecko- och 509 dagskort.

Österrikiska museets för konst och industri konstyrkesskola har, såsom också namnet anger, emanerat ur museet och inrymdes år 1867 i den då färdiga byggnad, vilken den fortfarande innehar. Skolbyggnaden gränsar tätt intill museibyggnaden. Tidigare har museet och dess samlingar varit av stor betydelse för skolans undervisning men numera synes museets roll i detta hänseende vara skäligen ringa. Skolans ledning förklarar, att en modern konstyrkesskola har liten eller ringa nytta av ett konstindustrimuseum, det gäller snarare för skolan att göra sig fri från gångna tider och bygga upp en undervisning, som står i samklang med tidens fordringar och idéer. Det är betecknande för dessa idéer med avseende på förhållandet i Wien mellan skolan och museet, att dörröppningen i den förbindelseled, som finnes mellan de båda institutionerna, sedan några år varit — igenmurad.

En sak, som man på ett tidigt stadium vid ett besök i skolan fäster sig vid och måste annotera som en egendomlighet, är, att många avdelningar ha lämnat det mål, undervisningen i dessa avser att nå, ur sikte i och med det, att eleverna få syssla med ting, som egentligen ej hör hemma inom deras respektive fack, och att samma uppgifter återkomma i flera avdelningar, vilkas undervisning borde vara vitt skilda från varandra. Så t. ex. förekomma förslag till förpackningar samt grafiskt tryck både i den ena arkitekturklassen och i de båda målningsklasserna, modeteckning och textila kompositioner förutom i verkstäderna för mode och textilarbete även i den nämnda arkitekturklassen, emaljarbeten både i de under olika lärare och i lokalt avseende skilda verkstäderna för emalj och metallarbete. Något samarbete förekommer i dessa fall ej mellan de olika avdelningarna. Förefintligheten av samma undervisningsobjekt i olika avdelningar har sin huvudsakliga grund i organisationen. Eleven väljer nämligen egentligen inte fackklass eller verkstad utan — en professor, och hos denne förblir han i regel under hela utbildningstiden. Och professorn bestämmer själv arten av den undervisning, han vill meddela och som han anser, att eleven behöver. Denna anordning kan medföra vissa risker och olägenheter, men å andra sidan, om professorerna, såsom här är fallet, äro verkligt framstående lärare, leda till goda resultat.

Sammansättningen av elevmaterialet i avdelningar och verkstäder är rätt heterogen. Även denna sak beror på skolans organisation. Eftersom skolan vill lämna olika kategorier av unga män och kvinnor tillträde till undervisningen, är allmänbildningen, smakodlingen och yrkeskunnigheten hos eleverna mycket varierande. Eleverna kunna komma från folkskola, från mellanskolans lägre avdelning eller ha avlagt studentexamen, de kunna

inneha gesällbrev, genomgått en treårig fackskola och mästarkurs eller en fyraårig konstyrkesavdelning. Dessutom ger skolan möjlighet till val av olika studieriktning och utbildning. Eleven kan välja en mera teoretisk-konstnärlig linje som fackavdelningarna eller en mera praktisk-konstteknisk som verkstäderna, eller han kan kombinera dessa riktningar genom att välja den allmänna avdelningen och en verkstad eller den allmänna avdelningen och en fackavdelning eller en verkstad och en fackavdelning.

Den inträdessökande, som förvärvat ett högre mått av allmänbildning, torde vid antagningen till elev ha gjort klart för sig vilken studieriktning han skall välja, och den, som redan ägnat sig åt ett yrke, vet givetvis till vilken professor han skall söka sig. För den emellertid, som kommer direkt från folkskolan eller andra lägre skolor och som ej bestämt sig för yrke eller studieriktning, står den allmänna avdelningen öppen. Något större antal söker sig dock ej till denna avdelning. Arbetsåret 1935—1936 besöktes densamma av 107 elever, varav kom på var och en av de två parallellavdelningarna för allmän formlära respektive 35 och 27 och på avdelningen för naturstudium och studium av den mänskliga gestalten 45. Det förstnämnda ämnet allmän formlära är begynnelseämnet. I skolans prospekt säges följande om detta ämne: »Undervisningen avser ett tillägnande av de andliga och materiella grunderna för rytmiskt skapande såväl som kunskap om föremålens yttre form såsom en nödvändig följd av inre gällande lagar. Den väcker på detta sätt elevernas känsla för en ändamålsenlig formgivning hos de med handen utförda föremålen, skolar ande, öga och hand för frambringandet av sådana ändamålsenliga former och uppfostrar eleverna till sakligt tänkande, gedigna arbetskrafter.» Ledaren av den ena parallellavdelningen i detta ämne, professor Otto Niedermoser, har muntligt redogjort för undervisningens anordnande i hans avdelning, vilken redogörelse här endast i korthet kan meddelas. Det gäller alltså först att söka utröna intresset och förutsättningarna hos eleverna för konsthantverkligt skapande. Med utgångspunkt från berättelsen om Robinson Crusoe, vilken med sina händer måste uppföra sin primitiva hydda, utföra nu eleverna en modell av en sådan hydda, var elev efter sin idé. Det sätt, på vilket eleverna lösa denna uppgift, ger redan på detta stadium läraren en fingervisning om respektive elevs förutsättningar för självständigt skapande. Men för att fälla träd, tillhugga dessa och göra dörr och fönster behövas redskap — yxa, kniv och så småningom såg komma nu till användning, och övningar i att hantera dessa företagas. Men hyddan skall ombonas med mattor och textilier — mattflätning, vävning i miniatyrvävstolar och så småningom arbete i vanlig vävstol företagas nu av eleverna. Redskap behövas för födans tillagning etc. — kärl formas nu i lera och drejas å drejskiva, skålar och fat utföras i svarvstolen. Möbler behövas i bostaden — enklare sådana utföras i snickarverkstaden, då konstruktioner och måttförhållanden

genomgås. Bostaden skall också dekorativt utsmyckas — nu komma övningar i målarverkstaden och i modelleringsrummet. På detta sätt, genom att eleverna få syssla med skilda arter av konsthantverkligt skapande, torde lärare och elever kunna komma underfund med vilket yrke respektive elev bör ägna sig åt. Den allmänna avdelningen förfogar över egna verkstäder, som dock äro små och blott försedda med den mest nödvändiga utrustningen. Till denna verkstadsundervisning ansluta sig övningar i teckning och fri målning. Så småningom övergå eleverna till klassen för naturstudium — stilleben, växter, djur — och få vad det lider, även syssla med studier av den mänskliga gestalten. Teckning efter levande modell utföres både inne i ritsalen och ute på sportplatser. Till utbildningen hör också övningar i ornamental skrift och heraldik. Denna avdelning förfogar över en rik skriftsamling med alster utförda både för hand och i tryck, vilken samling även tjänar eleverna i verkstaden för ornamental skrift. Eleverna i den allmänna avdelningen deltaga dessutom i de ordinarie biämnena samt i de såsom valfria betecknade ämnena. Så som ovan berörts, kunna respektive avdelningslärare förplikta eleverna till ordinarie deltagande även i valfritt ämne.

Såsom exempel på hur arbetet i en fackavdelning kan bedrivas, taga vi professor Josef Hoffmanns arkitekturavdelning. Förutom våningsinredningar kunna här komponeras saker för mångahanda områden, såsom tyger till kläder, dräkter och dekorativa ändamål, modeteckningar till blusar, kläder, kostymer och för reproduktion i tidningar eller tidskrifter, förslag till konst- och spetssöm, bokband och bokomslag, pappers- och lädervaror, såsom askar, väskor och galanterivaror, reklampapper, pappersservetter och julgransprydnader, tapeter, träarbeten och intarsia m. m., och förslagen kunna utföras i blyerts eller färg, med påklistrat olikfärgat papper, eller i utklippning, med schablon, som gravering eller pressning i silver- och guldpapper, som avtryck på papper av teckning i tryckfärg å glasskiva eller av textila mönster och stoffer, bast, ståltråd, metallplåt m. m., som tygtryck, i linoleum- och träsnitt, litografi, modellering och emalj m. m. — ofta ypperliga saker, mången gång raffinerat elegant och bestickande utförda kompositioner.

Verkstaden för emaljarbeten står visserligen officiellt under professor Josef Hoffmanns fackföreståndarskap och konstnärliga ledning, men i verkligheten synes både den tekniska och den konstnärliga ledningen ligga i händerna på verkstadens kvinnliga föreståndare, som har titeln professor. Lokalerna här utgöras av ett rum för drivning av de föremål, såsom vaser, skålar, fat m. m., som sedan i verkstadsrummet förses med emaljdekor. Samtliga emaljtekniker förekomma, bland annat i s. k. överhettat utförande. Även förekommer emaljmålning av porträtt. I verkstadsrummet finnas prov å tekniker och utförda arbeten. Brännrummet inne-

håller tre muffelugnar, respektive 28 × 45 ×60 och 18 × 30 × 14 cm, båda dessa för gas, samt 18 × 30 × 14 cm för elektrisk uppvärmning; här finnas också en stans och en kvarn samt ett skåp för kemikalier och ett skåp för föremål under arbete. Två av de större keramikugnarna i källaren användas också för emaljbränning.

Professor Hoffmann är också fackföreståndare för verkstaden för metallarbeten, men dess egentliga chef synes vara dess tekniska ledare, bildhuggaren professor Eugen Mayer. Såsom förklaring, varför en bildhuggare kan lämpa sig till ledare för en metallverkstad, har anförts, att mellan den mjuka leran och den böjliga metallplåten finnas vissa överensstämmelser och likheter. Arbetssättet i denna verkstad avviker till en del från det, som enligt allmän föreställning är det vanliga. Till många av de utförda arbetena, särskilt i början, göras inga förslag på papperet utan föremålen utföras direkt i materialet. Stundom kan det nämligen, såsom flera föremål i verkstadens samling utgjorde belägg för, vara omöjligt att i teckning exakt framställa en metallkomposition — vilket icke hindrar, att man efter föremålets utförande kan avbilda det — och vidare ger under en konstförfaren hand materialet sig självt sin form. »Man måste tänka i material» var ett uttryck, som professor Mayer fällde, ett uttryck, som inte bara gäller metallarbeten utan har sin tillämpning inom alla områden av konstteknisk verksamhet. I metallverkstaden utföras i en sådan vanligen förekommande föremål. På grund av svårigheten att anskaffa guld och silver kommer mässing, som även förnicklas, till rätt stor användning. Även här finns en emaljverkstad, men de utförda emaljarbetena äro, för att citera professor Mayer, av mer »smidesartad» d. v. s. enklare karaktär än i skolans egentliga emaljverkstad.

I verkstaden för glasmålning utföres målningen i skolan, men bränningen sker utanför skolan i lärarens privata verkstad på grund av kostnaden att i skolbyggnaden inreda särskilt brännrum.

Eleverna i verkstaden för möbler och inredning höllo vid besöket på med flera uppgifter. En uppgift gällde att uppgöra förslag till en s. k. Tabak-Trafik, en sådan gatukiosk, som är så vanlig i Wien. En annan uppgift bestod i att rita en personhiss; detta arbete gjordes i samråd med vederbörande firma, som skulle utföra den. I en annan uppgift, en ren inredningsfråga, måste en del innermurar omplaceras och därav följande förändringar av byggnadens yttre företagas. Det framhölls, att inredning och ytterarkitektur höra samman. En del detaljritningar till möbler och byggnadsarbeten förevisades. Verkstadsföreståndaren professor Witzmann visade några utförda stolar, som ådagalade nödvändigheten av att en möbelritare måste förstå yrkets tekniska sida. Den ena stolen var utförd efter ett förslag, som på papperet såg mycket bra ut; i verkligheten blev stolen allt annat än lyckad. Den andra stolen utfördes efter en ritning, som förslagsställaren,

en elev, vilken ej hade nödig yrkeskunskap, trots lärarens kritik var nöjd med. För att eleven skulle få klarhet om sitt misstag, lät läraren utföra stolen, vilken naturligtvis blev en misslyckad produkt.

Verkstaden för mode har icke endast modeteckning på sitt program utan här uppgöres också förslag till det som tillhör damgarderoben och dräkten, såsom hattar, handskar, skor, skärp, väskor, hårprydnader, smycken m. m. I förekommande fall utföres förslagen antingen i papper eller billigt tyg och provas på dockor eller också i verkligt tyg till full storlek med provning i provrum. Teckningar framställas även för modereklam och modeillustration. Stort rum intar teckning efter levande modell, varvid modellen även intar ställningar för direkt användning vid modeteckning. Eleverna studera nya dräktmod, förutom i tillgängliga modejournaler, vid mannekänguppvisningar, teater- och balettföreställningar, på biografer samt på dräktutställningar.

Verkstaden för keramik förfogar över icke mindre än 7 rum. Samtliga fyra arbetsrum äro försedda med ett antal drejskivor, alla fotdrivna. Ett rum är inrett till gipsgjuteri, ett annat hyser leran och maskiner för dess beredning samt inrymmer kolupplag. Brännrummet har 6 muffelugnar, nämligen en försöksugn, en om 0.25 kbm, två om 0.6 kbm vardera, en om 0.7 kbm och en om 3 kbm; de två förstnämnda eldas med ved, de övriga med stenkol.

Det kemiska laboratoriet betjänar även verkstäderna för keramik och emalj. Särskild verkstad för glasarbeten (slipning och gravering) finnes numera ej vid skolan.

Vid övningar i gymnastik och fäktning få de elever, som ej deltaga i övningarna, bedriva rörelsestudier.

C. W.

18. Wiener Frauen Akademie, Wien.

Läroanstalten är en privatskola med statligt och kommunalt bidrag. Den omfattar dels en avdelning för fri konst med fackskola för målning, skulptur och grafik, dels en konstteknisk avdelning. Den senare består av följande fackskolor och kurser.

Förberedande klass med huvudsakligen teckning och skrift.

Modeklass med bland annat teckning efter levande modell, modeteckning och modegrafik.

Grafikklass med bland annat typografi, grafisk teckning och skrift.

Särskilda kurser i bland annat fönsterskyltning, fotografi, anatomi, klädsömnad, handsksömnad och modistarbete.

Verkstäder för bland annat metallarbeten, keramik, bokbinderi och kartongarbeten, textil konst samt målning på tyg, porslin och glas.

Intagning av elever sker den 1 och 15 i varje månad.

Tider. Arbetsåret omfattar tiden 1 oktober till 30 juni. Eleverna kunna deltaga i undervisningen 1 månad, 1 termin eller 1 år; en fullständig kurs beräknas taga 3 à 4 år i anspråk.

Avgifter. Årsavgiften är i den förberedande klassen för 25 veckotimmar S 180, i modeklassen för 20 veckotimmar S 270 och i grafikklassen för 21 vt S 342. Avgifterna för ämnena i de särskilda kurserna räknas per månad och äro av olika storlek. Arbetet i var och en av verkstäderna omfattar 4 vt och årsavgiften härför är S 90. (S = Shilling = 75 öre.)

Undervisningen i modeklassen omfattar visserligen modeteckning, såsom förslag till en sommarklänning, en strandklänning m. m., och förslagen kunna också utföras, men egentliga modeförslag göras ej. Huvudvikten lägges mera på utförande av grafiska teckningar för modetidskrifter och dylikt. Det händer ofta, att firmor vända sig till skolan för att få hjälp med lösandet av uppgifter inom mode- och textilområdet, varvid samarbete äger rum mellan skolan och firman ifråga.

I verkstaden för bokbinderi och kartongarbeten utföras, förutom bokband, arbeten av kartong och papper, såsom askar av olika slag, bonbonjärer, puderdosor och lampskärmar, även i applikationsteknik.

Läroanstalten har nyligen inflyttat i en för anstalten iordningställd lokal, som upplåtits av staden Wien. *C. W.*

19. Konstteknska läroanstalter i Budapest.

Ungern har sedan lång tid tillbaka haft ett flertal väl utvecklade anstalter för konstteknisk undervisning. Genom världskriget 1914—1918 blev landet emellertid betydligt utarmat, och vid fredsslutet förlorade det stora delar av sitt tidigare område. Till följd av allt detta har hela landets utveckling hållits tillbaka och möjligheterna till återhämtning blivit starkt beskurna. Så mycket mer beaktansvärt är att på alla områden, ej minst på den konsttekniska undervisningens, råder stor livaktighet. Det mesta härav är nu koncentrerat till huvudstaden, Budapest. Här möter man främst

Kungl. ungerska lands-konstyrkesskolan. Denna var ursprungligen anknuten till »Kungl. ungerska lands-högskolan för bildande konst» men avskildes från denna år 1896 och flyttade då, tillsammans med Ungerska lands-konstyrkesmuseet, i en egen ståtlig byggnad. Skolan omfattar nu fackavdelningar för a) möbler och inredningar, b) bildhuggeri och ornering, c) grafik, d) guldsmide, e) textilarbeten, f) keramik och glas samt g) dekorativ målning.

För inträde fordras att hava genomgått fyra klasser i någon högre skola (sådan skola bygger på fyra år i folkskola), 17 års ålder och viss praktik. Lärotiden omfattar 3 år med dagundervisning, 40 timmar i veckan under tiden 1 september—30 juni. Enligt en år 1937 utfärdad förordning skall lärotiden utökas med ett fjärde år i och för kompletterande utbildning. Undervisningen skall avse dels allmänna ämnen, 10 veckotimmar, dels verkstadsarbete, 10 veckotimmar, dels teckning och andra fackämnen, 20 veckotimmar.

Skolans lokaler äro utmärkta, men utrustningen är till stor del föråldrad. Det arbetas emellertid intensivt på förbättringar, i den mån tillgångarna medgiva, och resultatet av undervisningen synes synnerligen gott, även om smaken i mycket avviker från vad vi i Sverige skulle anse modernt.

I en officiell redogörelse om skolan framhålles, att den väsentligen bidragit till konstyrkeslivets höjande och till utvecklingen av den ungerska hantverkarens konstnärliga smak. Den har givit de konstnärliga begåvningarna tillfälle till högre konstteknisk utbildning och därmed till bättre utkomstmöjligheter, kommit köparna att föredraga det ungerska konsthantverkets produkter framför de utländska och minskat behovet av främmande konsthantverkare. Inom fackundervisningens och verkstadsövningarnas ram har den även fört begåvade elever fram till självständigt skapande. Den uppväcker de i museer, gamla minnesmärken och i folkkonsten rikligt förekommande ungerska motiven i förädlad form till nytt liv: utbreder härigenom den konstnärliga smaken, befordrar uppskattningen av traditionen, visar hundraden av konstnärliga begåvningar möjligheten till brödförvärv och strävar att skydda den ungerska konstmarknaden för översvämning av utländska konsttekniska tillverkningar. (Ungarns Unterrichtswesen seit dem Weltkriege, zusammengestellt von Prof. Julius Kornis, Statssekretär im Königl. Ungarischen Ministerium für Kultus und Unterricht, sid. 191.)

Huvudstadens yrkesritskola är närmast att betrakta som en yrkesskola, men undervisningen omfattar till stor del även konstnärliga moment. Fackavdelningar finnas för: keramik, läderdekoration, dekorativ målning, snickeri och träskulptur, bokbinderi, guldsmide, grafik och reproduktionsteknik. För inträde fordras här som i den statliga skolan vissa skolkunskaper utöver vad folkskolan meddelar men ingen praktik. Lärotiden är 4 år med dagundervisning, 46 timmar i veckan under 10 månader. Efter genomgången av tredje läroåret kan erhållas en arbetsbok, som medför vissa rättigheter. Det fjärde året kallas »mästaravdelning» och genomgången därav berättigar till viss yrkesbehörighet samt titeln »mästare».

Till belysning av undervisningens art och omfattning meddelas här följande:

Exempel på timplaner i 3-årskursen.

Ämne, Fack	Keramik			Träarbete			Grafik			Guldsm.		
Religion	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Ungerska spr.	3	2	2	3	2	2	3	2	2	3	2	2
Matematik	2	2	1	2	2	1	2	2	1	2	2	1
Fysik	2	—	—	} 2	—	—	} 2	—	—	2	—	—
Kemi och mineral	—	2	—		—	—		—	—	—	2	—
Linearritning	4	—	—	4	—	—	4	—	—	4	—	—
Frihandsteckning	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Hälsolära	1	—	—	1	—	—	1	—	—	1	—	—
Teknologi	—	2	2	—	2	1	—	2	2	—	2	2
Fackteckning	4	4	4	—	5	5	—	6	6	4	6	6
Modellering	4	4	4	4	4	4	4	2	2	4	4	4
Laborationer	—	4	4	—	—	—	—			—	—	—
Verkstadsövningar	19	19	22	23	24	26	23	25	26	19	21	24
Gymnastik	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Summa	**46**	**46**	**46**	**46**	**46**	**46**	**46**	**46**	**46**	**46**	**46**	**46**

Under fjärde året förekommer ytterligare fackteckning 6 veckotimmar; teknologi 2 vt; tekniska laborationer 3 vt; verkstadsarbete 31 vt samt kalkylationer, lagkunskap m. m. 4 vt.

Målet för undervisningen i denna skola är framförallt att utbilda konstförfarna arbetare, men genom mästaravdelningen når den ofta upp till en ganska hög nivå även i konstnärligt avseende. Det vitsordas allmänt att skolan är av stort värde särskilt för den i Budapest uppväxande ungdomen, och elevtillströmningen är mycket god.

De i skolan förfärdigade produkterna, som i stor utsträckning äga saluvärde, säljas icke av skolan direkt utan överlämnas till ett särskilt försäljningsorgan, som handhar försäljningen även för enskilda producenter och slöjdföreningar.

Undervisningen är i stort sett avgiftsfri. Avlöningarna äro genomgående mycket låga, enligt uppgift endast hälften av vad som före kriget var normalt.

Kungl. ungerska lands-högskolan för bildande konst. I detta sammanhang må även nämnas något om denna läroanstalt. Såsom redan berörts omfattade denna skola tidigare även en konstteknisk avdelning, vilken emellertid avskildes år 1896. Sedan dess har skolans undervisning varit begränsad till att avse huvudsakligen målning, bildhuggeri och grafisk konst. En vä-

sentlig del av högskolans verksamhet avser utbildning av teckningslärare. Man anser att kombinationen av denna utbildning med utbildningen av konstnärer varit lycklig.

För inträde i avdelningen för teckningslärare fordras fyllda 17 år, mogenhetsbetyg från högre läroverk eller avgångsbetyg från lärarseminarium eller från konstyrkesskola. Sökande få dessutom genomgå en inträdesprövning i teckning, och den som därvid ej visar tillräcklig begåvning uteslutes.

Konsthögskolans lärotid är 4 år. Under de båda första åren är undervisningen lika för alla, men under tredje året sker uppdelning i fack. Elever, som med framgång genomgått konsthögskolans normala kurs, kunna i starkt begränsat antal, på förslag av vederbörande professor, få fortsätta i en fortbildningskurs enligt plan, som från fall till fall bestämmes av professorn och är för eleven obligatorisk.

I och för teckningslärarkandidaternas pedagogiska utbildning upprätthåller konsthögskolan en »övningsskola». Avgångsprövningen sker inför en särskild kommission som även utfärdar diplomet. Behörighetsprövningen omfattar såväl lektionsarbete som en muntlig del och avser följande fyra grader: 1. första grundprövningen, 2. andra grundprövningen, 3. fackprövningen, 4. tilläggsprövning för vinnande av behörighet som teckningslärare vid lärarutbildningsanstalter. Man skiljer mellan 6 olika grader av behörighet allt efter arten av de skolor behörigheten avser. För fortbildning av redan utgångna teckningslärare anordnar högskolan särskilda konstnärliga och didaktiska frikurser.

Man framhåller att den sålunda angivna formen för utbildning av teckningslärare är den mest systematiska i världen och att den även visat sig synnerligen god, vilket bekräftats vid åtskilliga internationella utställningar och kongresser.

N. Fr.

20. École des arts appliqués à l'industrie.

11, Rue Dupetit-Thouars, Paris, III.

Denna skola är kommunal och mottager elever huvudsakligen från Paris.

Skolans ändamål är att meddela sådan undervisning, som kan utgöra lämplig förberedelse för anställning inom konstteknisk industri.

Lärotiden är 3 år om cirka 38 veckor med 44—48 timmar i veckan.

För inträde fordras bland annat att hava fyllt 13 men ej 17 år, att ha genomgått folkskola och att medelst en samling av tio egenhändigt utförda arbeten ådagalägga lämplig begåvning. Om ansökningen är godtagbar, får den sökande undergå särskild inträdesprövning. Definitiv antagning sker dock först efter en prövotid av tre månader och lärarrådets godkännande.

Inträdessökande från Paris' omgivningar mottagas endast om vederbörande kommun garanterar en avgift av 300 francs per år.

För elev från annan ort fordras förskottsbetalning kvartalsvis med 1 000 frcs per år, vilket belopp kan minskas till 600 frcs, ifall föräldrarna vanligen arbeta i Paris.

Antalet elever från Paris' omgivningar och andra orter får ej överstiga $^1/_5$ av hela elevantalet.

Inträdesprövningarna äga rum i slutet av juni.

Dessa prövningar omfatta:

1. En teckning eller färgstudie efter enkelt föremål.
2. En teckning ur minnet eller över givet ämne.
3. En geometrisk ritning uppdragen i tusch.
4. En skrivning efter diktamen åtföljd av frågor rörande innehållet, som bör avse konsten eller hantverket.

Flyttningsprövningar till andra och tredje året äga rum under de första dagarna i oktober. Uppgifterna omfatta:

1. En teckning (huvud från antiken, för tredje året huvud eller torso).
2. Ett modelleringsprov.
3. En geometrisk ritning avseende kroppars skärning (för tredje året alternativt enkelt perspektiv).
4. En dekorativ komposition (för andra året ytmönster i färger).

Undervisningen omfattar under första året endast allmänt smakodlande ämnen såsom teckning och fri målning m. m.; intet verkstadsarbete. Under andra året förekommer verkstadsarbete 8—16 timmar i veckan. Under tredje året är tiden för verkstadsarbete utökad till 16—24 timmar, olika för olika yrken. För övrigt förekommer geometrisk ritning och perspektiv, skissteckning och kompositionsövningar, konsthistoria och anatomi. Arten och antalet fackavdelningar angivas här nedan.

Elevantalet uppgavs vara omkring 280.

I andra och tredje året voro elevantalen (juni 1937) fördelade på följande sätt:

Fackavdelning	2:dra året	3:dje året
Möbler	14	12
Träskulptur	6	6
Stenskulptur	5	4
Dekorativ målning	8	6
Lackarbeten	5	4
Guldsmedsarbeten	5	4
Keramik	6	5
Tapetmålning	6	5
Reklamkonst	12	10
Summa	67	56

Om, såsom ovan angivits, hela elevantalet utgjorde omkring 280 skulle alltså antalet elever i första årskursen vara 280—67—56 eller i runt tal cirka 150, vilket tyder på att gallringen bland eleverna är ganska stark.

Skolans kostnader ingingo i en större budget, varför de ej kunde särskilt uppgivas. Lärarna voro till större delen fast anställda såsom befattningshavare i stadens tjänst.

Skolan förfogar över utmärkta byggnader med väl utrustade verkstäder för flertalet fack. Alldeles särskilt voro avdelningarna för keramik och för guldsmedsarbeten väl tillgodosedda med maskiner och apparater samt ugnar av olika slag. Här utfördes även utmärkta emaljsaker. Med särskild stolthet visade man en del utförda lackarbeten, brickor, etuier och askar m. m., delvis liknande de japanska och efter vad det påstods fullt jämförliga med dessa. I avdelningen för guldsmedsarbeten förekom även drivning och ciselering av större föremål i oädla metaller.

På fråga angående elevernas framtidsmöjligheter framhölls, att de flesta fingo anställning inom industriens ateljéer eller verkstäder. Ett mindre antal fortsatte sin utbildning och bedrevo i en del fall egen verksamhet. De många, som avgingo från skolan i förtid, ansågos kunna få gagn av vad de lärt i olika slag av anställningar inom affärslivet eller som privatpersoner och i hemmen på olika sätt.

Förutom denna skola för tillämpad konst finnas i Paris åtskilliga mycket betydande yrkesskolor med konstteknisk undervisning. En av de mest omfattande är den här nedan omnämnda.

N. Fr.

21. École Estienne.

18, Boulevard Auguste-Blanqui, Paris, XIII.

Denna skola, liksom den förut beskrivna helt kommunal, är uteslutande ägnad åt boktryckerikonsten. Den grundades 1889 i liten skala men har sedermera utvecklats, så att den nu omfattar följande 5 avdelningar och 17 fack.

Typografi (4 fack):

1. Stilgjutning, 2. sättning, 3. typografisk tryckning (hand och maskin), 4. klichéring och galvanoplastik.

Kompletteringskurser: typografisk korrektur, läsning och sättning av grekiska, arabiska och ryska; maskinsättning, linotyp och monotyp.

Litografi (4 fack):

1. Litografisk teckning, kromolitografi, 2. litografisk skrift, 3. gravering å sten, 4. litografisk tryckning (hand och maskin).

Gravering (4 fack):

1. Xylografi, 2. gravering av bokstäver och stämplar för guldtryck m. m., kopparstick (bokstäver och vignetter), 4. tryckning av kopparstick.

Fotografi m. m. (3 fack):

1. Fotografi, 2. fototypi, 3. autotypi.

Kompletteringskurser: fotografisk fysik och kemi.

Bokbindning (2 fack):

1. Bokbindning, 2. förgyllning på läder.

Kompletteringskurs: snittförgyllning.

Skoldagen börjar kl. 8 eller 8.25 f. m. och slutar kl. 6 e. m. Samtliga elever intaga middagsmåltiden i skolan.

Behövande elever kunna erhålla fri måltid och även annat understöd. Även stipendier kunna erhållas.

Studietiden är normalt fyra år, men elev kan på begäran få fortsätta ett femte år.

Skolåret börjar den 1 oktober och slutar den 31 juli med uppehåll för jul och lovdagar som i andra skolor.

Vid början av första året får eleven någon kortare tid successivt försöka sig i de olika avdelningar, innan han efter ytterligare prov får fortsätta på viss avdelning.

Inträdesprövningar äga rum varje år i slutet av juni. För att få avlägga inträdesprov fordras att vara fransk medborgare, att ha genomgått folkskola, att vara minst 13 men ej över 17 år den 31 december det år, prövningen äger rum.

Sökande, vars föräldrar bo i Paris, erlägga ingen avgift, men sökande, vars föräldrar bo i angränsande kommuner, få ej deltaga i inträdesprövningen med mindre än att vederbörande kommun i förväg åtager sig att betala en årlig avgift av 300 francs. Sökande från andra orter få ej deltaga i prövningen, såvida icke föräldrarna ha sin verksamhet i Paris och erlägga en avgift av 600 frcs per år.

Inträdesprövningen omfattar tre prov nämligen:

1. En skrivning efter diktamen för att pröva handstilen.
2. Två räkneexempel med tillämpning av de fyra räknesätten i hela tal, decimalbråk och vanliga bråk samt metersystemet.
3. En teckning på fri hand.

Det antal elever, som mottagas, bestämmes varje år efter behovet inom facken.

Godkända sökande få undergå läkarundersökning, innan de antagas.

Extra elever. Utom de elever, som efter genomgångna prov bliva intagna som ordinarie elever, mottager skolan extra elever från Paris och andra orter, till och med från utlandet. För extra elever äro de årliga avgifterna bestämda på följande sätt:

För varje fack utom fotografi m. m.	1 000 frcs
För fotografi	1 200 »
För utländska elever i alla fack	2 000 »

Undantag gäller för franska elever vid l'École des beaux-arts, des Arts decoratifs och liknande skolor i Paris, som komma för att studera några månader i vissa av skolans fack. Dessa betala endast 80 frcs i månaden för hela undervisningen utom i fotografiska förfaranden, för vilken betalningen är 100 frcs. Utländska elever i nämnda skolor få under samma förhållanden betala 200 frcs.

Undervisningen är dels allmän eller teoretisk dels praktisk. Den avpassas år efter år, efter de etapper eleven måste passera för att nå fullständig utbildning.

Den allmänna undervisningen omfattar: historia, geografi, fysik och kemi, aritmetik, geometri och algebra, bokföring, lagstiftning, rationell organisation, konsthistoria, teckning (även efter levande modell), växt- och djurstudier, dekorativ komposition. Denna undervisning pågår under första året sex förmiddagar, andra året fem samt tredje och fjärde året fyra förmiddagar i veckan.

Särskilda timmar äro anslagna till gymnastik.

Den praktiska undervisningen sker i skolans ateljéer och verkstäder. Denna undervisning pågår första året sex eftermiddagar i veckan eller 30 timmar, andra året sex eftermiddagar och en förmiddag eller 33 timmar samt tredje och fjärde året sex eftermiddagar och två förmiddagar eller 36 timmar.

Vid slutet av varje skolår förekomma flyttningsprövningar, och den som ej fyller fordringarna avskiljes obönhörligt från skolan.

Avgångsprövning sker genom en speciell jury, i vilken de flesta medlemmarna äro tagna utanför skolan, till större delen delegerade från arbetsgivarnas och arbetarnas organisationer. Efter att ha bestått avgångsprövningen erhåller eleven utlärlingsbevis och eventuellt diplom.

Extra elever kunna erhålla lärlingsintyg efter minst två års undervisning i skolan.

Skolan förfogar över synnerligen goda lokaler, däribland 10 lärosalar och 17 ateljéer eller verkstäder med den mest förstklassiga utrustning; maskiner och anordningar från de enklaste till de mest komplicerade, som förekomma inom den moderna bokindustrien. Och då lärotiden är så lång som 4—5 år är ju tydligt, att utbildningen kan fylla mycket höga krav.

Det säger sig självt att lärarna äro utvalda med omsorg och särskilt skickliga, var och en på sitt område. Skolans direktör eller direktris och de huvudsakliga lärarna äro fast anställda som befattningshavare i statens tjänst samt pensionsberättigade efter fyllda 60 år. Även förekommande

årsanställda lärare samt timlärare avlönas av staten. Däremot avlönas vissa hjälplärare och verkmästare samt kontorspersonalen och viss betjäning av staden Paris.

Den normala tjänstgöringstiden för de ordinarie och de årsanställda lärarna är 20 veckotimmar.

En del av arbetena i skolan levereras utåt mot betalning, men det mesta göres blott som övningar och experiment.

Alla verktyg och allt material för undervisningen få eleverna utan särskild ersättning.

Personalen består av: en direktör, en syssloman eller kamrer, en arbetschef, en bokförare, en förrådsförvaltare, en studieinspektor, nio lärare i allmänna ämnen och sjutton lärare i tekniska ämnen och sju tekniska biträden, portvakt, ett flertal vaktmästare, maskinist och eldare samt en kock med biträden för mathållningen.

Anställning av eleverna förmedlas dels av skolan och dels av en sammanslutning av förutvarande elever. Till följd av den goda utbildningen äro eleverna mycket eftersökta, och många uppnå framstående befattningar inom industrien.

Förutom den i det föregående berörda dagundervisningen förekomma vid skolan även aftonkurser. Dessa kurser pågå mellan kl. 8—10 de fyra första dagarna i veckan från början av oktober till slutet av maj och avse att meddela kompletterande utbildning åt lärlingar, som arbeta inom industrien.

N. Fr.

22. École Municipale Professionelle Dorian.

74, Avenue Philippe-Auguste, Paris, XI.

Liksom de båda förenämnda upprätthålles även denna skola av staden Paris. Undervisningen meddelas av statsanställda lärare, under kontroll av ministeriet för allmänna undervisningsväsendet.

Skolan har till uppgift att meddela sådan allmän och teknisk undervisning, som jämte praktisk utbildning kan kvalificera eleverna för framtida befattningar såsom förmän, tekniker eller verkstadschefer.

Den normala lärotiden är 3 år.

Undervisningen avser följande yrken:

1. Maskinsammansättning;
2. Metallsvarvning;
3. Lås- och konstsmide;
4. Byggnads- och möbelsnickeri;
5. Glasblåsning.

Det var just vetskapen om att här fanns en avdelning för glasarbeten, som gjorde att jag ville besöka även denna skola. Jag blev emellertid besviken, så till vida som här ej förekom undervisning i konstteknisk avseende utan huvudsakligen blåsning av glas för medicinska, kemiska och fysiska laboratorier och dylikt, men undervisningen var icke desto mindre mycket intressant, och eleverna uppnådde en beundransvärd skicklighet i att forma de mest komplicerade apparater, som förekomma på nämnda område.

Här som vid andra stadens yrkesskolor mottagas eleverna vid en ålder av lägst 13 högst 17 år. Även villkoren för inträde och avgifterna för elever från andra orter än staden Paris äro de vanliga (jfr École des arts appliqués).

Inträdesprövningen omfattar:

1. En skrivning efter diktamen jämte frågor i avseende å språket och dess grammatik;
2. En uppsats över ett enkelt ämne;
3. En provräkning, elementär aritmetik;
4. Ett förhör i enkel plangeometri;
5. En skiss på fri hand.

Undervisningen är helt avgiftsfri. Läroböcker utlånas till eleverna.

Skoldagen börjar kl. 7.45 och slutar kl. 18. Eleverna få middagsmåltid i skolan till billigt pris. Behövande få middagen gratis och i vissa fall även kontant bidrag till uppehållet.

Efter att hava nöjaktigt genomgått skolan få eleverna utlärlingsbevis, eventuellt särskilt diplom.

Skolan förmedlar anställning åt avgående elever och det uppgives, att inga äro arbetslösa. Med avseende på timfördelningen meddelas undervisningen enligt följande plan:

Ämne	1:sta året	2:dra året	3:dje året
Verkstadsarbete, veckotimmar	24	26	28
Materiallära	4	4	3
Fysik och kemi	4	4	4
Teckning	4	4	4
Gymnastik	2	2	2
Franska, historia och geografi	6	4	3
Summa veckotimmar	44	44	44

Materialet för glasblåsningen utgjordes av raka rör, som köptes utifrån, och bearbetningen skedde över öppen gaslåga. Ugnar för glasberedning eller smältning av glas förekommo alltså ej.

N. Fr.

23. Skolor för konstteknisk undervisning i Holland.

Generalinspektören för yrkesundervisningen i Holland, G. Hofstede, har i en längre redogörelse välvilligt meddelat bland annat följande.

Skolorna för konstindustri och konsthantverk ha allmänt till syfte att utbilda konstnärliga krafter, tecknare m. m. för olika grenar av konsthantverket och konstindustrien.

Några av skolorna utbilda samtidigt målare och skulptörer och meddela konstnärlig utbildning åt arkitekter.

För inträde fordras i allmänhet kunskaper motsvarande vad som inhämtas under de tre första åren i en realskola (école secondaire) eller fyra års undervisning i högre folkskola (école primaire secondaire) ävensom ådagalagd håg och begåvning för teckning och konstnärligt arbete. I särskilda fall får sökande styrka sin kompetens genom inträdesprov. Ålder vid inträdet skall vara minst 16 år.

De flesta skolorna ha såväl dag- som aftonkurser.

Utbildningen sträcker sig vanligen över en tid av 4—5 år med undervisning 6—12 månader per år.

Antalet undervisningstimmar (50 minuter) i veckan är i dagkurserna 19 till 34 och i aftonkurserna 6 till 12.

Antalet fack är mycket omfattande och växlar mycket de olika skolorna emellan. Sålunda förekomma kurser i målning, skulptur, modellering, arkitektur, heminredning, möbelsnickeri, dekoreringskonst, målning å fajans och på glas, glasmosaik, reklamkonst, fotoretusch, guld- och silversmide, drivning och ciselering, emaljering, grafisk konst, gravering, tryckning och bokbindning, textil konst och beklädnadskonst m. m.

Det finns i Holland 8 konstindustriella skolor med cirka 1 500 elever.

De här avsedda konstyrkesskolorna kallas i gällande författning för »mellanskolor» men det finnes inga högre skolor med konstteknisk undervisning, och generalinspektören anser, att de äro att hänföra till vad man i Tyskland kallar »Höhere Lehranstalten». Det finnes visserligen i Amsterdam en »Rijksakademie van beeldende kunsten», för högre utbildning av konstnärer, men denna står helt utanför bestämmelserna rörande yrkesundervisningen i Holland och är i varje fall att betrakta som enbart en högskola för fri konst.

Som exempel på dylika skolor må nämnas:

Konstindustriella mellanskolan i Maastricht.

Av erhållen årsredogörelse framgår följande:

Skolan är kommunal.

Undervisning meddelas i:

Aftonkurser från 1 oktober till slutet av mars varje dag utom lördag från kl. 7 till 9.30 e. m.

Heldagskurser från 1 oktober till slutet av mars varje veckodag från 9—11.30 f. m. och 1.30—4 e. m.

Dagkurser för målare från 1 september till slutet av augusti varje onsdag och lördag från 1.30 till 4 e. m.

Lördagskurser i batik från 1 september till slutet av augusti varje lördag från 1.30 till 4 e. m.

Lördagskurser för bildhuggare och keramiker från 1 september till slutet av augusti.

Aftonkurserna omfatta en tid av 5 år.

Heldagskursernas lärotid är 4 år.

Tillfälle till undervisning finnes i följande yrkesämnen:

A. Dekorationsmålning, glasmålning, fajansmålning, gravering och etsning, litografi, typografi, batik.

B. Byggnads- och rumskonst, konstsmide.

C. Drivning och ciselering, modellering, bildhuggeri, träskärning, keramik.

För inträde fordras att sökande fyllt 16 år och innehar diplom från yrkesskola (Ambachtsschool), eller vissa andra skolor, däribland treårig högre borgarskola eller gymnasium. Andra sökande måste uppvisa motsvarande kompetens och för den skull undergå viss inträdesexamen.

Avgångsexamen förekommer endast för de elever, som så begära för erhållande av kompetensbevis.

Undervisningsämnena och deras timantal i dagkurserna framgå av efterföljande *timplan*.

Redogörelsen innehåller detaljerade uppgifter om kursens omfattning för varje ämne och år, vilket allt erbjuder mycket av intresse men synes för vidlyftigt att här referera.

Ämne	Avdelning A				Avdelning C			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV
Beskrivande geometri	—	—	3	3	—	—	3	3
Bildhuggning	3	3	—	—	6	6	6	6
Keramik	—	—	—	—	12	12	15	15
Dekorativ målning	3	6	6	12	—	—	—	—
» teckning	3	6	6	—	6	6	3	3
Etsning	—	—	3	3	—	—	—	—
Heraldik	—	1½	1½	—	—	1	1	—
Konsthistoria	—	1½	1½	3	—	2	2	3
Linear- och projektionsritning	3	—	—	—	3	—	—	—
Litografi	3	3	—	—	—	—	—	—
Anatomi	—	—	3	3	—	—	3	3
Målning efter naturen	3	3	3	3	—	—	—	—
Teckning efter gips	6	3	3	—	3	3	—	—
» » levande modell	—	—	6	9	—	—	3	3
» » växter och djur	3	—	—	—	3	3	—	—
» » stilleben	6	6	—	—	—	—	—	—
Matematik	3	3	—	—	3	3	—	—
Summa veckotimmar	**36**	**36**	**36**	**36**	**36**	**36**	**36**	**36**

Konstindustriella mellanskolan i Groningen.

Avdelningen för teckning och konstindustri.

Även denna skola är kommunal och omfattar ett flertal avdelningar. En av dessa avser teckning och konstindustri. Liksom konstindustriskolan i Maastricht omfattar denna avdelning flera olika kurser.

Huvudkursens lärotid är 3 år om cirka 22 veckor med 36 timmar i veckan.

Kurserna i denna avdelning ha till mål att utbilda konstindustriella tecknare och verkstadsledare inom områdena för litografi (bokillustration, plakat, reklamförpackning och tapeter), dekorering av tak, väggar och golv, glasmosaik, mattor, gardiner, möbeltyger, konstsömnad, batik, klichéer, porslin och lergods och vidare för beklädnad och rumsutsmyckning.

För inträde fordras vissa allmänna skolkunskaper motsvarande godkända betyg i en del namngivna skolor, som i stort sett synas jämförliga med våra realskolor eller 3- och 4-åriga högre folkskolor. Sökande, som genomgått yrkesskola av visst slag, kan även vinna inträde men måste undergå prövning i holländska, tyska och engelska.

Ämnen och timfördelning framgå av följande timplan.

Ä m n e	I	II	III
Batik	—	—	2
Drivning	—	4	4
Glasmålning	—	2	—
Dekorativ teckning	6	4	5
Tyska	—	1	1
Engelska	—	1	1
Franska	—	1	1
Etsning	—	—	2
Träskärning	—	—	1
Konsthistoria	2	2	2
Litografi	—	2	3
Linear- och projektionsritning	6	1	1
Anatomi	3	3	2
Perspektiv	—	2	2
Teckning efter gipsavgjutning	7	6	—
» » levande modell	—	—	6
» » växter och djur	2	1	1
» » stilleben	7	6	2
» av ytornament	2	—	—
» på svarta tavlan	1	—	—
Summa veckotimmar	**36**	**36**	**36**

N. Fr.

24. Skolor för konstteknisk undervisning i England.

I England är den konsttekniska undervisningen föremål för vittgående reformsträvanden.

Uppslaget härtill kan härledas från en rapport rörande »konst och industri» (Art and industry) avgiven år 1932 av en genom handelsdepartementet tillsatt kommitté. Denna kommitté förordar kraftiga åtgärder för att genom utställningar och annan propaganda väcka intresse för och befrämja tillkomsten av goda konsttekniska produkter, särskilt vad vi i Sverige kalla »vackrare vardagsvara». I juli 1935 har ett under tiden tillsatt råd för konst och industri (council for art and industry) avgivit en rapport kallad »Education for the consumer». Häri framhålles bland annat att i högre folkskolor, realskolor och allmänna läroverk undervisningen i teckning och dylikt bör ägnas lika stor uppmärksamhet som undervisningen i språk, naturlära och matematik, samt att undervisningen i trä- och metallslöjd bör sättas i direkt samband med teckningsundervisningen. Även i barnaskolorna borde teckning och dylikt givas betydande rum. En rapport med samma benämning är i augusti samma år avgiven rörande konsten i den allmänna undervisningen i Skottland. De i dessa rapporter förordade åtgärderna syfta till att bibringa det uppväxande släktet en god förståelse

för konsten och därmed även en bättre uppskattning av goda konsttekniska produkter till gagn bland annat för dylika produkters avsättning. (Vad i här berörda avseenden anföres torde lämpligen böra beaktas vid de sakkunnigas behandling av frågan om åtgärder för utbildning av lärare i teckning och i manlig slöjd.)

Med avseende på frågan om utbildningen av konstnärliga krafter för industrien ha en hel del intressanta synpunkter framförts i en annan av rådet för konst och industri i januari 1937 avgiven rapport »Design and the designer in industry». Häri framhålles bland annat att alla personer, som äro sysselsatta i de konsttekniska yrkena, från verkstaden till butiken inklusive mellanhänderna, böra uppfostras till att förstå värdet av god form och färg med hänsyn till ändamål och material (design). Skolmyndigheterna böra överväga möjligheten att vid vederbörande ungdomsskolor upprätta flera konsttekniska avdelningar. Tillverkarna böra taga frågan om rekryteringen och utbildningen i förnyat övervägande, då de förmodligen skulle finna fördelaktigt att engagera flera och bättre konsttekniskt skolade krafter än hittills.

I rapporten framhålles också vikten av att industrien medverkar till utbildningen samt att väl utbildade tecknare och dylikt erhålla sådan ställning i företaget och sådan avlöning som deras betydelse synes motivera.

Vidare framhålles att den konsttekniska skolans främsta uppgift bör vara att lägga en säker grund till en sund fostran i avseende å form och färg, men att utbildningen även bör taga sikte på den verkliga nyttan och omfatta materialens behandling samt någon undervisning om tillverkningsprocesserna, i konsthistoria m. m. Även rekommenderas någon undervisning i kostnadsberäkning, försäljningskonst och affärsorganisation.

De för de berörda reformsträvande ledande synpunkterna ha ytterligare framhållits i en särskild rapport om den högre konstundervisningen i London, avgiven 1 juni 1936 av en av undervisningsministern tillsatt kommitté.

Denna rapport erbjuder även åtskilligt annat av intresse, varför det synes lämpligt att något närmare referera densamma här.[1]

Kommittén hade i uppdrag att utreda på vad sätt undervisningen i fri och i tillämpad konst på det högsta planet skulle kunna befrämjas genom en närmare förbindelse mellan The Royal College of Art och andra likvärdiga institutioner i London.

I rapporten omnämnes att The College, som är en statlig anstalt, ursprungligen grundats i syfte att främja studiet av konst i avseende å hantverk och industri, men att under hela dess tillvaro detta syfte trängts åt sidan, därigenom att den fria konsten lockat mest. Medan skolan har kun-

[1] Report of the Committee on Advanced Art Education in London. His Majesty's Stationary Office, 1936.

nat bereda god utbildning för vissa hantverksyrken, har bristen på utrustning hindrat utbildning av konstnärer för industrien.

Skolan omfattar fyra huvudavdelningar nämligen: för konstindustriell teckning, grafisk konst, fri teckning och målning samt skulptur. Dessutom finnes en kompletteringskurs för arkitekter.

Elever mottagas i åldern mellan 18 och 30 år och få genomgå mycket stränga inträdesprov. Den normala kursen, som leder till avgångsdiplom, sträcker sig över tre år, men där finnas fortsättningskurser av olika slag, inbegripet en för blivande lärare.

Antalet elever var under året 1935—1936 i den normala kursen för tecknare 229, för grafisk konst 22, i fri målning 102, i skulptur 17 och i arkitektkursen 3. Summa 373.

Kommittén framhåller att, ehuru dess uppdrag avser undervisningen både i fri konst och i tillämpad konst, dess överväganden huvudsakligen inriktats på den senare, eftersom den förra synts vara relativt väl tillgodosedd redan förut. Emellertid är ej heller här allt bra som det är. Det är icke endast lokaler och utrustning, som äro otillfredsställande. Det är även så att de studerande mer och mer tendera åt lärarbanan hellre än åt konstens tillämpning som deras livsuppgift. Det upplyses att under den löpande terminen ej mindre än 80 procent hade uttryckt sin avsikt att bli teckningslärare, eftersom de ej sågo någon utsikt att komma fram på något annat konstnärligt område. I anslutning härtill framhåller kommittén bland annat följande.

Det är otvivelaktigt sant, att det tidigare varit ringa efterfrågan på skapande konstnärer inom industrien. Både brittiska tillverkare och den brittiska allmänheten äro i stort sett konservativa och efterfrågan på nya modeller har varit ringa. Därtill kommer att det i de flesta här berörda industrier finnas många små företag, som icke kunna bereda en konstnärligt utbildad tecknare full sysselsättning allenast med att komponera. Sådana firmor leva på att adoptera traditionella modeller samt idéer och förebilder, som de snappa upp från andra håll. Under sådana förhållanden ha industriföretagens ateljéer för det mesta befolkats med skickliga kopister och yrkesmän, som haft ringa möjlighet att skapa något nytt. Den relativt obetydliga efterfrågan på nya typer blev under tidigare förhållanden huvudsakligen tillgodosedd genom import. Samtidigt hade många av ifrågavarande industrier stor export av sina vanliga produkter, varför det fanns föga anledning till ändringar i synnerhet som det var förbundet med stora kostnader och betydande risk att föra nya typer i marknaden, enär efterfrågan ej syntes bliva stor.

Dessa omständigheter bidrogo att bibehålla produktionen vid konservativa linjer och industrien var benägen att betrakta de konsttekniska skolorna huvudsakligen som anstalter för deltidsundervisning åt dess unga ar-

betare, som tagas in direkt från folkskolan eller på senare tid från någon lägre konstteknisk avdelning. Till följd härav saknades den rätta kontakten mellan industrien och konstfackskolan. Industrien hade ej kommit till insikt om vilken hjälp skolorna kunde lämna vid utbildningen av skapande konstnärer. Detta var i synnerhet fallet beträffande The Royal College beroende bland annat på bristfälligheten i skolans tekniska utrustning.

Rådet för konst och industri hade som sin mening uttalat att frånvaron av kontakt och samarbete mellan skolan och industrien, jämte andra orsaker, lett till en viss brist på verklighetssinne i undervisningen, varför eleverna ej fått den rätta förståelsen för industriella krav, som skulle gjort dem mera användbara inom industrien. Rådet hade på känn att industrien i allmänhet misstror vad man kallar »The Art school product» och att denna misstro kommer att fortsätta, tills åtgärder vidtagits för att ge de konstskolor (inbegripet The Royal College of Art), som önska tjäna industrien, en ny karaktär och en ny syn på uppgiften.

Kommittén har sig visserligen bekant att på åtskilliga håll ett gott samarbete mellan industrien och skolorna existerar och att industriledarna där äro belåtna med den utbildning skolorna ge, men faktum återstår att industriens efterfrågan på konstnärligt utbildade krafter är ringa och att få av dem, som inträda i industrien som tecknare, ha möjlighet att förtjäna mer än en rutin-arbetare.

Om nämnda förhållanden skulle fortfara, vore det enligt kommitténs mening föga anledning till att för betydande kostnader söka reorganisera The Royal College och att återföra detsamma till dess ursprungliga uppgift att vara en nationell institution för studiet av konst i avseende å hantverk och industri.

Lyckligtvis saknas icke, fortsätter kommittén, tecken till att likgiltigheten för de konstnärliga synpunkterna håller på att försvinna både hos allmänheten och hos tillverkarna. Allmänheten börjar fråga om det är nödvändigt att gå till utlandet för att få nya vackrare föremål och varför de icke lika väl kunde framskapas av krafter inom landet. Och några av de ledande företagarna anställa framstående konstnärer för att komponera, medan andra uppmuntra konststuderande att komma till deras fabriker och studera deras arbetsmetoder.

Enligt kommitténs mening tyder detta på början av en rörelse, som, om den främjas på lämpligt sätt, kan leda till en förbättring i allmänhetens smak, till ökad efterfrågan och till lättare förståelse från industriens sida av vikten av »design». Sedan industrien väl har funnit att allmänheten begär nya och förbättrade modeller, torde den icke bliva sen att anställa och ge skälig lön åt konsttekniker, som äro i stånd att framställa dem. Industrien kommer då att vända sig till konstskolorna, speciellt till The Royal

College of Art såsom den nationella institutionen för konststudier i alla dess former.

För att kunna fylla sin uppgift behöver skolan betydande förbättringar ej blott i fråga om lokaler och utrustning utan även beträffande undervisningen och förhållandet till industrien. Kommittén förordar därför i första rummet att The Royal College skall givas en ny inriktning, så att dess främsta uppgift blir högre studier i tillämpad konst och framhåller såsom synnerligen viktigt att dragningen till den fria konsten icke ånyo tillåtes avleda skolan från nämnda uppgift.

Därefter föreslår kommittén en hel del åtgärder i syfte att främja förbindelsen mellan skolan och industrien, bland annat anordnandet av kurser för olika slag av befattningshavare inom industrien, däribland även försäljare m. fl., vidare utställningar av elevernas arbeten med inbjudan till såväl säljare som tillverkare att se och kritisera. Industriföretagen skola sannolikt bli mera gynnsamt stämda mot skolan, om de finna att eleverna få en verkligt praktisk inriktning och att ingen lämnar skolan utan verklig förståelse för materialen och tillverkningsmetoderna.

Kommittén förutser dock, att möjligheten till full anställning inom industrien för en tid framåt kan bli ganska begränsad och att många företag komma att anlita fristående konstnärer från fall till fall. Skolan bör vid utbildningen taga hänsyn härtill och för övrigt söka rätta antalet utbildade efter det sannolika behovet.

I fortsättningen berör kommittén frågan om elevernas praktiska utbildning. Olika meningar ha framkommit. Somliga anse, att eleven bör utbildas under fullt fabriksmässiga förhållanden med full uppsättning av maskiner och dylikt och att eleven redan i unga år bör sättas in i de industriella förhållandena och marknadens krav. Andra mena, att det enda som fordras är att eleven erhåller en god konstnärlig utbildning och att den erforderliga kännedomen om tillverkningsmetoderna kan uppsnappas på mycket kort tid. Kommittén anser, att sanningen ligger mitt emellan. Det är visserligen sant, att tecknaren först och främst måste vara konstnär och att rena konstnärer ibland blivit framstående på industriområdet, men konstnärens värde ur industriell synpunkt måste otvivelaktigt bliva större, om han har någon praktisk erfarenhet om den industriella produktionens möjligheter och begränsning både ifråga om råmaterialet självt och om de processer det har att genomgå. För den skull är det oundgängligen nödvändigt att skolan förfogar över verkstäder, som äro väl försedda med nödvändiga verktyg och materialier samt ett antal enkla typer av de viktigaste maskinerna. Att försöka efterlikna industriella förhållanden skulle emellertid, även om det vore önskvärt, bliva ogenomförbart både med hänsyn till kostnaderna och till specialmaskinernas snabba föråldring.

Kommittén anför ytterligare en del synpunkter beträffande undervis-

ningen men framhåller till sist, att hithörande detaljer måste lämnas helt och hållet till läroanstaltens blivande styrelse.

Åtskilligt mera av vad rapporten innehåller är värt beaktande och liksom det ovan anförda delvis i påfallande grad tillämpligt på svenska förhållanden. Det här refererade torde emellertid giva en tillräcklig föreställning om de ansträngningar, som nu göras i England för konstindustriens och den konstindustriella undervisningens utveckling där. Man får dock ej tro, att denna undervisning varit helt försummad förut. Det finnes redan åtskilliga skolor, i vilka den konstindustriella undervisningen står ganska högt, men man strävar tydligen att komma högre och att samtidigt lägga det hela på en bredare bas. *N. Fr.*

25. Kombinationen konstyrkesskola — konsthögskola (konstakademi) i andra länder.

I utlandet förekomma både självständiga skolor för konsthantverk, konstindustri eller tillämpad konst, d. v. s. konstyrkesskolor, och sådana skolor kombinerade med skolor för fri konst, konsthögskolor.

För Tysklands vidkommande kunna upplysningar inhämtas ur en av kultusministeriet i Württemberg år 1927 utgiven skrift med förslag till omorganisation av konstyrkesskolan och konstakademien i Stuttgart.[1] Med ledning av vad däri meddelas, jämte de upplysningar jag i övrigt erhållit under min studieresa, må följande anföras.

1. I Tyskland finnas både självständiga konstyrkesskolor och konstyrkesskolor kombinerade med konsthögskolor. Frågan om ett åtskiljande eller en förening mellan dessa skolor står på dagordningen, men någon slutgiltig lösning har ej kunnat finnas. Av Preussens fem konstakademier har sedan gammalt akademien för konst och konstyrke i Breslau både fri och tillämpad konst på sitt program. I Baden har den statliga konstskolan i Karlsruhe framgått ur en förening mellan därvarande konstakademi och konstyrkesskola. I Hessen, där konstakademi ej finnes, har framförts tanken på skapandet av en hessisk akademi för fri och tillämpad konst, omfattande de nuvarande tre konstyrkesskolorna i Darmstadt, Mainz och Offenbach. Av städerna Dessau och Hamburg, vilka sakna konstakademi, har den förra en högskola för fri och tillämpad konst och den senare en högskola för bildande konst. Vid sidan av de tidigare konstakademierna i Berlin, Kassel, München, Stuttgart, Dresden och Weimar ha i dessa städer uppstått självständiga skolor för konstyrke, delvis omfattande även fri konst.

Vad särskilt Württembergs konstyrkesskola och konstakademi i Stuttgart angår, utmynnar det ovan omnämnda förslaget däri, att båda utbild-

[1] Denkschrift des Württ. Kultministeriums über die Neuorganisation der Kunstgewerbeschule und der Akademie der bildenden Künste in Stuttgart, September 1927, II. Teil, November 1927.

ningsanstalterna böra bibehållas såsom var för sig självständiga institutioner; konstyrkesskolan borde såsom förut bestå av en 1-årig förberedande klass och tvenne 1-åriga fackklasser, med därpå följande mästareklassen av högskolekaraktär. I Düsseldorf upplöste man på sin tid därvarande konstyrkesskola och förlade dess verkstäder till akademien, där dessa emellertid, såsom det anses, blivit styvmoderligt behandlade. Följden har blivit, att i denna stad upprättats en fristående fackskola för hantverket.

Av denna korta resumé framgår, att bortsett från den gamla institutionen i staden Breslau konstyrkesskola kombinerats med konstakademi endast i tvenne städer, Karlsruhe och Düsseldorf, på sistnämnda plats med den utgång här ovan omtalats, samt att man i Württemberg kommit till att de ifrågavarande läroanstalterna böra bibehållas var för sig.

2. I detta sammanhang bör påpekas, att tvärtemot tanken på en förening mellan konstyrkesskolan och konsthögskolan försök ha gjorts att förena den förstnämnda med yrkes- (Berufs-, Gewerbe-) och fackskolorna, framförallt i Preussen, vars konstyrkesskola (Handwerker- und Kunstgewerbeschule) kan anses som typ för en högre fackskola. I Württemberg finnes redan en sådan förbindelse mellan de högre fackskolorna och konstyrkesskolan i Stuttgart — den förberedande klassen och de två fackklasserna äro ju att betrakta som en högre konsthantverklig fackskola. Denna förbindelse vill man bibehålla och vidare utveckla. I Köln har man gått ännu längre. Där strävar man till en organisk förbindelse mellan yrkesskolor för lärlingar, fackskolor för hantverkare och konsthantverkare samt fortbildningskurser för gesäller och mästare. Samtidigt vill man emellertid att i denna enhet även skolorna för fri och tillämpad konst skulle inlemmas.

3. I Schweiz omfatta yrkesskolorna både en konsthantverksskola och en ren yrkesskola. I Basel har samma person ledningen över hela skolan, medan i Zürich yrkesskolans avdelningar för konsthantverk och för yrkesundervisning bilda ett administrativt helt men stå numera under olika ledning; avdelningar för fri konst finnas ej. Prag har i sin konstyrkesskola och i sin konstakademi tvenne självständiga läroanstalter, likaså Wien.

I Holland äro anstalterna för konstteknisk undervisning ofta förenade med anstalter för annan teknisk undervisning. Den statliga konstakademien i Amsterdam är en fristående anstalt och någon kombination konstyrkesskola—konsthögskola förekommer ej.

C. W.

Statens offentliga utredningar 1938

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Politi.

Betänkande ang. omorganisation av polisskolan i Stockholm m. m. [1]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Betänkande i näringsfrågan. [6]
Betänkande ang. barnbeklädnadsbidrag m. m. [7]

Hälso- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Betänkande med utredning och förslag rörande produktions- och avsättningsförhållandena inom trädgårdsnäringen. [5]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Byggnadsindustrien i Sverige. 2. Arbetsgivares och löntagares inkomster. [3] 3. Arbetslöshetens omfattning och växlingar. [4]

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Förslag till revision av den svenska kyrkohandboken. [2
1936 års yrkesskolsakkunniga. Betänkande med förslag rö
rande omorganisation av vissa delar av tekniska skolar
i Stockholm. [8]

Försvarsväsen.

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Stockholm 1938, Ivar Hæggströms Boktryckeri A. B.
380111